АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

МАТЕРІАЛИ XI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ХАРКІВ
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та
соціально-гуманітарних дисциплін
ГО «Українська асоціація суспільствознавців та педагогів»
ГО «Науково-дослідний інститут українознавства та козацтва»
Академія військово-історичних наук і козацтва
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Харківський національний університет радіоелектроніки
(Кафедра українознавства)
Харківський національний автодорожній університет
(Кафедра українознавства)
Національний університет цивільного захисту України
(Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

МАТЕРІАЛИ XI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

6 листопада 2025 року

Харків

УДК 1:008](06)
А 43

Рекомендовано до друку рішенням кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін, Протокол № 5 від 21.11.2025 р.

Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання: матеріали XI Всеукраїнської міждисциплінарної наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених, м. Харків, 6 листоп. 2025 р. / За заг. ред. д-ра економ. наук, канд. філос. наук, проф. Моісєєвої Н. І. – Харків: ДБТУ, 2025. – 488с.

У збірнику представлені матеріали XI Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання», яка відбулась 6 листопада 2025 року у місті Харків.

Пропоноване видання містить широкий спектр питань соціально-гуманітарного спрямування, а саме: комунікація як складова професійної компетенції майбутнього фахівця; актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки; інноваційні технології в навчально-виховному процесі технічного ЗВО; філософські рефлексії проблем сучасності; суспільство та держава: історичний, соціально-політичний та правовий аспекти; права людини та їх захист у сучасному вимірі; національно-духовне виховання сучасної молоді; туризм як соціокультурний феномен у сучасному світі; соціологічний аспект вивчення сучасного суспільства; актуальні проблеми менеджменту і адміністрування в сучасному суспільстві; українська мова: проблеми і виклики сьогодення; іноземна мова як фактор конкурентоспроможності в сучасному світі.

Видання адресоване здобувачам I-III рівнів вищої освіти, а також широкому колу читачів, які цікавляться вказаною проблематикою.

УДК 1:008](06)

Голова оргкомітету: Михайлов В.М.
Верстка, дизайн Кобелєва Д.Л.

©Колектив учасників конференції, 2025
©Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін, 2025
©ДБТУ, 2025

СЕКЦІЯ. КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Волощук Федір Олегович
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – ст. викл. Крупей М.І., ст. викл. Муравйова О.М.

TRANSFORMINGCIVILENGINEERING: THECRITICALROLE OFPROFESSIONALCOMMUNICATIONINSHAPINGOURFUTURE (ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА: КРИТИЧНА РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАШОГО МАЙБУТНЬОГО)

The civil engineering industry is evolving rapidly, driven by technological advancements, sustainability initiatives, and the need for smarter infrastructure.The integration of Artificial Intelligence (AI), the Internet of Things (IoT), and Digital Twins is revolutionizing infrastructure development and management.Digital Twins create virtual replicas of physical structures, allowing real-time monitoring, predictive maintenance, and data-driven decision-making.IoT-powered sensors in bridges, roads, and buildings provide critical performance data, improving safety and extending infrastructure lifespan.AI-driven predictive maintenance helps prevent failures, reducing long-term costs and enhancing asset durability.

Smart Infrastructure and Digital Twins are making civil engineering projects more efficient, cost-effective, and resilient.

3D concrete printing (3DCP) is transforming construction by providing faster, cost-effective, and sustainable building solutions. Large-scale 3D printing enables rapid construction of homes, offices, and infrastructure with minimal material waste. New materials such as bio-based composites and recycled plastics contribute to eco-friendly construction. Customizable designs improve efficiency, reducing labor costs and material usage. 3D printing shortens construction timelines, lowers costs, and supports sustainable urban development.

Sustainability is now a top priority in civil engineering, with a strong focus on innovative and eco-friendly materials. Self-healing concrete extends infrastructure lifespan by automatically repairing cracks. Recycled materials such as plastic bricks and hemp-based composites reduce waste and lower carbon footprints. Photovoltaic (PV) glass and kinetic paving harness renewable energy to power buildings and infrastructure. These materials enhance durability, reduce maintenance costs, and contribute to a greener future.

BIM (Building Information Modeling) technology continues to evolve, improving collaboration and efficiency in project planning and execution. Cloud-based BIM allows real-time collaboration among stakeholders, improving coordination. AI-enhanced BIM automates design processes, optimizing resource allocation. Digital Twins + BIM create advanced, data-driven decision-making tools for civil engineers. BIM advancements help reduce errors, improve accuracy, and streamline project workflows.

Automation and robotics are reshaping the construction industry by increasing speed, reducing reliance on manual labor, and improving safety.Robotic bricklayers and automated welding systems accelerate construction timelines.Drones provide accurate site surveys and real-time progress tracking. Exoskeletons for construction workers reduce physical strain and workplace injuries.Automation enhances precision, reduces project delays, and improves worker safety.

Modular and prefabricated construction techniques are changing the way projects are delivered, offering efficiency, cost-effectiveness, and high-quality solutions. Factory-controlled prefabrication ensures consistent quality and reduces material waste.Modular construction speeds up project completion by enabling simultaneous on-site and off-site work.Eco-friendly prefab materials promote sustainable construction practices. Prefabrication helps reduce costs, improve efficiency, and minimize environmental impact.

Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR) technologies are transforming project visualization, planning, and execution. AR overlays digital designs onto physical job sites, reducing construction errors.VR simulations allow engineers and clients to experience structures before they are built.AR + BIM integration provides real-time updates, improving construction accuracy.These technologies enhance project visualization, reduce rework, and improve stakeholder collaboration.

Energy-efficient infrastructure is a major trend, focusing on low-impact, sustainable solutions. Net-zero buildings minimize carbon footprints by using renewable energy sources.Smart grids and energy-efficient HVAC systems optimize energy usage. Water conservation systems such as rainwater harvesting improve sustainability.Green building practices reduce operational costs, improve occupant well-being, and support environmental conservation.

Good professional communication is essential for civil engineersworking in diverse engineering teams in multiple locations.It is critical for transforming civil engineering by enabling effective collaboration among diverse teams, ensuring project clarity, and translating complex technical concepts for non-technical stakeholders. This skill is essential for navigating modern challenges like sustainability and the digital revolution, which require clear communication to coordinate complex projects, manage risks, and promote innovative, sustainable solutions for future infrastructure.

Effective communication skills can lead to better project outcomes by reducing misunderstandings and increasing collaboration among team members. Civil engineers must often present their ideas and designs to non-technical audiences, making the ability to simplify complex concepts critical.

In engineering, assumptions can be tricky, especially for less experienced engineers. While some based on available information are necessary, incorrect ones can lead to setbacks. Mentoring younger engineers involves balancing their initiative with providing guidance based on experience. Managers must be patient and repeat key principles, recognizing what's simple for them may be challenging for others. Learning to make informed assumptions comes with experience in engineering.

Every professional should remember that challenges and mistakes are manageable. While issues may cause stress, maintaining perspective is crucial. Problems can be addressed and resolved, leading to growth and improvement in the process.

Земляний Костянтин Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – ст. викл. Крупей М.І., ст. викл. Муравйова О.М.

PROFESSIONALCOMMUNICATION NMAINTENANCEDEPARTMENTS
(ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ У ВІДДІЛАХ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ)

Maintenance practices and strategies are crucial for each production plant regardless of its scope. Along with various strategies comes the role of the communication model. We choose to let people know where and what needs to be done. Simply put, we can no longer rely on paper lists, printed schedules, and phone calls to track our maintenance operations. Thus, the main goal of today's maintenance department is to implement maintenance practices effectively through better collaboration and a robust communication system.

Organizations can achieve significant improvements by embedding digital collaboration directly into maintenance workflows. Studies show that this approach can reduce maintenance-applicable spending (excluding parts, equipment rental, and contractor costs) by 10% to 15%.

Communication is crucial for maintenance departments. This is why manufacturing companies are usingCMMS systems, which deploy maintenance best practices and facilitate a first-in-class communication system.

There is no doubt that maintenance practices are the actions taken to keep equipment, machinery, and infrastructure in good working order. They are simple; they just connect to work order

management, which should be well-fitted to all operations. These practices aim to prevent failures and prolong the lifespan of the equipment. Moreover, they need to ensure optimal performance to prevent fast wear. Among many practices, we see many tasks, from simple, routine tasks like cleaning and lubrication to more complex procedures such as overhauls and replacements.

In each case, whatever maintenance practice or long-term strategy will be chosen by the maintenance team. There is always a requirement for a good communication system. No task or work order can be accomplished without further communicating this to the personnel. No financial forecasting can be made if we don't know how much time and spare parts we need. This all boils down to data and information exchange. Therefore, a good communication system for the maintenance department should be included to ensure that any maintenance practice of our choice is done correctly.

Maintenance practices that require a good communication model. Preventive maintenance is about scheduled tasks to prevent failures. Examples include inspections, cleaning, lubrication, and part replacements. In this context, communication is key for scheduling and coordinating downtime. At the same time, it is about ensuring all relevant personnel are aware of planned maintenance activities.

In this case, it includes notifying operators, production managers, and other stakeholders about upcoming preventative maintenance to minimize disruptions. We may see that without clear communication, we cannot ensure technicians have the necessary information and resources before starting the work.

Corrective maintenance job involves repairs or replacements after a failure has occurred. Here, effective communication is highly recommended. Corrective maintenance requires that breakdowns be reported quickly and accurately, including details about the nature of the failure. Technicians must be scheduled quickly and provided with the necessary information to diagnose and fix the problem.

We also need real-time updates on the repair progress and estimated return-to-service time. Relevant stakeholders should be informed to manage expectations and minimize downtime. Finally, communication about the root cause of the failure can help prevent future occurrences.

Predictive maintenance uses data and monitoring to predict potential failures and schedule maintenance proactively. So, right-settled communication plays a vital role in predictive maintenance. Data from sensors, monitoring systems, and all IoT devices must be communicated effectively to analysts and maintenance teams.

When potential failures are predicted, this information must be communicated quickly to schedule maintenance before a breakdown occurs. This allows for proactive planning and resource allocation. The right communication also ensures that the maintenance team understands the predicted failure mode and has the necessary tools and expertise.

Maintenance triggered by the actual condition of the equipment is often monitored through sensors and inspections.Condition-based maintenancerelies heavily on communication.

The condition of the equipment, whether determined by sensors or inspections, must be clearly communicated to the maintenance team. This triggers the necessary maintenance activities (whatever needs to be done). Clear communication ensures that the proper maintenance is performed at the right time based on the actual needs of the equipment.

Reactive maintenance is the approach where maintenance is only performed after a breakdown. Even in reactive maintenance, communication is essential. While the approach is to wait for a failure, the breakdown still needs to be reported and communicated efficiently.

The situation's urgency requires prompt communication to dispatch technicians and initiate repairs as quickly as possible. Communication about the nature of the failure and potential safety hazards is crucial for personnel safety. It is also about the entire lifecycle of machinery and the repair process.

A modern CMMS can be a central hub for facilitating this crucial communication. This hub is for data acquisition, collection, and retrieval. All staff can communicate issues via chat, sending images and text messages directly linked to a reported problem. They can manage their tasks within

a function that streamlines work order management. CMMS system provides automated scheduling of maintenance tasks that are visible to all stakeholders. This kind of integrated system can significantly improve communication across the board.

Клочко Анастасія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Князь Т.М.

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасних умовах розвитку науково-технічного прогресу результативність діяльності фахівця електротехнічної галузі визначається не лише рівнем його професійних знань, а й умінням чітко, логічно та грамотно здійснювати мовну комунікацію. Мова професії та культура спілкування є важливою складовою компетентності сучасного інженера-електрика.

Уміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці, дає змогу краще орієнтуватися у професійній ситуації та ділових контактах. Підвищення загальномовної культури майбутніх спеціалістів та їхньої фахової мовної культури неможливе без опанування мови в усіх її аспектах [2, с.43]. Володіння мовою професії інженера-електрика має важливе значення, адже є засобом обміну технічною інформацією між працівниками, фахівцями різних спеціальностей, замовниками та керівництвом. Завдяки правильному використанню термінології, нормативних понять і чітких формулювань інженер-електрик забезпечує точність передачі даних, що особливо важливо в електроенергетиці, де будь-яка помилка може призвести до аварійних ситуацій.

Комунікація в інженерній діяльності охоплює не лише вербальне спілкування, а й документальну, графічну, цифрову взаємодію. Важливе значення має вміння користуватися технічною документацією, кресленнями, схемами, звітами, а також сучасними засобами інформаційного обміну – корпоративними мережами, електронними системами управління проєктами, програмами моделювання.

У вищому навчальному закладі здобувачі освіти під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» вивчають тему «Документ як основний вид управлінської інформації». Зокрема, розглядають такі питання, як поняття про документ, документознавство, діловодство; стандартизація документів; класифікація документів; поняття про реквізит,формуляр, штамп, бланк; вимоги до змісту та розташування реквізитів згідно з ДСТУ4163-2020 «Державна уніфікована система документації». Ґрунтовні знання студенти отримують, вивчаючи вимоги до укладання документів щодо особовогоскладу(заява,автобіографія,резюме), довідково-інформаційних документів (доповідна і пояснювальна записки, службові листи, протокол і витяг з протоколу та ін.), а також розглядаючи питання лексико-фразеологічних особливостей текстів документів. Відповідно спеціально дібрані завдання і вправи сприяють формуванню мовної компетентності як обов'язкової ознаки професіоналізму майбутніх фахівців, що допомагає під час виконання службових обов'язків, зокрема з оформленням технічної документації.

Одним із ключових аспектів професійної комунікації є культура мовлення. Інженер повинен дотримуватися норм професійного етикету, використовувати точні терміни, уникати двозначних формулювань. Показником високої культури мовлення є багатство словникового запасу мовця, що дає змогу урізноманітнити мовлення шляхом використання синонімічних слів і виразів, фразеологізмів тощо. Високий рівень культури мовлення сприяє формуванню позитивного іміджу фахівця, підвищує довіру до його професійних рішень.

Отже, мовна комунікація у професійній діяльності фахівців інженерних спеціальностей є важливим інструментом комунікативної взаємодії, а також чинником підвищення якості, безпеки та ефективності інженерної діяльності. Досконале володіння мовою професії сприяє ефективній роботі в команді, взаєморозумінню між членами колективу, координуванню дій у

процесі виконання складних технічних завдань. Особливо важливою є здатність інженера чітко викладати свої думки, аргументувати технічні рішення, брати участь у нарадах і проєктних групах.

Список використаних джерел

1. Гринько О. Мова професійного спілкування інженера: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2019.
2. Князь Т.М.Формування мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців з геодезії та землеустрою. Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції з проблем вищої освіти і науки, м. Харків, 18 квітня 2024 року. Харків: ХНАДУ, 2024. С.43-45.
3. Ярошенко Т. Професійна комунікація та технічна термінологія: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2020.

Крамаренко Андрій Павлович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор пед. наук, доц., проф. Данченко І.О.

БАГАТОВИМІРНА ЛАТЕНТНА СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Цифровізація агросектору різко підвищила вимоги до майбутніх фахівців щодо інтегрованої здатності працювати з даними, аналізувати результати та комунікувати з стейкґолдерами. Стрімке зростання цих проблем висвітлило часове відставання курикулумів і стандартів, що, в свою чергу, підкреслило той факт, що інформаційно-комунікативна компетентність (ІКК) потребує, зокрема, урахування галузевої специфіки.

Для порівняння програм та відстеження приростів компетентності майбутніх фахівців аграрних спеціальностей потрібно сформувати узгоджену, емпірично валідизованумодельбагатовимірної латентної структури ІКК. При побудові її структури можна використовувати сучасні методи вимірювання CFA (ConfirmatoryFactorAnalysis(англ.) – підтверджувальний факторний аналіз) та IRT/MIRT (ItemResponseTheory(англ.) – теорія відповіді на завдання/Multidimensional(англ.) – багатовимірний IRT) [1, 2], що створить підґрунтя для застосування валідних інструментів оцінювання та корекції освітніх програм [3].

Метою даного дослідження є побудова структури ІКК за сучасними методами вимірювання.

ІКК майбутніх фахівців аграрної галузі має багатовимірну латентну структуру, яка складається з п’яти взаємопов’язаних, але відносно автономних компонентів:

1) інформаційна – уміння шукати, оцінювати, систематизувати й етично використовувати аграрну інформацію;

2) комунікативна – володіння професійними мовними, презентаційними та міжкультурними навичками спілкування;

3) цифрова – здатність безпечно, ефективно й творчо працювати з цифровими сервісами та платформами;

4) дата- та агроІТ-грамотність – уміння інтерпретувати, аналізувати й візуалізувати дані з систем моніторингу (системи управління фермерським господарством, геоінформаційні системи, карти ґрунтів та вологи,інтернет речей, бездротові сенсорні мережі);

5) командна взаємодія – здатність до спільного вирішення виробничих і навчальних завдань у цифровомусередовищі.

Теоретико-концептуальними підставами вибору даних компонентів є той факт, що інформаційна грамотність та комунікативна компетентність діляться принаймні на три різні площини: інформаційна (пошук та оцінка джерел), цифрова (підбір інструментів та надання безпеки) і комунікативна (підбір жанрів та адресна подача змісту). Для аграрної освіти додається окрема доменно-технічна площина дата- та агроІТ-грамотності, щовиходить за межі «загальної цифрової» і вимагає роботи з галузевими даними, сенсорами, просторовим аналізом та інтерпретацією вимірювань. Командна взаємодія – це окремий конструкт, що містить ролі, надає певну координацію та дозволяє спільно вирішувати виробничі проблеми онлайн. Даний параметр не зводиться ні до комунікації «один-до-багатьох», ні до цифрової техніки у моделях компетентності.

Об'єктивне вимірювання інформаційно-комунікативної компетентності, як інтегрованої здатності майбутнього фахівця аграрної галузі шукати й критично оцінювати інформацію, ефективно комунікувати, безпечно працювати з цифровими інструментами у команді, може забезпечити стандартизоване тестування як інструмент поліпшення навчального процесу [4].

Визначити як саме обрана структура з п'яти латентних факторів узгоджується з емпіричними даними можна за допомогою CFA.Модель вимірювання задається відношенням:

$$x = \tau + \Theta\eta + \varepsilon,$$

де x – вектор індикаторів; τ – інтерцепти; Θ – матриця факторних навантажень; η – вектор п'яти латентних факторів ІКК; ε – похибки.

Оцінку чутливості кожного завданнядо свого виміру компетентності і градацію внеску у точність шкали в різних зонах рівня вміння можна отримати за допомогою IRT. Для багатовимірних завдань використовується MIRT.

Наведемо модель Samejima GRM:

$$P(Y \geq k \mid \Xi) = \frac{1}{1 + \exp[-a(\Xi - bk)]}, k = 1, \ldots, m - 1,$$

де: Y – відповідь з m категоріями; Ξ – рівень латентної компетентності відповідної підшкали ІКК; a– дискримінація пункту; b_k – поріг між категоріями k і $k+1$; $P(Y \geq k \mid \Xi)$ −імовірністьобратикатегоріюk або вищу.

Таким чином, п'ятифакторна латентна структура ІКК (інформаційна, комунікативна, цифрова, дата- та агроІТ-грамотність, командна взаємодія), підтверджується CFA і IRT/MIRT з прийнятними індексами прилягання та параметрами пунктів.Модель може забезпечитивалідне вимірювання й інваріантність між групами, що робить зіставлення програм і відстеження приростів компетентності методично коректними.Практична цінність у тому, що результати такого вимірювання можуть слугувати підґрунтям для цільового коригування курикулумів та оновлення освітніх стандартів.

Список використаних джерел

1. Goretzko D., Siemund K., Sterner P. EvaluatingModelFitofMeasurementModelsinConfirmatoryFactorAnalysis. EducationalandPsychologicalMeasurement. 2024;84(1):123–144. DOI: 10.1177/00131644231163813.

2. Chalmers R. P. mirt: A Multidimensional Item Response Theory Package for the R Environment. Journal of Statistical Software. 2012;48(6):1–29. DOI: 10.18637/jss.v048.i06.

3. Красильникова Г., Лопатовський В., Красильников С. Алгоритм моніторингу та перегляду освітніх програм у системі внутрішнього забезпечення якості. Наук. записки ВДПУ. Сер.: Педагогіка і психологія. 2024. Вип. 78. С. 18–24. DOI: 10.31652/2415-7872-2024-78-18.

4. Теличко Н.В., Моргун І.В. Тестування як один з науково обґрунтованих дослідницьких методів педагогічного вимірювання та оцінювання. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип. 2(51). С. 82-109.

Кузнєцова Ксенія Вячеславівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЕМПАТІЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Сучасна робоча сила стикається з численними викликами, пов'язаними з нещодавніми змінами, спричиненими глобалізацією, розвитком технологій та економічними змінами. Щоб впоратися з цими динамічними умовами, організації все частіше обирають команди, оскільки стверджується, що такі структури більше підходять для виконання складних завдань, ніж окремі особи, та пропонують організаціям безліч переваг. Відображаючи цю тенденцію, дослідження відповідно розширилися, а емпіричні роботи досліджують фактори, що сприяють ефективності команд, що розвиваються. [1, с. 166].

Після дослідження комунікативних навичок студентів та думок роботодавців було виявлено, що багатьом студентам бракує необхідних навичок мислення на робочому місці та комунікації, що ускладнює їм вирішення викликів майбутньої кар'єри. Крім того, роботодавці зазначили, що кандидати, які не мають комунікативних навичок, перебувають у невигідному становищі на ринку праці, оскільки це може вплинути на ефективність роботи та кар'єрний розвиток; отже, існує вимога до університетів покращити навчання студентів комунікативним навичкам.Комунікативні навички є складовими навичок працевлаштування та потребують розвитку в процесі навчання в університетах, а також на інших освітніх рівнях.

Вербальні навички спілкування стали незамінними навичками на робочому місці. Традиційно комунікація стосується усного спілкування між людьми, але цифрова епоха змінила цю монолітну форму комунікації, яка також включає мовні, усні та письмові комунікативні навички. Цифрова епоха розсунула межі часу та простору, забезпечуючи студентам необмежену зручність навчання за допомогою нових медіа-інструментів. Комунікаційні інструменти, такі як електронна пошта та веб-форуми, дозволяють обмінюватися документами та інформацією в режимі реального часу та підтримувати постійний контакт, а також вести розмови в режимі реального часу, спрямовані на вирішення проблем та прийняття рішень. Такий підхід підвищує мотивацію студентів до навчання і таким чином сприяє досягненню результатів навчання. [2, с. 35].

Компетенціїможна розглядати як фактори, «необхідні для ефективного виконання ролі в організації та допомоги бізнесу в досягненні його стратегічних цілей». Моделі компетенцій часто включають три аспекти знання (розуміння концепції), ставлення (внутрішні рушійні сили поведінки) та навички (конкретні здібності до прояву поведінки). Дослідження вказують на те, що компетентність у емпатії важлива для фахівців з комунікацій та на робочому місці загалом , і що організації повинні враховувати емоційні навички як важливий фактор під час прийняття рішень щодо найму та просування по службі[3, с. 14].

Емпатія особливо важлива для фахівців, які працюють у міжкультурному середовищі, ведуть складні розмови на робочому місці або працюють у турбулентному середовищі, такому як організації в період кризи. Когнітивна емпатія стосується інтелектуальних процесів, які людина використовує для визначення емоційного стану іншої людини[4, с. 1041]. Одним з аспектів когнітивної емпатії є «сприйняття перспективи», або здатність сприймати ситуацію з точки зору іншої людини. Використовуючи навички сприйняття перспективи, люди здатні уявляти поза межами власної системи відліку чи досвіду та робити це без упередженості чи осуду на основі того, як вони самі бачили б ситуацію.Афективна емпатіястосується мимовільних внутрішніх реакцій людини на емоційний стан іншої людини. Дослідження показують, що багато аспектів афективної емпатії «вбудовані» від народження як неврологічні функції, аспекти особистості , біофізичні реакції, біологічні схильності або моторні навички[3, с. 36].

Дослідження показали, що емпатії можна навчитися. За даними, успішне навчання емпатії може включати розвиток навичок фасилітативного слухання та здатності ставити підтверджувальні запитання та виявляти невербальні сигнали, а також модифікацію поведінки. Дослідження продемонстрували значне підвищення рівня навичок емпатії у студентів на основі традиційних лекцій та методів моделювання[5, с. 46].

Вимірювання командної комунікації значно варіюється в різних дослідженнях, оскільки наразі використовуються різні визначення та операціоналізації, що може призвести до суперечливих результатів. Щоб визначити, чи існують відмінності у зв'язку між продуктивністю та типом комунікації, у поточному метааналізі було досліджено різницю між частотою та якістю комунікації стосовно продуктивності команди[6, с. 200].

Отже,комунікація є стратегічним компонентом професійної підготовки; її формування вимагає міждисциплінарних, цифрово-орієнтованих і практично спрямованих підходів.

Список використаних джерел

1. Marlow S. L., Lacerenza C. N., Paoletti J. Doesteamcommunicationrepresent a one-size-fits-allapproach? A meta-analysisofteamcommunicationandperformance // JournalofBusinessResearch. 2018. Vol. 93. P. 162–174. http://doi.org/10.1016/j.obhdp.2017.08.001
2. Varypaiev, O. M., &Minosian, A. S. (2024). Philosophical, historical, andculturalaspectsofhumanitariantrainingintheeducationalenvironment. ActualIssuesofModernScience. EuropeanScientific e-Journal, 31, 30–40. https://doi.org/10.47451/hum2024-05-01
3. Coronado-Maldonado I., etal. Emotionalintelligence, leadership, andworkteams: a review // FrontiersinPsychology. 2023. Vol. 14. Article 10543214. doi:10.3389/fpsyg.2023.10543214
4. Варипаєв О. М., Міносян А. С. (2025). Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології, № 5(45), 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
5. Модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у професійній підготовці // Агроінженерія та освіта, 2024. Т. 12, № 2. С. 45–58.
6. Черезова І. О. Комунікативна компетентність майбутніх фахівців. Київ : [видавець], 2021. 236 с.

Ладоня Олександр Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

КОМУНІКАЦІЯЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Сучасна аграрна сфера вимагає від фахівця не лише ґрунтовних професійних знань, а й високого рівня комунікативної компетентності. Умови глобалізації, цифровізації та інтеграції аграрного сектору у світову економіку зумовлюють потребу у фахівцях, здатних ефективно взаємодіяти з колегами, керівниками, партнерами, міжнародними структурами та місцевими громадами. Саме комунікація стає тим чинником, який об’єднує професійні, соціальні та етичні аспекти діяльності майбутнього аграрія.

Комунікаційна компетентність майбутнього аграрного фахівця охоплює низку умінь: здатність ясно формулювати думки, ефективно слухати, працювати в команді, володіти навичками публічних виступів, ділового спілкування та міжкультурної взаємодії. У дослідженнях педагогів і психологів наголошується, що формування таких умінь має відбуватися інтегровано, під час вивчення як гуманітарних, так і фахових дисциплін. Це

дозволяє студентам усвідомити, що комунікація є не допоміжним, а базовим елементом професійної компетентності [1, с.17].

Для аграрної сфери, де значна частина діяльності відбувається у виробничих колективах, господарських структурах чи на рівні взаємодії з партнерами, ефективна комунікація визначає результативність управлінських і технологічних процесів. Здатність до налагодження зворотного зв'язку між усіма учасниками аграрного виробництва (робітниками, керівниками, консультантами, представниками влади) сприяє зменшенню конфліктів, підвищенню мотивації працівників та успішному впровадженню інновацій.

Особливої уваги потребує розвиток етичного та соціально відповідального аспектів комунікації. Майбутній фахівець аграрної галузі має володіти культурою спілкування, що базується на принципах поваги, довіри, екологічної свідомості та соціального партнерства. Як зазначають сучасні дослідники [3, с. 34], довіра у професійному спілкуванні підвищує ефективність колективної роботи та сприяє формуванню позитивного іміджу фахівця і підприємства.

Підготовка майбутніх аграріїв має включати практичні модулі з розвитку комунікативних навичок: тренінги з командної роботи, кейс-методи, рольові ігри, ділові переговори, міждисциплінарні проекти. Такі форми сприяють розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту, уміння аргументовано висловлювати позицію та приймати рішення в умовах невизначеності.

Отже, комунікація виступає не лише складовою професійної компетенції майбутнього аграрного фахівця, а й її системоутворюючим чинником. Вона забезпечує ефективну взаємодію між людьми, технологіями та природним середовищем, формуючи цілісну культуру професійної діяльності у XXI столітті. [2, .с.297].В умовах розвитку аграрного виробництва комунікація також набуває стратегічного значення у впровадженні цифрових технологій. Використання систем точного землеробства, автоматизованого моніторингу та інформаційно-аналітичних платформ вимагає від фахівців не лише технічних знань, але й уміння передавати інформацію, координувати дії різних підрозділів і оперативно реагувати на зміни ситуації. Саме ефективна комунікація стає запорукою успішної цифрової трансформації аграрного сектору, оскільки дозволяє інтегрувати технологічні, управлінські та людські ресурси в єдину систему. Особливу увагу в процесі підготовки майбутніх аграріїв слід приділяти розвитку міжкультурної комунікації. Українські фахівці дедалі частіше працюють у міжнародних проєктах, проходять стажування за кордоном, взаємодіють з іноземними партнерами. Відповідно, уміння адаптувати комунікативну поведінку до культурних особливостей співрозмовника підвищує рівень професійної мобільності та конкурентоспроможності спеціаліста на глобальному ринку праці. [4].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що формування комунікативної компетентності майбутніх аграрних фахівців - це не окрема складова освітнього процесу, а його інтегрована частина. Вона поєднує професійні знання, етичні норми, цифрові навички та соціальну відповідальність, створюючи основу для ефективної, гуманістично орієнтованої діяльності в сучасному аграрному середовищі. [1.с 46]

Таким чином, комунікаційна компетентність є не лише професійним інструментом, а й ключовим чинником розвитку лідерського потенціалу, управлінської ефективності та соціальної стабільності аграрного сектору. Її формування має стати стратегічним напрямом освітньої політики у сфері підготовки фахівців майбутнього.[2.с. 55]

Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18.

https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content
2. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Коршунова І. П. Соціальні мережі в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. – 2017. – Ч. IV. – С. 297–298. https://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2017/S24/tez_mic_17_IV_p297-p297.pdf
3. Pun, J. K. H., Chan, E. A., Wang, S., Slade, D. (2020). Anintegratedreviewoftheroleofcommunicationinprofessionalpractice: Implicationsforeducationandresearch. BMC VeterinaryResearch, 16(1), 394.
4. Bard, A. M., Main, D. C. J., Haase, A. M., Whay, H. R., Roe, E. J., &Reyher, K. K. (2017). Thefutureofprofessionalcommunication: Partnershiporpersuasion? VeterinaryRecord, 181(24), 629.

Лаптій Іван Романович
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – ст. викл. Крупей М.І., ст. викл. Муравйова О.М.

THENEWAPPROACHTOEQUIPMENTREPAIR: REMOTEEXPERTASSISTANCE (НОВИЙ ПІДХІД ДО РЕМОНТУ ОБЛАДНАННЯ: ДОПОМОГА ВІДДАЛЕНИХ ЕКСПЕРТІВ)

Manufacturing companies need to ensure their equipment runs optimally in order to remain competitive, but repairs and maintenance can be expensive and time-consuming. Fortunately, many of these businesses now have access to a cost-effective solution: remote expert maintenance.

By leveraging the latest technologies to connect with experienced technicians from around the globe, manufacturing companies are able to quickly and efficiently diagnose, troubleshoot, and repair their equipment with minimal disruption.Remote experts offer an efficient solution for manufacturing companies looking to overcome labor shortages and quickly repair equipment remotely.

The manufacturing industry has long been a cornerstone of the global economy, creating countless jobs, and producing essential goods that we use on a daily basis. However, the industry is facing a major challenge: a shortage of skilled labor.The labor shortage in the manufacturing industry is a result of several factors, including the aging workforce and the lack of skilled workers.As a result, the industry is struggling to find workers to fill the increasing number of job vacancies.

The labor shortage is not just a problem for manufacturers; it has also created a ripple effect throughout the economy. Manufacturers are facing a significant challenge in meeting production demands, which is leading to delayed shipments, loss of revenue, and customer dissatisfaction. Moreover, the shortage of skilled workers is impeding the innovation and advancement of the industry, which may have long-term impacts on its growth and sustainability.

Manufacturing has been greatly affected by the labor shortage, which can cause equipment downtime and production delays. However, with technology advancements, manufacturers now have access to remote experts, who can help address these issues.

Remote experts are subject-matter experts who specialize in the maintenance and repair of machinery. They connect virtually with an employee of a business and provide valuable support services such as troubleshooting, repair consultations, assistance with diagnostics, parts replacement, and programming. Remote experts not only offer a cost-effective solution to equipment maintenance but also help reduce downtime due to their quick response times.

Remote expert technology is specialized software that enables a manufacturer's staff or equipment technician to connect with an off-site expert to repair equipment.

One vehicle for this technology is smartglasses. The technician wears the smartglasses and the expert, who is working from a remote location, is logged into the software's dashboard and can see everything the technician sees via the camera. The technician can work hands free and move around the equipment and the facility, while the expert guides them through the repairs. It's as if the

expert was standing right there with the technician. This approach decreases the need to travel in-person, fixing the problem in days, not weeks.

Many smartglasses companies and software providers have seen the practical use for the smartglasses in the industry and have adapted their hardware and software for the environment. With improved safety measures and sturdy yet light designs, technicians don't have to worry about smartglasses inhibiting their safety or getting damaged while in use. And while most remote calling software work on smart glasses like Microsoft Teams and Zoom, they weren't created with industry in mind. Many remote expert softwareenables the expert to share annotations of what they see to the technician on the other end, highlighting, for example, a missing bolt a technician may be overlooking. In addition, experts have the ability to share schematics, manuals, and PDFs all in someone's line of sight as they work. This combination of highly customized software and hardware for the industry creates a direct and easy way of communicating that effectively saves time, money, and resources.

Equipment repair issues can range from simple issues, such as replacing a part, to more complex problems, such as diagnosing a mechanical malfunction. Remote experts can help address these issues by providing real-time visual support and step-by-step instructions, which allows manufacturers to reduce the costs of travel for specialists to address the problem on-site with real-time support. For instance, a manufacturer in the packaging industry might encounter a problem with their shrink wrapping equipment in one of their facilities, and a remote expert in another state, or even another country, could help diagnose and fix the issue by virtually looking over the technician's shoulder.

First and foremost, remote experts can help manufacturers avoid costly production downtime. When equipment fails, it can result in a significant loss of production, which ultimately leads to a decline in revenue. A remote expert can identify the problem quickly and provide real-time guidance to get the equipment running again, minimizing downtime and the associated costs.

Additionally, remote experts offer up their expertise to younger and less experienced technicians, enabling them to learn from more experienced professionals.

Remote experts allow you to save costs on travel expenses. In terms of cost comparison, remote expert solutions are more cost effective than traditional repair methods. Manufacturers only have to pay for remote expert technicians when they need them, making it more affordable in the long run.

The potential of remote expert technology to revolutionize the manufacturing industry is truly an exciting prospect. Augmented reality (AR) technology is predicted to become more commonplace among manufacturing companies. It allows experts to "see" and diagnose problems with machines in a virtual environment, providing them with additional insight into the issue.

From increased efficiency and productivity to cost savings and improved customer experiences, this technology in manufacturing is certainly something to keep an eye on.It will greatly enhance the future of engineering work.

Марінкін Нікіта Дмитрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

НАУКОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ІНТЕРНЕТІ

Наукові комунікації – це, по суті, дихання сучасної науки. Якщо раніше знання передавалися від учителя до учня через книги, листи чи виступи в академіях, то сьогодні вони летять крізь простір зі швидкістю думки – через Інтернет. Це нова епоха в історії людського пізнання, де слово, дані, ідеї та відкриття об'єднуються в один потік – світовий науковий діалог.

Інтернет став тим середовищем, де наука перестала бути замкненою у стінах лабораторій чи університетів. Тепер будь-який дослідник, незалежно від місця проживання,

може поділитися результатами своєї праці, поставити запитання світовій спільноті, знайти однодумців і створити новий проєкт. Наукові комунікації в Інтернеті – це міст між поколіннями, країнами, континентами, між тими, хто шукає істину.Якщо задуматися глибше, то це навіть не просто технічна можливість – це нова форма людського мислення, колективного розуму. Адже що є наука без комунікації. Лише думка, що залишається непочутою. А комунікація без науки – це шум, який не веде до істини.

Наукові комунікації в Інтернеті – це взаємодія вчених, дослідників, викладачів, студентів у цифровому просторі. Це обмін результатами досліджень, дискусії, публікації, коментарі, створення спільних електронних баз даних і бібліотек. Сьогодні ми маємо електронні журнали, наукові платформи (GoogleScholar та інші...)міжнародні онлайн-конференції, дистанційні лекції та семінари. Кожен учасник цього простору – частина великого ланцюга, де знання породжує знання. Іноді навіть короткий коментар чи запитання в мережі може надихнути на відкриття.

Та поряд із можливостями є й ризики. Інтернет відкрив двері не лише до істини, а й до фальші. Кожен може поширювати будь-яку інформацію – достовірну чи вигадану. Тому наукова комунікація вимагає культури, етики, поваги до праці інших і критичного мислення. Плагіат, підроблені джерела, маніпуляції цифрами – це ті тіні, що переслідують науковий світ, коли в ньому зникає мораль.

Наука живе там, де є чесність. Тому справжні науковці, спілкуючись онлайн, мають пам’ятати про головне правило – спершу перевір, а потім поділися. Кожне слово, кожен факт має бути підтверджений. Тільки тоді комунікація перетворюється на взаєморозуміння, а не на хаос

У цифрову добу наукове спілкування стало швидшим, зручнішим, але й вимогливішим. Воно потребує не лише знань, а й уміння правильно користуватися інформацією. Бо сьогодні інформація – це сила, а без відповідальності сила стає небезпечною.

Можна сказати, що Інтернет – це нова філософія науки. Це спосіб існування людського розуму у всесвітній мережі, де кожен дослідник – це клітинка великого інтелектуального організму. І як у будь-якому організмі, важливо, щоб між клітинами була гармонія, взаємодія, довіра.

Онлайн-комунікації не знищили живе спілкування – вони лише змінили його форму. У наукових форумах, відеоконференціях, обговореннях ми бачимо те саме прагнення, яке колись рухало давніх філософів: бажання зрозуміти світ і поділитися цим розумінням з іншими.

Наукові комунікації – це не просто технологічний процес, а моральне явище. Вони вчать нас слухати інших, шанувати авторство, приймати різні точки зору, шукати істину разом. Інтернет не відмінив любов до мудрості – навпаки, дав їй новий вимір. Коли я думаю про науку в Інтернеті, то бачу її як велику ріку, у якій кожен учений додає свою краплю. І хоча ріка велика й бурхлива, кожна крапля має значення. Без неї не буде повноти.

Наукові комунікації в Інтернеті – це не лише про технології, а про людей, які вміють мислити, спілкуватися й створювати майбутнє. Це простір, де ідея стає відкриттям, а відкриття – надбанням усього людства. Це доказ того, що навіть у цифрову епоху головне в науці – не машини й не дані, а людина, її розум і серце.

Зростання ролі відкритого доступу , відкритої науки і відкритих ліцензій – це один із ключових компонентів сучасної наукової комунікації. Наукова інформація тепер змагається за увагу з розважальним чи псевдонауковим контентом у соцмережах – це ускладнює донесення серйозних результатів. Дослідники звертають увагу на зростання сенсаціоналізму у наукових публікаціях – коли відкриття надто «приукрашуються» для привернення уваги. Відкритість науки має і зворотний бік: збільшення ризиків у галузях, де публікація результатів може бути використана з шкідливою метою (біотехнології, біобезпека тощо).

Платформи (соціальні мережі, наукові мережі) стають чинником формування аудиторії, але доступ до повних даних часто обмежений через політику платформ.Інтернет-комунікація розглядається як комп’ютерно опосередкована взаємодія, без жорстких часово-просторових

меж, з інтерактивним та транзактним характером.Спільні дослідницькі проєкти, де не лише професійні науковці, але й “звичайні люди” долучаються до збору даних, аналізу, інтерпретацій – це приклад як інтернет-комунікація змінює спосіб створення знання.Недостатній рівень інформаційної культури у суспільстві – люди можуть не вміти відрізняти авторитетні наукові джерела від псевдонаукових.

Висновок:Наукова комунікація в інтернеті стала ключовим чинником розвитку сучасної науки. Вона забезпечує швидкий обмін знаннями, відкритість і співпрацю між ученими всього світу. Водночас цифрове середовище створює нові виклики – від інформаційного перевантаження до проблем достовірності. Тому головне завдання сьогодні – поєднати технологічні можливості з науковоюетикою, щоб інтернет залишався простором правдивих і корисних знань.

Москаленко Михайло Кирилович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О. М.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сучасна цифровізація освіти змінює структуру науково-педагогічної комунікації та ролі її учасників. Комунікація переходить від односторонньої трансляції до організованої взаємодії, де учасники спільно формують знання, перевіряють аргументи та співвідносять їх з даними. Сучасний педагог має володіти новими компетентностями і вміти застосовувати цифрові технології у викладанні. [1, с. 2].

Під інтерактивними технологіями доцільно розуміти сукупність методів і засобів, які забезпечують активну взаємодію здобувачів та викладача з фокусом на діалозі, співпраці та відповідальності за результат. Саме суб’єкт-суб’єктна модель взаємодії створює умови для розвитку творчого потенціалу студента і для формування відповідної комунікативної культури. Розвиток можливий за умови організації суб’єкт суб’єктної моделі навчання, де провідне місце посідають інтерактивні методи [4, с. 115]. Застосування інтерактивних технологій має не тільки методичний, а й структурний ефект. Узагальнювальне оглядове дослідження фіксує зсув у системі освіти. Цифрові технології є потужним інструментом, що покращує освіту, полегшує створення навчальних матеріалів та відкриває нові способи навчання і співпраці [3, с. 277].

Щоб інтерактивні технології справді працювали як механізм формування комунікаційної компетентності, потрібне проєктування середовищ і завдань із урахуванням відповідності типу завдання і функцій інструменту. Рішення класу віртуальних лабораторій, симуляторів і спільних лабораторних журналів дають змогу розгортати послідовність робіт з експлікацією кроків мислення і з прозорими критеріями оцінювання. Соціальна анотація статей, модулі взаємооцінювання та інструменти сліпого рецензування привчають студентів до академічної мови, посилань та до доказової аргументації. Для командного узгодження доцільно застосовувати інструменти синхронної взаємодії поряд з асинхронними вікнами, що підвищує спільну увагу і полегшує узгодження ментальних моделей. Різні інтерактивні технології по різному впливають на різні компоненти ефективності команди, тому варто цілеспрямовано проєктувати інструменти під конкретні механізми взаємодії [2, с. 179].

У практиці аудиторної та позааудиторної роботи дієвими виявляються «петлі зворотного зв’язку» на основі learninganalytics: автоматизовані дашборди прогресу, рубрики та коментування у спільних документах, короткі метарефлексивні анкети після кожної активності. Такі рішення роблять видимими критерії, скорочують час на перевірку, а головне – переводять зворотний зв’язок у діалог, де студенти самі планують наступні кроки. Досвід упровадження показує покращення взаєморозуміння, вищу узгодженість ментальних моделей і зростання відповідальності за колективний результат [5, с. 6].

До розвитку комунікативної компетентності безпосередньо прив'язана цифрова компетентність викладача і студента. У моделі, побудованій на рамці DigCompEdu, оцінюються такі напрями як робота з цифровими ресурсами, організація навчання з використанням технологій, оцінювання, посилення автономії та розвиток цифрової компетентності здобувачів. Перевіряється здатність організовувати застосування технологій у навчанні та оцінюванні і підтримувати залучення, персоналізацію та відповідальне використання технологій [1, с. 7].

Застосування інтерактивних технологій має спиратися на чіткі вимоги до якості процесу і результату. Це включає явні критерії взаємооцінювання, окреслення ролей, розподіл часу на синхронну і асинхронну взаємодію, правила надання зворотного зв'язку та норми академічної доброчесності. Ефективність забезпечує не тільки перелік інструментів, а передусім технологічний ланцюг і його компоненти у вищій школі. Такий підхід створює умови для формування наукової мови спільноти та для прозорої роботи з даними, що є ядром науково-педагогічної комунікації.

Інтерактивні технології доцільно розглядати як інструмент і як середовище формування ефективної науково-педагогічної комунікації. Водночас ефекти залежать від відповідності завдань і інструментів, від якості дизайну взаємодії та від системного розвитку цифрових компетентностей усіх учасників. Інтерактивні технології підсилюють компоненти командної ефективності, підтримують безперервність освітньої взаємодії та задають рамку для формування професійної комунікаційної культури майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Kapasheva Z., Mirza N., Shastsitka I., Gelmanova Z., Makouchyk A., Umbetova A. Modeling the development of pedagogical competencein highereducationeducat or samidthedigitization of the contemporary world. Frontiersin Education. 2024. 9. 1360712. DOI: https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1360712
2. Georganta E., Peus C., Niess J. Interactive technologie sthroughthelensofteamef fectiveness. European Journal of Work and Organizational Psychology. 2024. 33(2). 172–187. DOI: https://doi.org/10.1080/1359432X.2023.2178904
3. Haleem A., Javaid M., Qadri M. A., Suman R. Understandingtheroleofdigitaltechnologiesineducation. SustainableOperationsandComputers. 2022. 3. 275–285. DOI: https://doi.org/10.1016/j.susoc.2022.05.004
4. Варипаєв О. М.Філософія: методичні вказівки до вивчення дисципліни (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня, спец. 051 «Економіка»). Харків: ДБТУ, 2024. 160 с. (репозитарій ДБТУ: повний текст). https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/8e10f601-8178-420a-8bdb-13423b76bf92/content
5. Варипаєв О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. Філософія та управління, 2025, 2(6), 1–10. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02

Мусієнко Іван Ігорович,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Олешко Н.П.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 р.спричинив глибокі зміни упрофесійній комунікації в Україні. Звичні бізнес-стратегії зростання миттєво поступилися місцем тактикам виживання.

Головною зміною стало те, що в центрі уваги опинилася людина, а не лише цифри та плани. Якщо до війни головним викликом для PR-фахівців було вимірювання ефективності комунікацій [1], то після вторгнення пріоритетом стала безпека людей. Замість звичного питання про виконання завдань керівники найперше питали про безпеку своїх працівників. Турбота про співробітників стала важливішою за звіти. У багатьох компаніях змінилася роль лідера, головним завданням якого сталостворення відчуття стабільності[2]. Компанії зрозуміли, що людям важко (стрес, втрати, переїзди), і почали їм допомагати системно. Професійне вигорання стало масовою проблемою [3]. Прикладом може слугувати «Нова пошта», яка створила «Штаб SOS». Після вторгнення компанія залучила 100 зовнішніх психологів для підтримки співробітників та їхніх родин через індивідуальні консультації та групові дискусії [4]. Таким чином, турбота про ментальне здоров'я перетворилася на необхідну інвестицію, адже в умовах постійного стресу та кадрової нестабільності саме людський капітал став головним активом.

Українська мова остаточно стала головною мовою у бізнесових сферах. Цей процес прискорився після російського вторгнення в Україну. Говорити на роботі російською мовою стало ризиковано для репутації компанії [5]. Бізнес зрозумів, що потрібно повністю перейти на українську. Клієнти теж змінилися: вони стали набагато частіше шукати товари та послуги в інтернеті українською. За даними дослідження агентства «Promodo», кількість таких запитів у Google зросла з 19,2% у 2021 р. до 31,1% у 2024 р. [6]. Особливо сильно це помітно в комерційних категоріях,зокрема«електроніку» українською стали шукати на 163% частіше [Там само]. Тепер українська мова – це не просто засіб спілкування, а ознака національної ідентичності.

Технології стали третьою важливою зміною. Багатьом довелося перейти на віддалену чи змішану роботу – це був вимушений захід [7]. При цьому,працівники не дуже хочуть повертатися в офіси (лише 8% обрали б офіс), компанії ж намагаються їх повернути (у 2024 р. 17% компаній вже скасували дистанційку), а бізнес, що пропонує віддалену роботу, отримує в 5 разів більше відгуків на вакансії [8]. Ця вимушена цифровізація торкнулася всіх. Застосунок «Дія» став яскравим прикладом того, як держава використовує технології для спілкування з громадянами онлайн [9]. Компанії зіткнулися з хакерськими атаками та фейками. Кібербезпека стала стратегічним пріоритетом для керівництва[10, 11]. Щоб справлятися з нестачею людей та великою кількістю завдань, почали активно використовувати штучний інтелект (ШІ). За даними опитування Viber 2025 року, вже 58% українців користуються ШІ, при цьому 14% із них – для роботи [12].

Виходить, що війна прискорила появу нової культури спілкування на роботі в Україні. Вона заснована на турботі про людей, повазі до своєї країни (українська мова та соціальна відповідальність) та активному використанні технологій. Ця нова модель допомагає бути гнучкішими та сильнішими. Вона сильно відрізняється від старих підходів. На наш погляд, саме таке спілкування, загартоване війною, може стати основою для відновлення країни.

Список використаних джерел

1. State of PR 2022: Як жила і виживала PR-індустрія в Україні протягом 2022 року? URL: https://www.looqme.io/ru/blog/state-of-pr-2022-yak-zhila-i-vizhivala-pr-industriya-v-ukrayini-protyagom-2022.
2. Слава Кондрацька. Внутрішні комунікації під час війни: як налаштувати команду на продуктивну роботу. URL: https://happymonday.ua/vnutrishni-komunikatsiyi-pid-chas-vijny.
3. Подолання професійного вигорання через підтримку та розвиток команди. URL: https://blog.registeam.com/podolannya-profesiynogo-vygoryannya-cherez-pidtrymku-ta-rozvytok-komandy/.

4. Штабна робота: як Нова пошта підтримує свій багатотисячний колектив. URL: https://delo.ua/business/stabna-robota-yak-nova-posta-pidtrimuje-svii-bagatotisyacnii-kolektiv-405207/.
5. Ісмаіл Осбанов. Мова – не трафік. Мова – це політика, позиція і сила. URL: https://vctr.media/ua/mova-ne-dekor-mova-cze-politika-pozicziya-i-sila-268613/.
6. У 2024 році частка пошукових запитів українською зросла до 31%. URL: https://skilky-skilky.info/u-2024-rotsi-chastka-poshukovykh-zapytiv-ukrainskoiu-zrosla-do-31/.
7. Ольга Пищуліна, Катерина Маркевич.Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf.
8. Євгенія Кузенкова. Майбутнє ринку праці: 13 ключових трендів у 2024 році. URL: https://www.work.ua/articles/analytics/3217/.
9. Тимченко М. С.Розвиток сервісу «ДІЯ» в умовах війни. Нові можливості публічного управління. URL:https://www.researchgate.net/publication/368355017_Rozvitok_servisu_DIA_v_umovah_vijni_Novi_mozlivosti_pubilcnogo_upravlinna.
10. Кібербезпека бізнесу під час війни. URL: https://mklegalservice.com/tpost/k123zz39h1-kberbezpeka-bznesu-pd-chas-vini.
11. Олена Кузьменко, Олег Маклюк, Олена Чернишова. Кібербезпека бізнесу під час війни. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1790.
12. Діана Горон. Штучним інтелектом користуються майже 60% українців, – опитування Rakuten Viber.URL: https://ms.detector.media/internet/post/38430/2025-09-18-shtuchnym-intelektom-korystuyutsya-mayzhe-60-ukraintsiv-opytuvannya-rakuten-viber/.

Походенко Анастасія Валеріївна
Державнийбіотехнологічнийуніверситет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ІНТЕРКУЛЬТУРНА ТА ІНКЛЮЗИВНА КОМУНІКАЦІЇ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У сучасному глобалізованому суспільстві професійна компетентність фахівця дедалі більше визначається рівнем його комунікативних умінь, зокрема здатністю до ефективної взаємодії в полікультурному та інклюзивному середовищі. Інтеркультурна та інклюзивна комунікації виступають не лише складниками загальнокультурної грамотності, а й стратегічними чинниками професійного успіху в епоху диджиталізації, мобільності та міждисциплінарної інтеграції знань. Сучасний фахівець, незалежно від галузі, має володіти здатністю до рефлексивного осмислення власних комунікативних дій, умінням вести діалог культур і проявляти гнучкість у взаємодії з представниками різних соціокультурних груп.

Міжкультурна комунікативна компетентність (ICC) є однією з основних вимог людського життя в глобалізованому світі XXI століття. Вона охоплює культурну чутливість, мовну компетенцію, емпатію, когнітивну гнучкість і здатність до соціальної адаптації. У цьому контексті міжкультурна комунікація постає не лише як інструмент обміну інформацією, але й як засіб побудови міжособистісної довіри, толерантності та інноваційної культури співпраці [2].

Інтеркультурна взаємодія передбачає глибинне розуміння системи цінностей, світоглядних орієнтацій і комунікативних стратегій іншої культури. Її ефективність визначається розвиненими мовними навичками, адаптивністю, соціальною інтеграцією та результативністю комунікації. Ця здатність до діалогу культур, побудована на емпатії та рефлексії, формує в майбутніх фахівців глобальну комунікативну ідентичність, ознаку професіонала нового типу[3].

Інклюзивна комунікація, своєю чергою, постає як людиноцентрована форма професійної взаємодії, що ґрунтується на визнанні цінності кожної особистості незалежно від її соціальних, фізичних чи когнітивних особливостей. В. Сухенко наголошує, що вона «є показником комунікативної культури та позитивного іміджу закладу вищої освіти» [1, с. 77]. Ефективна інклюзивна взаємодія потребує спільної участі всіх учасників освітнього процесу, викладачів, студентів, адміністрації на засадах партнерства, довіри та взаємоповаги. «Безбар'єрне комунікативне середовище є умовою соціалізованості та особистісного розвитку здобувача освіти» [1, с. 80].

У структурі професійної підготовки педагогічних і соціальних кадрів поняття інклюзивної компетентності має системоутворююче значення. І. Кучерак визначає її як «інтегрований показник теоретичної і практичної готовності фахівця до діяльності, пов'язаної з навчанням і вихованням іншої людини» [4, с. 3]. Вона охоплює когнітивний, мотиваційний і рефлексивний компоненти, серед яких особливе місце належить умінню проектувати індивідуальні освітні траєкторії та працювати в команді психолого-педагогічного супроводу. Забезпечення інклюзивної компетентності є «вимогою часу, без якої неможливий поступ освітньої сфери загалом» [4, с. 4].

Комбінація міжкультурної парадигми з компетентнісним підходом сприяє розвитку здатності особистості будувати ефективний професійний міжкультурний діалог з іноземними партнерами. Підготовка сучасного фахівця неможлива без врахування глобалізаційних процесів, розвитку цифрової культури й уміння поєднувати фахові знання із соціокультурною чутливістю. У результаті професійна міжкультурна компетентність набуває статусу універсальної надпрофесійної навички, що визначає конкурентоспроможність особистості на міжнародному ринку праці.

З урахуванням цих підходів інтеркультурна та інклюзивна комунікації постають як взаємодоповнювальні феномени, що ґрунтуються на засадах гуманізму, культурного плюралізму та соціальної справедливості. Вони формують нову парадигму професійної етики, де цінується не лише результативність діяльності, а й якість міжособистісної взаємодії, етична виваженість і здатність до рефлексії. Поєднання емпатії, культурної обізнаності й міжособистісних умінь забезпечує стійку ефективність професійної діяльності навіть у кризових комунікативних умовах.

Сучасна система вищої освіти, реагуючи на виклики глобалізованого світу, має інтегрувати ці компетентності у зміст освітніх програм. Це передбачає впровадження тренінгів міжкультурного діалогу, симуляцій інклюзивного спілкування, практик етичного лідерства та цифрових платформ для комунікації в полікультурному середовищі. Такі практики сприяють розвитку не лише комунікативної, а й соціально-емоційної грамотності, яка стає основою професійної мобільності й стійкості до стресу.

Отже, інтеркультурна та інклюзивна комунікації формують ядро професійної компетентності фахівця нового покоління. Їх розвиток є не просто модною тенденцією, а стратегічною необхідністю для забезпечення ефективності праці, сталого розвитку суспільства та збереження гуманістичних цінностей у добу постмодерну. Відтак освітня політика XXI століття має зосереджуватися на підготовці фахівців, здатних не лише комунікувати, а й взаємодіяти з розумінням, толерантністю та відповідальністю перед глобальною спільнотою.

Список використаних джерел

1. Сухенко В. Г. (2023). Формування інклюзивної комунікації в системі вищої освіти. Харків:ХНЕУ ім. С. Кузнеця, с. 76–81. https://isp.pano.pl.ua/article/view/290415
2. Varypaiev, O. M., &Minosian, A. S. (2024). Philosophical, historical, andculturalaspectsofhumanitariantrainingintheeducationalenvironment. ActualIssuesofModernScience. EuropeanScientific e-Journal, 31, 30–40. https://doi.org/10.47451/hum2024-05-01

3. Варипаєв О. М., Міносян А. С. (2025). Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології, № 5(45), 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
4. Кучерак, І. В. (2021). Інклюзивна компетентність фахівця: передумови, складові, завдання. Біла Церква: БІНПО ДЗВО УМО НАНП України, с. 1–4. https://lib.iitta.gov.ua/.pdf

Супрун Олександра Вікторівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Князь Т.М.

МОВНА І КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ І КАРАНТИНУ РОСЛИН

Мовні навички є важливими в різних сферах людського життя, оскільки безпосередньо впливають на процеси комунікації, формування міжособистісних стосунківта здійснення професійної діяльності. Уміння правильно, доречно, ґрунтовно висловлювати власні думки засобами рідної мови в різних комунікативних ситуаціях і розуміти мовлення інших формується в результаті цілеспрямованого мовленнєвого розвитку та систематичного навчання.

Сьогодні у сучасному інформаційному суспільстві фахівці в галузі захисту і карантину рослин повинні володіти здатністю швидко сприймати різні форми мовлення, ефективно опрацьовувати інформацію, створювати та підтримувати професійно орієнтовані діалоги, а також здійснювати управління мовленнєвими комунікаціями в межах власної компетентності. Рівень сформованості мовнокомунікативних умінь, зокрема багатство словникового запасу, культура мовлення та техніка мовленнєвої діяльності, значною мірою визначають професійну майстерність, авторитет і успішність фахівця.

Важливими складниками комунікативної компетентності є мовнатамовленнєва компетенції.Мовна компетенція передбачає знання системи мови та її норм на всіх рівнях лінгвістичної структури – фонетичному, лексичному, граматичному, словотвірному, синтаксичному. Для фахівців у галузі захисту і карантину рослин це означає володіння галузевою термінологією, зокрема назвами шкідливих організмів (фітофаги, патогени, нематоди), засобів захисту (інсектициди, фунгіциди, гербіциди, біопрепарати), процесів (дезінфекція, фумігація, моніторинг, ідентифікація), а також нормативно визначених понять (карантинні заходи, фітосанітарний контроль, зона спостереження, об’єкт регулювання).

Мовленнєва компетенція полягає у вмінні адекватно й доречно використовувати ці мовні засоби в конкретних комунікативних ситуаціях – під час складання актів обстеження посівів, заповнення фітосанітарних паспортів, підготовки звітної документації чи проведення консультацій з агровиробниками. При цьому фахівець має використовувати як вербальні, так і невербальні та інтонаційно-експресивні засоби виразності – наприклад, чітку аргументацію під час пояснення методів боротьби зі шкідниками або переконливий тон у процесі узгодження карантинних заходів.

Мовкомунікативна компетентність передбачає сформованість фонетичної,лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної (діамонологічної)компетенцій[2, с.220]. Кожній формі мовного спілкування властиві особливості добору і використання різних форм стильової і стилістичної специфіки. Важливим механізмом формування професійної мовленнєвої компетенціїмайбутніх фахівців у галузі захисту і карантину рослин є володіння культурою конструктивного діалогу та полілогу; уміння переконувати, логічно мислити, оперувати словом.

Учені вважають діалогічне мовлення первинним стосовно інших форм спілкування. Як відомо, найхарактернішими особливостями діалогу є: швидкий обмін репліками без попереднього обмірковування і їх смислова взаємозалежність; зорове й слухове сприйняття

учасників діалогу; важливість інтонації, тембру, тональності, які можуть впливати на семантику слів тощо [1, с.71]. Діалогічна компетентність у сфері захисту і карантину рослин – це сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують здатність фахівця професійно взаємодіяти з колегами, керівниками, представниками контролюючих органів, науковцями та виробниками сільськогосподарської продукції в різних комунікативних ситуаціях. Вона передбачає володіння нормами ділового, наукового та професійно орієнтованого мовлення, уміння аргументовано висловлювати позицію, ставити запитання, вести професійні дискусії, узгоджувати спільні рішення та уникати комунікативних бар'єрів.

Отже, володіння мовною та комунікативною компетенціями забезпечує фахівцеві у сфері захисту і карантину рослин здатність точно передавати професійну інформацію, ефективно взаємодіяти в різних комунікативних ситуаціях і підтримувати високий рівень професійної культури мовлення.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Князь Т.М.Формування діамонологічної компетентності на заняттях з «Української мови (за професійним спрямуванням)». Modern The Integration of Research, Innovation and Economy: Collection ofScientific Papers with Proceedings of the 1 st International Scientific and PracticalConference. Spain, 2025. pp. 219-222.

Циб Анна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Міносян А. С.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком суспільства, де комунікативні навички стають вирішальним чинником у професійній реалізації спеціаліста. За даними досліджень, представлення та розвиток softskills (м'яких навичок), серед яких комунікативна компетентність займає провідне місце, визначають до 85 % професійного успіху, тоді як hardskills (професійні знання та вміння) – лише близько 15 %. У цифрову епоху комунікативна компетентність перетворюється на фундаментальну складову професійного успіху, що вимагає цілеспрямованого формування в освітньому процесі.[1].

Сьогодення характеризується зростанням ролі міжособистісної взаємодії у професійній діяльності. Згідно із заявою Британської Ради, комунікативні навички є ключовими для майже всіх видів діяльності. Ефективна комунікація передбачає не лише вільне володіння вербальними засобами, але й розвинені навички невербального спілкування, здатність до активного слухання та конструктивного діалогу[2].

Ефективна командна співпраця є ключовим чинником успіху сучасних організацій. Вона сприяє підвищенню продуктивності, покращенню комунікації та розвитку інновацій. Згідно з дослідженнями, організації, які впроваджують гнучкі методи, можуть досягти підвищення продуктивності до 25%. Для досягнення ефективної співпраці важливо визначити чіткі цілі, забезпечити прозору комунікацію та розподілити ролі та відповідальність серед членів команди. Використання цифрових інструментів, таких як платформи для спільної роботи, допомагає централізувати комунікацію та управління проєктами [3].

У цифрову епоху комунікаційна компетентність значно розширюється через необхідність володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.Ефективне використання цифрових платформ і інструментів комунікації дозволяє фахівцям підвищувати продуктивність, координувати роботу в команді та підтримувати професійні зв'язки.Згідно з

аналітичними матеріалами DOU.ua, розвиток цифрових навичок є однією з ключових умов успішної роботи IT-фахівців [4].

Міжкультурна комунікативна компетенція є критично важливою для успішної міжнародної співпраці. Згідно з дослідженнями, оприлюдненими Радою Європи, недостатня міжкультурна підготовка фахівців є однією з основних причин професійних невдач на міжнародній арені. Це підкреслює необхідність розуміння культурних особливостей, традицій та комунікаційних норм для ефективної взаємодії в глобалізованому світі [5].

Формування комунікативної компетентності вимагає системного впровадження інноваційних освітніх підходів.Згідно з дослідженням, опублікованим на освітньому порталі "Освіта.ua", учасники навчальних програм з використанням інтерактивних методів (групових дискусій, кейс-стаді, проектних робіт) демонструють на 40% вищі результати у формуванні комунікативних навичок порівняно з традиційними методами навчання. Такі підходи забезпечують практичне застосування знань, розвивають вміння вести діалог, аргументувати позицію та ефективно працювати в команді, що є вирішальними чинниками успіху в сучасному професійному середовищі[6].

Отже, формування комунікативної компетентності має бути цілісним та системним процесом, інтегрованим у всі складові освітньої діяльності.Поєднання теоретичної підготовки з практичним застосуванням знань через інтерактивні методи навчання, розвиток емоційного інтелекту та міжкультурної чутливості створює ґрунтовну основу для професійного успіху майбутніх фахівців. Саме комплексний підхід до розвитку комунікативних навичок дозволяє студентам не лише успішно адаптуватися до вимог сучасного ринку праці, але й стати конкурентоспроможними, інноваційними фахівцями, здатними ефективно функціонувати в умовах глобалізованого, швидкозмінного професійного середовища.

Список використаних джерел

1. Державна служба зайнятості України. Навички, важливі для кар’єри.URL: https://don.dcz.gov.ua/publikaciya/navychky-vazhlyvi-dlya-karyery
2. Британська Рада. Що таке м’які навички і чому їх розвивати. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/blog/what-soft-skills-why-develop
3. Ефективна командна співпраця – переваги, стратегії та інструменти. URL: https://www.chanty.com/blog/uk/strategies-for-effective-team-collaboration-uk/
4. Аналітика . 12% айтівців мають другу роботу в IT. URL: https://dou.ua/lenta/articles/additional-engagement-of-it-specialists-2024/
5. Рада Європи. Міжкультурна компетентність: ключ до успішної міжнародної співпраці. URL: https://www.coe.int/uk/web/cultural-diversity/competences-for-intercultural-dialogue
6. Освіта.ua. Методи навчання та їх класифікація. URL: https://ru.osvita.ua/school/method/780/

Цибульник Софія Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У XXI столітті професійний успіх дедалі частіше визначається не лише рівнем знань, а й умінням спілкуватися. Комунікація – це міст між людиною та світом, між знаннями й їх практичним застосуванням, між фахівцем і суспільством. Без розвиненої комунікативної культури навіть найталановитіший спеціаліст ризикує залишитися нерозпізнаним і невпливовим. На мою думку, саме вміння спілкуватися робить фахівця справжнім

професіоналом, адже без взаєморозуміння неможливо досягти успіху, навіть маючи глибокі знання.

Майбутній ветеринар – не просто лікар для тварин, а людина, яка працює з людьми. Щодня він пояснює власникам складні діагнози, підтримує у хвилини тривоги, переконує у необхідності лікування, координує роботу з колегами. Тут важливі не лише медичні знання, а й психологічна чуйність, уміння слухати, переконувати, викликати довіру. Саме тому комунікативна компетентність виступає невід'ємною частиною професійної зрілості майбутнього фахівця. Я вважаю, що для ветеринара особливо важливо мати емпатію, адже довіра між лікарем і власником тварини часто впливає на результат лікування.

Комунікація складається з кількох рівнів: мовленнєвого, що визначає якість висловлювань; емоційного, який виявляє емпатію; етичного, що забезпечує дотримання норм поведінки; та соціального, який формує здатність до взаємодії. Вони пов'язані між собою, створюючи цілісну систему професійного спілкування.

Розвивати ці якості можна не лише під час навчання, а й у повсякденному житті – через участь у наукових гуртках, волонтерських ініціативах, студентському самоврядуванні. Саме в таких ситуаціях студенти вчаться бути відповідальними за слово, приймати рішення в команді та чути інших.

Важливу роль відіграють викладачі, які створюють атмосферу відкритого діалогу й навчають студентів не боятися висловлювати власну думку. Адже справжній професіонал – це не лише людина, що знає «як», а й та, що розуміє «для чого» [1] .

На мій погляд, удосконалення комунікативних умінь повинно стати одним із пріоритетів у підготовці майбутніх фахівців, адже саме завдяки спілкуванню людина виявляє не лише професійну компетентність, а й справжню людяність.

Отже, комунікація – це не просто навичка, а життєва стратегія майбутнього фахівця, яка поєднує знання, емпатію та культуру спілкування. Саме вона робить професію не лише ефективною, а й людяною, а людину – справжнім професіоналом.

Список використаних джерел

1. Бондар С. Професійна комунікація як складова компетентності фахівця// Педагогічний дискурс. – 2020. – №29. – С. 45–49.
2. Коваль О. Формування комунікативної культури студентів у процесі професійної підготовки. – Київ: Наук. думка, 2021.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – Київ: Рад. школа, 2018.

Черевашенко Ігор Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

КОМУНІКАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Комунікація є базовою складовою професійної компетентності, оскільки без ефективного обміну інформацією, взаєморозуміння та здатності співпрацювати неможливе виконання професійних завдань на високому рівні. У сучасних умовах вона виступає не лише технікою передачі знань, а й соціальною навичкою, що визначає якість професійних взаємин, рівень довіри в колективі та здатність адаптуватися до змін [4]. Ефективна комунікація допомагає фахівцеві будувати конструктивні стосунки, уникати непорозумінь і формувати професійний імідж, що безпосередньо впливає на успішність його діяльності. Як відзначав Джон Дьюї, «спілкування не просто обмін думками, а спільне творення досвіду» [1, с. 8], тому її роль у професійному становленні є фундаментальною.

Володіння комунікативними навичками передбачає логічність викладу думок, уміння аргументовано відстоювати позицію, але водночас слухати та розуміти інших. Здатність до

діалогу є важливою ознакою професійної зрілості, адже вона дозволяє досягати взаємної поваги, навіть за наявності різних точок зору. Психологічний компонент спілкування, зокрема контроль емоцій та чутливість до реакцій співрозмовника, є ключовим для створення здорової атмосфери в колективі[5, с. 8]. Як підкреслює Деніел Ґоулман, «справжній інтелект проявляється не лише у мисленні, а у здатності розуміти і керувати власними емоціями», що робить емоційний інтелект одним із головних чинників ефективної комунікації в роботі [2, с. 34].

Сучасний фахівець має володіти різними формами комунікації: усною, письмовою, невербальною, цифровою. Зростання ролі онлайн-взаємодії, робота у міжкультурних командах та використання штучного інтелекту у комунікаційних процесах вимагають від людини високого рівня адаптивності, культурної чутливості та відповідальності за точність висловлювань. Як зазначає Ервінґ Ґоффман, «кожна взаємодія це своєрідна вистава, у якій людина прагне підтримувати враження, що відповідає її ролі» [3, с. 17]. Це означає, що майбутній фахівець повинен не лише володіти інформацією, а й уміти правильно презентувати себе у будь-якій професійній ситуації. У цьому контексті важливими стають не лише технічні навички, а й соціальні, тобто уміння вести перемовини, координувати роботу команди, адекватно реагувати на критику.

Комунікація в професійному середовищі також є інструментом лідерства. Вона дозволяє ефективно координувати дії, мотивувати колег і сприяти досягненню спільних цілей. Як зазначав Джон Дьюї, «освіта – це процес життя, а не підготовка до майбутнього життя» [1, с. 239], а отже, спілкування є середовищем, у якому фахівець навчається бути лідером і співтворцем спільної діяльності.

Розвиток комунікативної компетентності є безперервним процесом, що включає як навчання, так і практичний досвід. Уміння формулювати думки, приймати інформацію критично, контролювати емоції й підтримувати відкритість до нового формує не лише ефективного спеціаліста, а й цілісну особистість. Високий рівень комунікації сприяє поєднанню професійних знань із соціальною відповідальністю, що робить майбутнього фахівця готовим до викликів сучасного динамічного світу та здатним діяти етично, усвідомлено й результативно. Емпатія перетворює спілкування на морально усвідомлений процес.

У цьому сенсі комунікація виступає не лише професійним інструментом, а й етичним явищем, адже будь-який обмін інформацією передбачає відповідальність за слово, повагу до співрозмовника й готовність до діалогу. Вона формує культуру мислення, впливає на моральний клімат колективу та є основою довіри між людьми. Для майбутнього фахівця це означає, що справжня компетентність полягає не тільки у володінні спеціальними знаннями, а й у здатності комунікувати чесно, зважено та з розумінням соціального контексту своїх дій. Саме через комунікацію реалізується філософський принцип єдності знання й людяності, що визначає зрілу, відповідальну й морально стійку особистість професіонала.

Крім того, у добу стрімкого технологічного прогресу комунікація стає мостом між людиною та цифровим середовищем. Використання штучного інтелекту, автоматизованих систем і віртуальних платформ відкриває нові можливості для обміну знаннями, але водночас потребує збереження людяності у процесі взаємодії. Саме від рівня комунікативної культури залежить, чи зможе людина зберегти гуманістичний вимір професійної діяльності у світі технологій. Знання стають ефективними лише тоді, коли вони передаються через етичну комунікацію, засновану на взаємній повазі, відповідальності та розумінні іншого.

Таким чином, комунікація у професійному середовищі постає не лише засобом досягнення практичних результатів, а й чинником духовного розвитку, адже саме через діалог, взаємоповагу й співпрацю людина усвідомлює власну причетність до спільної мети. Уміння спілкуватися стає формою моральної зрілості, що визначає не просто рівень професіоналізму, а й глибину людяності, без якої жодна компетентність не може вважатися повною.

Список використаних джерел
1. Dewey, John. DemocracyandEducation.Macmillan, 1916. 434 с.
2. Goleman, Daniel. EmotionalIntelligence: WhyItCanMatterMoreThan IQ.BantamBooks, 1995. 352 с.
3. Goffman, Erving. ThePresentationofSelfinEverydayLife.Doubleday, 1959. 272 с.
4. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності. Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплі. Харків: ХНАДУ, 2024, с. 16–18. URL: https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content
5. Варипаєв, О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. Філософія та управління. Київ: ГО "Східноєвропейська спілка вчених", 2025 Вип. 2(6). С. 1-10 https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02

Яковлєва Ганна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЕТЕРИНАРНОГО ЛІКАРЯ

Професійна компетенція ветеринарного лікаря базується на декількох основних складових: теоретичні знання і розуміння своєї професії, практичний досвід і відпрацювання нових навичок, набір характеристик особистості, таких як стресостійкість, відповідальність, любов до тварин та, звісно, комунікативність.

Давньогрецький філософ Аристотель казав: «Людина за своєю природою істота соціальна». Від античності наголошувалось, що повноцінне існування людини розкривається під час взаємодії з іншими, у здатності спілкуватися, налагоджувати відносини, співпрацювати заради спільного блага. Саме комунікація стає ключем до взаєморозуміння та співпраці між людьми. У випадку професійного напряму ветеринарна медицина, комунікація охоплює ще йвзаємодію з тваринами, які не здатні виражатись словами.

По-перше, ветеринарний лікар постійно знаходиться в контакті з власниками своїх пацієнтів. Спеціалісту дуже важливо вміти правильно і зрозуміло доносити до них свою думку. Медичні знання і термінологія безумовно дуже важливі, але для власників вони в абсолютній більшості випадків не зрозумілі. Ветеринар повинен чітко, просто і структуровано пояснятиі діагноз, можливі методи лікування, призначення. Також, не менш важливо вміти докладно складати анамнез життя та хвороби пацієнта. Комунікація для спеціаліста ветеринарної медицини ґрунтується на моральній зрілості, відповідальності та емпатії, які формують довіру й гуманність у професійних стосунках з клієнтами [2, с.17].

На сьогоднішній день рівень тривожності у суспільстві підвищений, а відвідувачі ветеринарної клініки, наприклад, часто йдуть туди вже занепокоєними, можуть неадекватно сприймати інформацію: перебільшувати небезпеку, плутати факти, не чути порад. Тому задача персоналу цього підприємства, у тому числі лікаря, часто полягає в тому, щоб знизити рівень стресу у клієнтів і більш-менш стабілізувати їх емоційний стан. Ввічливість, доброзичливість, заспокійливі слова, зацікавленість у діалозі будують у людини довіру та повагу до лікарні. Тобто нематеріальні фактори виступають основою для проведення успішного прийому [1, с.14]. А комунікація стає не просто інформуванням, а ключем до побудови професійного та емоційного зв'язку між клієнтом та фахівцем. Саме поєднання знань і емоційної культури формує здатність до ефективної комунікації, яка перетворює внутрішню чуйність у практичну професійну компетентність [3, с.29].

До речі, не можна не згадати про таку форму комунікації як спілкування з самими пацієнтами від чого напряму залежить якість огляду. Хоча тварини не володіють людською мовою, ветеринарний лікар мусить вміти зрозуміти їх сигнали і налагодити невербальний контакт спокійним голосом, упевненими, але лагідними рухами, створенням відчуття безпеки.

По-друге, в сучасній ветеринарній клініці працює не один лікар, а ціла команда: асистенти, техніки, лаборанти, адміністрація. Як правило завдяки чіткому обміну інформацією між працівниками можна забезпечити високу якість роботи. Наприклад, ветеринарний лікар призначає аналіз крові,асистент готує тварину до процедури, лаборант проводить дослідження. Якщо не буде адекватної комунікації між ними, то хтось не зрозуміє свого завдання і постраждає результат лікування. Крім того, іноді виникають складні випадки, в яких лікар може потребуватипоради своїх колег. У таких ситуаціях важливо не лише знати предмет, а й уміти слухати, вести діалог без конфліктів, поважати різні думки[1, с.6].Зокрема, слід зазначити про комунікацію ветеринарного лікаря з керівництвом. Лікар має вміти чітко звітувати про проведені маніпуляції, кількість пацієнтів, результати лікування, аргументовано та конструктивно висловлювати власні заперечення, що допомагає керівництву контролювати якість роботи та організовувати подальший розвиток клініки.

Окремо варто наголосити на ролі комунікації у вирішенні складних етичних дилем, які є невід'ємною частиною ветеринарної практики. Повідомлення власнику тварини несприятливого діагнозу, обговорення обмежених варіантів лікування чи необхідності евтаназії вимагає від лікаря максимального прояву такту, співчуття та емоційної стійкості. Лікарю необхідно не лише чітко пояснити медичні аспекти, а й допомогти власнику впоратися з емоційним навантаженням, пройти через процес прийняття важкого рішення, відчуваючи при цьому повагу та підтримку.

Отже, сутність всього вищезгаданого зводиться до того, що комунікація це фундамент для успішної роботи ветеринара з клієнтами, пацієнтами, колегами. Тобто, справжній професіонал це людина, здатна до діалогу, яка, ефективно спілкуючись, будує міст довіри між суспільством і живим світом тварин.

Список використаних джерел

1. В. О. Мельник. Ветеринарна деонтологія. Методичні рекомендації до лабораторно-практичних занять та самостійної робіт: доктор с.-г. наук, доцент кафедри зоогігієни та ветеринарії, Миколаївський національний аграрний університет https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7899/1/Veterynarna%20deontolohiia.pdf
2. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18. https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content
3. Варипаєв О.М., Міносян А.С., Юрченко Л.І. Методологія застосування концепції емоційного інтелекту в гуманітарних дисциплінах // Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців: матеріали третьої Міжнар. наук.-метод. конф, м. Харків, 2021 p.https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4c92744d-638d-4936-acb7-5534dfe642bd/content

СЕКЦІЯ. ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ

Гетьман Софія Ігорівна, Бутко Александр Александрович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Фрадкіна Н.В.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ОСВІТІ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД СКРІЗЬ СТОРІЧЧЯ

На сьогодні роль і місце жінки в суспільстві та політиці залишаються одними з ключових питань в сучасній Україні. Історично склалося так, що жінки мали обмежені можливості для реалізації власного потенціалу порівняно з чоловіками. Основною причиною таких обмежень є традиційне ставлення суспільства до цього питання, материнство та виховування діточок. Хоча юридично жінки вже давно отримали рівні права з чоловіками, на практиці вони досі стикаються з дискримінацією. Історія України демонструє довготривалий традиційно патріархальний устрій суспільства. Гендерна нерівність прочно закріпилася в традиціях і моральних принципах минулих епох. Роль жінок головним чином обмежувалася виконанням домашніх обов'язків і вихованням дітей. Спробуйте назвати жінок – керівників держави на теренах сучасної України, наприклад, за останні 1500 років. Кого можна згадати, за винятком княгині Ольги? Так, і славнозвісна княгиня Ольга (у хрещенні – Олена) проявила себе керівницею держави лише після трагічної загибелі свого чоловіка, князя Ігоря, і, будучі матусею декількох діточок, була, фактично, регентом при своєму старшому синові, Святославі.

Але, часи змінились. Стратегія Ради Європи з питань ґендерної рівності на 2018–2023 роки зосереджує увагу на шести ключових напрямках: 1) запобігання ґендерним стереотипам та сексизму, а також протидія цим явищам; 2) заходи щодо запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьба з ними; 3) забезпечення рівного доступу жінок до системи правосуддя; 4) досягнення гендерного балансу у прийнятті політичних та суспільних рішень; 5) захист прав жінок-мігрантів, біженок та жінок-шукачок притулку; 6) інтеграція принципів ґендерної рівності у всіх політиках та заходах[1].

Але інтеграція України до європейського простору та побудова демократичного суспільства вимагають реформ в освітній сфері. Гендерний компонент, будучи важливим індикатором розвитку демократичних процесів, проникає в усі аспекти суспільного життя, створюючи нову філософію сприйняття соціальної реальності. Організація Об'єднаних Націй, використовуючи свій мандат, відіграє ключову роль у вирішенні глобальних викликів сучасності. Прийнята програма Цілей сталого розвитку до 2030 року стає орієнтиром і для України; зокрема, її п'ята ціль спрямована на встановлення гендерної рівності. Розвиток суспільства через досягнення цієї рівності передбачає впровадження принципу гендерної справедливості – концепції, що підтримує рівність і справедливий розподіл ресурсів, прав і обов'язків між жінками та чоловіками. Це не означає абсолютного зрівнювання, адже потреби та особливості кожної статі мають свої відмінності. Усвідомлення та врахування цих відмінностей є важливими кроками на шляху до подолання гендерного дисбалансу. Дотримання принципу гендерної справедливості дозволить досягти справжньої гендерної рівності в суспільстві.

Особливе місце займає жінка в освітньому процесі. Якщо звернутись до історії, то не лише викладати в закладах освіти, але й отримати вищу освіту для жінки в умовах Російської імперії біло, майже неможливо. Можна згадати видатну математикиню, першу професорку математики у світі, Софію Ковалевську, якій для отримання освіти прийшлось фіктивно взяти шлюб та відправитись на навчання в Німеччину. Навіть, після тріумфального признання її добутків в царині математики у світі, на батьківщині їй не знайшлося місця в жодному університеті.

Перші можливості отримати вищу технічну освіту на теренах України з'явилась лише в 1915 р., коли в Харківському технологічному інституті Імператора Олександра ІІІ було відкрито Жіночий політехнічний інститут Південно-російського товариства технологів.

Сьогодні жінки активно працюють на ниві освіти, бо українське законодавство у сфері освіти спирається на Конституцію України, закони «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», а також на інші нормативно-правові акти та міжнародні угоди, ратифіковані відповідно до законодавчих процедур. Згідно з положеннями Закону «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, зокрема у розділі І, статті 3 («Право на освіту»), кожному гарантується рівний доступ до освіти незалежно від національності, віку, соціального статусу, статі тощо. Закон забезпечує право на освіту без дискримінації за ознаками статі, етнічного походження, стану здоров'я, переконань чи інших обставин. Повна загальна середня освіта орієнтована на розвиток ключових компетентностей, необхідних сучасній людині. Серед них – громадянські та соціальні навички, засновані на принципах демократії, справедливості, рівності, поваги до прав людини та розуміння рівних можливостей (розділ ІІ, стаття 12). Таким чином, виховання молоді в Україні повинно базуватися на принципах гендерної рівності. Давно відомо, що навчання водночас дівчаток та хлопчиків сприяє виявленню їхніх здібностей, розкриттю талантів, мобілізує глибинні добутки учнів. Однак у тексті закону «Про освіту» термін «гендерний баланс» згадується лише одноразово - у статті 19 розділу Х, що стосується складу Конкурсної комісії Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Це свідчить про те, що поняття «гендер» у тексті Закону про освіту висвітлено мінімально. Тому, досягнення ґендерної рівності як важливої демократичної складової та ресурсу для соціально-економічного розвитку повинно здійснюється шляхом впровадження численних державних і міжнародних законодавчих актів. Ці акти повинні визначити стратегічні напрями розвитку освітньої сфери країни на найближчий період. Безумовно, з отриманням миру, роботу буде продовжено.

Список використаних джерел

1. Стратегія ґендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки. 2018. 59 с. https://rm.coe.int/coe-ge-strategy-2018-2023-ukr-final-ts/16808ae59c
2. Про освіту : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145–VIII. Офіційний портал Верховної Ради України : веб-сайт. URL: https://cutt.ly/KfoyAz6 (дата звернення: 30.10.2025).

Кинаш Денис Анатолійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТУ В ОСВІТІ

Гендерний компонент освіти – це система принципів, методів і підходів, що спрямовані на врахування гендерних особливостей у навчальному процесі та створення рівних умов для розвитку як дівчат, так і хлопців. Йдеться не лише про рівний доступ до освіти, а й про формування гендерної культури, усунення стереотипів і виховання поваги до різноманітності.

Відповідно до міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР-5 «Гендерна рівність»), освіта розглядається як інструмент забезпечення рівності можливостей. Україна, ратифікувавши зазначені документи, взяла на себе зобов'язання інтегрувати гендерну складову у всі рівні освітньої системи.

На державному рівні гендерна політика в освіті закріплена низкою законодавчих та стратегічних документів. Основні з них:

– Закон України «Про освіту» (2017 р.), який проголошує принцип недискримінації та рівного доступу до освіти;

– Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.);
– Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року;
– Національна стратегія у сфері прав людини (2021 р.), де передбачено розвиток гендерної освіти і підготовку педагогів із питань рівності;
– рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо впровадження гендерного підходу в зміст навчальних програм та підручників.

Завдяки цим документам формується правове підґрунтя для системної інтеграції гендерного компоненту в освіту, починаючи від дошкільного рівня і завершуючи післядипломною підготовкою.

В українському освітньому просторі можна виокремити кілька основних концептуальних підходів до впровадження гендерного компоненту:

Інтегративна концепція – передбачає включення гендерних питань у зміст усіх навчальних дисциплін, а не створення окремого предмету. Такий підхід дозволяє формувати у здобувачів освіти цілісне бачення рівності у різних сферах життя.

Компетентнісна концепція – базується на розвитку гендерної компетентності педагогів та учнів, тобто здатності усвідомлювати й враховувати гендерні аспекти у спілкуванні, поведінці, навчанні.

Культурологічна концепція – зосереджується на вихованні культури гендерної взаємоповаги, формуванні гуманістичних цінностей та толерантного ставлення до різних соціальних ідентичностей.

У практичному вимірі гендерна політика реалізується через комплекс стратегій, серед яких:

Розроблення гендерно чутливих навчальних матеріалів. Підручники та посібники мають уникати стереотипних зображень ролей жінок і чоловіків, натомість відображати різноманіття життєвих сценаріїв.

Підготовка педагогічних кадрів. Важливо, щоб вчителі, викладачі, керівники освітніх установ володіли знаннями з гендерної проблематики, розуміли механізми формування упереджень і вміли запобігати дискримінації.

Інституційна підтримка. У багатьох українських університетах діють центри гендерної освіти, що організовують тренінги, наукові заходи, публічні дискусії.

Просвітницька діяльність. Через проведення тематичних тижнів, інтерактивних занять і виховних заходів у школах формується культура рівності серед дітей і підлітків.

Моніторинг і оцінювання. Оцінка рівня гендерної рівності в освітніх закладах допомагає виявити проблемні зони й коригувати політику.

Попри значні успіхи, реалізація гендерного компоненту в освіті стикається з низкою труднощів. Серед них:

– збереження традиційних стереотипів щодо «жіночих» і «чоловічих» професій;
– недостатня обізнаність педагогів із гендерною тематикою;
– формальний характер окремих заходів;
– брак фінансування програм гендерної освіти;
– відсутність системної роботи з батьками та громадою.

Крім того, війна в Україні загострила питання соціальної справедливості й рівних можливостей, зокрема щодо доступу жінок і чоловіків до освітніх ресурсів, перекваліфікації та відновлення після воєнних дій. Це потребує адаптації гендерних стратегій до нових реалій.

Подальший розвиток гендерно орієнтованої освіти в Україні передбачає:

– удосконалення законодавства з урахуванням європейських стандартів;
– розширення мережі центрів гендерної освіти;
– впровадження курсів з гендерної рівності у систему підготовки педагогів;
– інтеграцію гендерної тематики у державні стандарти освіти;

– розвиток партнерства між державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними фондами.

Спрямування освітньої політики на забезпечення рівності статей сприятиме формуванню більш справедливого, демократичного та інклюзивного суспільства.

Гендерний компонент є важливою складовою модернізації освітньої системи України. Його реалізація дозволяє забезпечити рівні права та можливості для всіх учасників освітнього процесу, сприяє розвитку критичного мислення та подоланню стереотипів. Впровадження гендерного підходу в освіту – це не лише виконання міжнародних зобов'язань, а й інвестиція у майбутнє, у формування громадян, здатних будувати суспільство рівності, поваги й партнерства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII.
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 №2866-IV.
3. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. – Київ: КМУ, 2022.
4. Міністерство освіти і науки України. Лист «Про впровадження гендерного підходу в освіту» №1/9-413 від 10.08.2018.
5. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), 1979.
6. Цілі сталого розвитку ООН (ЦСР-5: Гендерна рівність). – Нью-Йорк: ООН, 2015.
7. Кікінежді О. М. Гендерна педагогіка: теорія і практика. – Тернопіль: ТНПУ, 2019.
8. Марценюк Т. О. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. – Київ: Основи, 2017.

Нікіфорчук Родіон Ігорович
Херсонська державна морська академія
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.

ЖІНКИ В МОРСЬКІЙ СПРАВІ: НЕОБХІДНІСТЬ, НОРМА ТА ДОСВІД УСПІШНИХ ЕКІПАЖІВ

Вступ. Сучасна морська галузь переживає трансформацію, що вимагає перегляду застарілих стереотипів щодо гендерного складу екіпажів. Питання присутності жінок на судні сьогодні вже не є винятком, а стає професійною реальністю, яка робить галузь сильнішою, безпечнішою та більш сучасною. Метою даної роботи є аналіз необхідності, нормативності та успішного досвіду залучення жінок у морську справу.

Виклад основного матеріалу та його результати. Професійна компетентність як ключовий критерій. Головним критерієм на судні є кваліфікація, а не стать. Професійні навички, знання конвенцій (MARPOL, SOLAS, STCW) та досвід вирішують все. Стать не впливає на здатність керувати судном, розраховувати вантажопотік чи обслуговувати механізми. Жінки часто привносять інший підхід до вирішення проблем, кращу комунікацію та уважність до деталей, що є критично важливим для безпеки.

Рівність можливостей та посилення галузі. Морська галузь більше не є «чоловічим клубом», і обмеження для жінок – це пережиток минулого. Залучення талановитих жінок розширює кадровий потенціал галузі та допомагає подолати дефіцит кваліфікованих моряків.

Психологічний мікроклімат та етика на борту. Дослідження показують, що змішані колективи часто мають меншу напруженість, вищий рівень взаємної поваги та культури спілкування, що створює більш збалансовану атмосферу. Компанії, як Shipping Corporation of India, впроваджують чіткі політики нульової терпимості до дискримінації та домагань. Проблемою є не присутність жінок, а порушення цих правил.

Докази успіху на прикладі Індійського продуктового танкера. Компанія (Shipping Corporation of India) довела, що жіночі екіпажі є успішною практикою.

У 2021 році на танкері «Swarna Krishna» був сформований перший в історії повністю жіночий екіпаж під керівництвом Капітана Сунеха Гадпанде.

Цей досвід підтвердив, що жінки можуть успішно виконувати всі без винятку функції на борту, від капітана та старшого механіка до матроса.

Відповідь на контраргументи. Сучасні судна обладнані механізмами та інструментами (лебідки, крани, гідравліка), які мінімізують потребу в надмірній фізичній силі. Робота на судні – це насамперед інтелект та знання технологій.

Висновки. Жінки на борту – це професійна реальність, яка робить морську галузь сильнішою та безпечнішою. Питання полягає в тому, коли суспільство остаточно прийме це як норму. Завдання компаній – створити рівні умови для всіх, а наше завдання – поважати професіоналізм незалежно від статі.

Список використаних джерел

1. Indian Product Tanker Sails with First All-Female Officer Team. The Maritime Executive. URL: https://maritime-executive.com/article/indian-product-tanker-sails-with-first-all-female-officer-team

Павлюк Ілля Ігорович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ

Гендерний компонент у системі освіти означає інтеграцію принципів гендерної рівності в освітні політики, навчальні програми, методи викладання та внутрішні процедури закладів освіти. Він спрямований на усунення стереотипів та бар'єрів, що обмежують рівні можливості для навчання, розвитку й професійної реалізації осіб різних статей.

Сучасні концепції передбачають комплексний підхід, що поєднує нормативно-правове забезпечення, навчально-методичну роботу та культурні зміни в освітньому середовищі. Основні принципи включають рівний доступ до освіти, інклюзивність, недискримінацію, інтеграцію гендерної тематики в зміст дисциплін і підготовку педагогічних кадрів з урахуванням гендерної чутливості.

Стратегічні напрямки впровадження:

- розробка й адаптація освітніх стандартів та програм з урахуванням гендерного компонента;
- підготовка і підвищення кваліфікації педагогів у темах гендерної рівності та недискримінації;
- створення внутрішніх політик закладів освіти щодо запобігання гендерно зумовленій дискримінації та насильству;
- моніторинг і оцінювання гендерних показників на рівні закладу та системи освіти;
- партнерство з громадськими організаціями для просвітницьких і превентивних програм.

Практичні рекомендації для закладів освіти:

- інтегрувати модулі з гендерної грамотності у навчальні курси різних дисциплін;
- застосовувати гендерно-чутливі методики викладання та оцінювання, уникати стереотипних прикладів у навчальних матеріалах;
- впроваджувати політику нульової толерантності до сексуальних домагань і дискримінації, забезпечити канали повідомлення та підтримки постраждалих;
- проводити регулярні тренінги для викладачів і студентів з питань рівності та інклюзії;
- використовувати дані моніторингу для корекції освітніх практик і політик.

Очікувані результати впровадження: підвищення рівня доступності й якості освіти для всіх груп, зниження проявів гендерної дискримінації в навчальному середовищі, формування у студентської молоді критичного ставлення до стереотипів і готовності до рівноправної професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Забезпечення гендерної рівності в освіті. Національна академія педагогічних наук України; серпень 2025.
2. Гендерна рівність Міністерство освіти і науки України – офіційні матеріали, рекомендації та нормативні документи.
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (№ 2866-IV від 2005).

Петрук Яна Олегівна
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Кришталь А.О.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Умови, в яких перебуває зараз українське суспільство, вплинули на взаємовідносини між чоловіками та жінками в усіх сферах життєдіяльності. Подолання гендерної дискримінації, стереотипів та упереджень – є одним з важливих напрямків розвитку України. На жаль, як свідчить практика, декларовані рівні можливості та права особистості, незалежно від статі, гендеру, віку, соціального статусу тощо, у реальності часто порушуються, а упереджене ставлення, стигматизація і пов'язані з цим прояви продовжують існувати. Протягом останніх років особливо гостро постала проблема виокремлення соціальних статусів, престижу, привілеїв, влади, зв'язків тощо, що ускладнює взаємовідносини, зокрема і в галузі охорони праці.

Мета дослідження – проаналізувати особливості гендерної політики у сфері охорони праці в Україні.

Досягнення європейських стандартів у всіх сферах (політичній, соціальній, економічній, охорони праці тощо) з урахуванням характеру й умов праці жінок, психофізіологічних особливостей їхнього організму, наявності сімейних обов'язків та інших суспільно значущих чинників є пріоритетним завданням уряду [1].

Законодавством України закріплені рівні права і можливості жінок та чоловіків на ринку праці, однак на практиці ситуація у сфері зайнятості виглядає як дискримінаційна по відношенню до жінок. Найбільш вразливою категорією на ринку праці в Україні є молоді жінки та жінки, старші 45 років. Згідно з результатами соціологічних опитувань значний відсоток жінок зіштовхувався з порушенням своїх прав під час прийому на роботу: відмова у прийнятті на роботу у зв'язку з вагітністю (видимими ознаками вагітності), наявністю дітей до 3 років. Обставинами, що призводили до звільнення за власним бажанням, також було зазначено: відсутність гнучкого графіку, що давав би змогу регулювати ефективність виконання професійних обов'язків і обов'язків, пов'язаних із доглядом за дітьми тощо. Роботодавці при цьому часто прагнуть уникати прямих конфронтацій.

У зв'язку з перебуванням країни в умовах воєнного стану виникла ще одна проблема, що посилила гендерну дискримінацію, – відмова у працевлаштуванні чоловікам призовного віку. У неформальній бесіді причиною відмови названо небажання роботодавця інвестувати кошти у навчання працівника, якого «можуть завтра забрати». Зазначене явище однозначно є проявом дискримінації за гендерною ознакою і порушенням трудового законодавства України.

Інтеграція України у міжнародне співтовариство потребує переорієнтації ролі і місця жінок у суспільстві, їх рівноправну участь у кожній сфері життєдіяльності та особливо у сфері політики державотворення.

Таким чином, гендерна політика у сері охороні праці полягає у забезпеченні рівних прав і можливостей та створенні оптимальних умов праці для жінок та чоловіків, зокрема – безпечне робоче середовище, рівна оплата за рівноцінну працю, протидія гендерній дискримінації і не толерантне ставлення до будь-яких проявів дискримінації.

Список використаних джерел

1. Пожарова О.В., Пожаров Ю.В. Праця жінок: європейські стандарти та законодавство України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород, 2020. С. 90–93. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/20.pdf

Слісаренко Марія Сергіївна, Тішин Іван Сергійович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Фрадкіна Н.В.

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ: ҐЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Серед численних факторів, що впливають на психічне здоров’я особистості, важливу роль відіграє здатність до стійкості у стресових ситуаціях. У сучасних умовах це питання ускладнилося через військову агресію. Постійні тривоги, обстріли, руйнування інфраструктури, перебої з електропостачанням і опаленням, втрата близьких людей, переживання за фронтовиків – усе це значно підриває психічне здоров’я, провокує хронічні стреси.

Забезпечення професійного здоров’я сьогодні є однією з найбільш актуальних проблем в Україні. Професіонали регулярно стикаються з психоемоційним навантаженням під час виконання своїх обов’язків, а стрес став невід’ємною частиною повсякденного життя.

Нездатність чи невміння долати стресові ситуації призводять до порушення здоров’я або зниження якості життя. Особливо це стосується фахівців, які працюють із людьми та допомагають вирішувати їхні проблеми, адже саме в їхній діяльності рівень стресу досягає найвищих показників [1]. Українці стикаються сьогодні з новими й значно складнішими вимогами, що спричиняють емоційне напруження, розвиток професійних стресів та впливають на психологічний стан.

Ознаки стресу умовно схожі для чоловіків і жінок, але можна помітити й певні відмінності. Дослідники зазначають, що у жінок реакції на стрес можуть проявлятися у вигляді нестерпного головного болю чи нападів страху, тоді як чоловіки частіше страждають від обмеження рухової активності, психічних розладів або різкого погіршення сенсорних функцій – слуху, зору чи пам’яті. Більш високий рівень тестостерону у чоловіків забезпечує їхню високу активність, впевненість у собі та здатність сконцентрувати увагу на вирішенні проблеми через дію.

Слід зауважити, що різниця в реакціях чоловіків та жінок на стрес зумовлена не тільки біологічними та фізіологічними факторами, а й соціальними нормами й стандартами виховання. Чоловікам характерно більше замикатися у собі в стресових ситуаціях, щоб осмислити проблему й знайти власне рішення, тоді як жінки зазвичай керуються емоціями. Для приборкання стресу вони також обирають різні підходи: чоловіки відчувають полегшення, коли активно займаються вирішенням проблеми, а жінки – коли можуть обговорити проблему та свої почуття.

Не будемо забувати про віддушини, які завжди допомагали боротися з наслідками стресу. Традиційно, у чоловіка, який на протязі усієї людської еволюції забезпечував родину їжею, житлом, скарбами, іншими матеріальними ресурсами, - це завжди було хобі –

полювання, рибальство, гараж, автомобіль, азартні ігри, навіть, друзі з традиційною чаркою оковитої.

Жінка - більш складна та ніжна система у порівнянні з чоловіком. Тому в неї більшість способів боротьби з стресом є спілкування. З подругами, батьками, інколи – навіть, з дітьми. Очевидно, традиційне піклування про сім'ю, зберігання сімейного багаття наклало свій відбиток на поведінку прекрасної статі.

Науковці визначають поняття «професійний стрес» як реакцію на робочі ситуації, що проявляється через емоційне та психічне напруження, часто супроводжуючись негативними наслідками у разі неконтрольованого стресу. Нескладно проаналізувати фактори, здатні викликати психологічний стрес у чоловіків і жінок в умовах професійної діяльності. Тривале перебування у стані стресу на роботі може призвести до емоційного та психічного вигоряння спеціаліста. Науковці також відзначають, що явище професійного вигоряння часто стосується людей обох статей віком близько 30 років. Однією з можливих причин цього є кризовий період віку, який психологи називають «пошуком сенсу життя».

Людина, аналізуючи минулі досягнення, може зіткнутися з усвідомленням того, що навіть при успішній і зовні стабільній життєвій ситуації її внутрішній стан залишається незадовільним. Це спричиняє переоцінку життєвих цінностей і втрату мотивації у професійній сфері.

Не треба забувати про оточення людини. Недарма кажуть: «Короля грає його оточення». Загальновідома природна тяга до протилежної статі. Наприклад, дрібні поведінкові огріхи дівчат з боку керівників - жінок практично завжди помічалися і засуджувалися, а аналогічні огріхи хлопців – не помічалися чи виправдовувались із використанням жартівливих реплік. Подвійні стандарти ніхто не скасовував. Не є секретом, що у процесі призначення на керівні посади жінки часто стикаються з необхідністю спершу доводити свою компетентність і професіоналізм, тоді як чоловікам достатньо продемонструвати лише їхні потенційні здібності. Існує стереотип, що моральність і високе становище несумісні, через що поширена думка, ніби жінки уникають кар'єрного просування, не бажаючи ставити під загрозу свої сімейні цінності та стосунки. Однак жінки, які займають керівні позиції, змушені постійно боротися з подібними упередженнями, руйнуючи їх і підтверджуючи власну здатність успішно виконувати посадові обов'язки. Іноді це потребує прояву рис, традиційно асоційованих з чоловічою поведінкою. Жінка-керівниця орієнтується не лише на досягнення результатів, а й насамперед на міжособистісні взаємини та забезпечення сприятливого мікроклімату в колективі. У її роботі перевага надається не суто кількісним показникам, а соціальним і психологічним аспектам взаємодії. Враховуючи, що «жіночими» спеціальностями стали освіта (особлива середня), медицина та соціальна робота, можна припустити, що таке навантаження може зумовити певні особливості прояву психологічних станів, переживання професійного стресу та розвитку психічного вигорання. Тому, потрібні подальші дослідження цієї актуальної проблеми.

Список використаних джерел

1. Кокун О. М. Особливості прояву стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій. Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian Scientific Journal. 2016. № 03 (11).

Вакуленко Артем Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ЕКЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Вплив гуманітарних дисциплін на усвідомлення екологічної відповідальності майбутніх аграріїв. Сучасна вища освіта вимагає поєднання професійної та гуманітарної підготовки майбутніх фахівців технічного й аграрного профілю. Саме гуманітарні дисципліни формують екологічну культуру, світогляд і моральні орієнтири відповідального ставлення природного середовища [6]. Усвідомлення екологічної відповідальності майбутніх аграріїв є важливою умовою сталого розвитку національного аграрного виробництва.

Екологічна відповідальність є однією з ключових компетентностей сучасного аграрія, адже саме аграрний сектор має безпосередній вплив на природне середовище. Виробничі процеси в сільському господарстві пов’язані з використанням земельних, водних і біологічних ресурсів, а також із застосуванням хімічних засобів, зокрема гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів. Тому усвідомлення наслідків своїх дій і вміння приймати рішення з урахуванням екологічної безпеки та принципів сталого розвитку є не лише професійною, а й моральною відповідальністю фахівця. Формування екологічно свідомого мислення в аграріїв забезпечує збереження родючості ґрунтів, біорізноманіття та здоров’я населення, що робить цю компетентність надзвичайно актуальною в умовах сучасних екологічних викликів.

Екологічна свідомість не обмежується тільки критикою екологічної ситуації. Вона припускає не тільки знання про стан суспільства і природи, але і усвідомлення необхідності запобігання подальшому порушенню екологічної рівноваги в природі з метою збереження природних компонентів життя людини [5]. Під час розгляду екологічних проблем сучасного суспільства часто наголошується, що екологічна криза, яка є кризою індустріального суспільства, водночас є кризою життя, тому головним компонентом екологічної свідомості має бути усвідомлення цінності життя, небезпеки його деградації, потреби його збереження та гармонійного співіснування людини з природним середовищем.

Освітня технологія усвідомленого формування екологічної відповідальності у здобувачів вищої оствіти ЗВО повинна виконувати, наступні завдання: формування свідомого й критичного інтересу до питань соціальної екології та сучасних екологічних проблем; розвиток соціально значущих мотивів ставлення особистості до природи за умов професійної діяльності; розкриття універсальної цінності природи; формування морально-екологічних знань, яким відповідають уміння й навички, узагальнені принципи й моделі професійної діяльності в природному середовищі; становлення принципової позиції щодо охорони природи рідного краю; спонукання до критичного оцінювання фактів взаємодії людини і суспільства з природою, залучення до контролю й оцінки результатів власного досвіду природозберігаючої діяльності [1, с.3].

На міжнародному рівні існують численні приклади успішної екологічної освіти. Наприклад, в Швеції, програма «Екологічна освіта для сталого розвитку» включається до всіх рівнів освіти і надає здобувачам вищої освіти можливість здобувати знання та навички щодо сталого розвитку та екологічної відповідальності. На міжнародному рівні екологізація освіти, а також гуманітаризація навчання, є важливими темами і об'єктом уваги багатьох міжнародних організацій та програм [2, с.2].

Формування екологічних компетентностей у здобувачів вищої освіти. На цьому етапі основна увага зосереджується на розвитку екологічних компетентностей, необхідних для професійної діяльності майбутніх спеціалістів. Для ефективного впровадження екологічних принципів у педагогічну практику здобувачі вищої освіти мають не лише засвоїти теоретичні знання, а й отримати перший практичний досвід. Це забезпечується через лабораторні

дослідження, практичні заняття та виконання технологічних проєктів, що передбачають аналіз реальних екологічних проблем і застосування отриманих знань на практиці [3, с.3].

Особливу увагу слід приділити післявоєнному відновленню природних ресурсів і зменшенню техногенного впливу на довкілля. Такий підхід забезпечить підготовку фахівців, здатних впроваджувати екологічно безпечні виробничі процеси відповідно до вимог сталого розвитку [4, с.3].

Таким чином, процес екологічної підготовки майбутніх аграріїв передбачає поступове засвоєння екологічних знань, розвиток критичного мислення щодо впливу технологій на довкілля, набуття практичних навичок екологічно відповідальної діяльності та їх застосування у педагогічній практиці.

Список використаних джерел

1. Харченко Н. А. Формування екосвідомості та розвитку особистості. Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги: Всеукраїнська науковопрактична конференція (30 травня 2017 р.): тези доп. / Відп. Ред. Г. М. Ржевський, Н. А. Харченко. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 49.
2. Феденко Д. О. Екологічна підготовка здобувачів вищої освіти: національна практика та міжнародний досвід // Екологічно орієнтована вища освіта. Методологія та практика – 2023 : матеріали Всеукраїнської конференції з проблем вищої освіти з міжнародною участю (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.). - 2023.
3. Кузьмич Д.В. Екологічна орієнтація змісту підготовки майбутніх учителів технологій: основні етапи та методичні підходи. Український педагогічний журнал. 2025.№ 2. С. 194−200.
4. Титаренко В., Титаренко О. Формування екологічної компетентності у майбутніх фахівців технологічної та професійної освіти при вивченні технологій сучасного виробництва // Витоки педагогічної майстерності. - 2025. - № 35. - С. 231-236.
5. Varypaiev O., Serohina N., Serediuk N., Dorozhko I., Silvestrova O. Ethical challenges in biotechnology: exploring the boundaries of scientific intervention. Synesis. Universidade Católica de Petrópolis, Rio de Janeiro, Brasil, 2025. V. 17(1). P. 1–20 https://doi.org/10.5281/zenodo.15095501
6. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201

Заболотько Артем Вікторович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Ємельянова Є.С.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ І КРЕАТИВНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ФАХІВЦЯ

Сучасна технічна освіта орієнтується не лише на засвоєння спеціальних знань, але й на розвиток гнучкого, адаптивного мислення, здатного реагувати на складні професійні виклики. Інженери, програмісти, технологи, конструктори – усі вони стикаються з необхідністю аналізувати інформацію, оцінювати ризики, приймати обґрунтовані рішення та пропонувати інноваційні підходи до вирішення практичних завдань. Щорічний Всесвітній економічний форум назвав 10 основних навичок, потрібних для досягнення професійного успіху. До першої п’ятірки навичок у 2025 році увійшли критичне мислення й аналіз, креативність, оригінальність та ініціативність [1]. Розвиток критичного та креативного мислення стає одним

із ключових завдань системи підготовки технічних фахівців, адже саме ці якості забезпечують здатність до сприйняття інновацій, гнучкість мислення і професійну адаптивність.

Під час працевлаштування роботодавці успішних підприємств, особливо зарубіжних, зазвичай пропонують пройти тест на критичне мислення, оскільки вони хочуть бачити, що кандидат здатен прийняти логічне рішення, незважаючи на емоції. Здатність відкинути емоції допомагає бути впевненим та рішучим у прийнятті зваженого й логічного рішення.

Існує велика кількість різноманітних тестів на критичне мислення, і вони стають усе більш затребувані роботодавцями й тими, хто влаштовується на роботу.

Watson Glaser Critical Thinking Appraisal (WGCTA) Уотсона-Глейзера - один із провідних тестів на критичне мислення. Його розробили понад 85 років тому, але й досі використовують різні компанії для підбору персоналу на конкретні посади. Він визначає, чи вміє людина робити коректні висновки, будувати припущення, мислити дедуктивно, формулювати обґрунтовані підсумки, інтерпретувати й оцінювати аргументи [2].

Критичне мислення – визначається як різновид мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих, незалежних рішень спрямованих на вирішення складних професійних та життєвих завдань, частина з яких потребує застосування неконвенційних методів та засобів [3, с. 324].

Фахівець із критичним мисленням здатен не лише виконувати алгоритмічні дії, але й осмислювати їхню доцільність, бачити слабкі місця в проекті, ставити уточнювальні питання. Це робить його не просто виконавцем, але й активним учасником розробки та вдосконалення технологій.

Щоб опанувати навичку критичного мислення, здобувачі вищої освіти під час навчання мають розвивати в собі такі якості, як уміння планувати, викладати свої думки послідовно, бути гнучкими, але наполегливими, не відкладати вирішення важких завдань на потім, уміти виправляти свої помилки та робити висновки, скориставшись помилкою як стимулом до подальшого навчання, уміти шукати компромісні рішення.

Креативність розглядається вченими як особистісно значуща якість на основі рефлексії та суб‘єктивної самооцінки. А. Маслоу, у контексті досліджень самореалізації та потенціалу людини для досягнення вищих рівнів особистісного розвитку висловлює думку, що креативність є певним засобом реалізації особистісного потенціалу (самоактуалізації), та зв'язує її з такими рисами, як прийняття себе, свобода духу [3, с. 125].

Креативний працівник не обмежується типовими схемами, він експериментує, комбінує різні ідеї, пропонує альтернативні способи вирішення проблем, більш ефективно використовуючи наявні ресурси. Наприклад, інженер з енергетики розробив систему повторного використання тепла від промислового обладнання, застосувавши нестандартне поєднання вентиляційних та теплообмінних технологій. Такий підхід дозволить підприємству скоротити витрати на енергію на 15 %.

Креативність допомагає не лише знаходити нові рішення, а й мислити системно, бачити проблему ширше, інтегрувати знання з різних галузей і пропонувати інноваційні ідеї.

Критичність і креативність на перший погляд можуть здатися протилежними рисами: одна ґрунтується на логіці, інша – на уяві. Однак у реальній професійній діяльності обидва типи мислення взаємодоповнюють одне одного. Креативність дозволяє створювати нові ідеї, а критичність – перевіряти можливість їх практичного застосування і безпечність. Зокрема, інженер, який проектує нову деталь, використовує критичне мислення для того, щоб передбачити можливі проблеми та уникнути помилок ще на етапі проектування. Ефективний фахівець має розвивати обидва типи мислення паралельно, бо креативність без критичного аналізу може призвести до помилок, а критичність без творчості – до застою.

Професійна діяльність інженера, програміста, технолога чи конструктора потребує аналізу, прогнозування та вирішення проблем, які не мають однозначного рішення. Уміння поєднувати логічне мислення із творчим підходом сприяє підвищенню ефективності роботи, зменшенню помилок у створенні інноваційних продуктів [4, с.31]. Здатність критично

оцінювати технічні процеси дозволяє своєчасно виявляти недоліки, тоді як креативність сприяє пошуку альтернативних шляхів оптимізації та вдосконалення технологій.

Написання есе, участь у дискусіях та презентаціях формують у здобувача вищої освіти вміння чітко викладати думки, аргументувати позицію та слухати інших. Ці навички є незамінними для майбутнього інженера, який часто працює над колективними завданнями та взаємодіє з клієнтами.

Критичне мислення та креативність є взаємозалежними навичками, що визначають якість професійної підготовки технічного фахівця. Їх поєднання сприяє розвитку інноваційного потенціалу, забезпечує затребуваність і конкурентоспроможність спеціаліста на ринку праці.

Список використаних джерел

1. URL: https://osvitanova.com.ua/posts/4427-vsesvitniiekonomichnyi-forum-maibutnie-profesii-i-10-top-navychok-dlia-2025-roku
2. URL: https://www.assessmentday.co.uk/watson-glaser-critical-thinking.htm
3. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2024. 366 с.
4. Ємельянова Є.С. (2020) Вивчення термінології як компонента мови спеціальності фахівців галузі туризму // Географія та туризм: Матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., Харків, 26 лют. 2021 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [за заг. ред. Лоцмана П.І.] – Харків: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2020. С. 29 – 32.

Хоміч Єгор Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. т. наук, доц. Нечитайло Ю.А.

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ: ПОЄДНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МУЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У роботі розглядається питання використання технологій штучного інтелекту в навчальному процесі технічного закладу вищої освіти. Мета такого підходу – дослідити, яким чином інтелектуальні системи можуть допомогти студентам розвивати не лише професійні знання, а й уміння ефективно спілкуватися, формулювати думки, аргументувати рішення та працювати в команді.

Проблема поєднання технічної та комунікативної підготовки залишається актуальною, оскільки більшість навчальних програм у технічних ЗВО зосереджені переважно на фахових дисциплінах. У результаті майбутні інженери часто стикаються з труднощами під час презентації власних ідей, написання звітів або спільної роботи над проєктами. Використання інструментів штучного інтелекту може стати дієвим засобом підтримки навчального процесу, якщо воно впроваджується усвідомлено й педагогічно обґрунтовано.

Таким чином, дослідження спрямоване на пошук ефективних способів інтеграції технологій штучного інтелекту у навчальну діяльність студентів технічних спеціальностей для розвитку професійних і комунікативних компетентностей, що відповідає сучасним тенденціям у сфері освіти й потребам ринку праці.

Міжнародні огляди підкреслюють: інтеграція технологій штучного інтелекту у вищій освіті доречна тоді, коли вона підсилює навчальні цілі – індивідуалізацію, розвиток критичного мислення й комунікативних умінь – а не підміняє працю студента. Установчі рекомендації наголошують на «людиноцентричному» підході, прозорості використання інструментів та етичних засадах роботи з даними. Це створює рамку, у якій технології

виступають засобом для формування як професійних, так і комунікативних компетентностей майбутніх інженерів.

Окремий пласт досліджень показує: коли навчання організовано через короткі проєктні цикли з чіткими критеріями оцінювання й взаємооцінювання, зростає якість письмових і усних звітів, а також командна взаємодія. Узагальнення за 21 рік у вузькій інженерній царині підтверджує позитивний вплив проєктного підходу на результати навчання; це важливо, бо саме в таких форматах зручно поєднувати технічні завдання з тренуванням комунікації (структура тексту, ясність викладу, аргументація рішень).

Свіжі систематичні огляди освітніх практик із залученням сучасних інтелектуальних інструментів фіксують їх потенціал як допоміжних засобів: вони можуть підтримувати планування роботи, попередню перевірку структури текстів і підготовку до усного захисту, якщо супроводжуються обов'язковою рефлексією студента («що запропонував інструмент» і «чому це було прийнято/відхилено»). Такий підхід знижує ризики механічного копіювання й сприяє розвитку власної аргументації та академічної доброчесності.

Європейські настанови для викладачів пропонують практичні запобіжники: позначення використання інструментів у роботах, оцінювання саме людського внеску, а також переорієнтацію частини контролю на процесні форми (рефлексивні нотатки, усні захисти, взаємну рецензію). У поєднанні з даними аналітичних звітів це задає робочу модель: короткі проєктні завдання, чіткі рубрики комунікації, обов'язкова рефлексія щодо використання інструментів і етичні правила роботи з даними.

У підсумку, наявна література дозволяє розглядати інтеграцію технологій штучного інтелекту як компонент гуманітаризації технічної освіти: інструменти слугують організаторами мислення і спілкування, а ефект проявляється там, де є чітка методика – проєктні формати, прозорі критерії, процесні форми контролю та етичні запобіжники. Це узгоджується з орієнтирами провідних міжнародних організацій і дає підґрунтя для практичної реалізації в технічних ЗВО.

Узагальнення сучасних досліджень і практик доводить, що інтеграція технологій штучного інтелекту в освітній процес технічних закладів може стати ефективним інструментом формування професійних і комунікативних компетентностей майбутніх інженерів за умови педагогічно виваженого підходу. Використання інтелектуальних систем сприяє розвитку критичного мислення, структурованості письмового та усного мовлення, а також уміння аргументовано презентувати результати власної діяльності. Водночас успішність упровадження таких технологій залежить від наявності чітких етичних орієнтирів, дотримання принципів академічної доброчесності та забезпечення балансу між технологічною підтримкою і самостійною пізнавальною діяльністю студента. Отже, впровадження інтелектуальних технологій слід розглядати не як технічне оновлення, а як складову гуманітаризації технічної освіти, що поєднує знання, мислення та культуру спілкування фахівця нового покоління.

Список використаних джерел

1. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris: UNESCO, 2023. – URL: [https://unesdoc.unesco.org] (дата звернення: 30.10.2025).
2. European Commission. Ethical Guidelines on the Use of AI and Data in Teaching and Learning for Educators. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. – URL: [https://education.ec.europa.eu] (дата звернення: 30.10.2025).
3. OECD. Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with AI, Blockchain and Robots. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 254 с. – URL: [https://www.oecd.org] (дата звернення: 30.10.2025).
4. Council of Europe. Artificial Intelligence and Education: A Critical View on Opportunities and Risks. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2024. – URL: [https://www.coe.int] (дата звернення: 30.10.2025).

5. Національна академія педагогічних наук України. Освіта і штучний інтелект: аналітичні орієнтири для закладів вищої освіти. – Київ: НАПН України, 2024. – 96 с. – URL: [https://naps.gov.ua] (дата звернення: 30.10.2025).
6. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо академічної доброчесності та використання цифрових інструментів у навчанні. – Київ: МОН України, 2023. – URL: [https://mon.gov.ua] (дата звернення: 30.10.2025).
7. Prince, M. J.; Felder, R. M. Inductive Teaching and Learning Methods: Definitions, Comparisons, and Research Bases. – Journal of Engineering Education. – 2006. – № 95(2). – С. 123–138. – URL: [https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2006.tb00884.x] (дата звернення: 30.10.2025).

СЕКЦІЯ. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО

Бодров Владислав Віталійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасних умовах розвитку цифрового суспільства інноваційні технології стають необхідною складовою якісної підготовки фахівців у технічних закладах вищої освіти (ЗВО). Динамічні зміни в промисловості, автоматизація та цифровізація виробництва вимагають від майбутніх інженерів не лише ґрунтовних знань, але й гнучких навичок роботи з новітніми технологіями. Саме тому впровадження інновацій у навчально-виховний процес є важливим напрямом модернізації технічної освіти.

Інноваційні освітні технології передбачають використання сучасних цифрових інструментів, методів і підходів до організації навчального процесу. До них належать: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), змішане навчання, дистанційна освіта, технології доповненої та віртуальної реальності (AR/VR), 3D-моделювання, хмарні сервіси, цифрові освітні платформи, аналітика навчання, елементи штучного інтелекту (AI), а також STEM- і STEAM-освіта.

Використання цифрових освітніх платформ (Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams тощо) забезпечує централізоване керування курсами, можливість дистанційного контролю знань і постійного зворотного зв’язку між викладачем та студентом. Віртуальні лабораторії та симулятори дозволяють проводити експерименти без ризику пошкодження обладнання, а також формують у студентів уміння самостійно аналізувати результати досліджень.

Сучасні технічні спеціальності потребують інтеграції інноваційних технологій у лабораторні роботи, дипломне проєктування та виробничу практику. Технології 3D-моделювання та прототипування дозволяють відпрацьовувати практичні навички конструювання й аналізу технічних систем. Використання хмарних сервісів і систем автоматизованого проєктування (CAD, CAE, CAM) створює можливість для колективної роботи над інженерними завданнями в реальному часі.

Важливе значення має впровадження педагогічних інновацій, таких як проєктно-орієнтоване навчання, фліп-клас, гейміфікація, кейс-методи та міждисциплінарні навчальні модулі. Вони сприяють розвитку критичного мислення, творчості, комунікаційних навичок і здатності до командної роботи. Змішане навчання поєднує традиційні заняття з використанням цифрових ресурсів, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного студента та створювати персоналізовані траєкторії навчання.

Не менш важливим є підвищення цифрової грамотності викладачів технічних ЗВО, адже ефективність використання інноваційних технологій значною мірою залежить від їх компетентності. Необхідно проводити тренінги, курси підвищення кваліфікації, створювати центри цифрових інновацій та підтримки викладачів.

Серед основних переваг упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес можна виділити: підвищення якості освіти, зростання мотивації студентів, індивідуалізацію навчання, інтеграцію з виробничими процесами та підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Водночас існують і певні виклики – технічні, організаційні та фінансові. До них належать недостатнє забезпечення комп’ютерною технікою, нестача сучасних лабораторій, низький рівень цифрової компетентності окремих викладачів, а також потреба у стабільному доступі до мережі Інтернет. Для їх подолання доцільно створювати освітньо-інноваційні

кластери, залучати партнерів з бізнесу та промисловості, брати участь у грантових програмах розвитку цифрової освіти.

Інноваційні технології в технічній освіті – це не лише інструмент підвищення якості підготовки, а й потужний засіб виховання самостійності, креативності та відповідальності у студентів. Вони формують у майбутніх фахівців здатність до безперервного навчання, швидкої адаптації до технологічних змін і ефективної роботи в умовах індустрії 4.0.

Висновок: Інтеграція інноваційних технологій у навчально-виховний процес технічних ЗВО є стратегічним напрямом розвитку вищої освіти України. Вона сприяє формуванню висококваліфікованих кадрів, здатних працювати в умовах цифрової економіки, впроваджувати сучасні технологічні рішення та брати участь у розвитку науково-технічного потенціалу держави.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. – К.: Держспоживстандарт України, 2016.
2. Кухаренко В. М. Інноваційні технології в освіті: теорія та практика. – Харків: НТУ «ХПІ», 2020.
3. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні: сучасний стан і перспективи розвитку. – К.: Освіта України, 2021.
4. OECD. The Future of Education and Skills 2030. – Paris: OECD Publishing, 2022.

Євсюков Ярослав Олегович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО

У сучасних умовах цифрової трансформації освіти інноваційні технології стали невід'ємною складовою навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти, зокрема технічного профілю. Їхнє впровадження сприяє підвищенню ефективності засвоєння знань, розвитку критичного мислення, формуванню навичок самостійної роботи, креативності та професійної компетентності майбутніх інженерів і науковців [1]. Розвиток інноваційних освітніх технологій безпосередньо пов'язаний із потребою підготовки фахівців нового покоління, здатних працювати в умовах швидких технологічних змін, глобалізації ринку праці та зростаючої ролі цифрової інфраструктури. Інноваційні педагогічні технології охоплюють широкий спектр сучасних методів і підходів, серед яких: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), змішане навчання, проектна діяльність, гейміфікація, коучинг, STEM-освіта, адаптивні освітні системи та технології відкритої освіти. У технічних ЗВО вони поєднуються з практичною підготовкою, лабораторними роботами та науково-дослідною діяльністю, що дозволяє студентам не лише опановувати теорію, а й застосовувати знання у реальних умовах.

Використання ІКТ створює можливість інтерактивного навчання, організації дистанційних курсів, електронного тестування, спільної роботи над проектами в цифровому середовищі. Впровадження систем Moodle, Microsoft Teams, Google Classroom стало важливою складовою освітньої екосистеми більшості українських вишів. Такі інструменти забезпечують зворотний зв'язок між студентами й викладачами, дозволяють накопичувати навчальні дані, створювати власні цифрові курси й адаптувати навчальний матеріал до рівня підготовки студентів. Застосування ІКТ сприяє персоналізації навчання, автоматизації оцінювання та формуванню електронних портфоліо студентів, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці [2], [4].

STEM-освіта у технічних ЗВО набуває особливого значення, оскільки поєднує наукові, технологічні, інженерні та математичні дисципліни у єдину систему, орієнтовану на практичне

застосування знань. Такий підхід сприяє розвитку інженерного мислення, креативності, вмінь працювати в команді, аналізувати проблеми та шукати ефективні рішення. У багатьох українських університетах створено STEM-центри та лабораторії інноваційного навчання, де студенти реалізують проекти з робототехніки, енергетики, інформаційних технологій, біоінженерії. Наприклад, у КПІ діє STEM-лабораторія, яка поєднує студентів різних факультетів у міждисциплінарні дослідницькі групи. Така діяльність дозволяє інтегрувати теоретичні знання у практичну площину, формуючи готовність до виконання реальних виробничих завдань і наукових розробок [3, с. 118–123].

Змішане навчання (blended learning) поєднує традиційні аудиторні заняття з можливостями онлайн-освітніх платформ. Для технічних дисциплін цей підхід є особливо ефективним, адже дозволяє візуалізувати складні фізичні процеси, моделювати інженерні системи, проводити віртуальні лабораторні експерименти. Застосування інтерактивних 3D-моделей, навчальних симуляторів, відеолекцій, гейміфікованих тестів підвищує рівень зацікавленості студентів, стимулює їх до самостійної роботи та розвиває навички аналітичного мислення. В умовах воєнного стану саме змішане навчання дозволило технічним університетам України зберегти безперервність навчального процесу, забезпечити академічну мобільність студентів та підтримку іноземних програм обміну [5].

Проектні технології стають важливим елементом підготовки майбутніх інженерів і науковців. Вони сприяють розвитку дослідницьких і комунікативних компетентностей, оскільки під час реалізації проектів студенти навчаються планувати свою діяльність, розподіляти обов’язки, ухвалювати колективні рішення, аналізувати результати та презентувати напрацювання перед аудиторією. Проектна робота формує відповідальність, самодисципліну й креативність, що є основою інноваційного типу мислення. [1].

Отже, інноваційні технології є стратегічним напрямом розвитку технічних закладів вищої освіти України. Вони не лише підвищують конкурентоспроможність випускників, а й стимулюють студентів до наукових пошуків, творчого підходу, самовдосконалення й професійного зростання. Інновації створюють основу для інтеграції української технічної освіти у світовий освітній простір, сприяють формуванню сучасної академічної культури, орієнтованої на якість, відкритість і технологічний прогрес.

1. Список використаних джерел
2. Каращук О. С., Кудрявцева І. В. Використання цифрових технологій у процесі навчання студентів технічних спеціальностей // Відкрита освіта (Open Education). – 2021. – Том 25, № 2. – С. 141–155.
3. URL: https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/216/pdf
4. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Юрченко Л. І. Інформаційне супроводження навчального процесу в сучасних умовах. Синергетична концепція розвитку студентоцентрованого навчання – забезпечення якості вищої освіти: тези Другої Міжнар. наук.-метод. конф., 25 вересня 2020 р. – Харків: ХДУХТ, 2020. – С. 272–273.(Репозитарій ДБТУ, PDF тез):https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/47413
5. В. В. Олійник, О. М. Самойленко, І. В. Бацуровська, Н. А. Доценко STEM-освіта у системі професійної підготовки майбутніх інженерів: український контекст // Вища освіта України. – 2020. – №3. – С. 118–123.
6. URL:https://www.researchgate.net/publication/348061680_STEM-OSVITA_V_SISTEMI_PIDGOTOVKI_MAJBUTNIH_INZENERIV
7. Martin F., Polly D., Ritzhaupt A. D. A systematic review of research on online teaching and learning from 2009 to 2018 // Computers & Education. – 2020. – Vol. 159. – Article 104009.
8. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7480742/
5. Fullan M., Langworthy M. A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning. – Pearson Education, 2014. –
9. URL: https://michaelfullan.ca/wp-content/uploads/2014/01/3897.Rich_Seam_web.pdf

Жигалова Ірина Григорівна, Левицький Святослав Володимирович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. іст. наук., доц. Кабачек В.В.

ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИСТИКА ЯК ОСНОВА ОПРАЦЮВАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

Оцифрування історичних джерел стало гарною традицією в практиці провідних архівів світу. Дійсно, така практика дозволяє зберігати історичні документи для наступних поколінь. Звичайно, процес оцифрування це поширення екземплярів оригінальних документів і призначені для використання замість оригіналів. Це дозволяє суттєво спростити доступ до фондів архівів, забезпечує збереження оригіналів, надає можливість користувача познайомитися з переліком документів, що зберігаються в архіві не виходячи з дому. В свою чергу, доступ до архівів дозволяє зберігати українську ідентичність, віддати пошану тим поколінням, які утворили та зміцнили нашу Батьківщину. Але з'являється чимало гострих проблем в опрацюванні цих пам'яток минулого.

Найпершою проблемою є те, що найчастіше документи мають великий обсяг і займають чимало місця на жорстких дисках комп'ютерів. Це вимагає додаткових витрат на електронні носії і робить неможливим опрацювання таких документів за допомогою розповсюджених смартфонів. Чіткість оцифрованих документів також часто не є достатньою для читання їх без використання спеціальних моніторів, або інших хитрощів, наприклад, екранної лупи.

Другою серйозною проблемою є те, що навіть за історично невеличкий проміжок часу зникають та з'являються новітні слова, які далеко не завжди є зрозумілими сучасним дослідникам. Наприклад, при опрацюванні Всесоюзного перепису населення по місту Харкову 1926 р. (минуло менше 100 років), зустрічаються нерідкі скорочення, які, мабуть, були добре зрозумілі сучасникам перепису, але у їх правнуків викликають чимало питань та непорозумінь. Вийшли з моди імена, перейменовано назви вулиць, зникли райони міліції, забуті деякі професії. Не кажучи вже про нерозбірливий почерк виконавців перепису, ще й обтяжений природним вигоранням чорнила за 100 років. Тому, опрацювання таких документів є досить складною, клопітливою та довгою роботою. Наприклад, в документах міститься чимало подібних відомостей. Доволі складно виявити в скороченні вулиці «Куз.» [1, арк. 4], те, що малося на увазі: вулиця Кузінська чи Кузнєчна? Або лише кропітка робота з списком перейменуванням вулиць того часу дозволила визначити, що «Ст. Вер. 1 в'їзд», [1, арк. 7] - це Станція Верещаковка, 1-й в'їзд. А в запису «вулиця-провулок Кор-Слес.» [1, арк. 13] розібрати ріг вулиці Короленка та Слюсарний провулок. В вулиці «Колод.» [1, арк. 41] лише з великими труднощами можна розібрати вулицю Колодязну. Або, напр., у запису «Рав и Бр.» [1, арк. 43] прочитати вулицю Рівності та братерства, а в запису «вул. Каплун.» [1, арк. 46] все ж таки можна прочитати вулицю Каплунівську, нині Мистецтв, як і у «вул. Домбал.» [1, арк. 62] – вулицю Домбаля.

В документі зустрічаються імена представників китайської діаспори. Це й майстри по виготовленню сумок У-Ху-Мит [1, арк. 25], Пен-Чжу-Шан [1, арк. 125], Дзян-Си-Чжоу [1, арк. 150], Чжан-Хао-Цин [1, арк. 227], пральники Чей-Ший-Мин [1, арк. 202], Лю-Си-Вен [1, арк. 118], Бен-Ли-Сип [1, арк. 165]. Відомо, що до початку 1917 року на території Російської імперії перебувало цілком легально понад 200 тисяч китайців, які прибули в країну. На теренах України вони працювали в гірничо-металургійному комплексі на найбільш важких роботах. Після закінчення Громадянської війни китайці не могли виїхати до Китаю і вони потихеньку асимілювались на новій батьківщині. Роботящі, не схильні до пияцтва, китайці активно бралися за різноманітні роботи [2, арк. 865].

Чимало в історичному документі носіїв вже забутих та маловживаних нині імен – Лаврентій [1, арк. 7], Гіль [1, арк. 20], Феофан [1, арк. 34], Килина [1, арк. 40], Парасковія [1, арк. 46], Домна [1, арк. 47], Євстафій [1, арк. 50], Фекла [1, арк. 58], Тит [1, арк. 67], Устина [1,

арк. 79], Уляна [1, арк. 81], Євдокія [1, арк. 84], Єфросинія [1, арк. 88], жіноче ім'я Слава [1, арк. 94], Ігнатій [1, арк. 108], Поль [1, арк. 113], Ієронім [1, арк. 155], Трохим [1, арк. 179], Северін [1, арк. 198], Нестор [1, арк. 247]. Чимало є і відомостей по-батькові, які сьогодні, майже неможливо зустріти у носіїв. Це – Осипович [1, арк. 248], Менделєвич [1, арк. 200], Никандрович [1, арк. 131], Стефанівна [1, арк. 80], Сисоєвич [1, арк. 67], Леонтійович [1, арк. 63], Мартинівна [1, арк. 58], Єлисеївна [1, арк. 43], Трифонівна [1, арк. 47] та інші.

При обробці архівного документу видно, що більша частина жителів міста, яких переписували в цьому документі є вдовими та вдовицями. Перша світова та Громадянська війни призвели до чисельних втрат. Лише невеличка частина респондентів була у шлюбі. Їхня кількість за даними окремого тому перепису не перевищує 12%.

Таким чином, використання оцифрованих історичних джерел є серйозним кроком на шляху до збереження національної ідентичності. На сьогодні це є міцною зброєю з російською антиукраїнською пропагандою, яка вкотре розносить по світу хибні відомості про єдність народів, планомірно вбиваючи мирних жителів в їх власних домівках і розповідаючи про знищення військових об'єктів.

Відомо, що країна-агресор систематично закриває доступ до архівів, розташованих на її території, щоб ускладнити отримання історичних відомостей та полегшити розвиток в світовому суспільстві проросійських наративів, спираючись на неправдиві дані. Тобто, вільний доступ до архівів, можливість опрацьовування їхніх документів, визначення історичної правди, є свого роду зброєю проти російської пропаганди.

Список використаних джерел

1. Центральний архів вищих органів влади України (м. Київ). Фонд 582. Опис. 1. Справа 1483. Центральне статистичне управління. Всесоюзний перепис населення. 1926 р. Форма 2- сімейні картки по Харківському округу. Т. 5. 264 арк.
2. Гайдамачук О. В., Ткаченко С. С., Журило Д. Ю. Основні причини появи китайської діаспори на теренах України в першої третині XX сторіччя. Вісник науки та освіти. №5, 2023. С. 860-872.

Жиляк Іван Сергійович, Альбощий Олексій Дмитрович
Харківський національний університет радіоелектроніки
Науковий керівник – асистент Журило О.Д.

СУЧАСНА ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ – ПОЗИТИВ ТА НЕГАТИВ, ПРОБЛЕМИ ТА РОЗВИТОК

Сьогодні цифрові гуманітарні науки широко застосуються у галузях соціогуманітарних наук. Саме поняття «цифрові гуманітарні науки» (digital humanities, або DH) є багатозначним і виникає при об'єднанні комп'ютерних та гуманітарних технологій. Проекти цифрової гуманістики традиційно характеризуються міжгалузевим підходом. Незважаючи на те, що новітні методики, які з'являються в межах таких досліджень, не завжди призводять до формування нової наукової парадигми, вони часто пропонують нестандартні підходи до вирішення складних традиційних проблем та відкривають перспективи для подальшого розвитку наукової діяльності.

Цифрова гуманістика (DH) не є лише застосуванням технологічних інструментів, а скоріше прагненням до розроблення універсальних цифрових методів та моделей для аналізу широкого діапазону складних і неоднорідних даних, які виникають у процесі гуманітарних досліджень.

Можна виділити основні сфери діяльності DH:

- оцифрування культурної спадщини: переведення рукописів, артефактів та інших елементів культурної спадщини в цифровий формат для збереження та доступності їх для нащадків;

- створення тематичних баз даних: систематизація та структурування інформації з певної галузі гуманітарного знання;

- формування цифрових колекцій та архівів: об'єднання цифрових копій документів, творів мистецтва, археологічних знахідок та інших об'єктів для дослідження та аналізу;

- джерелознавчий аналіз текстових масивів: застосування комп'ютерних методів для вивчення великих об’ємів текстів з метою визначення авторства, датування, стилю та інших характеристик;

- візуалізація даних: представлення інформації у графічній формі для кращого сприйняття та аналізу;

- комп'ютерна обробка художніх текстів: використання алгоритмів для аналізу літературних творів, виявлення структурних особливостей, мовних паттернів та інших елементів;

- підготовка мультимедійних видань: створення інтерактивних публікацій, які поєднують текст, зображення, звук та відео для більш багатого та доступного досвіду;

- статистично-бібліометричний аналіз інформації: застосування статистичних методів для вивчення інформації, таких, як кількість публікацій, цитування та співпраця авторів та співавторів, моніторингу стану та розвитку наукових досліджень;

- створення інтерактивних цифрових карт: розробка інструментів для візуалізації географічних даних та їх аналізу в контексті гуманітарних досліджень;

- забезпечення діяльності віртуальних наукових спільнот: створення онлайн-платформ для спілкування, обміну знаннями та спільного проведення досліджень вченими з різних країн та континентів.

Важливим напрямком розвитку гуманітарних наук є створення науково-інформаційних дослідницьких баз, що забезпечують доступ до значних обсягів цифрових ресурсів. Формування різноманітних цифрових інструментів (розробка та стандартизація цифрового формату публікації та зберігання даних, створення оновлюваних інформаційних баз, структурованого каталогу різноманітних бібліотек, забезпечення автоматичного пошуку за різними параметрами пошуку інформації тощо) та дослідницьких інфраструктур для роботи з цифровими ресурсами сприяє підвищенню якості гуманітарних досліджень.

Але наука не стоїть на місці, а стрімко розвивається. З’являються новітні інструменти DH, одним з найвідоміших на сьогодні є штучний інтелект (ШІ).

Таким чином, перспективними напрямками розвитку цифрових гуманітарних наук є: розробка та впровадження нових цифрових інструментів, методів і моделей у гуманітарних дослідженнях, використання цифрових технологій та штучного інтелекту інтелектуальних систем та машинного навчання для обробки великих масивів даних у гуманітарних дослідженнях.

Окремою стороною DH є збір та аналіз даних, їх візуалізація, моделювання, проєктування баз даних, 3D-моделювання культурних об'єктів та створення на їх основі цифрових архівів та колекцій.

DH та ШІ вже сьогодні можуть бути неабияким помічником людини в різноманітної рутинної діяльності: читання, розпізнавання та аналізу тексту в цифровому світі з урахуванням гіпертексту, розшаруванню лінійної структури тексту, появи нових лексичних, стилістичних, концептуальних форм, накопиченню та трансляції різноманітних знань, об’єднанню та організації академічної спільноти, освітнього середовища (освітні програми та курси у сфері DH). А результати їхньої діяльності є видовищними та цікавими, тобто, способи візуалізації просторово-часових даних для представлення різних процесів (наприклад, архітектурної історії міста, рухів етносів, історичних інтер'єрів). Це дозволяє поєднувати різноманітні старовинні та сучасні світлини, утворюючи видовищні виставки типу: стан вулиць міста 100 років потому – сучасний стан. Цифрова гуманістика (DH) вже сьогодні не є простим використанням технологій заради самих технологій, а. скоріше, пошуком універсальних

цифрових методів і моделей для роботи з широким спектром складних та неоднорідних даних, масивів, артефактів та світлин, які виникають у процесі гуманітарних досліджень.

Звичайно, використання DH вимагає глибоких та системних знань в різних галузях, вміння працювати з різними комп'ютерними програмами, певного життєвого досвіду. Але, спокуса перекласти основну роботу на плечі комп'ютера не сприяє цьому. Головне витримати золоту середину!

Іванова Анастасія Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.

СУЧАСНІ НОСІЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасні носії інформації – це технології для зберігання, передачі та обробки даних у цифровому або аналоговому форматі. Вони еволюціонували від механічних та магнітних систем до електронних, оптичних і хмарних рішень, забезпечуючи більшу ємність, швидкість і надійність. Сучасні носії інформації мають певну класифікацію. Зокрема носії класифікують за типом технології, формою сигналу та призначенням. Основні категорії: магнітні, оптичні, електронні та хмарні носії.

Магнітні носії зберігають дані за допомогою магнітного поля на поверхні (дисках чи стрічках). Вони актуальні завдяки великій ємності та низькій вартості.

Жорсткі диски (HDD) зберігають дані на обертових магнітних дисках. Мають низьку вартість за гігабайт, ємність до 20 ГБ. Однак повільніші за SSD, вразливі до механічних пошкоджень. Застосовуються в серверах і ПК. В основному магнітні стрічки використовуються для архівного зберігання. Перевага їх в тому, що дешеві та довговічні (до 30 ГБ на картридж). До недоліків відносять: повільний доступ.

Оптичні носії використовують лазер для запису та зчитування даних на дисках. Компакт-диски (CD), DVD та Blu-ray: CD – до 700 МБ, DVD – до 8,5 ГБ, Blu-ray – до 100 ГБ. Вони дешеві та стійкі до магнітних полів. Але є недоліки в обмеженій ємності, вразливості до подряпин. У перспективі 5D - оптичне зберігання. Це технологія на основі наноструктурованого скла, ємністю до 360 ТБ, завбачено стійкість до високих температур.

Електронні носії базуються на напівпровідниках і не мають рухомих частин, що робить їх швидкими та надійними. Це твердотільні накопичувачі (SSD), які використовують флеш-пам'ять для зберігання. Перевага вбачається у високій швидкості (до 7000 МБ/с), стійкості до ударів, низькому енергоспоживанні. Одним із недоліків є вища ціна за гігабайт. Ємність – до 100 ГБ. В основному застосовуються в ноутбуках, смартфонах і серверах.

Флеш-накопичувачі та карти пам'яті, що характеризуються компактністю, ємністю до 2 ГБ. З недоліків слід назвати обмежену кількість циклів перезапису. Використовуються для перенесення файлів.

Оперативна пам'ять (RAM): Тимчасове зберігання для обробки даних. Перевагою є швидкий доступ, а з недоліків – дані зникають при вимкненні.

Хмарні носії – це віртуальні носії, де дані зберігаються на віддалених серверах (Dropbox, Google Drive). До переваг слід віднести доступ з будь-якого пристрою, автоматичні бекапи, шифрування, а до недолік: залежність від інтернету, ризики конфіденційності.

Отже, сучасні носії інформації забезпечують ефективне зберігання величезних обсягів даних, від фізичних пристроїв до хмарних рішень. Вони розвиваються в напрямку більшої ємності, швидкості та стійкості, з акцентом на інтеграцію. Вибір носія залежить від потреб: для швидкості – SSD, для ємності – HDD чи хмара, для майбутнього – emerging технології. Маємо надію, що подальший прогрес вирішить проблеми обмеження ресурсів і екологічності.

Список використаних джерел

1. Носій даних – Вікіпедія. https://uk.wikipedia.org/wiki/Носій_даних

2. Types of Computer Data Storage Devices Explained – Dropbox. https://www.dropbox.com/resources/storage-devices
3. Top 5 Future Data Storage Tech That Will Transform Tech. https://www.365mechanix.com/blogs/2024/top-5-future-data-storage-technologies-that-will-transform-tech/
4. Types of Data Storage Devices: SSD vs HDD | Marrs Recycling. https://www.marrsit.com/hard-drive-shredding/types-of-data-storage-devices-ssd-vs-hdd/
5. What is Data Storage? - Supermicro. https://www.supermicro.com/en/glossary/data-storage
6. Types of Computer Data Storage Devices Explained. Dropbox.com. https://www.dropbox.com/resources/storage-devices

Ластовець Н. О.
к. і. н., доцент кафедри українознавства
Харківський національний університет радіоелектроніки

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ В СТУДЕНТСЬКИХ РОБОТАХ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

У добу цифрової трансформації освіти та стрімкого розвитку штучного інтелекту питання використання машинного перекладу у студентських роботах набуває особливої актуальності. Сучасні перекладацькі системи – Google Translate, DeepL, ChatGPT, Bing AI – значно полегшують навчальний процес, проте водночас створюють низку викликів для викладачів, зокрема щодо верифікації автентичності тексту та академічної доброчесності.

Однією з ключових ознак машинного перекладу є семантичні зсуви – неточності, що спотворюють зміст оригіналу, та граматичні кальки, які відтворюють структури іншої мови. Такі тексти часто характеризуються неприродним синтаксисом, надмірною формальністю, а також порушенням лексичної сполучуваності. У студентських роботах це проявляється в хибних словосполученнях («зробити рішення», «прийняти участь», «мати вплив на») або в нелогічному поєднанні фраз, що не відповідають нормам української літературної мови.

Для ідентифікації таких випадків використовуються як технічні, так і лінгвістичні методи. До перших належать антиплагіатні системи з функцією виявлення AI-текстів (наприклад, Turnitin), аналіз лексичних патернів, порівняння корпусів текстів української мови. Лінгвістичні методи включають порівняльний аналіз перекладу з оригіналом, стилістичну експертизу та перевірку термінології. У психолінгвістичному аспекті варто зазначити, що людський переклад має системні, але логічні похибки, тоді як машинний – граматично правильний, однак семантично беззмістовний.

Причинами поширення машинного перекладу серед студентів є недостатнє володіння іноземною або українською мовою, дефіцит часу, а також ілюзія точності технологічних інструментів. Подолати цю проблему можливо шляхом підвищення рівня мовної та цифрової грамотності, розвитку академічної доброчесності й формування навичок редагування автоматично перекладених текстів. Ефективним педагогічним підходом є впровадження завдань із творчим компонентом, де машинний переклад не може забезпечити якісного результату, та навчання студентів розпізнавати й виправляти штучні конструкції.

Роль викладача у цьому процесі є ключовою. Педагог має бути не каральним цензором, а ментором, який допомагає зрозуміти межу між допоміжним використанням технологій і порушенням академічної етики. Викладач має вчити студентів усвідомленому застосуванню ШІ-інструментів та розвивати критичне мислення щодо результатів машинного перекладу.

Отже, виявлення машинного перекладу – це не лише технічне завдання, а комплексний освітній і мовнокультурний виклик. Його вирішення полягає не в забороні інновацій, а у формуванні нової педагогічної культури, що поєднує цифрову компетентність, мовну свідомість і принципи академічної доброчесності.

Список використаних джерел
1. Perkins M. Academic integrity considerations of AI large language models in higher education. International Journal for Educational Integrity. 2023. Vol. 19, No. 1. P. 45–57.
2. Çelik Ö., Lancaster, T. Violations of and threats to academic integrity in online English language teaching. The Literacy Trek. 2021. Vol. 7, No. 1. P. 1–16.
3. Nguyen T., Patel D., Smith A. Evaluating the efficacy of AI content detection tools in differentiating human-written vs AI-generated text. International Journal of Educational Integrity. 2023. Vol. 19, No. 2. P. 65–82.

Levkin Dmytro Arturovych
Candidate of Engineering Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Physics and Mathematics
Levkin Artur Volodumurovych
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Information Technologies, Cybernetics and Information Security
State Biotechnological University

THE IMPORTANCE OF TEACHING HIGHER MATHEMATICS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

Higher mathematics is one of the basic disciplines studied by higher education students in their first years at Ukrainian higher education institutions. The knowledge acquired by higher education students while studying higher mathematics is widely used during their studies at graduating departments in their senior years at Ukrainian higher education institutions. Therefore, it is essential that higher education students master higher mathematics. It should be noted that for the effective acquisition of knowledge in higher mathematics, higher education students must have sufficient mathematical training. It is precisely this insufficient mathematical training, along with the negative trend of reducing the teaching load allocated to higher mathematics, that is one of the main reasons for the low level of training of higher education students in this discipline. In order to understand the educational material in higher mathematics, higher education seekers must master the educational material in algebra and the basics of mathematical analysis and geometry while still in secondary education. After all, if during classes at higher education institutions in Ukraine, teachers are forced to teach higher education students the basics of mathematics, then higher education students will not have enough time to study higher mathematics, and the effectiveness of such higher mathematics education will be too low [1, 2].

Currently, there is a tendency in the educational process at higher education institutions in Ukraine to reduce the number of hours devoted to basic disciplines such as higher mathematics and physics. The introduction of distance learning at higher education institutions in Ukraine has increased the amount of independent work for higher education students. In these conditions, teachers are faced with a choice: either to reduce the teaching load for higher mathematics topics or to increase the amount of teaching material assigned to higher education students for independent work. In other words, teachers are forced to provide higher education students with teaching material in a more overview manner. The effectiveness of learning material from academic modules already depends to a greater extent on the motivation and self-control of each student [3]. To improve the effectiveness of students' mastery of higher mathematics, it is advisable to improve the methodology of teaching higher mathematics. After all, in a distance learning format, there is no direct (in the classroom) control over the learning process by the teacher.

Threats to the lives and health of Ukrainians, rocket and bomb attacks, power outages (blackouts), interruptions in mobile communications and Internet connections – these are the realities of life in Ukraine today. To save their lives, thousands of Ukrainians have been forced to move abroad or to the relatively safer western regions of Ukraine. Therefore, the security conditions in the region

where the participants (teachers and students) of the educational process are located, the professionalism of the teaching staff of Ukrainian higher education institutions, the availability of electricity and Internet connection, tolerance and mutual respect between teachers and students, self-discipline and motivation of students – these are the main conditions for effective learning in Ukrainian higher education institutions in today's environment.

References

1. Левкін Артур, Левкін Дмитро, Синявіна Юлія. Математика як інструмент формування професійних компетентностей в ІТ-менеджменті. Новий колегіум. Харків, 2024. № 2 (114). С. 67–71. DOI:10.34142/nc.2024.2.67
2. Левкін А.В., Левкін Д.А. Місце математичного інструментарію при підготовці фахівців з підприємництва. Матеріали VII Міжнародної наукової конференції: «Підприємництво і торгівля: тенденції розвитку». (Одеса, 17.05.2024). Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2024. С. 187–190.
3. Левкіна Р., Цуканов В., Левкін А. Кредитно-модульна система вищої освіти як інструмент формування компетенцій у студентів. Новий колегіум. Харків, 2017. № 2. С. 40–42.

Медведєва Карина Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕДОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Інноваційні технології в сучасній вищій освіті є не просто технічними засобами, а новими методами та формами взаємодії між викладачем і студентом, що забезпечують ефективне досягнення педагогічних цілей [1, с. 36]. Філософський вимір цього процесу полягає у зміні освітньої парадигми: від передачі знань до моделі, орієнтованої на результат, виражений у компетентностях. Ці технології виступають потужним засобом активізації інтелектуальної діяльності, що сприяє всебічному розвитку особистості і є невід'ємною частиною комплексного навчально-виховного процесу технічного ЗВО [2, с. 1042].

Сучасний розвиток суспільства формує імператив глибокої трансформації освітнього процесу у технічних університетах. Технічні ЗВО стикаються з потребою переходу від традиційного, репродуктивного навчання до інноваційних підходів, що відповідають динамічним соціально-економічним умовам і вимогам глобального ринку праці. Цифровізація стала революційним чинником, що радикально впливає на зміст та форми вищої освіти. Стратегічне впровадження інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ) та технологій розширеної реальності (XR), має бути спрямоване на забезпечення якісної, інклюзивної та справедливої освіти, а також скорочення соціальної нерівності. Філософською основою сучасної освіти виступає концепція коннективізму, що розглядає навчання як процес формування мереж зв’язків між людьми, програмами та пристроями [4, с. 13]. Знання не локалізоване лише в індивіді, воно існує в мережі. Відповідно, здатність створювати зв’язки і розуміти міждисциплінарні смисли є важливішою за обсяг знань. Особливо актуальним такий підхід є для підготовки інженерів, оскільки ключовою стає компетентність у баченні взаємозв’язків між різними галузями знань та вміння інтегрувати їх у проєктно-технологічну діяльність.

Коннективізм органічно доповнюється культурологічним підходом, що лежить в основі формування проектно-технологічної культури. Мета технічної освіти полягає у реалізації творчого потенціалу особистості, здатної до саморозвитку й самореалізації. Інноваційні технології виступають не лише інструментами, але й каталізаторами філософських і педагогічних перетворень, які змінюють ролі учасників освітнього процесу. Викладач

поступово переходить від ролі транслятора знань до ролі фасилітатора, тьютора чи коуча, а студент від пасивного слухача до активного співтворця знань [4, с. 15].

Важливою складовою є використання VR/AR-технологій, які створюють імерсивне середовище для розвитку практичних навичок і просторового мислення. Вони дозволяють студентам моделювати складні процеси, віртуально взаємодіяти з технічними об'єктами, що значно підвищує рівень професійної підготовки. Штучний інтелект, у свою чергу, відкриває можливості для персоналізації навчання, адаптації матеріалів до індивідуальних особливостей студента, автоматизації оцінювання та аналізу результатів. Проте його використання вимагає дотримання етичних принципів, зокрема прозорості, справедливості та захисту приватності.

Етичні аспекти впровадження ШІ в освіту знаходяться у фокусі уваги міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, та українських державних стратегій. Міністерство освіти і науки України разом із Міністерством цифрової трансформації розробляють рекомендації щодо відповідального використання ШІ в освіті. ЗВО мають забезпечити етичну інтеграцію технологій через навчання цифрової та ШІ-грамотності, формування критичного мислення і розуміння принципів роботи алгоритмів [3, с. 128].

Технологізація освіти змінює не лише педагогічну, а й виховну складову. Інноваційні засоби навчання сприяють розвитку спостережливості, творчості, аналітичного мислення та дослідницьких умінь. Одним із найсерйозніших викликів цифрової трансформації є так званий «цифровий розрив», який означає нерівність у доступі до технологій та цифрових навичок, що особливо актуально для України в умовах війни. Подолання цього явища вимагає розвитку цифрових компетентностей та інклюзивних умов навчання. Ключову роль у цьому процесі відіграє підвищення кваліфікації викладачів відповідно до міжнародних стандартів (зокрема DigCompEdu) [5, с. 42].

Інноваційна трансформація технічної освіти є циклічним процесом, у якому технологічні інструменти виступають не самоціллю, а механізмом реалізації глибоких філософських і педагогічних змін. Філософія коннективізму та культуротворчий підхід створюють основу для формування мережевої, креативної та етично відповідальної особистості інженера, здатної діяти в умовах швидких технологічних і соціальних змін.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201
2. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2025. № 5(45). С. 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
3. Терешкінас, А. (гол. ред.). (2023). Видавничий дім «Гельветика». Інноваційні підходи у технічній освіті. Інноваційна педагогіка, вип. 65, т. 1, с. 125-128. https://doi.org/10.32782/2663-6085
4. Kropf, D. (2013). Connectivism: 21st century's new learning theory. ResearchGate, 13-21.
5. https://www.researchgate.net/publication/325746983_Kropf_D_2013_Connectivism_21st_century's_new_learning_theory
6. Левицька, Л.А. (2023). Застосування технології розвивального навчання у професійній підготовці студентів закладу вищої освіти. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка, т. 2, № 18, с. 38–42. https://doi.org/10.17721/2415-3699.2023.18.08

Огнєва Христина Олександрівна
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Золотарьов В.С.

В.К. НІКІТІН: ШВИДКІСТЬ – ПОНАД УСЕ!

Після завершення Другої світової війни почався стрімкий розвиток інженерно-технічної галузі. Особливо актуальним, це питання відносилось до автомобільного транспорту. Передові світові автомобільні компанії, науково-дослідницькі конструкторські бюро почали боротьбу за швидкість. Радянський Союз теж приєднався до погоні за швидкістю. Це стосується провідних автомобільно-дорожніх інститутів: Харківського та Московського.

У 1952 році в Харківському автомобільно-дорожньому інституті був створений первісток майбутнього сімейства швидкісних автомобілів «ХАДІ» і «ХАДІ-1». За основу проекту «ХАДІ-1» був узятий проект Леоніда Кононова. Беручи участь в 1952–1954 у офіційних заїздах, Л. Кононов установив на цій машині республіканський рекорд –146 км./год. на дистанції 1 км з ходу. За створення цього автомобіля Інститут був нагороджений грамотою Спорткомітету УРСР [2, с.11]. .

Але для створення нових швидкісних автомобілів у ХАДІ потрібно була людина, яка добре розумілася б у цій справі і могла організувати роботу студентського колективу. Такою людиною був Володимир Костянтинович Нікітін, який з 1958 р. працював в штаті Центрального автомотоклубу Добровільного товариства сприяння армії, авіації і флоту (ДТСААФ) Москва. Його наполеглива робота над конструюванням швидкісних автомобілів та перші успіхи в їх випробуванні зацікавили заступника директора ХАДІ Б.В. Решетнікова, який запропонував В.К. Нікітіну перейти на роботу до ХАДІ для конструювання швидкісних автомобілів і подальшої організації роботи лабораторії швидкісних автомобілів.

З квітня 1960 р. В.К. Нікітін став працювати механіком полігону ХАДІ та почав виконання дослідно-конструкторських робіт зі швидкісних автомобілів при кафедрі автомобілів і двигунів. Саме в цей час у світі поширювалося захоплення пластичними масами, які конкурували в міцності і надійності з металом, зменшували вагу виробів. Експерименти зі склопластиковими кузовами велись в 1950–1960-і роки в багатьох країнах. Першим серійним автомобілем з кузовом зі склопластику (фібергласа) вважається Шевроле Корвет (1953 р То ж, наступний автомобіль, що почали розробляти в ХАДІ мав стати зі склопластиковим кузовом, і така машина з'явилась. Це автомобіль «ХАДІ-2» – перший в Украйні автомобіль зі склопластиковим кузовом спортивно-туристичного класу, побудований в 1961 році в СПКБ ХАДІ під керівництвом В.К. Нікітіна у вигляді експерименту з освоєння нових матеріалів і технологій.

У 1961 році в Харківському автомобільно-дорожньому інституті організовується науково-дослідна лабораторія швидкісних автомобілів, і механік кафедри автомобілів і двигунів В.К. Нікітін переводиться в цю лабораторію на посаду файн-механіка.

За свої малі розміри наступний швидкісний автомобіль «ХАДІ-3» отримав жартівливу назву «олівець». Цей мініатюрний швидкісний автомобіль, перший серед рекордних, створений в ЛША ХАДІ в 1962 році. На тестових випробуваннях була встановлена швидкість понад 220 км./год. Великі можливості мав наступний проект ЛША ХАДІ – «ХАДІ-4». Під час змагань на озері Баскунчак у 1963 році, В.К. Нікітін встановив на цьому автомобілі два республіканських рекорди: 270 км./год на дистанції 1 км з ходу і 251 км./год на дистанції 5 км з ходу. На жаль, цей боліт було втрачено внаслідок важкої аварії під час змагань.

Великі надії покладалися на наступний проект «ХАДІ-5», перший старт якого відбувся влітку 1966 року на бетонний смузі аеродрому в м. Чугуєві, де були присутніми сотні глядачів, за кермом сидів В.К. Нікітін. На дистанції 500 м з місця результат виявився непоганим –18,09 с при швидкості 99,5 км/год., це було вище міжнародного досягнення. Кілометрова дистанція була пройдена за 25,17 с з середньою швидкістю 142 км/год, а на фініші машина розвинула

швидкість до 290 км/год. Цей результат перевищував всесоюзний рекорд. Наступного року В.К. Нікітін на цьому ж автомобілі перевищив своє попереднє досягнення на дистанції 500 м, довівши його до 103,7 км/год.

Швидкісний автомобіль «ХАДІ-7» був створений у лабораторії швидкісних автомобілів у 1966 році. Автор проекту – конструктор В.К. Нікітін. СПКБ отримав вертолітний газотурбінний двигун ГТД-350 потужністю 400 кінських сил. Після пробних випробувань було вирішено обладнати для рекордних заїздів саме цим газотурбінний двигуном, що забезпечить автомобілю досить високу динаміку

Під час дослідних заїздів на дистанції 1 км. З місця автомобіль з газотурбінним двигуном на підході до фінішу розвивав 320 км/год і ще мав запас потужності. Розрахункова швидкість становила понад 400 км/год, але вона не була досягнута через те що в СРСР після закриття заїздів на озері Баскунчак була відсутня траса, на якій автомобіль міг би розвинути таку швидкість: Отже, такі результати швидкості виводили болiди ЛША ХАДІ до кращих світових показників. Навіть, була мрія взяти участь у світових перегонах, змаганнях Формули 1, які були вершиною світових змагань.

Володимир Костянтинович Нікітін відіграв значну роль у діяльності лабораторії швидкісних автомобілів ХАДІ. Його діяльність як конструктора та винахідника ЛША ХАДІ дозволила створити кращі зразки болідів швидкісних автомобілів у різних класах, встановити декілька союзних та світових рекордів. Раціоналізаторський та науково-технічний пошук, власний талант винахідника В.К.Нікітіна сприяли постійному покращенню результатів наступних швидкісних болідів. Він зміг об’єднати колектив однодумців, кращих студентів, які були омріяні швидкістю. Мав величезний авторитет та був педагогом з великої літери.

Партола Андрій Андрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ІНТЕГРАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІНЖЕНЕРНУ ОСВІТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна система інженерної освіти зазнає глибинних змін, спричинених розвитком технологій штучного інтелекту (ШІ). Ці інструменти не лише розширюють дидактичний арсенал викладача, стають каталізатором переосмислення самої філософії навчання у технічному університеті. Перехід від традиційної моделі передачі знань до моделі співпраці людини з інтелектуальними системами ставить перед педагогікою нові завдання, пов’язані з формуванням компетентностей XXI століття - критичного мислення, етичної відповідальності та цифрової грамотності [1, с. 45].

Інструменти ШІ дедалі активніше інтегруються в навчальний процес: від чат-ботів для консультацій до генеративних моделей, які створюють код, креслення чи симуляції технічних процесів. AI-підходи дають змогу переосмислити структуру інженерних програм, переводячи акцент із засвоєння фактів на розвиток здатності аналізувати, моделювати та проектувати. Таке перенесення центру ваги з «знань» на «уміння діяти з підтримкою ШІ» робить освіту адаптивною до потреб Індустрії 4.0.

У багатьох технічних університетах уже створюються інтелектуальні тьютори, що аналізують помилки студентів, надають рекомендації та формують індивідуальні траєкторії навчання. Подібні системи знижують когнітивне навантаження, підвищуючи мотивацію та точність самооцінки [5, с. 11]. Для інженерної підготовки це означає можливість поєднання теоретичного матеріалу з реальними практичними кейсами, що розвиває аналітичну гнучкість.

Використання AI-систем створює передумови для персоналізованого та інтерактивного навчання. ШІ ефективно підтримує командну роботу, здійснюючи моніторинг внеску учасників і надаючи аналітичні звіти про колаборацію [4, с. 4]. У таких умовах студенти вчаться розподіляти ролі, аналізувати рішення та використовувати дані для покращення

проєктів. Парадигма AI-as-teammate («ШІ як член команди») поступово стає реальністю інженерних курсів.

Водночас, викладач має залишатися центральною фігурою освітнього процесу, оскільки саме людський наставник здатен виховати критичне ставлення до результатів ШІ та розвинути креативність [2, с. 62]. Поєднання аналітичної точності машин і гуманістичного бачення викладача створює синергетичний ефект, що забезпечує вищу якість навчання.

Етика залишається ключовим виміром інтеграції ШІ в освіту. Питання прозорості алгоритмів, відповідальності за рішення та збереження даних студентів набувають гострої актуальності. Виклики технологічної цивілізації спонукають молодь до світоглядної трансформації та усвідомлення власної етичної відповідальності за використання інтелектуальних систем [3, с. 8]. Таким чином, питання інтеграції ШІ в інженерну освіту потребує не лише технічних, а й ціннісно-філософських орієнтирів.

Ефективність інтеграції ШІ залежить від готовності викладачів до його використання. Педагоги часто не мають достатніх знань про можливості генеративних інструментів та їх дидактичне застосування [4, с. 9]. Тому в технічних ЗВО потрібно створювати програми підвищення кваліфікації, які вчать викладачів працювати зі ШІ у педагогічно доцільний спосіб - формувати завдання, перевіряти результати й оцінювати вплив на когнітивні процеси студентів.

В українських реаліях використання ШІ в освіті має подвійний потенціал: з одного боку, воно допомагає компенсувати дефіцит ресурсів і матеріальної бази, а з іншого - потребує усвідомленого управління процесом цифровізації. Без розвитку національної інфраструктури ШІ-освіти існує ризик цифрової маргіналізації окремих ЗВО та нерівного доступу до сучасних технологій. Водночас, українські викладачі демонструють високу адаптивність до нових умов та готовність впроваджувати ШІ в навчальні програми, що створює передумови для розвитку педагогічних інновацій на національному рівні.

Інтеграція інструментів штучного інтелекту в інженерну освіту є необхідною умовою модернізації технічних університетів. Вона розкриває можливості персоналізації, інтерактивності та аналітичності освітнього процесу, але одночасно породжує етичні й методологічні виклики. ШІ повинен розглядатися не як заміна викладача, а як партнер, що підсилює його педагогічний потенціал. Саме синтез інтелектуальних технологій і педагогічної культури створить основу для інженерної освіти майбутнього - інклюзивної, гнучкої та інтелектуально збагаченої.

7. Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 40-50. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201
2. Ajani O. A., Gamede B., Matiyenga T. C. Leveraging artificial intelligence to enhance teaching and learning in higher education: Promoting quality education and critical engagement // Journal of Pedagogical Sociology and Psychology. 2025. Vol. 7, No. 1. P. 54-69. https://doi.org/10.33902/jpsp.202528400
3. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб’єкта і нова онтологія пізнання. Вісник гуманітарних наук, (7). 2025. С. 1-22. https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
4. Kovari A. A systematic review of AI-powered collaborative learning in higher education: Trends and outcomes from the last decade // Social Sciences & Humanities Open. 2025. Vol. 14. Art. 101335. https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101335

5. Merino-Campos C. The Impact of Artificial Intelligence on Personalized Learning in Higher Education: A Systematic Review // Trends in Higher Education. 2025. Vol. 4, No. 2. Art. 17. https://doi.org/10.3390/higheredu4020017

Пархоменко Ігор Романович, Кузнецов Кирило Дмитрович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. техн. наук, доц. Журило Д.Ю.

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ ТА МАНІФЕСТ DIGITAL HUMANITIES

Незважаючи на значний розвиток комп'ютерної техніки на сьогодні не існує однозначної певної відповіді на запитання: що є цифрові гуманітарні науки, що за їх допомогою можна отримати і на що розраховувати? Чи цифрові технології є поширенням інструментарію науки чи змінюють сам характер пізнання? Наскільки релевантними є результати використання різноманітних цифрових методів? Загально відомо, що отримана, наприклад, за допомогою нейромереж або Вікіпедії інформація буває не лише сумнівною, а й хибною в аспекті її значущості. Який же вихід? Як повинна розвиватись цифрова гуманітаристика (Digital Humanities)?

Можна згадати, що ще в 2010 р. в Парижі практиками та експертами в відповідній галузі було прийняте маніфест Digital Humanities (цифрових гуманітарних наук) [1]. Він визначав розвиток новітньої галузі науки і в ньому визначалося багато цікавого. Наприклад, визначалось, що «цифрова революція» сучасного суспільства видозмінює і ставить під питання традиційні форми і створення форми знання, що цифрові методи дослідження мають значення для всіх гуманітарних наук, що Digital Humanities розвиваються не з «чистого листа». Навпаки, вони опираються на всі наукові парадигми, знання та навички, накопичені кожним із відповідних наук, використовуючи найрізноманітніші інструменти та перспективи, що відкрилися завдяки цифровим технологіям в тому числі і в галузі гуманітарних наук.

Ще в 2010 р було визначено, що за минулі півроку були проведені численні експерименти в галузі цифрових гуманітарних наук. Було сформовано центри Digital Humanities, які стали центрами розвитку окремих методів у галузі Digital Humanities. Але було зрозуміло, що використання цифрових та інформаційних методів потребувало значущих технічних і, відповідно, фінансових вкладень, і що ці вкладення сприяли розвитку колективних досліджень, що вже існували ряд перевірених методик, але вони ще не були загальнодоступними;

Вже існували різні співтовариства, які виникли на основі загального інтересу до досвіду, інструментів та різних міждисциплінарних об'єктів (кодування текстових джерел, географічні інформаційні системи, лексікометрія, оцифрування культурного, наукового та технічного спадщини, картографія «всесвітньої павутини», видобуток даних (data mining), 3D-технології, технології усної мови, цифрове та мультимедійне мистецтво та література та інш.), завдяки чому ці спільноти зближуються, формуючи сферу Digital Humanities.

Представники форума Digital Humanities призивали до формування багатомовного і міждисциплінарного колектив відкритого та загальнодоступного співтовариства для спільної практичної діяльності, у якого не було кордонів. Метою Digital Humanities було підвищення якості досліджень в гуманітарних дисциплінах, збагачення суспільних знань і культурної спадщини, в тому числі і за межами строго наукової сфери, а з метою розвитку прогресу пізнання, планувалось до включення цифрової культури у визначення загальної культури XXI століття.

Практики та експерти пропонували до відкриття вільного доступу до даних і метаданих, які повинні документуватися і бути інтероперабельними як на технічному, так і на концептуальному рівні. Планувалось підтримувати поширення, взаємообмін і вільну модифікацію методів, програмного забезпечення, форматів і результатів досліджень, до

створення кіберінфраструктур, які будуть швидко адаптуватися і відповідати реальним потребам. Ці інфраструктури повинні будуватись на періодичній основі та спиратися на методи та підходи, які зарекомендують себе в рамках дослідницьких спільнот.

Учасники Паризького форуму закликали включити курси з Digital Humanities в навчальні програми з гуманітарних і громадських спеціальностей, літератури та мистецтва, до створення самостійної спеціальності з Digital Humanities та розвитку програм відповідного професійного навчання. Пропонувалось побудувати систему суспільної експертизи, яка б спиралась на єдину термінологію та засновувалась на роботі всіх учасників спільноти. Ця громадська експертиза мала стати загальним надбанням, служити науковому прогресу, та сприяти професійному зростанню в усіх галузях.

Учасники Паризького форуму виказали готовність брати участь у відборі та розповсюдженні кращих методик і продуктів, спрямованих на вирішення певних дисциплінарних та міждисциплінарних завдань, здатних до еволюції і заснованих на дискусії та подальшому консенсусі в рамках відповідних співтовариств. Відкритість, що лежить в основі Digital Humanities, забезпечить прагматичний підхід до протоколів і перспектив, що дає право на співіснування різним конкуруючим методам, що сприяє збагаченню теорії та практики.

За 15 років, які минули з часу Паризького форуму, одним з міжнародних лідерів застосування цифрових технологій у мистецтві, гуманітарних та соціальних науках став міждисциплінарний дослідницький центр Кембриджського університету [2], у Каліфорнійському університеті функціонують 6 ключових центрів та інститутів підтримки Digital Humanities, відомим центром є факультет мистецтв і гуманітарних наук (Faculty of Arts & Humanities) у Королівському коледжі в Лондоні (King's College London) [3].

Стрімкий розвиток цифрової гуманітаристики супроводжується появою численних науково-освітніх структур в різних країнах, які будуть з'являтися і далі. Задача України приєднатись до лідерів цифрової гуманітаристики.

Список використаних джерел

1. OpenEdition vous propose de citer ce billet de la manière suivante : Marin Dacos (26 mars 2011). Манифест Digital Humanities. THATCamp Paris. Consulté le 17 octobre 2025 à l'adresse https://doi.org/10.58079/uo25
2. Cambridge Digital Humanities. URL: https://www.cdh.cam.ac.uk (accessed date: 20.10.2025).
3. King's College London. URL: https://www.kcl.ac.uk (accessed date: 20.10.2025).

Ратушна Валерія Валеріївна
Херсонська державна морська академія
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

Вступ. Стрімке поширення технологій штучного інтелекту суттєво впливає на всі сфери життєдіяльності, зокрема на сучасний освітній процес. Застосування штучного інтелекту в освіті зумовлює зміни в методології викладання, використання сучасних електронних ресурсів та модернізації системи освіти, що сприяє підвищенню ефективності, доступності та адаптації для кожного здобувача освіти. Таким чином, штучний інтелект сприяє швидкому аналізу даних, знаходженню індивідуальних підходів до кожного та покращенню успішності здобувачів освіти.

Метою даної роботи є вивчення впливу штучного інтелекту на трансформацію освітньої сфери та оцінки ефективності використання інструментів для підвищення якості навчання.

Виклад основного матеріалу та результати. Трансформація освітньої сфери - це перехід від стандартизованого навчання до навчання із застосуванням додаткових ресурсів, які сфокусовані на особливостях студентів. Завдяки штучному інтелекту стає можливим індивідуальне навчання. Використання додаткових ресурсів, а саме інтелектуальних навчальних систем або адаптивних електронних платформ, допомагає аналізувати рівень знань кожного студента. На основі цих даних штучний інтелект формує завдання, матеріали або тести, спрямовані на конкретний рівень знань здобувача освіти. Наприклад, якщо здобувач освіти робить однакові помилки в завданнях з певної дисципліни, штучний інтелект не просто фіксує помилку, а автоматично пропонує додаткові вправи, матеріали та пояснювальні відео за конкретною темою.

Роль викладача зазнає важливих змін в освітній сфері. Раніше викладач був джерелом інформації, а нині його роль змінюється, оскільки штучний інтелект стає інструментом для отримання знань. Викладач стає наставником, який супроводжує здобувачів освіти в процесі самостійного опанування матеріалів. Він допомагає розвивати критичне мислення, аналізувати інформацію і на основі цих даних будувати креативні ідеї. Оскільки штучний інтелект здатний генерувати великі обсяги тексту, фактів та готових відповідей, ключова функція викладача - навчити студентів ставити правильні запитання, перевіряти інформацію, аналізувати її та використовувати штучний інтелект для створення чогось нового.

Однак, існують недоліки щодо впровадження штучного інтелекту в освітню сферу. По-перше, часткове навчання у цифровому просторі знижує взаємодію студентів між собою, зменшує розвиток соціальних навичок, які є важливим компонентом життя. По-друге, загострюється проблема академічної недоброчесності: студенти зазвичай використовують готові відповіді на питання або готові рішення завдань, що призводить до ускладнення оцінювання знань та навичок. Основна проблема - відсутність чітких прав та норм щодо використання штучного інтелекту в освіті, і невизначеність щодо відповідальності за рішення, прийняті штучним інтелектом.

Висновки. Штучний інтелект радикально трансформує освітній процес завдяки персоналізації навчання, використання додаткових ресурсів та аналізу рівня знань кожного здобувача освіти, що підвищує ефективність навчання. Викладач стає наставником, його основна мета - мотивувати студентів, розвивати їх критичне мислення, навчати правильно використовувати актуальні цифрові технології та пояснювати як узагальнювати інформацію, подану штучним інтелектом. Водночас виникає низка проблем, пов’язаних із застосуванням штучного інтелекту. Тому я вважаю, що оптимальним шляхом є поєднання традиційного навчання із сучасними технологіями, але з акцентом на розвитку критичного мислення, індивідуальних здібностей та креативних навичок.

Список використаних джерел

1. Нагрибельна І.А. Інтеграція цифрових технологій у викладанні української мови: виклики та перспективи педагогіки вищої освіти.
2. Moderní aspekty vědy: LXI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický. Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. str.137-172
3. Петухова Л. Є., Поспєлова О. О. Штучний інтелект як важливий концепт сучасної освіти. (2024).
4. URL: https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/%20view/4632

Степанова Ірина Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ЦИФРОВІ ОНТОЛОГІЇ ТА ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК ВИКЛАДАЧА: МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Сучасна цифрова трансформація освіти змінює не лише інструменти, а фундаментальні уявлення про навчальний процес з моделі «передавання знань» до моделі «спільного творення смислів» [1]. Центральним конструктивним елементом такої трансформації стають цифрові онтології, формалізовані моделі понять і відношень, що дозволяють структурувати знання для машинного опрацювання й одночасно створювати спільний семантичний простір для взаємодії учнів, викладачів і алгоритмів.

Систематичний огляд показує, що онтології застосовуються у прогнозуванні успішності онлайн-навчання, організації структури освітніх даних, створенні адаптивних траєкторій. Авдюлла та Аль-Азавей використовують PRISMA-підхід і добирають сім емпіричних досліджень та два систематичних огляди (2010–2023 рр.) для аналізу моделей прогнозування студентської успішності на основі онтологій. Вони виявляють, що досліджень небагато, але потенціал значний: «building an ontological model to harness machine-learning capabilities could help accurately predict students' academic performance»

[3, с. 17] Крім того, автори звертають увагу, що онтології дозволяють об'єднати семантичну гнучкість із алгоритмічним прогнозуванням, особливо через використання правил SWRL або комбінацій з класичними рішеннями ML.

Український внесок підкреслює важливість розгляду онтологій не лише як технічного інструменту, а як складної культурно-філософської конструкції. Вони формалізують онтології через математичні моделі, кортежі і рівні абстракції L1–L5, що дозволяє інтегрувати гетерогенні дисциплінарні дані та створювати більш узгоджені семантичні структури, оскільки така модель потрібна для впорядкування великого обсягу наукової інформації. AI-додатки (LLMs, GNN) досягають 90 % точності при класифікації контенту та встановленні зв'язків, що демонструє, як технічні засоби можуть допомогти у створенні змістовних онтологій [4].

Цифрова онтологія має метафізичний характер, вона формує нові способи «існування знань», які пронизують соціальні та культурні аспекти: не просто як засіб, а як спосіб бачення і артикуляції світу через цифрову форму [2].

Разом із цим, трансформація педагогіки, яку підтримують ці приклади, полягає у тому, що онтологічна карта перестає бути просто ієрархією понять, стає мережею діяльностей, завдань, оцінювання, тобто структурою, яка підтримує смислотворення, а не просто передачу змісту. Ця зміна ролей включає: студент стає активним співтворцем знань, викладач фасилітатором, алгоритми інструментами, що допомагають підтримувати цей процес.

Потрібно забезпечити якість онтологій через чіткі метрики, які мають валідувати не лише технічну узгодженість (consistency), але й педагогічну ефективність та повноту (completeness) представлених знань. Необхідно активно уникнути семантичних та культурних упереджень; якщо онтологія відображає лише домінантну наукову школу чи культурний погляд (наприклад, європоцентричний), вона автоматично виключає альтернативні смисли і стає інструментом репродукції системної нерівності, а не спільного творення. Важливо контролювати еволюцію онтологій, адже знання динамічні; це вимагає впровадження прозорих механізмів управління життєвим циклом, забезпечити прозорість у змінах, версіювання та походження понять (provenance).

Етичні аспекти не менш важливі: критичним є питання про те, хто визначає, як саме формулюються поняття. Це ключове питання влади, що полягає у виборі, чи залишається це прерогативою експертів та AI-розробників, чи процес стає партисипативним, тобто відкритим до участі самих студентів та викладачів. Слід враховувати ймовірність «скритих» упереджень

через навчальні дані, на яких тренуються моделі (LLMs), що пропонують зв'язки між поняттями, та те, як ці упередження вплинуть на формування світогляду учня. Важливо знайти спосіб гарантувати, що онтологія служить усім, а не лише певним групам, включаючи користувачів з особливими освітніми потребами або представників мовних та культурних меншин [5].

Цифрові онтології навчання є фундаментально новий спосіб структурування та передачі знання, де знання, студент, викладач і алгоритм утворюють взаємодійне середовище смислотворення. Перехід від трансмісивної моделі до модельної, орієнтованої на сенсі, є не просто освітньою реформою, а культурно-філософським викликом. Подальші дослідження мають сфокусуватись на емпіричній апробації таких моделей у різних контекстах, розробці етичних стандартів та інструментів, що дозволяють автоматично адаптувати онтології до змін освітнього середовища.

5. Список використаних джерел

1. Varypaiev O., Zasiadvovk A. (2025). The evolution of the philosophy of science: from the ancient episteme to the digital ontology. Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference Evolving Science: Theories, Discoveries and Practical Outcomes (September 8–10, 2025, Zurich, Switzerland). European Open Science Space, pp. 137–147. https://doi.org/10.31235/osf.io/y5m6q_v1
2. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб'єкта і нова онтологія пізнання .Вісник гуманітарних наук, (7). 2025. С. 1-22. https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
3. Abdullah, S. R. A., Al-Azawei, A. Predicting Online Learners' Performance Through Ontologies: A Systematic Literature Review // International Review of Research in Open and Distributed Learning. – 2025. – Vol. 26, № 1. – С. 16–37.
4. Shapovalov, V. B., Shapovalov, Y. B. Mathematical interpretation and digital ontologies for educational and scientific studies // CEUR Workshop Proceedings. – 2025. – Vol. 4060. – С. 391–400.
6. Zambrano, J. L., Carrillo, C., Kappeler, A., Bravo, C., Ochoa, X. Improving the Portability of Predicting Students' Performance Using Ontological Taxonomy in Moodle Logs // arXiv preprint. – 2024.

Столбовой Денис Романович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Дроздова І.П.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ І ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ

У сучасних умовах реформування системи вищої освіти України питання мотивації навчальної діяльності здобувачів освіти набуває особливої значущості. Від рівня мотивації залежить успішність засвоєння навчального матеріалу, розвиток пізнавальної активності, формування професійних компетентностей і становлення особистості майбутнього фахівця. За умов реалізації Концепції розвитку вищої освіти України (2020) та інтеграції у Європейський освітній простір акцент зміщується на активну роль студента як суб'єкта власного навчання, здатного до самоорганізації, саморозвитку та критичного мислення [1; 2; 5; 7].

1. Поняття та структура мотивації навчальної діяльності.

У психолого-педагогічній літературі мотивація визначається як система внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають особистість до навчальної діяльності, надаючи їй напрям, інтенсивність і стійкість [1; 6; 7]. Мотивація є не лише джерелом активності, а й умовою саморозвитку, оскільки визначає цілі, смисли та емоційно-вольову регуляцію поведінки.

У структурі мотивації навчальної діяльності виокремлюють такі компоненти:

пізнавальні мотиви – інтерес до знань, прагнення до інтелектуального розвитку, бажання зрозуміти закономірності явищ;

професійні мотиви – усвідомлення значення навчання для майбутньої професійної діяльності, прагнення стати компетентним спеціалістом;

соціальні мотиви – бажання отримати визнання, підтримку колективу, належати до професійної спільноти;

утилітарні мотиви – орієнтація на зовнішні винагороди: оцінки, диплом, матеріальні вигоди, престиж.

Відповідно до теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Раяна [8] внутрішня мотивація (інтерес, задоволення від процесу пізнання) є більш ефективною, ніж зовнішня, оскільки забезпечує глибше й триваліше залучення до навчальної діяльності.

2. Фактори, що впливають на мотивацію здобувачів освіти.

Мотиваційна активність студентів формується під впливом комплексу чинників:

особистісних – рівень самооцінки, життєві цінності, потреба в самореалізації, професійна ідентичність;

соціальних – підтримка родини, атмосфера в академічній групі, комунікативне середовище закладу освіти;

організаційно-педагогічних – зміст навчальних програм, форми організації занять, педагогічна взаємодія, стиль викладання;

матеріальних – фінансова підтримка, стипендіальні програми, можливості працевлаштування та кар’єрного росту.

Викладач відіграє центральну роль у формуванні мотиваційного середовища. Його професійна компетентність, педагогічна емпатія, позитивна комунікація та здатність створювати ситуації успіху сприяють підвищенню пізнавальної активності студентів [4].

3. Особливості сучасної студентської мотивації.

Аналіз сучасних досліджень [3] свідчить, що у студентської молоді спостерігається поступовий перехід від зовнішньої мотивації (оцінки, контроль, вимоги викладача) до внутрішньої – потреби у саморозвитку, пізнавального інтересу, професійного самоствердження. Водночас певна частина здобувачів все ще орієнтована на прагматичні результати навчання, що зумовлює поверхневе засвоєння знань.

Сучасна молодь прагне практичності, актуальності й міждисциплінарності освіти.

Тому ефективними засобами підтримки мотивації є:

інтерактивні методи навчання (дискусії, тренінги, кейс-метод, дебати);

проєктна діяльність і дуальна освіта, що поєднує теоретичну підготовку з практичним досвідом;

цифрові платформи та гейміфікація, які роблять навчання динамічним і персоналізованим.

4. Шляхи підвищення мотивації навчальної діяльності.

Індивідуалізація навчання. Забезпечення врахування особистих освітніх цілей, здібностей, темпу навчання та професійних інтересів.

Інтерактивні методи. Використання проблемного, проєктного, дослідницького навчання, що активізує мислення та сприяє залученню до освітнього процесу.

Створення ситуацій успіху. Формування позитивного досвіду досягнення навчальних цілей, підкріплення впевненості у власних силах.

Практична спрямованість освіти. Інтеграція теоретичних знань із реальними професійними завданнями, стажуваннями, практиками.

Підтримувальне середовище. Партнерська взаємодія викладача й студента, позитивна емоційна атмосфера, зворотний зв’язок, доброзичлива критика.

Комплексна реалізація цих підходів забезпечує розвиток внутрішньої мотивації, що, за О. Дубасенюк, виступає найстійкішою формою навчальної активності, пов'язаною з глибокими особистісними смислами [2].

Отже, мотивація навчальної діяльності є багаторівневим і динамічним процесом, що поєднує когнітивні, емоційно-вольові та соціальні складові. Вона визначає ефективність навчання, професійне становлення та готовність особистості до самореалізації в умовах постійних суспільних змін. Підвищення рівня навчальної мотивації в сучасній вищій школі можливе лише за умови співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу – студентів, викладачів, адміністрації та держави. Створення мотиваційно насиченого освітнього середовища є запорукою формування компетентного, креативного й відповідального фахівця нового покоління.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Вознюк О. В., Дубасенюк О. А. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: монографія. Житомир, 2009. 684 с.
3. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посібник. К.: МАУП, 2000. 312 с.
4. Карамушка Л.М., Снігур Ю.С. Копінг-стратегії: сутність, підходи до класифікації, значення для психологічного здоров'я особистості та організації. Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Т. 55. № 1. 2020. С. 23-30.
7. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К. : Пед. думка, 2009. 520 с.
8. Роменець В.А. Вчинок і постання канонічної психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософско-психологічні студії. За ред. В.О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 11–36.
9. Тодорова І. С. Психологія і педагогіка: навч. посібник. Київ, 2011. 228 с.
10. Deci Edward L. & Ryan Richard M. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. URL: https://selfdeterminationtheory. org/SDT/documents/2000_RyanDeci_SDT.pdf.

Щолоков Андрій Павлович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.

ZIELE DER CHEMISCHEN FORSCHUNG

In der Chemie hat sowohl die Grundlagenforschung als auch die angewandte Forschung ihren Platz. Ziele der chemischen Forschung können neue Materialien, die in der Natur nicht vorkommen, ein wirksames Antibiotikum, ein besonders lichtechter Farbstoff sein.

Die Stoffe, deren Umwandlungen oder Reaktionen chemisch untersucht werden, können aus der Natur stammen, aus pflanzlichen oder tierischen Quellen, aus der Mineralwelt oder sie können von den Menschen "künstlich" hergestellt und in die Natur gebracht werden.

Die Chemie ist auch eine Wissenschaft der Veredelung von Stoffen. Und sie kann in dieser Hinsicht auf beachtliche Erfolge verweisen.

Nur darf nicht die Schattenseite dieser Wissenschaft vergessen werden. Denn schließlich fallen bei der chemischen Produktion auch sehr viele "unedle" Stoffe an, im Extremfall für Menschen und Natur hochtoxische. Daß es falsch ist, diese Stoffe einfach den Flüssen, dem Meer, der Luft oder dem Boden zu überantworten, hat man inzwischen erkannt. Vieles, was heute mit Hilfe der Chemie produziert wird - Verpackungsmaterial, Lösungsmittel, Treibgas usw. - wird der Abfall von morgen sein. Friedrich August Kekuie, einer der alten Meister der Chemie, beschrieb 1859 die Chemie als

"die Lehre von den stofflichen Metamorphosen der Materie". Ihr wesentlicher Gegenstand ist nicht die existierende Substanz, sondern vielmehr ihre Vergangenheit und ihre Zukunft. Die Beziehungen eines Körpers zu dem, was er früher war und zu dem, was er werden kann, bilden den eigentlichen Gegenstand der Chemie. An dieser Definition hat sich in der Zwischenzeit eigentlich nichts geändert.

Die Chemie hat ihre Wurzeln in der Pharmazie, einer Wissenschaft mit weit ins Altertum zurückreichender Geschichte. Historisch aus den Arbeitstechniken der Alchimie und Pharmazie entstanden, reicht die Chemie mit ihrer ständig verfeinerten Methodik heute weit in die Gebiete der Schwesternwissenschaften Biologie und Physik hinein. Ihr besonderer Reiz liegt für viele darin, daß die Chemie als echte Experimental- wissenschaft sowohl handwerklichpraktisches Geschick als auch intellektuelle Fähigkeiten erfordert. Bei der Chemie als Experimentalwissenschaft kommt es auf das Zusammenwirken von Kopf und Hand an.

Chemische Elemente sind Stoffe, die durch chemische Verfahren nicht weiter zerlegbar sind. Sie bestehen aus den Atomen mit einer bestimmten Kernladungszahl, die der Ordnungszahl des chemischen Elementes gleich ist. Im Periodensystem sind die chemischen Elemente systematisch angeordnet. Wasser ist zum Beispiel kein chemisches Element, da es sich durch elektrischen Strom in die Elemente Wasserstoff und Sauerstoff zerlegen läßt. Zur Zeit sind 109 Elemente bekannt, von denen aber nur 90 in der Natur vorkommen. Die restlichen werden künstlich hergestellt. Die Häufigkeit des Vorkommens der chemischen Elemente in der obersten, 16 km dicken Erdkruste (einschließlich der Wasser- und Lufthülle) ist sehr verschieden. Die 5 häufigsten Elemente Sauerstoff (49,50 %), Silicium (25, 80 %), Aluminium (7,57 %), Eisen (4,70 %) und Calcium (3,38 %) machen bereits 91 Gewichtsprozente aus. Der Mensch benötigt zum Leben mindestens 27 chemische Elemente, darunter spurenhaflt auch Gifte wie Arsen. Unter Normalbedingungen sind 11 Elemente gasförmig, 2 flüssig und die übrigen fest.

Chemische Verbindungen sind Stoffe, in denen mindestens 2 Atome verschiedener chemischer Elemente miteinander verbunden sind und meist völlig andere Eigenschaften besitzen. Ein Beispiel dafür ist das Kochsalz (Natriumchlorid), das aus den giftigen und gefährlichen Elementen Natrium und Chlor besteht und lebensnotwendig ist. Ein anderes Beispiel ist das Wasser - eine Flüssigkeit, die aus den 2 Gasen - Wasserstoff und Sauerstoff - zusammengesetzt ist.

Zahl und Art der Atome einer chemischen Verbindung kann man in einer chemischen Formel zusammenfassen. So sagt zum Beispiel die Formel von Wasser, H20, aus, daß sich zwei Wasserstoffatome (H) und ein Sauerstoffatom (0) zu einem Wassermolekül verbunden haben. Bekannt sind heute etwa 6 Millionen organische Verbindungen und 100 000 anorganische Verbindungen.

Chemie ist ein Gebiet der Naturwissenschaften, das sich mit den Eigenschaften der chemischen Elemente in freiem Zustand und in Form der chemischen Verbindungen beschäftigt. In der reinen Chemie wird zwischen anorganischer und organischer Chemie unterschieden. Zur anorganischen Chemie gehören sämtliche chemischen Verbindungen, die keinen Kohlenstoff enthalten (Ausnahme sind die Oxyde- und Metallverbindungen des Kohlenstoffs und die Salze der Kohlensäure). Dabei handelt es sich überwiegend um Stoffe aus der unbelebten Natur. Im Bereich der anorganischen Chemie werden besonders Forschungen über die Entwicklung neuer optischer Materialien sowie von technischen Kunst- und Verbundstoffen durchgeführt.

Die organische Chemie faßt alle anderen Kohlenstoffverbindungen zusammen und wird daher richtige Chemie der Kohlenstoffverbindungen genannt. Auf dem Gebiet der organischen Chemie versucht man, neue organische Verbindungen herzustellen; hierbei wird intensiv an der Herstellung neuer Arzneimittel gearbeitet.

Teilgebiete der reinen Chemie sind die synthetische und präparative Chemie. Aufgabe der synthetischen Chemie ist die künstliche Herstellung von chemischen Verbindungen aus den Elementen oder einfacheren Verbindungen oder auch durch den Abbau von größeren Verbindungen. Aufgabe der präparativen Chemie ist die Herstellung von chemischen Stoffen.

In der angewandten Chemie wird die Forschung zusammengefaßt, die allein oder überwiegend auf die praktische Anwendbarkeit ihrer Ergebnisse abzielt. Sie wird manchmal mit den Begriffen chemische Industrie und chemische Technik gleichgesetzt.

Список використаних джерел
1. https://www.chemie.uni-leipzig.de/institut-fuer-didaktik-der-chemie/forschung#:~:text=der%20F%C3%B6rderung%20eines%20grundlege
2. https://www.nature.com/articles/003444c0

Яровий Ігор Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО

Сучасний етап розвитку суспільства, який характеризується переходом до Четвертої промислової революції, висуває нові, набагато вищі вимоги до якості підготовки нових кадрів. Глобальна цифровізація економіки, автоматизація виробничих процесів, стрімкий технологічний прогрес, а також виклики, з якими зіштовхнулася Україна потребують фахівців, які володіють не лише фундаментальними знаннями, а й розвиненими практичними навичками, здатністю до інноваційного мислення, командної роботи та швидкої адаптації до змін у навколишньому середовищі.

У сучасних умовах традиційні методи навчання, що зосереджені переважно на ретрансляції знань, вже не забезпечують належної ефективності, особливо в технічних закладах вищої освіти. Тому постає нагальна потреба в модернізації навчально-виховного процесу шляхом системного впровадження інноваційних освітніх технологій та цифровізації, яка охоплює не лише використання ІКТ у навчанні, а й трансформацію управлінських структур, ролей учасників освітнього процесу та університетської культури. Важливо орієнтуватися на чітко визначені критерії готовності ЗВО до цифрової трансформації та відповідні індикатори її вимірювання [3], а також враховувати практичні моделі цифрових університетських кампусів і доступні інструменти їх створення, описані у вітчизняних дослідженнях [4]. Особливої уваги заслуговує методологія побудови цифрового університету з акцентом на управління проєктами, що розробляється в українських технічних ЗВО [5], адже саме вона може стати основою для формування нової якості вищої освіти. Базою для таких перетворень залишаються хмарні технології та ІКТ-аутсорсинг, що розширюють функції і гнучкість освітньої інфраструктури [1].

Імерсивні технології, зокрема віртуальна (VR) та доповнена (AR) реальність, відкривають нові можливості для модернізації освіти в технічних ЗВО, створюючи інтерактивне середовище, наближене до реальних виробничих умов. VR дозволяє моделювати експерименти з використанням віртуальних аналогів дорогого чи небезпечного обладнання, що знижує витрати, гарантує безпеку та забезпечує багаторазове повторення дій [4]. AR-технології, завдяки окулярам або мобільним пристроям, дають змогу накладати цифрові моделі на реальний простір, сприяючи розвитку просторового мислення та глибшому розумінню складних систем [3]. Технологія цифрових двійників дозволяє моделювати життєвий цикл об’єктів, аналізувати вплив зовнішніх факторів на їхню роботу та проводити віртуальні пусконалагоджувальні роботи. Це сприяє інтеграції теоретичних знань із практикою в освітньому процесі [5].

Ігрові механіки, рейтинги, досягнення, квести, підвищують мотивацію студентів, активізують їхню участь у навчанні. Симулятори дають змогу відпрацьовувати управлінські та технічні навички у віртуальному середовищі, наближеному до реального виробництва, що актуально для багатьох освітніх програм [3]. AI-системи аналізують успішність студентів і

формують індивідуальні освітні траєкторії. Інтелектуальні тьютори та чат-боти забезпечують постійний зворотний зв'язок, оперативну підтримку та адаптацію навчального контенту до потреб кожного здобувача освіти [2].

Хмарні платформи надають доступ до CAD/CAM/CAE-систем, навчального програмного забезпечення та ресурсів з будь-якого пристрою. Віддалені лабораторії дозволяють студентам керувати реальним обладнанням через інтернет, що є критично важливим для змішаного та дистанційного навчання [1]. Не менш важливою є кадрова готовність. Дефіцит кваліфікованих викладачів, потреба в розвитку цифрової та медіаграмотності, а також переосмислення ролей педагогів у цифровому середовищі – усе це вимагає системного підвищення кваліфікації та підтримки професійного розвитку [2][3]. Паралельно постає проблема методологічної нерозробленості: відсутність єдиних стандартів інтеграції інновацій у навчальний процес ускладнює оцінку ефективності нововведень, що актуалізує створення офісів цифрової трансформації та розробку уніфікованих підходів [4][5]. Окремим викликом є цифрова нерівність серед студентів. Неоднаковий доступ до інтернету та пристроїв вимагає впровадження політик підтримки, адаптивних форматів навчання та інклюзивних рішень, які враховують соціальні та технічні обмеження [2][5]. Усі ці аспекти мають бути враховані в стратегічному плануванні цифрової трансформації освіти, щоб забезпечити її сталість, ефективність і доступність для всіх учасників освітнього процесу.

Отже, інтеграція VR/AR, цифрових двійників, гейміфікації, AI та хмарних технологій є безальтернативним шляхом модернізації технічних ЗВО. Вона створює гнучке, інтерактивне та практико-орієнтоване освітнє середовище, що наближає навчання до умов реального виробництва. Ефективне впровадження потребує державної підтримки, інвестицій в інфраструктуру, розробки якісного освітнього контенту та постійного професійного розвитку викладачів [4].

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг та нові функції інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Теорія і практика управління соціальними системами. 2011. № 4. С. 3–15. URL: https://surl.li/seshob
2. Varypaiev, O., Hhumeniuk, S., Kotun, K., Volskyi, D., & Vernudina, I. (2025). AI Philosophy: Challenges to Man's Identity and Moral Norms. International Journal on Culture, History, and Religion, 7(SI1), 242–255. DOI: https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.194
3. Барна О. В., Кузьмінська О. Г. Визначення готовності закладу вищої освіти до цифрової трансформації. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 92–94. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/15374
4. Буйницька О., Варченко-Троценко Л., Грицеляк Б. Цифровізація закладу вищої освіти. Освітологічний дискурс. 2020. № 1. С. 64–79. URL: https://surl.li/hyrwyp
5. Єгорченкова Н. Ю., Тесля Ю. М., Хлевна Ю. Л., Кичань О. М. Методологічні аспекти створення цифрового університету. Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проєктами. 2020. № 1. С. 31–36. URL: https://surl.li/cwxsze

Бабаєва Марія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

КОМІКСИ В ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

У сучасному світі комікси – не просто легка розвага чи дитяча історія. Вони стали формою графічного філософування, інструментом, який дозволяє досліджувати існування людини, моральні дилеми, ідентичність, владу і культуру через поєднання зображення і тексту. Ця комбінація робить комікси особливо придатними до філософської рефлексії – вони звертаються до читача інакше, ніж традиційний текст, і водночас глибоко резонують з сучасною візуальною культурою.

У добу цифрових медіа, візуального насичення і постійного потоку інформації, комікси діють як міст між масовою культурою та серйозними питаннями. Вони дозволяють значно ширшій аудиторії ознайомитись із філософськими ідеями – не у вигляді складної академічної праці, а через сюжет, образ, символ. Зокрема, дослідження показують, що комікси слугують чудовим мотиваційним засобом для викладання філософії, оскільки перетворюють те, що здавалося самоочевидним, на предмет критичного запитання [1]. Ця форма охоплює не лише західну культуру: комікси вийшли далеко за межі класичних супергеройських видань у США і сьогодні охоплюють Європу, Японію (манґа), Південну Корею (манхва) та інші регіони. Комікси давно перестали бути просто «картинками» – вони стали об’єктом філософської та культурної уваги. [2]

Комікси як медіум включають питання: «Що таке комікс?», «Чи є він мистецтвом, літературою чи окремим видом медіа?», «Як зображення і слово співпрацюють у панелях?». Коли ми читаємо комікс, наш розум з’єднує кадри між собою, щоб зрозуміти, що відбувається між ними. Цей процес називають «closure» – тобто заповнення проміжків. Завдяки цьому читач стає співавтором історії, адже саме він уявляє рух, емоції та зміни, які не показані прямо. Можливість поєднувати слово, зображення, ритм і час робить комікси справжнім мистецтвом. [3]

Тематика українських та зарубіжних коміксів охоплює широкий спектр моральних і соціальних питань: добро і зло, героїзм і відповідальність (наприклад, супергеройські історії типу Spider-Man), свобода і контроль (часто в манґі чи манхві), ідентичність і самосвідомість (персонажі, що змінюють себе або світ навколо), абсурд і сенс життя, соціальні та моральні дилеми. Комікси не лише відтворюють ці теми, а й дозволяють читачеві «прожити» їх через сюжетні ситуації та персонажів. [4]

Проте варто пам’ятати: комікси не несуть лише позитивного філософського значення. Деякі твори можуть поверхнево трактувати складні ідеї або містити суперечливі моральні послання, що знижує їхню філософську цінність. Наприклад, один із авторитетних дослідників зазначає, що «окремі твори можуть бути морально сумнівними, однак це не применшує значення жанру загалом». [5] Комікси часто сприймались як «низький» вид мистецтва через орієнтацію на масову культуру, що лишає місце для критичної оцінки їхнього змісту. Отже, філософський потенціал коміксів залежить від глибини змісту та готовності читача ставити запитання.

У підсумку можна сказати що, комікси – це форма мистецтва, у якій читач стає співтворцем змісту, осмислюючи події, мораль і сенс, що приховані між кадрами. Поєднання тексту й зображення робить складні філософські ідеї більш зрозумілими та доступними. Незважаючи на різноманіття форм – від американських коміксів до японської манґи й корейської манхви – усі вони мають спільну мету: дослідження людського буття та пошук сенсу життя. Цей жанр порушує головні філософські питання – добро і зло, свободу, мораль,

ідентичність, справедливість – і водночас вимагає від читача критичного мислення, адже не кожен комікс має глибокий зміст чи позитивний моральний посил.

Комікси – це повноцінне мистецтво, що поєднує філософію, емоцію і масову культуру. Вони не лише розважають, а й допомагають мислити, сумніватися й шукати сенс. Через мову образів комікси створюють простір філософських роздумів, де істина може відкриватися не лише через слово, а й через малюнок, ритм і тишу між кадрами. Отже, філософія коміксів полягає не лише у змісті, а у самій формі: комікс мислить образами. І якщо раніше філософ шукав істину через слово, то сьогодні він може робити це і через малюнок, ритм і тишу між панелями.

Список використаних джерел

1. Дослідження коміксу в сучасній гуманітаристиці - Бєлов Д. [Електронний ресурс] //LIBNAS– URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua (дата звернення 16.10.2025)
2. Comics as Philosophy / ed. by Jeff McLaughlin [Електронний ресурс]. – 2017. URL: https://elearning.shisu.edu.cn/pluginfile.php/71578/mod_folder/content/0/Comics%20as%20Philosophy%20-%20Jeff%20McLaughlin%2C%20ed.pdf?forcedownload=1 (дата звернення 17.10.2025)
3. The Pedagogy and Potential of Educational Comics. International Journal of Comic Art. Volume 22, Issue 2, 2021 [Електронний ресурс] // ResearchGate. – URL: https://www.researchgate.net/publication/351122212_The_Pedagogy_and_Potential_of_Educational_Comics_-_International_Journal_of_Comic_Art_Volume_22_Issue_2 (дата звернення 18.10.2025)
4. Становлення коміксу як жанру сучасної літератури [Електронний ресурс] // Вісник Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. URL: http://philol.vernadskyjournals.in.ua (дата звернення 16.10.2025)
5. Applying Comics as Learning Tools: A Thematic Review. 2021 [Електронний ресурс] // HRMARS. URL: https://hrmars.com/papers_submitted/22072/applying-comics-as-learning-tools-a-thematic-review.pdf (дата звернення 18.10.2025)

Баврін Костянтин Олексійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДИСКУРС ПРО ЦІННОСТІ ТА СЕНСИ

Міждисциплінарний дискурс – це обмін знаннями, ідеями та методами між різними науковими дисциплінами для комплексного вивчення об'єктів реальності, що дозволяє знайти нові зв'язки та розв'язати складні проблеми шляхом інтеграції знань. Міждисциплінарність є необхідною для цілісного розуміння складних явищ, вона сприяє синергії знань та розвитку нових наукових напрямків. Це дозволяє розглядати об'єкт дослідження з різних сторін (наприклад, поєднання природничих та гуманітарних наук), що дає змогу отримати більш повну та цілісну картину, а не фрагментарні уявлення.

Інтеграція теорій, методів і знань з різних дисциплін (наприклад, освітологія як приклад об'єднання різних галузей) створює синергічний ефект, коли сума знань перевищує прості додатки.

Міждисциплінарний дискурс є джерелом інноваційних підходів та результатів, оскільки він виходить за рамки вузькоспеціалізованих дисциплін і може призвести до створення нових, самостійних галузей знання. Такий підхід робить дослідження більш практично орієнтованими та дозволяє знаходити ефективніші рішення для реальних проблем, що вимагають комплексного застосування знань з різних сфер (наприклад, екологія, медицина, соціологія).

Дискурс спрямований на згладжування протиріч і розривів між різними науковими школами та дисциплінами, створюючи спільний інформаційний простір для науковців.

Міждисциплінарність вимагає розробки та застосування гнучких методологічних інструментів, що можуть бути адаптовані для вивчення складних об'єктів, які не піддаються дослідженню в межах однієї дисципліни.

Міждисциплінарні цінності та сенси – це значення та принципи, які виникають на перетині різних наукових галузей, а також особисті та суспільні цінності, що надають життю сенсу. Вони визначають мету, наповнюють життя змістом і мотивують нас, об'єднуючи знання з різних дисциплін для розуміння складних явищ. Ключовими міждисциплінарними цінностями є інтеграція, широта, трансформація та цінність доданої експертизи.

Міждисциплінарні цінності в науці:

1. Трансформація. Здатність наукових підходів трансформувати розуміння і формувати новий, більш комплексний світоляд.

2. Додана експертиза. Отримання нових знань та рішень, які неможливі в межах однієї дисципліни.

3. Синергія.Результат синергетичного розвитку, де цілісне розуміння виникає з об'єднання окремих аспектів досліджень.

Особисті та суспільні цінності

1.Визначення сенсу життя. Цінності формують сенс існування та мотивацію, надають силам для подолання випробувань.

2. Створення ціннісної системи. Це сукупність найважливіших якостей, які є значущими для індивіда і впливають на його поведінку.

3. Свобода вибору. Навіть у складних обставинах людина зберігає свободу обирати своє ставлення та шлях, спираючись на свої цінності.

Зв'язок цінностей із сенсом:

1. Сенс існування. Цінності визначають, що для людини найголовніше, і наповнюють її життя змістом, що, в свою чергу, дає відчуття сенсу.

2. Мотивація. Цінності є джерелом мотивації, допомагаючи формувати цілі, що відповідають внутрішнім переконанням.

3. Дія та вибір. Наявність чітких цінностей допомагає приймати рішення та діяти відповідно до своїх переконань, навіть коли стикаєшся з труднощами.

Безкровний Максим Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ВІЙНА ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА: БІОЛОГІЧНА АГРЕСІЯ ТА МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Війна є конфліктом між політичними утвореннями, тобто державами, політичними угрупованнями, що відбувається на ґрунті різних претензій, у формі озброєного протиборства, військових дій між їх збройними силами.

[1, с. 81]. Війна є найстрашнішим, що може бути в світі, адже вона забирає найдорожче: життя. Наразі XXI сторіччя, а в світі продовжуються війни. Мир має бути найвищою цінністю. Мир і є життя. Будь-яка війна, через які б причини вона не починалась, завжди закінчується смертю як військовослужбовців, так і цивільних. І зовсім не має значення, це Ізраїль, Карабах чи Україна: кров у всіх однакового кольору

Деякі експерти вважають, що миру як такого взагалі не існує, а будь-який період, який ми так називаємо, є підготовчим етапом до наступної війни. Одну з найпопулярніших поведінкових теорій розробив Моріс Уолш, коли припустив, що в усьому винен той лідер, який приходить до влади. Такими можна вважати, наприклад, Наполеона та Гітлера. Деякі прихильники поведінкових теорій стверджують, що люди взагалі за своєю природою досить

агресивні. Тому свою роздратованість конвертують у ненависть. Так в тому числі вважав Зигмунд Фрейд і був впевнений, що саме завдяки цьому війни ніколи не припиняться.

Економічні теорії пояснюють виникнення воєн зростанням економічної конкуренції між країнами. Війни починаються як спроба опанувати ринки і природні ресурси, і , як наслідок, багатства країни [2, с. 557].

Покладатися на людську природу і вірити в неї, в добрі задуми є нереальним в умовах сьогодення. Абсолютний мир здається неможливим, адже забагато країн мають свої інтереси та не мають єдиної платформи, щоб їх узгоджувати. Так основна ідея ООН полягає в тому, щоб створити «майданчик для порозуміння», де всі мають рівні голоси. В результаті ООН не виконує свою функцію, бо досягти порозуміння у такій кількості різних інтересів практично неможливо.

Насправді ж усі війни в історії супроводжувалися заходами гібридного характеру. Маємо на увазі пропаганду і дезінформацію; поєднання воєнних дій з дипломатичними заходами; різноманітні форми ідеологічних і силових впливів на місцеве населення. За висловлюванням німецького військового теоретика XIX століття К. Клаузевіца, кожна війна є хамелеоном за своєю природою.

Світова історія переконливо засвідчує: щойно закінчується одна війна і вибудовується на певний час архітектоніка світової безпеки, як визрівають альтернативні стратегії й тактики, інструменти і засоби для нових локальних чи глобальних протистоянь. Так сталося й на зламі XIX–XX століть: не встиг світ полегшено зітхнути після «холодної війни», як з'явилися паростки гібридних форм експансій [3, с. 25]

Прямому вторгненню на територію України передував великий підготовчий етап, цілий комплекс заходів держави-агресора перед війною. До нього входили: розбудова армії та інших силових формувань; різноманітні втручання у внутрішні справи країни майбутньої жертви агресії, передусім у вибори; підбурювання до масових виступів проти влади; створення різноманітних щедро фінансованих підривних і пропагандистських організацій і партій; налагодження системної інформаційної обробки населення як власного, так і країни-противника, і, що не менш важливо, світової спільноти. І все це вже була гібридна війна [4, с. 1479].

Вторгнення є останньою дією в драмі. Війну з Україною керівництво Росії готувало принаймні 10 років. Уже на початку 2013 року начальник Генштабу збройних сил Росії В. Герасимов доволі відверто, не оглядаючись на потреби конспірації і дипломатії, виклав тактику ведення гібридної війни проти України: «Акцент методів протиборства, – писав він, – зміщується в бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів, які реалізуються із залученням протестного потенціалу населення. Все це доповнюється воєнними заходами прихованого характеру, у т. ч. через реалізацію інструментів інформаційного протиборства і через дію сил спеціальних операцій». Для фахівців цього було цілком достатньо, щоб зрозуміти: Росія однозначно готує велику війну проти України.

Війни та збройні конфлікти в епоху глобалізації, усвідомлення пріоритетних загальнолюдських цінностей та інтересів над національними та класовими є недоцільним, неприйнятним засобів для досягнення політичних, економічних та інших цілей. Наша епоха – епоха новітньої науково-технічної мощі, перетворила війну в стихію загального знищення та руйнування, в неприпустимий засіб вирішення будь-яких спорів. Разом з тим, у світі ще існують сили, які провокують ці явища. Отже, війни та збройні конфлікти ще довго залишатимуться способом досягнення політичних, економічний та багатьох інших цілей.

В абсолютній більшості війни деструктивні та несуть людству втрати фізичного, морального, психологічного характеру. У зв'язку з цим, основним завданням світового співтовариства має стати створення ефективної системи організацій, здатних припиняти й запобігати потенційній війні та збройним конфліктам.

6. Список використаних джерел
1. Фурсіна Н.А. Теорія виникнення військових конфліктів, воєн. Економічна наука, 2018, С. 81-88.
2. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. Стратегічні пріоритети. № 4 (33). 2014. С. 5-12.
3. Варипаєв О., Міносян А. Насильство в тоталітарних суспільствах: виклики і реалії в умовах сьогодення // Національна пам'ять. Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2025. Вип. VIII. С. 22-30 https://doi.org/10.31219/osf.io/3ex9k_v1
4. Міносян, А., Варипаєв, О. (2025). Західна стратегія та українське питання: історичний досвід, реалії, перспективи. Актуальні питання у сучасній науці, № 4(34), 1476–1489. Вилучено з: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-1476-1489

Бєлов Олег Анатолійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ БІОТЕХНОЛОГІЙ

У XXI столітті біотехнології перетворилися на один із найдинамічніших напрямів наукового розвитку, що охоплює генну інженерію, клітинні технології, штучний інтелект у медицині, клонування, виробництво біопалива та інші галузі. Швидкий розвиток цих сфер відкриває перед людством величезні перспективи продовження життя, боротьби з хворобами й удосконалення продуктів харчування. Водночас він ставить перед суспільством низку глибоких філософських і моральних викликів, які вимагають осмислення меж людського втручання у природні процеси.

Метою даних тез є філософське осмислення основних проблем, пов'язаних із розвитком біотехнологій, а також виявлення морально-етичних викликів, які вони породжують у сучасному суспільстві.

У філософському розумінні життя завжди постає як складний феномен, що поєднує природний, духовний і моральний виміри. Сучасні біотехнології, натомість, змінюють цю традиційну перспективу, переносячи поняття життя у площину технологічного моделювання. Живе починає сприйматися як об'єкт конструювання, який можна створювати, змінювати й оптимізувати. Це викликає фундаментальне питання: чи може штучно створене вважатися справді живим? Внаслідок цього постає потреба переосмислити межі природного і штучного, а також етичну відповідальність науки у процесі творення нових форм існування.

В основі будь-якої інновації лежить соціальна дія, а не тільки наукова ідея та її технічна реалізація. Саме це забезпечує успіх будь-якого нового технологічного продукту. Інновації, зокрема технічні, ведуть до соціальних змін, які завжди мають побічні ефекти та небажані результати, що запускають інші соціальні процеси.

Нині фактично відбувається тотальна біотехнологізація суспільства, коли біологічні процеси стають предметом технологічного управління, а наукові відкриття – рушійною силою соціальних трансформацій, що висуває перед сучасною філософією цілу низку нових викликів.

Передусім ідеться про переосмислення самого поняття життя: коли людина може створити синтетичну клітину, межа між живим і штучним стає дедалі умовнішою.

Другою важливою проблемою є збереження людської ідентичності. Модифікуючи геном або інтегруючи електронні елементи у власне тіло, людина ризикує втратити відчуття власного «я». На думку Ф. Фукуями, «страх перед тим, що в кінцевому результаті біотехнологія принесе нам втрату нашої людської сутності, є важливою якістю, на якій тримається наше відчуття того, хто ми такі і куди йдемо, які б не відбувалися зміни з людиною за всю її історію» [1, с. 147]. Саме тому одним із найважливіших аспектів біогенетичних

досліджень є забезпечення того, щоб вони не вийшли з-під контролю людини, не ставши небезпечними для неї самої.

Третьою проблемою є відповідальність за наслідки наукових рішень. Біотехнології перебувають у руках не лише вчених, а й політиків, бізнесу, медичних корпорацій. У таких умовах відповідальність стає колективною, а межі морального вибору – розмитими.

Не менш важливою є етика втручання у природу. Здатність людини змінювати генетичний код відкриває перспективи лікування невиліковних хвороб і подолання голоду, але водночас несе ризик порушення природної рівноваги. Тому постає дилема: чи має людство моральне право втручатися в саму основу життя?

У цьому контексті особливої ваги набуває біоетика. Вона виступає своєрідним містком між філософією та прикладними науками, формуючи норми моральної відповідальності вченого й орієнтири для суспільства. Класичні біоетичні принципи – шанування життя, автономія особистості, справедливість, недопущення шкоди – мають бути враховані в кожному проєкті, пов'язаному з редагуванням генів, клонуванням чи створенням штучних організмів. Таким чином, біоетика стає гарантією гуманістичного балансу між науковими досягненнями й моральними межами.

Отже, біотехнології – це не лише галузь науки, а й дзеркало сучасного світогляду, у якому переплітаються прагнення до влади над природою та пошук гармонії з нею. Філософський аналіз показує, що технічний прогрес без морального осмислення може призвести до втрати гуманістичних орієнтирів. Тому розвиток біотехнологій потребує не лише технічного, а й ціннісного супроводу, який забезпечують філософія, етика та освіта. Майбутнє людства залежить від того, чи зуміє воно поєднати силу наукового знання з мудрістю моральної відповідальності.

Список вакористаних джерел

1. Фукуяма Ф. Наше постлюдське майбутнє. Наслідки біотехнологічної революції / пер. з англ. М. Б. Левіної. – М.: АСТ; ЛЮКС, 2004. – 349 с.

Бєлоконева Олеся Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

РОЗВИТОК СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ ЗА СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Сучасний етап розвитку людства характеризується інтенсивним впровадженням інформаційних технологій та штучного інтелекту (ШІ) у різні сфери діяльності. Це призводить до глибоких змін у соціальній, економічній та культурній структурах суспільства. Філософський аналіз цих процесів дозволяє зрозуміти не лише технічні, але й етичні, онтологічні та гносеологічні аспекти трансформацій, що відбуваються.

Штучний інтелект є однією з найбільш динамічних галузей сучасної науки та техніки. Філософський аналіз еволюції ШІ дозволяє виявити не лише технічні досягнення, але й глибокі зміни в розумінні свідомості, пізнання та розуму [2, с. 10].

Штучний інтелект ставить перед філософією низку важливих питань. Одним із них є проблема етики застосування ШІ. Дослідники наголошують на необхідності розробки етичних норм та стандартів для використання ШІ в різних сферах, таких як медицина, освіта, право та бізнес [3, с. 126].

Використання ШІ в освіті та науці відкриває нові можливості для персоналізації навчання, автоматизації досліджень та аналізу великих обсягів даних. Однак це також ставить питання про роль людини в освітньому процесі, про зміни в педагогічних методах та про етичні аспекти використання ШІ. Можливості вирішення глобальних проблем, таких як зміна

клімату, енергетична криза, пандемії та інші. Саме це ставить перед людством нові виклики, пов'язані з безпекою, етикою та управлінням технологіями [4].

Подальший розвиток штучного інтелекту стимулює появу нових напрямів у філософських дослідженнях, зокрема у сфері філософії свідомості, філософії техніки та етики технологій. Дедалі частіше обговорюється питання про можливість формування «машинної свідомості» та про те, чи може штучний інтелект набути здатності до саморефлексії й автономного прийняття рішень [4].

Проблема межі між людським і штучним інтелектом стає однією з центральних тем сучасної філософії. З одного боку, ШІ є результатом людського розуму, з іншого він здатний перевершувати людину в багатьох аспектах пізнавальної діяльності. Це ставить питання про природу розуму, свободу волі та відповідальність за дії автономних систем [1].

У сучасних умовах важливого значення набуває філософська категорія «відповідальності». Людина, яка створює штучний інтелект, повинна усвідомлювати наслідки своїх дій, адже навіть незначні помилки в алгоритмах можуть призвести до серйозних етичних та соціальних проблем [1].

Водночас розвиток ШІ супроводжується ризиком посилення соціальної нерівності. Технологічно розвинені країни отримують значну перевагу в економічному та політичному плані, тоді як інші регіони світу залишаються залежними від цифрових ресурсів і технологій.

Та ще, не менш важливою є проблема впливу ШІ на культурну ідентичність людини. У світі, де інформаційні потоки формуються алгоритмами, людина ризикує втратити здатність до критичного мислення й автономного вибору. Це вимагає нових підходів до освіти, виховання та формування цифрової культури.

Філософи підкреслюють, що розвиток штучного інтелекту не повинен розглядатися виключно як технічний процес. Він має глибокі екзистенційні виміри, що стосуються сенсу життя, свободи, творчості та самоусвідомлення людини. Технології повинні бути спрямовані на благо людства, а не на його підпорядкування технічним системам [4].

Філософський аналіз проблеми штучного інтелекту в сучасному суспільстві є необхідним для розуміння глибших тенденцій розвитку цивілізації. ШІ не лише змінює умови людського існування, але й спонукає до переосмислення понять свободи, моралі, творчості та відповідальності. Лише за умови етичного та усвідомленого використання технологій можливий сталий розвиток суспільства, у якому техніка стане не загрозою, а партнером людини в процесі пізнання й творення.

Використання ШІ в освіті та науці відкриває нові можливості для персоналізації навчання, автоматизації досліджень та ефективного аналізу великих обсягів даних. Водночас це спричиняє зміни в педагогічних підходах, ставлячи перед суспільством питання про роль учителя, взаємодію людини з машиною та збереження критичного мислення в умовах алгоритмічно структурованого інформаційного середовища. З’являються нові форми соціальної активності та трудових процесів, що трансформують суспільні ролі та структури, а також стимулюють розвиток нових моделей взаємодії людини і технологій.

Список використаних джерел

1. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб’єкта і нова онтологія пізнання .Вісник гуманітарних наук, (7). 2025. С. 1-22. https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
2. Мельник, Ю. М., Тодорова, С. М., & Шевченко, Г. А. (2024). Етичні проблеми штучного інтелекту. Гуманітарні студії, 1(2), 120–130.https://humstudies.com.ua/article/view/307077
3. Максим’як, Т. Г. (2023). Використання штучного інтелекту в освіті та науці. Вища освіта України, 1, 20–25. https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/article/view/203
4. Варипаєв, О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб’єктності в процесах пізнання. Філософія та управління.

Київ: ГО "Східноєвропейська спілка вчених", 2025 Вип. 2(6). С. 1-10
https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02

Букир Анастасія Романівна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.

ПОНЯТТЯ РЕФЛЕКСІЇ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУЛЮВАННЯ ТА РОЗУМІННЯ

У сучасному світі, який характеризується стрімкими соціальними змінами, нестабільністю та високим рівнем інформаційного навантаження, зростає потреба у формуванні здатності особистості до глибокого самоаналізу, осмислення власних дій і мотивів. У цьому контексті особливого значення виникає феномен рефлексії, який виступає основним механізмом самопізнання, усвідомлення досвіду та регуляції поведінки. Поняття рефлексії широко застосовується у філософії, педагогіці та психології, проте єдине трактування цього феномену досі не сформоване. Дослідники розглядають його з різних позицій: як процес мислення, акт усвідомлення, когнітивний механізм чи особистісну властивість. Таке різноманіття підходів зумовлює потребу в теоретичному аналізі змісту поняття «рефлексія».

Поняття «рефлексія» пройшло великий шлях у своєму довершенні та продовжує розвиватись і утверджуватись нині в різних напрямах науки, підходах до розуміння та подальших перспективах розвитку людини. Перші свідчення про здатність людини до рефлексії містяться у тексті, якому понад чотири тисячі років [4, p. 19]. Однак перші спроби сформулювати її визначення здійснені тільки у XX столітті. За останні сто років дослідження рефлексії значно прогресувало: від світських бесід у салонах до чи не найголовнішого інструменту у пізнанні самих себе [3, p. 17].

Рефлексію варто розуміти не лише усвідомлення власних дій, а й оцінку їхніх наслідків, формування нових установок і стратегій поведінки. На нашу думку, рефлексія є не просто інтелектуальною операцією, а внутрішнім механізмом розвитку особистості, що забезпечує перехід від знань до розуміння, від дій – до осмислення власного досвіду.

У загальному розумінні проблему пізнання людиною себе у контексті історії західноєвропейського суспільства, звичайно, було порушено ще з часів Сократа та філософів Стародавньої Греції, але вперше звичне нам сьогодні формулювання рефлексії, на думку С. Іллющенка, ввів П. Тейяр де Шарден: «набуте свідомістю вміння сконцентруватися на самому собі та оволодіти самим собою як предметом, що володіє специфічною стійкістю та своїм специфічним значенням – здатність вже не просто пізнавати, а пізнавати самого себе; не просто знати, а знати, що знаєш» [1, с. 33].

Розрізняючи поняття «рефлексія» та «рефлексивність», С. Іллющенко характеризує останнютаким чином: «Рефлексивність мислиться як категорія наукового аналізу, властивість суб'єкта, індивідуальна міра вираженості якого опосередковано враховує процесуальність рефлексії й особливий стан свідомості – рефлексування, більш глибокий рівень рефлексії, який бере участь у привласненні нових знань» [1, с. 34].

Українські дослідники В. Ільчук, Дубина М. та О. Прокопенко наголошують, що «рефлексія – це гносеологічний процес, суть якого полягає у пізнанні окремим індивідом явищ дійсності крім призму його світоглядних уявлень і за допомогою спостереження, аналізу, оцінки, усвідомлення, формування сукупності різнорідних рішень щодо здійснення ним певних дій у майбутньому» [2, с. 18].

На наш погляд, у сучасному науковому дискурсі рефлексія набуває особливої актуальності, адже саме вона дозволяє людям зберегти внутрішню цільність у світі постійних змін, критично оцінювати інформацію, адаптуватися до нових умов і свідомо формувати власну життєву позицію. Таким чином, феномен рефлексії, на нашу думку, є ключовим

чинником особистісного саморозвитку, самопізнання та формування індивідуальної картини світу.

Отже, рефлексія постає як багатогранне явище, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльний аспекти людського буття. У сучасній науці та філософії її розглядають не лише як інтелектуальну здатність до аналізу власних дій чи станів, а й як універсальний механізм розвитку особистості, засіб саморегуляції, самовдосконалення та критичного мислення. Вона сприяє усвідомленню власного місця у світі, переосмисленню життєвого досвіду, формуванню цільового світогляду. Таким чином, феномен рефлексії має міждисциплінарне значення, на відміну від єдиного підходу до його визначення, рефлексія є ключовою умовою становлення свідомої, автономної й творчої особистості, здатної до самопізнання та відповідного прийняття рішень у складному динамічному світі.

Список використаних джерел

1. Іллющенко С. Ю. Психологічний зміст феномена рефлексії як властивості, процесу, стану. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 4(57). С. 32–43.
2. Ільчук В. П., Дубина М. В., Прокопенко О. О. Теоретичні аспекти дослідження явища «рефлексія». Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2014. Т. 14, №2/1. С. 18–22.
3. Bartlett S. J. The role of reflexivity in understanding human understanding. Reflexivity: A source-book in self-reference. Amsterdam: North-Holland, 1992. P. 3–18.
4. Liakh V. V., Lukashenko M.V. Philosophical analysis of a person's self-reflection in the context of internal dialogue (based on "the dispute of a man with his ba"). Anthropological measurements of philosophical research. 2020№. 17. P. 18–27.

Бондаренко Даніїл Юрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

МІЖ ЛЮДИНОЮ І МАШИНОЮ: ОНТОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ СИМБІОТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ПОЛІТИКИ ЛЮДСЬКОЇ АВТОНОМІЇ

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується поступовим переходом від технічного використання машин до співіснування людини і технологічних систем у межах симбіотичного простору. Людина вже не лише користується технікою, а вступає з нею у відносини взаємної адаптації та когнітивного обміну. Це спричиняє фундаментальні зміни в онтологічному статусі як самої людини, так і технічних об'єктів, що стають активними учасниками процесу пізнання та соціальної взаємодії [1, с. 12].

Онтологічні межі між природним і штучним дедалі більше розмиваються. Технічні системи демонструють ознаки автономності, здатності до самонавчання, реакції на зовнішнє середовище. У таких умовах традиційне розуміння суб'єктності втрачає свою однозначність. Людина перестає бути єдиним джерелом дії, а технології отримують частку агентності, що змінює саму структуру буття. Взаємодія з машинами набуває характеру співбуття, у межах якого людська автономія стає відносною, контекстуальною, залежною від характеристик технічного середовища [2, с. 5].

У філософському дискурсі дедалі частіше підкреслюється, що симбіоз із технологіями не є лише технічним явищем, а має глибокі ціннісні наслідки. Людина змушена переосмислювати власні моральні орієнтири, адже відповідальність розподіляється між нею та технічними агентами. Виникає новий тип етики співучасті, у якому ключовою стає не ізольована воля, а спільна здатність підтримувати гармонію між людським і технічним началами [3, с. 9].

Симбіотичні технології втілюються у цифрових двійниках, автономних системах управління, нейроінтерфейсах, екзоскелетах, біоінженерії. Вони не лише підсилюють фізичні можливості людини, а й змінюють спосіб її самосприйняття. Згідно з новими дослідженнями,

розвиток таких систем має орієнтуватися на принцип людиноцентричності, коли головним критерієм ефективності є не технічна досконаліть, а збереження автономії та гідності суб'єкта [4, с. 14]. Людина повинна залишатися етичною мірою технологічного прогресу, навіть у випадках, коли машини здатні самостійно приймати рішення.

В українській філософській традиції також актуалізується проблема співбуття людини і техніки. Сучасні дослідження наголошують, що технологічна реальність дедалі більше виступає формою нового соціального буття, у межах якого людина відкриває власну сутність через технічне посередництво [5, с. 244]. Поряд із цим висувається ідея симбіотичної суб'єктності, стану, коли автономія людини не заперечується, а розподіляється між елементами взаємодії. Така модель дає змогу зберегти баланс між людською свободою і технологічною детермінацією, формуючи передумови для етичного співіснування.

Особливу увагу слід приділяти вихованню культури технологічної свідомості, яка передбачає усвідомлене ставлення до нових форм взаємодії. Освіта, наукові комунікації та соціальні інститути мають формувати здатність людини до критичного мислення, моральної рефлексії та відповідального користування технічними засобами. Лише за таких умов симбіоз із технологіями стане не загрозою, а новою можливістю для розвитку людської природи.

У цьому контексті доцільно говорити про постгуманістичну переорієнтацію мислення, у якій людина не втрачає своєї унікальності, але визнає себе частиною складної системи взаємозалежностей. Симбіотичні технології стають засобом розширення людського досвіду, але водночас вимагають високого рівня духовної зрілості. Вони розкривають новий горизонт свободи – не як безмежного самоствердження, а як усвідомленої відповідальності за спільне буття з технічним «іншим». Саме така парадигма дозволяє говорити про технології не як про загрозу, а як про засіб еволюції свідомості [6, с. 7].

Отже, симбіотичні технології відкривають нові онтологічні горизонти, у яких людська автономія постає не як ізольована властивість, а як результат співбуття. Головним завданням філософії стає пошук механізмів гармонізації цих відносин, розробка нових моделей відповідальності та етики симбіозу. Лише за умови усвідомлення ціннісного виміру технологій можливо уникнути втрати людського смислу автономії та забезпечити розвиток техніки, що служить людині, а не підпорядковує її собі.

Список використаних джерел

1. Human–Machine Symbiosis: A Multivariate Perspective for Physically Coupled Human–Machine Systems. ScienceDirect, S107158192200146X. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S107158192200146X
2. Guzman A. L. Ontological Boundaries Between Humans and Computers and the Implications for Human–Machine Communication. Human–Machine Communication, 2020. https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=hmc
3. Larrivee D. Values Evolution in Human–Machine Relations. Frontiers in Human Neuroscience, 2021. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnhum.2021.631874/full
4. Towards a Human-Centric Digital Twin for Human–Machine Collaboration: A Review on Enabling Technologies and Methods. Sensors, MDPI, 2024, 24(7):2232. https://www.mdpi.com/1424-8220/24/7/2232
5. Varypaiev, O., Hhumeniuk, S., Kotun, K., Volskyi, D., & Vernudina, I. (2025). AI Philosophy: Challenges to Man's Identity and Moral Norms. International Journal on Culture, History, and Religion, 7(SI1), 242–255. https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.194
6. Варипаєв, О., Байрамова, О., & Сільвестрова, О. (2025). Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. Філософія та управління, (2(6), epg0032. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02

Борзенкова Інна Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ЦИФРОВІ ОНТОЛОГІЇ НАВЧАННЯ: ВІД ПЕРЕДАВАННЯ ЗНАНЬ ДО ТВОРЕННЯ СМИСЛІВ

У сучасному освітньому просторі цифрові технології не лише змінюють форми доступу до знань, а й трансформують саму природу навчання. Відбувається перехід від моделі «передавання знань» до моделі «смислотворення» процесу взаємодії, у якому навчання постає як осмислення та структурування досвіду. Цей зсув має як філософський, так і технічний вимір, що виявляється у формуванні цифрових онтологій, які поєднують філософію смислу з інструментами штучного інтелекту [2, с. 5].

Цей перехід можна розглядати як фундаментальну трансформацію парадигми освіти, від передачі усталених знань до формування здатності самостійно осмислювати інформаційні потоки. У цьому контексті цифрова онтологія стає своєрідною метамовою освіти, де навчання постає як процес взаємопов'язання смислів і контекстів. Як зауважує П. Армарі, цифрове середовище «не лише репрезентує знання, а створює простір для їхнього реінтерпретування» [1, с. 3]. Таким чином, цифрова освіта стає середовищем діалогу людини з даними, де сенс народжується у взаємодії між алгоритмами, текстами та людським досвідом [3, с. 7].

Онтологічні підходи описують знання як систему взаємопов'язаних сутностей, де смисл виникає через мережу відносин між поняттями. Автоматичне створення онтологій спрямоване не лише на впорядкування даних, а й на виявлення прихованих семантичних залежностей, що підвищує глибину цифрових освітніх середовищ [1, с. 3]. У цьому контексті поняття expressive ontology набуває гуманітарного виміру, оскільки відображає багатовимірність людського досвіду у цифровій формі.

Поняття expressive ontology відображає прагнення не просто структурувати знання, а вловити смислові відтінки, які віддзеркалюють культурну й емоційну складову навчання. Це означає, що цифрові інструменти повинні бути не лише логічно точними, а й «експресивними», тобто здатними репрезентувати контекст, інтерпретацію й навіть інтенцію автора. Такі підходи відкривають можливість переходу від «сухого» знання до живої взаємодії, де інтелектуальні системи виступають партнером у процесі мислення.

У педагогічній практиці цифрові онтології лежать в основі адаптивного навчання, у якому інтелектуальні системи моделюють індивідуальні траєкторії студентів. Модель OPKT (Ontology Perceptible Knowledge Tracing), демонструє, що інтеграція «онтології знань» і «онтології студента» дає змогу точніше оцінювати рівень засвоєння матеріалу та прогнозувати подальший розвиток навчання.

Філософія освіти дедалі частіше розглядає цифрову трансформацію як онтологічний зсув від культури книги до культури даних. Освітня реальність цифрової епохи формує «нову антропологію знання», де пізнання базується не на відтворенні істини, а на творенні смислів у мережевому просторі [4, с. 58]. Це зближує сучасну педагогіку з феноменологією Е. Гусерля та герменевтикою П. Рікьора, адже цифрове навчання ґрунтується на інтерпретації, а не трансляції змісту. Перехід від культури книги до культури даних означає зміну самої логіки знання: від лінійного викладу до мережевої нелінійності, від авторитету тексту до спільного смислотворення. Цифрове навчання, таким чином, перетворює кожного учасника на співавтора освітнього простору. Саме тут герменевтична ідея П. Рікьора про «саморозуміння через текст» набуває нового виміру через взаємодію людини з алгоритмічними текстами й даними.

Технологізація освіти має супроводжуватися гуманізацією, адже лише їхній баланс запобігає редукції знання до набору даних. Автоматизовані системи створення онтологій залежать від якості даних і можуть відтворювати упередження без людської валідації [1, с. 17].

Тому ефективна цифрова освіта потребує поєднання алгоритмічної точності з гуманітарною чутливістю.

З позицій філософії науки, цифрові онтології відображають новий тип раціональності корелятивної, де знання постає як динамічна, відкрита мережа смислів. У цифровій парадигмі науково-педагогічна діяльність набуває системного характеру, інтегруючи дані, інтерпретації та аналітичні інструменти.

Корелятивна раціональність передбачає, що істина більше не розуміється як фіксований результат, а як процес постійної взаємодії між даними, контекстами й інтерпретаціями. Освітні цифрові онтології в цьому сенсі стають «інтелектуальними екосистемами», здатними не лише відображати реальність, а й генерувати нові форми знання. Такий підхід резонує з ідеями постнекласичної науки, де суб'єкт і об'єкт пізнання взаємно визначають одне одного.

Отже, цифрові онтології навчання поєднують технологічне й філософське мислення, переводячи освіту у простір спільного творення смислів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні онтологічних платформ, що підтримують розвиток рефлексивного, креативного та етичного мислення як основ сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Armary, P., El-Vaigh, C. B., Labbani Narsis, O., Nicolle, C. Ontology learning towards expressiveness: A survey. Computer Science Review, 2025, Vol. 56, 100693. DOI: 10.1016/j.cosrev.2024.100693.
2. Варипаєв, О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. Філософія та управління. Київ: ГО "Східноєвропейська спілка вчених", 2025 Вип. 2(6). С. 1-10 https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02
3. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб'єкта і нова онтологія пізнання. Вісник гуманітарних наук, (7). 2025. С. 1-22. https://doi.org/10.5281/zenodo.155251772.
4. Шульга, М. Філософія освіти в цифрову епоху. Вісник філософії та соціології, 2024, № 2, с. 52–63.

Босенко Аліна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

ЛОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЇ

У сучасному інформаційному суспільстві люди щодня стикаються з потоком суперечливих даних, маніпуляціями та необхідністю приймати швидкі рішення в умовах невизначеності. У цьому контексті здатність відрізняти обґрунтовані аргументи від помилкових, будувати послідовні плани дій та прогнозувати їх наслідки стає ключовою компетенцією. Філософська дисципліна логіка, яка часто сприймається як абстрактна та відірвана від життя, насправді є потужним практичним інструментом для підвищення ефективності будь-якої діяльності – від наукових досліджень до повсякденних вчинків.

Логіка слугує ключовим інструментом ефективної дії, оскільки надає структурований метод для формулювання цілей, аналізу обставин та прогнозування наслідків, що дозволяє мінімізувати ризик помилкових рішень. Саме в логіці пізнані та визначені правила істинності, за якими оцінюється будь-який предмет пізнання або соціальна дія.

Основним залишається розрізнення практичної, інтуїтивної та наукової логік. Практичний досвід мислення, не забезпечений науковим знанням, – це досвід спроб і помилок, де логічні помилки досить часто залишаються не усвідомленими. Оскільки мислення є природним процесом, то в людини є, так би мовити, «інтуїція істини», тобто вона доволі часто

«відчуває» правильність або помилковість у міркуваннях. Але впевнено довести, у чому полягає помилка і як її виправити, без наукових знань із логіки людина не може. Від рівня такої досвідченості в практиці мислення залежить і якість людського життя. А наукове логічне знання, здобуте з інтуїтивної логічної практики, сприяє найбільшому усвідомленню логічного механізму та закономірностей, що значно підвищує ефективність цієї практики, допомагає людині подолати ситуаційно зумовлені обмеження. Логічне знання підвищує рівень свідомості людини, впливає на її соціальну продуктивність, забезпечує певний професійний рівень тощо. Логічна освіта має дві основні моделі – класичну і софістичну. Класична освіта забезпечується розвитком логічної теорії. На відміну від класичної софістична модель ігнорує ідеалістичні та моральні цілі освіти. Відмова від класичної логічної освіти може мати доленосні негативні наслідки для сучасної цивілізації – змішання істини й хиби, нерозрізнення добра і зла та настання хаосу.

Мислителі відзначали, що людство в цілому і конкретна людина зокрема, ставлячи перед собою ті чи інші, навіть дійсно гідні й високі цілі, часто обирають хибні чи неприйнятні з тих чи інших міркувань шляхи і засоби їх досягнення. Внаслідок цього увесь прогрес матеріальної і духовної культури повертається врешті-решт проти самої людини як творця цієї культури та її носія. Моральна свідомість суспільства, осмислюючи цей факт, доходить, висновку, що благі цілі й піднесені ідеали при реалізації практичних спроб їх досягнення часто призводять до результатів, які в дійсності виявляються далекими від цих цілей та ідеалів і являють собою моральне зло.

Список вакористаних джерел

1. Місто. Культура. Цивілізація: виклики сучасності : Логіка вибору у засобів досягнення цілей людської діяльності: матеріали міжнар. наук.-теорет. інтернет-конф., Харків, квітень 2021 р. / [редкол. : М. К. Сухонос (відпов. ред.) та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, 2021. – 279 с.
2. Логіка : підручник / [О. М. Юркевич, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва та ін.] ; за заг. ред. О. Г. Данильяна. – Харків : Право, 2022. – 220 с.

Волкова Анастасія Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

Сучасне суспільство переживає період глибокої цифрової трансформації, яка охоплює всі сфери життя – освіту, економіку, культуру, політику, комунікацію. Цифрові технології стають середовищем існування людини, у якому формується її особистість, світогляд, система цінностей і способи взаємодії з іншими. У цьому контексті поняття самовизначення людини в цифровому просторі набуває особливої актуальності.

Самовизначення – це процес усвідомлення людиною своєї ідентичності, цілей, життєвих орієнтирів, а також вибору позиції у світі. У цифровому середовищі цей процес ускладнюється через багатовимірність віртуальної взаємодії, можливість створення численних цифрових образів і профілів, а також вплив алгоритмів, інформаційних потоків і мережевих спільнот. Людина опиняється в умовах, коли її “я” не є сталою величиною, а стає динамічною конструкцією, що постійно оновлюється відповідно до цифрових практик.

Цифровий простір відкриває широкі можливості для самореалізації. Соціальні мережі, освітні платформи, онлайн-проєкти дають змогу людині вільно висловлювати думки, створювати власний контент, долучатися до глобальних спільнот за інтересами, реалізовувати професійні й творчі ідеї. Проте водночас він містить ризики – втрату приватності, інформаційні маніпуляції, поверховість комунікації, залежність від цифрових технологій.

Одним із ключових викликів є проблема цифрової ідентичності. Вона формується через онлайн-активність людини, відбиту у профілях, публікаціях, взаємодії з контентом. Віртуальне "я" часто відрізняється від реального, що породжує внутрішній конфлікт між справжнім і сконструйованим образом. Цифрове самовизначення передбачає здатність до усвідомленого управління власною присутністю у мережі, критичне ставлення до інформації, вміння зберігати цілісність і автономію особистості.

Особливу роль у цьому процесі відіграє цифрова культура. Вона формує нові етичні норми, стилі спілкування, цінності. Цифрова культура вимагає не лише технічної грамотності, а й здатності до рефлексії – усвідомлення впливу цифрових практик на мислення, поведінку, взаємини. Саме розвиток цифрової культури стає умовою гармонійного самовизначення людини в інформаційному суспільстві. В освітньому контексті самовизначення в цифровому просторі проявляється у формуванні критичного мислення, медіаграмотності, навичок самонавчання. Освіта має сприяти тому, щоб молода людина навчилася не лише користуватися технологіями, а й усвідомлювати їхній вплив на власну особистість і соціальні процеси.

У підсумку, самовизначення людини в цифровому просторі – це не лише питання технічної адаптації до нових умов, а насамперед – духовно-моральна проблема збереження людяності, автономії, відповідальності та автентичності. Цифрове середовище може бути простором розвитку, творчості та свободи лише тоді, коли людина здатна критично мислити, рефлексувати та усвідомлено будувати свою присутність у ньому.

Список використаних джерел

1. Бойко М. І. Людина в цифровому світі: філософські виміри самовизначення. – Київ: Наук. думка, 2021.
2. Гуменюк О. В. Цифрова ідентичність особистості: психологічні та соціальні аспекти. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2020.
3. Кастельс М. Інтернет-галактика: Міркування про Інтернет, бізнес і суспільство. – К.: Ваклер, 2007.
4. Турен А. Повернення суб'єкта. – К.: Дух і літера, 2001.
5. Черниш Н. М. Культура самовираження в цифрову епоху. – Харків: Основа, 2022.

Вольська А. В.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. т. наук, доц. Нечитайло Ю.А.

ЛЮДИНА В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ САМОТНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ НАД ФЕНОМЕНОМ ІЗОЛЯЦІЇ У СВІТІ КОМУНІКАЦІЙ

У XXI столітті людство переживає парадоксальний період: ніколи раніше люди не мали таких потужних засобів зв'язку, як сьогодні, але водночас феномен самотності набув майже епідемічного масштабу. Цифрова епоха, яка обіцяла розширення горизонтів комунікації, поступово перетворюється на простір соціальної ізоляції, де зв'язки стають поверховими, а присутність – віртуальною. У цьому контексті особливої актуальності набуває філософська рефлексія над питанням: що відбувається з людською сутністю, коли міжособистісне спілкування дедалі частіше опосередковується екранами?

Проблема цифрової самотності тісно пов'язана з трансформацією уявлення про людину як соціальну істоту. Якщо для античних мислителів людина була zoon politikon – істотою, яка розкриває себе через участь у спільноті, то сучасна людина все частіше виявляється homo digitalis – користувачем, профілем, аватаром. Віртуальна взаємодія створює ілюзію присутності, але підміняє живе спілкування цифровими замінниками, позбавленими емоційної глибини та тілесного виміру.

Сучасні дослідження показують, що надмірна залученість до цифрових платформ прямо корелює з почуттям самотності, соціальною тривогою та сором'язливістю у молоді [1]. Цифрові технології, які мали би сприяти комунікації, нерідко формують новий тип залежності – «цифрову адикцію», що веде до емоційного відчуження та втрати відчуття реальної взаємодії. Інші науковці вказують, що активне використання соціальних мереж підвищує ризик самотності як у молодих, так і у літніх людей, причому особливої ваги набуває фактор сором'язливості, який посилює соціальну ізоляцію навіть у віртуальному середовищі [2]. Це свідчить про те, що цифрова взаємодія не замінює реальної близькості, а лише компенсує її відсутність через ілюзію постійного зв'язку.

Феномен цифрової самотності можна розглядати крізь призму філософських концепцій екзистенціалізму, де самотність постає не лише як відсутність інших, а як внутрішній досвід втрати автентичності. Мартін Гайдеггер у «Бутті і часі» наголошував, що техніка змінює спосіб буття людини у світі, перетворюючи її на функцію технологічного процесу. У цифрову добу цей процес набуває нового виміру – людина вже не просто користується технологією, а стає її продовженням, частиною алгоритмічної системи, яка визначає, з ким вона спілкується, що бачить і навіть що відчуває.

Психологічні аспекти цього явища також мають суттєве філософське значення. Доведено, що відчуття самотності часто є медіатором між проблемним використанням Інтернету та психологічною дисоціацією [3]. Це означає, що цифрове середовище може викликати не лише емоційну ізоляцію, а й фрагментацію свідомості, коли особистість втрачає цілісність через розрив між «онлайн-я» та «реальним-я». Така розщепленість загрожує не лише психічній рівновазі, а й самій здатності людини до автентичного існування.

Філософський вимір проблеми полягає в тому, що самотність у цифрову епоху перестає бути приватним станом і стає структурною характеристикою суспільства. Вона народжується не стільки з відсутності спілкування, скільки з його надлишку – із перенасичення інформацією, у якому губляться сенс і щирість. Сучасна людина переживає не брак зв'язків, а їхню девальвацію. У результаті комунікація перетворюється на обмін даними, а не смислами, і замість глибини з'являється швидкоплинність реакцій.

Цифрова доба створює новий тип антропологічної ситуації: людина, занурена в нескінченний потік повідомлень і візуальних вражень, поступово втрачає здатність до справжнього діалогу. Її «Я» розчиняється у мережевому просторі, а потреба у самовираженні підмінюється прагненням бути поміченою. Філософія ж покликана осмислити цю трансформацію і нагадати людині про необхідність духовної рівноваги, повернення до внутрішньої тиші та реальної присутності.

Феномен цифрової самотності є не лише соціальною чи психологічною проблемою, а й викликом для сучасного філософського мислення. Він змушує переосмислити саму природу спілкування, поняття присутності й близькості, а також питання про межі людського у світі, де технології дедалі більше визначають спосіб нашого існування.

Список використаних джерел

1. Ime, Y., Akyıl, Y., Çağlar, A. The examination of the relationships among digital addiction, loneliness, shyness, and social anxiety in adolescents // Anales de Psicología. – 2023.
2. Wang, Y.-L., Chen, Y.-J., Liu, C.-C. The relationship between social media usage and loneliness among younger and older adults: the moderating effect of shyness // BMC Psychology. – 2024. – Vol. 12. – Article 343.
3. Matiz, A., D'Antoni, F., Pascut, S. та ін. Loneliness and Problematic Internet Use in Adolescents: The Mediating Role of Dissociation // Children. – 2024. – Т. 11, № 11. – С. 294.

Горяйнова Єлізавета Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

СОФІЗМИ ТА ПАРАЛОГІЗМИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Софізми та паралогізми є важливими явищами в історії філософії, логіки та сучасного інформаційного простору. Вони формують основу для розуміння логічних помилок, що впливають на здатність людини мислити критично й приймати раціональні рішення.

Школа софістів у Давній Греції (V–IV ст. до н.е.) стала однією з перших спроб системно осмислити силу слова, логіки та переконання. Софісти, серед яких відомі Протагор та Горгій, навчали мистецтва аргументації, підкреслюючи, що будь-яку тезу можна подати переконливо, якщо вміло користуватися риторичними засобами. Проте вже Платон та Арістотель критикували їх за те, що прагнення перемогти у суперечці переважало над пошуком істини. Відтак термін «софізм» набув негативного відтінку.

Софізм – це аргумент, який має вигляд логічно правильного, але містить приховану помилку, створену навмисно з метою обману. Його головною особливістю є свідоме маніпулювання логічними зв'язками або мовними конструкціями, що створюють ілюзію істинності.

Наприклад: «Різати людину гострим предметом – злочин. Лікарі це роблять. Отже, лікарі – злочинці.» У цьому випадку софізм базується на тому, що одна і та сама дія – «різати» – трактується у двох різних смислах: як злочин і як медична процедура, тобто операція. Логічна структура правильна, але зміст понять змінюється. Отже, через підміну контексту робиться неправдивий, хоча й зовні логічний висновок.

Іншим прикладом послугує софізм «Якщо все має причину, то і причина має причину – отже, немає першої причини.» Тут помилка полягає у спотворенні принципу причинності. Такі міркування демонструють, як за допомогою формально правильної структури можна нав'язати неправдивий висновок.

Паралогізм, на відміну від софізму, – це ненавмисна логічна помилка, спричинена недостатнім розумінням логічних законів. Людина, яка допускає паралогізм, щиро переконана у правильності свого аргументу.

Так, наприклад, вислів «Якщо йде дощ, земля мокра. Земля мокра, отже, йде дощ» є класичним прикладом помилки «підтвердження наслідку», оскільки мокра земля може бути результатом не лише дощу, а й поливу чи танення снігу. Своєю чергою, вираз «Ця людина говорить багато – отже, вона багато знає» є психологічним паралогізмом, де зовнішня ознака (балакучість) ототожнюється з внутрішньою якістю (знаннями).

Такі міркування показують, що паралогізми – це не зловмисні викривлення, а результат невміння правильно аналізувати причинно-наслідкові зв'язки. Саме тому вони часто зустрічаються у повсякденному мовленні, соціальних мережах і навіть у політичних заявах.

Софізми й паралогізми існують не лише як історичні приклади античної думки, а і як сучасні інструменти інформаційного впливу.

У рекламі чи політичних виступах широко використовують софізми популярності, як-от «Більше мільйона людей користуються нашим продуктом – отже, він найкращий». Це типова помилка argumentum ad populum, коли істинність твердження підмінюється його популярністю. Також можна побачити використання фальшивої дихотомії: «Або ви купите цей товар зараз, або втратите можливість назавжди», – коли ситуація подається так, ніби існує тільки два варіанти, хоча насправді їх більше. Внаслідок цього, створюється тиск на споживача та змушує приймати рішення емоційно, а не логічно.

У контексті інтелектуальної безпеки софізми та паралогізми можна розглядати як небезпечні засоби маніпуляції свідомістю. Вони показують, наскільки крихкою може бути людська логіка перед впливом емоцій, віри чи авторитетів. Проте саме усвідомлення цієї вразливості відкриває шлях до інтелектуальної зрілості. Навчаючись бачити помилки – ми

вчимося мислити. І саме мислення, вільне від упереджень і спотворень, є найкращим захистом людини в інформаційну добу.

Підсумовуючи, можна сказати, що дослідження софізмів і паралогізмів дозволяє виявити не лише особливості людського мислення, а й межі його раціональності. У контексті інформаційних викликів сучасності ці явища набувають нового змісту – вони стають індикаторами рівня інтелектуальної зрілості суспільства. Усвідомлення логічних помилок, здатність їх виявляти та нейтралізувати стають важливою умовою формування безпечної спільноти, яка вміє критично мислить.

Список використаних джерел

1. Яворський А. Ю. Логічні засади професійної комунікації: навчальний посібник. Луцьк, 2024. 13-14 с.
2. Юркевич О. М., Титов В. Д., Зархіна С. Е та ін. – Х.: Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни "Логіка". Харків, 2013. 7-9, 74-76 с.
3. Walton D. Why Fallacies Appear to be Better Arguments Than They Are. Informal Logic, Vol. 30, No. 2 (2010), pp. 159- 184.
4. Hutcheson F., Moore J., et al. Logic, Metaphysics, and the Natural Sociability of Mankind. Indianapolis: Liberty Fund, 2006.

Гритчин Богдан Романович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФІЯ У ДОБУ ПОСТПРАВДИ ТА АНТРОПОЦЕНУ: ВИКЛИКИ ЕПІСТЕМІЧНОЇ Й ЕТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сучасність формує унікальний комплекс проблем, це прискорення соціальних трансформацій, ризики техногенної цивілізації, екологічна криза, інформаційна епідемія «пост-правди» та дезінформації, нові форми економічної експлуатації уваги й даних. У глобалізованому середовищі технології підсилюють прискорення й мережеву поляризацію, екологічні ризики стають планетарними, а економічні механізми перетворюють поведінку людини на об'єкт прибутку. Ці явища взаємопов'язані, і сучасна філософія мусить не лише описувати процеси, а й давати нормативні орієнтири для дій. [1]

Базова проблема полягає у таких напрямках, як епістемологічному, де ми встановлюємо й захищаємо знання, істину та довіру і онтологічно-практичному, який тип людської дії та співжиття ці знання продукують. У „рідкій модерності" (liquid modernity) підриваються стабільні інститути, індивідуалізуються форми ризику, темп соціальних ритмів стирає горизонти колективного планування, цифрові платформи монетизують увагу користувачів, алгоритми змінюють умови публічного дискурсу, що ослаблює традиційні механізми верифікації фактів та громадянської відповідальності. [2]

Поширення дезінформації, «пост-правди» і вірусна природа «fake news» підривають суспільну довіру до інституцій знань та медіа. Українські дослідження наголошують, що «постправда, це такий стан суспільно-політичного дискурсу та практики, коли правдивість чи хибність фактів ігнорується» [3, с. 90], що створює філософську проблему, в якій піднімається питання, як відбудувати публічну епістемологію, здатну виробляти колективно визнані істини. [4]

Концепт «Антропоцен» підкреслює, що людська діяльність досягла масштабів планетарної сили, коли рішення, що приймаються в соціальній, економічній і політичній сфері, увійшли в «павутину» планетарного зворотного зв'язку. Це змінює уявлення про природу і про те, що вважати природним чи штучним. Укріплення антропоценного концепту дає філософії завдання, вона має мислити не лише як «людина проти природи», а як частина

планетарного процесу. [5]. У політико-соціальній площині зростання нерівності й політична поляризація (економічні диспропорції, «капіталізм уваги») загострюють питання справедливості, легітимності держави й функціонування демократії. Нові режими комунікації послаблюють стандарти публічного дискурсу, роблячи політичну риторику більш емоційною ніж раціональною. Це означає, що філософія повинна враховувати моделі влади, економічного капіталу, суб'єктності й експлуатації.

На суб'єктному рівні культура продуктивності та індивідуальної відповідальності породжує синдроми вигорання, відчуження й втрати сенсу, це явища, на які звертають увагу сучасні соціально-філософські дискурси (наприклад, «Burnout Society»). Це піднімає питання про форму людської свободи, самоідентифікації та співжиття в умовах постіндустріальної економіки. Філософія має розглядати не лише структури і системи, але й внутрішній стан людини у цьому зміненому світі.

Відповіддю можуть стати критичні теорії влади, етика технологій, антропоценна філософія та епістемологічні інтервенції. Критична теорія аналізує структури влади, економічної експлуатації й ідеологічні механізми. Етика технологій розробляє принципи відповідального впровадження алгоритмів, а саме прозорість, підзвітність, недискримінація. Антропоценна філософія акцентує міжпоколінну відповідальність та планетарну перспективу. Епістемологічні інтервенції стосуються розвитку медіаграмотності й реформування алгоритмічних стимулів платформ, що зменшують поширення дезінформації. У освітній практиці це означає інтеграцію критичної медіаграмотності, етики технологій і екологічної філософії в навчальні програми. У політиці, це необхідність прозорості для платформ, незалежних механізмів контролю за алгоритмами, податків і регуляцій, що обмежують надмірну монополізацію даних. У громадянській дії, це зміцнення інституцій, які пропагують публічну дискусію і місцеві форми солідарності як антикорпус демократії.

У національному контексті України ці виклики набувають специфіки, це інформаційні війни, гібридна агресія, потреба в посиленій медіаграмотності й епістемічній витривалості. Університетам і державі варто переорієнтувати освітні програми на формування «епістемічної витривалості», критичного мислення й планетарної відповідальності, залучати студентів до міждисциплінарних досліджень, а також впроваджувати модулі з етики й технологій. Отже, філософські рефлексії проблем сучасності мають бути практично зорієнтованими, це більше ніж інтелектуальна діагностика, філософія повинна продукувати інструменти (етичні, епістемологічні, політичні), що допомагають суспільству зберегти здатність до колективного мислення, справедливого співжиття та планетарної відповідальності. Поєднання критичної теорії, етики технологій і антропоценної рефлексії дає робочу карту дій для університетів, політиків та громадян.

Список використаних джерел

1. Zygmunt Bauman. Liquid Modernity. Cambridge : Polity Press, 2000.
2. Ulrich Beck. Risk Society: Towards a New Modernity. London : Sage, 1992.
3. Зливков В. Л. «Психологічні особливості концепту пост-правди». Актуальні проблеми психології, № 1(14), 2018, с. 122-131 https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714547
4. Olexii Varypaiev, Liudmyla Severyn-Mrachkovska, Inna Prudchenko Філософські концепції постгуманізму та трансгуманізму у контекстІ культурних змін, спричинених штучним інтелектом 2025 https://www.eu-scientists.com/index.php/fag/article/view/172
5. Воронянський О. В., Моісеєва Н. І., Агаларова К. А., Бондар Н. О., Борюшкіна О. В., Варипаєв О. М., Гра́бар Н. Г., Данченко І. О., Денисенко І. Д., Лапченко А. С., Міносян А. С., Москаленко А. В., Ніколаєнко Н. М., Пономарьова М. С. Образ майбутнього: стратегії дослідження суспільства постмодерну: монографія. Харків: Біотехкнига, 2025. 600 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/items/cd35eb22-a5b2-4a53-abf9-166963c768e1

Гуденко Анастасія В’ячеславівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник - канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація є динамічним процесом, який різним чином впливає на культури по всьому світу. Вона являє собою найновішу фазу давнього процесу, що охоплює політичну, економічну та, особливо, культурну сфери, і вкорінена в розширенні сучасного капіталізму. Цей процес визначається як сукупність процесів культурного взаємопроникнення, які сягають корінням далі, ніж XX століття. Проникаючи крізь культурні кордони, глобалізація призводить до значного поширення західних ідеологій та цінностей по всьому світу [2, с.1], що ставить під сумнів роль національних держав та традиційних ідентичностей. Хоча вона сприяє обміну інформацією та культурними практиками, водночас може спричиняти культурну уніфікацію (гомогенізацію), внаслідок чого окремі народи ризикують втратити свої автентичні риси [3, с.57].

Глобалізація комунікацій, будучи продуктом комунікаційної індустрії, створює можливість одночасного забезпечення стосунку "відсутньої присутності", ускладнюючи формування стабільної локальної ідентичності [4]. Саме в цьому контексті виникає криза ідентичності, яка являє собою безкомпромісні культурні та політичні конфлікти між поляризованими групами, що борються за визначення національної ідентичності. Індикаторами цієї кризи є політизація культурних відмінностей, відсутність компромісу, тотальність претензій на ідентичність та розмиті політичні результати цих конфліктів. Криза, спричинена глобалізацією, проявляється в тому, що загальноприйняті цінності та традиційні підходи місцевої культури кардинально змінюються. Це створює серйозні прогалини, які негативно впливають на місцеву культуру.[1,с.1]

Вплив глобалізації на самоусвідомлення тісно пов'язаний із національними образами, стереотипними уявленнями про культуру нації, які формуються у світі. Ці образи, які відображають сприйняття нації іншими, можуть вимагати від неї перегляду поточної культурної ідентичності, а особливо негативні національні образи можуть мати руйнівний вплив, проникаючи у саму культуру. Внаслідок цього, в умовах посилення впливу іноземної поп-культури та західних цінностей, серед молоді спостерігається втрата інтересу до національної мови та культур. Впровадження західних цінностей без належної адаптації підвищує ризик втрати власних культурних цінностей[3,с.83].

На тлі цих глобальних викликів, українська національна ідентичність завжди перебувала на перехресті історичних подій, а сьогодні стоїть перед новими й серйозними проблемами. Війна з Росією, загострена у 2022 році, стала потужним каталізатором процесів, що безпосередньо впливають на національну ідентичність, яка є важливою складовою національної безпеки та соціальної стабільності. В умовах військової агресії відбувається зміцнення патріотизму та народження нового типу національної єдності, що сприяє об'єднанню українців навколо цінностей свободи, незалежності, європейського шляху та гідності. Революція Гідності зміцнила ідею про громадянську націю, де етнічна приналежність не є перепоною для самоідентифікації. Мова є визначальним чинником формування ідентичності і після років русифікації розглядається як важливий елемент національної ідентичності. Законодавче визнання державної мови не лише сприяє національній єдності, але й зміцнює національну владу та є потужним засобом захисту незалежності. Також, інтернет та віртуальна реальність дозволяють будувати нові версії себе у різних соціальних мережах [5].

Таким чином, збереження та розвиток української національної ідентичності є стратегічно важливим для забезпечення мирного майбутнього, оскільки вона виступає як запорука національної цілісності та стабільності. Для цього необхідна розробка чіткої стратегії шляхом активної популяризації української мови та культури. Національна стійкість є

здатністю нації адаптуватися, протистояти викликам і відновлюватися, плекання та захист національної ідентичності зміцнює колективну силу та здатність дивитися в майбутнє. На глобальному рівні, міжнародна співпраця, зокрема з ООН, важлива для забезпечення дотримання прав людини та захисту прав національних меншин.

Список використаних джерел

1. Misra A. N., Singh A. K. (2023). Globalisation and Cultural Identity Crisis. Research Guru: Online Journal of Multidisciplinary Subjects (Peer Reviewed). https://www.researchguru.net/volume/Volume%2017/Issue%201/RG3.pdf
2. Alishahi A., Refiei M., Souchelmaei HS. (2019). The Prospect of Identity Crisis in the Age of Globalization. Global Media Journal. Vol. 17 (32:184 https://www.globalmediajournal.com/open-access/the-prospect-of-identity-crisis-in-the-age-of-globalization.pdf
3. Збірник матеріалів наук.-практ. семінару, Київ, 14 листопада 2024 р. (2024). Київ: НУБіП України. 122 с. https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u368/zbirnik_nacionalna_identichnist_1.pdf
4. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Коршунова І. П. Соціальні мережі в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. – 2017. – Ч. IV. – С. 297–298. https://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2017/S24/tez_mic_17_IV_p297-p297.pdf
5. Varypaiev, O., Hhumeniuk, S., Kotun, K., Volskyi, D., & Vernudina, I. (2025). AI Philosophy: Challenges to Man's Identity and Moral Norms. International Journal on Culture, History, and Religion, 7(SI1), 242–255. https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.194

Гущіна Маргарита Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВІДРОДЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СВІТІ

У добу цифрової революції людина щодня стикається з технологічним середовищем, від смартфонів до штучного інтелекту, від віртуальних просторів до автономних систем. Це середовище формує новий стиль буття, де найбільше цінується продуктивність, швидкість і ефективність [1]. Та в цьому контексті постає питання, чи здатна духовність вижити і відродитися у світі, де домінують алгоритми та інформаційні потоки.

Технологічний світ формує новий тип людини, наприклад, мобільної, раціональної, швидкої в ухваленні рішень, але часто емоційно виснаженої та відірваної від власних почуттів. Потік інформації, постійна присутність у цифровому просторі та прагнення до ефективності витісняють потребу в самопізнанні та духовній рівновазі. Людина починає жити в режимі безперервного оновлення, забуваючи про вічні питання сенсу. Саме тому пошук духовності у технологічному світі стає не розкішшю, а необхідністю для збереження людяності та гармонії особистості.

Духовність у філософському вимірі це не лише релігійна або моральна категорія, а передусім внутрішня орієнтація людини на сенс, добро і красу. Її відродження можливе не шляхом відмови від технологій, а через їх етичну інтеграцію у людське буття. Як зазначає український філософ М. Кисельов, «технологічний прогрес не є антиподом духовності, якщо він служить розкриттю людської сутності, а не її знеособленню» [3, с. 45].

Проблема полягає в тому, що технологічне мислення схильне редукувати духовність до утилітарних функцій. Людина дедалі частіше розглядає себе як частину механізму та продуктивну одиницю, а не як особистість із внутрішнім світом. Це породжує явище, яке має назву «криза європейських наук», тобто втрату смислових засад культури.

Однак у сучасних умовах формується і зворотна тенденція, така як пошук духовного виміру у технологічному середовищі. Так, розвиток цифрової етики, волонтерських онлайн-спільнот, екологічних рухів чи медитативних практик через додатки демонструє прагнення поєднати техніку та духовність. Цей процес є своєрідним «технологічним гуманізмом», коли інновації сприяють самопізнанню, а не відчуженню людини від самої себе [4, с. 78].

У філософському дискурсі частіше наголошується, що розвиток технологій має супроводжуватися внутрішнім моральним самоконтролем і усвідомленням власної відповідальності за наслідки наукових рішень. Людина не може перекласти етичний вибір на технічні системи чи алгоритми, адже саме духовний вимір визначає гуманістичний напрямок прогресу. Технології, позбавлені духовного змісту, втрачають свій сенс і перетворюються на механізм, що підкорює людину, а не служить їй [2, с. 7].

Технологічна цивілізація створила умови, у яких духовність часто підміняється успіхом, споживанням і кількістю інформації. Проте саме духовна культура надає сенсу технічному прогресу, формує його гуманістичні орієнтири. Без духовного осмислення людина ризикує перетворитися на пасивного спостерігача технологічного процесу, втративши здатність творити, співчувати й розуміти власну унікальність.

Відродження духовності у технологічному світі можливе лише за умови збереження філософського мислення, діалогу культур і критичного ставлення до штучного інтелекту як до інструменту, а не суб'єкта. Людина має залишитися центром ціннісного простору цивілізації, адже тільки вона здатна поєднати знання й моральність, розум і серце [1, с. 18].

Сучасна людина дедалі частіше стикається з парадоксом: маючи безмежний доступ до інформації, вона втрачає здатність до глибокого переживання й внутрішнього діалогу. Штучний інтелект, соціальні мережі та віртуальна реальність створюють ілюзію спілкування, але позбавляють емоційної глибини. Саме тому відродження духовності сьогодні пов'язане не лише з вірою чи культурою, а й із відновленням уміння відчувати, співпереживати й усвідомлювати себе частиною живого світу.

Справжнє відродження духовності потребує не відмови від технологій, а нової філософії співіснування людини і техніки, заснованої на принципах відповідальності, гармонії та любові до життя. Духовність має проявлятися у кожному акті наукової чи творчої діяльності, коли результат спрямований не лише на користь, а й на добро. У цьому полягає головна мета сучасної культури, навчитися бачити за екраном і кодом живу людину, її внутрішній світ і моральний вибір [1, с. 28].

Отже, духовність не зникає у технологічному світі, вона трансформується. Її відродження полягає у переосмисленні ролі технологій як засобу розвитку особистості, утвердження добра та гармонії. Технологічна епоха ставить перед людиною вибір: залишатися споживачем або стати творцем нової духовної культури.

6. Список використаних джерел

1. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб'єкта і нова онтологія пізнання. Вісник гуманітарних наук, (7), 2025, с. 1–22. https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
2. Варипаєв, О., Северин-Мрачковська, Л., Прудченко, І. Філософські концепції постгуманізму та трансгуманізму у контексті культурних змін, спричинених штучним інтелектом. Філософія та управління, 2025, 4(8), с. 1–11. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.4.09
3. Кисельов М. П. Філософія техніки: гуманістичні виміри прогресу. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2024. – 156 с. https://www.academia.edu/37166603/Філософія_науки_та_техніки_2016_pdf
4. Мельник О. В., Семенюк Є. «Філософія сучасної науки і техніки». – 204 с. https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/08/Melnyk60h84-2016-ilovepdf-compressed.pdf?

Дячук Володимир Ананійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

МІФ ПЛАТОНА «ПРО ПЕЧЕРУ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУЧАСНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Безсумнівно, міф про печеру, наведений у сьомій книзі «Держави», є однією із знаменитіших платонівських алегорій. За час свого існування цей твір неодноразово піддавався аналізу та інтерпретації багатьох дослідників і науковців, що свідчить про його актуальність протягом століть.

Не дивлячись на те, що цей міф був написаний ще у античні часи, філософські ідеї, відображені в ньому, є злободенними і в теперішній час, особливо в умовах сучасної реальності.

Й досі існує «світ тіней», в якому перебуває більшість людей, та «світ сонця», де знаходиться порівняно невелика кількість осіб. «Світ тіней» – ілюзорний та фальшивий, він не відображає істини, хоча на перший погляд може здаватися й не так. «Світ сонця» – далекий і недосяжний, шлях до нього потребує великих зусиль, рішучості й наполегливості. Сидячи в «печері», люди не розуміють й не вірять, що існує інший – реальний світ.

Сучасна «печера» – це інформаційний простір, який заполонив життя людей. Розвиток інноваційних технологій, інтернету та телебачення, наряду з безумовним прогресом, призвів до своєрідної деградації суспільства. Люди опинилися під зовнішнім впливом чужої думки. Сприймаючи однобічну інформацію безпосередньо з екранів телефонів, комп'ютерів та телевізорів вони не тільки перестали відрізняти істину від спотвореної реальності, а й головне – думати власною головою та аналізувати те, що відбувається навколо насправді. Повівшись на «красиву картинку», більшість людей опинилися в ілюзорному світі, в якому, на диво, виявилося жити досить комфортно, адже не потрібно думати, зіставляти інформацію, чи добиватися істини. Нав'язливі уявлення призвели до того, що суспільство стало агресивно сприймати людей з іншою думкою, незалежно від того, правдою вона була чи брехнею. Адже для «печерних людей» існує тільки одна думка, яку для них ретранслюють з екранів.

Саме «тіні» – дезінформація та фейки – спотворюють дійсність та створюють видуманий світ ілюзій, який більшість людей сприймають за правдивий. Вигадані образи, нав'язані медіа та інтернетом, замінили більшості суспільства справжню реальність. Ці «тіні» стали основою масованої пропаганди, за допомогою якої людина розумна перетворилася на людину зазомбовану.

Позбутися ярма «тіней» можна тільки опинившись у «світі сонця», який являє собою справжню, неілюзорну дійсність – реальність без фейків та брехні. Тільки тут можна пізнати справжню істину, яка, на жаль, є недосяжна для більшості людей. Адже, для того, щоб пройти цей шлях – вийти з печери на сонце і осягнути побачене – потрібно прикласти багато зусиль. Люди повинні навчитися думати своєю головою, почати критично мислити, саморозвиватися та отримувати нові знання, основані на істині, а не на малодостовірній інформації. Знову ж таки, для більшості людей вийти з ілюзорної зони комфорту – дуже складна й практично нереальна задача. Подолати звичку сидіти роками в «печері» і нарешті побачити справжнє світло зможе досягнути тільки той, хто спромігся подолати страх та навчився не вірити зручній нав'язаній роками неправді. Впевнено обравши шлях істини з нього вже не можна буде повернути назад.

Проводячи паралель між платонівським міфом і реальністю, можна з впевненістю сказати, що суспільство й досі перебуває між світом та тінню. Більшість людей ще живуть у світі ілюзій та спотвореної свідомості, сприймаючи ілюзорні тіні за достовірність. В той час як деякі, не дивлячись на «кайдани темноти» вже намагаються дійти до справжньої істини.

Список використаних джерел

1. Платон Держава/Пер. з давньогр. Д. Коваль. – Київ: Основи, 2000. 355 с.

Діденко Марк Юрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ЕТИКИ ТА МОРАЛІ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Сучасна цивілізація переживає період глибоких трансформацій, зумовлених технологічним прогресом, цифровізацією, глобалізацією та кризами соціальної довіри. В умовах постійних змін зростає потреба у філософському осмисленні моральних засад людського буття. Етичний вимір життя постає як головна умова духовної стабільності, внутрішньої зрілості особистості та соціальної гармонії. Саме моральна свідомість формує простір, у якому людина може залишатися людяною, попри технологічний тиск та інформаційну перенасиченість.

У сучасній культурі формується тенденція до домінування прагматичного мислення. Освітні моделі часто зводяться до накопичення інструментальних знань, що обслуговують економічну ефективність, а не духовне зростання. Такий підхід спричиняє втрату інтересу до гуманітарного знання, яке формує здатність до рефлексії, емпатії та морального судження. Індивід змушений самостійно шукати відповіді на екзистенційні питання, формувати моральні орієнтири, будувати власну систему цінностей [4, с. 6]. У результаті формуються покоління, які добре орієнтуються у технічних механізмах, але недостатньо розуміють моральні принципи співжиття.

Згідно з дослідженнями Нелл Ноддінгс та Герта Бієсти, гуманітарна освіта, орієнтована на розвиток критичного мислення, емпатії та етичної рефлексії, має ключове значення для формування зрілого суспільства. Вона сприяє не лише накопиченню знань, а й утвердженню моральної автономії людини. На думку Ноддінгс, виховання повинно базуватися на ідеї турботи як взаємного морального зв'язку між людьми, де педагогічний процес постає не як передавання інформації, а як живий акт духовного співіснування. Через досвід співпереживання, діалогу та моральної уваги особистість поступово набуває здатності до усвідомлення власної відповідальності перед іншими [1, с. 256].

Герт Бієста підкреслює, що справжня освіта не зводиться до підготовки спеціаліста чи споживача знань. Вона має виховувати суб'єкта, який здатен діяти морально в умовах свободи. Знання без етичного змісту не створюють внутрішнього орієнтиру, тоді як поєднання інтелектуального розвитку та духовного виховання забезпечує становлення особистості, здатної не лише виконувати функції у соціумі, а й усвідомлювати смисл власних дій. Таким чином, гуманітарна освіта формує не просто компетентність, а моральну зрілість, що дозволяє людині брати участь у суспільному житті на основі співчуття, взаємоповаги та етичної твердості [2, с. 224].

Філософія моралі вбачає в етиці не лише систему норм, а форму самосвідомості людства. Як зазначав Е. Левінас, моральність постає як первинна умова людського буття, що виражається у відповідальності «за іншого». У застосуванні до сучасних технологій важливо врахувати вимогу ставитися до іншого не просто як до засобу, а як до мети сам по собі. Сучасні дослідники у сфері AI-етики намагаються інтегрувати кантівські принципи моральності в алгоритмічні системи, щоб уникнути редукції людських цінностей до статистичних параметрів, отже, не можна зводити мораль лише до кількісних метрик [5, с. 12].

Юрген Габермас у праці The Future of Human Nature наголошує, що технічний прогрес без морального орієнтиру призводить до втрати гуманістичного виміру розуму. Раціональність, позбавлена етичного контролю, перетворюється на інструмент домінування, а не на засіб вдосконалення людського буття. Габермас вважає, що майбутнє людства залежить від того, наскільки суспільство здатне поєднати наукове знання з моральною свідомістю. Наукові досягнення набувають справжнього сенсу лише тоді, коли вони спрямовані на зміцнення людської гідності та збереження духовних цінностей [3, с. 180].

Філософська етика у цьому контексті постає не як допоміжна дисципліна, а як центральна вісь духовного життя цивілізації. Вона забезпечує перехід від утилітарного мислення до екзистенційного осмислення сенсу життя. Саме етичне мислення дозволяє поєднати особисту свободу зі спільним благом, а індивідуальну самореалізацію із суспільною відповідальністю. У цьому полягає справжня місія етики як фундаменту людяності у добу, коли темпи технічного прогресу випереджають духовне становлення особистості. Як показують сучасні дослідження з філософії освіти та соціальної етики, лише через відновлення морального виміру у публічному просторі можливе подолання духовної ентропії, що загрожує сучасній цивілізації.

Таким чином, філософська рефлексія сучасності має починатися з переосмислення етичних основ життя. Етика не просто галузь філософії, а її серцевина, що визначає якість людяності у світі, де межі між реальним і віртуальним, моральним і технічним стають дедалі більш розмитими.

Список використаних джерел

1. Noddings, N. Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education. Berkeley: University of California Press, 2013. – 256 p.
2. Biesta, G. Educational Research: An Unorthodox Introduction. London: Bloomsbury Academic, 2020. 224 p.
3. Habermas, J. The Future of Human Nature. Cambridge: Polity Press, 2012. 180 p.
4. Varypaiev O., Serohina N., Serediuk N., Dorozhko I., Silvestrova O. Ethical challenges in biotechnology: exploring the boundaries of scientific intervention. Synesis. Universidade Católica de Petrópolis, Rio de Janeiro, Brasil, 2025. V. 17(1). P. 1–20 https://doi.org/10.5281/zenodo.15095501
5. Варипаєв, О., Северин-Мрачковська, Л., Прудченко, І. (2025). Філософські концепції постгуманізму та трансгуманізму у контексті культурних змін, спричинених штучним інтелектом. Філософія та управління, (4(8). https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.4.09

Заволодько Євангеліна Натанівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ СТАЛИХ СИСТЕМ ЗНАННЯ

Сталі системи знання потребують не тільки технічних і методологічних рішень, але й чіткого філософського осмислення, яке б поєднувало епістемологічні, етичні та інституційні аспекти наукового знання [2, с. 140]. Сталі системи знання мають поєднувати наукові, місцеві та інші форми знання задля довготривалого управління соціо-екологічними системами. Проте проблеми доказовості, легітимації й трансферу знання ускладнюють цю задачу. Як стверджують сучасні дослідники, філософія науки повинна слугувати «мостом між науковими й соціальними практиками», забезпечуючи концептуальну узгодженість сталих знань [4, с. 204].

Філософія науки допомагає класифікувати типи знань (експериментальне, теоретичне, місцеве, індустріальне) і визначати їхню епістемічну вагу в залежності від контексту застосування [1, с. 13]. Як показують результати систематичного огляду, «поняття знання в науці про сталий розвиток варіюється від технічного до нормативного», тому потрібна його філософська стабілізація. Без цього зростають ризики хибної ієрархізації знань і втрати методологічної узгодженості [3, с. 7].

Міждисциплінарні проєкти потребують узгоджених методологічних підходів, від критеріїв валідності до процедур адаптації результатів у політику. Філософія науки формулює принципи, які дозволяють поєднувати експериментальні й контекстуальні методи, а також визначати, коли «локальні» знання мають пріоритет у прийнятті рішень [4, с. 209].

Сталість не тільки технічна категорія, а й моральна. Філософське обґрунтування етичних пріоритетів допомагає уникнути утилітарних викривлень наукових програм і сприяє справедливому розподілу вигод і ризиків. Етика сталості не є зовнішньою до науки – вона вбудована в саму структуру пізнання. Інтеграція ціннісних критеріїв у дослідницькі процедури підвищує довіру громад і стійкість наукових практик [5, с. 57].

Філософія науки визначає методологічні межі експериментування, аналізує типи доказів і умови їх переносимості. Експериментування у сфері сталості має балансувати між науковою суворістю і соціальною адаптивністю [4, с. 213]. Це забезпечує контрольованість, прозорість та можливість корекції результатів без шкоди для екосистем.

Філософія науки також критично аналізує інституційні стимули (гранти, публікаційні практики), що формують «ринок» знання. Для створення стійких систем знання необхідні політики, які заохочують довгострокові міждисциплінарні дослідження, відкритість даних і відповідальність перед зацікавленими сторонами.

Таким чином, можна виокремити кілька напрямів практичного застосування філософії науки у формуванні сталих систем знання. Необхідно вбудовувати філософські та епістемологічні модулі в навчальні програми з наукою про сталий розвиток, екологічної політики та управління природними ресурсами. Це дозволить майбутнім науковцям і менеджерам усвідомлювати не лише технічні, а й методологічні межі знання, формувати навички критичного аналізу наукових концепцій і рішень [4, с. 211].

Також слід запровадити обов'язкові етичні декларації в наукових проєктах, що передбачають опис соціальних і культурних наслідків досліджень, а також плани інтеграції місцевих і традиційних знань у процес прийняття рішень. Такий підхід сприяє прозорості, взаємній довірі та соціальній легітимації результатів досліджень.

Сучасна наука про сталий розвиток вимагає розроблення методологій, які враховують контекстуальність і змінність екологічних та соціальних систем. Тому держава й академічні інституції мають підтримувати дослідження, спрямовані на визначення критеріїв переносимості доказів – тобто умов, за яких результати, отримані в одній місцевості, можуть бути коректно застосовані в іншій. Такі проєкти мають включати експериментальні платформи, що поєднують учених, управлінців і громади для спільного вироблення знань [4, с. 214].

Філософія науки має стати частиною стратегічного планування наукової політики: при розробці грантових програм, оцінюванні наукових установ і визначенні пріоритетів досліджень. Це сприятиме формуванню середовища, де знання розглядається не лише як продукт, а як процес постійного діалогу між дисциплінами, культурами та суспільством загалом [5, с. 119].

Отже, філософія науки забезпечує ключові інструменти для побудови сталих систем знання, від роз'яснення статусу знання до розробки етичних і методологічних стандартів. Її інтеграція в наукову політику та дослідницькі практики підвищує надійність, легітимність та довготривалу дієвість наукових рішень щодо глобальних викликів сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб'єкта і нова онтологія пізнання .Вісник гуманітарних наук, (7). 2025. С. 1-22. https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
2. Varypaiev O., Zasiadvovk A. (2025). The evolution of the philosophy of science: from the ancient episteme to the digital ontology. Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference Evolving Science: Theories, Discoveries and Practical Outcomes (September 8–10, 2025, Zurich, Switzerland). European Open Science Space, pp. 137–147. https://doi.org/10.31235/osf.io/y5m6q_v1
3. Apetrei C. I., Caniglia G., von Wehrden H., et al. Just another buzzword? A systematic literature review of knowledge-related concepts in sustainability science // Global

Environmental Change. – 2021. – Vol. 71. – P. 102222. – https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102222.
4. Nagatsu M., Davis T., DesRoches C. T., et al. Philosophy of science for sustainability science // Sustainability Science. – 2020. – Vol. 15. – P. 203–215. – https://doi.org/10.1007/s11625-020-00832-8.
5. Ramsey J. L. (Ed.). Sustainability and the Philosophy of Science. – London; New York : Routledge, 2023. – 256 p. – https://isbn.org/978-1-032-21504-4.

Захарова Анастасія
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

МІФ ТА МІФОТВОРЧІСТЬ У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

У сучасному світі міф і міфотворчість набувають нового значення, виходячи за межі традиційного розуміння як елемента стародавньої культури. Сьогодні міф стає важливим інструментом комунікації, який впливає на формування суспільної свідомості, цінностей та моделей поведінки. У добу цифрових технологій, соціальних мереж і масових медіа міфотворчість стає потужним засобом конструювання реальності.

Сучасний комунікативний простір характеризується надлишком інформації, де правдивість повідомлень часто відходить на другий план, поступаючись місцем емоційному впливу та привабливим образам. Саме в цьому контексті активізується процес міфотворення – створення символічних наративів, що формують колективні уявлення про події, особистостей чи явища. Прикладом є медіа-міфи про «ідеальне життя» у соціальних мережах, героїзація публічних осіб або створення стереотипів у рекламі, що підкріплюють певні соціальні очікування.

Міф у сучасному комунікативному середовищі виконує як позитивні, так і негативні функції. З одного боку, він допомагає структурувати інформаційний хаос, об’єднувати людей спільними образами та цінностями. З іншого, міф може бути інструментом маніпуляції, коли використовується для нав’язування певних поглядів або формування вигідних суспільних настроїв. Таким чином, міфотворчість у сучасному просторі комунікації вимагає критичного осмислення та відповідального підходу до сприйняття інформації.

Отже, міфотворчість сьогодні є невід’ємною складовою комунікативних процесів. Вона сприяє формуванню нових соціальних реальностей і водночас вимагає розвитку критичного мислення як засобу протидії маніпулятивному використанню міфів у медійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Барт Р. Міфології. – К.: Основи, 1998.
2. Кассірер Е. Філософія символічних форм. – Львів: Літопис, 2004.
3. Eco U. A Theory of Semiotics. – Indiana University Press, 1976.

Іващенко Дарія Анатоліївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРИСКОРЕННЯ

У сучасному світі технологічне прискорення стає фундаментальним контекстом, в якому розгортається науково-педагогічне пізнання. Поява алгоритмів, великих масивів даних, штучного інтелекту, адаптивних систем змінює не лише інструменти науки та освіти, але й саму природу знання, структуру взаємовідносин між педагогом, ученим і учнем. У цьому

контексті важливо осмислити філософські підвалини пізнання, щоб забезпечити не технологічне домінування, а гуманістичну якість освіти .

Перший фундаментальний виклик є епістемологічний. У класичній науковій традиції знання розглядається як об'єктивний опис реальності, встановлений шляхом раціонального аналізу й індуктивної перевірки. Але в умовах швидких змін і алгоритмічної обробки даних цей підхід виявляється недостатнім. Постнормальна наука, яка визнає невизначеності, ціннісні конфлікти й технологічні обмеження, стає більш адекватною рамкою для педагогічного пізнання. Тут знання сприймається як процес, що перебуває під впливом технологій, які його продукують і трансформують.

Другий вимір є антропологічний. Людина в епоху цифрових технологій перестає бути лише носієм знання, вона стає співагентом у взаємодії з алгоритмами, даними та машинними моделями. Технічні артефакти (моделі, цифрові сервіси, віртуальні середовища) не є нейтральними: вони несуть закодовані припущення, обмеження, культурні імперативи. Ця технічна агентність ставить питання свободи, автономності, відповідальності людського суб'єкта перед технологічними процесами [1, с. 17].

Третє поле є феномен технологічного прискорення як виклик філософії. Прискорення означає, що виробництво знань і його впровадження стає дедалі швидшим; проте соціальні, етичні й культурні механізми осмислення лишаються повільнішими. Ця асинхронність породжує напругу: нові технології вводяться без достатньої рефлексії, моделі автоматичного прийняття рішень використовуються без прозорості, а алгоритмічні упередження стають джерелом нових нерівностей. Як зазначають дослідники, «інтеграція ІКТ зачіпає не лише навчальні результати, але й інші аспекти шкільного життя»

[3, с. 5].

В освітній практиці це означає, що педагогічне пізнання мусить враховувати не лише кореляції між технологіями і успіхами учнів, а й вплив цифрової інфраструктури, культурні ресурси, мотивацію, забезпечення рівного доступу [2, с. 37]. У результаті трансформації з'являються нові об'єкти та методи педагогічного пізнання. До об'єктів належать великі дані навчальної активності, алгоритмічні профілі студентів, адаптивні системи, симуляційні моделі. Нові методи інтердисциплінарні стратегії, які поєднують філософію, педагогіку, аналітику даних, комп'ютерні науки та соціальні теорії. Наприклад, моделі адаптивного навчання або personalisation стають не просто прикладними інструментами, а об'єктом наукового осмислення та критики.

Педагог у цьому середовищі змінює свою роль: від транслятора знань до фасилітатора взаємодії між людьми і алгоритмами. Його завдання не просто подавати контент, а створювати умови, в яких учень разом із технологіями може будувати знання, критично рефлексувати та розвивати етичне ставлення до інструментів. Методологічно необхідні нові імперативи. Перший це відкритість алгоритмів і пояснюваність моделей (explainable AI). Без такої прозорості стає неможливим добросовісне науково-педагогічне пізнання. Другий це рефлексивність дослідника: постійний самоконтроль власної епістемічної позиції і обмежень технологій. Третій інтердисциплінарність, яка дає змогу долати вузькість технічного чи лише гуманітарного підходу [4, с. 4].

Етична відповідальність стає невід'ємним елементом методології. У проєктах освітньої інновації повинні закладатися механізми захисту приватності, справедливості доступу, автономії учасників. Не менш важливо визначити соціальні гарантії: як уникнути технологічного домінування узагалі, щоб учень і дослідник не стати «пасажирами» алгоритмів. На рівні освітньої політики це означає розробку стратегій цифрової грамотності, етичних стандартів, інфраструктурних рішень, що забезпечують рівність. Наприклад, введення адаптивних систем має супроводжуватися тренінгами для викладачів, аудитом алгоритмів, моніторингом соціальних ефектів.

Технологічне прискорення змінює умови науково-педагогічного пізнання радикально: від інструментального доповнення освіти до автономного простору, де знання твориться у

взаємодії людини й алгоритмів. Щоб освіта залишалася людсько-орієнтованою, потрібно поєднувати епістемічну рефлексію, етичну відповідальність і методологічні оновлення.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18. https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content
2. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201
4. Timotheou, S., Miliou, O., Dimitriadis, Y., Villagrá Sobrino, S., Giannoutsou, N., Cachia, R., Martínez Monés, A., & Ioannou, A. (2023). Impacts of digital technologies on education and factors influencing schools' digital capacity and transformation: A literature review. Education and Information Technologies, 28(12), 6695–6726. https://doi.org/10.1007/s10639-022-11431-8
5. Levin, I., Semenov, A. L., & Gorsky, M. (2025). Smart Learning in the 21st Century: Advancing Constructionism Across Three Digital Epochs. Education Sciences, 15(1), 45. https://doi.org/10.3390/educsci15010045

Калниш Олександр Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

СВІТОГЛЯДНІ КОНЦЕПТИ СУЧАСНОГО СВІТУ

Сучасне суспільство перебуває в умовах активного розвитку інформаційних технологій та глобальної комунікації, що впливають на всі сфери людського життя. У цьому контексті відроджується інтерес до міфу як універсальної форми осмислення дійсності. Міфотворчість виступає не лише культурним, а й соціальним, політичним та інформаційним феноменом, який визначає способи сприйняття світу, поведінкові моделі та колективні уявлення.

У сучасному комунікативному просторі міфи набувають нових форм, зокрема у сфері мас-медіа, реклами, політичного дискурсу та соціальних мереж. Вони створюються для впливу на свідомість людини, формування певних цінностей, емоцій і переконань. Міфи спрощують сприйняття складних соціальних явищ, допомагаючи індивіду швидше орієнтуватися в інформаційному потоці. Водночас міфотворчість може слугувати інструментом маніпуляції, формуючи викривленукартину реальності.

Особливої актуальності набуває поняття медіаміфу – нового типу міфологічного утворення, що виникає внаслідок взаємодії інформаційних технологій, аудиторії та соціальних наративів. Медіаміфи швидко поширюються через інтернет-простір і набувають символічного значення для певних соціальних груп, формуючи як об'єднавчі ідеї, так і деструктивні стереотипи, які можуть спричиняти поляризацію суспільства.

Міфотворчість також тісно пов'язана з популярною культурою. Кінематограф, реклама, брендинг і навіть персональні сторінки у соцмережах створюють нові символи, героїв і легенди. Таким чином, міфологічне мислення не зникає, а трансформується, пристосовуючись до вимог цифрової доби.

Отже, міф у сучасному комунікативному просторі є не лише відображенням колективної свідомості, а й ефективним інструментом її формування. Дослідження міфу дає змогу глибше зрозуміти механізми перетворення інформації на культурний сенс і вплив міфів на суспільні процеси.

Список використаних джерел

1. Барт Р. Міфології. – К.: Основи, 2008.
2. Кассірер Е. Філософія символічних форм. – Львів: Літопис, 2003.
3. Лотман Ю. Міф – ім'я – культура. – Харків: Акта, 2019.
4. Морен Е. Дух часу. – Київ: Ніка-Центр, 2020.
5. Фромм Е. Мистецтво любити. – К.: Ваклер, 2010.

Кисіль Владислав Андрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

РОЗДУМИ НАД ФІЛОСОФІЄЮ АБСУРДУ В ТВОРІ А. КАМЮ «БУНТІВНА ЛЮДИНА»

У фрагменті з твору Альбера Камю «Бунтівна людина» порушено одне з найважливіших питань філософії XX століття, а саме питання про межі людського розуму та сенсу існування. Камю досліджував стан, який назвав абсурдом, тобто зіткнення людського прагнення до ясності, порядку й істини з ірраціональністю світу, який не надає відповідей на ці прагнення. Людина хоче зрозуміти Всесвіт, знайти в ньому якийсь сенс, але чим більше вона намагається це зрозуміти, тим очевидніше її безсилля. На думку Камю, в цьому і полягає трагічність всього людського буття.

Автор показує, що людський розум завжди прагне єдності, намагається звести світ до одного принципу – Абсолюту. Проте в кожній спробі пізнати цілісність світу розум натрапляє на власні ж межі. Всі системи мислення зрештою самі себе спростовують: те, що мало бути істиною, перетворюється на припущення або метафору. Наука, філософія, релігія – жодна з них не здатна пояснити життя в повному обсязі. Камю про це говорив з іронією: навіть наука, яка прагне абсолютних знань, зрештою залишається просто набором гіпотез. Таким чином, людський розум завжди виявляється приреченим на вічне розчарування.

Попри такі песимістичні висновки, Камю не закликає до відчаю. А навпаки, усвідомлення абсурду він вважає початком справжньої свободи. Людина яка зрозуміла, що цей світ позбавлений сенсу, може відкинути ці ілюзії і жити «чесно» – без самообману, без віри в недосяжний Абсолют. Камю в цьому вбачав акт духовної мужності.

В цьому проявляється парадоксальна глибина філософії Камю: він визначає трагічність існування, робить песимістичні висновки, але сам не є песимістом. Для нього усвідомлення абсурду означало не кінець, а початок. Людина яка бачить всю безглуздість світу, водночас відкриває власну здатність на протест, на бунт проти байдужості Всесвіту. Саме тому Камю назвав свою людини «бунтівною» – не тому, що вона руйнує, а тому, що не здається. Її бунт проявляється в боротьбі за гідність перед обличчям абсурду.

На мою думку, Камю дуже точно відобразив внутрішній стан сучасної людини. У світі зникли старі вірування, що раніше люди вважали істиною, а тепер же нові істини постійно піддаються сумнівам. Ми шукаємо пояснень, сенсу, але світ не відповідає взаємністю. Це мовчання світу не завжди означає безодню. Навпаки, відсутність сенсу як такого, дає нам неосяжний простір для власного вибору, для творчості, для свободи.

Камю вчить сприймати життя таким, яким воно є – без прикрас, але з гідністю. Це не втеча від реальності, а мужнє її прийняття. Саме в цьому, на мій погляд, полягає головна цінність філософії Камю: у здатності перетворити усвідомлення абсурду на джерело людяності, чесності та внутрішньої сили.

Список використаних джерел
1. Камю А. Бунтівна людина // Філософія: хрестоматія для аспірантів : навч. посіб. / уклад. О. Г. Волков. – Мелітополь : [б. в.], – С. 73-75

Книш Єлизавета Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Сучасна ветеринарна медицина переживає етап глибокої переорієнтації, що охоплює не лише розвиток наукових технологій, а й формування нової системи гуманістичних орієнтирів. Професійна компетентність фахівця у цій галузі неможлива без інтеграції морально-етичних принципів, біоетичних підходів та гуманного ставлення до всіх живих істот [3, с. 24]. Успішна діяльність ветеринарного лікаря визначається не лише клінічними навичками, а й розумінням психологічних аспектів спілкування з власниками тварин, здатністю до емпатії, етичного судження та відповідальності за наслідки професійних рішень.

Формування гуманістичних цінностей у майбутніх ветеринарів є фундаментальним процесом, який починається ще на етапі навчання. За даними досліджень українських педагогів-біоетиків, найважливішими моральними орієнтирами студентів ветеринарного профілю є повага до життя, почуття відповідальності, милосердя та любов до тварин. Саме ці цінності створюють основу для формування біоетичного мислення, нового світоглядного підходу, що поєднує наукове знання з етичними нормами [2].

Комунікація у ветеринарній практиці є не лише передача інформації, а й емоційна взаємодія між лікарем, власником і твариною. Вона ґрунтується на принципах довіри, чесності, співпереживання та партнерства. Відомо, що високий рівень комунікативної компетентності безпосередньо підвищує ефективність лікування, адже власник тварини краще дотримується рекомендацій лікаря, коли почувається почутим і зрозумілим [5, с. 4].

Важливо підкреслити, що гуманістичні цінності мають виражений економічний та соціальний ефект. Як зазначають сучасні дослідники ветеринарної практики, емпатійне ставлення лікаря формує довготривалі стосунки з клієнтами, сприяє зростанню довіри та підвищує репутацію клініки [5, с. 9]. Клієнти, які відчувають моральну підтримку, частіше повертаються та рекомендують лікаря іншим.

В українському контексті гуманізація ветеринарної медицини набуває особливого значення. Протягом тривалого часу ветеринарна діяльність розглядалася здебільшого як технічна або утилітарна. Сьогодні ж вітчизняна освіта поступово переходить до європейської моделі, де увага приділяється розвитку етичного мислення, комунікаційних навичок і психологічної культури фахівця [4, с. 22]. Важливим завданням стає виховання у студентів відчуття внутрішньої відповідальності перед суспільством і природою, усвідомлення вартості кожного життя, незалежно від його форми.

У гуманістичній парадигмі ветеринарна медицина розглядається не як вузькоспеціалізована галузь, а як соціально орієнтована професія. Вона передбачає не лише лікування тварин, а й формування суспільної культури доброти, співчуття, поваги до життя [3, с. 30].

Важливою умовою підвищення рівня гуманізації ветеринарної освіти є впровадження інноваційних педагогічних технологій. Практика використання тренінгів з етичного консультування, рольових ігор, моделювання клінічних ситуацій довела свою ефективність у розвитку морально-психологічної зрілості студентів [4, с. 7]. Такі методики дозволяють формувати у молодих фахівців здатність до співчуття, вміння слухати клієнта та приймати зважені рішення навіть у складних умовах. Не менш важливим аспектом професійної

компетентності є емоційний інтелект ветеринарного лікаря [2]. Здатність розпізнавати емоційний стан тварини та її власника, проявляти співчуття та розуміння є основа довіри. Емпатія, як показують сучасні дослідження, не є вродженою якістю, а формується у процесі навчання і практики [5, с. 12]. У багатьох країнах світу створено окремі програми розвитку емоційної грамотності у ветеринарів, що дозволяє запобігати професійному вигоранню та підвищує якість допомоги.

Гуманістичні цінності тісно пов'язані з біоетикою, що визначає моральні межі професійної діяльності [3, с. 33]. Біоетика у ветеринарії регулює не лише ставлення до тварин, а й до навколишнього середовища, суспільства та власної професійної гідності. Вона інтегрує в собі принципи доброти, справедливості, поваги до життя та природної рівноваги Такий підхід відповідає концепції сталого розвитку, де гуманність і відповідальність є ключовими цінностями людства.

Отже, гуманістичні цінності у ветеринарній медицині формують морально-етичну основу професійної компетентності. Вони визначають не лише якість клінічної роботи, а й загальний рівень культури взаємодії між людиною і твариною. Підвищення ролі гуманістичних принципів у ветеринарній освіті є стратегічним напрямом розвитку галузі, що сприяє гармонізації стосунків між наукою, етикою та життям.

Список використаних джерел

1. Varypaiev O., Serohina N., Serediuk N., Dorozhko I., Silvestrova O. Ethical challenges in biotechnology: exploring the boundaries of scientific intervention. Synesis. Universidade Católica de Petrópolis, Rio de Janeiro, Brasil, 2025. V. 17(1). P. 1–20 https://doi.org/10.5281/zenodo.150955012/
2. Варипаєв, О., Байрамова, О., Сільвестрова, О. (2025). Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. Філософія та управління, (2(6), epg0032. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02
3. Марусяк В. Сутність поняття «Біоетичні погляди майбутніх ветеринарних студентів» // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. – 2020. – №323. – С. 24–33. https://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/50643
4. Shaw J. R. A Call for Compassionate Empathy: Analysis of Verbal Empathic Communication between Veterinary Students and Clients // Journal of Veterinary Medical Education. – 2021. – Vol. 48(2). – P. 6–10. https://utppublishing.com/doi/10.3138/jvme-2020-0046
5. Henry C. et al. Empathy and emotional intelligence in veterinary practice: their role in client satisfaction and professional resilience // Veterinary Record Open. – 2020. – Vol. 7(1). – P. 9–14.

Козлова Катерина Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ЗАПИТАННЯ ПРО СЕНС ЖИТТЯ, ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У філософії питання сенсу життя завжди було в центрі уваги дослідників. Під сенсом життя ми розуміємо усвідомлення індивідом основного змісту свого життя діяльності, як минулої і теперішньої так і майбутньої, котра визначає його місце й значення в житті суспільства й надає людині впевненість у тім, що його індивідуальне життя потрібне і йому самому, і навколишнім й суспільству.

Значення питання про «сенс життя» зростає на фоні розуміння його кінечності, бо якщо перебування в світі кінечне, обмежене в часі, то чи варті наші витрати на життя того, щоб його проживати.

Одним з перших філософів, який підняв питання сенсу життя, був Сократ. Він стверджував, що справжнє щастя досягається через самопізнання. Сократ вважав, що людина

повинна досліджувати свої думки та почуття, щоб зрозуміти, що є по-справжньому важливим у житті. [1, с.134]

"Пізнай самого себе." Сократ

Учень Сократа, Платон, розглядав сенс життя через призму своєї теорії ідей. Він вважав, що фізичний світ – це всього лише тінь вищого світу ідей, які є ідеальними формами. Люди повинні прагнути до знання цих ідей, оскільки саме в них знаходиться сенс життя. [1, с.162]

"Життя, яке не піддається ретельному аналізу, не варте того, щоб його жити." Платон

Стоїки, такі як Сенека і Марк Аврелій, вважали, що сенс життя полягає в житті відповідно до природи і використанні власної розумної свідомості. Вони підкреслювали важливість душевного спокою і внутрішньої стійкості. [2, с.610]

"Ви маєте владу над своїм розумом, а не над зовнішніми подіями. Усвідомте це, і ви знайдете сили." Марк Аврелій

Вважається, що людина єдина істота, яка усвідомлює свою смертність і може робити її предметом обговорення. Покликання, призначення, завдання кожної людини всебічно розвивати всі свої здібності, внести свій особистий вклад в історію, у прогрес суспільства, його культури. Сенс життя полягає у самому житті, в його вічному русі як становленні самої людини. [3, с. 33]

У філософії існує два шляхи вирішення цього питання:

Сенс життя спочатку притаманне життю в його глибинних підставах, для цього підходу найбільш характерне релігійне тлумачення.

Сенс життя твориться самим суб'єктом.

Філософ Еріх Фромм вважав, що без цілей в житті жити не вийде, тому що людині ні до чого буде прагнути і нічого буде домагатися. Адже життя, наповнене цілями і мріями, цікаве і захоплююче.

"Головне життєве завдання людини дати життя самій собі, стати тим, ким вона є потенційно. Найважливіший плід її зусиль її власна особистість". Еріх Фромм

Як стверджував філософ Альфред Адлер, призначення людського життя полягає у розвитку людської душі. Адже у кожної людини є якийсь ідеал, до якого вона прагне і хоче бути схожим на нього. Він дотримувався того, що всі смисли життя можна розділити на кілька груп, які будуть підходити не всім, тому що всі люди індивідуальні. І у кожної людини своя мета, яка наповнить її життя сенсом. [4, с.86]. "Без відчуття мети діяльність індивіда не мала б жодного сенсу." Альфред Адлер

Декарт, відомий своїм принципом "Я мислю, отже, я існую", пропонує новий підхід до сенсу життя, зосереджуючись на розумній сутності людини. Він підкреслює важливість сумніву як інструменту досягнення істини.

Кант пропонує етику як основний компонент сенсу життя. Він вказує на автономію розуму і моральний закон, який є спільним для всіх людей. "Дві речі наповнюють душу завжди новою і зростаючою дивовижністю та шанобливістю, чим частіше і наполегливіше роздумує над ними: зоряне небо наді мною і моральний закон у мені." Іммануїл Кант

Екзистенціалісти, такі як Жан-Поль Сартр і Альбер Камю, розглядають сенс життя як особистий вибір. Вони вважають, що світ не має вбудованого сенсу, але кожен з нас може створити його через свої вчинки і вибори. "Не шукай сенсу життя. Створи його сам." Жан-Поль Сартр

Нігілізм стверджує, що життя не має об’єктивного сенсу, тоді як постмодернізм ставить під сумнів традиційні ідеї про істину і мету. У постмодерному суспільстві, сенс життя може бути об’єктивно відносним і залежати від консенсусу суспільства. [5, с.34]

Отже, можна зробити висновок, що проблема сенсу життя є однією з основоположних в напрямку філософської проблематики. Більше того, вона пов’язана з визначенням таких категорій як свобода, щастя, радість, мораль, істина та ін. Людина осмислює власне життя і життя оточуючих, насамперед виходячи із власного світогляду і переконань, загального

становища і розвитку суспільства. Самопізнання може допомогти кожній людині знайти та реалізувати свій сенс життя.

Список використаних джерел

1. Кондзьолка В. В. Нариси історії античної філософії. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 1993. 260 с.
2. В. Нестеренко. Стоїцизм // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін ; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
3. Філософія: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобув. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 051 Економіка (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки) уклад. О. М. Варипаєв. Харків: ДБТУ, 2024. 160 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/8e10f601-8178-420a-8bdb-13423b76bf92/content
4. Viktor E. Frankl. Man's search for meaning. - К.: КСД, 2016.
5. Varypaiev, O. M., & Minosian, A. S. (2024). Philosophical, historical, and cultural aspects of humanitarian training in the educational environment. Actual Issues of Modern Science. European Scientific e-Journal, 31, 30-40. Ostrava: Tuculart Edition, European Institute for Innovation Development. https://doi.org/10.47451/hum2024-05-01

Косицин Олександр Олегович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМИ ВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вступ

Сучасна епоха характеризується загостренням екологічних проблем, які є наслідком техногенного розвитку та духовного відчуження людини від природи. У філософії це питання осмислюється як пошук нової гармонії між людиною і світом природи (1, с. 18).

Варто зазначити, що проблема гармонійного співіснування з природою виходить далеко за межі екології - вона стосується моральних, духовних і культурних основ життя. Людина, яка тривалий час вважала себе «вінцем творіння», сьогодні дедалі частіше усвідомлює, що її діяльність здатна призвести до руйнування біосфери.

Проблема співіснування природи і людини бере початок ще з античної традиції, коли мислителі, такі як Геракліт чи Арістотель, наголошували на необхідності узгодження людських дій із законами космосу. Однак у сучасному світі ця тема набуває нового змісту у зв'язку з глобальними кризами і зміною світоглядних орієнтирів суспільства (1, с. 27). Саме тому філософія сьогодні прагне не лише осмислити цю проблему, а й запропонувати шляхи духовного відновлення єдності людини з природою.

Основна частина

У філософії XX–XXI століть формується новий підхід - етика відповідальності, який розглядає людину як морального суб'єкта, відповідального за майбутнє планети. Як зазначав Ганс Йонас, "людство несе моральний обов'язок перед життям, яке може бути зруйноване власними діями" (2, с. 41).

Ця думка має особливу актуальність у добу науково-технічного прогресу, коли масштаби людського впливу на природу набули глобального характеру. Я вважаю, що саме етика відповідальності стає тією моральною основою, яка дозволяє переосмислити ставлення до довкілля. Вона закликає враховувати не лише сучасні інтереси людства, а й майбутнє життя на Землі.

Подібні ідеї розвивають і українські дослідники, які підкреслюють необхідність переходу від антропоцентризму до біоцентризму - системи цінностей, у якій природа розглядається не як засіб задоволення людських потреб, а як самодостатня цінність (3, с. 54). Така зміна світоглядної моделі означає переоцінку місця людини у світі: вона перестає бути “паном природи” і визнає свою залежність від екологічної рівноваги.

З цього випливає, що сучасна філософія природи набуває не лише пізнавального, а й виховного значення, адже вона формує новий тип мислення - екологічно орієнтований, гуманістичний і відповідальний.

У практичному вимірі ці ідеї знаходять відображення навіть у професійній діяльності, пов’язаній із природним середовищем, зокрема у садово-парковому господарстві. Тут поступово формується філософія «екологічного естетизму», коли краса ландшафту розглядається не лише як естетична, а й як етична категорія (4, с. 63).

Варто підкреслити, що сучасний парк чи сад - це не просто прикраса міського простору, а приклад гармонійного співіснування людини з природою. Використання місцевих видів рослин, підтримання природного балансу, ощадливе ставлення до ресурсів - усе це втілює принципи етичної взаємодії людини з довкіллям. Таким чином, садово-паркове мистецтво стає практичним виявом філософських ідей про єдність людини і природи.

Як слушно зауважує І. Сухомлин, “людина не може бути духовно зрілою, якщо вона не відчуває моральної єдності з природою” (5, с. 29). Ця теза розкриває глибокий зв’язок між екологічною культурою та духовним розвитком особистості. Я вважаю, що саме через відчуття гармонії з природою людина здобуває внутрішній спокій, відновлює віру у власну відповідальність за життя на планеті. Тому проблема взаємодії людини та природи має не лише філософське, а й морально-практичне значення.

Висновки

Отже, сучасна філософія наголошує, що гармонія людини і природи є не лише питанням екологічної безпеки, а й передумовою духовного виживання людства. Усвідомлення своєї відповідальності перед довкіллям формує новий тип екологічної свідомості, заснований на співчутті, повазі та співіснуванні з усім живим.

На моє переконання, шлях до цієї гармонії починається із внутрішньої зміни - з формування нової системи цінностей, у центрі якої стоїть не споживацьке, а дбайливе ставлення до природи.

Для фахівців у сфері садово-паркового господарства така екологічна свідомість є не лише професійною компетенцією, а й моральним орієнтиром. Створюючи зелені простори, вони фактично формують нову культуру взаємодії людини й природи - культуру, у якій панує гармонія, краса та духовність.

Список використаних джерел

1. Гончаренко, С. В. Філософія сучасності: виклики та смисли. - Київ: Академвидав, 2020. - 212 с.
2. Йонас, Г. Принцип відповідальності. Етика для технологічної цивілізації. - Львів: Видавництво УКУ, 2019. - 368 с.
3. Карась, О. М. Екологічна свідомість як феномен філософської рефлексії сучасності. //Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія: Філософія, 2022. - № 28. - С. 52-57.
4. Кульчицький, В. П. Людина і природа: філософія гармонії у добу техносфери. - Харків: Ранок, 2021. - 144 с.
5. Сухомлин, І. О. Екологічна етика: гуманістичний вимір філософії природи. - Одеса: Астропринт, 2023. - 96 с.

Кулак Тетяна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН У ВЕТЕРИНАРНІЙ ПРАКТИЦІ: ФІЛОСОФСЬКО-БІОЕТИЧНІ ВИМІРИ ТА ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Сучасна ветеринарна професія все частіше зіштовхується з ситуаціями, які ставлять під сумнів моральні переконання практикуючих лікарів. Зокрема, конфлікти щодо того, яке лікування є «відповідним», значний відсоток ветеринарів змушені надавати допомогу, яку вони вважають недоцільною, а більшість з них не мають достатньої підготовки у вирішенні таких дилем. Подібні моральні конфлікти часто призводять до морального стресу, емоційного вигорання та зниження якості догляду за тваринами.

Етичний вимір ветеринарної практики має ключове значення, оскільки діяльність ветеринара безпосередньо пов'язана з життям, стражданням і благополуччям живих істот. У процесі лікування тварин спеціаліст часто зіштовхується з моральними дилемами різного характеру. Етика виконує тут функцію морального орієнтира, який дозволяє поєднати наукові знання із гуманістичними цінностями [1; 2]. Вона допомагає ветеринару не лише діяти за протоколом, а й усвідомлювати моральну вагу кожного рішення, брати відповідальність перед власником тварини, суспільством і самою твариною як живою істотою, здатною відчувати так само біль та емоції. Етичний контроль у клінічних ветеринарних дослідженнях забезпечує не лише дотримання професійних стандартів, а й суспільну довіру до ветеринарної науки.

Теоретичний інструмент, який здатен допомогти у таких викликах, «практична етика» Девіда Фрейзера. Це середньорівнева етична модель, яка не спирається на абстрактні етичні теорії, а натомість пропонує чотири принципи, що застосовуються до реальних дилем: забезпечення доброї якості життя тварин, співчутливе ставлення до їхнього страждання, усвідомлення непрямих чи невидимих шкод, а також охорона природних процесів і екосистем, які підтримують життя [3, с. 2]. Ця модель сумісна із концепцією «One Welfare», яка підкреслює взаємозв'язок добробуту тварин, людей та навколишнього середовища. Клінічна практика демонструє, що ветеринари часто намагаються балансувати між очікуваннями власників тварин і добробутом самого пацієнта. Наприклад, у випадках евтаназії тварин, коли власник чи обставини наполягають на втручанні, яке може загрожувати життю чи викликати страждання [4].

У дослідженні Дж. Бертуа робиться акцент на тому, що етичний огляд ветеринарних клінічних досліджень часто регламентовано недостатньо чітко, особливо коли йдеться про тварин, що належать власникам, або коли відповідальність покладається на приватні практики. Автори пропонують розширити функціонал комітетів, які здійснюють такий огляд, та рекомендують, щоб клінічні дослідження були об'єктом етичного розгляду незалежно від setting (академічного чи приватного) [5, с. 10].

Розглядаючи моральний дистрес у щоденній роботі, важливо підкреслити, що багато ветеринарів повідомляють про відчуття напруги, коли не можуть здійснити те лікування, яке вважають правильним, або коли очікування власника тварини чи суспільства суперечать їхнім професійним чи етичним стандартам. Так, у дослідженні серед північноамериканських ветеринарів понад 70 % учасників заявили, що перешкоди, що заважають наданню належної допомоги, спричиняють у них чи у персоналу середній або сильний стрес. Професійна відповідальність ветеринара повинна включати не лише технічні знання та вміння, але й здатність до етичної рефлексії, навичок прийняття рішень у складних випадках та розпізнавання конфліктів інтересів.

Щодо освіти ветеринарів: навчальні програми повинні вводити модулі з ветеринарної етики, кейс-дискусій, тренінгів із прийняття складних рішень. Викладачі можуть користатися готовими етичними фреймворками («практична етика») чи інструментами, які допомагають

студентам і практикуючим фахівцям усвідомлювати моральний характер їхніх дій, а також працювати із стресом, що виникає в результаті етичних конфліктів.

У підсумку, етичне ставлення до тварин є не просто додатковою вимогою або «гарною ідеєю», а є важливою складовою професійної компетентності ветеринарного лікаря, яка безпосередньо впливає на добробут тварин, на якість роботи, стан психологічного здоров'я самого спеціаліста та суспільне ставлення до професії. Інтеграція філософсько-біоетичних принципів у ветеринарну освіту та клінічну практику є необхідним кроком до підвищення моральної відповідальності та розвитку тваринної етики в контексті української ветеринарної спільноти.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М., Міносян А. С., Юрченко Л. І. Методологія застосування концепції емоційного інтелекту в гуманітарних дисциплінах. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців : тези доп. Третьої Міжнар. наук.-метод. конф., м. Харків, 27 трав. 2021 р. Харків : ХДУХТ, 2021. С. 29-30. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4c92744d-638d-4936-acb7-5534dfe642bd/ content
2. Varypaiev O., Serohina N., Serediuk N., Dorozhko I., Silvestrova O. Ethical challenges in biotechnology: exploring the boundaries of scientific intervention. Synesis. Universidade Católica de Petrópolis, Rio de Janeiro, Brasil, 2025. V. 17(1). P. 1–20 https://doi.org/10.5281/zenodo.15095501
3. Fawcett, A., Mullan, S., & McGreevy, P. (2018). Application of Fraser's "Practical" Ethic in Veterinary Practice, and Its Compatibility with a "One Welfare" Framework. Animals, 8(7), Article 109. https://doi.org/10.3390/ani8070109
4. Kathleen Cooney 1, Barry Kipperman (2023). Ethical and Practical Considerations Associated with Companion Animal Euthanasia https://doi.org/10.3390/ani13030430
5. Jessica A. Bertout , Philippe J. R. Baneux and Carol K. Robertson-Plouch (2021). Recommendations for Ethical Review of Veterinary Clinical Trials. https://doi.org/10.3389/fvets.2021.715926

Ловчикова Валерія Максимівна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Наукова картина світу розглядається як особлива форма систематизації знань, якісне узагальнення і світоглядний синтез різних наукових теорій. Це цілісна система уявлень про загальні властивості і закономірності об'єктивного світу, що інтегрує результати різних галузей знань. Вона діє як своєрідна теоретична модель реальності, яка задає напрям наукового пошуку та упорядковує накопичені відомості [1].

Проте сучасна система освіти нерідко не формує цілісного світогляду учнів. Насиченість навчального процесу новими дисциплінами і посилення диференціації знань призводять до надмірного навантаження учнів формальними фактами, які часто залишаються відокремленими і не реалізуються на практиці. Як показує досвід, «стара» школа була переобтяжена формальними знаннями, що відчужували дитину від реальної дійсності. Це зумовлює необхідність орієнтації на компетентнісний підхід, адже «сучасна освіта має надавати людині цілісну єдність знань, компетенцій і цінностей» [6]. Таким чином освіта повинна прагнути поєднати знання в єдину гармонійну систему, що орієнтована на адаптацію учня до мінливого світу, замість розпорошеної сукупності фактів.

У цьому контексті надзвичайно важливою є роль філософії. Філософські принципи виступають підвалинами наукового світогляду і спрямовують процес його формування. Наукова картина світу завжди спирається на певні філософські уявлення, які задають загальні смислові орієнтири пізнання. Як зазначають дослідники, філософія «допомагає збагачувати та уточнювати світоглядні погляди, формує високу філософсько-світоглядну культуру» [5, с. 6]. Тобто, без залучення філософських ідей будь-який освітній процес ризикує залишитися фрагментарним і позбавленим глибини; філософія забезпечує інтеграцію знань і змісту освіти у єдину картину світу.

Практичним способом подолання фрагментації знань є міждисциплінарний підхід. Він забезпечує взаємозв'язок дисциплін, коли «згладжуються протиріччя в опануванні ідей, методів і прийомів дослідження між науками». Замість фрагментарного вивчення фактів міждисциплінарність дозволяє переносити знання, вміння й навички з однієї галузі науки в інші, реалізовуючи комплексне застосування теорії та практики. Завдяки цьому освіта створює передумови для цілісного розуміння світу: наукова картина світу постає саме як така форма знання, що «інтегрує й систематизує конкретні знання, отримані в різних областях наукового пошуку» [2]. Особливої уваги заслуговує поєднання гуманітарного і природничого компонентів освіти. Інтеграція гуманітарного та природничого знання випливає з уявлень про цілісність особистості і світу як цілого. Як показано в дослідженнях, можна реалізовувати конкретні приклади інтеграції наукових понять та художніх образів у змісті навчальних курсів [4].

Таке поєднання гуманітарного та природничого компонентів освіти суттєво розширює горизонти пізнання та сприяє формуванню багатовимірного бачення світу [3]. Учень перестає сприймати реальність як набір ізольованих фактів чи несумісних галузей знань: навпаки, у нього виникає розуміння єдності світу, в якому наукові закони, культурні смисли, цінності та емоційний досвід перебувають у взаємодії. У контексті сучасної освіти це особливо важливо, оскільки саме таке інтегроване й цілісне сприйняття дозволяє особистості не лише опановувати інформацію, а й інтерпретувати її, порівнювати, робити самостійні висновки, будувати власне ставлення до явищ і подій.

У результаті раціональне природниче знання та гуманістичні цінності вступають у взаємний діалог, утворюючи гармонійний простір смислів. Природничі науки дають уявлення про закономірності світу і механізми його функціонування, тоді як гуманітарні дисципліни допомагають осягнути його ціннісну, моральну і культурну глибину. Така синергія збагачує особистість не лише інтелектуально, а й духовно, допомагаючи їй орієнтуватися у складному соціальному та інформаційному середовищі. Внаслідок цього формується повноцінний, багатовимірний світогляд, заснований на узгодженні логічного мислення, емоційного розуміння й моральної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Гребінь С. М. Цілісна природничо-наукова картина світу та цілісний світогляд в контексті реалізації STEM-освіти: філософське підґрунтя розуміння сутності понять. Освіта. Інноватика. Практика. 2025. Т. 13, № 5. С.14–18. DOI: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745503/1/Стаття_Новицька%2C%20Іванова%2C%20Кільченко%2C_2025.pdf.
2. Козловська І. М., Стечкевич О. О. Інтеграція змісту природничо-гуманітарного компоненту у підготовці майбутніх фахівців технічного профілю. Молодий вчений. 2018. №8(60). С.150–153. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/download/4133/4064.
3. Наукова картина світу: поняття та аналіз [Електронний ресурс] // Освіта.UA. – 2011. Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/biolog/26111/ (дата звернення: 2025.10.25).
4. Опацько М. В. Філософія сучасної освіти. Ужгород: УжНУ, 2019. 60 с. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/39284.

5. Ступницький О. І., Приятельчук О. А. Міждисциплінарний підхід до формування універсальних компетенцій у процесі вивчення дисциплін освітньої програми «Міжнародний бізнес». Економіка та суспільство. 2021. №25. С.336–345. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/277/265.
6. Якимчук О. І. Компетентнісний підхід в освіті: українські реалії. Мультиверсум. Філософський альманах. 2020. №2(172). С.193–205. URL: https://multiversum.com.ua/index.php/journal/article/download/413/362.

Максименко Андрій Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Філософські рефлексії проблем сучасності є важливим інструментом аналізу соціальних, культурних, моральних та екзистенційних викликів, що стоять перед людством у XXI столітті. Вони дозволяють осмислити процеси глобалізації, технологічного прогресу, соціальної нерівності, екологічної кризи, війни та конфліктів, а також зміни у ціннісних орієнтирах людини. Сутність таких рефлексій полягає у поєднанні критичного мислення, етичних міркувань, історичного досвіду та соціальної відповідальності, що сприяє формуванню свідомої, морально зрілої та відповідальної особистості.

Історично філософське осмислення сучасних проблем розвивалося у контексті західної та східної філософських традицій, що включали аналіз морального стану суспільства, природи держави, місця людини у світі та взаємодії із технологіями. У XX столітті виникли нові напрями – екзистенціалізм, феноменологія, постмодернізм, критична теорія, які дозволяли більш глибоко осмислювати соціальні, психологічні та культурні зміни. В умовах глобальних криз сучасності філософи звертаються до проблеми морального вибору, відповідальності людини перед суспільством та планетою, а також до пошуку смислів у світі, що швидко змінюється.

Сучасна філософська практика включає інтеграцію аналітичних, гуманітарних та прикладних підходів: соціально-філософські дослідження, етичні експерименти, міждисциплінарні програми у сфері технологій, освіти та культури. Значну роль відіграє також критичне мислення, що дозволяє аналізувати інформаційні потоки, уникати маніпуляцій і формувати власну позицію щодо глобальних та локальних проблем. Особливу актуальність філософські рефлексії набувають у контексті сучасних воєн, політичної нестабільності та екологічних катастроф, де вони виступають засобом моральної підтримки, пошуку смислів та визначення пріоритетів розвитку.

Водночас сучасна філософська думка стикається з низкою викликів: фрагментація знання, вплив поп-культури та цифрових медіа, етичні дилеми штучного інтелекту, кліматичні та соціальні кризи. Для подолання цих проблем необхідне поєднання традиційного філософського осмислення з інноваційними підходами, розвиток критичного мислення у суспільстві та формування культури діалогу між поколіннями.

Незважаючи на виклики, філософські рефлексії сучасності спрямовані на виховання свідомої, морально відповідальної особистості, здатної осмислювати глобальні процеси, приймати етичні рішення та активно брати участь у побудові сталого та гуманного суспільства. Поглиблення цих рефлексій вимагає розвитку міждисциплінарних досліджень, інтеграції філософії в освіту та суспільні практики, а також активного залучення молоді до обговорення сучасних проблем і пошуку шляхів їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Гуссерль, Е. (2000). Феноменологія та сучасність: осмислення свідомості та досвіду. Київ: Основи.

2. Бек, У. (2002). Суспільство ризику: на шляху до нової модерності. Львів: Видавництво Старого Лева.
3. Фуко, М. (2011). Дисциплія та кара: народження сучасної системи влади. Харків: КСД.
4. Яворський, С. (2019). Філософія глобальних викликів: соціальні та моральні аспекти. Київ: Наукова думка. https://doi.org/10.32405/2020-1-45-53
5. Рікель, Г. (2021). Критичне мислення у цифрову епоху: філософські підходи. Journal of Philosophy and Society, 12(3), 15-28. https://doi.org/10.15330/jps.12.3.15-28

Малиш Стелла Анатоліївна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.

СИМВОЛІЧНИЙ УНІВЕРСУМ СЛОВ'ЯН ЯК МОДЕЛЬ ГАРМОНІЇ ЛЮДИНИ Й СВІТУ

Українське язичництво – прадавня національна віра нашого народу, збережена в обрядах і звичаях, переказах, заповітах, легендах, міфах, записана етнографами й фольклористами, нині потребує систематизації, переосмислення, очищення від пізніших нашарувань і передачі нашим нащадкам [2, с. 3].

Після хрещення Русі Володимиром Великим розпочався тривалий процес християнізації, що був пов'язаний із впливом Візантії та прагненням Русі стати частиною європейського цивілізаційного кола. Цей процес поступово формував нові духовні та релігійні орієнтири народу. Проте, незважаючи на зовнішні впливи та на те, що в різні історичні періоди Україна перебувала під владою різних держав і запозичувала елементи чужих традицій, внутрішній зв'язок із прадавньою вірою не зник. Тисячолітнє християнське царство не знищило інтересу українців до своєї прадавньої віри, хоча й виробило певний комплекс щодо назви «язичництво». Слід нарешті зрозуміти, що рідна віра українців (як і інші етнічні віри), названа в науці язичництвом, не має нічого ганебного [2, с. 3].

Давні слов'яни дивилися на світ не як на сукупність окремих предметів чи явищ, а як на єдине живе ціле. Людина, природа і божественні сили перебували у тісному взаємозв'язку, і жодна подія не сприймалася ізольовано. Грім, вітер, урожай чи смерть – усе мало своє місце у загальній картині буття. Це світовідчуття, що базувалося на міфах, було першою спробою упорядкувати хаос і надати життю сенсу. Міф не тільки пояснював невідоме, а й формував мораль: у постаті Перуна вбачали силу та справедливість, у Даждьбогові – щедрість і добробут, у Велесі – мудрість і глибинне знання. Таким чином, боги та духи були не просто символами природи, а виховними орієнтирами, які визначали поведінку й мислення людини [1].

Уявлення слов'ян про будову світу теж мають глибокий виховний зміст. Вони бачили Всесвіт як триєдину систему: небесний світ богів, земний світ людей і підземний світ предків. Це не була лише космологічна схема – це була етична настанова. Людина мала жити так, щоб не порушувати рівноваги між цими рівнями, щоб шанувати вищі сили, берегти землю, на якій живе, і пам'ятати тих, хто пішов. У цьому проявляється глибока педагогіка: виховання не через правила й накази, а через усвідомлення гармонії світу й відповідальності за його збереження.

Поховальні обряди слов'ян яскраво свідчать про це розуміння життя і смерті. Вогонь, яким прощалися з тілом, символізував перехід, а поминальні трапези гуртували громаду навколо пам'яті. У цих ритуалах немає випадковості: кожна дія мала сенс, кожен символ працював на формування спільної свідомості. Сьогодні освіта теж може звернутися до цього досвіду, адже він навчає шанувати минуле, розуміти безперервність поколінь і відчувати свою причетність до великого ланцюга людського буття.

Не менш важливою для освітнього процесу є символіка слов'янської культури. Вогонь означав очищення, вода – животворність, дерево – зв'язок земного й небесного, сонце – вічний рух життя. Ці символи не просто прикрашали життя слов'ян, а виховували в них певний спосіб

мислення: шанування природи, повагу до гармонії світу, усвідомлення сакральності кожного елементу буття. У сучасній освіті звернення до символів може стати шляхом до формування духовної культури особистості, яка не зводиться лише до знань і навичок, а включає в себе внутрішні цінності.

У ньому міфологія слов'ян проявляється як своєрідний світ символів і образів, що передають вірування та уявлення людей того часу. Сучасні художники та майстри часто звертаються до давніх легенд, казок і обрядів, показуючи богів, духів лісу, русалок чи тварин, які несуть певний смисл або мораль. У народних ремеслах і декоративно-прикладному мистецтві міфологічні мотиви проявляються у візерунках, орнаментах та символічних деталях, що пов'язані з природою та циклом життя. У живописі, літературі та театрі міфи оживають через сюжетні композиції, де показані боротьба добра і зла, гармонія людини з природою або магічні перетворення. Завдяки цьому мистецтво стає своєрідним містком між сучасністю та духовним світом предків, допомагаючи відчути їхнє ставлення до життя, природи та надприродного.

Філософія освіти, якщо розглядати її крізь призму слов'янських уявлень про світ, набуває нового значення. Вона постає як методологія, що вчить цілісності – єдності знань, культури й духовності. Вона нагадує про необхідність гармонії з природою, про повагу до традицій і про моральний вимір людського життя. У цьому сенсі освіта стає не лише інтелектуальним процесом, а й шляхом духовного становлення. Водночас символи та уявлення, які формували світогляд слов'ян, знаходять своє відображення не лише в обрядах і повсякденному житті, а й у мистецтві.

Світоглядні уявлення слов'ян нагадують нам, що справжнє виховання завжди виходить за межі класної кімнати й підручників. Воно розгортається у просторі культури, пам'яті та духовних символів. І саме тому сучасна філософія освіти, спираючись на цей досвід, може сформувати освітній простір, який буде не тільки ефективним у передаванні знань, а й глибоко гуманним, здатним виховувати людину, що живе у злагоді з собою, з людьми та з усім світом.

Список використаних джерел

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ: Довіра, 1992. 414 с.
2. Лозко Г. Українське язичництво. Київ: Укр. центр духов. культури, 2009. 92 с.

Манжос-Кириловська Маргарита Михайлівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

БУДЕННЕ ФІЛОСОФСТВУВАННЯ ЯК ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ НЕВИЗНАЧЕННОСТІ

Багато спостережень дають підстави стверджувати, що кожна людина впродовж свого життя певною мірою займається філософією, оскільки в процесі власного досвіду неминуче звертається до осмислення фундаментальних питань людського існування. На перший погляд, філософія видається справою вузького кола фахівців, які створюють абстрактні концепції та складні теорії [1]. Проте досвід повсякденності показує інше: навіть людина без спеціальної підготовки мимоволі замислюється над фундаментальними питаннями про сенс життя, щастя, добро і зло, свободу та відповідальність. Кожен з нас стикався з подібними розмірковуваннями у звичайних людей, а може навіть у самих себе. Ці роздуми часто виникають у простих життєвих ситуаціях, наприклад у розмовах, сумнівах чи моральних виборах.

Вони можуть залишатися непоміченими або сприйматися як звичайні емоції, однак у своїй суті становлять філософське осмислення буття. Саме у таких "буденних" формах виявляється пошук внутрішніх орієнтирів, що визначають саморозуміння та формують ідентичність особистості.

В умовах сучасної невизначеності значення такого “буденного філософствування” лише зростає. Непевність майбутнього, соціальні та культурні трансформації, а особливо досвід війни в Україні актуалізують питання про межі людської гідності, моральний вибір і цінності, на яких ґрунтується життя. Подібні ситуації стають каталізатором екзистенційних пошуків, у яких саме філософське осмислення дозволяє людині знайти внутрішню опору.

При цьому повсякденний досвід переконливо свідчить, що самопізнання не обмежується виключно “великими подіями” чи кризами. Хоча саме кризи часто привертають найбільше уваги, процес осмислення власного існування розгортається і в дрібницях щоденного життя. У буденних практиках людина щоразу здійснює вибір: як відреагувати на слова іншого, якими критеріями керуватися у прийнятті рішень, які пріоритети ставити перед собою. Навіть найпростіші вчинки, допомога іншому чи відсторонення, мовчання чи висловлення власної позиції, стають своєрідними “дзеркалами”, у яких відображається наше уявлення про себе [3, с. 282-283].

Повсякденна етика або звичка до саморефлексії перетворюється на спосіб самопізнання. Особливістю цих практик є те, що вони відбуваються непомітно, “у тіні” великих подій. Людина може й не усвідомлювати, що фактично здійснює філософський акт. Водночас саме регулярність і повторюваність таких роздумів створюють ґрунт для формування стійкої ідентичності. У підсумку стає очевидним: повсякденне філософствування є не менш важливим шляхом до самопізнання, ніж драматичні переломні моменти [4, с. 59].

Якщо у повсякденних практиках самопізнання розгортається на рівні індивідуального досвіду, то в ширшій перспективі воно завжди пов’язане з культурними й історичними орієнтирами. Людина не існує поза контекстом: її уявлення про себе формується у взаємодії з традиціями, мовою, спільними спогадами й колективними символами. Саме тому українська філософська думка послідовно підкреслює нерозривний зв’язок особистої ідентичності з культурним і історичним середовищем. Осмислення власного “Я” стає діалогом із минулим і теперішнім, у якому особистий досвід співвідноситься з досвідом народу [5, с. 99-100].

У періоди суспільних потрясінь цей зв’язок лише загострюється. Війна як екзистенційна подія не залишає людині можливості залишатися байдужою чи замкненою на суто приватному вимірі. Вона примушує поєднувати особисті переживання з колективною пам’яттю, заново визначати власну роль у світі та відповідальність перед іншими. У такому контексті буденне філософствування постає не лише індивідуальною практикою самопізнання, а й формою участі у ширшому культурному та історичному процесі [2].

Таким чином, повсякденне осмислення життя виконує подвійну функцію. Воно допомагає людині орієнтуватися у складній і мінливій реальності, знаходити відповіді на щоденні виклики й не губитися серед невизначеності. Водночас ці роздуми відкривають шлях до глибшого самопізнання: у процесі постійних запитань і сумнівів формується цілісне уявлення про власне “Я” та про місце особистості у світі. В умовах сучасних потрясінь ця здатність мислити й осмислювати набуває особливої ваги, адже вона стає не лише індивідуальною практикою внутрішньої рівноваги, а й чинником духовної стійкості суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Філософія: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобув. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 051 Економіка (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки) уклад. О. М. Варипаєв. Харків: ДБТУ, 2024. 160 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/8e10f601-8178-420a-8bdb-13423b76bf92/content
2. Varypaiev O., Zasiadvovk A. (2025). The evolution of the philosophy of science: from the ancient episteme to the digital ontology. Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference Evolving Science: Theories, Discoveries and Practical Outcomes

(September 8–10, 2025, Zurich, Switzerland). European Open Science Space, pp. 137–147. https://doi.org/10.31235/osf.io/y5m6q_v1
3. Olifer O. The problems of the framework of practical identity of a person in analytic philosophy // Actual Problems of Mind. – 2020. https://journal.kdpu.edu.ua/apd/article/view/7734
4. Xi J. Self-Awareness and the Meaning of Existence from Phenomenological Perspective // Studies in Social Science & Humanities. 2024. https://www.paradigmpress.org/SSSH/article/view/1467
5. Yosypenko O. Paradoxes of identity: the past and the present // Філософська думка. 2021. https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/386

Молодін Дмитро Олегович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ З ФІЛОСОФСЬКОЇ ТОЧКИ ЗОРУ

Зараз ми живемо в епоху, коли проблеми пов’язані зі штучним інтелектом вже не є темою для обговорення науково-фантастичних кінофільмів, а є актуальним питанням для всього людства.

Важливу роль у сучасному суспільстві відіграє науково-технічний прогрес через стрімкий розвиток техніки з’явилася один із наймолодших напрямів філософії, що називається філософія техніки. Філософія техніки як окремий напрям сформувалася переважно у XX столітті.

Однією із найважливіших проблем, якою займається філософія техніки, є вплив на людину та суспільство, як техніка впливає на всі аспекти життя, та розглядає питання етичних наслідків науково-технічного прогресу, таких як проблема наслідків комп’ютеризації суспільства, а також створення штучного інтелекту.

Штучний інтелект – певна інформаційна система, яка здатна виконувати завдання, що традиційно потребують людського інтелекту. Це включає навчання на основі даних, розпізнавання образів, прийняття рішень, переклад текстів, розуміння мови та розв’язання проблем. “Чим більше існуватиме ситуацій, в яких штучні інтелектуальні системи зможуть замінити людей, тим інтелектуальнішими вважатимуться ці системи [1, с. 5]”. Тому такі значущі можливості штучного інтелекту потребують перегляду традиційної межі між людським “духом” і машиною.

Стрімкий розвиток ШІ актуалізував давні питання філософії щодо природи мислення та сутності людини, створюючи нові етичні та екзистенційні виклики. В умовах цифровізації суспільства ці питання вимагають ретельного наукового аналізу та філософського осмислення.

ШІ не лише змінює практичне життя людей, але й створює нові виклики та питання для філософії, такі як питання про сутність свідомості, мислення та розуму. Дискусія про те, чи може машина мати свідомість, є однією з центральних у філософії розуму. Також з розвитком штучного інтелекту виникають нові етичні дилеми: упередження та дискримінація у рішеннях, прийнятих штучним інтелектом; прозорість та пояснюваність; захист і конфіденційність даних; сприяння інклюзивності та різноманітності; відповідальність за дії ШІ. Ці питання стають дедалі актуальнішими з поширенням штучного інтелекту в різних сферах життя.

Штучний інтелект може змінити соціальні структуру, ринок праці та політичні процеси. Питання про те, як відрегулювати ШІ так, щоб він сприяв розвитку суспільства та економічному процвітанню для всіх людей, не сприяючи нерівності чи несправедливим практикам, стає ключовим для філософії політики.

Штучний інтелект ставить питання щодо загрози людству через ризики технологічної сингулярності. Під технологічною сингулярністю мається на увазі гіпотетичний момент в історії людства, коли науково-технічний прогрес стане настільки швидким, неконтрольованим

і непередбачуваним, що виявиться недоступним для розуміння людським інтелектом, і це може призвести до серйозних наслідків. Одним із найголовніших наслідків буде те, що штучний інтелект досягне рівня загального інтелекту і почне самостійно вдосконалюватись, його еволюція може вийти за межі людського розуміння та контролю. Загальний штучний інтелект володіє універсальністю, самостійним мисленням та адаптивністю. Він несе в собі багато ризиків, такі як втрату контролю через стрімку еволюцію, якщо він почне самостійно вдосконалювати самого себе і ця еволюція стане експоненційною, люди просто не зможуть а ні встигати за цим процесом, ні стримувати його. Також значним ризиком є відмінність у цілях та підходу до їх досягнення. Навіть якщо задати загальному ШІ певні цілі, це не гарантує, що методи досягнення цих цілей будуть у рамках людських очікувань. Третім ризиком є конфлікт інтересів ШІ та людей, якщо загальний ШІ отримає можливість самостійно приймати рішення, він може дійти висновку, що люди заважають його місії. Також важливим ризиком є використання ШІ у військових цілях. Якщо ШІ буде розробляти стратегії для ведення війни, це може призвести до катастрофічних наслідків, які перевершуватимуть людське розуміння. Ще один ризик це втрата контролю над економікою та технологіями. ШІ може ефективніше керувати бізнесом, торгівлею, політико і зрештою економічна влада може перейти від людей до алгоритмів. ШІ може почати маніпулювати людьми та урядами для досягнення своїх цілей. Для того щоб зменшити ці ризики необхідно закласти критерії в алгоритми ШІ, які б відповідали людським цінностям – етичні та гуманістичні принципи: безпека та ненасильство; гуманність; прозорість; чесність; співпраця.

Якщо не навчити ШІ правильним цінностям, він може почати діяти відповідно до власної логіки, яка може суперечити інтересам людства. ШІ має значний вплив на ринок праці, автоматизація праці, керована ШІ, може призвести до скорочення робочих місць у певних галузях, водночас створити попит на нові професії, пов’язані з розробкою, впровадженням та обслуговуванням ШІ. Також ШІ може стати потужним інструментом для розвитку освіти. “ШІ має важливі переваги для освіти, це наприклад, персоналізоване навчання відповідно до вподобань кожного здобувача, допомагаючи їм навчатися у власному темпі [2, с. 3]”.

Висновки. У цей час безпрецедентно швидкого розвитку ШІ, людство може як отримати технологію, що може допомогти у вирішенні багатьох проблем, так і зіткнутися з новими серйозними проблемами, такими як проблеми непрозорості, порушення конфіденційності, соціальної несправедливості, порушення автономії, відсутності відповідальності та інші. Ці проблеми необхідно розглядати з точки зору соціально-філософських, оскільки вони охоплюють більш широкий комплекс питань взаємодії людини та ШІ, суть яких виходить далеко за межі предмета науки етики.

Список використаних джерел

1. Глибовець М.М., Олецький О.В. Системи штучного інтелекту. Навчальний посібник.
2. URL:http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/ArtificIntell.pdf
3. Мельник Ю. Тодорова С. Шевченко Г. (2024). Філософія штучного інтелекту у вищій освіті. https://doi.org/10.32782/hst-2024-19-96-14

Німець Ярослава Анатоліївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

ГОЛЛІВУД ЗБРЕХАВ: СПРАВЖНЯ ЛЮБОВ – НЕ ПОЧУТТЯ

Сьогодні ми живемо в епоху, де любов показують як блискавку емоцій – яскраву, швидку, непередбачувану. Голлівуд переконує нас, що любов – це щось, що просто «стається»: достатньо зустріти «ту саму людину», і життя наповниться сенсом. Але така любов триває лише до перших труднощів. Справжня ж любов – це не почуття. Це дія, вибір і відповідальність.

Стівен Кові у своїй книзі «7 звичок надзвичайно ефективних людей» розповідає історію чоловіка, який зізнався, що більше не кохає свою дружину. Він очікував поради, як «повернути почуття». Але Кові відповів просто: «Любіть її». І пояснив: «Любити – це дієслово. Любов-почуття – це плід дієслова любити. То любіть її. Служіть їй. Жертвуйте собою заради неї. Співчувайте. Цінуйте. Підтримуйте її».

Ця відповідь здається парадоксальною, але в ній – суть філософського розуміння любові. Любов – це не те, що ми відчуваємо, а те, що робимо, навіть тоді, коли емоції зникли. Кові називає таких людей проактивними – тими, хто не підкорюється почуттям, а керує ними. Він пише: «Реактивні люди роблять із любові почуття. Ними керують емоції. Проактивні люди вважають любов дієсловом».

Голлівудська культура, навпаки, формує реактивне мислення: нас вчать, що любов – це стан, який або є, або зникає. Ми починаємо жити сценарієм, де почуття – головний герой, а відповідальність – відсутня. Така позиція робить людину жертвою власних емоцій. Як каже Кові, реактивні люди «перекладають провину на обставини, інших людей чи навіть зірки».

Але любов – не доля і не хімічна реакція. Це свідомий вибір, який ми робимо щодня. Любов – це дія, коли ми турбуємося, навіть без взаємності; коли пробачаємо, навіть якщо боляче; коли залишаємося, навіть якщо легше було б піти.

Подивімося на приклади справжньої любові: мати, яка ночами сидить біля хворої дитини; людина, яка підтримує друга в скрутну хвилину; волонтер, який допомагає незнайомцям. Це не прояви емоцій – це вчинки, продиктовані внутрішніми цінностями.

Тому справжня любов – це не те, що відчувають, а те, що роблять. Вона народжується не з емоцій, а з рішень. І можливо, найбільша брехня Голлівуду в тому, що любов «просто трапляється». Насправді ж – любов створюють.

Список використаних джерел

1. Кові С. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. – К.: Видавництво КСД, 2020.

Окунєва Катерина Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКІ ВИТОКИ ФЕНОМЕНУ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Прокрастинація, яка у сучасній психології розглядається як добровільна затримка виконання завдань, попри усвідомлення негативних наслідків, є багатогранним явищем, що виходить за межі суто психологічного аналізу. Її корені сягають глибоко у філософські концепції, пов’язані зі свободою, часом та людською волею. Прокрастинація є психологічним явищем, коли людина постійно відкладає важливі завдання на потім, незважаючи на те, що розуміє можливі негативні наслідки. Термін походить від латинського "procrastinatio", що означає "відкладання на завтра".

У філософії Стародавньої Греції Аристотель вводить поняття акрасії (слабкості волі), яке описує ситуацію, коли людина діє всупереч своїм кращим намірам. У "Нікомаховій етиці" він показує, як людина може знати, що певна дія є правильною, але через емоційні імпульси чи брак самоконтролю обирає інший шлях. Прокрастинація є сучасним проявом цієї акрасії, де внутрішній конфлікт між короткостроковими бажаннями (відпочинок, розваги) та довгостроковими обов’язками (робота, навчання) призводить до відкладання завдань. У цьому сенсі прокрастинація відображає боротьбу між раціональним судженням (logos) та ірраціональними імпульсами (pathos), що Арістотель пов’язував з акрасією. Таким чином, прокрастинація може розглядатися як форма боротьби з собою, яка має свої витоки в античній філософії [1, с 275-309].

Екзистенціальна філософія, зокрема ідеї Жан-Поля Сартра, наголошує на абсолютній свободі людини та невід'ємній відповідальності за свої дії, які є центральними у його праці "Буття і ніщо". Сартр стверджує, що людина є "приреченою бути вільною" (condemned to be free), адже навіть у найскладніших обставинах вона має свободу вибору, яка визначає її сутність через дії. Ця свобода породжує екзистенціальну тривогу (angoisse), оскільки людина усвідомлює, що не існує жодних зовнішніх універсальних норм чи приписів, які б виправдовували її вибір, оскільки усе залежить від неї самої. Щоб уникнути цієї тривоги та відповідальності, людина часто вдається до "самообману" (mauvaise foi), заперечуючи свою свободу й перекладаючи відповідальність на зовнішні обставини, суспільні ролі чи "природу речей". Наприклад, відкладання важливого рішення чи завдання дозволяє тимчасово уникнути необхідності визначати себе через дію, що є актом створення власної сутності, як стверджує Сартр: "Людина є те, що вона з себе робить". Прокрастинація, таким чином, стає формою втечі від автентичності, де людина замість того, щоб прийняти свою свободу й діяти відповідно до власних проектів, занурюється в пасивність або відволікається на другорядні заняття [2, с. 50-65].

Мартін Гайдеггер у своїй праці "Буття і час" розглядає час як фундаментальний аспект людського існування. Він наголошує, що усвідомлення кінцевості часу може спонукати людину до автентичного існування. Однак прокрастинація відображає дисбаланс у сприйнятті часу: людина віддає перевагу миттєвим задоволенням ("теперішньому") перед довгостроковими цілями ("майбутнім"), ігноруючи кінцевість часу. Таким чином, прокрастинація є втечею від усвідомлення плинності часу та відповідальності за власне життя [3, с. 37-44]. У постмодерністському суспільстві, де панує надлишок інформації та можливостей, прокрастинація може бути реакцією на перевантаження вибором. Жан Бодріяр описував сучасну реальність як гіперреальність, де втрачається чітка межа між важливим і неважливим. Це призводить до фрагментації мотивації та "паралічу вибору", коли людина не може визначити пріоритети [4, с. 1044]. У таких умовах прокрастинація стає способом втечі від необхідності робити вибір у світі, де все здається однаково значущим або безглуздим.

З точки зору етики, прокрастинація може розглядатися як порушення обов'язку перед собою та іншими. Іммануїл Кант наголошував на необхідності діяти відповідно до категоричного імперативу, тобто так, щоб принцип наших дій міг стати універсальним законом. Відкладання важливих завдань часто суперечить цьому принципу, оскільки означає нехтування власними обов'язками.

Розуміння філософських коренів прокрастинації дозволяє глибше аналізувати її психологічні механізми. Від античної акрасії до постмодерністського паралічу вибору, філософські концепції допомагають зрозуміти, чому люди схильні відкладати завдання, попри усвідомлення їх значення [5, с. 44]. Інтеграція філософських ідей у психологічні практики може допомогти розробити ефективні стратегії боротьби з прокрастинацією. Наприклад: екзистенціальна рефлексія може сприяти усвідомленню власних цінностей та пріоритетів. Феноменологічний підхід може покращити управління часом через усвідомлення його плинності. Психологічні техніки, такі як саморефлексія, медитація та постановка чітких цілей, можуть бути посилені філософським розумінням природи прокрастинації. Таким чином, поєднання філософського та психологічного підходів відкриває нові можливості для подолання прокрастинації, що є актуальним завданням для сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрецької В. Ставнюк. К. : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
2. Сартр, Жан-Поль. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / пер. з франц. В. Лях, П. Таращук. К. : Основи, 2001. – 854 с.
3. Гайдеггер, М. Буття і час / пер. з нім. В.В. Бібіхін. (Київ / Харків) : 1997. 452 с.

4. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2025. № 5(45). С. 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
5. Варипаєв О.М. Філософія: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобув. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 051 Економіка (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки). Харків: ДБТУ, 2024. 160 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/8e10f601-8178-420a-8bdb-13423b76bf92/ content

Пархоменко Ігор Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Сучасність постає, як епоха глибоких трансформацій, що охоплюють усі сфери людського буття: політику, економіку, культуру, освіту, духовність. Ці зміни спричинені глобалізацією, розвитком технологій, міграційними процесами, воєнними конфліктами, а також кризою цінностей, яка виявляє суперечності між матеріальним прогресом і духовним станом суспільства. Філософські рефлексії дозволяють не лише осмислити ці явища, а й віднайти сенси, що допомагають людині зберегти власну ідентичність у світі постійних викликів.

Однією з центральних проблем сучасності є феномен втрати духовних орієнтирів. Людина опинилася в ситуації моральної невизначеності, коли традиційні моральні норми поступаються місцем прагматизму та споживацькому мисленню. Як зазначав Е. Фромм, сучасна людина часто «має», але не «є». У гонитві за матеріальним успіхом втрачається відчуття автентичності, співчуття, любові. Філософія покликана нагадати про те, що справжнє щастя не зводиться до володіння речами, а полягає у творчості, самореалізації, гармонії з собою та світом.

Варто також звернути увагу на проблему інформаційного перенасичення. Цифрова епоха дала змогу поширювати знання без обмежень, але водночас призвела до поверховості мислення, втрати глибини рефлексії. Людина, занурена у віртуальний простір, нерідко втрачає здатність критично мислити й співвідносити інформацію з власним досвідом. Ця ситуація актуалізує філософське питання про межі свободи в цифрову добу: чи залишає технологічний прогрес простір для особистісного вибору та моральної відповідальності?

Іншою суттєвою проблемою є екологічна криза. Вона відображає не лише економічні чи технологічні прорахунки, а насамперед духовну кризу цивілізації. Людина сприймає природу як ресурс, забуваючи про її сакральність і взаємозв'язок із власним існуванням. Філософи-екологи наголошують: необхідно перейти від антропоцентризму до біоцентризму – визнати, що людина є частиною, а не господарем природи. Лише такий світогляд може забезпечити гармонійний розвиток планети й майбутніх поколінь.

Не менш болючою темою є війна як екзистенційний досвід. У сучасному світі насильство, агресія, соціальна несправедливість стають постійними супутниками людства. Війна оголює моральні дилеми, ставить людину перед вибором між добром і злом, свободою та покорою. Саме в моменти випробувань народжується справжня людяність – співчуття, солідарність, гідність, прагнення до миру.

У цьому контексті важливо згадати і про кризу освіти та культури. Сучасна система часто орієнтована на утилітарні знання, що мають швидкий практичний результат, але не формують світоглядної глибини. Філософія освіти закликає повернутися до ідеї розвитку особистості як духовної істоти. Освіта має виховувати не лише професіоналів, а й мислячих громадян, здатних до етичного вибору, творчості, відповідальності.

Водночас нові технології створюють і нові можливості для гуманізації суспільства. Штучний інтелект, автоматизація, глобальні мережі можуть слугувати інструментами розвитку, якщо їх використовувати з урахуванням моральних засад. Тут важливо розвивати філософію техніки – галузь, що аналізує взаємодію людини і технології, межі допустимого втручання у природу та людину. Необхідно сформувати нову етику майбутнього – етику відповідальності, про яку писав Ганс Йонас.

Філософські рефлексії сучасності також торкаються проблеми глобалізації. З одного боку, вона стирає кордони, об'єднує культури, полегшує спілкування. З іншого – загрожує уніфікацією, зникненням унікальності національних традицій. Завдання філософії полягає у пошуку балансу між універсалізмом і збереженням культурної ідентичності. Справжній гуманізм полягає не в тому, щоб усі стали однаковими, а щоб кожен мав можливість бути собою у спільному світі.

Підсумовуючи, можна сказати, що філософія у XXI столітті набуває особливої місії – вона стає не просто сферою теоретичних роздумів, а засобом духовної терапії суспільства. Вона закликає людину зупинитися, замислитися над сенсом власного життя, усвідомити свою відповідальність за майбутнє планети та людства. У світі, де панує шум інформації та швидкоплинність подій, філософія повертає людину до головного – до пошуку істини, добра, краси і любові.

Список використаних джерел

1. Франк С. Смисл життя. – К.: Дух і літера, 2010.
2. Бубер М. Я і Ти. – Львів: Свічадо, 2001.
3. Фромм Е. Мати чи бути? – Харків: Фоліо, 2019.
4. Хабермас Ю. Техніка і наука як «ідеологія». – К.: Основи, 2012.
5. Йонас Г. Принцип відповідальності. – К.: Лібра, 2015.

Пенькова Анастасія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОГО СВІТУ В ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Цифровізація сучасного суспільства стала однією з найглибших трансформацій у історії людства. Інтернет, штучний інтелект, соціальні мережі та віртуальна реальність змінили не лише спосіб життя, а й саму природу людського буття, мислення й взаємодії. Філософія сьогодні стоїть перед викликом осмислення нових форм реальності, які постали внаслідок розвитку цифрових технологій

У філософському сенсі цифровий світ формує нову онтологію – віртуальний простір, у якому існують цифрові об'єкти, аватари, дані, симуляції. На думку Ж. Бодрійяра, сучасна культура живе в умовах гіперреальності, де межа між справжнім і віртуальним стирається. Людина дедалі частіше ідентифікує себе не через фізичну присутність, а через онлайн-репрезентацію. Цифрове буття породжує питання: що є "реальністю" – фізичний світ чи інформаційне відображення? Відповідь на це питання визначає нову філософію суб'єкта у XXI столітті. Цифрові технології змінюють спосіб мислення, сприйняття часу, пам'яті й саморефлексії. Людина стає "цифровим суб'єктом", чия свідомість постійно перебуває в інформаційному потоці. Філософи, зокрема М. Маклюен і М. Гайдеґґер, зазначали, що техніка не є нейтральною – вона змінює структуру людського існування. У цифровому світі формується нова ідентичність, що поєднує реальне та віртуальне "я".Проблемою стає втрата глибини мислення – заміна розуміння на поверхневе споживання інформації. "Кліпова свідомість" підміняє рефлексію миттєвими реакціями.

Одним з головних питань є етика використання технологій. Виникають нові дилеми: межі приватності у цифровому просторі: відповідальність за дії штучного інтелекту; цифрова

нерівність між тими, хто має доступ до технологій, і тими, хто його позбавлений. Філософія прагне сформувати етичні принципи цифрової культури, які б поєднували свободу, безпеку та відповідальність Цифровий світ створює ілюзію повної свободи, але водночас – нові форми контролю. Дані користувачів, алгоритми соціальних мереж, системи спостереження стають інструментами впливу на поведінку людини. Мішель Фуко говорив про "паноптикум" як символ тотального нагляду – у цифрову епоху цей принцип набуває нової форми через "цифровий контроль". Постає питання: чи може людина залишатися вільною, якщо її дії прогнозуються та скеровуються алгоритмами? Розвиток штучного інтелекту піднімає питання про природу мислення, творчості й моральності. Чи може машина мислити? Чи можлива цифрова форма свідомості? Філософи Дж. Сьорл і Н. Бостром дискутують про межі штучного розуму. Проблема полягає не лише у функціональності, а й у філософському розумінні свідомості як унікального феномену людського буття.

Цифрова епоха принесла безпрецедентний доступ до інформації, але водночас – дефіцит істини. В епоху "постправди" фейкові новини, маніпуляції та штучні алгоритми спотворюють сприйняття реальності. Філософи (зокрема Г. Арендт і Ю. Габермас) наголошують на необхідності раціонального дискурсу й критичного мислення як засобу захисту від маніпуляцій. Без цього цифровий світ перетворюється на хаос знаків без змісту.

Цифрові технології "відривають" людину від власного тіла – праця, спілкування, розваги переносяться у віртуальний простір. Це призводить до кризи тілесного досвіду, про яку говорили феноменологи (М. Мерло-Понті, Ж. Дельоз). Людина втрачає відчуття безпосередності світу, сприймаючи його через екрани та інтерфейси. Тому філософія ставить питання: чи можливо зберегти цілісність людської природи, якщо реальність заміщує віртуальна присутність?

Цифрові технології поглиблюють соціальну нерівність: доступ до знань, освіти, медичних послуг і політичного впливу залежить від технічних можливостей. Філософський дискурс акцентує на потребі створення глобальної цифрової етики, яка гарантує справедливий доступ до технологій і захист людської гідності. Без етичних засад цифровізація може стати інструментом експлуатації, а не розвитку. Цифрова культура створює нові форми мистецтва, самовираження та творчості – проте водночас розмиває поняття естетичної цінності. Штучний інтелект здатен створювати картини, музику, тексти – але чи є це справжньою творчістю? Філософія культури ставить запитання: чи може алгоритм мати інтенцію, натхнення, смисл? Таким чином, цифрова епоха ставить перед нами не лише технічні, а й глибоко екзистенційні питання.

Філософський аналіз цифрового світу засвідчує, що технологічний прогрес – це не лише технічне явище, а глибока трансформація самої людської природи, мислення та культури. Цифрова реальність створила нові форми буття, комунікації та ідентичності, водночас поставивши перед людством серйозні моральні, етичні й екзистенційні виклики. У центрі філософського осмислення опиняється людина, яка намагається зберегти себе серед інформаційного потоку, штучного інтелекту та віртуальної реальності. Цифрова культура формує "гіперреальність", де стираються межі між справжнім і симульованим, а соціальні зв'язки та автентичність підмінюються мережевими образами. Це породжує кризу самосвідомості, втрату глибини мислення і зниження емпатії. Разом із цим цифровізація відкриває нові можливості для розвитку науки, комунікації та творчості. Проте зростає небезпека тотального контролю, інформаційних маніпуляцій, втрати приватності та цифрової нерівності. У цьому контексті особливого значення набуває етичний вимір технологій – необхідність формування глобальної цифрової етики, що ґрунтується на принципах гуманізму, свободи та відповідальності. Отже, головним завданням філософії у цифрову епоху є не відмова від технологій, а осмислення меж їхнього впливу на людину та суспільство. Майбутнє повинно будуватися на гармонійному поєднанні технологічного прогресу з духовним і моральним розвитком. Лише тоді цифровий світ стане простором не втрати, а утвердження людяності.

Список використаних джерел
1. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція. – Київ: Основи, 2004.
2. Гайдеґґер М. Питання про техніку // Шляхи до мови. – Львів: Літопис, 2007.
3. Маклюен М. Розуміння медіа: Зовнішні розширення людини. – Київ: Ніка-Центр, 2011.
4. Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці. – Київ: Основи, 1998.
5. Сьорл Дж. Раціональність у дії. – Харків: Фоліо, 2010.
6. Бостром Н. Суперінтелект. Шляхи, небезпеки, стратегії. – Київ: Наш Формат, 2018.
7. Турен А. Повернення суб'єкта: соціологія дії. – Київ: Дух і Літера, 2001.

Підвисоцька Ксенія Валентинівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ХАРЧУВАННЯ ТА СМАКУ

Їжа відіграє важливу роль не лише як особиста потреба, а й як культурне та соціальне явище. Вибір продуктів, способи їх приготування та харчові звички формують ідентичність окремої людини та спільноти, відображаючи історію, традиції та соціальні відносини. Тому їжу можна вважати культурним кодом, який допомагає зрозуміти життя та світогляд різних народів. Їжа – це культура, вибір, спосіб мислення та спосіб харчування у світі, що підкреслює соціокультурну цінність їжі. Їжа також має символічне значення, адже вона супроводжує людину у всіх важливих моментах життя, від народження до смерті. Святкові страви, пісні дні, обряди спільного застілля формують не лише фізичне, а й духовне єднання людей. У цьому сенсі, їжа не лише те, що ми їмо, а й те, як ми мислимо. Отже, кожна трапеза є способом вираження культури, віри й належності до певної спільноти [1].

Смак не просто особиста думка про їжу, а індивідуальний досвід, заснований на особистих уподобаннях, минулому досвіді та культурному контексті. Він поєднує фізичні, психологічні та соціокультурні фактори, що робить процес харчування цікавим для філософського аналізу. Смак є діалогом між людиною та світом; він створює почуття та спогади, розкриваючи глибокий сенс навіть у простому акті споживання їжі. філософія їжі пов'язана з поняттям щастя та гармонії [2]. Їжа дарує людині не лише задоволення, а й відчуття причетності до світу, до природи та інших людей. Як зазначав Епікур, «мудрість полягає не в надмірності, а в умінні насолоджуватися простими речами». Цей підхід вчить сприймати їжу як джерело внутрішнього спокою, вдячності та гармонії з собою. Сучасна філософія також підкреслює, що осмислене ставлення до їжі допомагає формувати свідоме життя, де кожен прийом їжі стає актом турботи про себе та навколишній світ [3]. Таким чином, філософський погляд на їжу та смак дозволяє глибше зрозуміти не лише фізичні та культурні аспекти харчування, але й його моральні, естетичні та психологічні виміри. Врахування ідей видатних мислителів показує, що їжа – це складне і багатовимірне явище, яке поєднує культуру, мораль, смак та мистецтво у єдину систему значень.

Список використаних джерел
1. Варипаєв, О. М. (2016). Розвиток та головні доктрини філософії їжі в античності. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг, 1(23), 223–231. https://doi.org/10.5281/zenodo.16729565
2. Варипаєв, О. (2025). Філософія їжі в Україні у воєнний час: етнокультурні моделі та екзистенційні реалії. Культурологічний альманах, 2(14), 199–205. DOI: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.24.
3. Варипаєв, О. М., Міносян, А. С. (2023). Філософія їжі як маніфестація національної ідентичності. У STUDIA SLOBOZHANICA: Матеріали всеукраїнської науково-

методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2023» (с. 37–48). Харків: ДБТУ. https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/015-stud-zb-5.pdf.

Племянник Дмитро Михайлович
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ STEM-ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ, ТВОРЧІСТЬ І КОНСТРУКТИВІЗМ

STEM-освіта розглядається як інтегративна модель навчання, що об'єднує науку, технології, інженерію та математику з метою підготовки здобувачів освіти до вирішення складних реальних проблем. Стратегія STEM за своєю суттю є міждисциплінарною: учні вчаться застосовувати знання й методи різних галузей у єдиному навчальному процесі [1]. За таких умов акцент зсувається від пасивного сприйняття фактів до активного та рефлексивного конструювання знань. На практиці це означає, що у STEM-класах учитель уже не просто передає готову інформацію, а стає фасилітатором: він створює експериментальні задачі та виклики, які спонукають учнів до дослідження, експериментування та перевірки гіпотез. Таким чином знання формується конструктивістським шляхом – як результат особистого досвіду та взаємодії з середовищем.

Ключовим філософським принципом STEM-підходу є інтеграція знань. Як показують дослідження, STEM-освіта свідомо заохочує міждисциплінарне мислення і вирішення реалістичних проблем, що потребують поєднання різнопланових ідей. Наприклад, аналіз літератури виокремлює шість фундаментальних компонентів STEM-навчання – серед них інтеграція дисциплін, робота з реалістичними проблемами, використання інженерного проєктного підходу і співпраця учнів. З філософської точки зору, такий підхід перегукується з ідеєю цісної єдності знання: інженерне мислення або дизайн-наука стають методологічною основою, що об'єднує різні STEM-дисципліни через «виключно STEM-проблеми» [3]. Іншими словами, інтеграція у STEM-освіті спрямована на порозуміння між «мовами» наук і на практичне застосування знань у комплексних задачах. Цей інтегративний характер створює середовище, де учні навчаються бачити світ у цілісній перспективі, а не як низку окремих фактів.

Ще одним фундаментальним аспектом STEM-освіти є творчість. Сучасна філософія освіти та практики 21-го століття визнають, що творчість – це одна з ключових навичок майбутнього. Інтегрований STEM-підхід особливо стимулює розвиток креативності: вивчення взаємозв'язку STEM та творчого мислення показує, що інтенсивне опанування STEM-предметів і позитивне ставлення до них значно корелює з вищими рівнями творчого потенціалу учнів. Міжнародні та національні стандарти освіти, зокрема документи ООН, наголошують на наголошують, що вирішення складних проблем потребує не лише знань, а й уміння генерувати нові ідеї та інноваційні підходи. Дослідження також підтверджують, що інтеграція мистецтва у STEM (STEAM-модель) ще більше розкриває творчий потенціал: практики STEAM базуються на дизайні та проєктному мисленні, що вимагає спільної роботи, міждисциплінарних зв'язків і навчання через діяльність [5]. Так, у STEAM-класах спільне проектування і безієрархічне навчання стимулюють конструювання змістів та збагачують творчі ідеї. Таким чином, творчість у STEM-освіті трактується не як просто «вигадування» продукту, а як глибокий досвід створення нових знань внаслідок активної практичної роботи. Саме поєднання експерименту та уяви сприяє глибинному пізнанню та винахідницьким рішенням.

Конструктивізм виступає філософською основою навчання в STEM: він стверджує, що знання «будується» учнем самостійно. Конструктивізм як теорія навчання сприймається й як філософія освіти. Як зазначено в освітньому дискурсі, цей термін пов'язаний із філософією освіти та епістемологією – знання має сенс лише через суб'єктивний досвід людини. Зокрема,

Жан Піаже вважав, що людина розвиває знання на основі власного досвіду, постійно взаємодіючи з ідеями і коригуючи свої уявлення [2]. У контексті STEM це означає, що учні самі відкривають закономірності: у лабораторних експериментах чи проєктах науковцями-початківцями вони формують власні гіпотези та перевіряють їх, а не просто запам'ятовують формули. Таке конструювання знання ґрунтується на залученні попереднього досвіду учнів та акценті на проблемно-орієнтованому навчанні. Учитель у конструктивістській STEM-педагогіці виступає радше як провідник, що мотивує й спрямовує дослідницьку діяльність, сприяючи рефлексії та глибинному розумінню [4].

Підсумовуючи, філософія STEM-освіти поєднує ідеї активного пізнання та інтегрального знання. Інтегрований характер дисциплін у STEM відображає ідею цілісності світу, а творчий, проєктний компонент забезпечує гнучкість мислення і здатність долати нові освітні виклики. Конструктивістські засади забезпечують, щоб навчання у STEM-освіті було орієнтоване на учня та спрямоване на творчий експеримент. Таким чином, сучасна STEM-педагогіка не лише передає знання, а формує у здобувачів освіти здатність самостійно будувати розуміння через інтеграцію матеріалу і креативність – що відповідає гуманітарно-філософському розумінню освіти як процесу глибинного пізнання.

Список використаних джерел

1. Левченко Л. О., та ін. Навчальна програма з курсу «STEM» для 5-9 кл. / Міністерство освіти і науки України. Київ : МОН України, 2024. 72 с. (проєкт) URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.%205-9.klas-2024/10.09.2024/stem-5-9-kl-levchenko-ta-in-10-09-2024.pdf
2. STEM-освіта / Інститут модернізації змісту освіти. URL: https://imzo.gov.ua/stem-osvita
3. Gavrilas L., Kotsis K. T. Integrating learning theories and innovative pedagogies in STEM education: A comprehensive review. Eurasian Journal of Science and Environmental Education. 2025. Vol. 5. No. 1. P. 11–17. URL: https://www.ejsee.com/volume-5/issue-1
4. Hallström J., Ankiewicz P. Design as the basis for integrated STEM education: A philosophical framework. 2023. Vol. 8. URL: https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2023.1078313/full
5. IEEE TryEngineering. (2022, July 11). The principles of constructivism through the STEM portal. URL: https://tryengineering.org/uk/tryengineering-community-resources/the-principles-of-constructivism-through-the-stem-portal/

Саєнко Ірина Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ВІД ІННОВАЦІЇ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОСТІ

Сучасність не просто відрізок календарного часу, а досвід буття у світі, що пришвидшується, ускладнюється й дедалі глибше пронизується технонаукою. Ми живемо там, де знання стає виробничою силою, глобальні ризики є тлом повсякденності, а індивід водночас автономніший і вразливіший до великих техно-соціальних систем [3, с. 13–14; 21–22]. Це осмислюють через рамки модерну/постмодерну, раціоналізації, публічної сфери, біополітики, «плинної сучасності», «рефлексивної модернізації» та антропоцену (Вебер, Габермас, Фуко, Бауман, Бек, Ґідденс, Латур) [1, с. 29; 2, с. 13–17; 3, с. 78–79].

Сучасність є режимом часу, у якому зміни відбуваються швидше, ніж інституції встигають їх засвоювати; соціальний простір розтягується глобальними мережами й дробиться локальними ідентичностями; а знання стає інструментом конструювання реальності. Веберова «залізна клітка» дисциплінує життя процедурами; Фуко показує режими

керування тілом і нормами; Габермас окреслює можливість комунікативної раціональності проти колонізації життєсвіту системою [2, с. 93]; Бауман описує розмивання стабільних форм; Бек і Ґідденс аналізують саморефлексію суспільства ризику [3, с. 21–25; 78–79].

Необхідно зробити видимими приховані передумови мислення, зокрема віру в нейтральність технологій, самозрозумілість прогресу та єдиний стандарт раціональності; щоб критично аналізувати владу норм, експертиз і алгоритмів; щоб задати критерії відповідальності, гідності та справедливості там, де на кону люди й довкілля [4, с. 7–8]; щоб мати мову для колективного вибору дій: від кліматичної політики до регулювання ШІ [2, с. 330; 3, с. 16, 79].

Час позначений прискоренням і невизначеністю: інновації випереджають життєві ритми, породжуючи «дефіцит сенсу» [1, с. 25]. Завдання полягає у поєднанні творчості й швидкості з турботою, стабільністю та перервністю досвіду. Простір одночасно глобалізується й фрагментується: ланцюги виробництва, даних і медіа з'єднують континенти, але нерівності загострюють напругу між «центрами» і «периферіями», ставлячи питання просторової справедливості й визнання [3, с. 13–15, 79]. Знання і правда дедалі сильніше медіюються платформами: алгоритми структурують увагу й видимість тем; філософська відповідь шукає умови справедливого судження, зокрема прозорість, аргументованість і публічну перевірюваність [2, с. 329]. Влада над життям проявляється як біополітика, тобто управління тілесністю, здоров'ям, даними та відтворенням; потрібен баланс між безпекою й приватністю, між підтримкою вразливих і непомітним наглядом. Технонаука й відповідальність руйнують міф нейтральної технології: артефакти формують звички й горизонти вибору. Економіка і справедливість показують проникнення «ринкової логіки» в освіту, охорону здоров'я, культуру; поряд із розподільчою важать і процедурна справедливість, підходи спроможностей і етика турботи [2, с. 334].

Для аналізу проблем сучасності застосовують низку аналітичних лінз. Критика ідеологій виявляє приховані інтереси під «нейтральними» практиками; генеалогія простежує походження норм і їхню історичну випадковість; герменевтика нагадує, що смисли вписані в традиції та мови; феноменологія й екзистенціалізм повертають до досвіду суб'єкта, зокрема до тривоги, свободи й відповідальності; деліберативна етика формулює умови справедливої публічної дискусії, де рішення народжуються з аргументів, а не з примусу чи маніпуляції увагою [2, с. 348].

Серед вузлових проблем виокремлюють такі напрями. ШІ та автономія виражають ризик втрати пояснюваності й підзвітності, тому необхідний людський контроль із пріоритетом гідності [4]. Клімат і антропоцен показують, що без зміни інфраструктур і політик індивідуальна мораль безсила, отже потрібні справедливий перехід і міжпоколіннєва етика [3, с. 21–22]. Постправда і публічна сфера пов'язані з тим, що платформи виступають архітекторами уваги, тому необхідні інституції перевірки, прозорі алгоритми й культура поважної незгоди. Війна, насильство і пам'ять потребують поєднання принципів справедливої оборони з етикою відновлення та політикою пам'яті. Біополітика, дані та приватність ставлять питання меж нагляду, тілесної автономії й доступності базових благ як підвалин свободи [5].

У філософській рефлексії щодо проблем сучасності дотримуються таких нормативних орієнтирів: відповідальність наперед як передбачення ризиків і створення запобіжників до впровадження [4]; демократизація публічної сфери з акцентом на прозорість процесів, пояснюваність рішень і реальну участь зацікавлених груп [2, с. 357; 3, с. 16]; гідність і вразливість як осердя біополітики та соціальної політики; справедливий перехід у кліматичній та соціальній політиці з метою уникнення зростання нерівностей [3, с. 21–22]; етика турботи як суспільна інфраструктура; освіта, яка плекатиме критичне мислення, медіаграмотність і практики діалогу. Сучасність є полем взаємодії техніки, влади, знання та уразливого життя. Філософська рефлексія виконує три стратегічні функції: розкриває приховані структури смислу й влади, надає мову для спільного орієнтування в ризиках, пропонує нормативні рамки, зокрема гідність, справедливість, відповідальність і турботу.

Список використаних джерел
1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевности. – Київ: Критика, 2013. 176 с.
2. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. – Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
3. Ґіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. – Київ: Альтерпрес, 2004. 100 с.
4. Varypaiev O., Serohina N., Serediuk N., Dorozhko I., Silvestrova O. Ethical challenges in biotechnology: exploring the boundaries of scientific intervention. Synesis. Universidade Católica de Petrópolis, Rio de Janeiro, Brasil, 2025. V. 17(1). P. 1–20 https://doi.org/10.5281/zenodo.15095501
5. Варипаєв, О., Северин-Мрачковська, Л., Прудченко, І. (2025). Філософські концепції постгуманізму та трансгуманізму у контексті культурних змін, спричинених штучним інтелектом. Філософія та управління, (4(8). https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.4.09

Самойленко Антон Романович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ: КРИЗА ІСТИНИ, ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сучасна епоха, позначена безпрецедентною динамікою змін, глобалізаційними процесами та технологічними трансформаціями, потребує не просто нового осмислення, а цілісної філософської переоцінки самої природи буття людини у світі. Однією з ключових метафор, що дозволяє інтерпретувати цю реальність, є поняття плинної сучасності (З. Бауман). У такому суспільстві соціальні форми, інститути та ідентичності втрачають сталість, поступаючись місцем мінливості, фрагментарності й невизначеності [2]. Локальні політичні системи часто не встигають адаптуватися до швидкозмінного глобального контексту, що породжує недовіру, тривожність і загальне відчуття нестабільності. Бауманова інтерпретація вказує на те, що сучасна криза не є випадковою чи тимчасовою, а радше виявом глибинних процесів розчинення традиційних форм соціального порядку, де індивід залишається сам на сам із надлишком інформації, вибору та невизначеності [2].

У мінливому культурному ландшафті значущим стає питання істини та способів її конституції. Ж. Бодріяр у теорії симулякрів показує розмиття меж між реальним і уявним, автентичним і сконструйованим; симулякри як знаки без референта витісняють безпосередній досвід і заміщують реальність її копією. М. Фуко підкреслював, що істина формується у конкретних владних дискурсах і не є універсальною категорією, отже те, що визнається «істинним», залежить від специфічних соціальних практик і механізмів влади. У сукупності ці підходи пояснюють феномен постправди, коли об'єктивні факти відступають перед емоціями, віруваннями і медійними маніпуляціями; таке спотворення істини підриває довіру до наукового знання та політичних інституцій і загострює кризу розуміння [3].

З втратою сталих ідентичностей особистість опиняється перед необхідністю самостійно конструювати власне «я» в умовах нестабільності та множинності культурних кодів. Людина більше не може покладатися на традиційні орієнтири чи усталені соціальні ролі, натомість мусить щоразу наново визначати своє місце у світі. Цей процес супроводжується не лише свободою вибору, а й глибинним почуттям тривоги та відчуження. У таких умовах набуває значення етика відповідальності, сформульована Г. Йонасом, яка наголошує на обов'язку враховувати довгострокові наслідки людської дії для збереження людського життя на планеті [4]. Йонсіанський підхід розглядає відповідальність не лише як моральну категорію, а й як практичний імператив у часи техногенної загрози.

У цифрову добу до традиційних філософських питань додаються нові, пов’язані з технологічною реальністю. Штучний інтелект, віртуальні простори, біоінженерія та

алгоритмічні системи змінюють не лише способи комунікації, а й саму структуру людського буття. Бодріярова концепція гіперреальності вказує на те, що симуляції можуть остаточно витісняти реальність, розмиваючи кордони між суб'єктом і технологією [1]. Алгоритми дедалі частіше беруть на себе функції, які раніше належали людині, що ставить під сумнів автономність суб'єкта та його моральну автономію; ця трансформація вимагає переосмислення гуманістичних засад та нормативних гарантій людської гідності в технопросторі.

Філософські рефлексії проблем сучасності не лише діагностують кризи, але й окреслюють контури можливих відповідей. Йдеться про необхідність відновлення міжособистісної солідарності, розвитку критичного мислення та формування нових етичних орієнтирів, які поєднують технологічний прогрес із принципами відповідального існування. Нестабільність може стати джерелом творчості, а невизначеність – простором самопізнання; філософія, як критичний інструмент, здатна спрямувати ці процеси у конструктивне русло.

Список використаних джерел

1. Жан Бордіяр "Симулякри і симуляція" / URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf
2. Varypaiev, O. M. (2025). Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб'єкта і нова онтологія пізнання. Вісник гуманітарних наук, (7), 1–22. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
3. Varypaiev, O., Hhumeniuk, S., Kotun, K., Volskyi, D., & Vernudina, I. (2025). AI Philosophy: Challenges to Man's Identity and Moral Norms. International Journal on Culture, History, and Religion, 7(SI1), 242–255. DOI: https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.194
4. Йонас Г. «Принцип відповідальності» / URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Yonas_Hans/Pryntsyp_vidpovidalnosti_U_poshukakh_etyky_dlia_tekhnolohichnoi_tsyvilizatsii.pdf?

Сокіл Таїсія Євгеніївна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ПЕРШООСНОВА ПРАВА: ОСМИСЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ТА СУБСТАНЦІЙНИХ АТРИБУТІВ

Надмірний юридичний позитивізм, що редукує право до чинної норми та криза легітимності права в умовах динамічних соціальних змін (викликана, зокрема, постнекласичними викликами та плюралізмом цінностей) сприяють відриву правової теорії від її морально-етичного фундаменту. У відповідь на це, справедливість постає перед нами не лише як зовнішній ідеал чи моральна вимога до права, а як його онтологічна першооснова та субстанційний атрибут. Інакше кажучи, справедливість є тією невіддільною, сутнісною ознакою, без якої право, навіть бувши формально чинним, втрачає свою легітимність та правову сутність, перетворюючись на чистий примус або антиправо. А отже, необхідно переглянути методологічні підходи та здійснити глибинне осмислення справедливості, щоб обґрунтувати її визначальну роль у розумінні сутності та легітимності права.

Звертаючись до джерел класичної філософської традиції, зокрема праць Платона та Аристотеля, а згодом Томи Аквінського, справедливість завжди розглядалася як головна мета та фундаментальна цінність права. Аристотель, зокрема, чітко розрізняв її зрівнювальну (базується на принципі еквівалентності «рівне за рівне») та розподільчу (враховує особливості суб'єктів і передбачає нерівний розподіл благ) форми, підкреслюючи її структурувальну роль у суспільстві [3]. Цей ідейний потік, підтриманий у сучасній філософії Дж. Роулзом, який назвав справедливість «першою чеснотою» усіх соціальних інститутів, формує переконання, що справедливість є вихідною та визначальною ознакою для розуміння сутності права [2].

Саме це історичне обґрунтування дозволяє стверджувати, що справедливість не виводиться з будь-якої іншої цінності, а є первинною щодо нормативного закріплення. Наприклад, коли Д. Ллойд наголошує, що «без справедливості [право] є насмішкою, якщо не повним запереченням самого себе», артикулює онтологічний аспект: право, яке не відповідає цій першооснові, втрачає свою правову природу, перетворюючись на свою протилежність – антиправо [4, с. 142]. Відповідно, якщо справедливість уособлює нерозривний зв'язок між мораллю і правом, то вона є атрибутом права, без якого воно втрачає свою легітимність та правову вагу.

Сучасна філософія права, розвиваючи підхід Аристотеля, виділила формальну, змістову та процедурну справедливість. Основу формальної справедливості становить вимога «до однакового слід ставитися однаково», яка реалізується у принципі формальної рівності. Процедурна справедливість, своєю чергою, зосереджується на належних процесуальних правилах (зокрема, у судочинстві), які мають забезпечити неупередженість та досягнення справедливого результату. Однак, лише змістовна справедливість забезпечує баланс між вимогами формальної рівності та не менш важливою категорією – свободою. Саме невідчужувані права і свободи людини, що втілюють ідеї людської гідності, становлять фундамент змістовної справедливості. Тому справедливість є визначальною ознакою, яка передує нормативному закріпленню права [4, с. 143-145].

Виходячи з цього, онтологічна функція справедливості полягає у наданні праву сутнісного наповнення та легітимності. Відомий французький теоретик права Ж.-Л. Бержель зазначав: «Загалом право набуває властивого і специфічного для нього змісту тільки в понятті справедливості» [1]. Інакше кажучи, справедливість виступає тією необхідною правовою природою, без якої юридична система, навіть бувши формально чинною, не може претендувати на статус автентичного права. Наприклад, якщо закон дозволяє дискримінацію на основі ознак, які не мають стосунку до правової сутності, він, хоча і є чинним з погляду загальної теорії права, перестає бути правом з онтологічного погляду.

Водночас із цим важливо продемонструвати зіставлення справедливості як правової категорії (нормативно закріплена справедливість) та справедливості як морального мірила (вимога до права). Перша виражається у формальних процедурах (належна процедура, неупередженість суду тощо) і втілюється у законодавчому акті, тоді як друга слугує критерієм оцінки змісту самого закону, тобто його легітимності та відповідності ідеалу. До прикладу, коли суддя застосовує закон, що відповідає формальній рівності, але його буквальне застосування призводить до явно несправедливого соціального результату, виникає потреба в його корекції (або переосмисленні) через парадигму змістовної справедливості. Цей процес відображає напругу між юридичним позитивізмом та природно-правовою доктриною.

Підсумовуючи вищевикладене, справедливість є онтологічною першоосновою права, оскільки вона становить його сутнісний, невіддільний атрибут, без якого право втрачає свою легітимність та правову природу, перетворюючись на антиправо. Як аксіологічна основа, справедливість уможливлює необхідний баланс між похідними цінностями і ґрунтується на людській гідності. Ця першооснова надає праву онтологічної спроможності, спонукаючи до постійної рефлексії щодо його інструментального вираження у законах. Відповідно до цього виникає необхідність осмислення справедливості як фундаментальної засади для вирішення аксіологічно складних проблем сучасності, де формально-логічний позитивізм є недостатнім. Лише інтеграція справедливості як онтологічної основи забезпечує цілісність та гуманність правової системи.

Список використаних джерел

1. Bergel J.-L. Théorie générale du droit. 3-e éd. Paris : Dalloz, 1998.
2. Rawls J. A Theory of Justice. Cambridge, MA : The Belknap Press of Harvard University Press, 1971.

3. Аристотель. Нікомахова етика / Переклав з давньогрецької Віктор Ставнюк. – К. : «Аквілон-Плюс», 2002. – 480 с.
4. Козюбра М. І. Практична філософія права: Монографія. – К. : «ДУХ І ЛІТЕРА», 2024. – 496 с.

Солопихіна Надія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФІЯ ДОВІРИ: КОМУНІКАЦІЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ ДОПОМОГИ

Ветеринарна медицина сьогодні переживає глибокі зміни, пов’язані не лише з технологічним прогресом, а й зі зміною парадигми взаємодії між лікарем і власником тварини. Ефективність допомоги залежить не тільки від знань і досвіду спеціаліста, а й від наявності стійкої довіри, що виникає у процесі відкритої, чесної та емпатійної комунікації. Саме довіра стає філософською категорією, яка перетворює медичну процедуру на морально насичений акт співпраці. Довіра у ветеринарній практиці поєднує професіоналізм і людяність. Вона передбачає, що власник визнає компетентність лікаря, а ветеринар, у свою чергу, демонструє повагу, чесність і готовність пояснити складні питання доступно. У сучасних дослідженнях наголошується, що значна частина практикуючих ветеринарів не має достатніх комунікативних навичок для ефективної роботи з клієнтами, через що можуть виникати непорозуміння, відсутність прихильності до лікування чи навіть втрати клієнтів [3, с. 12].

Комунікація у ветеринарії охоплює інформаційний, емоційний і моральний рівні. На інформаційному рівні вона забезпечує точність і зрозумілість діагнозу, прогнозу та плану лікування. На емоційному рівні формує довіру, підтримку і відчуття безпеки. На моральному рівні вона гарантує чесність, прозорість і відповідальність за прийняті рішення. Лікар, який здатний поєднати всі ці аспекти, створює атмосферу психологічного комфорту, що прямо впливає на результат лікування [3, с. 14]. Найбільш ефективною моделлю взаємодії між лікарем і власником визнається партнерська модель. Вона ґрунтується на діалозі, взаємоповазі й залученні клієнта до процесу прийняття рішень. На відміну від авторитарної моделі, де лікар виступає єдиним носієм істини, партнерський підхід спирається на принцип довіри та співучасті. Власник не є пасивним спостерігачем, а бере участь у виборі методу лікування, зважує ризики, ставить уточнювальні запитання, що не лише підвищує його обізнаність, а й зміцнює відповідальність за результат [4, с. 34]. Дослідження комунікативних процесів у ветеринарних клініках доводять, що різні власники тварин мають неоднакові очікування щодо ступеня залучення в прийняття клінічних рішень. Деякі потребують детального пояснення кожного етапу, інші ж віддають перевагу мінімальній участі, повністю довіряючи лікарю. В обох випадках саме якість комунікації визначає рівень задоволеності клієнта, прихильність до терапії та ефективність лікування. Зрозумілість, відкритість і доступність інформації стають ключовими критеріями позитивного досвіду [2, с. 21].

Висока культура комунікації безпосередньо впливає на економічні та професійні показники ветеринарної практики. Клієнти, які довіряють лікареві, не лише виконують його рекомендації, а й повертаються знову, радять клініку іншим, створюючи позитивну репутацію закладу. Довіра, отже, є не лише етичним, а й стратегічним ресурсом ветеринарної медицини.

У професійному становленні ветеринара комунікаційні навички повинні формуватися одночасно з клінічними. Практичний досвід показує, що ефективний лікар не лише технічно компетентний фахівець, а й добрий комунікатор, здатний перекласти складні медичні поняття на доступну для клієнта мову. Тому сучасні навчальні програми мають включати тренінги з активного слухання, рольові ігри, клінічні симуляції, моделі етичного консультування [2, с.17]. Такі методи не лише покращують взаємодію між студентом і майбутнім клієнтом, а й

сприяють формуванню особистісної відповідальності, відкритості та доброзичливості [5, с. 454].

Особливої актуальності проблема довіри набуває в українських умовах, де ветеринарна медицина тривалий час сприймалася передусім як технічна допомога. Нині ж суспільство очікує від ветеринара не лише знань і досвіду, а й уміння комунікувати, проявляти емпатію та пояснювати свої дії. Довіра тут виступає не лише наслідком професійності, а її передумовою. У перспективі розвиток філософії довіри у ветеринарії та інших суміжних галузях має стати складовою професійної етики й стандартів галузі, що передбачає створення системи безперервного навчання комунікаційним навичкам, розробку етичних кодексів і впровадження принципів відкритого діалогу у щоденну практику

[1, 36]. Ветеринар, який уміє слухати, розуміти й підтримувати, стає не просто лікарем, а партнером власника у справі турботи про тварину.

Отже, філософія довіри у ветеринарній медицині поєднує знання, мораль і спілкування в єдину цілісну систему. Комунікація виступає її осердям, завдяки якому професійна діяльність набуває гуманістичного змісту.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201
2. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18. https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content
3. Pun, J. K. H., Chan, E. A., Wang, S., Slade, D.(2020). An integrated review of the role of communication in veterinary clinical practice: Implications for clinical practice, education, and research. BMC Veterinary Research, 16(1), 394. https://doi.org/10.1186/s12917-020-02558-2
4. Bard, A. M., Main, D. C. J., Haase, A. M., Whay, H. R., Roe, E. J., & Reyher, K. K. (2017). The future of veterinary communication: Partnership or persuasion? Veterinary Record, 181(24), 629. https://doi.org/10.1136/vr.104455
5. Janke, N., Coe, J. B., Bernardo, T. M., Dewey, C., & Stone, E. A. (2021). Pet owners' and veterinarians' perceptions of information exchange and clinical decision-making in companion animal practice. Journal of the American Veterinary Medical Association, 258(4), 452–461. https://doi.org/10.2460/javma.258.4.452

Слюсаренко Валерія Дмитрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФІЯ ДОБРА У ЧАСИ ЗЛА: ОНТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МИЛОСЕРДЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна є крайньою формою зла, у якій випробовується сама можливість людяності. Вона руйнує довіру, підміняє співчуття страхом і перетворює моральні орієнтири на поле бою між обов'язком та співчуттям. Та попри все, саме у період насильства виявляється справжня сила

гуманності [1, с. 71]. Вона перестає бути абстрактною чеснотою й набуває форми конкретних дій, що підтримують життя, коли навколо панує смерть. У контексті сучасної України гуманістичні цінності стали не лише моральною категорією, а й практикою виживання спільноти, яка вчиться залишатися людяною навіть у нелюдських умовах. З огляду на соціальні трансформації, що супроводжували країну після 2014 року, можна стверджувати: поява масового волонтерського руху стала не лише відповіддю на зовнішню загрозу, а й проявом глибокого внутрішнього оновлення. У ситуації, коли державні інституції виявилися неготовими забезпечити оборону та соціальний захист, громадяни взяли на себе роль моральних суб'єктів, здатних до самоорганізації. [3, с. 334–336].

Поступово утверджується розуміння моральності як системної категорії, що має суспільно-політичний вимір. Вона постає не лише як противага злу, а як чинник стабільності, духовний каркас нації, здатної до самоорганізації. В основі цього процесу лежать горизонтальні зв'язки довіри, без яких неможлива ефективна оборона держави. З філософської точки зору це можна розглядати як прояв етики відповідальності, коли людина діє не через примус, а керуючись внутрішнім імперативом служіння спільному благу [2, с. 159].

Альтруїзм у воєнний час часто сприймають як ознаку слабкості, проте в реальності він є найвищим проявом духовної сили. Варто підкреслити, що в умовах масового насильства акти співчуття набувають подвійного сенсу: вони водночас утверджують людяність і виступають формою опору дегуманізації. Коли порятунок поранених, підтримка переселенців або захист тварин відбуваються під звуки обстрілів, такі дії набувають етичного виміру, що перевищує межі індивідуальної доброчесності. Це свідомий вибір залишатися людиною там, де зло намагається стати нормою [3, с. 337].

Поступово волонтерство перетворюється на суспільну практику, яка виходить за межі особистої моралі. Саме через горизонтальні мережі допомоги відновлюється довіра між людьми, котрі втратили спільний моральний ґрунт. У цьому сенсі добрі вчинки не лише рятують життя, а й повертають народу колективну суб'єктність, перетворюючи хаос на впорядковану взаємодію.

У межах сучасних досліджень громадянського суспільства наголошується, що волонтерська активність в Україні сформувала нову модель громадянства. Вона ґрунтується на принципах взаємної довіри, автономії та активної участі. Таке «залучене громадянство» функціонує як моральна інфраструктура, здатна підтримувати соціальний порядок навіть за відсутності стабільних державних механізмів [5, с. 53–55].

Особливої ваги набуває феномен довіри, який виступає основним механізмом підтримання соціальної згуртованості. Саме він робить можливою колективну дію без централізованого контролю, дозволяє утримувати єдність навіть у часи нестабільності. Як показує аналіз волонтерських наративів, саме довіра виконує роль морального компенсатора державної слабкості, стаючи формою опору системному злу [5, с. 56–58]. У такому контексті етична активність постає не як пасивна чеснота, а як стратегія виживання й водночас розвитку.

Не менш вагомою є роль етики турботи, що набуває особливого значення у гуманітарних обставинах. Вона охоплює не лише емпатійне ставлення, а й практичну дію, спрямовану на підтримку найбільш уразливих груп. Згідно з сучасними гуманітарними дослідженнями, саме етика турботи формує моральні засади післявоєнного відновлення [4, с. 148–150]. Її зміст полягає не лише у допомозі постраждалим, а й у створенні передумов для гідного існування. У цьому вимірі турбота стає публічною доброчесністю, що визначає рівень цивілізованості спільноти.

З огляду на історичні паралелі, можна зробити висновок, що гуманістичні принципи у воєнному контексті мають не лише моральний, а й політичний характер. Вони позначають межу між варварством і людяністю. Подібне розуміння дозволяє трактувати співчуття не як антипод боротьби, а як її етичну основу [4, с. 154–155].

Отже, у філософії добра під час війни відбувається глибоке оновлення моральної свідомості. Гуманістичні практики постають активною силою, здатною змінювати соціальну

дійсність. Вони створюють простір довіри й співчуття там, де панує страх, тим самим заперечуючи логіку руйнування. Війна оголює істину про людську природу: саме у найтемніші часи вона здатна породжувати найяскравіші прояви духовної величі.

Список використаних джерел

1. Калітіна В. О., Варипаєв О. М. Війна, мир і справедливість: між болем, надією та гідністю. STUDIA SLOBOZHANICA: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2025» (Харків, ДБТУ, 30 квітня 2025 р.). Харків, 2025. С. 70-73 https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4f80c7b4-b7fa-405a-b351-a3579bb5a43c/content
2. Rudenko O., Varypaiev O., Tsoi T., Donii N., Bolotnikova I. The study of military conflict: human existence in times of distress // Journal of Law and Political Sciences. - 2025. - Vol. 46, Issue 2 : Special Issue: SI. - P. 154-168 https://doi.org/10.5281/zenodo.17130549
3. Fedinec, Csilla. The Ukrainian Civil Volunteer Movement during Wartime (2014–2022). У: Bálint Madlovics and Bálint Magyar (eds.). Ukraine's Patronal Democracy and the Russian Invasion. CEU Press, 2023.
4. Barnett, Victoria J. The Ethics of Care for Civilians, Internally Displaced Persons, and Enemy Prisoners of War. In: A Persistent Fire: The Strategic Ethical Impact of World War I on the Global Profession of Arms, 2021, с. 147–155.
5. Boichak, Olga, and Brian McKernan. Narratives of Volunteering and Social Change in Wartime Ukraine. Cultural Sociology, 2024, Vol. 18(1) 48–71.

Струпов Артем Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

АНАЛІЗ РОМАНУ Ф. НІЦШЕ «ТАК МОВИВ ЗАРАТУСТРА» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

"Так мовив Заратутра" Фрідріха Ніцше - це не просто філософський роман, а один із найвпливовіших та найбільш суперечливих текстів в історії філософії. У ньому автор у поетичній формі порушує питання людського існування, проголошуючи знамениту фразу "Бог помер" та вводячи концепцію Надлюдини як мети для людства. Ці ідеї кинули виклик традиційній моралі та релігії, а згодом справили глибокий (і часом деструктивний) вплив на світогляд XX століття. Концепції Ніцше були активно підхоплені, по-різному інтерпритовані, а часом брутально спотворені різними ідеологіями, найвідомішою з яких був нацизм, що використовував їх для виправдання своєї політики.

Надлюдина - це індивід, який внутрішньо звільнився від обмежувальних суспільних конвенцій та застарілих цінностей. Вона постає як самодостатня особистість, яка створює власні правила життя, спираючись на свою волю до влади та власне розуміння світу. Надлюдина - це безперервний процес самоперевершення. Це не кінцева мета, а постійне вдосконалення, подолання власних обмежень та зростання над собою. Це шлях не до якоїсь визначеної цілі, а до розкриття максимального внутрішнього потенціалу.

Вислів Фрідріха Ніцше "Бог помер" - це не буквальна заява атеїста, а глибокий культурний діагноз. "Бог" у цьому контексті є символом усієї системи абсолютних цінностей, можелі та істини, на якій тисячоліттями трималася західна цивілізація. Ніцше стверджує, що ми його "вбили" - тобто сам розвиток людства, зокрема Просвітництво та науковий раціоналізм, зробив віру в цей неприродній фундамент непереконливою. Однак ця смерть не є приводом для радості, адже вона створює величезну порожнечу і призводить до головної хвороби сучасності - нігілізму, стану, коли старіцінності зруйновані, а нових ще немає, що породжує відчай і втрату сенсу. Таким чином, ця подія є водночас і катастрофою, і необхідним викликом: людство має або загинути в нігілізмі, або взяти на себе відповідальність за

створення нових цінностей. Саме в цій точці і з'являється простір для Надлюдини - типу, який приймає цю страшну свободу і стає творцем власного сенсу замість того, щоб шукати його у зовнішньому авторитеті.

Вплив "Так мовив Заратустра" на ідеології XX є трагічним прикладом того, як філософія може бути небезпечно спотворена. Сам поетичний та афористичний стиль Ніцше, позбавлений суворої системності, зробив його тексти вкрай вразливими до вибіркових та маніпулятивних інтерпритацій. Найвідомішим випадком стало брутальне викривлення його ідей нацизмом: духовна концепція "Надлюдини" була примітизована до біологічної "арійської раси", а психологічна "воля до влади" була перетворена на соціал-дарвіністське право на військове панування. Ключову роль у цій фальсифікації відіграла сестра філософа, Елізабет Фьорстер-Ніцше, яка, будучи антисеміткою, свідомо редагувала його архіви для відповідності ідеології, яку просувала лідерам Третього Рейху. Іронія полягає в тому, що ця нацистська інтерпритація прямо суперечила поглядом самого Ніцше, який за життя відкрито зневажав "стадний" німецький націоналізм, мілітаризм та антисемітизм.

Список використаних джерел

1. Сестра Ніцше зробила його батьком фашизму // AR25.org. – URL: https://www.ar25.org/article/sestra-nicshe-zrobyla-yogo-batkom-fashyzmu.html
2. Що мав на увазі Ніцше, сказавши «Бог помер» // Ieshua.org. – URL: https://ieshua.org/shho-mav-na-uvazi-nitsshe-skazavshi-bog-pomer.htm
3. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого / пер. з нім. А. В. Савченко. – Харків: Фоліо, 2024. – 253 с.

Субота Домініка Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФІЯ СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ЯК СЛОВО ФОРМУЄ ОБРАЗ ВЕТЕРИНАРА

Філософія спілкування здавна привертала увагу мислителів від античних уявлень про силу слова до сучасних міждисциплінарних теорій мови як форми соціальної взаємодії. Упродовж історії людства слово посідало центральне місце у процесі пізнання, культурі, моралі та міжособистісних відносинах [2].

У Новий час мова почала осмислюватися не лише як засіб мислення, а й як простір існування людини. Г. Гадамер і М. Гайдеггер зазначали, що саме через слово людина входить у спільний світ значень. У XX столітті Л. Вітгенштайн слушно зауважив: «Межі моєї мови означають межі мого світу», наголошуючи, що мова визначає горизонти нашого мислення, спосіб розуміння дійсності й характер взаємодії з іншими [1].

Саме у цьому контексті професійна комунікація ветеринара набуває особливого значення. Його діяльність є унікальним поєднанням медичної компетентності, емпатії та педагогічної майстерності. Адже ветеринар має справу не лише з тваринами, а й з їхніми власниками, для яких домашній улюбленець часто є членом родини. Тому професійний успіх фахівця залежить не лише від точності діагностики та ефективності лікування, а й від того, наскільки він здатен зрозуміло, тактовно й доброзичливо пояснити ситуацію, заспокоїти людину, викликати довіру.

Ветеринар працює водночас у двох площинах: із тваринами, застосовуючи клінічні та біологічні знання, і з людьми, реалізуючи комунікативну складову своєї професії. У спілкуванні з власником тварини формується не лише професійна репутація, а й загальний рівень довіри до ветеринарної медицини як галузі. Під час пояснення діагнозу, опису лікування чи прогнозу перебігу хвороби ветеринар виступає не лише як лікар, а й як комунікатор, психолог і навіть педагог.

Як показує практика, навіть найточніше лікування може виявитися неефективним, якщо власник не зрозумів суті призначень або не довіряє лікарю. Тому мова у ветеринарній практиці є своєрідним мостом між знанням і дійсністю, між наукою і людиною. Вона виконує одночасно кілька функцій: інформативну, мотиваційну, етичну та психотерапевтичну [3, 45-47].

Формування цієї багатовимірної компетентності неможливе без гуманітарної освіти. Важливу роль відіграють філософія, педагогіка, психологія, етика та культура мовлення. На перший погляд може здаватися, що ветеринару достатньо знань із анатомії, фізіології чи фармакології. Однак гуманітарні дисципліни допомагають зрозуміти, як працює людське сприйняття, як слова можуть впливати на поведінку і настрій, як формуються довіра та співпереживання. Вони навчають бачити ситуацію комплексно, усвідомлювати відповідальність за зміст і форму висловлювань, а також уникати конфліктів, що часто виникають через непорозуміння у комунікації [3, 50-52].

Гуманітарна підготовка фахівця створює не лише інтелектуальну, а й морально-етичну основу професійної діяльності. Професійно-термінологічна компетентність полягає у вмінні гармонійно поєднувати наукову точність із живим спілкуванням [4, с. 30-33].

Сучасна епоха цифровізації створює нові виклики для професійного спілкування. Онлайн-консультації, комунікація через месенджери, соціальні мережі та електронну пошту вимагають здатності формулювати думки коротко, але водночас тепло, доброзичливо й зрозуміло. Кілька рядків тексту можуть зміцнити довіру або її зруйнувати. В умовах цифрового середовища, де часто відсутній невербальний контакт, особливого значення набуває етика письмового мовлення: добір слів, інтонаційні маркери, рівень формальності, ввічливість і чіткість.

У поєднанні науки, етики та людяності формується справжній образ ветеринара, спеціаліста, для якого слово є не просто інструментом професії, а виявом культури, гуманізму та внутрішньої відповідальності перед пацієнтом і його власником. Саме це поєднання знань, моральних принципів і комунікативної чуйності створює фундамент довіри, без якого жодна медицина, ні людська, ні ветеринарна, не може бути повноцінною. Адже у кожному слові, зверненому до людини, проявляється не лише професійність, а й людяність, а це головна ознака справжнього лікаря.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології, 2025, № 5(45), с. 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
2. Варипаєв О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб’єктності в процесах пізнання. Філософія та управління, 2025, 2(6), с. 1–10. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02
3. Стукало О. А. Підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. канд. пед. наук. Київ : НУБіП, 2023. [с. 45-47, 50-52] https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_stukalo.pdf
4. Роньшина Л. С. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2009. [с. 29-33] https://rep.btsau.edu.ua/bittream/BNAU/8854/1/Osoblyvosti_vykorys.pdf? utm_source=chatgpt.com

Ткачук Дмитро Васильович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

ЛЮДИНА МІЖ ТЕХНІКОЮ І СЕНСОМ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОСТІ

Сучасність – це час, коли технології змінюють не лише світ, а й саму людину. Глобалізація, війни, екологічні катастрофи та інформаційне перевантаження змушують нас переосмислити, що означає бути людиною в епоху технократизму. Як зазначав Мартін Гайдеггер, «техніка може підпорядкувати собі людину, якщо вона втратить здатність до осмислення свого існування» (Гайдеггер, 1997).

Ця думка особливо актуальна сьогодні, коли штучний інтелект, соціальні мережі й автоматизація формують нову реальність. Людина повинна залишатися суб'єктом, а не засобом технічного прогресу.

Альбер Камю наголошував, що бунт – це «акт духовного утвердження, у якому людина говорить "ні" приниженню, але водночас "так" – свободі» (Камю, 2008).

У цьому сенсі філософія стає формою внутрішнього опору байдужості й безсенсовності. Власне, сучасна людина повинна навчитися не лише протестувати проти зла, а й шукати позитивні цінності, що дають духовну опору.

Ганс Йонас, аналізуючи етичний вимір технічної цивілізації, наголошував на «принципі відповідальності» перед природою та майбутніми поколіннями (Йонас, 2009).

Його ідея перегукується з глобальними викликами сьогодення – від кліматичних криз до деградації моралі. Людство потребує не просто нових технологій, а нової етики, заснованої на співчутті й усвідомленні наслідків своїх дій.

Як підкреслював Ганс-Георг Гадамер, «істина народжується лише у процесі діалогу» (Гадамер, 2003).

Сьогодні, коли віртуальне спілкування витісняє живе, ця теза звучить як заклик до збереження культури взаєморозуміння. Моя позиція полягає в тому, що філософія має не тільки аналізувати кризу комунікації, а й виховувати здатність до щирого слухання й співпереживання.

Висновки

Філософія сучасності – це не втеча від світу, а пошук сенсу в його межах. Вона допомагає людині відновити духовну рівновагу, поєднати технічний прогрес із моральним зростанням і зберегти головне – людяність.

Список використаних джерел

1. Камю А. Бунтівна людина. – К.: Основи, 2008.
2. Гайдеггер М. Лист про гуманізм. – Львів: Літопис, 1997.
3. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. – К.: Юніверс, 2003.
4. Йонас Г. Принцип відповідальності: Етика для технологічної цивілізації. – К.: Дух і літера, 2009.

Устьянова Анна Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

РОЗДУМ НАД ФІЛОСОФСЬКИМИ ІДЕЯМИ В. ДІЛЬТЕЯ «ДОПОВНЕННЯ З РУКОПИСІВ»

У фрагменті з праці Вільгельма Дільтея «Доповнення з рукописів» розглядаються важливі питання філософії пізнання й духовного життя людини. Дільтей підкреслює, що розуміння – це не лише розумова діяльність, а насамперед живий процес, у якому бере участь уся душа. Людина не може пізнати світ лише розумом, бо кожне розуміння пов'язане з

переживанням і внутрішнім досвідом. Саме через духовне життя ми здатні пізнати інших і самих себе.

Філософ вважав, що пізнання має дві сторони: раціональну й емоційну. У цьому полягає відмінність «наук про дух» від природничих наук. Якщо природничі науки пояснюють зовнішні закономірності, то науки про дух досліджують унікальне внутрішнє життя людини. Розуміння у Дільтея – це не холодний аналіз, а співпереживання, занурення у духовний світ іншої людини.

Важливе місце у філософії Дільтея займає герменевтика – наука про тлумачення. Вона покликана розкривати духовний зміст, що стоїть за текстами, творами мистецтва чи історичними подіями. Справжнє тлумачення передбачає не лише логічне осмислення, а й внутрішнє співпереживання. Таким чином відбувається поєднання минулого й сучасного: дух автора оживає в душі тлумача.

На думку Дільтея, історія людства – це не просто послідовність фактів, а вираження духовного досвіду поколінь. Через розуміння минулого людина пізнає саму себе. Це й є суть герменевтичного кола: щоб збагнути частину, треба осягнути ціле, а щоб зрозуміти ціле – потрібно звернутися до частини.

На мою думку, ідеї Дільтея залишаються актуальними й нині. У світі, переповненому інформацією, але позбавленому глибини розуміння, його думка про духовну співпричетність набуває особливого значення. Ми не можемо зрозуміти ні себе, ні інших без щирого співпереживання. Філософія Дільтея вчить поєднувати знання й життя, розум і серце, роблячи пізнання по-справжньому людяним.

Список використаних джерел

1. Дільтей В. «Доповнення з рукописів»//Філософія: хрестоматія для аспірантів: навч. пос. / уклад. О. Г Волков-Мелітополь: (б.в.) – с.281

Фалько Орина Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

МІФ ТА МІФОТВОРЧІСТЬ У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

Упродовж історії людства міф був однією з перших форм осмислення світу, засобом пояснення походження людини, природи та соціальних явищ. Проте, попри розвиток науки, технологій і раціонального мислення, міф не зник із сучасного життя. Навпаки, у XXI столітті він набуває нових форм і функцій, активно проявляючись у масовій культурі, політичній риториці, рекламі та цифровому середовищі. Міфотворчість стає важливим інструментом комунікації, впливу та формування колективної свідомості.

Сучасний комунікативний простір – це багаторівнева система, у якій взаємодіють традиційні та новітні медіа, соціальні мережі, візуальні образи, інформаційні потоки й символічні коди. У цьому середовищі міф функціонує не лише як оповідь про минуле, а як спосіб створення нової реальності. Завдяки повторюваності, емоційній насиченості та простоті сприйняття міфологічні структури стають ефективними механізмами комунікації. Люди не просто отримують інформацію – вони включаються у процес спільного конструювання смислів, які надають значення подіям і явищам.

Одним із найяскравіших проявів сучасного міфотворення є медіамістика – створення та поширення через ЗМІ символічних образів, які викликають довіру, формують уявлення про «героїв» і «ворогів», «успіх» і «поразку». Реклама активно використовує архетипічні мотиви – молодість, красу, силу, свободу – що апелюють до підсвідомого досвіду людини. Політичний дискурс часто оперує міфами про «велику історичну місію», «єдність народу» або «загрозу ззовні», аби легітимізувати владу та мобілізувати суспільство. У цифровому просторі,

особливо в соціальних мережах, міфи створюються буквально щодня – через візуальні меми, вірусні відео чи символічні хештеги.

Особливу роль у сучасній міфотворчості відіграє технологічна медіація. Алгоритми соціальних платформ формують інформаційні бульбашки, у межах яких користувачі стикаються переважно з контентом, що підтверджує їхні переконання. Унаслідок цього зростає довіра до певних інформаційних міфів і виникають спільноти, засновані на спільній «вірі» в певні наративи. Таким чином, сучасний міф – це не лише продукт масової культури, а й результат взаємодії людини з цифровими технологіями, які визначають доступ до знань і способи комунікації.

Не менш важливою є й позитивна функція міфу. Він може виступати засобом соціальної інтеграції, ідентифікації та моральної орієнтації. Міфи допомагають формувати національну пам’ять, підтримувати культурну тяглість і створювати символічні образи, що об’єднують суспільство. У цьому сенсі міфотворчість є не лише інструментом маніпуляції, а й способом культурного самовираження.

Отже, у сучасному комунікативному просторі міф і міфотворчість набувають нових форм і змістів, залишаючись при цьому потужним засобом впливу на масову свідомість. Вони поєднують у собі елементи раціонального й ірраціонального, традиційного й технологічного, стаючи ключовими чинниками соціального конструювання реальності. Розуміння механізмів сучасної міфотворчості є необхідною умовою критичного мислення, інформаційної безпеки та усвідомленої участі людини в комунікативних процесах XXI століття.

Харченко Максим Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СВІТУ

У сучасному світі, що характеризується безпрецедентною швидкістю змін та глибокими кризами, філософія перестає бути академічною абстракцією і набуває статусу критично важливого інструменту рефлексії. Глобалізація, технологічна революція та екологічні загрози вимагають від людства не лише прагматичних рішень, а й осмислення їхніх світоглядних, етичних та екзистенційних наслідків. Філософська рефлексія допомагає деконструювати панівні наративи, виявити їхні приховані передумови і знайти нові ціннісні орієнтири для індивідуального та колективного буття.

Однією з найбільш гострих проблем сучасності є дика технологічна трансформація, особливо розвиток Штучного Інтелекту (ШІ) та біоінженерії. Ці технології ставлять під сумнів традиційне розуміння людської природи (Homo sapiens). Філософія змушена вирішувати дилему автономії ШІ: чи може алгоритм бути суб'єктом етичного вибору і як це впливає на відповідальність людини у цифровому світі. З іншого боку, феномен "цифрової ізоляції" свідчить про парадоксальну ситуацію: гіперзв'язаність у віртуальному просторі часто призводить до фрагментації реальності та посилення екзистенційної самотності. Виникає нагальна потреба у розробці етики технологій, яка б зберігала людську унікальність – креативність, емпатію та критичне мислення – в епоху домінування алгоритмів.

Глобалізація створює універсальні виклики (кліматичні зміни, пандемії), які вимагають формування космополітичної етики, здатної подолати національний егоїзм і сприяти міждержавній співпраці. Однак відповіддю на гомогенізаційні тенденції глобалізації стало посилення політики ідентичності (етнічної, культурної, гендерної). Філософське завдання тут полягає у пошуку балансу між визнанням відмінностей та збереженням загальнолюдських цінностей. Одночасно демократичні інститути переживають кризу істини в епоху постправди. Поширення фейкових новин, маніпуляція інформацією та ерозія довіри до експертів та медіа підривають самі основи раціонального суспільного діалогу. Філософія, як дисципліна, що

культивує критичне мислення та раціональну аргументацію, має відіграти ключову роль у відновленні цінності об'єктивної істини.

Сучасна екологічна криза – це, по суті, криза світогляду. Вона є прямим наслідком антропоцентричної парадигми, де природа розглядалася виключно як невичерпний ресурс для задоволення людських потреб. Філософія закликає до парадигмального зсуву – переходу до екоцентричної етики, яка визнає внутрішню цінність всіх форм життя. Настання епохи Антропоцену, коли людська діяльність стала вирішальним геологічним чинником, вимагає від нас усвідомлення відповідальності перед майбутніми поколіннями та формування нової моделі сталого розвитку, заснованої на довгостроковому плануванні та екологічній свідомості.

В умовах секуляризації та домінування матеріалізму загострюється екзистенційна проблема – криза сенсу та відчуття порожнечі. Сучасна філософська думка шукає нові основи для автентичного життя. Одним із перспективних напрямків є етика турботи (Care Ethics), яка пропонує противагу традиційним індивідуалістичним та утилітаристським моделям. Вона фокусується на взаємозалежності, співчутті та відповідальності за благополуччя інших, суспільства та планети. Філософія може також виконувати терапевтичну функцію, пропонуючи інструменти для самопізнання, боротьби з тривогою і формування особистісної стійкості перед постійною невизначеністю сучасного світу.

Висновок: Філософські рефлексії проблем сучасності є життєво необхідними для орієнтації в епоху турбулентності. Вони не лише критикують наявний стан речей, але й беруть на себе відповідальність за формування нових ідеалів і етичних засад для побудови більш справедливого, гуманного та сталого майбутнього. Це заклик до постійного діалогу між наукою, технологією, політикою та вічними питаннями буття.

Список використаних джерел

1. Габермас, Ю. Майбутнє людської природи. (Осмислення біоетичних проблем).
2. Гідденс, Е. Наслідки модерну. (Аналіз глобалізації та ризикового суспільства).
3. Харарі, Ю. Н. Homo Deus: Коротка історія завтрашнього дня. (Філософське осмислення технологій та ШІ).
4. Йонас, Г. Принцип відповідальності. Спроба етики для технологічної цивілізації. (Обґрунтування етики відповідальності перед майбутнім та природою).
5. Тейлор, Ч. Джерела себе: Становлення сучасної ідентичності. (Проблеми ідентичності та сенсу).

Ходаковський Олег Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

ФІЛОСОФІЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Критичне мислення – це процес усвідомленого аналізу, оцінювання та перевірки інформації. Його філософські витоки сягають античності – у працях Сократа, Платона, Аристотеля, пізніше – Декарта, Канта, Поппера. Їхні ідеї про сумнів, логіку, істину та раціональність стали фундаментом сучасного критичного мислення.Філософія критичного мислення полягає у прагненні людини розуміти, а не просто знати. Вона вчить не сприймати світ пасивно, а активно ставити запитання, сумніватися, перевіряти факти, мислити незалежно. Як зазначав Рене Декарт: «Сумніваюся – отже, мислю». Цей принцип є базовим і для сучасної наукової, і для цифрової епохи.

Штучний інтелект (ШІ) – це результат розвитку людського мислення, спроба створити систему, здатну аналізувати, робити висновки та навчатися. Проте, на відміну від людини, ШІ не має свідомості, цінностей чи етичних принципів. Він може оперувати логікою, але не може оцінити моральний сенс своїх рішень. Філософія критичного мислення допомагає людині зберегти провідну роль у добу штучного розуму. Вона наголошує, що саме людина, а

не машина, несе відповідальність за наслідки прийнятих рішень. ШІ може бути потужним інструментом аналізу, проте критичне мислення – це здатність осмислювати, а не просто обчислювати.

Взаємодія людини і штучного інтелекту ставить нові філософські питання:

Чи може машина мислити критично?

Де проходить межа між інтелектом і свідомістю?

Хто відповідальний за помилки ШІ – програма чи її творець?

Критичне мислення стає головним орієнтиром у цій новій реальності. Воно допомагає людині не втратити гуманістичні орієнтири, не підмінити мислення автоматичним виконанням алгоритмів. Як і в часи Платона, головне завдання філософії – навчити людину мислити самостійно, навіть у світі, де машини здатні імітувати думку.

Список використаних джерел

1. Декарт Р. Міркування про метод. – Київ: Основи, 2002.
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. – Львів: Літопис, 2001.
3. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson, 2021.
4. Харитонова Т. Філософія штучного інтелекту: виклики та перспективи. – Київ, 2020.

Холодова Марія Дмитрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОЇ ДОБИ

Сучасність є добою глибоких суперечностей: технічного прогресу і духовної втоми, інформаційної відкритості і моральної спустошеності, глобальної єдності і соціальної фрагментації. Людина XXI століття перебуває у постійному пошуку смислу, намагаючись знайти гармонію між технократичним світом і власною духовністю [2]. Філософія, як наука про найзагальніші закони буття, стає простором рефлексії, де осмислюються найгостріші проблеми сьогодення, екзистенційні, етичні, екологічні, соціальні та технологічні.

Однією з ключових проблем сучасності є вплив техніки та цифрових технологій на свідомість людини. Як зазначав Мартін Гайдеггер, техніка не лише сукупність інструментів, а особливий спосіб мислення, який формує ставлення людини до світу [1]. Сучасна людина часто сприймає дійсність крізь призму екранів, алгоритмів і цифрових мереж, поступово втрачаючи здатність до глибокого споглядання і саморефлексії. Інтернет і штучний інтелект створили новий вимір реальності, у якому кордони між правдою і вигадкою, знанням і дезінформацією стають дедалі розмитішими. Тому, на думку філософів, сучасна доба потребує етики інформаційного суспільства та усвідомленого ставлення до технологій як до сили, що здатна не лише розвивати, а й руйнувати людину.

Не менш важливою темою є екологічна криза, що постала як наслідок науково-технічного прогресу. Ганс Йонас у праці «Принцип відповідальності» наголошує: людство повинно мислити не лише категоріями короткочасної вигоди, а й морального обов'язку перед майбутнім [3]. Згідно з його концепцією, техніка має бути підпорядкована етичним принципам, інакше вона призведе до катастрофи. Філософська рефлексія екологічної проблематики вчить нас сприймати природу не як ресурс, а як цінність, що має власну гідність і право на існування.

Водночас людство зіткнулося з кризою цінностей. Сучасна глобалізація зруйнувала традиційні моральні орієнтири, а віртуалізація життя створила ілюзію свободи, замінюючи її нескінченною кількістю виборів без глибокого змісту. Зигмунт Бауман у праці «Плинна сучасність» зазначав, що у світі, де все змінюється, людина втрачає відчуття стабільності й належності [4]. Вона постійно змушена адаптуватися, перебуваючи у стані внутрішнього

пошуку. Філософія у цьому контексті покликана допомогти людині зберегти ідентичність і не розчинитися в інформаційному потоці.

Війна та соціальна нерівність, які стали реальністю для багатьох країн. Для України ці питання мають особливий зміст. Українська філософія сьогодні не абстрактна теорія, а практика духовного опору, спосіб утримати людяність у нелюдських умовах. Війна змушує переосмислити сенс гідності, свободи, патріотизму. Українські мислителі підкреслюють, що духовна сила народу є не менш важливою, ніж матеріальна, адже саме вона утримує націю в єдності та дозволяє протистояти хаосу.

Не можна оминути і питання штучного інтелекту, яке ставить перед філософією нові виклики. Машини починають імітувати людське мислення, а іноді перевершують його у швидкості та точності. Однак, як наголошував Ганс Йонас, будь-який розвиток технологій має бути врівноважений етикою відповідальності. Штучний інтелект може бути небезпечним не через саму техніку, а через безвідповідальне використання її можливостей. Тут філософія покликана визначати моральні межі прогресу й формувати нові принципи взаємодії людини й машини.

Окремим напрямом сучасних філософських рефлексій є проблема екзистенційного відчуження. Людина дедалі частіше відчуває себе самотньою навіть у перенаселеному світі. Це породжує тривогу, апатію, втрату сенсу життя. Як зазначав Гайдеггер, людина живе у “бутті-в-світі”, але часто забуває про його автентичний сенс. Тому завдання філософії нагадати про сутність людського існування, допомогти повернутися до самого себе.

Філософські рефлексії сучасності неминуче пов’язані з пошуком нової духовності [5]. У світі, де традиційна релігія втрачає вплив, з’являється потреба в новій етиці як етиці співчуття, взаємоповаги, усвідомлення цінності життя. Духовність не догма, а вміння мислити серцем, поєднувати розум і моральність у власних вчинках.

Філософські рефлексії проблем сучасності є не просто аналізом кризових явищ, а спробою знайти людину у світі хаосу. Вони закликають нас до відповідальності, усвідомленості й духовної рівноваги. Адже головне питання сучасності полягає не лише в тому, що ми робимо, а в тому, ким ми стаємо, коли це робимо.

Список використаних джерел

1. Heidegger, M. The Question Concerning Technology and Other Essays. – New York: Harper & Row, 1977. https://www2.hawaii.edu/~freeman/courses/phil394/The%20Question%20Concerning%20Technology.pdf
2. Варипаєв, О. М. Філософія науки та штучний інтелект: деконструкція суб’єкта і нова онтологія пізнання. Вісник гуманітарних наук, (7). 2025. С. 1–22. https://doi.org/10.5281/zenodo.15525177
3. Jonas, H. The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age. – Chicago: University of Chicago Press, 1984. https://www.jstor.org/stable/20009038
4. Bauman, Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000. https://giuseppecapograssi.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf
5. Варипаєв, О., Байрамова, О., & Сільвестрова, О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб’єктності в процесах пізнання. Філософія та управління, (2(6)), 2025, epg0032. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02

Цибульник Софія Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Дегтярьова К.О.

PHILOSOPHICAL REFLECTIONS ON THE PROBLEMS OF MODERNITY

Modern humanity lives in an age of great possibilities and profound contradictions. The rapid development of technology is not always accompanied by spiritual progress. Surrounded by machines, information, and social challenges, a person increasingly loses inner balance, moral orientation, and a sense of life's meaning.

Philosophy acts as a mirror of the era, reflecting both its achievements and its crises. It does not give ready-made answers but teaches us to think, to doubt, to ask questions about what truly matters – about good, justice, and the meaning of existence. Philosophical reflection helps us to see in ourselves not only consumers or system elements, but personalities with a spiritual world, values, and responsibility.

In my opinion, the main problem of modern humanity lies not in the lack of knowledge but in the loss of the ability for deep reflection. We have learned to find information quickly, yet we rarely listen to ourselves. Today, humanity knows "how," but not always "why." Philosophy restores our ability to look inward, to ask questions, and to search for truth – even when that truth is uncomfortable.

The crisis of values we observe today arises from the growing gap between the material and the spiritual. People seek comfort but lose depth; they chase success but forget about love and compassion. In my view, the true development of society begins not with the speed of the Internet but with the speed of thought – with the ability to pause and reflect. Silence, sometimes, speaks louder than words.

Modernity needs a new type of philosopher – not just a professor behind a desk, but a thinker who lives among people, who sees their joys and anxieties, and can translate complex truths into the language of humanity. Philosophy should not distance us from life, but help us live consciously, deeply, and responsibly.

From my point of view, philosophy is not only a science but also an art – the art of being human. It teaches us to preserve the soul amid chaos, to see beauty even in imperfection, and to find meaning where others see only emptiness. This, I believe, is the eternal power and value of philosophy in the modern world.

References

1. Bauman, Z. Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press. – 2000.
2. Frankl, V. Man's Search for Meaning. Boston: Beacon Press. – 2006.
3. Taylor, C. The Ethics of Authenticity. Harvard University Press. – 1991.

Червоніс Сніжана В'ячеславівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ВІЙНА І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ: ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ

Війна XXI століття радикально змінює уявлення про людське існування, відкриваючи нові горизонти філософської рефлексії. Вона не лише руйнує матеріальні структури суспільства, а й вражає екзистенційні основи людини, її здатність до співбуття, пам'яті та ідентичності. Сучасні дослідження доводять, що збройні конфлікти продукують широкий спектр травматичних наслідків – від посттравматичного стресового розладу до моральних травм, які не піддаються традиційним клінічним підходам [4, с. 2]

Особливої ваги набуває феномен колективної пам'яті. Український випадок демонструє, як сучасні геополітичні орієнтації формують інтерпретацію історичного минулого. Дослідження доводять, що західноорієнтовані респонденти частіше підкреслюють жертви своїх родин у Другій світовій війні, тоді як російськоорієнтовані цього не роблять [2, с. 20].

Меморіальні практики в Україні після 2014 року стали одним із головних засобів націєтворення. Дослідження М. Джентіле показує, що сучасні музеї й публічні простори фіксують відхід від радянської спадщини, маргіналізуючи її як «історичний непотріб» і натомість вибудовуючи новий наратив, де Росія постає антиподом української ідентичності [3, с. 770]. Таким чином, простори пам'яті стають просторами боротьби за майбутнє, а сама пам'ять стає інструментом політичної мобілізації.

Філософсько-антропологічний підхід дозволяє зрозуміти глибинний вимір цього процесу. Конфлікт є не випадковим відхиленням, а феноменом, що вкорінений в онтології людства.

Отже, війна є формою розкриття фундаментального зла, яке людство мусить усвідомлювати і протистояти йому. У цьому контексті особистий і колективний спротив набуває екзистенційного виміру, оскільки він є підтвердженням самого права на існування. Російсько-українська війна є непримиренним екзистенційним зіткненням двох культурних світів, яке неможливо зняти мирними переговорами [1, с. 1195]. Війна виявляє граничну ситуацію, де постає питання «бути чи не бути» української нації, а переговори не здатні подолати радикальну незгоду різних онтологічних уявлень про світ.

Водночас травма війни має трансформативний потенціал. Дослідження українських філософів засвідчують, що феноменологічний досвід травми відкриває шлях до нових форм ідентичності та самотворення. Пам'ять про жертви, переживання втрат і колективний біль стають джерелом духовної консолідації. Звідси випливає висновок про те, що навіть найбільш руйнівний досвід може виступати основою для нового суспільного проекту, побудованого на принципах солідарності й взаємної підтримки.

Важливим аспектом є і глобальний вимір сучасних воєн. Вони відбуваються в умовах стрімкого розвитку технологій, які змінюють структуру відповідальності та моральних ризиків. Це вимагає нової філософії техніки та етики війни. Як зазначає Г. Ковадло, лише культура толерантності та внутрішньої соціальності може протистояти загрозі взаємного знищення [5, с. 148]. У такому контексті доречно говорити про формування нових глобальних етичних орієнтирів.

Сучасні цифрові екосистеми пам'яті, від соціальних мереж до відкритих баз даних про воєнні злочини, радикально змінюють режими свідчення і довіри. Алгоритмічні платформи одночасно фіксують «миттєву історію» та розширюють колективну пам'ять, проте водночас підсилюють ризики маніпуляції, містифікації і «втоми співчуття». Філософська рефлексія над війною включає критичний аналіз алгоритмічної медіації: визначення видимості страждання, опис механізмів її регуляції та оцінювання можливостей справедливості у середовищі, де увага перетворюється на дефіцитний ресурс, а свідчення стає предметом конкуренції на інформаційних ринках.

Важливе місце посідає етика відновлення як відповідь на травму, що охоплює перехідне правосуддя, практики публічного жалобування, роботу з травмою в освіті та локальних спільнотах. У такій оптиці спротив має не лише оборонний, а й конструктивний вимір, адже йдеться про відбудову інституцій довіри, мовних і культурних кодів, а також про творення нових практик співжиття, здатних витримати тривалий тиск насильства.

Сучасна війна трансформує саме поняття людського існування, змінюючи співвідношення між минулим і теперішнім, індивідуальним і колективним, локальним і глобальним. Український досвід демонструє, що травма може стати не лише руйнівним, а й конститутивним фактором формування нації. Лише інтегруючи етику, антропологію та онтологію, можна відповісти на питання про можливість людського співіснування після

досвіду масового зла, а також виробити універсальні принципи для подолання травм і відновлення гармонії у світі, який постійно перебуває під загрозою нових воєнних катастроф.

Список використаних джерел
1. Міносян А. С., Варипаєв О. М. Геноцид українського народу як визначальний фактор російської імперської політики. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. Т. 4, № 22. С. 1194–1208. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-1194-1208.
2. Bakke, K. M., Rickard, K., O'Loughlin, J., Toal, G. Politicizing memory: Evidence from Ukraine. Problems of Post-Communism. 2025. Vol. 72, No. 1. P. 16–35. DOI: https://doi.org/10.1080/10758216.2024.2316037.
3. Gentile, M. War memorialization and nation-building in Ukraine. Eurasian Geography and Economics. 2025. Vol. 66, No. 7. P. 765–792. DOI: https://doi.org/10.1080/15387216.2025.2498159.
4. Williamson, V., Murphy, D. Psychological consequences of global armed conflict. BMC Psychology. 2025. Vol. 13, Article 197. DOI: https://doi.org/10.1186/s40359-024-02305-4.
5. Rudenko O., Varypaiev O., Tsoi T., Donii N., Bolotnikova I. The study of military conflict: Human existence in times of distress. Scientific and Academy Journal. Legal Frameworks, National Security, and Governance in the Ukrainian Experience. 2025. Vol. 46, No. 2. P. 146–162. DOI: https://doi.org/10.1177/0030222820962251.

Чернявська Аліна Григорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ

Пошук сенсу життя є однією з найглибших та найунікальніших проблем людського існування. Протягом століть філософи намагалися дати відповіді на це питання, пропонуючи різні підходи залежно від історичного контексту, культурних змін та розвитку науки. Від екзистенціалізму до психології та культурних теорій сьогодення пошук сенсу життя залишався і залишається важливою темою філософії. Ці питання актуальні не лише в теоретичному контексті, а й у практичному, оскільки вони стосуються кожної людини на її життєвому шляху.

Філософи різних епох по-різному трактували сенс життя. Сократ вважав, що осмислене життя починається з самопізнання. Стоїки, як-от Сенека та Епіктет, наголошували на доброчесності, внутрішній свободі та прийнятті неминучого. У XX столітті екзистенціалісти, зокрема Жан-Поль Сартр і Альбер Камю, стверджували, що сенс життя не заданий наперед його створює сама людина через вибір, дії та відповідальність [1, с. 117]. Камю писав про абсурдність життя, але водночас про необхідність жити, ніби сенс існує, навіть якщо його немає. Мартін Гайдеггер пов'язував сенс із автентичним буттям і усвідомленням власної смертності.

Психологія також активно досліджує потребу людини в сенсі. У контексті психології, питання сенсу життя розглядаються через потреби та мотивацію людини [3, с. 1042]. Абрагам Маслоу в своєму дослідженні "Мотивація і особистість" [2,ст.27-35] стверджує, що процес досягнення сенсу життя відбувається через реалізацію основних потреб, таких як фізіологічні, безпека, соціальні зв'язки, повага і, зрештою, самореалізація. Маслоу розглядає самореалізацію як найвищий рівень потреби, при якому людина може знайти найглибший сенс у своєму житті через розвиток своїх творчих здібностей, пошук і втілення цілей, що мають особисте значення. Віктор Франкл, австрійський психіатр і засновник логотерапії, пережив концтабір і дійшов висновку, що саме пошук сенсу допомагає людині вижити навіть у найжахливіших умовах. Він стверджував, що головна мотивація людини не задоволення чи влада, а прагнення знайти значення свого існування. Відсутність сенсу може призводити до

екзистенційної кризи, апатії, депресії. Натомість його наявність до внутрішньої сили, стійкості та натхнення [4, с. 15-17].

Релігія пропонує свої відповіді на питання сенсу життя. Багато релігійних філософій пропонують розуміння сенсу життя як виконання божественного призначення. У християнстві сенс полягає у служінні Богу, любові до ближнього, спасінні душі. Буддизм вбачає сенс у звільненні від страждань через духовну практику, медитацію та усвідомлення. Іслам трактує життя як випробування, де сенс у виконанні волі Аллаха. Релігійні системи дають людині моральні орієнтири, надію на загробне життя, відчуття приналежності до спільноти. Чарльз Тейлор у своїй праці "Джерела самості: в пошуках ідентичності" [5, с.5-6] розглядає, як релігійні та культурні традиції впливають на сприйняття сенсу життя в сучасному світі, особливо в умовах секуляризації та індивідуалізації. Релігійний підхід часто поєднує моральні настанови з метою досягнення вищого духовного стану, що дає людині певне орієнтири в її житті.

Соціальний і культурний контекст також впливає на пошук сенсу. У традиційних суспільствах сенс життя часто пов'язувався з родиною, працею, вірою. У сучасному світі з самореалізацією, творчістю, кар'єрою, свободою вибору. Технології, медіа, війни, глобалізація усе це змінює уявлення про те, що є важливим. Людина може шукати сенс у мистецтві, волонтерстві, науці, стосунках, або навіть у щоденних дрібницях.

Сучасний погляд на пошук сенсу: культура і індивідуальність.Сучасні дослідження сенсу життя також включають питання індивідуальності та культури.Сьогодні сенс життя часто є питанням самовизначення і самоідентифікації в умовах постмодерної культури, де відсутність єдиних істин ставить людину перед необхідністю самому створювати смисли в рамках власного досвіду.

Пошук сенсу життя є складним і багатогранним процесом, який залежить від культурних, соціальних і індивідуальних умов. Філософи протягом століть намагалися дати відповіді на це питання, і їхні ідеї, від Сократа до Ніцше, від екзистенціалізму до релігійних концепцій, залишаються актуальними й сьогодні. Врешті-решт, сенс життя кожен людина може знайти для себе самостійно, шляхом рефлексії, самопізнання, вчинків та особистих переживань.

Отже, пошук сенсу життя це універсальна людська потреба. Вона проявляється у філософії, релігії, психології, культурі. Сенс не завжди можна знайти іноді його потрібно створити. І хоча відповіді можуть бути різними, важливо жити так, щоб кожен день мав значення, щоб наші дії, думки і стосунки набували глибини.

Список використаних джерел

1. Філософія: методичні вказівки до вивчення дисципліни для здобув. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 051 Економіка (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки) уклад. О. М. Варипаєв. Харків: ДБТУ, 2024. 160 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/8e10f601-8178-420a-8bdb-13423b76bf92/content
2. Маслоу, А. Мотивація і особистість / пер. з англ. Київ: PSYLIB, 2019.
3. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2025. № 5(45). С. 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
4. Франкл, В. Сенс життя. Логотерапія: від страждання до щастя / Пер. з нім. О. Морох. Видавництво: Кальварія, 2018.
5. Тейлор, Ч. Джерела самості: в пошуках ідентичності / Пер.з англ. А.Васильченко. Видавництво: "ДУХ І ЛІТЕРА",2005.

Чоломбитько Вікторія Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ХАРЧУВАННЯ ЯК ЕТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ

Харчування є однією з найдавніших і найважливіших форм взаємодії людини зі світом. Воно забезпечує існування тіла, водночас формує духовну культуру, традиції та етичні цінності суспільства. Філософський вимір харчування полягає в тому, що через ставлення до їжі ми виявляємо своє ставлення до життя, природи й інших людей. Вибір продуктів, спосіб їх приготування та правила спільної трапези виступають «мовою» спільноти, що кодує уявлення про гідність, гостинність і справедливий розподіл ресурсів [1].

На перший погляд, харчування сприймається як суто фізіологічна потреба. Людина, як і всі живі істоти, повинна їсти, щоб жити. Проте саме людина здатна осмислити цей процес і перетворити його на частину культури. Ми не просто споживаємо їжу; ми її готуємо, дякуємо за неї та ділимося нею з іншими. Це підносить акт харчування до морально значущого вчинку. Гастрономічні практики можна розглядати як форму соціальної пам'яті та морального навчання, у якій подяка і помірність закріплюються звичаями [5, с. 40].

Наприклад, у багатьох народів існують традиції спільних трапез, під час яких люди відчувають єдність, довіру та вдячність. Навіть проста звичка сказати «смачного» перед їжею має глибокий сенс, адже вона виражає повагу до тих, хто працював, щоб ця їжа з'явилася на столі. Такі маленькі ритуали творять атмосферу взаємоповаги й знімають соціальну напругу, перетворюючи стіл на простір співучасті.

Сучасний світ стикається з контрастами, що набули виразного морального звучання. З одного боку спостерігаємо надлишок продуктів, поширення фастфуду, харчові відходи та ожиріння, а з іншого спостерігаємо голод, недоїдання і нестачу чистої води в окремих регіонах Африки й Азії. До цих контрастів додаються вразливість глобальних ланцюгів постачання, воєнні ризики та інформаційні маніпуляції щодо харчових стандартів, що безпосередньо впливають на вибір споживача. За даними міжнародних організацій, щороку викидається значна частка виробленої їжі, тоді як сотні мільйонів людей продовжують голодувати. Цей факт ставить під сумнів гуманність і справедливість сучасної цивілізації.

Філософ Іммануїл Кант говорив, що моральність людини визначається не словами, а її ставленням до інших. У цьому контексті байдужість до чужого голоду постає як моральна проблема, що виходить за межі економіки. Етична чутливість у харчових практиках, від благодійних ініціатив до відповідального споживання, є критерієм зрілості суспільства.

Проблеми харчування тісно пов'язані з екологічними викликами. Масштабне виробництво продуктів провокує вирубування лісів, забруднення води та ґрунтів, знищення біорізноманіття.

Таким чином, наші щоденні харчові звички зводяться не лише до питання смаку; це також етичний вибір із реальним впливом на планету. Людина має усвідомлювати, що надмірне споживання й байдужість до походження їжі означають відсутність відповідальності перед природою. Практики усвідомленого споживання (food literacy), зокрема читання етикеток, планування раціону та використання залишків, формують відповідальну поведінку без нав'язливого моралізаторства. Філософи наголошують: культура починається там, де з'являється міра. Давньогрецьке «нічого понад міру» актуальне й сьогодні. Надмірність у їжі породжує не лише фізичні хвороби, а й духовну порожнечу [4, с. 200]. Помірність у поєднанні з турботою про інших формує ціннісну рамку, у якій трапеза стає простором взаємного зміцнення.

Водночас помірність, вдячність і розумне ставлення до їжі сприяють внутрішній гармонії. Освітні програми в школах і на робочих місцях, сімейні кулінарні традиції та громадські ініціативи на кшталт міських городів створюють «екологію доброзичливості» довкола столу. У східних традиціях акт приймання їжі розглядають як своєрідну медитацію,

тобто момент усвідомлення життя. Людина їсть не заради короткочасного задоволення, а щоб підтримати енергію для добрих справ [3, с. 227].

Проблеми харчування належать не лише до виробництва чи медицини; вони безпосередньо пов'язані зі свідомістю, мораллю та духовністю. Наш спосіб споживання визначає спосіб життя. Усвідомлене, помірне й етичне ставлення до їжі є запорукою не лише здоров'я, а й гармонійного розвитку суспільства та планети. На рівні політики це означає підтримку локальних виробників, розвиток соціальних кухонь, податкові стимули для донорства непроданих продуктів і прозору звітність рітейлу щодо списань [2, с. 45] .

Людство має навчитися бачити в їжі не товар, а цінність життя. Лише за такої оптики зникне протиріччя між голодом і надлишком, між природою і цивілізацією, між тілом і душею. Університети, громади й бізнес можуть стати партнерами в цій зміні, перетворюючи харчування на практику турботи про людину та спільний дім, тобто планету.

Список використаних джерел

1. UNEP. Food Waste Index Report 2024. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2024.
2. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 (SOFI). Rome: FAO, 2024.
3. Варипаєв О. М. Розвиток та головні доктрини філософії їжі в античності. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг, 2016, вип. 1(23), с. 223–231. https://doi.org/10.5281/zenodo.16729565
4. Варипаєв, О. М. (2025). Філософія їжі в Україні у воєнний час: етнокультурні моделі та екзистенційні реалії. Культурологічний альманах, (2), 199–208. https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.24
5. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Філософія їжі як маніфестація національної ідентичності. STUDIA SLOBOZHANICA: Матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2023», Харків: ДБТУ, 2023, с. 37–48. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/c98b579e-fd51-4a96-b07a-256f498346aa/content

Шелест Елізавета
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ПОСТГУМАНІЗМ: НОВИЙ ПОГЛЯД НА ВІДНОСИНИ ЛЮДИНИ ТА ТВАРИН

Процес одомашнення тварин, що розпочався в епоху мезоліту та набрав значного поширення в неоліті, став одним з ключових етапів у розвитку людства [2, с. 161]. Всі народи в продовж свого існування намагалися одомашнити різноманітні види тварин, навіть тих, що для нас зараз здаються дивним вибором. Наприклад, у людей були спроби приручити антилоп, журавлів, пітонів, крокодилів та ведмедів. Однак, важливо розрізняти поняття приручення та одомашнення. Першочергово одомашненню піддавалися ті види, які були корисні для господарства та полегшення життя людини. Традиційно вважалося, що співіснування людини й тварини будувалося на суто взаємовигідній основі: людина брала відповідальність за постійне годування тварини, піклування про неї і захист, а натомість, сама отримувала тягову силу, м'ясо, молоко, хутро й інші продукти. Сучасні відносини людей та тварин, що зазнали значної трансформації, є предметом аналізу в постгуманістичній думці, яка ставить під сумнів традиційні антропоцентричні ієрархії [1, с. 3]. Ця еволюція виявляється в декількох ключових аспектах - від функціонального партнерства до емоційного симбіотичного зв'язку.

Історично, одомашнення собак було зумовлено суто утилітарними проблемами: полювання, охорона та захист. Селекційна робота була спрямована на вдосконалення корисних якостей: сили, швидкості та чуття. Однак у сучасному світі, акценти для селекції

змінилися: створення нових порід все частіше підпорядковане естетичним критеріям, що нерідко йде всупереч з фізичним, а іноді й психічним здоров'ям тварини. Паралельно, у суспільстві посилюється тенденція до антропоморфізації улюбленців, коли тварина починає сприйматися як повноправний член сім'ї, а деякі люди починають відчувати справжні батьківські почуття та емоції до своїх домашніх улюбленців. Таким чином можна сказати, що звір стає замісником дитини у деяких сім'ях. Ця тенденція має нейробіологічну основу.

Було проведено дослідження, метою якого було вивчення впливу різних форм соціальної взаємодії на зв'язок між людиною та собакою. У експерименті взяли участь пари «власник-собака», під час взаємодії яких фіксувалася тривалість ключових поведінкових актів: зорового контакту собаки на людину, розмови власника з питомцем та тактильного контакту [4, с. 334].

Результати показали, що саме тривалий зоровий контакт призвів до найбільшого підвищення концентрації окситоцину в сечі власників. Цей ефект пояснюється тим, що взаємний рефлекторний погляд між матір'ю та немовлям є основою здорової поведінки прив'язаності. Дослідження за допомогою функціональної магнітно-резонансної томографії виявили, що у людей зорові стимули, пов'язані з собаками, активують передню поясну кору головного мозку - область, на яку сильно впливає окситоцинова система. Аналогічні механізми активації цієї зони мозку були виявлені й у собак. Аналіз сечі підтвердив ці зв'язки, показавши тісну кореляцію між рівнем окситоцину та частотою зорового контакту [4, с. 335]. Отримані дані дозволяють припустити, що в системі взаємин людина-собака могла сформуватися унікальна міжвидова прив'язаність, яка використовує нейробіологічні механізми, схожі на ті, що задіяні в формуванні міжлюдських зв'язків, зокрема, між матір'ю та дитиною.

Зміна парадигми догляду: від виживання до благополуччя яскраво проявляється у контрасті ставленні до котів. Якщо раніше їхня роль зводилася до полювання мишей, а годування було малокорисне та однотипне, то сьогодні власники дотримуються свідомого підбору кормів та ласощів. Цей вибір свідчить про пріоритетність здоров'я та благополуччя улюбленця. Отже, суто утилітарні функції відходять на другий план. Розширення спектру «домашніх» видів та поляризація суспільства проявляється у постгуманістичних ідеях, що виявляються у прагненні інтегрувати в життєвий простір людини все більш екзотичні види (тарантулів, міні свинок, декоративних качок, тощо).

Тварина як учасник терапевтичного процесу виявляється у все більшому усвідомлені позитивного впливу тварин на психічне здоров'я людини. [3, с. 5-9] Їх все частіше заводять саме з метою подолання стресу, самотності чи тривоги. Це перетворює тварину з пасивного об'єкта догляду на активного учасника відносин, що ще більше зміцнює її статус як суб'єкта, а не об'єкта. У якості приклада можна навести зростання кількості специфічних закладів (кафе, просторів для творчості, тактильних зоопарків), де тварини можуть вільно взаємодіяти з відвідувачами. Основною ідеєю створення таких місць є їх позитивний вплив на емоційний стан людини, адже для багатьох пухнасті друзі стають насправді універсальною пігулкою від усіх хвороб душі і серця.

Науковці стверджують, що при взаємодії з тваринами, у людини знижується активність стресових систем (гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникової осі), й зменшується рівень кортизолу. Це біологічно пояснює, чому люди відчувають спокій та зниження тривожності поруч із нашими меншими братами.

Список використаних джерел

1. Варипаєв, О., Северин-Мрачковська, Л., Прудченко, І. Філософські концепції постгуманізму та трансгуманізму у контексті культурних змін, спричинених штучним інтелектом. Філософія та управління, (4(8). 2025. С. 1-11. https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.4.09

2. Малюк Л.П., Варипаєв О.М. Соціально-історичний розвиток потреб у парадигмі формування сфери послуг. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2019. Вип. 1(29). С. 159-169. https://doi.org/10.5281/zenodo.3265693
3. Prato-Previde, E.; Basso Ricci, E.; Colombo, E.S. The Complexity of the Human – Animal Bond: Empathy, Attachment and Anthropomorphism in Human – Animal Relationships and Animal Hoarding. Animals 2022, 12, 2835. https://doi.org/10.3390/ani12202835
4. Miho Nagasawa, Shouhei Mitsui, Shiori En, Nobuyo Ohtani, Mitsuaki Ohta, Yasuo Sakuma, Tatsushi Onaka, Kazutaka Mogi, and Takefumi Kikusui. Oxytocin-gaze positive loop and the coevolution of human-dog. Science 2015, Vol 348, Issue 6232, pp. 333-336. https://doi.org/10.1126/science.1261022

Винник-Чаплинський Микола Олексійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану в Україні освіта переживає суттєві трансформації, пов'язані з необхідністю забезпечення безперервності навчання, психологічної підтримки учасників освітнього процесу та збереження педагогічної спільноти. Інтернет-комунікація стала ключовим інструментом, який дозволяє не лише підтримувати освітній процес у кризових умовах, а й розвивати нові форми педагогічної взаємодії, орієнтовані на гнучкість, гуманізм і технологічну готовність.

Інтернет-комунікація розглядається як процес інформаційної, емоційної та організаційної взаємодії між учасниками освітнього середовища за допомогою цифрових технологій [1]. У контексті воєнного стану вона забезпечує можливість збереження освітніх зв'язків незалежно від географічного розташування вчителів та учнів. Саме завдяки онлайн-засобам навчання (платформам GoogleClassroom, Zoom, Moodle, Meet, Telegram, Viber) українська школа змогла продовжити своє функціонування навіть під час евакуацій, повітряних тривог та відсутності стабільного доступу до офлайн-освіти.

Особливістю педагогічної діяльності в сучасних реаліях є поєднання навчальної, виховної та психологічної функцій учителя. Через інтернет-комунікацію педагог стає не лише джерелом знань, а й наставником, координатором і психологічною опорою для учнів [2]. Онлайн-заняття, відеозустрічі, групові чати перетворюються на простір спілкування, де дитина може відчути підтримку, безпеку і довіру. Таким чином, інтернет-комунікація виконує роль інструмента не лише педагогічної, а й гуманітарної підтримки.

Важливою перевагою інтернет-комунікації в умовах війни є забезпечення безперервності освіти. Навіть за відсутності стабільного електропостачання або інтернету педагоги знаходять шляхи для продовження взаємодії - надсилають завдання асинхронно, використовують мобільні додатки чи платформи, доступні в офлайн-режимі.

У воєнний період інтернет-комунікація стала засобом психологічної стабілізації як для педагогів, так і для учнів. Онлайн-взаємодія підтримує соціальні зв'язки, формує відчуття спільності та взаємної підтримки. Для багатьох дітей, які перебувають за межами України, уроки у форматі відеоконференцій стали можливістю залишатися частиною українського освітнього простору, чути рідну мову й спілкуватися з однокласниками.

Інтернет-комунікація також стала каталізатором розвитку професійної компетентності педагогів. Українські вчителі швидко опанували інструменти цифрового навчання, створюють інтерактивні презентації, тести, віртуальні лабораторії. Участь у вебінарах, онлайн-курсах, міжнародних форумах сприяє підвищенню кваліфікації та формуванню цифрової грамотності. Крім того, онлайн-платформи дозволили розширити коло професійного спілкування, створити мережеві педагогічні спільноти, де обговорюються нові методики, обмінюються досвідом і взаємною підтримкою [3].

У цей складний період особливої ваги набуває поняття цифрової культуриспілкування.Вона включає не лише вміння користуватися технологіями, а й дотримання етичних принципів взаємодії, толерантність, доброзичливість, вміння зберігати баланс між особистим і професійним простором у мережі. Педагог, який володіє цифровою культурою, формує позитивний приклад для своїх учнів і сприяє становленню їхньої інформаційної безпеки.В умовах війни інтернет-комунікація в українській освіті виконує не лише педагогічну, а й соціально-громадянську функцію. Вона забезпечує обмін достовірною

інформацією, сприяє координації волонтерських ініціатив, підтримці колег, поширенню освітніх і культурних проєктів. Через онлайн-простір реалізуються численні освітні ініціативи на підтримку внутрішньо переміщених осіб, дітей військовослужбовців, дітей із прифронтових територій. Такі форми комунікації допомагають не лише зберегти освітній процес, а й зміцнюють соціальну згуртованість у суспільстві [4].

Разом з тим інтернет-комунікація має і виклики. Серед них перевантаженняінформацією, емоційна втома, зниження якості міжособистісного спілкування, відсутність невербальних сигналів. Важливою залишається проблема захисту персональних даних, а такожнебезпека поширення дезінформації. У цих умовах особливої актуальності набуває формування медіаграмотності, критичного мислення й навичок безпечної поведінки в інтернеті [3].

Незважаючи на ці труднощі, українська освітня система демонструє високий рівень адаптивності. Педагоги проявляють креативність у використанні цифрових ресурсів: створюють навчальні відео, подкасти, інтерактивні платформи для спільного навчання. Вони впроваджують нові методи роботи, орієнтовані на емоційний комфорт, розвиток самостійності та командної взаємодії учнів.

Список використаних джерел

1. Варипаєв, О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. Філософія та управління. Київ: ГО "Східноєвропейська спілка вчених", 2025 Вип. 2(6). С. 1-10 https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02
2. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Юрченко Л. І. Інформаційне супроводження навчального процесу в сучасних умовах. Синергетична концепція розвитку студентоцентрованого навчання – забезпечення якості вищої освіти: тези Другої Міжнар. наук.-метод. конф., 25 вересня 2020 р. Харків: ХДУХТ, 2020. С. 272-273. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/84883d31-2c44-4dd9-b35e-4094b570eb1b/content
3. *Кухаренко, В. М. (2023). Освітня комунікація у цифровому просторі. Педагогічна наука та освіта, № 4, 56–62.*
4. *Ярошенко, О. (2024). Комунікаційна компетентність сучасного педагога. Педагогічні науки: теорія і практика, № 3, 87–93.*

Воронянський Юрій Олександрович

Науковий керівник – доктор псих. наук, проф. Большакова А.М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО РІЗНОМАНІТТЯ У СПОЖИВЧОМУ ВИБОРІ

У сучасних умовах споживча поведінка дедалі частіше характеризується прагненням до новизни та варіативності вибору. Зростання конкуренції, інформаційна насиченість ринку, а також психологічні зміни (наприклад, бажання відрізнятись або експериментувати) формують серед споживачів запит на різноманіття. Дослідники все частіше фіксують феномени, коли люди змінюють бренди не через незадоволення, а з бажання урізноманітнити власний досвід покупки

Потреба урізноманітнювати власний досвід споживання нерідко стає основним мотивом зміни бренду або товару навіть за відсутності незадоволення попереднім рішенням. Як зазначають вітчизняні дослідники О. Біленко та О. Петрунько, вибір споживача може виходити «за межі раціональних економічних міркувань і виявлятися пов'язаним із прагненням самовираження та відчуттям контролю над середовищем» [3, с. 138]. У такому контексті актуальним стає питання: якими психологічними механізмами керується схильність до різноманіття?

Проблематика психології вибору перебуває на перетині економічної психології, поведінкової економіки, маркетингової психології та нейромаркетингу. Новітні емпіричні дані показують, що цифровізація ринку змінює не лише доступність інформації, але й спосіб ухвалення рішень, оскільки «зростає кількість альтернатив і швидкість їх оновлення, що підсилює готовність до експериментів» [1]. На схильність до вибору нових варіантів впливає психологічний стан споживача, проте при виявлення моделей його формування більшість досліджень використовує або досить затратні опитувальні методи, або високовартісні технологічні підходи (eye-tracking, нейровізуалізація). Менше уваги приділяється доступним психологічним методикам, які можна застосувати в прикладних умовах. Отже, потреба адаптувати такі інструменти під реальні дослідження в межах обмежених ресурсів залишається значущою.

Метою доповіді є висвітлення систематизації психологічних методик, які дозволяють досліджувати схильність до різноманіття у споживчому виборі без залучення дорогого обладнання, та охарактеризувати їхні можливості й обмеження.

Одним із таких інструментів є метод вільних асоціацій, що передбачає фіксацію спонтанних вербальних реакцій на стимул (наприклад, назва бренду чи товарну категорію). Респонденту при цьому пропонується назвати перші слова або образи, що приходять на думку у відповідь на цей стимул. Далі аналізуються частотність вживання певних термінів, їх емоційне забарвлення та зв'язки між поняттями. Завдяки цьому можна виявити, чи асоціаційна мережа містить більше концептів «нового», «змін», «різноманіття», ніж «стабільності», «повторення». Контент-аналіз асоціацій може слугувати інструментом порівняння між групами (наприклад, молодь vs старші) щодо їхнього підходу до вибору. Такий підхід дозволяє реконструювати когнітивне сприйняття брендів та визначити, як новизна чи стабільність присутні у мисленні споживача [3].

Проективні методики у формі тематичного оповідання, зокрема адаптований тематичний апперцептивний тест (ТАТ), дозволяють виявити несвідомі уявлення і розкрити глибинні установки людини про ризик, безпеку та доцільність змін у виборі. Респондентам показують кілька нейтральних або частково споживчих ілюстрацій – сцени з людьми, товарами, вибором. Задача – скласти короткий сюжет, пояснити дії персонажів. В інтерпретації звертають увагу на мотиви, що підштовхнули вибір, внутрішній конфлікт між безпекою та новизною, а також на емоції й уявлення про наслідки вибору. Особливо цінним при застосуванні цієї методики є аналіз внутрішнього конфлікту між потребою у стабільності та прагненням до нового.

Метод когнітивного картування дозволяє візуалізувати систему індивідуальних пріоритетів при виборі. Він полягає у спільній з респондентом побудові схеми того, як він обирає між варіантами. Респондент називає ключові фактори, які бере до уваги (ціна, новизна, емоційність, бренд, раціональність тощо), і дослідник через діалог допомагає побудувати карту – як ці чинники взаємопов'язані та які з них домінують. За картою можна побачити, чи новизна присутня у центрі вибору, чи є місце для її конкуренції з традиційними критеріями. У ситуаціях підвищеної невизначеності, як показують спостереження, «переваги можуть одночасно поєднувати прагнення знайти щось нове та зберегти відчуття безпеки» [2, с. 39]. Таке картування дає змогу розкрити індивідуальні стратегії ухвалення рішень: де проходить кордон між експериментальним вибором і безпечним варіантом.

Щоденникові записи виборів дають можливість простежити поведінку в природних умовах. Зокрема, домогосподарства нерідко «змінюють бренди не тільки з економічних причин, але й задля урізноманітнення рутинних споживчих сценаріїв» [4, с. 65]. Це дозволяє виявити реальну динаміку переходу між продуктами. За допомогою «щоденника виборів», веденого протягом певного часу (наприклад, тиждень або місяць), респонденти фіксують моменти покупки: що куплено, чому було обрано саме цей варіант, який стан або мотив їх спонукав, чи хотілось спробувати щось нове. Потім дослідник аналізує текстові записи,

виділяє мотиви змін, частоту переходу на нові бренди або варіанти. Щоденниковий метод здатний виявити динаміку вибору в умовах реального життя, а не в лабораторних.

До методів кількісного аналізу належить, перш за все, семантичне диференціювання. У методиці «Семантичний диференціал» респондентам пропонують оцінити об'єкти вибору (бренди, товари) за заданими біполярними шкалами – наприклад, «інноваційний – звичний», «привабливий – буденний», «ризикований – безпечний». Така оцінка дає кількісні індекси ставлення до новизни у виборах. У подальшому статистичний аналіз дозволяє виявити, яким чином емоційне ставлення корелює з фактичними виборами, чи проходить лінія відчуття «різноманіття» у бік експериментування товарів.

За методикою конструктів (репертуарні ґрати) респондент порівнює дві торгові марки чи товари з третім (триангуляція) та виділяє, у чому саме третій відрізняється від двох інших. Так з'являються індивідуальні конструкти – наприклад, «традиційний / інноваційний», «перевірений / ризикований». Далі на основі таких конструкцій можна зібрати набір шкал, за допомогою яких порівнювати споживачів. У контексті схильності до різноманіття це дозволяє виявити, наскільки критеріями вибору є характеристики інновації або ризику, що безпосередньо пов'язано з готовністю споживача до новизни.

Окремої уваги заслуговує сценарне моделювання ситуацій вибору, що дозволяє оцінити поведінкові стратегії (консервативні, експериментальні, збалансовані) залежно від умов інформаційної складності або ресурсних обмежень. У рамках методики моделювання сценаріїв вибору респондентам представляються короткі описи реальних або гіпотетичних ситуацій вибору (наприклад, «ви купите новий бренд навіть якщо ви задоволені попереднім» тощо). Потім вони обирають варіант, пояснюють мотивацію. Аналіз відповідей дозволяє класифікувати стратегії: консервативні, експериментальні, збалансовані. Так можна оцінити умовну схильність до новизни в контексті обмежень (бюджету, часу, інформації).

Кожна з цих методик – контент-аналіз асоціацій, тематичне оповідання, когнітивне картування, щоденниковий запис, семантичний диференціал, репертуарні ґрати та сценарне моделювання – має власну сферу застосування та забезпечує доступ до різних рівнів психологічної структури вибору: від когнітивних схем до мотиваційних установок і поведінкових стратегій. Комбінування цих методик у межах одного дослідження дає змогу побудувати модель поведінки споживача, що відображає, наскільки новизна, емоції чи стратегії ризику впливають на різноманітність вибору. Таким чином, поєднання вищенаведених методик створює можливість багаторівневого аналізу: від когнітивної структури уявлень до реально зафіксованих стратегій поведінки. Це дає змогу цілісно оцінити вплив прагнення потенційних покупців до різноманіття на споживчий вибір.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що застосування багаторівневого підходу до вивчення споживчого вибору дозволяє не лише точніше описати механізми прагнення до різноманіття, а й ефективніше прогнозувати поведінку покупців у реальних ринкових умовах.

Список використаних джерел

1. Добрянська Н. Вплив цифровізації на фінансову поведінку домогосподарств в сучасних умовах. Український економічний часопис, 2023, № 2. DOI: 10.32782/2786-8273/2023-2-5.
2. Длугопольський О., Біловус Н. Детермінанти поведінки покупців на споживчому ринку України в умовах воєнного стану. Innovation and Sustainability, 2024, № 1, с. 32–42. DOI: 10.31649/ins.2024.1.32.42.
3. Петрунько О., Біленко О. Психологічні особливості споживчої поведінки особистості в умовах обмежених фінансових витрат. Вчені записки Університету «КРОК», 2022, № 3(67), с. 134–146. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-67-134-146.
4. Терендій А. Тренди споживчої поведінки домогосподарств на продовольчому ринку України. Економічний простір 2023, № 184, с. 62–66. DOI: 10.32782/2224-6282/184-10.

Горденко Катерина Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Студентське самоврядування (СС) є інтегральним і незамінним педагогічним інститутом, який забезпечує якісне функціонування та стійкість академічної культури (АК) закладу вищої освіти. АК, що визначається як сукупність ієрархії цінностей, етичних норм та усталених поведінкових патернів [2, с. 145], не може бути сформована лише адміністративним приписом; вона вимагає активного залучення та самовизначення її ключових суб'єктів, студентів. Роль СС, закріплена законодавчо [3, ст. 39], виходить за межі представництва, охоплюючи глибинні процеси соціалізації, етичного виховання та управління якістю.

СС виконує критичну функцію інтерналізації (засвоєння) академічних цінностей. Коли правила академічної чесності та етики розробляються чи контролюються самими студентами через органи СС, ці норми переходять зі статусу зовнішнього, часто ворожого, адміністративного тиску до статусу внутрішньо прийнятої колективної угоди [1].

СС створює умови для реального усвідомлення наслідків порушень. Участь представників СС у роботі комісій з питань етики чи чесності трансформує реакцію на плагіат. Студент перестає сприймати боротьбу з недоброчесністю як боротьбу з ректоратом, а починає розглядати її як захист власної спільноти, диплома та професійної репутації. Це є прямим проявом педагогічного виховання відповідальності. СС, як суб'єкт соціалізації, забезпечує горизонтальну комунікацію щодо стандартів чесності, яка є більш ефективною, ніж вертикальні вказівки [2]. Таким чином, СС культивує середовище довіри та саморегуляції, що є найвищою формою академічної культури.

Діяльність у СС є потужним дидактичним інструментом і фактично неформальною частиною освітньої програми, що фокусується на формуванні компетентностей 21-го століття.

СС слугує унікальним практичним полігоном, де студенти освоюють проєктний менеджмент (організація заходів, фандрайзинг), критичне мислення (аналіз проблемних ситуацій), тайм-менеджмент та вибухову комунікацію [1, с. 86]. Ці "м'які навички" (softskills) є обов'язковою умовою для успіху в сучасній науці та бізнесі. Наприклад, проведення переговорів з адміністрацією щодо бюджету або інфраструктурних потреб навчає студентів ефективному веденню діалогу та аргументації, готуючи їх до колегіальної роботи в наукових чи професійних колективах. Участь СС у Вчених радах навчає студентів розуміти і поважати принципи наукової колегіальності - механізми прийняття рішень через дискусію, консенсус та повагу до процедур [3, ст. 39].

Роль СС у формуванні АК є критичною для забезпечення прозорості та якості функціонування університету як інституції.

СС є найбільш незалежним та автентичним джерелом зворотного зв'язку щодо якості освітнього процесу, інфраструктури та викладання. Опитування, проведені СС, часто є більш відвертими, ніж ті, що ініційовані адміністрацією, і виявляють реальні больові точки освітнього процесу. Це дає змогу швидко корегувати педагогічні стратегії та підвищувати якість. Участь СС у підготовці до акредитаційних процедур (за вимогами НАЗЯВО) є прямим доказом студентоцентризму та прозорості університету [5]. СС, таким чином, є життєво важливим елементом самоконтролю та самовдосконалення університету.СС відіграє вирішальну роль у підтримці та розвитку університетської ідентичності. Організація традиційних заходів (посвята, ювілеї, наукові конференції, спортивні змагання) є механізмом трансляції культурного капіталу та негласних норм від старших курсів до новачків [4]. Культивуючи ці традиції, СС зміцнює почуття приналежності та гордості за альма-матер, що безпосередньо впливає на мотивацію до академічних досягнень [5]. Студент, який відчуває себе частиною спільноти, більш відповідально ставиться до її норм.

Таким чином, науково-педагогічне обґрунтування ролі студентського самоврядування у формуванні академічної культури вищого навчального закладу свідчить про його багаторівневий та комплексний вплив. СС є не лише формою організації студентського життя, а й потужним педагогічним інструментом, що активно сприяє утвердженню академічної доброчесності, розвитку критичного мислення та дослідницьких компетентностей, забезпеченню якості освіти, а також соціалізації та формуванню громадянської компетентності студентів. Ефективне функціонування студентського самоврядування, за умови створення відповідних педагогічних умов, є запорукою становлення зрілої, відповідальної та високоякісної академічної культури, що є фундаментом успішного розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Бойко, В. А. Формування "м'яких навичок" майбутніх фахівців у контексті студентського самоврядування. Педагогічні науки, № 76 (2018): 85–89.
2. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Закон України "Про вищу освіту" (2014). Відомості Верховної Ради України. № 37-38. 2014. Ст. 20-40.
4. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201
5. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18. https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content

Градиська Юлія Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ

Дистанційне навчання це невід’ємна складова сучасного життя. Зараз весь світ користується новітнім технологіями задля здобуття освіти, адже це зручно, особливо якщо немає можливості працювати у офлайн режимі. Наприклад у 2020 році понад 1,6 мільярда студентів по всьому світу були вимушені перейти на дистанційну форму навчання через пандемію COVID-19. Для більшості це було чимось новим та незрозумілим. Усі: учні, вчителі, студенти та викладачі пристосувалися, вчилися користуватися технологіями, про які раніше могли навіть і не чути, і зараз, в сучасному світі ми не уявляємо своє життя без цього. Онлайн навчання дає багато можливостей, спрощує життя, в нашій країні тисячі учнів та студентів працюють дистанційно, адже через війну відвідування навчальних закладів стає небезпечним. Але не варто ідеалізувати сучасні технології. Дистанційне навчання має так і свої переваги так і недоліки.

Для початку пропоную розглянути переваги. Отже, по-перше, як я вже казала це можливість отримувати знання без відвідування навчального заклада. Пандемія COVID-19 у 2020 році, повномасштабна вторгнення у 2024, показали нам що значить бути обмеженим у здобуті освіти. Учні та студенти не мали змоги відвідувати уроки та пари, адже це було

небезпечно для їхнього життя. На порятунок прийшли сучасні технології. Зустрічі в Google meet та Zoom, Classroom, різноманітні платформи для передавання інформації, кожен знайшов для себе найзручніший варіант комунікації. Варто зазначити що величезну роботу провели саме вчителі та викладачі, які вчилися користуватися новітніми технологіями, пристосовувалися до вимушених змін, налагоджували контакт зі своїми вихованцями через екран ноутбука, без змоги взаємодіяти з ними фізично. Другою перевагою є гнучкість та можливості адаптації. Дистанційна форма освіти забезпечує студентам свободу у виборі часу для навчання, що є особливо зручним для тих, хто поєднує навчання з роботою або має інші обов'язки. Крім того, онлайн-формат дозволяє засвоювати матеріал у власному темпі, що сприяє глибшому розумінню теми та підвищенню якості навчання. Наприклад, студенти, які мають зайнятість або сімейні обов'язки, можуть виконувати навчальні завдання у зручний для себе час, не пропускаючи контрольних робіт і важливих етапів навчального процесу. По-третє, це економія часу та фінансових ресурсів. Однією з найпомітніших переваг дистанційного навчання є можливість суттєво зменшити витрати часу та грошей. Студентам не потрібно щоденно добиратися до навчального закладу, що дозволяє заощадити години на дорогу й уникнути транспортних витрат. Крім того, відсутня потреба у додаткових витратах на оренду житла, проживання чи харчування в іншому місті. Таке навчання робить освіту більш доступною, особливо для тих, хто мешкає далеко від університетів або змушений поєднувати навчання з роботою. У результаті студент отримує змогу ефективніше планувати свій час і спрямовувати заощаджені кошти на власний розвиток чи професійні потреби.

Попри численні переваги, дистанційне навчання створює й певні психологічні труднощі, які впливають на ефективність засвоєння знань і психоемоційний стан студентів.

Одним із головних недоліків є зниження рівня соціальної взаємодії. Відсутність безпосереднього спілкування з одногрупниками та викладачами часто призводить до відчуття ізоляції, самотності, браку підтримки та емоційного контакту. Це може викликати зниження навчальної мотивації, втрату інтересу до навчального процесу та навіть розвиток емоційного вигорання. Крім того, дистанційна форма потребує високого рівня самодисципліни й самоорганізації. Не кожен студент здатний ефективно планувати власний час без зовнішнього контролю. Через це зростає ризик прокрастинації, накопичення невиконаних завдань і тривожності через постійне відчуття «неуспіху». Серед інших психологічних труднощів дослідники виділяють втому від постійного перебування перед екраном, зорове та емоційне перевантаження, а також зниження концентрації уваги. Важливу роль у цьому відіграє і відсутність чіткої межі між навчальним і особистим простором – студенти часто навчаються вдома, де важко переключитися на відпочинок.

Попри це, дистанційна освіта має і позитивний психологічний ефект. Вона сприяє формуванню самостійності, відповідальності та внутрішньої мотивації. Студенти, які навчаються дистанційно, швидше опановують навички саморегуляції, управління часом, критичного мислення та емоційної стійкості. Для багатьох онлайн-формат став стимулом до розвитку впевненості у власних силах і підвищення самооцінки, оскільки він дозволив проявити гнучкість та адаптивність у нових умовах.

Таким чином, психологічні аспекти дистанційного навчання мають двоїстий характер. З одного боку, це виклики, пов'язані з ізоляцією, стресом і перевантаженням; з іншого – це можливості для розвитку особистісних якостей, що є надзвичайно важливими для майбутнього професійного життя. Завдання викладачів і психологів полягає у створенні підтримувального онлайн-середовища, яке б не лише передавало знання, а й сприяло психологічному комфорту студентів.

Список використаних джерел

1. https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/590e08e5-f7ae-45e7-ac08-a74b5d0fc3fb/content
2. https://naurok.com.ua/distanciyne-navchannya-yak-vono-pracyue-chomu-ce-vazhlivo-i-yak-yogo-realizuvati-462916.html

Дмитренко Аліна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.

МОЄ ЖИТТЄВЕ КРЕДО – ТВОРИТИ! (есе)

Особистість – це унікальне поєднання характеру, досвіду, цінностей та прагнень людини. Кожна особистість формується у взаємодії з суспільством, культурою, а також у результаті власних зусиль та внутрішньої роботи над собою. У цьому процесі творчість має важливе значення, адже саме вона дозволяє людинірозкритисяй показати світові свою неповторність.

Навчаючись на спеціальності 054 «Соціологія», я часто думаю про те, як суспільні процеси впливають на індивідуальність. Ми виконуємо певні ролі, підлаштовуємося під соціальні норми, однак саме творчість дає змогу не загубитися в цьому потоці впливів. Для мене творчість – це спосіб залишатися собою і водночас знаходити нові грані власної особистості.У моєму житті творчість займає значне місце. Я працюю з фотографією: знімаю для бренду одягу (контент мейкер), проводжуфотосесії, створюю образи, а іноді сама виступаю моделлю. Для мене кожна зйомка – це невелика історія, яку я можу розповісти мовою образів та емоцій. Я впевнена, що фотографія не лише фіксує зовнішнє, а й допомагає виразити внутрішній світ людини, її справжню сутність, характер та індивідуальність.

Ще з дитинства я люблю малювати. Малювання для мене – це такийвид творчості, у якому можна передати думки й почуття без слів. Це своєрідна мова, зрозуміла лише тому, хто малює, і водночас відкрита для інтерпретації іншими. Малювання допомагає мені розслабитися, зосередитися на власних відчуттях і відкрити їх.Таким чином, я впевнено стверджую, що творчість є невід'ємною частиною мого життя і формування моєї особистості. Вона вчить мене бачити красу в деталях, бути уважною до людей і до самої себе. Творчість – це не просто хобі чи робота, це спосіб самопізнання та самовираження.

Я переконана, що особистість і творчість тісно пов'язані між собою. Без творчості особистість була б неповною, а без особистості немає справжньої, живої творчості. Для мене ці два поняття не абстракції з підручника, а реальна щоденна практика, завдяки якій я стаю більш цілісною і гармонійною.

Заєць Андрій Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Дроздова І.П.

НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

У сучасних умовах суспільних трансформацій, цифровізації та глобалізації освіта набуває особливого значення як ключовий чинник формування зрілої, соціально активної та відповідальної особистості. Навчання є одним із найважливіших чинників формування особистості молодої людини. Саме в процесі здобуття освіти відбувається активний психологічний розвиток, становлення самосвідомості, ціннісних орієнтацій і соціальної зрілості Навчання розглядається не лише як процес засвоєння знань, а як комплексний соціально-психологічний феномен, що визначає становлення світогляду, розвиток мислення, формування моральних і громадянських цінностей молодої людини [1]. Освітня діяльність не обмежується лише засвоєнням знань – вона виступає основним механізмом соціалізації, підготовки молоді до активної участі в суспільному житті.

У юнацькому віці навчання є провідним видом діяльності, через який молода людина розкриває свої інтелектуальні та особистісні можливості. Психологічний розвиток у цей період проявляється у формуванні здатності до самостійного мислення, саморегуляції, відповідальності за власні рішення. Молодь починає усвідомлювати свої життєві цілі, прагне

до самореалізації, розвиває критичне ставлення до навколишнього світу. У процесі навчання активізуються всі психічні функції – увага, пам'ять, уява, мислення, що сприяє інтелектуальному зростанню особистості.

Процес навчання в юнацькому віці має провідне значення для психічного й особистісного розвитку. У цей період, за Ж. Піаже, відбувається перехід до стадії формальних операцій, що забезпечує здатність до абстрактного та критичного мислення. За Е. Еріксоном, юність характеризується кризою ідентичності, під час якої особистість формує уявлення про власне «Я» і визначає життєві орієнтири [1; 5]. Навчальна діяльність у цьому віці стає засобом самопізнання, самоствердження та соціального становлення.

Освітній процес виступає важливим середовищем соціалізації. Школа, університет або інші заклади освіти формують систему міжособистісних взаємин, де молодь засвоює соціальні норми, етичні стандарти, правила поведінки, толерантність і взаємоповагу. Взаємодія з однолітками та педагогами сприяє розвитку емоційного інтелекту, комунікативної компетентності, уміння працювати в команді, що є невід'ємними складовими соціальної зрілості [1].

Поряд із цим навчання має глибокий вплив на емоційно-вольову сферу. Подолання навчальних труднощів, досягнення успіхів, участь у групових формах роботи формують у молоді наполегливість, цілеспрямованість, уміння співпрацювати та самоконтролювати власні емоції. Саме через освітню діяльність молоді люди вчаться відповідально ставитися до власного розвитку, будувати плани на майбутнє, оцінювати свої можливості й об'єктивно сприймати результати своєї праці.

Психологічний розвиток у процесі навчання охоплює формування здатності до саморегуляції, самоконтролю, постановки та досягнення цілей. Подолання навчальних труднощів, участь у колективних формах діяльності, успіхи в освітніх проєктах формують вольові якості – наполегливість, цілеспрямованість, відповідальність. Саме навчальна діяльність виступає провідним чинником розвитку вищих психічних функцій і соціальної компетентності [1; 4].

Навчальний процес водночас є основним засобом соціалізації. Школа, університет, коледж чи будь-який інший освітній заклад виступають важливими соціально-психологічними середовищами, у яких молодь засвоює соціальні норми, цінності, правила поведінки та взаємодії. У навчальному колективі формується досвід спілкування, толерантності, співробітництва, взаємодопомоги, що сприяє розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту, уміння працювати в команді, розв'язувати конфлікти мирним шляхом.

Важливу роль у процесі соціалізації відіграє зміст освіти. Саме через навчальні дисципліни молодь знайомиться зі світом культури, науки, моральних і правових норм суспільства. Вивчення гуманітарних і соціальних предметів формує громадянську позицію, патріотизм, розуміння соціальної відповідальності. Освіта виступає інструментом інтеграції молодої людини в суспільство, допомагає їй усвідомити власну роль і місце в сучасному світі.

Сучасні умови цифровізації освіти висувають нові вимоги до процесу навчання. Молодь стикається з величезним обсягом інформації, тому важливо формувати не лише знання, а й навички критичного мислення, медіаграмотності, психологічної стійкості до інформаційного перевантаження. Освітня реальність зумовлює необхідність формування в молоді нових компетентностей. Цифровізація освіти, дистанційні формати навчання та розширення інформаційного простору вимагають розвитку критичного мислення, медіаграмотності, інформаційної культури та психологічної стійкості до інформаційних перевантажень.

Як зазначають українські науковці [1; 2; 5: 6], ефективність освітнього процесу нині визначається не лише обсягом засвоєних знань, а здатністю особистості адаптуватися до динамічних змін соціального середовища та вміти навчатися впродовж життя.

Інтерактивні технології навчання, дистанційна освіта та цифрові платформи створюють нові можливості для саморозвитку, але водночас потребують високого рівня самодисципліни, внутрішньої мотивації та вміння керувати власним навчальним процесом.

Отже, навчання є ключовою умовою як психологічного розвитку, так і соціалізації молоді. Воно сприяє не лише інтелектуальному зростанню, але й формуванню зрілої, відповідальної, самостійної особистості, здатної до ефективної взаємодії в соціумі. Навчання є базовим чинником формування інтелектуальної, емоційно-вольової та соціальної сфер особистості молодої людини.

Освіта виконує не лише когнітивну, а й соціалізаційну функцію, забезпечуючи інтеграцію індивіда у соціум. Освіта забезпечує молодій людині не тільки професійні компетентності, а й основу для духовного та морального самовдосконалення.

Умови цифрової епохи вимагають трансформації навчального процесу – переходу від традиційного засвоєння знань до розвитку метанавичок (самонавчання, критичного мислення, медіаграмотності). Ефективна освітня діяльність сприяє становленню зрілої, самостійної, духовно багатої особистості, здатної до активної участі в житті демократичного суспільства. Таким чином, навчання виступає потужним чинником становлення гармонійної, активної та свідомої особистості, готової до життя у складному й динамічному світі.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: Монографія. Запоріжжя: ГУ–ЗІДНУ‖. 2006. 332 с.
3. Дем‘яненко Н. М. Сучасні тенденції підготовки педагогічних кадрів: системний аналіз і спроба моделювання. URL: http : www.artek.ua/...%20CO.../demyanenko.doc.
4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: Монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
5. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.
6. Сікорська С. Використання методу кейс-стаді та його місце в системі інноваційних технологій в навчальному процесі. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3104.

Замай Тетяна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ ЕКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасна парадигма освіти дедалі більше орієнтується на концепцію сталого розвитку, яка інтегрує екологічний, соціальний та економічний виміри суспільного буття. Освіта для сталого розвитку є не просто педагогічна інновація, а стратегічний напрям глобальної освітньої політики, спрямований на підготовку особистості, здатної мислити системно, діяти відповідально та приймати рішення з урахуванням довгострокових наслідків для довкілля[1]. Відповідно, формування еко-психологічної компетентності учнів є ключовим завданням педагогіки XXI століття, оскільки саме вона забезпечує гармонійне поєднання знань, цінностей і поведінкових стратегій, орієнтованих на екологічно збалансований розвиток.

Сутність еко-психологічної компетентності полягає у здатності людини усвідомлювати взаємозв’язок між природним і соціальним середовищем, розуміти власну роль у збереженні екосистемної рівноваги та діяти відповідно до принципів екологічної етики. У педагогічному

контексті це означає розвиток інтегрованого комплексу знань, умінь, емоційних реакцій і мотиваційних установок, що визначають екологічно орієнтовану поведінку. Почуття єдності з природою є не лише емоційним феноменом, а й когнітивною основою екологічного мислення[3, с.12].

Важливою складовою цього процесу є педагогічне моделювання, яке забезпечує інтеграцію навчального змісту, мотиваційних чинників і психологоемоційної підтримки. У межах сучасної освіти для сталого розвитку дедалі частіше застосовуються моделі інтерактивного та дослідницького навчання, що ґрунтуються на міждисциплінарності та проєктній діяльності. Вони спрямовані не лише на засвоєння фактологічного матеріалу, а й на формування практичної екологічної компетентності через активну участь у природоохоронних ініціативах [4, с.27].

Українські дослідники підкреслюють, що ефективність формування еко-психологічної компетентності залежить від гармонійної взаємодії трьох її складових: когнітивної (екологічні знання), емоційно-ціннісної (ставлення, емпатія, етика) та діяльнісної (екологічно відповідальна поведінка). Саме ця триєдність забезпечує перехід від інформованості до внутрішньо мотивованої дії, тобто від знання до практики.

У сучасному освітньому просторі дедалі більше значення набуває емоційно-мотиваційна складова[2]. Як доводить Чавла екологічна емпатія, тобто здатність емоційно співпереживати природі є потужним психологічним стимулом до екологічно відповідальної поведінки. Формування таких почуттів можливе лише за умови створення позитивного емоційного досвіду взаємодії з природним середовищем. Тому педагогічні моделі, що включають навчальні екскурсії, дослідницькі експедиції, участь у волонтерських природоохоронних проєктах значно підвищують мотиваційний потенціал учнів [5, с. 33].

На сучасному етапі розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для екоосвіти. Віртуальні екологічні лабораторії, симуляційні платформи, мобільні застосунки для моніторингу стану довкілля дозволяють учням долучатися до інтерактивного аналізу екологічних даних і бачити реальні наслідки людської діяльності. Використання цифрових інструментів підвищує когнітивну активність та створює, так званий, ефект занурення у проблематику сталого розвитку. Таким чином, цифрова трансформація освіти стає каталізатором розвитку еко-психологічної компетентності [5, с.108].

У науковому дискурсі дедалі частіше вживається поняття «емоційна екологічність освітнього середовища». Воно означає створення психологічно безпечного, підтримувального простору, у якому розвиваються не лише інтелектуальні, а й емоційно-ціннісні компетенції учнів. Еко-психологічна освіта має ґрунтуватися на діалозі, співпереживанні та залученні, адже лише так можливо сформувати глибоку внутрішню мотивацію до екологічно свідомої поведінки. Розробка валіднихметодик оцінювання дозволяє педагогам адаптувати навчальні стратегії, прогнозувати розвиток ціннісних орієнтацій і визначати ефективність педагогічних моделей.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасна освіта для сталого розвитку має ґрунтуватися на принципах трансдисциплінарності, гуманізму, екологічної етики та партнерства. Формування еко-психологічної компетентності учнів передбачає цілісну інтеграцію знань, емоцій, мотивацій і дій, що забезпечує сталий вплив освіти на розвиток особистості. Зрештою, це формує новий тип світогляду, який є екоцентричний, рефлексивний і духовно зрілий, що є основою гармонійної взаємодії людини й природи.

Список використаних джерел

1. Varypaiev, O. M., Minosian, A. S. (2024). Philosophical, historical, and cultural aspects of humanitarian training in the educational environment. Actual Issues of Modern Science. European Scientific e-Journal, 31, 30-40. Ostrava: Tuculart Edition, European Institute for Innovation Development. https://doi.org/10.47451/hum2024-05-01
2. Варипаєв О. М., Міносян А. С., Юрченко Л. І. Методологія застосування концепції

емоційного інтелекту в гуманітарних дисциплінах. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців : тези доп. ТретьоїМіжнар. наук.-метод. конф., м. Харків, 27 трав. 2021 р. Харків: ХДУХТ, 2021. С. 29-30.https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4c92744d-638d-4936-acb7-5534dfe642/bd/ content
3. F. Stephan Meyer, Cynthia MacPherson Franz (2019). The Nature Connectedness Scale: a measure of people's feeling of unity with nature. Journal of Environmental Psychology, том 24, с. 503-115.https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272494404000696
4. D. Pruno, Joan Langis, L. Wasser, Elizabeth V. Maclachlan. Motivating children to adopt sustainable behavior: the role of experiential learning. Research in Environmental Education 24(1), 25–33. https://www.tandfonline.com/toc/ceer20/9/4
5. Чавла. Л (2020). Перегляд значного життєвого досвіду: Огляд досліджень джерел чутливості до навколишнього середовища. Дослідження екологічної освіти. 26(1), 31–40.https://doi.org/10.1080/00958969809599114

Засядьвовк Аліна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор пед. наук, доц., проф. Данченко І.О.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження визначається глобальним впровадженням цифровізації у всі сфери людського життя, зокрема в освіту, що зафіксовано у низці нормативно-правових актів України. В умовах стрімкої диджиталізації цифрова компетентність є необхідною передумовою успішного працевлаштування й професійного зростання сучасного фахівця.

Аналіз наукових джерел свідчить, що трактування поняття «цифрова компетентність» є багатоаспектним. І. Бехта та Т. Ковалевська розглядають її як одну з універсальних компетенцій, яку викладач повинен формувати у студентів. Л. Кононенко підкреслює, що цифрова компетентність разом із фаховими навичками та практичними вміннями є необхідною умовою успішного працевлаштування [3, с. 3].

О. Овчарук визначає її як спроможність працювати індивідуально або колективно, використовуючи цифрові інструменти для пошуку та застосовування інформації необхідну для вирішення проблем й оволодіннями новими знаннями. О. Жерновникова тлумачить цифрову компетентність як універсальний механізм пошуку, отримання, обробки, передачі, узагальнення, систематизації та перетворення даних у знання, а також наголошує, що цифрова компетентність входить до системи професійних і загальних компетентностей. О. Сисоєва та К. Гринчишина тлумачать інформаційно-цифрову компетентність як уміння осмислювати та застосовувати інформацію у різних форматах цифрових джерел, включаючи навички декодування мультимедійних образів, звуків і тексту. Зарубіжний науковець С. Скотт (S. Scott) визначає цифрову компетентність як спроможність особистості використовувати цифрові ресурси, оцінювати контент та комунікувати у цифровому просторі [1, с. 6–7].

Узагальнено, цифрову компетентність – це здатність ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для роботи, навчання та діяльності в соціумі. Вона охоплює комп'ютерну, інформаційну й медіаграмотність, уміння комунікувати, співпрацювати, створювати цифровий контент, забезпечувати кібербезпеку та самовдосконалюватися у цифровому середовищі [2, с. 8, 64].

Впровадження ІКТ у заклади вищої освіти є необхідною умовою розвитку сучасної освіти. Цей напрям відображений у низці нормативно-правових актів.

Постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)» від 3 листопада 1993 р. № 896 визначила стратегічні завдання та принципи розвитку освіти, серед яких – демократизація, гуманізація,

безперервність освіти, нероздільність навчання і виховання, багатоукладність та варіантність освіти тощо.

Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 року № 344/2013 окреслив пріоритет упровадження ІКТ для підвищення доступності та ефективності освітнього процесу. Це виразилось у створенні вебпорталів, електронних каталогів, бібліотек та повнотекстових баз.

Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VII визначає інформаційно-цифрову компетентність як одну з ключових компетентностей сучасної людини [2, с. 8] та гарантує організацію освітнього процесу в дистанційній формі у період воєнного стану.

Рамкова програма ключових компетентностей для навчання впродовж життя, ухвалена Європейським парламентом і Радою ЄС у 2018 р., визнає цифрову компетентність однією з восьми базових компетентностей громадян [2, с. 9].

Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695 вказує на необхідність підвищення рівня цифровізації регіонів і цифрової обізнаності, що підтверджується у додатку з показниками моніторингу.

У розпорядженні КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23 лютого 2022 р. № 286-р визначено такі завдання: використання цифрових технологій, застосування інструментів для перевірки академічної доброчесності, оцінювання результатів навчання, розробка програм розвитку цифрових компетенцій.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти» від 27 липня 2022 року № 2457-IX спрямований на автоматизацію управління освітньою сферою, закладає правову основу для побудови єдиного цифрового освітнього простору в Україні.

Процес формування цифрової компетентності у здобувачів вищої освіти базується на таких принципах: застосування електронних пристроїв у навчальній діяльності; педагогічна готовність до змін у методиках і технологіях викладання; наявність сучасних навчально-методичних матеріалів [3, с. 4].

С. Скотт виділяє такі ключові компоненти цифрової компетентності: продуктивне та безпечне використання цифрових технологій для розв’язання завдань; цифрова грамотність у медіа- та інформаційному просторі, що фокусується на пошуку, обробці та зберіганні даних; створення електронного контенту; здатність до ефективної комунікації в онлайн-середовищі [1, с. 7].

Професійна цифрова компетентність розглядається як цифрова грамотність, що являє собою здатність управляти власними цифровими можливостями. Механізм її формування у здобувачів вищої освіти передбачає: інтеграцію цифрової грамотності до освітніх програм усіх спеціальностей, створення курсів для формування цифрової обізнаності, організацію онлайн-тренінгів і практик, спрямованих на актуалізацію цифрової компетенції дистанційно. До основних методів покращення процесу формування цифрової компетентності у студентів належать: створення цифрового освітнього середовища; застосування інформаційно-цифрових технологій у навчанні; використання електронних ресурсів для демонстрації власних знань [3, с. 2, 5].

Інтеграція інноваційних цифрових технологій в освітній процес сприяє формуванню базових компетентностей здобувачів освіти. Формування цифрової компетентності передбачає розвиток здатності особистості як індивідуально, так і колективно критично оцінювати події цифрового середовища. Вона охоплює не лише технічні навички володіння ІКТ, а й уміння критично мислити, створювати та використовувати цифровий контент, комунікувати й співпрацювати у цифровому середовищі. Нормативно-правове забезпечення підтверджує, що цифрова трансформація є одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні. Розвиток цифрової компетентності необхідний для забезпечення професійної

мобільності, конкурентоспроможності та самореалізації здобувачів вищої освіти у сучасному цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С Воєвода А.Л. Коношевський О.Л Коваль М.С Кусій М.І. Диджиталізація освіти на сучасному етапі розвитку суспільства. ModernInformation Technologies andInnovationMethodologiesofEducationin Professional TrainingMethodologyTheoryExperienceProblems, № 74, 2025. С. 5–26. DOI: https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-74-5-26(дата звернення: 07.10.2025)
2. Федоров М., Іонан В., Лях В., Нанаєва Т. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науковопедагогічних працівників, 2021. 70 с. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf(дата звернення: 07.10.2025).
3. Філіппова Л.В Коробейнікова Т.І Михалюк А.М. Розвиток цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти в Україні в сучасних реаліях. Академічні Візії, № 17, 2023. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.7695926(дата звернення: 07.10.2025).

Калініченко Павло Вячеславович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МИСЛЕННЯ

Сучасні технології значно впливають на мислення людини, змінюючи її когнітивні процеси та поведінкові звички. Щоденне використання смартфонів та інтернету формує нові способи уваги та швидкого сприйняття інформації, але водночас зменшує здатність до глибокого аналізу. Соціальні мережі впливають на комунікацію та самооцінку, формуючи нові соціальні норми. Технології відкривають широкі можливості для навчання і розвитку творчого мислення, проте надмірна залежність від гаджетів може знижувати самостійність у прийнятті рішень. Таким чином, вплив технологій на мислення є багатовимірним явищем, яке потребує критичного осмислення.

Інноваційні цифрові технології змінюють процеси сприйняття та обробки інформації людиною, формують нові патерни мислення, здатність до аналізу та самостійного прийняття рішень у сучасному суспільстві.

Цифрові технології суттєво змінюють структуру сучасного мислення, забезпечуючи швидкий доступ до великих масивів інформації та одночасну роботу з численними джерелами даних. Сучасна людина активно використовує цифрові платформи для навчання, роботи та комунікації, що формує новий тип когнітивної діяльності, орієнтованої на швидкий аналіз і синтез інформації. Водночас така практика сприяє розвитку фрагментарного мислення, коли переважає поверхневе сприйняття даних і знижується здатність до глибинного осмислення [1, с. 56]. Це підкреслює необхідність дослідження впливу технологій не лише на швидкість опрацювання інформації, а й на якість мисленнєвих процесів, критичну оцінку фактів та формування когнітивної автономії.

На рівні мозкової діяльності технології стимулюють адаптацію нейронних мереж до швидкого переключення між інформаційними потоками, що підвищує гнучкість когнітивних процесів, але знижує стійкість концентрації уваги. Цифрові інструменти, зокрема штучний інтелект і онлайн-середовища, формують тип критичного мислення, орієнтованого на швидке порівняння даних та прийняття рішень на основі поверхневого аналізу [5]. Водночас вони відкривають можливості для індивідуалізації навчання та розвитку когнітивної пластичності, стимулюючи здатність мозку до адаптації в умовах інформаційної перевантаженості. Такий подвійний ефект, розвиток швидких когнітивних реакцій та одночасне зниження глибинного

осмислення робить критичне дослідження впливу технологій на мозок надзвичайно актуальним.

Процес цифровізації формує нові соціальні та освітні практики, безпосередньо впливаючи на колективну свідомість. Інформаційні платформи дозволяють швидко поширювати як достовірну, так і маніпулятивну інформацію, що підвищує значення розвитку навичок критичної оцінки джерел серед молоді та студентства [4]. Освітній процес у цифровому середовищі повинен включати формування стратегій самостійного мислення, здатності аналізувати та синтезувати інформацію, а також критично оцінювати її достовірність. Лише за умови свідомого використання технологій можна говорити про розвиток когнітивної автономії та стійкої інформаційної культури, що є основою критичного мислення та інтелектуальної самостійності.

Цифрові технології не лише змінюють способи навчання та роботи, а й ставлять фундаментальні філософські питання про природу свідомості, автономність мислення та межі пізнання [2]. Взаємодія з цифровими системами відкриває нові горизонти пізнання, одночасно піднімаючи проблему залежності від технологій та ризику поверхневого сприйняття інформації. У філософському контексті це дозволяє осмислювати взаємозв'язок людини і штучних агентів як нову форму когнітивної взаємодії, де критичне мислення і здатність до аналізу стають основою збереження інтелектуальної автономії. Дослідження таких процесів відкриває перспективи для розуміння того, як технології трансформують не лише пізнавальні здібності, а й етичні та онтологічні засади взаємодії людини зі світом, змушуючи переосмислити традиційні уявлення про свободу вибору, відповідальність і роль свідомості у формуванні знань[3, с. 28].

Стрімкий розвиток інновацій ставить людину перед викликом переосмислення власної ролі у світі знань і взаємодії з інформацією. Вони спонукають шукати баланс між використанням нових можливостей і збереженням внутрішньої здатності до глибинного аналізу, формуючи новий філософський погляд на природу мислення та самосвідомості. Це стимулює розвиток критичної рефлексії, етичного мислення та усвідомленого прийняття рішень у сучасному інформаційному середовищі.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й. Діджиталізація як фактор формування когнітивної сфери. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2020. С. 81–89. URL: https://doi.org/10.34142/23129387.2020.62.05
2. Дацюк А. І. Вплив цифрових технологій на розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти. Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung. Київ: –Verlag Logos, 2025. С. 317–324. URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/3103
3. Глушко В. В., Шакуров Є. О., Арделян О. В. Педагогічна трансформація в цифрову епоху: вплив штучного інтелекту на формування критичного мислення та зміну ролі викладача. Академічні візії. Дніпро: ДНУ, 2025 С. 22–31.URL: https://zenodo.org/records/15427898
4. Варипаєв О. М., Гузь Г. В. Емпіричні методи наукових досліджень: філософські та педагогічні виміри. Наукові засади підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 29 листопада 2024 р. Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 47-50.https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/9949240e-c393-4633-aafa-e83d0616ad2/content
5. Юрченко Л. І., Варипаєв О. М. Логіка: навчально-методичний посібник. Харків: ХДУХТ, 2016. 178 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/e09689f2-2262-4f39-bf8f-167c2f152d24/content

Калініченко Артем Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О. М.

КОНКРЕТНЕ ТА АБСТРАКТНЕ МИСЛЕННЯ

Мисленняявляє собою найвищу форму пізнавальної діяльності, що дозволяє людині пізнавати світ, приймати рішення та вирішувати проблеми. Воно не є однорідним, а складається з різних типів, серед яких ключове місце займають конкретне та абстрактне мислення. Розуміння цих двох форм є фундаментальним для філософії, психології та педагогіки, оскільки вони лежать в основі нашого сприйняття реальності, пізнавального розвитку та творчого потенціалу [4].Конкретне мислення є формою мислення, яка безпосередньо пов'язана з об'єктами, що сприймаються органами чуття, та їхніми властивостями. Воно не відривається від реальної, предметної ситуації і оперує конкретними образами, уявленнями та діями. Конкретне мислення можна визначити як розумовий процес відображення і оперування найпростішими, конкретними поняттями, які визначають предмети і явища об'єктивного світу в їх безпосередній даності людині [2, с. 30].

Основні риси конкретного мислення включають: наочність (мислення ґрунтується на наочних образах, людина мислить конкретними речами: стіл, дерево, яблуко); діяльність (часто пов'язане з практичною діяльністю, наприклад, людина, що ремонтує пристрій, мислить конкретними діями: взяти молоток, закрутити гайку); обмеженість (може бути обмежене безпосередньою ситуацією, воно не завжди дозволяє робити широкі узагальнення); сенсорна основа (інформація обробляється на основі чуттєвого досвіду) .

Абстрактне мислення представляє собою форму мислення, що дозволяє оперувати поняттями, ідеями, законами та принципами, які не мають наочного уявлення. Воно виходить за межі безпосереднього досвіду, дозволяючи відволікатися від конкретних деталей і зосереджуватися на сутності явищ. Абстрактне мислення виявляється як розумовий процес сходження від конкретного до абстрактного, тобто, пізнаючи конкретний предмет чи явище, суб'єкт пізнання абстрагується від несуттєвого в предметі і виділяє суттєве, яке фіксується засобами мови у формі понять [2, с. 30].

Основні риси абстрактного мислення: узагальнення (здатність виділяти спільні ознаки у різних об'єктів і об'єднувати їх в єдині поняття, наприклад, "добро", "справедливість", "математика"); відволікання (здатність ігнорувати несуттєві деталі і зосереджуватися на головному, наприклад, мислячи про "дерево" як про біологічний організм, ми абстрагуємося від його конкретного розміру чи виду); логічність (оперує логічними операціями - аналіз, синтез, індукція, дедукція, що дозволяє будувати причинно-наслідкові зв'язки); символічна основа (мислення оперує символами, знаками та мовними одиницями). Головна особливість абстрактного мислення це оперування абстрактними поняттями і на їх підставі створення нових абстракцій за допомогою логічних методів аналізу, синтезу, узагальнення тощо [2, с. 30].

Ці два типи мислення не існують ізольовано. Вони тісно пов'язані і є етапами розвитку людського пізнання. Зв'язок абстрактного і конкретного розглядається в двох аспектах. У першому аспекті конкретне виступає як "живе споглядання", а абстрактне як людське мислення в цілому по відношенню до чуттєвого відображення (гносеологічний аспект). У другому аспекті абстрактне і конкретне виділяються в самому мисленні як його два різних рівні (логічний аспект). У процесі пізнання мислення, з одного боку, все більше віддаляється від дійсності, а з іншого воно все більше проникає в дійсність, розкриваючи її істотні властивості і закони [3, с. 105-106].

Розвиток мислення відбувається наступним чином: у дітей спочатку формується конкретно-образне мислення, засноване на сприйнятті, згодом, завдяки освіті та життєвому досвіду, розвивається здатність до абстракції. Взаємодія цих форм проявляється в тому, що абстрактні ідеї часто народжуються на основі узагальнення конкретних спостережень

(наприклад, закон тяжіння був сформульований). Синергія обох форм є необхідною, оскільки для ефективного мислення потрібна гармонійна взаємодія: конкретне мислення забезпечує зв'язок з реальністю, а абстрактне дозволяє вийти за її межі для глибоких узагальнень.

Розуміння відмінностей між конкретним та абстрактним мисленням має важливе практичне значення у різних сферах життя. В освіті педагоги використовують ці знання, щоб будувати навчальні програми, наприклад, починати вивчення математики з конкретних прикладів (яблука) і поступово переходити до абстрактних понять (числа)[1, с. 48].

Конкретне та абстрактне мислення являють собою дві взаємодоповнюючі форми пізнання, які формують цілісну картину нашого розуму. Конкретне мислення є коренем, що зв'язує нас із реальністю, даючи можливість оперувати чуттєво сприйнятим світом. Абстрактне мислення є крилами, які дозволяють нам піднятися над реальністю, узагальнювати досвід, створювати нові ідеї та відкривати закони, що лежать в основі світобудови. Їх гармонійна взаємодія є запорукою інтелектуального розвитку, креативності та ефективного пізнання світу.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М., Гузь Г. В. Емпіричні методи наукових досліджень: філософські та педагогічні виміри. Наукові засади підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 29 листопада 2024 р. Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 47-50. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/9949240e-c393-4633-aafa-7e83d0616ad2/content
2. Корнієнко Є. Г., Гордєєва О. В., Корнієнко В. І. (2022). Плюси і мінуси узагальнення. Розвиток абстрактного мислення у дітей і підлітків. Інноваційна педагогіка, Вип. 44, т. 1, с. 29--32. DOI: https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/1.5
3. Проценко М. (2012). Абстрактне і конкретне на емпіричному рівні наукового пізнання. Світогляд - Філософія Релігія: збірник наукових праць, Вип. 2. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», с. 105--114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sfi_2012_2_12
4. Юрченко Л. І., Варипаєв О. М. Логіка: навчально-методичнийпосібник. Харків: ХДУХТ, 2016. 178 с. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/e09689f2-2262-4f39-bf8f-167c2f152d24/content

Каріжський Денис Павлович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
Державний біотехнологічний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Перший рік навчання у вищому закладі – це складний, але важливий етап у житті молодої людини. Студент стикається з новим середовищем, де з’являються нові обов’язки, соціальні ролі та вимоги до самостійності. Психологічна адаптація в цьому процесі є ключовим чинником успішного навчання і психологічного благополуччя. Вона включає здатність пристосовуватися до нових умов, справлятися зі стресом та налагоджувати взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу.

Адаптація студента відбувається на кількох рівнях: академічному, соціальному та емоційному. Академічний рівень включає навички організації навчального часу, ефективного засвоєння матеріалу, планування виконання завдань. Соціальний рівень охоплює вміння будувати взаємини з одногрупниками та викладачами, інтегруватися в групу, розвивати комунікативні навички. Емоційний рівень передбачає контроль власних емоцій, розвиток стресостійкості та формування позитивного ставлення до навчання.

Основними труднощами, з якими стикаються студенти першого курсу, є: високе навчальне навантаження, нестача навичок самостійного навчання, емоційна нестійкість та невпевненість у собі. Часто студенти відчувають тривогу перед новими предметами, труднощі

у взаємодії з викладачами або страх перед помилками. У таких випадках важливо, щоб студент мав доступ до психологічної підтримки, консультацій та наставництва.

Соціально-психологічний клімат групи відіграє важливу роль у процесі адаптації. Доброзичлива атмосфера, підтримка одногрупників та взаємодопомога сприяють швидшому включенню студента в колектив. Активна участь у групових заходах, обговореннях та спільних проектах допомагає відчути себе частиною спільноти та підвищує мотивацію до навчання.

Кожен студент має власні способи подолання труднощів адаптації. Хтось краще справляється за допомогою планування дня і створення розкладу, хтось через спілкування та дружні контакти, а інші – через зайняття хобі та саморозвиток. Важливо, щоб студент вмів обирати стратегії, які підходять саме йому, і не боявся звертатися за допомогою, коли це необхідно.

Роль викладачів у процесі адаптації також важлива. Підтримка, розуміння та професійне наставництво допомагають студентам швидше адаптуватися, формують довіру до освітнього процесу та підвищують впевненість у власних силах. Регулярний зворотний зв'язок, поради та заохочення до активної участі сприяють розвитку самостійності та відповідальності.

Емоційна стійкість є ще одним важливим аспектом адаптації. Студенти, які вміють контролювати стрес, долати труднощі та підтримувати позитивне мислення, адаптуються легше та швидше. Для розвитку цих навичок корисними є тренінги з саморегуляції, психологічні вправи, участь у групових заняттях та консультації з психологом.

Підсумовуючи, можна сказати, що адаптація студентів до навчання у вищому закладі – це комплексний процес, який включає академічні, соціальні та емоційні аспекти. Ефективна адаптація сприяє успішному навчанню, підвищує мотивацію, розвиток особистості та формує позитивне ставлення до навчання та майбутньої професійної діяльності.

Висновки:

1. Адаптація студентів є багаторівневим процесом, який охоплює академічні, соціальні та емоційні аспекти.
2. Важливою є підтримка з боку одногрупників та викладачів, створення позитивного соціального середовища.
3. Розвиток навичок саморегуляції та стресостійкості сприяє успішному подоланню труднощів.
4. Індивідуальний підхід до вибору стратегій адаптації допомагає студентам ефективно включитися у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Г. М. Соціальна психологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2021.
2. Зімбардо Ф., Герріг Р. Психологія і життя. – К.: Основи, 2020.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. – К.: Академвидав, 2019.

Корнієнко Олександр Євгенійович
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Дорожко І.І.

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК РЕСУРС ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ

Проблема стресу й адаптації особистості в умовах цифровізації та зростаючого інформаційного тиску набуває особливого значення для сучасної молоді. У суспільстві, де комунікативна включеністьє нормою, інформаційне перевантаження перетворюється на фактор психічного виснаження. Воно виступає не лише когнітивним викликом, а й глибоко психологічним чинником, що порушує внутрішню рівновагу, знижує концентрацію уваги,

емоційну стійкість і здатність до саморегуляції. Молодь, яка живе в ритмі цифрової взаємодії, дедалі частіше сприймає стан напруження як фон повсякденного існування, не завжди усвідомлюючи його деструктивний вплив на поведінку, навчальну активність і міжособистісні стосунки [1].

Особливого значення в цьому контексті набувають копінг-стратегії як психологічні механізми, що забезпечують конструктивне реагування на стресові чинники [3]. Копінг розглядається як динамічний процес пошуку рівноваги між зовнішніми вимогами та внутрішніми ресурсами особистості. Залежно від типу застосовуваних стратегій, реакції на інформаційне перевантаження можуть бути як адаптивними, так і дезадаптивними. Проблемно-орієнтовані копінги (планування, пошук рішень, переосмислення ситуації) сприяють зниженню рівня напруження та підтримують ефективну саморегуляцію. Натомість емоційно-уникальні стратегії (заперечення, відволікання, самозвинувачення) посилюють почуття безпорадності й підвищують ризик дистресу.

Інформаційне перевантаження особливо впливає на ціннісно-смислову сферу особистості, яка визначає здатність до переоцінки подій і збереження внутрішньої узгодженості. Коли інформаційний потік перевищує можливості психіки, порушується почуття суб'єктності: людина втрачає відчуття контролю над ситуацією. Саме тому формування усвідомленого ставлення до інформації стає важливою складовою психологічної грамотності [1]. Молодь потребує розвитку навичок критичного відбору контенту, управління увагою, а також уміння розпізнавати власні емоційні реакції на інформаційні подразники.

Дослідники зазначають, що частина молоді використовує цифрові технології як компенсаторний засіб для короткочасного зниження напруги чи втечі від емоційних труднощів. Проте така стратегія лише посилює стан перевантаження, адже людина знову повертається до джерела стресу, яким виступають нескінченний потік повідомлень і новин [2]. Отже, цифрове середовище водночас є і причиною, і каталізатором стресу, що зумовлює потребу у формуванні культури усвідомленого використання технологій.

Психологічна підтримка у цьому контексті має бути спрямована не лише на подолання наслідків стресу, а й на профілактику його виникнення. Йдеться про розвиток метакогнітивних стратегій, навичок емоційної саморегуляції, усвідомлення власних меж і потреб. Такий підхід дає змогу перетворити взаємодію з інформаційним середовищем із джерела перевантаження на простір особистісного зростання та пізнання власних можливостей.

Список використаних джерел

1. Грабовська С. Л., Мусаковська О. М. Інформаційне перевантаження: психологічний ракурс. PsychologicalJournal. 2020. Vol. 6, Issue 7.
2. Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю., Товт В. В. Проблема дослідження інформаційного стресу у сучасних наукових підходах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Психологія». 2024. № 3.
3. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, andCoping. NewYork: SpringerPublishingCompany, 1984. 282 p.

Лавриненко Юлія Леонідівна
Державнийбіотехнологічнийуніверситет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

Ключову роль у суспільних трансформаціях, зокрема в умовах децентралізації та цифровізації економіки, у сучасних умовах відіграє підготовка конкурентоспроможних кадрів для національної економіки системою професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О)

України. Децентралізація посилює вимоги саме регіональних ринків праці, вимагаючи гнучкої та оперативної реакції освітніх закладів, тоді як тотальна цифровізація робить наскрізні ІТ-компетенції обов'язковою умовою для більшості сучасних робітничих професій[2]. Її розвиток безпосередньо пов'язаний із процесами реформування освіти, інтеграції до європейського простору та впровадження нових освітніх стандартів, побудованих на компетентнісній основі.

Стан сучасної професійної освіти характеризується низкою суперечностей. З одного боку, сформовано оновлену нормативно-правову базу, започатковано впровадження дуальної освіти, оновлюються освітні стандарти відповідно до Національної рамки кваліфікацій. З іншого боку, більшість закладів професійної освіти мають застарілу матеріально-технічну базу, де обладнання, верстати та навчальні інструменти часто не оновлювалися десятиліттями і критично не відповідають тим, що використовуються на сучасному високотехнологічному виробництві. Додаються обмежене фінансування та кадровий дефіцит. За даними аналітичних оглядів[4], кількість здобувачів у закладах П(ПТ)О скорочується, що зумовлено як демографічними факторами, так і низьким престижем робітничих професій. Суспільство, попри реальний дефіцит кваліфікованих робітників, все ще помилково сприймає П(ПТ)О як вибір «другого сорту» порівняно з вищою освітою.

Основними тенденціями розвитку П(ПТ)О є впровадження компетентнісного підходу, який зміщує акцент із засвоєння суми теоретичних знань на формування практичних навичок та здатності випускника вирішувати реальні виробничі завдання. Активно відбувається цифровізація освітнього процесу (впровадження електронних підручників, віртуальних тренажерів, симуляторів та систем дистанційного навчання) та посилення співпраці з роботодавцями. Особливого значення набуває інтеграція України в європейський освітній простір, що стимулює адаптацію національних стандартів до вимог ЄС[5], включаючи механізми взаємного визнання кваліфікацій.

Серед основних проблем галузі виділяють недостатній рівень фінансування, застарілу навчально-матеріальну базу, низьку мотивацію педагогічних працівників, а також невідповідність підготовки кваліфікованих кадрів сучасним технологічним викликам [3]. Залишається актуальною проблема оновлення професійних стандартів і методичного забезпечення. Крім того, повномасштабна війна в Україні посилила кризові явища у сфері П(ПТ)О, особливо в регіонах, де зруйновано навчальну інфраструктуру. Це не лише пряме фізичне руйнування інфраструктури та навчальних майстерень, але й масове внутрішнє переміщення здобувачів освіти та педагогів, психологічна травматизація учасників освітнього процесу та ускладнений доступ до підприємств-баз практики, особливо у прифронтових регіонах. Водночас війна загострила потребу в кадрах для оборонно-промислового комплексу та майбутньої масштабної відбудови країни, що вимагає негайної переорієнтації та масштабування освітніх програм.

Перспективи розвитку професійної освіти пов'язуються з модернізацією освітнього середовища, оновленням освітніх програм, розширенням партнерства з бізнесом, а також упровадженням цифрових технологій у навчання[1]. Розвиток дуальної освіти, створення мережі регіональних центрів професійної досконалості (як сучасних навчально-практичних хабів, оснащених за останнім словом техніки для підготовки за найбільш пріоритетними професіями) та міжнародних освітніх проєктів визначає стратегічний напрям майбутнього системи П(ПТ)О. Важливо, щоб ці процеси супроводжувалися державною підтримкою, інвестиціями у матеріальну базу та підвищенням престижу робітничих професій через активну профорієнтаційну роботу зі школярами, медійну підтримку історій успіху випускників та гарантії гідної оплати праці.

Отже, професійна (професійно-технічна) освіта України перебуває на етапі якісних змін, спрямованих на підвищення її ролі в соціально-економічному розвитку держави. Успіх цієї трансформації є запорукою не лише економічного зростання, але й загальної стійкості та конкурентоспроможності держави в умовах глобальних та воєнних викликів. Її модернізація

можлива лише за умови комплексного підходу – поєднання державної політики, партнерства з бізнесом, інноваційних технологій та підвищення мотивації здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2025. № 5(45). С. 1039–1052.https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
2. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Юрченко Л. І. Інформаційне супроводження навчального процесу в сучасних умовах. Синергетична концепція розвитку студентоцентрованого навчання – забезпечення якості вищої освіти: тези Другої Міжнар. наук.-метод. конф., 25 вересня 2020 р. Харків: ХДУХТ, 2020. С. 272-273.https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/84883d31-2c44-4dd9-b35e-4094b570eb1b/content
3. Грень Л. М. Професійно-технічна освіта як об’єкт державно-управлінського впливу. – Державне будівництво, 2018, № 1.
4. Радкевич В. О. Модернізація професійної освіти відповідно до потреб ринку праці. – Професійна педагогіка, 2021.
5. Дячкіна А. Державне замовлення у професійно-технічній освіті: виклики та тенденції. –Економіка та суспільство, 2024.

Митнік Світлана Юріївна
Науковий керівник – доктор псих. наук, проф. Гордієнко-Мітрофанова І.В.
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЇ

За умов розвитку сучасного суспільства провідними елементами соціальної реальності стали різного типу конфлікти, надзвичайні та кризові ситуації.

Кризові ситуації є традиційним предметом вивчення в психологічній науці.

Вагомий внесок у розуміння кризових ситуацій у психології внесли дослідження таких західних науковців як:

- *В. Вундта та В. Джеймса (акцент* на емоційні й вольові процеси в критичних ситуаціях);
- *З. Фрейда (розгляд внутрішніх конфліктів між структурними складовими особистості (Воно, Я, Над-Я) як джерело неврозів і криз останньої);*
- К. Юнга (інтерпретація кризи як необхідної умови особистісного зростання);
- Е. Еріксона (визначення нормативної вікової кризи як певного етапу у моделі восьми стадійного психосоціального розвитку особистості, кожна стадія – це криза, яку особистість повинна подолати для свого подальшого здорового становлення);
- Ж. Піаже (інтерпретація розвитку особистості виключно через так звані «кризи віку» (через суперечності та переломні моменти у певні вікові періоди – 3 роки, 7 років тощо);
- Дж. Каплана (розгляд кризи як певного психологічного стану особистості, коли звичні способи подолання не працюють, і потрібна допомога);
- В. Франкла (розгляд кризи сенсу життя як головної проблеми існування сучасної особистості /людини) [3].

Сучасна система психологічного знання містить окремий напрям, що спеціалізується на вивченні кризових ситуацій – психологія кризових та екстремальних ситуацій (кризова психологія)

Психологія кризових та екстремальних ситуацій вивчає:

- психічні механізми виникнення кризи (стрес, фрустрація, конфлікт);
- емоційні та поведінкові реакції людини (тривога, депресія, агресія, апатія);

- індивідуальні ресурси подолання (копінг-стратегії, резильєнтність);
- психологічні наслідки пережитої кризи (посттравматичне зростання чи розлад);
- методи психологічної допомоги (кризове консультування, психотерапія, підтримка).

Вивчення кризових ситуацій у сучасній психологічній науці передбачає:

- по-перше, існування двох типів кризових ситуацій (криз) – так званих «нормативних / вікових» та «ненормативних / життєвих». Перші, пов'язані з природними етапами розвитку (криза підліткового віку, середнього віку, старіння тощо), другі - викликані зовнішніми обставинами (втрата близьких, розлучення, війна, втрата роботи, хвороба тощо);
- по-друге, розгляд кризових ситуацій не лише як негативних подій, але й як потенційних моментів особистісного зростання [1–2; 4].

Список використаних джерел

1. Корнєва А.В. Кризова ситуація як фактор формування адаптаційних стратегій // Габітус. 2025. Вип. 71. С. 187–190.
2. Петрук Н. Ю. Концептуальне обґрунтування понять «життєва криза» та «кризові ситуації» у соціально-психологічних дослідженнях // Наукові записки. Серія: Психологія. 2024. № 1. С. 108–115.
3. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології XX століття. Київ : Либідь, 2022. 1056 с.
4. Ткачишина О.Р. Кризові ситуації: адаптаційні ресурси особистості та соціальні стереотипи // Теорія і практика сучасної психології. 2020. № 1. Т.3. С. 116–120.

Мільченко Володимир Сергійович
Науковий керівник – канд. псих. наук Верещинська Я.В.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

МУЗИКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни питання психоемоційного стану молоді набуває особливої актуальності. Молоді люди стикаються з переживаннями, які раніше не були притаманними їхньому віковому досвіду: страх за власне життя та життя рідних, вимушена міграція, розрив соціальних зв'язків, невизначеність майбутнього, надлишок травмуючої інформації. Довготривала дія травматичних факторів призводить до формування тривожних симптомів, емоційного вигорання, порушення механізмів адаптації й зниження здатності до саморегуляції [1]. Хронічний стрес та тривога можуть спричиняти симптоми емоційного виснаження, порушення поведінкової регуляції, зниження навчальної мотивації та руйнування почуття внутрішньої стабільності. У зв'язку з цим актуальним стає використання методів психоемоційної підтримки, які не потребують складних технічних умов, є м'якими та доступними.

Одним із таких засобів виступає музикотерапія – цілеспрямоване застосування музики для оптимізації психоемоційного стану людини. Дослідження українських психологів підкреслюють, що музика здатна впливати на емоційну сферу через активацію механізмів асоціативної пам'яті, формування безпечного емоційного фону та стимуляцію процесів саморегуляції [2]. Слухання музичних творів із вираженим мелодійно-ритмічним контуром сприяє зниженню частоти серцевих скорочень і рівня м'язового напруження [3].

Для молоді, яка переживає досвід війни, музикотерапія виконує кілька важливих функцій. По-перше, вона забезпечує канал емоційної експресії, що дозволяє опрацьовувати переживання, які складно висловити вербально. По-друге, сприяє зниженню ізоляції, оскільки групові вокальні та ритмічні практики формують відчуття спільності й підтримки [4].

Практичне використання музикотерапії у психоемоційній підтримці молоді під час війни передбачає поєднання індивідуальних та групових форм роботи, залежно від потреб,

рівня стресового навантаження і ресурсів, доступних у конкретній інституції (школа, молодіжний центр, волонтерська спільнота, психологічна служба). Одним із найважливіших напрямів є індивідуальна музикотерапевтична підтримка, що здійснюється психологом або сертифікованим музикотерапевтом. Сеанси зазвичай включають прослуховування спеціально підібраних творів, дихальні техніки під музичний супровід, імпровізаційне музикування на простих інструментах (калі́мба, дзвіночки, перкусія). Це допомагає нормалізувати ритм дихання, зменшити напруження та відновити відчуття контролю над тілесними реакціями.

Другий напрям –групова музикотерапія, яка створює умови для розвитку соціальної підтримки та взаємодії. Груповий спів, хоротерапія або ритмічні перкусійні вправи сприяють формуванню відчуття спільності й допомагають молоді переживати стрес не ізольовано, а у взаємодії з іншими. У процесі спільного співтворення музики активуються механізми емоційної координації, синхронізації темпів дихання та пульсу, що має доведений заспокійливий вплив. Молодь, яка бере участь у таких практиках, частіше повідомляє про полегшення емоційного стану та зниження відчуття самотності.

Третій напрям –створення індивідуальних або групових плейлистів, адаптованих під конкретні емоційні стани. Практика «музичних маршрутів» передбачає підбір композицій, які поступово ведуть від підвищеної тривожності до стабілізації настрою. Вона може бути впроваджена навіть без участі терапевта, що робить її доступною для широкого кола молоді.

Також ефективним є поєднання музики з методиками тілесної та дихальної саморегуляції – наприклад, повільне дихання під спокійні музичні ритми або розслаблення через вокалізацію протяжних звуків («тонінг»). Це допомагає молоді повернути уважність до власного тіла та зняти внутрішню напругу.

Слід також відзначити, що музикотерапія є доступною. В умовах війни, коли багато методів психологічної реабілітації можуть бути обмежені ресурсами, музика може бути використана навіть у домашніх або волонтерських ініціативах. Вона не вимагає складного обладнання і може інтегруватися в освітній процес, роботу молодіжних центрів та онлайн-сервісів підтримки.

Таким чином, музикотерапія є потужним інструментом допомоги молоді у переживанні травматичного досвіду війни. Вона сприяє зниженню рівня стресу, відновленню емоційної та соціальної взаємодії, формуванню внутрішніх ресурсів і підтримці позитивної ідентичності. Подальші дослідження та практичні програми, орієнтовані на інтеграцію музикотерапії у системи освіти й соціального супроводу молоді, можуть значно посилити ефективність психоемоційної підтримки в умовах воєнного часу.

Досвід українських реабілітаційних та освітніх ініціатив після 2022 року засвідчує, що залучення молоді до музично-терапевтичних практик сприяє зниженню симптомів стресу, відновленню внутрішньої рівноваги та зміцненню соціальних зв’язків [5]. Таким чином, музикотерапія може бути важливою складовою системи психологічної підтримки молоді під час війни.

Список використаних джерел

1. Бондар Т. Психологічні наслідки воєнних дій для молоді: фактори ризику та механізми адаптації. Психологія і суспільство, 2022, № 2, С. 45–54. DOI: 10.33989/2226-4078.2022.2.45 URL:https://psychologyandsociety.in.ua
2. Жигайло Н., Кравченко С. Музикотерапія як ресурс емоційної стабілізації особистості в кризових умовах. Психологічний часопис, 2023, № 4, С. 101–115. DOI: 10.31108/1.2023.4.7
3. Ільченко В. Музика як чинник регуляції психоемоційного стану: психофізіологічні аспекти. Актуальні проблеми психології, 2021, Т. 8, С. 67–75.
4. Клімчук С. Соціально-комунікативний потенціал групової музикотерапії. Соціальна психологія, 2020, № 3, С. 55–63.

5. Український культурний фонд. Аналітичний звіт про вплив арт- та музикотерапевтичних програм на реабілітацію молоді, що постраждала від війни. Київ, 2023. URL: https://ucf.in.ua/research/musictherapy2023.pdf

Мірошниченко Інга Станіславівна,
канд. екон. наук, доцент
Українська державна льотна академія

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема тривожності здобувачів освіти сьогодні є надзвичайно актуальною. У сучасному навчальному середовищі вони стикаються з високими академічними вимогами, постійним контролем знань, конкуренцією та необхідністю швидко адаптуватися до змінних умов освітнього процесу. Крім того, нинішні соціально-політичні виклики, зокрема війна, створюють додатковий емоційний та психологічний тиск, який значно посилює рівень тривожності серед студентів [1].

Вивчення причин виникнення тривожності та розробка ефективних методів її подолання дозволяють створити безпечне та підтримуюче освітнє середовище, сприяти формуванню психологічної стійкості, підвищенню академічних досягнень і забезпечити гармонійний розвиток особистості навіть у складних умовах сучасності.

У табл. 1 наочно представлені основні причини тривожності здобувачів освіти, їх вплив на навчальний процес та можливі методи подолання цих негативних проявів. Такий системний підхід дозволяє не лише впорядкувати інформацію, а й чітко визначити пріоритетні напрями психологічної та педагогічної підтримки студентства, що сприяє формуванню безпечного, комфортного та мотивуючого освітнього середовища.

Таблиця 1

Основні фактори виникнення тривожності у здобувачів освіти та шляхи її подолання[1; 2; 3]

Фактор тривожності	Характеристика	Вплив на здобувачів освіти	Методи подолання
Високі академічні вимоги	Постійний тиск щодо високих результатів, численні контрольні та екзамени	Підвищене нервове напруження, зниження мотивації, страх помилки	Планування навчального часу, підтримка викладачів, навчання технік стрес-менеджменту
Надмірне навчальне навантаження	Велика обсяг та кількість завдань	Втома, перевантаження, зниження продуктивності	Раціональний розподіл часу, пріоритетність завдань, регулярні перерви
Страх невдачі та соціальне порівняння	Постійне порівняння себе з іншими, страх бути гіршим	Підвищена тривожність, низька самооцінка, уникнення складних завдань	Психологічна підтримка, формування внутрішньої мотивації, розвиток самоприйняття
Недостатня підтримка з боку педагогів та однолітків	Відсутність конструктивного зворотного зв’язку або підтримки	Відчуття ізоляції, підвищення тривожності	Наставництво, групові тренінги, підтримка однокурсників
Невизначеність щодо майбутньої	Сумніви у виборі спеціальності та	Стрес, зниження мотивації,	Кар’єрне консультування,

професійної діяльності	майбутньому працевлаштуванні	психологічне виснаження	інформаційні зустрічі з фахівцями, планування розвитку
Інформаційне та технологічне перевантаження	Постійний потік інформації, онлайн-навчання, використання платформ	Втома, розсіяність, труднощі з концентрацією	Регулювання часу онлайн, цифровий детокс, навички фокусування
Соціально-побутові фактори та нестабільність середовища	Фінансові проблеми, війна, пандемії, відсутність стабільності	Тривога, страх, відчуття небезпеки	Психологічна підтримка, соціальна допомога, створення безпечного середовища
Перфекціонізм та надмірна самокритика	Постійне прагнення до ідеальних результатів, критика себе	Підвищений стрес, страх помилки, низька самооцінка	Психологічні тренінги, розвиток гнучкості мислення, робота з емоційною саморегуляцією

Як видно з табл. 1, комплексний підхід до виявлення та подолання тривожності дозволяє не лише зменшити рівень стресу серед здобувачів освіти, а й підвищити їх успішність, мотивацію та психологічну стійкість у складних умовах сучасного навчального середовища, включно з воєнними та соціально-політичними викликами.

Таким чином, можна зробити висновок, що тривожність здобувачів освіти є значущим викликом сучасного навчального середовища, який потребує уважної підтримки педагогів і психологів. Своєчасне виявлення її причин та застосування ефективних методів психологічної підтримки, розвитку саморегуляції та створення безпечного освітнього середовища сприяє формуванню стресостійких, мотивованих і компетентних майбутніх фахівців, здатних успішно працювати навіть у складних умовах сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Дичківська І., Козлюк О., Косарєва О. Психолого-педагогічні умови подолання тривожності у здобувачів вищої освіти під час воєнного стану. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ, Вип. 3. 2023. С. 57–66.URL:https://dspace.bdpu.org.ua/items/cd7eb503-6b2e-477a-b412-21505ded9fed/full
2. Мірошниченко І.С. Психологічна просвіта як засіб профілактики тривожності серед студентської молоді. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ СТУДІЇ 2025: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (25 квітня 2025 р., м. Херсон-Кропивницький).За ред. Н.В. Кириченко, Л.В. Кононенко, Ю.Л. Главацької та ін. Херсон-Кропивницький, 2025. С. 89-92. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2025/06/mater_13_06_25.pdf
3. Мірошниченко І.С. Психологічна характеристика тривожності здобувачів вищої освіти в умовах дії воєнного стану. Наукові горизонти XXI століття: мультидисциплінарні дослідження: матеріали ІІ Міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 6-7 травня 2025 року). Укладачі: О.П. Адамчо, Т.І. Гряділь. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2025. С. 665-669. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1bJzFJtq7NYMXKkHxobg-yQjuEwCjLP39

Оковитий Владислав Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Дроздова І.П.

ІСТОРИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Виклики сучасного суспільства – цифровізація та глобалізація – актуалізують потребу у створенні відповідних державних політик, спрямованих на забезпечення освіти дорослих, що базуються на результатах наукового дослідження цих проблем. Нормативне закріплення нових компетентностей у законодавчих або рекомендаційних документах дозволяє визначити рамку подальших досліджень проблематики освіти дорослих (андрогогіки) та запропонувати нові рішення.

Уперше термін «андрагогіка» для позначення субдисципліни педагогічної науки вжив й обґрунтував німецький філософ Александер Капп у 30-х роках XIX ст. У започаткуванні досліджень з андрагогіки велика заслуга Євгена Росенстока (Eugen Rosenstock) – професора університету в Берліні, а також Хенріка Гансельманна (Heinrich Hanselmann) – професора університету в Цюріху. В період між двома світовими війнами у Польщі термін андрагогіка почала застосовувати Хелена Радлінська (Helena Radlińska) для обґрунтування теорії навчання дорослих [1, с. 12].

Данський протестантський пастор Ніколай Фредерік Северін Ґрундтвіґ (1783-1872), якого вважають одним з основоположників освіти для дорослих, вважав, що селянин, який вирощує квіти біля свого будинку є духовно багатшим і виробляє краще масло, тобто освіта для дорослих повинна не лише сприяти зростанню професійної майстерності представників тієї чи іншої цільової групи і допомагати їм знайти своє місце в житті. Освіта для дорослих мусить робити наше спільне життя кращим і красивішим, допомагати людям брати активну участь у суспільних процесах та відчувати себе повноцінними членами громади [2, с. 4].

Едуард Ліндеман, один з піонерів освіти дорослих початку XX століття вважав освіту дорослих «конструктивною силою соціальної активності» та розбудови демократичного суспільства. «Для мене, – писав він, – освіта дорослих – це основа розбудови демократії, можливість одержати інформацію для вирішення повсякденних проблем. Її мета – розкриття людського потенціалу задля демократії». Він наполягав на тому, що «істинна освіта дорослих є соціальною, а не професійною освітою». За Е. Ліндеманом, «освіта – це життя, а не тільки підготовка до невідомого майбутнього, тому освіта є нескінченною. Таку освіту називають освітою дорослих не тому, що вона обмежується навчанням дорослих, а тому, що життя, зрілість визначають її межі» [3, с. 55, 108-116].

Визначальну роль у розвитку неформальної освіти дорослих у США у XX столітті відіграла Американська асоціація освіти дорослих, яка стала центром об’єднання вчених, педагогів, дорослих учнів. Резолюції щорічних конференцій, які проводила асоціація, давали стратегічні орієнтири розвитку освіти дорослих. А у журналі «Освіта дорослих», що видавала асоціація, друкувалися результати наукових досліджень, педагогів-практиків.

На думку М. Картрайта, після закінчення Першої світової війни освіта дорослих вирішувала важливу проблему – проблему грамотності солдат, які поверталися додому. Тому працювало багато вечірніх, недільних шкіл, відкривалися курси грамотності при асоціаціях і різних організаціях.

У цей період завдяки працям Е. Ліндемана і Д. Дьюї приходить усвідомлення важливості та необхідності використання освіти дорослих як невід’ємної складової у розбудові демократичного суспільства. Однією з відповідей федерального уряду США на економічну кризу 30-х років XX ст. стало впровадження програм на підтримку освіти дорослих з метою зменшення безробіття.

Президентом Ф. Рузвельтом було запропоновано «Новий курс» політики, який ініціював систему заходів з подолання наслідків кризи, зокрема, створено Федеральну адміністрацію з допомоги в надзвичайних ситуаціях, підрозділом якої став відділ

надзвичайних ситуацій в освіті; пропонувалися федеральна підтримка місцевих державних освітніх програм; у всіх штатах створювалися інформаційно-консультаційні центри – агенції «clearing houses», які надавали інформацію щодо отримання освіти – курси, диспути тощо, уперше залучивши до системного навчання значну частину дорослого населення країни.

Важливою подією у становленні освіти дорослих як самостійної освітньої галузі стало відкриття у 1930 р. першої кафедри освіти дорослих у Колумбійському університеті. У 2000 р. такі кафедри було створено у 74 інститутах США з 38 докторськими і 62 – магістерськими програмами. На думку Г. Хопкінса, саме освіта дорослих через навчання маргінальних верст населення (бідняків, іммігрантів, неграмотних корінних жителів) може зменшити загрозу демократичній перебудові суспільства. Він обов'язковими вважав набуття дорослими як «мовної грамотності», так і «громадянської грамотності» (с. 29), оскільки без їх оволодіння важко дорослій людині зрозуміти економічні, політичні, соціальні проблеми країни, приймати участь у житті громади [4, с. 101-102].

У другій половині XX століття стимулом для розвитку андрагогічної думки, стало також підвищення частки людей «третього віку» (тобто літніх і старих) у структурі населення багатьох країн. Збільшення ролі дозвілля в системі їхньої життєдіяльності, загострення в цьому віці різних особистісних проблем зробили об'єктивно необхідною розробку організаційно-методичних підходів до визначення змісту і методики освітніх і просвітительських програм, рекомендацій для підготовки і діяльності соціальних працівників і добровольців з організації дозвілля осіб зазначеного віку.

Канадським дослідником Д. Р. Гаррісоном була розроблена інтерактивна модель самоспрямованого навчання, яка відображала тісний зв'язок та взаємозумовленість між мотивацією до навчання та наявною освітньою потребою у людини; між самоуправлінням (контроль завдань), самомоніторінгом (когнітивна відповідальність) та мотивацією (вхідна, завдання), які забезпечують самоспрямоване навчання дорослих. За Гаррісоном саме мотивація є рушійною силою навчання дорослих на всіх його етапах, спонукаючим чинником задоволення освітньої потреби. Утім, й освітня потреба може слугувати інструментом, що мотивує людину до навчання [5].

Отже, виникла необхідність у створенні спеціальної галузі людинознавства, присвяченій проблемам освіти дорослих. Крім того, поступово ускладнювалася й сама система освіти. Нові організаційні форми професійної і загальнокультурної освіти, зокрема дистанційна освіта, потребують осмислення, розробки, удосконалення науково-методичного інструментарію.

Список використаних джерел

1. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О. В., 2020. 546 с.
2. Освіта для дорослих: Збірник кращих практик (підготовлено у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки урядів Данії, Швейцарії та Швеції) Громадська організація «Агенція сталого розвитку «Хмарочос» URL: https://www.undp.org/ sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UA-UNDP-adults-education.pdf.
3. Brookfield S. Learning Democracy: Eduard Lindeman on adult education and social change. Stephen Brookfield (ed.). Beckenham: Croom Helm, 1987. 256 p.
5. Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу: монографія / [Авшенюк Н.М., Огієнко О.І., Постригач Н.О., Марусинець М.М., Котун К.В., Дяченко Л.М., Годлевська К.В.]. ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України. Кропивницький : ІмексЛТД, 2020. 645 с.

6. Garrison D. R. Self-Directed learning: Toward a comprehensive model. Adult Education Quarterly, 1997. № 48 (1). P. 18–33.

Пелешенко Карина Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.

СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ ЯК ШЛЯХ ДО УСВІДОМЛЕННЯ СЕБЕ І СВОЄЇ РОЛІ У СВІТІ

Коли я думаю про соціологію культури, мені здається, що це не просто наука з підручників, яка розглядає традиції, мистецтво чи мову. Це про те, як культура просочується в наше життя – у те, як ми розмовляємо з сусідом, як сперечаємося в черзі чи навіть як обираємо, що постити в соцмережах. Це про те, як ми, українці, через свої звички, слова і вчинки створюємо суспільство, у якому живемо. Розібратися у своїй культурній ідентичності – це ніби знайти себе на карті світу: зрозуміти, хто ти, чому ти такий і як можеш вплинути на реальність довкола.

Усе тримається на людях. Не на економіці, не на політиці, а на тому, як ми спілкуємося одне з одним. Якщо ми поважаємо одне одного, то менше сваримось, більше довіряємо, і суспільство стає міцнішим. Спілкування як невидима нитка, яка зшиває нас усіх докупи.

А ще є мова – наше культурне обличчя. Це не просто слова, якими ми замовляємо каву чи пишемо повідомлення. Мова – це наша історія, наші жарти, наші пісні. Для українців мова – це як паспорт, який ми носимо з собою. Я пам’ятаю, як одного разу за кордоном почула українську мову в людному місці – і одразу відчула себе вдома. Українці, де б вони не були, несуть із собою не тільки речі, а й цілий світ: наші «ой», наші «будь ласка», наші приказки. Зберегти мову – це не просто про патріотизм. Це про те, щоб сказати світу: «Ми є, і ми особливі». Це наш голос, який має звучати.

Але культура – це не тільки слова. Вона в тому, як ми робимо свою справу. От уявіть: заходите в кав’ярню, а бариста не просто наливає каву, а ще й питає, як ваш день. Або в державній установі вам усміхаються і допомагають без зайвих нервів. Це ж не просто сервіс – це повага. Там, де є така культура послуг, люди відчувають себе потрібними, цінними. І це працює як у кафе, так і в масштабах країни. Довіра з’являється там, де ми поважаємо одне одного – від продавця до президента. І це те, що робить суспільство не просто набором людей, а справжньою спільнотою.

Мова і культура послуг – це наче дві візитівки України. Вони показують, хто ми є, і як нас сприйматиме світ. Соціологія культури допомагає нам це зрозуміти: без поваги до себе, до своєї мови, до інших людей ми не збудуємо міцного суспільства. Культура – це не щось далеке й абстрактне.

Це наші щоденні «добрий день», наші вчинки, наші маленькі жести. Це те, як ми тримаємо двері для іншого чи кажемо «дякую». І саме через це ми можемо не просто зберегти свою ідентичність, а й показати світу, що Україна – це не просто точка на карті, а країна з великим серцем і сильним голосом.

Пересада Єлизавета Володимирівна
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Кришталь А.О.
Національний університет цивільного захисту України

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕМОЦІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Професійна діяльність рятувальників належить до категорії екстремальних, оскільки характеризується високим рівнем стресу, постійним ризиком для життя і необхідністю швидкого прийняття рішень у критичних умовах. Емоційна саморегуляція є ключовим чинником збереження психічної рівноваги, працездатності та ефективності дій у надзвичайних

ситуаціях. Саме здатність рятувальника контролювати власні емоції, управляти реакціями та зберігати спокій у стресі визначає успіх виконання службових завдань і безпеку як самого фахівця, так і постраждалих. В умовах воєнного стану та соціально-психологічної нестабільності проблема розвитку емоційної саморегуляції набуває особливої актуальності для системи ДСНС України.

Метою дослідження є з'ясувати сутність поняття «емоційна саморегуляція» у контексті професійної діяльності рятувальників на основі аналізу наукових джерел.

Робота аварійно-рятувальних підрозділів –це комплекснеявище, що охоплює матеріальну, почуттєво-предметну і доцільну діяльність людей в сфері захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального, а сьогодні й воєнного характеру [1, 1].

У більш вузькому розумінні професійна діяльність фахівців аварійно-рятувальної служби полягає у виконанні фахівцями завдань служби, дотриманні відповідальності за життя людей, матеріальні цінності, безпосередньому проведенні рятувальних робіт під час надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків. У цілому зміст такої діяльності детермінується трьома компонентами: запобігти, врятувати, допомогти [2, 73].

Ефективність і професіоналізм рятувальникау надзвичайній ситуації не можуть бути забезпеченівиключно знаннями, навичками і вміннями. Ризиконебезпечні професії вимагають від фахівця спеціальної психологічної готовності до роботи в екстремальних умовах, виявлення найвищої організованості і відповідальності[1, 6]. Стресостійкість допомагає рятувальнику зберігати спокій, приймати правильні рішення, підтримувати оптимальний рівень працездатності і впевнено застосовувати набуті уміння й навички на практиці.

Тривалі нервові навантаження негативно позначаються на здоров'ї, тому кожен рятувальник повинен вміти вчасно розпізнаватидеструктивний вплив стресогенних факторів, швидко і ефективно знімати психологічну напругу, покращувати загальний емоційний стан [3, 2].

Однак, на думку О. Фурса,спеціальної психологічної підготовки фахівців є недостатньо, що спричиняє виникнення деструктивних психічних станів.Тому для ефективного виконання завдань рятувальники повинні мати ґрунтовні знання про природу негативних психічних станів, визначати несприятливі чинники, що впливають на професійну діяльністьі можуть спровокувати психологічні травми;вміти регулювати власні емоційністани. Зазначене дозволяє звернути увагу на важливість цілеспрямованого формування умінь і навичок емоційної саморегуляції для досягнення максимальної ефективності у професійнійдіяльності [5, 3–4], зокрема в умовах воєнного стану.

У психологічних джерелах виокремлюють низку тлумачень поняття «саморегуляція», узагальнюючи які можемо стверджувати, що саморегуляція – це насамперед вміння розуміти, контролювати та управляти своїми емоціями. Також варто зауважити, що в здатності до розвитку саморегуляції беруть участь як вроджені особливості індивіда (типологія нервово системи), так і умови його професійної діяльності(освіта, професійна підготовка, підвищення кваліфікації тощо).

Зазначимо, що здатність до саморегуляції фахівців екстремальних видів діяльності у сучасних дослідженняхвивчається на таких рівнях:

– рефлексивно-суб'єктний рівень –позначаєуміння керувативласним внутрішнім світом, рефлексувати, управляти голосом, мімікою, жестами; уміння швидко реагувати на поведінку оточуючих людей; уміння швидко приймати правильні рішення в критичній ситуації; формувати емоційну стабільність, найповніше використовувати свої потенційні можливості, викликати відчуття стриманої сили, упевненості в собі, енергійності, активності;

– ціннісно-мотиваційний рівень – включає професійну орієнтованість, прагнення до професійних дій у різноманітних ситуаціях виконання професійних завдань, вміння мотивувати себе на виконання завдань;

– когнітивний рівень – відповідає за професійну спостережливість і розвинену пам'ять фахівця, що передбачає вміння застосовувати психологічно обґрунтовані прийоми і правила для підвищення ефективності спостереження; активувати професійну уважність, точне запам'ятовування, збереження та правильне відтворення інформації, значущої для вирішення службових завдань; професійну натренованість органів почуттів і сприймань;

– емоційно-вольовий рівень – охоплює психологічну стійкість, яка виражається у здатності до емоційно-вольової саморегуляції, готовності діяти спокійно і впевнено в психологічно складних, емоційно напружених, небезпечних і відповідальних ситуаціях;

– комунікативний рівень – вказує на володіння навичками самоконтролю та саморегуляції психічного стану під час спілкування, вміння контролювати свої дії та поведінку в різноманітних професійних комунікативних ситуаціях, навички розв'язання та вирішення конфліктних ситуацій, які можуть виникати в професійній діяльності;

– поведінково-діяльнісний рівень − визначає психологічну готовність до професійних дій, що виявляється у: розумінні психологічних умов оптимізації професійних дій та вмінні забезпечувати їх створення; використанні психологічних засобів реалізації професійних дій; застосуванні психологічних методів, використання яких сприяє підвищенню ефективності рішення бойових завдань [5, С. 5].

Таким чином, саморегуляція охоплює важливі аспекти і має багаторівневий характер – від простих до складних компонентів. Емоційна саморегуляція є запорукою успішної роботи рятувальників векстремальних умовах.

Отже, зважаючи на вищезазначене,можемо зробити висновок, що професія рятувальника належить до категорії екстремальних і потребує чіткого розуміння, контролю своїх емоцій. Емоційна саморегуляція є ключовоюкомпетентністю рятувальника, адже вона забезпечує здатність самоконтролю, рефлексії, психологічної готовності до виконання професійних дій. Розвиток уміння емоційної саморегуляції є необхідною умовою професійної підготовки і підвищення кваліфікації, враховуючи специфіку роботи в умовах підвищеного ризику та постійного психологічного навантаження.

Список використаних джерел

1. Назаров О.О. Психологія діяльності рятувальника: зміст та проблеми для обговорення: науковий журнал. Харків: НУЦЗ України, 2022. № 2(4). С. 30–38. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/16953
2. Професіографічний аналіз діяльності начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України: монографія/Тімченко О.В., Садковий В.П., Снісаренко А.Г., Кришталь М.А.Харків–Черкаси: НУЦЗ України, АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2011. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/2118
3. Гаврилова А.В., Селюкова Т.В. Саморегуляція як необхідна складова особистості майбутнього рятувальника. Харків. НУЦЗ України, 2018. URL:https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/13_04_2018/pdf/13.pdf
4. Фурс О. Професійна психічна саморегуляція майбутніх фахівців екстремальних видів діяльності МО України в процесі їх спеціальної психологічноїпідготовки.Вісник Національного університету оборони України. Київ, 2020. 52 (2).С. 135–145.URL: http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/195157

Плахотіна Катерина Іванівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
Державний біотехнологічний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

Сучасна психологія та педагогіка перебувають у постійному розвитку, реагуючи на зміни суспільства, технологічний прогрес і трансформації у сфері освіти. В умовах

глобалізації, цифровізації та соціальних викликів зростає потреба у переосмисленні підходів до формування особистості, навчання й виховання.

Однією з ключових проблем є психологічне здоров'я сучасної молоді. Швидкий темп життя, надлишок інформації, соціальні мережі, а також нестабільність у світі сприяють підвищенню рівня тривожності, стресу та емоційного вигорання. Психологи відзначають зростання кількості випадків депресивних станів, розладів адаптації та міжособистісних конфліктів серед студентів і школярів.

Іншою важливою проблемою є цифровізація освітнього процесу. З одного боку, вона відкриває нові можливості для індивідуалізації навчання, саморозвитку та доступу до знань. З іншого боку, надмірне використання технологій призводить до зниження концентрації уваги, зменшення живого спілкування та формування залежності від гаджетів. Педагогіка сьогодні має знайти баланс між традиційними методами навчання та цифровими інструментами.

Суттєвою проблемою залишається криза цінностей та моральних орієнтирів у молодого покоління. В умовах інформаційного хаосу діти та підлітки часто стикаються з суперечливими моделями поведінки. Тому педагогіка має зосередитися не лише на передачі знань, а й на формуванні емоційного інтелекту, критичного мислення, відповідальності та толерантності.

Окремої уваги потребує професійне вигорання педагогів. Зміни у вимогах до роботи, велике навантаження та психологічний тиск сприяють втраті мотивації й емоційного ресурсу. Розвиток програм психологічної підтримки в освітніх закладах є необхідною умовою підвищення ефективності навчального процесу.

Отже, сучасна психологія й педагогіка стоять перед низкою викликів, які вимагають комплексного підходу: інтеграції наукових знань, інноваційних методик та гуманістичних цінностей. Лише поєднання психологічної грамотності, емпатії й творчого мислення дозволить створити гармонійне освітнє середовище, орієнтоване на розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти в контексті глобалізаційних викликів сучасності. – Київ: Педагогічна думка, 2020.
2. Савчин М. В. Психологія розвитку особистості. – Львів: Світ, 2019.
3. Ніколаєнко С. М. Інноваційна освіта: виклики XXI століття. – Київ: Освіта України, 2021.
4. Ляшенко О. І. Цифрова педагогіка: сучасні тенденції та проблеми впровадження. // Освіта і розвиток обдарованої особистості. – 2022. – №3. – С. 5–10.

Рассулова Юлія Сергіївна
Науковий керівник – докторка філос. наук, проф. Дорожко І.І.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНИХ СТРАХІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄВОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДОЇ ОСОБИСТОСТІ

Питання формування життєвої орієнтації в юнацькому віці є одним із центральних у сучасній психологічній науці. Саме цей період розвитку характеризується пошуком власного шляху, визначенням ціннісних пріоритетів, осмисленням власного «я» і його взаємодії зі світом. Життєва позиція відображає цілісність особистості, її ставлення до себе, до інших та до навколишньої реальності.

У процесі формування життєвої позиції значну роль відіграють емоційні

стани, переживання, внутрішні конфлікти. Серед них особливу роль відіграють страхи — як глибокі емоційні реакції, які виникають у відповідь на реальну або уявну загрозу. Страх - це універсальний феномен, властиви кожній людині, але в різні періоди життя його зміст, інтенсивність та функції змінюються. У юності страхи стають більш усвідомленими,

набувають глибшого змісту і тісно пов'язаними з процесами самопізнання та самоідентифікації,

У сучасній психології виокремлює кілька типів страхів, які є найбільш характерними для осіб юнацького віку:

- соціальні страхи (страх осуду, відторгнення, самотності, невизнання);
- особистісні страхи (страх поразки, втрати контролю, уразливості, безпорадності);
- екзистенційні страхи (страх смерті, беззмістовності життя, свободи вибору, відповідальності за власні рішення).

Такі страхи можуть мати амбівалентний вплив на розвиток особистості: з одного боку, вони можуть спонукати глибшому усвідомленню себе, формуванню відповідального ставлення до життя, стимулювати рефлексію та внутрішній пошук; з іншого — можуть провокувати уникнення активної життєвої позиції, формування песимістичного або індиферентного світогляду, зниження рівня суб'єктності.

Теоретичні основи дослідження страхів закладені у працях класиків психології - З. Фройда, К. Юнга, Е. Фромма, В. Франкла, а також у роботах сучасних українських і зарубіжних учених, які розглядають страх як багатовимірне явище. Попри це, вплив страхів на формування життєвої орієнтації молоді залишається недостатньо вивченим, що визначає актуальність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових джерел визначити психологічні особливості страхів у юнацькому віці та з'ясувати, яким чином вони можуть впливати на формування життєвої позиції особистості.

Практичне значення теми полягає у можливості використання її теоретичних напрацювань у сфері психологічної допомоги молоді, зокрема у

психопрофілактичній, просвітницькій та консультативній діяльності, спрямованій на підтримку особистісного розвитку, формування впевненої та активної життєвої позиції.

Таким чином, страхи є невід'ємною складовою внутрішнього світу молодої особистості й відіграють важливу роль у процесі формування її життєвої позиції. Вони можуть виступати як перешкодою, що блокує активність і впевненість, так і потужним стимулом до самопізнання, розвитку та самореалізації. Усвідомлення власних страхів допомагає молодій людині зрозуміти свої потреби, цінності та життєві орієнтири. Подолання внутрішніх бар'єрів сприяє формуванню відповідальності, стійкості й готовності діяти в складних життєвих ситуаціях. Отже, робота зі страхами є необхідною умовою гармонійного розвитку, становлення зрілої особистості та утвердження активної життєвої позиції в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості: теорія і практика. — Київ : Либідь, 1996. — 280 с.
2. Власова О. І. Емоційна сфера особистості: структура, розвиток, саморегуляція. — Київ : Академвидав, 2010. — 312 с.
3. Гірняк А. М. Страх як психологічний феномен у структурі особистості. — Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. — 184 с.
4. Ільїн Є. П. Емоції та почуття людини. — Львів : Світ, 2012. — 356 с.
5. Кравець В. П. Вікова психологія : навч. посіб. — Тернопіль : Богдан, 2018. — 304 с.
6. Нікітчина Т. І. Психологічні чинники формування життєвої позиції студентської молоді // Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. — 2021. — Вип. 15(65). — С. 112–118.
7. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу / пер. з англ. — Київ : Наш формат, 2017. — 192 с.
8. Фромм Е. Мистецтво любити / пер. з англ. — Київ : Видавництво Старого Лева, 2019.

— 208 с.
9. Юнг К. Г. Архетип і символ / пер. з англ. — Київ : Основи, 2016. — 352 с.
10. Савченко Д. І. Психологічні особливості ставлення молоді до страху смерті в контексті війни : кваліфікаційна робота / Д. І. Савченко ; наук. кер. О. Г. Льовкіна. — Ірпінь, 2025. — 52 с.
11. Семеняга А. Д. Вікові особливості переживання страху : монографія / А. Д. Семеняга. — Київ : Вид-во, 2020. — 200 с. ekhsuir.kspu.edu
12. Широких А., Шевчук А. Психологічні особливості підвищеної тривожності у підлітків // Психологія: реальність і перспективи. — 2025. — № 1(20). — С. 45–52. prap.rv.ua
13. Косьянова О. Особливості переживання криз юнацького віку в екстремальних умовах // Наука і освіта. — 2024. — № 2. — С. 54–63. scienceandeducation.pdpu.edu.ua
14. Квасова В. М., Живоглядов Ю. О. Формування життєстійкості студентської молоді в умовах війни : матеріали конференції 2024. — Київ : КРОК, 2024. — С. 120–126.

Самкова Катерина Владиславівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук. доц. Варипаєв О.М.

ВПЛИВ ОНЛАЙН-ВЗАЄМОДІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН І ГІДНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

У цифрову епоху Інтернет став не лише платформою для комунікації, а й середовищем, у якому гідність людини піддається новим видам загроз. Психологічне насильство онлайн - є формою приниження, що проявляється через мову ненависті, кібербулінг, переслідування, публічне висміювання чи маніпуляції[1, с. 17]. Такі дії порушують право людини на повагу, безпеку й самореалізацію, спричиняючи глибокі психоемоційні наслідки.

Психологічні дослідження вказують, що навіть короткочасний досвід онлайн-агресії може спричинити ефекти, подібні до посттравматичних симптомів. Згідно з теорією соціальної вразливості (social vulnerability theory), цифрова агресія підриває базову потребу людини у прийнятті та належності. Втрата позитивної ідентичності в онлайн-просторі знижує самооцінку, породжує відчуття сорому й безпорадності, що стає ґрунтом для розвитку тривожних і депресивних станів.

Відчуття захищеності є основою психічного здоров'я та невід'ємною складовою гідності. Згідно з концепцією Sense of Safety Framework, почуття безпеки - це "цілісний досвід людини, що інтегрує усвідомлення себе, інших і контексту" [3, с. 3]. Утрата цього відчуття під впливом онлайн-насильства призводить до тривалого стресу, тривожності, соціальної ізоляції. Людина втрачає здатність довіряти іншим, що формує внутрішній стан небезпеки, а з ним - почуття приниження та втрати контролю над власним життям.

Стан хронічної небезпеки трансформується у фізіологічне напруження: організм починає реагувати на віртуальні загрози так само, як на реальні. Це означає, що кібербулінг чи мова ненависті здатні викликати соматичні наслідки, безсоння, гіпертонус, когнітивне виснаження. Таким чином, цифрове середовище не є нейтральним, воно стає простором емоційної регуляції або її руйнування.Онлайн-простір є ідеальним середовищем для поширення мови ненависті, адже анонімність і швидкість комунікації посилюють безкарність. Мова ненависті має не лише агресивну, а й моральну природу: "моральність і ненависть є супровідними явищами в мові" [4, с. 2]. Агресор часто виправдовує свої дії риторикою "захисту традицій" чи "очищення суспільства", перетворюючи насильство на морально прийнятне явище. Це особливо небезпечно в соціальних мережах, де емоційний контент поширюється найшвидше.

Законодавчі практики здатні або зменшувати вразливість, або посилювати її, залежно від того, наскільки вони узгоджені з правами людини [5, с. 4]. Аналогічно в цифровому середовищі відсутність чітких правил і механізмів правового захисту створює умови, за яких жертви психологічного насильства залишаються без підтримки. Часто люди, які зазнали хейту

чи цькування, змушені самоусуватися з онлайн-простору, втрачаючи можливість вільно висловлюватися й брати участь у суспільному житті.

Право на гідність повинно розумітися не лише як свобода від приниження, а й як гарантія безпечного середовища для самовираження. Насильство в мережі має накопичувальний ефект: навіть одиничні образи здатні відновити травматичний досвід і викликати відчуття безпорадності. Тому протидія має бути не лише каральною, а й терапевтичною, тобто відновлювати відчуття безпеки, гідності та довіри.

Моральна природа мови ненависті, описана Кеннеді, полягає в тому, що вона оперує категоріями “чистоти" й "забруднення”, надаючи насильству вигляд боротьби за моральний порядок [4, с. 4]. Такі висловлювання дегуманізують людину, позбавляють її суб’єктності, перетворюючи агресію на форму соціальної норми.

Для протидії психологічному насильству необхідний комплексний підхід. Як підкреслюють Оверс і Гокінс, ефективна система прав людини можлива лише тоді, коли “закон, політика й практика взаємодіють у напрямі усунення структурних бар’єрів” [5, с. 2]. У цифровому контексті це означає створення чітких стандартів модерації контенту, прозорих механізмів скарг і підтримки постраждалих користувачів.

Зрештою, гідність у цифрову добу є не лише юридичним правом, а й суб’єктивним відчуттям безпеки. Повага, підтримка й доброзичливість у комунікації стають моральним обов’язком кожного користувача[2, с. 32]. Лише усвідомлення того, що слова мають силу завдати реального болю, може стати кроком до формування гуманного й безпечного онлайн-середовища.

Онлайн-простір відображає рівень нашої культури й чуйності. Те, що ми пишемо іншим, формує не лише їхній настрій, а й наш власний образ. Поважаючи гідність співрозмовника, ми зміцнюємо власну. Кожне слово в мережі має властивість або ранити, або підтримати. Тому справжня свобода в Інтернеті починається з відповідальності. Лише тоді цифрове середовище стане простором доброти, безпеки й людяності.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18. https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content
2. Varypaiev, O. M., & Minosian, A. S. (2024). Philosophical, historical, and cultural aspects of humanitarian training in the educational environment. Actual Issues of Modern Science. European Scientific e-Journal, 31, 30-40. Ostrava: Tuculart Edition, European Institute for Innovation Development. https://doi.org/10.47451/hum2024-05-01
3. Lynch, J. M. та ін. The Sense of Safety Theoretical Framework: a trauma-informed and healing-oriented approach for whole person care. Frontiers in Psychology, 2025, № 15, с. 1–7. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2024.1441493/full
4. Kennedy, B., Golazizian, P., Trager, J., та ін. The (moral) language of hate. PNAS Nexus, 2023, Vol. 2, № 7, с. 1–16. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37441615
5. Overs, C., Hawkins, K. Can rights stop the wrongs? Exploring the connections between framings of sex workers’ rights and sexual and reproductive health. BMC International Health and Human Rights, 2011, 11(Suppl 3): S6. https://bmcinthealthhumrights.biomedcentral.com/articles/10.1186/1472-698X-11-S3-S6

Седюк Катерина Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

У контексті цифрової революції сучасна освіта зазнає глибинних змін, що охоплюють не лише технологічні, а й психолого-педагогічні виміри. Цифрове середовище вимагає від особистості нової якості адаптації, здатності зберігати внутрішню рівновагу, продуктивність і саморегуляцію в умовах постійних інформаційних викликів. У цьому зв'язку психологічна стійкість постає однією з базових характеристик особистості, що забезпечує її ефективне функціонування у змінному освітньому просторі.

Інформаційно-цифрова компетентність (ІЦК) є інтегральною характеристикою сучасної особистості, яка включає технічні, когнітивні, соціальні та етичні компоненти й забезпечує готовність до активної участі в цифровому суспільстві [1]. Отже, формування психологічної стійкості в умовах цифрової трансформації освіти має спиратися на розвиток ІЦК як на системну основу адаптивної поведінки.

Психологічна стійкість (резилієнтність) у сучасній науці розглядається як динамічний процес адаптації до стресу, невизначеності й змін, що сприяє не лише відновленню після криз, а й набуттю нових форм саморегуляції та гнучкості мислення. У цифровому контексті цей феномен набуває особливої форми цифрової стійкості, яку визначають як здатність людини усвідомлювати онлайн-загрози, шукати шляхи їх подолання, відновлюватися після цифрових стресорів і рухатися далі завдяки розвиткові самоефективності [2]. Дослідники виділяють п'ять визначальних атрибутів цифрової стійкості: розуміння ризиків, володіння рішеннями, опанування знань і навичок, відновлення після стресу та поступ уперед через самозарадність. Таким чином, цифрова стійкість виступає як інтегративний психологічний механізм, що поєднує когнітивну обізнаність і поведінкову гнучкість.

В українському освітньому дискурсі поняття психологічної стійкості нерозривно пов'язане з розвитком інформаційно-цифрової компетентності, яка, за визначенням Цись, формується в результаті взаємодії зовнішніх (освітнє середовище, соціальні умови, цифрова інфраструктура) та внутрішніх (когнітивна готовність, мотивація, саморегуляція, емоційно-вольова сфера) чинників [3, с. 354]. Саме поєднання цих рівнів створює передумови для формування стійкої до цифрових викликів особистості, здатної не лише адаптуватися, а й продуктивно діяти в умовах технологічних трансформацій.

Пандемія COVID-19 стала каталізатором переосмислення ролі стійкості в освітньому процесі. Студенти, які раптово перейшли до дистанційного навчання, продемонстрували значну здатність до саморегуляції та адаптації до нових умов, зберігаючи при цьому рівень академічної успішності [5, с. 442]. Незважаючи на відсутність попереднього досвіду онлайн-освіти, більшість студентів швидко розвинули стратегії подолання труднощів, що свідчить про потенціал формування резилієнтності як навченої компетенції[4, с. 443].

Цифрова стійкість розвивається як циклічний процес, у якому кожен досвід подолання цифрового ризику сприяє підвищенню рівня впевненості та самоефективності [3, с. 6]. Звідси випливає, що в педагогічному середовищі важливо створювати умови не для повного усунення стресорів, а для безпечного їх проживання.

Успішність студентів в онлайн-освіті більшою мірою залежить від індивідуальних стратегій навчання та рівня саморегуляції, ніж від технічних параметрів навчального середовища [5, с. 444]. Це узгоджується з концепцією резилієнтності як особистісного ресурсу, який може бути розвинений шляхом тренування самодисципліни, ефективного тайм-менеджменту та усвідомленої роботи з інформаційними потоками.

Водночас цифрова стійкість має і соціальний вимір. Вона розвивається через підтримувальні міжособистісні зв'язки, взаємодію з педагогами та спільнотами практики.

Саме соціальна підтримка є детермінантою переходу від реактивного до проактивного типу подолання труднощів, що забезпечує стабільне зростання психологічного добробуту [4].

Таким чином, психологічна стійкість особистості в умовах цифрової трансформації освіти постає як багаторівневий феномен, що поєднує когнітивні, емоційні, соціальні й етичні виміри. Вона формується під впливом внутрішніх ресурсів і зовнішнього освітнього контексту, а її розвиток можливий лише за умови цілеспрямованої психолого-педагогічної підтримки. Освітні інституції мають створювати середовище, сприятливе для формування цифрової резилієнтності, через програми розвитку саморегуляції, тренінги цифрової грамотності, емоційної компетентності та етики взаємодії. Саме така інтеграція психологічних і педагогічних підходів дозволить сформувати особистість, здатну до ефективного функціонування в умовах глобальної цифрової динаміки.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М., Міносян А. С., Юрченко Л. І. Методологія застосування концепції емоційного інтелекту в гуманітарних дисциплінах. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців: тези Третьої міжнар. наук.-метод. конф. Харків: ХДУХТ, 2021, с. 29–30. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4c92744d-638d-4936-acb7-5534dfe642bd/content
2. Varypaiev O. M., Minosian A. S. Philosophical, historical, andculturalaspectsofhumanitariantrainingintheeducationalenvironment. ActualIssuesofModernScience. EuropeanScientific e-Journal, 2024, 31, 30–40. https://doi.org/10.47451/hum2024-05-01
3. Цись Я. Психолого-педагогічний аспект формування інформаційно-цифрової компетентності учнів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 89, т. 2. С. 352–356. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-52
4. Sun H., Yuan C., Qian Q., He S., Luo Q. DigitalResilienceAmongIndividualsinSchoolEducationSettings: A ConceptAnalysisBasedon a ScopingReview. FrontiersinPsychiatry. 2022. Vol. 13. Article 858515. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.858515.
5. Chang I. Resilienceinthepandemic: Remotelearningonthefly. E-LearningandDigitalMedia. 2022. Vol. 19, No. 4. P. 440–455. DOI: https://doi.org/10.1177/20427530221092859.

Стипаненко Віталій Євгенович
Науковий керівник – доктор псих. наук, проф. Большакова А.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

В умовах війни проблема адаптації вимушених переселенців набуває особливої актуальності. Втрата дому, зміна соціального оточення, порушення життєвих планів і невизначеність майбутнього є потужними стресогенними факторами, що впливають як на емоційну, так і на когнітивно-поведінкову сферу особистості. Переселення супроводжується різким розривом із звичним середовищем та втратою соціальної опори, що формує підвищений рівень тривожності, безпорадності, а іноді – фрустраційні та посттравматичні реакції.

Адаптація до нових умов залежить від комплексу психологічних чинників, серед яких першочергову роль відіграють індивідуально-особистісні характеристики. До них належать рівень стресостійкості, здатність до саморегуляції, гнучкість у мисленні та поведінці, а також попередній досвід подолання кризових ситуацій [1]. Особи з високим рівнем внутрішнього локусу контролю, як правило, легше справляються з вимушеними змінами, оскільки сприймають нові умови не як загрозу, а як ситуацію, яку можна опанувати.

Другим важливим чинником є соціальна підтримка. Наявність близьких людей, можливість ділитися переживаннями, а також визнання власного досвіду в нових спільнотах знижують емоційну напругу та сприяють формуванню відчуття включеності. Підтримка може бути як емоційною (співчуття, прийняття), так і інформаційною (допомога в орієнтації на новому місці), або ж практичною (допомога житлом, роботою, речами першої необхідності). Встановлення соціальних зв'язків є ключовою умовою переходу від фази шокового реагування до активної адаптивної поведінки. наявність довірливого соціального оточення знижує інтенсивність переживання [3]

Третім суттєвим аспектом є соціально-культурні умови приймаючого середовища. Чим більш відкрита і підтримувальна спільнота, тим легше переселенці інтегруються. Важливим є також доступ до освітніх, медичних та психологічних ресурсів. Якщо переселення супроводжується ворожим або байдужим ставленням з боку місцевого населення, це посилює переживання ізоляції та формує захисну замкнутість.

Особливу роль відіграють емоційно-мотиваційні чинники. Адаптація є ефективнішою, коли людина має усвідомлений сенс подальших дій: навчання, пошук роботи, волонтерська активність, відновлення родинних ролей. Відсутність цілей, навпаки, призводить до апатії, депресивних реакцій та регресивних форм поведінки. Тому важливою умовою психологічної адаптації є відновлення суб'єктності – здатності людини усвідомлювати себе активним творцем власного життя. Втрата контролю над подіями часто посилює безпорадність і тривогу. психологічна допомога ВПО спрямована на повернення відчуття впливу на власні рішення, розвиток навичок саморегуляції та підвищення самоефективності [4]

Психологічна адаптація вимушених переселенців також залежить від доступу до кваліфікованої психосоціальної допомоги. Терапевтичні та консультативні втручання спрямовані на нормалізацію стану, відновлення почуття безпеки, роботу з травматичними спогадами, а також розвиток навичок саморегуляції. Групові форми роботи можуть виступати середовищем емпатійної підтримки та зниження ізоляції.

Ефективна психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб передбачає застосування цілісного комплексу методик, спрямованих на відновлення відчуття контролю над життям, зниження емоційної напруги та сприяння формуванню адаптивних копінг-стратегій. У сучасній практиці роботи з переселенцями використовуються як індивідуальні, так і групові форми терапевтичного впливу, що базуються на принципах травмаінформованого підходу (trauma-informed care), емоційної підтримки та відновлення соціальних зв'язків. Травма-фокусована когнітивно-поведінкова терапія (TF-CBT) – допомагає опрацювати травматичний досвід, нормалізувати емоційні стани та зменшити симптоми посттравматичного стресу [5].

Одним із поширених підходів є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка дозволяє клієнтам ідентифікувати деструктивні переконання, що виникають у результаті травматичних подій (наприклад, «світ небезпечний», «я не впораюся»), і замінити їх більш реалістичними та адаптивними. КПТ допомагає розвивати навички емоційної саморегуляції, що є ключовими в умовах підвищеної тривожності та невизначеності, які переживають переселенці.

Ефективним методом у роботі з травматичними спогадами є EMDR-терапія (Desensitization and Reprocessing – десенсибілізація та репроцесінг рухом очей), що сприяє зниженню інтенсивності емоційних реакцій на травматичні події шляхом переосмислення та інтеграції досвіду. Цей метод рекомендований Всесвітньою організацією охорони здоров'я для роботи з посттравматичним стресовим розладом і активно застосовується в Україні фахівцями, які працюють із ВПО.

Важливе місце у процесі психологічної адаптації займають групові терапевтичні програми, які формують підтримувальне середовище та сприяють відновленню соціальної ідентичності. В умовах втрати звичного соціального оточення група стає простором, де людина знову може відчути свою приналежність, безпечність та здатність до взаємодії з

іншими. Особливо ефективними для переселенців є групи психоедукації, спрямовані на розвиток навичок подолання стресу, контроль тривожності, формування ресурсних станів [2].

Також застосовуються наративні методики, які допомагають переселенцям осмислити власний життєвий досвід, інтегрувати травматичні події у структуру особистісної історії, зберігаючи цілісність «Я-образу». Робота з особистим наративом дозволяє людині побачити себе не лише як «жертву обставин», але як суб'єкта, здатного ухвалювати рішення, долати труднощі та формувати нові життєві перспективи.

Окремої уваги заслуговують методики, спрямовані на роботу з тілесними реакціями, оскільки емоційний стан людини безпосередньо відображається у фізичних відчуттях і поведінці. До таких підходів належать бейзлайн-регуляція, дихальні техніки, тілесно-орієнтована терапія та інтегративні соматичні вправи. Бейзлайн-регуляція дозволяє стабілізувати базовий рівень нервово-психічної активності, знижуючи надмірну тривожність і напруження м'язів. Дихальні практики, зокрема контрольоване глибоке дихання та техніки чергування вдиху й видиху, сприяють активації парасимпатичної нервової системи, зменшенню серцево-судинної реактивності та нормалізації гормонального фону стресу. Тілесно-орієнтована терапія допомагає усвідомити й «звільнити» затиснені у м'язах або спинно-м'язовій системі емоції, перетворюючи фізичні прояви напруги на ресурс для саморегуляції. Регулярне використання цих методик не лише знижує рівень соматичної напруги, що часто супроводжує сильні емоційні переживання, а й сприяє формуванню стабільного фізичного та психоемоційного балансу, підвищенню стресостійкості та відновленню загального відчуття безпеки і контролю над власним тілом і емоціями.

Інтеграція тілесно-орієнтованих методів у психологічну підтримку дозволяє створити ефективний механізм саморегуляції, який зміцнює психофізичну стійкість та сприяє більш повноцінній адаптації в умовах стресу або кризових ситуацій.

Таким чином, використання різноманітних психологічних методик дозволяє забезпечити комплексний підхід до адаптації внутрішньо переміщених осіб, враховуючи як індивідуальні психоемоційні особливості, так і соціальний контекст їхнього життя. Важливо, щоб ці методики застосовувалися системно, фахівцями, які пройшли відповідну підготовку, та у поєднанні з соціальною і гуманітарною підтримкою, що забезпечує більш стійкий та позитивний ефект адаптації.

У цілому адаптація вимушених переселенців є багаторівневим процесом, у якому взаємодіють особистісні, соціальні та середовищні чинники. Ефективна підтримка повинна бути комплексною, враховувати не лише матеріальні потреби людей, але й їх психологічний стан, потребу в спільноті та відновленні сенсу життя. Саме інтеграція особистих ресурсів та соціальної підтримки створює умови для формування стійкості та успішної адаптації в нових умовах.

Список використаних джерел

1. Боцюн О., Іванова К. Стресостійкість та копінг-стратегії внутрішньо переміщених осіб. Психологія і суспільство, 2023, № 2(1), С. 45–57. DOI: 10.51587/psub.v2i1.405.
2. Кочубей О.А. Адаптаційні стратегії внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного часу. Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія, 2023, № 75, С. 37–46. DOI: 10.34142/2312-1599.2023.75.05.
3. Лазоренко М., Радчук І. Соціальна підтримка як чинник психологічної адаптації ВПО. Психологічний журнал, 2022, № 22(3), С. 18–27. DOI: 10.35619/PSYJ.2022.22.03.
4. Титаренко Т.М., Гусєва Н. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам: механізми відновлення суб'єктності. Соціальна психологія, 2022, № 1, С. 65–74. DOI: 10.37472/2707-305X-2022-1-08.
5. World Health Organization. Trauma-Informed Care for Displaced Persons. Geneva: WHO, 2019. URL: https://www.who.int/publications/i/item/trauma-informed-care

Усова Катерина Вадимівна
Науковий керівник – канд. псих. наук, доц. Поденко А.В.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ОСОБИСТІСТЬ І КОНФЛІКТНІСТЬ: РОЛЬ ТЕМПЕРАМЕНТУ ТА РИС ХАРАКТЕРУ

Конфліктність особистості є важливим чинником, який визначає як якість міжособистісної взаємодії, так і ефективність вирішення конфліктів. Особистісні особливості – зокрема темперамент і характер – формують схильність до певних стилів поведінки в конфліктних ситуаціях. Метою цієї доповіді є розкрити, як тип темпераменту та особистісні риси впливають на конфліктність та вибір способів її вирішення.

Темперамент розглядається як стійка, біологічно обумовлена структура психіки, що визначає динамічні характеристики психічної діяльності особистості, такі як темп, інтенсивність, ритмічність і мінливість емоційних реакцій [3]. Ці властивості формують основні схеми поведінки в стресових та конфліктних ситуаціях і визначають індивідуальні стратегії реагування на зовнішні подразники. Класична типологія темпераменту, запропонована Гіпократом і розвинена сучасними психологами, виділяє сангвініків, флегматиків, холериків та меланхоліків. Кожен тип має специфічний профіль активності, рівень емоційної збудливості, швидкість адаптації та здатність до самоконтролю, що безпосередньо впливає на схильність до конфліктності та вибір стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях.

Дослідження свідчать, що холерики характеризуються високою емоційною збудливістю, імпульсивністю, низькою інертністю та низькою здатністю до тривалої саморегуляції, що підвищує ймовірність виникнення конфліктних ситуацій та вибору агресивних або суперницьких стратегій [1]. Сангвініки, завдяки своїй соціальній гнучкості та емоційній стабільності, а також флегматики з їх помірним темпом реакцій і високою інертністю, зазвичай демонструють більш конструктивні способи вирішення конфліктів, серед яких співпраця, компроміс і пошук взаємовигідних рішень. Меланхоліки, у свою чергу, часто проявляють обережність та схильність до уникання конфліктів, що може бути як адаптивним, так і обмежувальним у разі необхідності активної взаємодії.

Крім темпераменту, на стиль поведінки в конфліктних ситуаціях істотний вплив мають особистісні риси, серед яких ключову роль відіграють емоційна інтелігентність, здатність до саморегуляції, а також акцентуації характеру. Емоційна інтелігентність визначає здатність особистості усвідомлювати власні емоції, керувати ними та розпізнавати емоційні стани інших людей, що безпосередньо впливає на вибір стратегії реагування у конфлікті. Високий рівень емоційної інтелігентності дозволяє конструктивно підходити до конфліктів, передбачати наслідки власної поведінки та вибирати такі способи взаємодії, які мінімізують загострення конфліктів.

Саморегуляція, або здатність контролювати імпульси, емоційні реакції та поведінкові стратегії, визначає, наскільки ефективно особистість може протистояти стресу та зберігати адекватність реакцій під час конфлікту. Особи з високим рівнем саморегуляції частіше обирають компроміс, співпрацю або конструктивну дискусію, тоді як низька саморегуляція підвищує ймовірність агресивних, уникальних або хаотичних реакцій.

Акцентуації характеру – стійкі, яскраво виражені риси особистості, які посилюють певні аспекти поведінки – формують конкретні схеми реагування в конфліктних взаємодіях. Наприклад, гіпертимні особистості схильні до активного прояву емоцій і швидкого включення в обговорення, що може сприяти оперативному вирішенню конфліктів, але іноді призводить до емоційного перенапруження. Ригідність і емотивність часто корелюють із прагненням до конкуренції та активного протистояння, що підвищує ризик ескалації конфліктів. Педантичність і тривожність, навпаки, асоціюються зі схильністю до уникання конфліктів або затягування процесу прийняття рішень, що може уповільнювати вирішення проблем, але

водночас зменшує ймовірність імпульсивних помилок. Циклотимія та підвищена збудливість роблять поведінку непередбачуваною та нестабільною, що проявляється у різкій зміні тактики реагування: від співпраці до конфронтації в короткі проміжки часу [2].

Таким чином, поєднання цих особистісних рис формує індивідуальний стиль поведінки в конфлікті, визначаючи не лише схильність до конфліктності, але й вибір конкретних стратегій взаємодії з оточуючими. Врахування цих характеристик є критично важливим у психологічному консультуванні, підготовці тренерів з конфліктології та управлінні міжособистісними процесами в організаціях.

Емпіричні дані підтверджують, що особистості з високим рівнем емоційної інтелігентності та здатністю до саморегуляції частіше обирають конструктивні стилі поведінки, такі як співпраця та компроміс, тоді як особи з низьким рівнем саморегуляції демонструють деструктивні стратегії, зокрема суперництво або уникання [3][4]. Таким чином, інтеграція характеристик темпераменту та особистісних рис формує унікальний індивідуальний стиль поведінки в конфліктних ситуаціях: холерик із високою тривожністю та низькою здатністю до самоконтролю, як правило, схильний до суперництва, тоді як сангвінік із високим рівнем емоційної інтелігентності та гнучкістю у взаємодії частіше обирає співпрацю і конструктивне вирішення конфліктів.

Висновки

1. Темперамент визначає динаміку реагування та схильність до конфліктності, впливає на частоту і характер конфліктів, а також на вибір способів їх вирішення.

2. Особистісні риси модулюють стиль поведінки в конфлікті: високий рівень саморегуляції та емоційної інтелігентності сприяє конструктивним стратегіям (співпраця, компроміс), низький – деструктивним (конкуренція, уникання).

3. Практичне значення: при психологічному супроводі, тренінгах із розвитку комунікативної компетентності та врегулювання конфліктів необхідно враховувати темперамент і особистісні риси для підвищення ефективності втручання.

4. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну перевірку взаємодії темпераменту на особистісні риси та стиль вирішення конфлікту в українському контексті.

Список використаних джерел

1. Мельничук С. Л. Теоретичний аналіз основ внутрішньоособистісних конфліктів // Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. – 2022. – № 1. – С. 12-21. – DOI: 10.51547/ppp.dp.ua/2022.1.12. – Дата звернення: 02.11.2025.
2. Антонійчук Н. Конфліктна поведінка особистості як чинник міжособистісних взаємодій // Психологічний вісник ЛНУ. – 2019. – Вип. 5. – С. 33-41. – URL: https://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/5_2019/3.pdf. – Дата звернення: 02.11.2025.
3. Ульянова Т. Ю. Співвідношення показників конфліктності з широким спектром рис особистості // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». – 2020. – № 10. – С. 46-49. – DOI: 10.25264/2415-7384-2020-10-46-49. – Дата звернення: 02.11.2025.
4. Кухар Т. В. Дослідження взаємозв’язку конфліктності та емпатії майбутніх фахівців ДКВС України // Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. – 2022. – № 2(9). – DOI: 10.32755/sjeducation.2022.02.130. – Дата звернення: 02.11.2025.

Філіппський Павло Андрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
Державний біотехнологічний університет

СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА

Ми живемо в епоху швидкісних змін, які фундаментально змінюють людську психіку та вимагають переосмислення підходів до навчання та виховання. Технологічна революція, соціальні трансформації та глобальні кризи(як пандемія) створили цілий комплекс нових викликів. Психологія та педагогіка вже не можуть працювати за старими правилами. Найбільш помітними ці виклики стають у сфері психічного здоров'я, яке зазнає безпрецедентного тиску з богу цифрового середовища.

Кожен день ми бачимо як люди частіше стикаються з інформаційним перевантаженням та «синдромом втоми від рішень» або в простолюді - хронічною втомою. Це явище – не просто суб'єктивне відчуття, а закономірна реакція мозку на лавиноподібне зростання стимулів у сучасному середовищі. Щодня наша увага стає об'єктом жорсткої конкуренції з боку численних повідомлень, сповіщень, рекламних пропозицій та соціальних медіа. Кожен з цих стимулів вимагає мікро рішень і сукупність цих тисяч дрібних виборів призводить до такого стану - коли когнітивні ресурси виснажуються, і ми втрачаємо здатність до раціонального вибору в важливих життєвих питаннях. Цей стан не лише знижує продуктивність, але й має глубокі негативні наслідки для психічного здоров'я. Наприклад, вчитель, виснажений тисячами дрібних виборів, витрачає здатність до творчого планування уроку, а учень не може зосередитися на складному завданні, віддаючи перевагу легкому, але беззмістовному контенту.

По-перше ідеалізовані картинки, відкориговані фотографії інших у соцмережах формують неправильні очікування, знижують самооцінку та ведуть до депресії, особливо серед молоді. Однак соцмережі несуть й активну загрозу. Якщо ідеалізовані картинки створюють тиск на психіку, то кібербулінг - це пряма вербальна агресія, яка перетворює цифровий простір на арену травлі. Жертви знущань в мережі отримують глибоку психічні травми, які часто важчі, ніж від булінгу в реальному житті, через свою публічність і неможливість сховатися. І, як парадоксальний результат цього гіперспілкування, виникає ще одна масова проблема – самотність у цифровому світі. Коли всі сили виснажено на підтримання ідеального «цифрового автопортрету» та захист від агресії, на справжній, глибокий емоційний зв'язок просто не залишається ресурсів. Людина опиняється в оточенні сотень «друзів» онлайн, але відчуває себе глибоко самотньою. Таким чином, психологічний портрет сучасної людини, особливо молоді, формується під впливом потрійного удару: інформаційної втоми, соціального тиску та емоційної ізоляції. Це створює ґрунт, на якому традиційна освіта дає збій.

Однак цей перехід від трансляції знань до розвитку компетентностей наштовхується на низку системних перешкод. По-перше, існуюча освітня система, орієнтована на стандартне тестування, входить до протиріччя з ідеєю індивідуалізації. Вона зручна для управління, але ігнорує особливості, темп та інтереси кожної дитини, що призводить до втрати внутрішньої мотивації. Учень, здатний створювати креативні відеопроєкти в TikTok, на уроці вважається невдахою через нездатність зазубрити дати, що формує в нього відчуття неповноцінності. По-друге, неможливо ефективно формувати навички майбутнього в небезпечному психологічному середовищі. Емоційне вигорання вчителів, спричинене високим навантаженням ,та явище булінгу створюють токсичну атмосферу, що блокує як навчання, так і здоровий соціальний розвиток. При вигоранні педагоги не мають емоційних ресурсів для виховної роботи та індивідуального підходу, а страх стати жертвою булінгу змушує людей закриватися і уникати активності в класі. Крім того, складність реалізації інклюзивної освіти, яка вимагає інфраструктуру й підготовлених педагогів, свідчить про те, що система ще не готова до справжньої гуманізації та роботи з різноманіттям. У результаті, замість того щоб

бути соціальним ліфтом та майстернею майбутнього, школа ризикує перетворитися на інструкцію, що лише відтворює соціальну нерівність та психологічні проблеми.

Отже, подолання сучасних викликів у освіті неможливе без глибокого переосмислення її цілей та методів у контексті психологічних реалій. Криза традиційної педагогічної моделі, що ігнорує інформативне перевантаження та емоційні потреби учнів, посилює втрату мотивації та соціальні проблеми. Майбутнє освіти, таким чином, лежить у площині її гуманізації та створення безпечного середовища, що формує не просто знання, а емоційно стійку особистість, Стратегічним пріоритетом має стати розвиток навичок критичного мислення та емоційного інтелекту, які дозволять молоді ефективно функціонувати в умовах цифрового суспільства. Лише інтегрувавши психологічні підходи в освітній процес, ми зможемо розірвати коло проблем та забезпечити гармонійний розвиток майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Джин М. Твердж: Покоління селфі
2. Кен Робінсон: Школа майбутнього

Шишкова Жанна Геннадіївна
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С. Г.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Сучасна педагогіка в нашому сьогоднішньому суспільстві, яке піддається швидким змінам, стикається з низкою складних завдань. А оскільки педагогіка відіграє ключову роль у розвитку та вихованні нового покоління, то ці завдання вимагають особливої уваги та пошуку ефективних рішень. Одна із існуючих нині важливих проблем – це проблема якості освіти.

З розвитком інформаційних технологій освіта переживає цифрову революцію. З кожним днем сучасне суспільство все більше залежить від цих технологій. На перший погляд, це надає унікальні можливості для покращення навчання.

«Завдяки інтелектуалізації інформаційного простору та впровадженню новихтехнологій з’являється суспільство нового типу, яке характеризується іншими способамисприйняття інформації, ніж традиційно застосовувались при навчанні»[4, с.801].

Однак, зі зростанням використання технологій виникають питання якості освіти, доступності до навчання. Недостатня адаптація до технологічного процесу створює багато проблем у суспільстві. Багато навчальних закладів використовують застарілі методи та прийоми навчання, не враховуючи важливість сучасних технологій у суспільстві, що стрімко розвивається.

Серед основних проблем цифровізації освіти в Україні:

- відсутність механізмів контролю за виконанням законодавства, захисту прав усіх суб’єктів освітнього процесу, дотримання гарантій держави у сфері освіти, безпеки даних і кібербезпеки;
- дефіцит кадрів, передовсім у площині омолодження педагогічних колективів;
- низький рівень психологічної готовності педагогічних працівників до використання цифрових засобів і технологій[5, с.89].

Кожен навчальний заклад повинен мати достатню кількість сучасного обладнання, тому ефективне фінансування стає критично важливим аспектом розвитку освіти.

Учні мають різні рівні знань, особливостей та здібностей. Педагоги часто стикаються із завданням адаптувати навчання під індивідуальні потреби кожного учня. Диференціація потребує більшого часу та зусиль, але може значно покращити результати навчання. Тому перед педагогами стоїть завдання не лише провести програму навчання, а й враховувати потреби кожного учня. Впровадження індивідуального підходу у навчанні дітей допоможе

вирішити це завдання та дозволить учням досягти найкращих результатів у навчальній діяльності, у розкритті своїх талантів.

Однією з актуальних проблем є увага до психологічного та емоційного стану учнів. Боротьба зі стресом, тривожністю та соціальними проблемами стають невід'ємною частиною педагогічної роботи. Психологічний комфорт є основою успішного навчання. Без урахування емоційного стану дитини будь-які педагогічні методи втрачають ефективність. Тому важливо створювати психологічно безпечне середовище, у якому учні відчувають довіру, підтримку, можливість висловлювати власну думку.

Педагог має бути не лише носієм знань, а й психологом, порадником, партнером у навчанні. Від його емпатії, уважності й уміння слухати часто залежить успіх дитини[1]. Багато дітей мають проблеми соціального характеру, їм важко встановлювати контакти з оточуючими людьми, вони страждають від невміння спілкуватися. Для того, щоб вирішити це завдання, до програми навчання необхідно включати спеціальні заняття, курси, які мають бути спрямовані на розвиток соціальних навичок учнів. Це може бути спільні проекти, командні завдання, групові заходи. Такі завдання допоможуть дітям навчитися працювати в колективі, допоможуть розкритися, виявити свій потенціал та ініціативу.

Школа відіграє важливу роль у формуванні цінностей, навичок та світогляду учнів. Сучасні педагоги стикаються з викликом зберегти баланс між навчальними завданнями та формуванням громадянської та моральної позиції, національної самосвідомості. Сучасний освітній процес має орієнтуватися як на розвиток особистості кожного учня, так і на мотивацію для саморозвитку, щоб учень мав бажання досягати успіху[2].Не всі діти виявляють достатній інтерес до навчального процесу і часто не докладають особливих зусиль для досягнення успіхів у навчанні. Важливо створити для учнів стимулюючу обстановку, щоб кожен усвідомив усю значущість навчального процесу для свого особистісного розвитку. Для цього необхідно використовувати різноманітні методи навчання, збагатити навчальний процес цікавими та практичними завданнями.

Освіта не обмежується лише вчителями та школою. Дуже важливу роль в успіхах учнів грає сім’я та суспільство. Залучення батьків та громадськості до освітнього процесу стає невід’ємною частиною сучасної педагогіки[3].Вирішення цих проблем потребує спільних зусиль вчителів, батьків та суспільства загалом. Ефективна освіта – це інвестиція у майбутнє, лише спільними зусиллями можна забезпечити якісну освіту для всіх.

На закінчення можна сказати, що сучасна педагогіка має бути гнучкою, адаптивною і орієнтованою на потреби учнів. Вона потребує комплексного підходу та постійного оновлення методів роботи. Сьогоднішні педагоги стикаються з безліччю викликів, але їхня їхня праця залишається надзвичайно важливою та впливовою для суспільства.Кожного дняпедагоги працюють над тим, щоб забезпечити молодому поколінню формування знань та навичок, необхідних для щасливого життя. Тільки так ми зможемо забезпечити молодому поколінню успішний розвиток та дати якісну освіту.

Список використаних джерел

1. Бучевська Л. М. Психологічний супровід навчально-виховного процесу. Таврійський вісник освіти. 2015. № 1 (49) С. 239–243.
2. Вдовичин Т. Я. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для забезпечення навчального процесу майбутніх фахівців у педагогічному університеті. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовців фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип. 34. С. 225–229.
3. Єфімова С. Налагодження партнерських стосунків з родинами. Управління освітою. 2008. № 2. С. 28–32.
4. Каракоз О. Візуалізаціяінформації у сучасномуосвітньомупросторі. Грааль науки. 2023. № 24. С. 800–803.URL: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.149(дата звернення:18.10.2025).

5. Соколюк О. Інформаційно-освітнє середовище навчання в умовах трансформації освіти. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університетуімені Володимира Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2017. Вип. 12, ч. 3. С. 48–55.

Янчук Юлія Валеріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
Державний біотехнологічний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є одним із ключових напрямів сучасної педагогічної науки та практики, що відображає гуманістичну парадигму освіти XXI століття [3]. Інклюзивна освіта, як складова державної політики України, передбачає забезпечення рівного доступу до якісного навчання всіх дітей незалежно від їхніх психофізичних особливостей, стану здоров'я чи соціального статусу. Основна мета психолого-педагогічної підтримки полягає не лише в адаптації дитини до освітнього середовища, а й у створенні сприятливих умов для її особистісного розвитку, соціалізації та самореалізації.

Сутність психолого-педагогічної підтримки полягає у комплексній допомозі дитині, що включає діагностику її пізнавальної, емоційної та соціальної сфер, розробку індивідуальних освітніх траєкторій, застосування корекційно-розвивальних методик, а також психологічне консультування сім'ї. Ефективна підтримка передбачає тісну взаємодію педагогів, асистента вчителя, практичного психолога, логопеда, дефектолога, соціального педагога та медичного працівника. Саме командний підхід дозволяє сформувати цілісну систему допомоги, у якій дитина відчуває прийняття, підтримку та віру у власні можливості [3].

Сучасні дослідження [1, с. 36] підкреслюють, що ключовими принципами ефективної підтримки є індивідуалізація навчального процесу, партнерство між школою та родиною, міждисциплінарна співпраця, а також формування інклюзивного освітнього середовища, де панує толерантність, доброзичливість і взаємоповага. Значна увага приділяється формуванню у педагогів інклюзивної компетентності, тобто здатності ефективно взаємодіяти з дітьми, які мають особливі потреби, використовуючи сучасні педагогічні технології та диференційований підхід.

Психологічний компонент підтримки має особливе значення, оскільки діти з ООП часто стикаються з труднощами у соціалізації, заниженою самооцінкою, підвищеною тривожністю та почуттям ізоляції. Завдання психолога – допомогти дитині прийняти себе, навчитися взаємодіяти з іншими, розвинути навички саморегуляції, комунікації та емоційного інтелекту [2]. Важливо також працювати з батьками, адже саме сім'я формує базу для розвитку дитини. Консультативна підтримка батьків сприяє підвищенню рівня їх психологічної готовності до виховання дитини з особливими потребами, допомагає уникати гіперопіки, прийняти особливості розвитку та підтримувати позитивну мотивацію до навчання.

Успішність психолого-педагогічної підтримки залежить від створення комфортного освітнього середовища, що забезпечує фізичну доступність, адаптовані навчальні програми, позитивну комунікацію між усіма учасниками процесу. У цьому контексті велике значення мають інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), які здійснюють комплексну оцінку розвитку дітей, надають корекційно-розвивальні послуги та методичну допомогу педагогам і батькам. Проте, за даними Л. Савчук, залишаються проблеми кадрового забезпечення ІРЦ, нестача фахівців-психологів і логопедів, а також необхідність у системному підвищенні кваліфікації педагогів [5].

Сучасна психолого-педагогічна підтримка активно інтегрує інноваційні технології. Застосування цифрових освітніх інструментів, віртуальних тренажерів, спеціальних програм для розвитку мовлення, уваги та пам'яті значно підвищує ефективність навчання дітей з ООП.

Інтерактивні мультимедійні платформи дозволяють адаптувати матеріал відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини, а використання елементів гейміфікації сприяє підвищенню мотивації та зниженню рівня тривожності. Водночас особливу увагу слід приділяти педагогічній етиці, формуванню позитивного ставлення колективу до інклюзії та забезпеченню психологічного комфорту кожного учасника навчання.

Таким чином, психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами є системним, багаторівневим процесом, спрямованим на розвиток особистості, формування життєвих компетентностей, соціальну інтеграцію та забезпечення рівних освітніх можливостей. Це не лише професійне завдання педагогів, а й соціальна місія суспільства, що прагне створити умови, у яких кожна дитина має шанс на успіх. Реалізація принципу «освіта для всіх» можлива лише тоді, коли школа стає простором прийняття, взаємоповаги, підтримки й любові.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201

2. Варипаєв О. М., Міносян А. С., Юрченко Л. І. Методологія застосування концепції емоційного інтелекту в гуманітарних дисциплінах. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців : тези доп. Третьої Міжнар. наук.-метод. конф., м. Харків, 27 трав. 2021 р. Харків: ХДУХТ, 2021. С. 29-30. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/4c92744d-638d-4936-acb7-5534dfe642bd/content

3. Kolupayeva, A., & Taranchenko, O. (2020). Inclusive Education: Theory and Practice. Kyiv: Pedagogichna Dumka. – 312 c.

4. Sharma, U., & Salend, S. (2021). Teaching in inclusive classrooms: Conceptual and practical insights. Teaching and Teacher Education, 100, 103293. – p. 22–37. DOI: 10.1016/j.tate.2021.103293

5. Савчук Л.О. (2022). Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету, № 1, с. 45–52.

СЕКЦІЯ. СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА: ІСТОРИЧНИЙ, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Алексіна Єлізавета Олексіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.

СИСТЕМНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ НІМЕЧЧИНОЮ

Загарбницька війна Росії проти України спричинила масштабні страждання мільйонів людей. Постраждали не лише українські військові, які обороняють країну та безпеку Європи, а й мирне населення – передусім люди похилого віку, жінки та діти. Особливо небезпечними є систематичні удари по цивільній інфраструктурі: електростанціях, теплопостачальних об'єктах, системах водопостачання. Метою ворога є виснаження українського народу та позбавлення його базових умов існування. Саме тому Федеральний уряд Німеччини визначив підтримку України одним із ключових пріоритетів гуманітарної політики.

Німеччина надає системну допомогу українській медицині, забезпечуючи заклади охорони здоров'я сучасним обладнанням та необхідними матеріальними ресурсами. Протягом 2025 року до України було доставлено 125 моніторів пацієнта та 9 пересувних рентген-апаратів. Цю допомогу надано в межах гуманітарних програм Уряду Німеччини у співпраці з міжнародною організацією Action Medeor.

Отримане обладнання розподілено між закладами охорони здоров'я десяти регіонів: Львівської, Запорізької, Київської, Дніпропетровської, Рівненської, Харківської, Волинської, Сумської, Тернопільської областей та міста Києва. Воно суттєво посилює спроможність української медичної системи працювати в умовах війни та надавати якісну допомогу пацієнтам із критичними станами.

Монітори пацієнта дають лікарям змогу оперативно реагувати на зміни у стані хворих та підвищують ефективність медичної допомоги в умовах надмірного навантаження на лікарні. Пристрої забезпечують моніторинг ЕКГ, частоти дихання, температури тіла, рівня сатурації та артеріального тиску – як інвазивного, так і неінвазивного. Інтерфейс обладнання адаптований українською мовою, має зручний кольоровий дисплей, систему сигналізації при критичних відхиленнях і може працювати автономно до чотирьох годин. Крім того, монітори підключаються до центральних станцій моніторингу, що дозволяє використовувати їх як у стаціонарах, так і в мобільних медичних підрозділах.

Це обладнання особливо важливе для відділень інтенсивної терапії, хірургії, приймальних відділень і підрозділів, що надають допомогу пораненим.

Важливою частиною поставки стали також сучасні пересувні рентген-апарати – високотехнологічні цифрові системи, що дають змогу проводити рентгенографію без транспортування пацієнта, безпосередньо біля його ліжка. Кожен апарат оснащений цифровою бездротовою панеллю, яка забезпечує отримання зображень у режимі реального часу. Це значно прискорює діагностику травм, ушкоджень кінцівок, пневмоній та інших невідкладних станів.

Міністерство охорони здоров'я України висловлює подяку Уряду Німеччини та організації Action Medeor за послідовну підтримку. Отримані ресурси допоможуть рятувати життя, покращать умови роботи медичних працівників та забезпечать якісну допомогу пацієнтам навіть у складних умовах воєнного часу.

Німеччина підтримує Україну як на рівні державних програм, так і через двосторонні ініціативи. У 2024 році Федеральний уряд виділив значні кошти на гуманітарні потреби:

- 200 млн євро – екстрена допомога напередодні зими;
- 60 млн євро – підтримка мешканців східних регіонів;
- 70 млн євро – закупівля генераторів і сонячних панелей для українських громад;
- 50 млн євро – лікування поранених українських військових;

- 10 млн євро – відновлення лікарні «Охматдит» після ракетного удару.

Окрім цього, Німеччина передала Україні понад 500 генераторів, 20 мобільних клінік, що дали змогу забезпечити медичні послуги для понад 600 тисяч мешканців віддалених громад.

Важливим донором є також Німецький банк розвитку KfW, який виділив 20 млн євро на потреби української медичної системи.

Громадянське суспільство Німеччини демонструє високу готовність допомагати. З цією метою федеральний уряд закликає спрямовувати пожертви у грошовій формі через перевірені гуманітарні організації ("Aktion Deutschland Hilft", "Aktionsbündnis Katastrophenhilfe"), що забезпечує їх ефективне використання для підтримки українців.

Список використаних джерел

1. VoxUkraine. Хто і як підтримує Україну у війні. URL: https://voxukraine.org/hto-i-yak-pidtrymuye-ukrayinu-u-vijni
2. Ukrainian Institute for International Politics. Як ЄС підтримує Україну в умовах війни. URL: https://uiip.org.ua/uk/novyny/yak-yes-pidtrymuie-ukrainu-v-umovakh-viiny
3. AOK. Медична допомога біженцям з України. URL: https://www.aok.de/pk/hilfe-ukrainische-fluechtlinge/medychna-dopomoha-bizhentsyam-z-ukrayiny

Андрєєва Марія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Державна ідентичність – це не просто про політичну приналежність. Це коли громадяни відчувають себе частиною чогось спільного, коли їх пов'язують спільні цінності. Ідентичність постійно змінюється під впливом історії, культури та досвіду. Війна робить цей процес ще швидшим, бо загроза змушує людей об'єднуватися, брати на себе відповідальність та усвідомлювати себе як частину нації.

До 2014 року в Україні не було чіткої державної ідентичності. Існували різні погляди – пострадянські, регіональні, проєвропейські. На це впливали історична пам'ять, мова, культура, економічні умови. Але після анексії Криму та початку війни на Донбасі все змінилося. Українці почали сприймати державу не як щось далеке, а як свій дім, який потрібно захищати. З'явилося багато волонтерів, фондів, громадських організацій, які допомагали державі, яка перебувала в складних умовах [2,с.37].

Після повномасштабного вторгнення у 2022 році цей процес став ще активнішим. Війна змусила всіх діяти – не лише на фронті, а й морально. Люди почали відчувати, що вони роблять внесок у життя держави, допомагаючи армії, евакуюючи людей, підтримуючи економіку, освіту та культуру. Це стало проявом щоденного патріотизму, заснованого на відповідальності за країну. Опитування показують, що довіра до армії, місцевої влади, волонтерів та державних установ значно зросла. Довіра до армії перевищує 95%, що свідчить про єдність суспільства [3, с. 18].

Під час війни державна ідентичність стає багатогранною. Вона включає громадянську, національну, культурну та моральну складові. Громадянська ідентичність проявляється в бажанні брати участь у житті суспільства, дотримуватися законів, підтримувати демократію. Національна – у гордості за український народ, відмові від імперських міфів та визнанні власної історії. Культурна складова проявляється в переході на українську мову, відродженні традицій, підтримці української культури. Моральна – у переосмисленні цінностей: справедливості, гідності, свободи, солідарності. Війна змусила людей бути небайдужими та активними, відчувати себе частиною історії.

Важливо позбутися колоніального минулого, відмовитися від російських культурних та історичних наративів[1, с.19]. Змінюється освіта, назви вулиць, музейна політика. У містах прибирають пам'ятники радянської доби, а на їх місці з'являються українські символи. Це допомагає формувати власну ідентичність без впливу ззовні .

Мова відіграє важливу роль у підтримці національної гідності. Перехід на українську мову став способом опору, символом єдності та поваги до своєї культури, яку Росія намагалася знищити. Вибір мови – це моральний вибір: бути з Україною чи проти неї.

Війна змінила ставлення до державних органів. Якщо раніше люди не довіряли владі, то зараз вони розраховують на партнерство. Люди хочуть, щоб влада була ефективною, прозорою, допомагала їм, але й самі готові працювати на благо суспільства. Це показує, що формується нова політична культура, де держава – це не вони, а ми.

Завдяки усвідомленню спільних цінностей із демократичним світом, європейська ідентичність українців стала сильнішою. Після 2022 року інтеграція в Європу стала не просто зовнішньою політикою, а внутрішнім переконанням більшості громадян. Європейські принципи – законність, права людини, свобода слова – сприймаються як необхідні умови для виживання та розвитку держави [4, с. 22]. Також формується і нове покоління з власною ідентичністю. Молодь, яка пережила війну, має інше уявлення про державу: вона бачить Україну не як пострадянську країну, а як частину світової історії. Це покоління мислить категоріями відповідальності, сучасних технологій, міжнародної співпраці. Воно втілює майбутню ідентичність – відкриту, демократичну, але тісно пов'язану з національною культурою.

Отже, війна стала не лише трагедією, а й поштовхом до духовного та політичного оновлення. Вона прискорила формування сучасної української держави, заснованої на свідомості громадян, довірі та спільних цінностях. Українська державна ідентичність, яка пройшла випробування війною, стала символом стійкості, єдності та прагнення до свободи. Це доводить зрілість нації, яка здатна не лише вижити, а й знайти свій шлях серед демократичних країн.

Список використаних джерел

1. Міносян А.С., Варипаєв О.М. Російська імперськість як екзистенційна загроза: український контекст./ STUDIASLOBOZHANICA: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанський гуманітарій-2025» Харків: ДБТУ, 2025.с.18-21
2. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Херсон, 2025. с.35–40. DOI:10.2139/ssrn.5318201.
3. Центр Разумкова. Ідентичність, мова, релігія, цінності: соціологічне дослідження. Київ, 2023.
4. Юрченко Л. Соціальні аспекти європейської інтеграції України. Актуальні питання у сучасній науці. №4(22), 2024. DOI:10.52058/2786-6300-2024-4(22)-1194-1208.

Антонов Антон Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.

ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО СПРОТИВУ ТОТАЛІТАРНІЙ СИСТЕМІ

Дисидентський рух в Україні сформувався у 60–70-х роках XX століття як форма духовно-політичного опору тоталітарній системі. Його виникнення було зумовлене проявами

великодержавного шовінізму, посиленням русифікаційної політики, переслідуванням національно-культурного життя та обмеженням прав людини на вільний розвиток мови й духовності.

Основними цілями руху стали боротьба проти русифікації та шовінізму, звільнення політичних в'язнів, ліквідація цензури, відродження національної самосвідомості й людської гідності, а також досягнення державної незалежності України мирними, конституційними засобами.

Дисидентський рух є однією з форм громадського спротиву тоталітарній системі. Громадський спротив – це активна діяльність громадян, спрямована на відстоювання прав, свобод і національної гідності в умовах політичного тиску. Дисиденти, не маючи змоги діяти відкрито, реалізовували спротив через ненасильницькі методи – публікації в самвидаві, відкриті листи протесту, створення підпільних організацій і культурно-просвітницьку роботу. Таким чином, дисидентство стало моральним осередком громадського опору радянському тоталітаризму.

Українські дисиденти боролися переважно мирними засобами. Вони організовували Шевченківські свята, вечори Івана і Франка та Лесі Українки, гуртки з вивчення історії України, проводили неофіційні зібрання, присвячені забороненим темам історії та культури України.

Важливою формою спротиву став самвидав – підпільне створення та розповсюдження заборонених матеріалів. Одним із найвідоміших творів самвидаву була праця Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (1965), у якій він викрив політику русифікації та порушення прав українців. З 1970 року В'ячеслав Чорновіл видавав журнал «Український вісник», що інформував про арешти, цензуру й переслідування інакодумців.

Дисиденти також розповсюджували листівки, вивішували синьо-жовті прапори, проводили акції солідарності з іншими народами, що зазнали утисків від тоталітарної системи. Символом жертовності руху стало самоспалення Василя Макуха, яке він скоїв вигукуючи слова: «Хай живе вільна Україна!». Незважаючи на арешти й тиск, такі діячі, як Василь Стус, Ігор Калинець, Левко Лук'яненко, продовжували боротьбу навіть у таборах, відстоюючи право України на свободу.

В контексті існування тоталітарної системи в СРСР поява саме громадської ініціативи спротиву цій системі є дуже важливою, адже це демонструє високий рівень політичної активності інтелігенції, національної самосвідомості, національної ідентичності народу. В політично та соціально пасивному суспільстві поява таких рухів є маломожливою, через відсутність широкої підтримки та вживання заходів з боку урядів щодо запобіганню навіть зародженню опозиції. Безумовно, що в ситуації тотального контроля, цензури та переслідувань поява та діяльність громадських організацій, опозиційних існуючому режиму, була дуже складною. Тож певна лібералізація, що відбулась за політики М. Хрущова, дала можливість активізуватися дисидентському руху, зародки якого існували весь час в різних формах.

Отже, розвиток дисидентського руху в УРСР в 60-70-ті рр. XX ст. як форма громадського спротиву тоталітарній системі став важливою ланкою національного руху за самовизначення української держави, її демократичне та правове майбутнє та необхідною умовою набуття Україною незалежності в 1991 році.

Бойченко Поліна Сергіївна
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ДРУЖИН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ

Проблема забезпечення пожежної безпеки на українських землях у першій половині XIX століття мала вагоме суспільне значення. Період характеризувався зростанням міського населення, розширенням промислового виробництва та збільшенням щільності забудови, що підвищувало ризики масштабних пожеж. Умови тогочасного життя, обмежені технічні можливості та відсутність централізованої пожежної охорони зумовили активізацію громадських ініціатив, спрямованих на створення добровільних пожежних дружин. На початку XIX століття українські землі входили до складу Російської імперії, а тому процес формування системи пожежної охорони відбувався у межах загальноімперських адміністративних реформ. Відповідно до «Міського положення» 1804 року пожежна справа відносилася до компетенції міських магістратів та управ. Проте імперська влада не могла забезпечити ефективний контроль за пожежною безпекою у віддалених регіонах, зокрема в українських губерніях – Київській, Подільській, Волинській, Харківській, Катеринославській. Це спричинило необхідність залучення місцевих мешканців до участі в організації пожежного захисту. Саме у цей період на теренах Слобожанщини та Лівобережжя почали виникати перші добровільні дружини, що діяли на основі самоуправління.

Добровільні пожежні дружини у першій половині XIX століття мали неофіційний характер, однак поступово набували організаційної стабільності. Їхній склад формувався з ремісників, торговців, міщан, іноді – військових відставників. Дружини діяли за погодженням з місцевою владою, отримуючи від неї матеріальну підтримку – інвентар, вози, водяні бочки. Структура таких об’єднань включала: старшого дружини (обираного або призначеного магістратом), трубача або сигналіста, відділення з відрами, сокирами, гаками, баграми, водоносів та коней для транспортування техніки. Основні завдання цих об’єднань полягали у гасінні пожеж, евакуації людей і майна, очищенні територій після пожежі, а також у профілактиці порушень правил безпеки – перевірці димоходів, утриманні колодязів, інформуванні населення про пожежні заходи.

Міські реформи 1820–1840-х років, зокрема розширення компетенцій магістратів і поліцейських управ, сприяли упорядкуванню пожежної справи. У «Поліцейському статуті» 1832 року містилися вимоги до міст щодо утримання пожежних команд та інвентарю. У містах України ці норми адаптувалися відповідно до місцевих умов. Південні регіони імперії, зокрема Херсонщина, вирізнялися активним залученням добровольців до пожежної справи, що стало характерною ознакою формування громадянського суспільства. Добровільні дружини виконували важливу соціальну функцію – забезпечували безпеку населення без прямої участі державних чиновників, створюючи передумови для розвитку пожежного самоврядування.

Матеріальна база добровільних дружин у першій половині XIX століття була обмеженою. Основні засоби пожежогасіння – дерев’яні відра, гаківки, сокири, ручні помпи та колодязна вода. Технічні інновації, зокрема появу металевих насосів і колісних возів із помпами, зафіксовано лише в 1840-1850-х роках. Водночас добровільні дружини ставали осередками пожежного навчання. У великих містах, як-от Київ, Харків, Одеса, з’являлися перші «пожежні школи», де проводили інструктажі щодо дій при пожежі, розподілу обов’язків і сигналізації. Добровільні дружини відігравали не лише практичну, а й морально-виховну роль. Їхня діяльність сприяла підвищенню громадянської відповідальності, взаємодопомоги та дисципліни серед населення. Участь у дружинах вважалася почесною справою, особливо для міщан і ремісників. Крім того, пожежні дружини часто брали участь у міських святах, парадах, що формувало у суспільстві позитивне ставлення до ідеї громадського служіння.

Саме тому їх можна вважати одним із перших проявів самоорганізації міського населення у сфері безпеки.

У першій половині XIX століття добровільні пожежні дружини на українських землях стали важливою ланкою у становленні національної системи пожежної охорони. Їхнє виникнення було зумовлене поєднанням державних потреб у забезпеченні порядку та громадських ініціатив. Добровільні дружини сприяли розвитку технічної культури, вихованню почуття громадянського обов'язку, а також створенню передумов для появи професійних пожежних команд у другій половині століття. Досвід цих формувань став фундаментом для подальшої еволюції пожежної служби України.

Список використаних джерел

1. Історія становлення державної пожежної охорони та її роль у формуванні системи цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1330 (дата звернення: 12.10.2025).
2. Попович С. Пожежництво в історії Галицького краю (1772–1939). Львів : Львівщина, 2006. 384 с.
3. Смирнов Г. В. Історична хроніка пожежної охорони Луганська. Луганськ : Лугань, 1996. 415 с.

Боровець Андрій Адамович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.

РОЛЬ МОВИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Національна безпека є багатовимірною категорією, що охоплює військові, економічні, політичні та гуманітарні аспекти функціонування держави й суспільства. Мова в цьому контексті виступає не лише засобом комунікації, а й важливим елементом культурної тяглості, самоідентифікації та консолідації нації. В умовах зростання гібридних загроз її значення як інструмента захисту державності та підтримання внутрішньої стійкості істотно зростає [3, с. 251].

Збереження національної безпеки неможливе без захисту ідентичності, територіальної цілісності та суверенітету. Російська агресія проти України, що розпочалася задовго до повномасштабного вторгнення, супроводжувалася системною атаками на українську мову, історію та сам факт існування української нації. У російському політичному та експертному дискурсі активно поширювалися твердження про нібито штучний характер української мови та вигаданість українського народу, що стало важливою складовою гібридної війни та інструментом легітимації агресивних дій проти України [3, с. 251].

Український письменник Ю. Андрухович слушно зауважує, що зовнішні атрибути українства важливі, однак справжнім маркером національної належності є саме мова, оскільки вона формує внутрішній зміст ідентичності та задає культурно-ціннісні орієнтири спільноти [1, с. 3]. Саме слабкість мовної та культурної самосвідомості в окремих регіонах України стала одним із чинників, що підсилювали вразливість держави перед російською експансією.

Розвиток і підтримка української мови під час війни є вагомим засобом зміцнення національної єдності, підвищення громадянської стійкості та формування спільного культурного простору. Офіційні звіти свідчать, що у воєнний період суспільна підтримка державної мови значно зросла, а її застосування охопило нові сфери, що перетворило мову на важливий ресурс громадянської самоорганізації та опору агресії [2].

Особливо значущою мова є в контексті інформаційної безпеки. У сучасному світі інформація фактично виконує функцію зброї, а мова визначає її зміст і напрям впливу. Російська пропаганда широко використовує мовні кліше, маніпулятивні наративи та

семантичні підміни з метою формування спотвореної картини реальності та дестабілізації суспільства. Поширення української мови в інформаційному просторі дозволяє протидіяти дезінформації, забезпечувати доступ громадян до достовірних даних, формувати критичне мислення та зміцнювати власний наратив держави на міжнародній арені [4].

Мова також виступає ключовим інструментом ефективного державного управління. Єдиний мовний простір забезпечує узгодженість роботи всіх державних інституцій, сприяє прозорості комунікації й полегшує доступ громадян до адміністративних послуг. У воєнний час це має особливе значення, оскільки будь-яка розмитість чи фрагментованість комунікацій може створювати додаткові загрози для стабільності.

На міжнародному рівні українська мова є символом державної суб'єктності та культурної самобутності України. Поширення та захист державної мови демонструють світовій спільноті готовність України відстоювати власну ідентичність, дотримуватися демократичних цінностей та міжнародних стандартів у сфері прав людини навіть в умовах війни.

Отже, у період повномасштабної російської агресії роль мови у зміцненні національної безпеки стає визначальною. Вона є основою ідентичності, інструментом інформаційного захисту, засобом суспільної консолідації та важливим елементом державної політики. Ігнорування мовного чинника може призвести до стратегічних втрат, тоді як системна підтримка української мови є невід'ємною умовою стійкості та безпеки України.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Країна. 2017. № 36(389), 21 вересня.
2. Річний звіт про стан дотримання Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: https://mova-ombudsman.gov.ua/richnyi-publichnyi-zvit-za-2022-rik (дата звернення: 29.10.2025).
3. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / Нац. ін-т стратег. дослідж.; за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 494 с.
4. Ярошенко Л. Українська мова в умовах інформаційної війни: виклики та перспективи // Державне управління та місцеве самоврядування. 2020. № 1. С. 112–119.

Бражник Анна Геннадіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ЗА Ю. ШЕВЕЛЬОВИМ

Люди, що обирають шлях емігрантів, роблять це з різних причин. Ще в минулому столітті, головною причиною була можливість врятуватись від радянських репресії, хоча частина емігрантів їх все таки зазнала.

В часи Другої Світової Війни деяким українським митцям, здебільшого представників «Розстріляного Відродження», вдалось емігрувати до Німеччини. 25 вересня 1945 року в м. Фюрт, що біля Нюрберга, письменники-емігранти засновують Мистецький Український Рух, до якого входить і Ю. Шевельов.

Ю. Шевельов народився 17 грудня 1908р, у м. Харків, прізвище при народженні – Шнейдер. Походив з московських етнічних німців. Після громадянської війни і становлення більшовіцької влади, його мати змінює місце народження на польське місто Ломжа, в графі національність записує росіянин. Але коли прийшов час отримувати паспорт, Шевельов зазначає національність – українець. В 1944 р. емігрує до Німеччини, де пише свій видатний «Триптих про призначення України», що складається з 3 есеїв: «Четвертий Харків» (1948р.), «Над озером Баварія» (1948р.), «Москва, Маросєйка» (1954р.).Всі три есеї пов'язані спільною думкою – визначенням трьох проблем України. І, нажаль, ці три проблеми і досі є актуальними:

1. Москва-Ця проблема, нажаль, невиправна. Через територіальну близькість, протягом всієї історії України, ми мали постійного ворога – росію. Комплекс меншовартости нав'язаний «великим братом», вбиває українську історію, культуру і можливість думати.

2. Провінціялізм- «Традиція України, яку вона може принести в нашу сучасність, це – умовно називаючи – традиція вічно-селянського в ній, - не в клясовому розумінні, а в духовному»; «Провінція – все те, що не думає, що воно столиця світу. Провінція – все те, що не стверджує себе столицею світу. Провінція – не географія, а психологія. Не територія, а душа.» – саме так пояснює Ю. Шевельов цю проблему. Український провінціялізм продовжує розквітати і сьогодні. За часи Незалежности, нажаль, так і не сталась популяризація не «вічно-селянської» України, ба більше, досить довгий час в культурному просторі продовжувалось певне звеличення російських наративів про «хахляцьку сутність». У гумористичних шоу чи фільмах, для ідентифікації героя як українця використовувались 3 речі: село, сало та «козацькі вуса». Коли мова заходить про літературу, особливо поза межами країни, всі знають бідного кріпака Шевченка (що вже брехливі факти про життя кобзаря, за виключенням кріпацького минулого) та бідну хвору Лесю Українку (безумовно, письменниця мала страшний недуг, проте її родина була однією з чи не найбагатших родин тої епохи). Знецінення та «оселянення» української культури було необхідно радянській владі для «приручення» українського народу, аби національність була єдина – «російська», або ж просто Homosoveticus. «Большевики знають, що роблять, коли з дня в день товчуть про «переваги» російської культури і про впливи… Вони борються з національною гордістю українця.. Хай складається враження, що мова «культури» – ніколи не українська.». Що з цим робити? І знову, звернемось до цитат Шевельова: «Картаґена нашої провінційности мусить бути зруйнована. Або ми знайдемо свій ритм у нашу функційну добу, або нас не стане.»

3. Кочубеївщина-«Якщо і там (Б.А. – битва під Полтавою) Україна зазнала поразки, то це сталося не через переяславські умови, а насамперед з причин, закладених у самому українському житті… різні українські кола втягували Москву в Україну… Комплекс Кочубеївщини і тільки він уможливив Москві здобувати чимраз більші позиції в Україні… Бій під Полтавою виграв Росії не Петро І, а українські Кочубеї.». Глобально, під комплексом Кочубеївщини мається на увазі життя за принципом «добре там, де нас нема». Якщо до цього курс був орієнтований на росію (в культурному, соціяльному та економічному житті), то зараз все «підлаштовується» під Європейські та Західні стандарти, але коли прийде час для тотальної україноцентричности? Особливо, що стосується культури. В країні Курбасовського «Березоля», орієнтуємось на Захід. І тут знову повертаємось до провінціялізму: «Так утворюється зачароване коло мистець – глядач. Мистець вдоволений глядачем. Глядач вдоволений мистцем. І обидва вдоволені, коли їм ніхто не перешкоджає. А стати на прю з нашою провінційністю – це означає «провадити розкладову роботу», це означає робити те, що «потрібно тільки нашим ворогам»». Подолати український провінціялізм означає і подолання комплексу Кочубеївщини. «Наше пробудження може початись саме від мистецтва. Почавшися, воно піде далеко за межі мистецтва. Але без початку – нічого не буває».Якщо театр починається з вішака, то національна свідомість – з культури, і саме її центричність визначає, чи будуть в нас нові Кочубеї.

Проблеми визначені Ю. Шевельовим майже 80 років тому і сьогодні є актуальними. Зрощення кочубеїв – чи не найбільше горе сучасної України. В Шевельова, та інших учасників МУРу, не було того, що ми маємо зараз – Незалежної України, але вони знищили в собі провінціялізм та плекали україноцентричність. То що заважає нам? «Але парадоксальність нашого становища в тому, що ми одночасно мусимо будити національну свідомість і закликати до національної виключности і боротись з нею, прагнучи включитися в світ і обгорнути світ… І наша національна гордість, яку нам треба плекати, плекати й плекати, не ростиме з самозамкнености й зневаги до інших … народів. Судилось нам бути не тільки Европою, а й Азією. Судилось бути Україною. В нашу епоху позиція ця – ключ до майбутнього. … Зрозуміти це – означає ствердити себе. … Ми вчимо людей умирати за

Україну. … Але чому ми не вчимо жити за Україну?»

Список використаних джерел
1. Ю. Шевельов.Кінець однієї легенди – К.: Віхола, 2024.-224с.
2. Ю. Шевельов. Третій Харків– К.: Урбіно, 2025.-256 с.
3. Ю. Шевельов Триптих про призначення України – Харків: Видавець Олександр Самчук, 2023.-96 с.
4. Ю. Шевельов . Твердий грунт: зариси українського себепізнання.-Харків: Видавець Олександр Самчук, 2024.-640 с.

Вишник Денис Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

КОЗАЦТВО ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИЛА В ПРОЦЕСІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Історія України позначена численними викликами та боротьбою за свободу, державність і право жити на власній землі. Український народ завжди прагнув волі та самостійності, і саме ці прагнення сприяли появі у кінці XV – на початку XVI століття козацтва – суспільно-політичного явища, що стало фундаментом у подальшому розвитку української державності [1].

Козацтво сформувалося переважно з вихідців із селянського середовища, які тікали від посилення феодального гніту у степові райони, та міщан, що прямували на південь у пошуках промислу, полювання чи торгівлі. З часом ці групи об’єднувалися, утворюючи укріплені поселення на Дикому Полі, що стали осередками самоврядування і взаємного захисту [1].

У добу, коли українські землі перебували під владою різних держав, саме козаки змогли виробити власну модель суспільного та політичного устрою, засновану на виборності, колегіальності та взаємній відповідальності. Ядром цього устрою стала Запорізька Січ, заснована близько 1556 року. Вона виконувала функції військово-адміністративного центру, мала власні закони, суд, фінансову систему та була суб’єктом дипломатичних відносин з тогочасними державами – Московією, Османською імперією, Кримським ханством, Австрією та Венецією [5].

Особливо важливим елементом козацької традиції була «колективна воля», яка визначала норми соціальної поведінки, підкреслювала рівність усіх членів громади, гарантувала право вільного голосу, виборність старшини та верховенство рішень козацької ради. Ця ціннісна система забезпечувала високу дисципліну, відданість спільному благу та формувала відчуття корпоративної єдності, що стало основою політичної сили козацтва [5].

Переломний момент настав у ході національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Після Зборівської битви 1649 року був укладений Зборівський договір, який формально визнавав існування української держави – Гетьманщини. Її створення стало ключовим кроком у реалізації прагнень українців до власної державності, розвитку культури, мови та суспільних інституцій [4].

Правління Б. Хмельницького ознаменувалося глибокими соціально-економічними змінами: ліквідацією магнатсько-шляхетського землеволодіння, скасуванням панщини, формуванням козацького та селянського землеволодіння, упорядкуванням податкової та фінансової систем. Це сприяло становленню нового соціального устрою і посиленню політичної суб’єктності українського суспільства [4].

Після смерті гетьмана країна вступила у складний період – «Руїну», який супроводжувався міжусобицями, зовнішнім втручанням, економічним занепадом та загостренням соціальних конфліктів. Попри це, козацькі лідери – Іван Виговський, Петро Дорошенко, Іван Сірко, Іван Мазепа – продовжували боротьбу за звільнення України та

шукали підтримки в іноземних союзників, намагаючись послабити вплив сусідніх держав [3]. Зрештою, послаблення військових сил, політичні суперечності та несприятливі геополітичні обставини призвели до остаточної ліквідації залишків автономії за правління Катерини II.

Попри втрату державності, козацтво залишило глибокий слід в історії. Воно зберегло українську культурну традицію, мову та ідентичність, а його героїчні постаті – Остап Дашкевич, Дмитро Вишневецький, Петро Конашевич-Сагайдачний, Іван Сірко та інші – стали символами боротьби за волю та справедливість. Сьогодні День українського козацтва нагадує про неперервність цієї традиції та про значення козацьких цінностей для сучасної України, яка продовжує боротися за незалежність.

Список використаних джерел

1. Українське козацтво як соціально-військовий стан. Освіта.UA. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/world_history/26560/
2. Роль козацтва в історії українського народу. URL: https://www.ukrlib.com.ua/sochm/printout.php?id=1237
3. Руїна: причини, ознаки, наслідки. URL: https://studfile.net/preview/1905008/page:3/
4. Українська національна революція (1648–1676). Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_національна_революція_(1648–1676)
5. Система цінностей запорозьких козаків. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Система_цінностей_запорозьких_козаків

Горбань Радомир Ігорович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Тараоєв Я.В.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПОЛІТИЦІ: ТЕХНОКРАТИЧНА УТОПІЯ ЧИ ДЕГРАДАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ?

Сучасний етап розвитку штучного інтелекту (ШІ) позначений поступовим проникненням технологічних систем у всі сфери суспільного життя – від побуту до державного управління. Те, що ще донедавна вважалося науковою фантастикою, сьогодні набуває конкретних форм. Останні новини про застосування ШІ у політичних процесах свідчать, що це питання перестає бути гіпотетичним.

Зокрема, тут можна згадати новину про прем'єр-міністра Швеції, якого звинуватили у надмірному використанні ШІ на посаді після того, як він визнав, що регулярно консультується з ШІ з приводу керування державою [2]. Або новину про те, що Албанія першою у світі призначила ШІ-міністра, який відповідатиме за всі державні закупівлі, аби усунути корупційний ризик. [3]. Або новину про те, що звіт про здоров'я нації МАНА Кеннеді-молодшого, який мав на меті з'ясувати причини скорочення тривалості життя американців містив цитати з вигаданих досліджень, які були згенеровані за допомогою ШІ [4].

Аналізуючи ці новини, питання, яке має виходити на перший план полягає не стільки в технічних можливостях ШІ, скільки в готовності людей віддати йому владу, що можна інтерпретувати як сигнал суспільної пасивності та втрати відповідальності, що відсилає нас до ідей Ортеги-і-Гасета про “людину масу”[1].

У «Бунті мас» Ортега описує феномен «масової людини» – індивіда, який уникає відповідальності за власне життя та за суспільний розвиток, перекладаючи її на інституції, «систему» чи зовнішні сили. У такому контексті передача влади ШІ може тлумачитися як вияв тієї самої тенденції: суспільство шукає рятівника, який позбавить його від тягаря політичних рішень і моральної відповідальності. Факт того, що люди не виключають такий варіант, вже може свідчити не про прогрес, а про занепад: про втрату здатності до самоуправління, політичної зрілості та громадянської активності. Ортега назвав би це симптомом деградації:

коли індивіди перетворюються на «масу», вони радше погодяться на комфорт і безпеку, ніж на свободу та відповідальність.

Таким чином, у світлі «Бунту мас» наведені новини відкривають іншу перспективу. Якщо ШІ використовується в політиці, чи свідчить це про те, що людство просунулося вперед у науково-технічній сфері, чи – що воно «втомилося» від демократії й шукає комфорту в технологіях? Іншими словами: чи є влада ШІ втіленням науково-технічної утопії, чи симптомом нашої поразки як політичної істоти?

Список використаних джерел

1. Ортега-і-Гасет, Х. Бунт мас. Нью-Йорк: Видання Організації Чотирьох Свобід України (ООЧСУ), 1965. 158 с.
2. Bryant, M. ‘We didn’t vote for ChatGPT’: Swedish PM under fire for using AI in role. The Guardian, 2025.URL: https://www.theguardian.com/technology/2025/aug/05/chat-gpt-swedish-pm-ulf-kristersson-under-fire-for-using-ai-in-role (дата звернення: 15.10.2025).
3. Taylor, A. Albania appoints world’s first AI-made minister. Politico, 2025. URL: https://www.politico.eu/article/albania-apppoints-worlds-first-virtual-minister-edi-rama-diella/(дата звернення: 15.10.2025).
4. Weber L., Gilbert C. White House MAHA Report may have garbled science by using AI, experts say. The Washington Post. 2025. URL: https://www.washingtonpost.com/health/2025/05/29/maha-rfk-jr-ai-garble/(дата звернення: 15.10.2025).

Горденко Анна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Будь-які війни світового масштабу несуть собою нищівну катастрофу як суспільно-політичного, так і екологічного характеру. Воєнно-техногенне навантаження виражається у механічному, фізичному та хімічному впливах на навколишнє середовище, несучи жахливі наслідки. Так військові дії спричиняють нищення природних ресурсів, забруднення повітря, водойм та ґрунтів, а також, що є найбільш трагічно, – можливі незворотні зміни в екосистемах [3, с. 423].

Законодавство України щодо відновлення довкілля після військових дій передбачає комплексний підхід, який включає національні та міжнародні механізми для забезпечення охорони і відновлення навколишнього природного середовища. Основними складовими комплексного підходу є оцінка руйнувань, правове врегулювання відшкодування збитків та розробка заходів для відновлення екосистем. Ключовим законом є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який визначає захист довкілля як пріоритет державної політики та встановлює обов’язок відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу. Земельний, Водний, Лісовий кодекси, в свою чергу, регулюють питання відновлення відповідно земельних, водних та лісових ресурсів після негативних впливів, включаючи наслідки бойових дій. Закон України «Про управління відходами» закріплює норми щодо управління відходами, які утворюються також внаслідок воєнних дій [2, с. 1078].

Земельний Кодекс України, в свою чергу, визначає охорону земель як комплекс заходів спрямованих на раціональне їх використання, захист від шкідливих впливів, відновлення родючості ґрунтів і збереження особливо цінних земель. Важливу роль в системі заходів з охорони земель відведено моніторингу, який забезпечує своєчасне виявлення змін і негативних процесів, прогнозуючи наслідки та розробляючи рекомендації для збереження земель та дотримання екологічної безпеки. Збройні конфлікти, які тривають в Україні,

призводять до значних руйнувань ґрунтового покриву через застосування важкої техніки, вибухів, забруднення хімічними речовинами та руйнування екосистем. Це негативно впливає на родючість ґрунтів та може викликати довгострокові екологічні проблеми. У цьому контексті Земельний Кодекс України відіграє важливу роль у відновленні та охороні земельних ресурсів. Зазначені у Кодексі заходи щодо моніторингу та контролю за станом ґрунтів допомагають своєчасно виявляти пошкодження та планувати заходи для їх рекультивації. Відновлення родючості ґрунтів і дотримання екологічної безпеки дозволяють мінімізувати негативні наслідки військових дій та сприяють збереженню цінних земельних ресурсів для майбутніх поколінь [2, с.1080-1081].

Водний Кодекс, наголошує на тому, що всі води та водні об'єкти повинні охоронятися від забруднення, засмічення та інших дій, що можуть погіршити їх якість і призвести до негативних екологічних наслідків, таких як шкода для здоров'я людей, зменшення рибних запасів та порушення гідрологічного режиму. Військові дії в Україні призводять до масштабного забруднення водних ресурсів через руйнування інфраструктури, витік палива та хімікатів, потрапляння боєприпасів та інших небезпечних речовин у водойми. Це не лише погіршує якість води, але й порушує екосистеми, призводить до загибелі риби та інших водних організмів, а також створює загрозу для здоров'я населення. У цьому контексті Водний Кодекс України забезпечує правову основу для охорони та відновлення водних об'єктів. Завдяки нормам, що регулюють моніторинг стану води, контроль за забрудненням та вжиття заходів для ліквідації наслідків забруднення, держава може ефективно реагувати на виклики, спричинені війною. Реалізація цих заходів дозволяє зберегти водні ресурси, забезпечити стабільність гідрологічного режиму та захистити здоров'я населення [2, с. 1081].

Аналіз супутникових знімків свідчить, що за два роки повномасштабної війни агресори повністю знищили на окупованих ними територіях по-над 60 тис. гектарів лісів – причому переважно там, де й раніше лісу було небагато. За мінімальною оцінкою, сукупна вартість втраченого лісу перевищує 14 млрд грн – це тільки прямі збитки, тобто вартість деревини, яку можна було отримати з цієї площі. У березні 2022 року українська розвідка оприлюднила примітний документ, в якому зазначається що командири російської армії просять у міністра оборони рф дозвіл на вирубку українських лісів для побудови фортифікаційних споруд. Українські ліси стали черговою здобиччю для окупантів – так само, як зерно, метал, вугілля тощо [1]. Відтворення лісів має на меті досягнення оптимальної лісистості, підвищення корисних властивостей лісів та поліпшення їх продуктивності й стійкості. Відновлення лісів включає заліснення зрубів і згарищ протягом двох років, а також реконструкцію лісів на ділянках з низькопродуктивними або малоцінними деревостанами. [2, с. 1081]

Підсумовуючи слід зазначити, що під час ведення бойових дій нашій державі завдано багато збитків у сфері навколишнього середовища, а точніше у водній, земельній та лісових сферах. Кожна з них понесла дуже багато збитків, на відновлення яких піде не один рік та навіть не два, для цього потрібні будуть роки. Для цього доцільним буде розробити та впровадити на державному рівні певні стратегії, які будуть містити ідеї щодо відновлення повоєнних територій у даних напрямках.

Список використаних джерел

1. Екоцид лісу: відновлення після бойових дій в Україні. Сучасні вектори розвитку України: забезпечення сталості та безпеки. Збірник матеріалів II Міжнародної науково--практичної конференції (м. Київ, 28 жовтня 2024 року). 2024. URL: https://doi.org/10.54929/conf_28_10_2024-06-01 (дата звернення: 26.10.2025).
2. Зуб К. Відновлення довкілля після війни: юридичні аспекти. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2025. № 12(54). URL: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-1078-1090 (дата звернення: 26.10.2025).
3. Скрипник Л., Яницька В. Стратегічний план відновлення порушених земель внаслідок

бойових дій. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 11(25). URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11(25)-423-433 (дата звернення: 26.10.2025).

Гражданов Семен Романович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.

РОЛЬ «ПРОСВІТИ» ТА УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРИСТВ ГАЛИЧИНИ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (1860–1900 РР.)

У другій половині XIX ст. Галичина, що перебувала у складі Австро-Угорської імперії, стала важливим центром національно-культурного розвитку українців. В умовах політичних і соціальних обмежень громадські організації взяли на себе роль носіїв ідей просвіти, самоорганізації та самозахисту національних інтересів. Саме вони стали базою для формування елементів громадянського суспільства.

Одним із найвпливовіших об'єднань стало товариство «Просвіта», засноване у Львові 1868 року. Його діяльність була спрямована на піднесення рівня освіти, розвиток культури та національної самосвідомості українського населення. Організація створювала бібліотеки й читальні, організовувала народні театри, проводила лекції, підтримувала видавничу справу. Завдяки цьому українська мова та культура активно поширювалися серед широких верств населення.

Поступово «Просвіта» перетворилася на мережу місцевих осередків, що діяли у містах і селах Галичини. Вони сприяли піднесенню культурного рівня селянства, формуванню інтелектуальної еліти та розвитку національної ідентичності. Через діяльність «Просвіти» зростала віра українців у власні сили, з'являлося усвідомлення спільних інтересів і потреб.

Поруч із «Просвітою» активно діяли й інші організації: «Руське педагогічне товариство» займалося проблемами освіти та підготовкою вчителів; молодіжні спортивно-патріотичні товариства «Січ» і «Сокіл» виховували дисципліну, колективізм і почуття національної гідності; економічні установи «Народна торгівля» та «Дністер» формували навички фінансової самостійності та взаємодопомоги.

Саме через такі інституції українське населення Галичини навчилося самоорганізації, створенню громад, об'єднань, кооперативів – тобто тих структур, які пізніше стали основою громадянського суспільства. Вони забезпечили не лише розвиток культури та освіти, а й виховання активного громадянина, який усвідомлює свої права і відповідальність перед суспільством.

Діяльність українських товариств Галичини, зокрема «Просвіти», у другій половині XIX ст. стала однією з найважливіших передумов політичного пробудження українського народу. Їхня робота сприяла формуванню інтелігенції, поширенню національних ідеалів, підготовці ґрунту для створення українських політичних партій і преси на початку XX ст.

Отже, «Просвіта» та інші українські товариства Галичини відіграли визначну роль у становленні громадянського суспільства, сприяючи розвитку культури, освіти, самоорганізації та громадянської свідомості українців. Їхня діяльність стала фундаментом для подальших державотворчих процесів на українських землях.

Список використаних джерел

1. Аркуша О. «Просвіта» у суспільному житті Галичини (кінець XIX – початок XX ст.). – Львів, 1996.
2. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. – Львів, 1926.
3. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. – Київ: Генеза, 1996.
4. Сірополко С. Історія освіти в Україні. – Київ, 2001.
5. Крип'якевич І. Історія України. Короткий нарис. – Львів, 1990.

Грідін Дмитро Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Взаємодія держави та громадянського суспільства є ключовим чинником забезпечення стабільності політичної системи, ефективності державного управління та розвитку демократичних інститутів. В сучасних умовах ця взаємодія набуває особливої значущості для України, оскільки ефективність інтеракції державних інституцій із суспільними організаціями визначає не лише соціально-політичну стабільність, а й здатність держави реагувати на нові виклики, включаючи безпекові, економічні та гуманітарні загрози[4, с.11].

Історичний розвиток українського суспільства демонструє складну еволюцію інститутів громадянського суспільства та їхніх взаємовідносин із державою. Від елементів самоврядування у Київській Русі та козацькій державі до обмеженої активності громадськості в умовах імперських і радянських режимів – кожен історичний період формував специфічну модель суспільної взаємодії. Після проголошення незалежності України у 1991 році розпочалося поступове формування інституційних механізмів співпраці держави з громадянським суспільством, включаючи створення неурядових організацій, консультаційних рад та партнерських платформ для участі у процесах прийняття рішень[1, с. 13].

Інституційний вимір взаємодії держави та громадянського суспільства визначає ефективність комунікації між владними структурами та організаціями, що представляють інтереси громадян. В умовах демократичного розвитку саме інституції виступають механізмом реалізації принципу партнерства, який забезпечує баланс між владою і суспільством, а також сприяє стабільності та прозорості політичних процесів. Для України інституційна взаємодія є вельми актуальною, оскільки держава перебуває на етапі становлення демократичних інститутів, а громадянське суспільство активно формує нові механізми контролю та участі[5, с. 18-19].

Інституційний вимір передбачає наявність формалізованих структур і процедур, що регулюють взаємовідносини між державними органами та громадськими організаціями. До таких механізмів належать: державно-громадські ради, консультативні комісії, електронні платформи для подання ініціатив і участі у прийнятті рішень тощо. Зазначені інструменти забезпечують громадянам можливість впливати на політичні процеси, брати участь у формуванні державної політики та контролювати реалізацію рішень, водночас встановлюючи рамки взаємодії та відповідальності для обох сторін[1, с. 17].

Особливу роль у формуванні інституційної взаємодії відіграє правова база. В Україні розвиток громадянського суспільства регулюється Конституцією України, законами «Про громадські об’єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», а також підзаконними актами, що визначають порядок створення державно-громадських рад та інших консультативних органів. Правове закріплення механізмів взаємодії забезпечує формалізацію процесу співпраці та створює передумови для сталого розвитку партнерства між владою і суспільством[4; 5, с. 19-20].

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується значними трансформаціями у взаємодії держави та громадянського суспільства, зумовленими внутрішніми та зовнішніми чинниками, включаючи широкомасштабну війну. Виникає необхідність аналізу сучасних викликів у контексті інституційного розвитку та здатності громадянського суспільства ефективно взаємодіяти з державними структурами.

Одним із ключових викликів є недостатня інституційна спроможність громадських організацій. Незважаючи на активну участь громадян у політичному, соціальному та гуманітарному житті, багато неурядових організацій не мають достатнього фінансового,

кадрового та організаційного забезпечення для стабільної та системної роботи, що обмежує їхню здатність до партнерства з державою [2, с. 16].Другим викликом є бюрократичні бар'єри та формалізація процедур взаємодії. Державні консультаційні органи та механізми публічних консультацій часто мають декларативний характер, що обмежує реальний вплив громадських ініціатив на процеси прийняття рішень. Дисбаланс у ресурсному забезпеченні та непрозорість процедур знижують довіру громадських організацій до держави та ускладнюють формування конструктивного партнерства [2, с. 51; 3, с. 138].Третій виклик пов'язаний із політизацією громадських організацій та впливом політичних процесів на їхню діяльність, що суперечить принципам незалежності громадянського суспільства та послаблює його здатність виконувати роль контролюючого механізму [2, с. 16].

Сучасні виклики включають також технологічні аспекти. Діджиталізація, електронні платформи для участі громадян у прийнятті рішень, електронні петиції та соціальні мережі створюють нові можливості для комунікації, водночас породжуючи ризики інформаційної безпеки.Особливо важливим є досвід кризових ситуацій, коли громадянське суспільство демонструє здатність до швидкої мобілізації. Волонтерські ініціативи під час повномасштабної війни після 2022 року показали ефективність інституційної взаємодії, координації державних і громадських структур у сфері гуманітарної допомоги та оборони [1, с. 18].

Сумуючи, слід відзначити, щовзаємодія держави та громадянського суспільства є критично важливим чинником розвитку демократичних інститутів в Україні. Інституційний вимір взаємодії визначається наявністю формалізованих структур, правових механізмів та процедур, які забезпечують участь громадянського суспільства у процесах прийняття рішень. Ефективність інституційної взаємодії залежить від прозорості процедур, компетентності учасників, ресурсного забезпечення та готовності держави враховувати громадську думку. Сучасні виклики, включаючи недостатню спроможність НУО, бюрократичні перепони, політизацію організацій і цифрові ризики, потребують комплексного підходу до оптимізації механізмів співпраці. Кризові ситуації демонструють потенціал громадянського суспільства до самоорганізації та партнерства з державою, підкреслюючи значення інституційного розвитку для стійкості країни. Подолання сучасних викликів можливе через імплементацію міжнародного досвіду, удосконалення правової бази, підвищення прозорості процедур та формування культури партнерства між владою та суспільством.

Список використаних джерел

1. Волківський М.А. Громадянське суспільство в Україні: особливості формування і роль у становленні держави. Політичне життя. 2024. № 4. С. 12-20. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.2. URL: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/14873/14772
2. Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення: монографія / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Л.Ф. Купіної, В.І. Шакуна. Київ : Алерта, 2023. 304 с.
3. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці: аналітична доповідь / за ред. О.М. Майбороди. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. 376 с.
4. Кононенко В.В., Лапшин С.А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.8.1 URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/3.pdf
5. Савенко В.В. Громадянське суспільство в системі сучасного державотворення: філософсько-правовий дискурс. Соціально-правові студії. 2019. Вип. 2(4). С. 16-21. DOI: https://doi.org/10.32518/2617-4162-2019-2-16-21 URL: https://sls-journal.com.ua/uk/article/download/gromadyanske-suspilstvo-v-sistemi-suchasnogo-derzhavotvorennya-filosofsko-pravovy-diskurs

Долгошеєва С. І.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

XIX СТ.

XIX століття – це період глибоких змін у політичній, соціальній, економічній та культурній сферах. Саме в цей час відбулися значні революційні події, індустріалізація, формування національних держав та розвиток науки і техніки. Цей період також відзначався боротьбою за права людини, демократизацією суспільств та змінами в соціальній структурі. Аналізуючи XIX століття, важливо розглянути ключові події та їх вплив на подальший розвиток людства.

Однією з найвизначніших подій століття стали революції 1848–1849 років, відомі як «Весна народів». Вони охопили майже всю Європу, висуваючи вимоги демократизації, ліквідації феодальних пережитків та національного самовизначення. Попри те, що більшість революцій були придушені, вони стали важливим поштовхом до подальших змін у політичній структурі держав. Крім того, Французька революція 1830 року сприяла поширенню ідей лібералізму та конституціоналізму в Європі, що згодом вплинуло на подальші демократичні трансформації.

Індустріалізація стала ще одним ключовим явищем XIX століття. Вона сприяла розвитку нових технологій, урбанізації та формуванню робітничого класу. Швидке зростання міст та розширення фабричного виробництва суттєво вплинули на соціальну структуру суспільства, змінивши відносини між капіталом і працею. Водночас виникли нові ідеологічні течії, такі як соціалізм і комунізм, що ставили під сумнів капіталістичний лад. Карл Маркс та Фрідріх Енгельс у «Маніфесті комуністичної партії» (1848) сформулювали основні принципи класової боротьби, що вплинуло на подальший розвиток політичної думки.

Значну роль у XIX столітті відіграло формування національних держав. Наприклад, об'єднання Італії та Німеччини стало результатом довготривалих процесів національного відродження та боротьби за незалежність. Такі події докорінно змінили політичну карту Європи і заклали основу для подальшого розвитку міжнародних відносин. Також велику роль відіграв процес розпаду Османської імперії, що сприяв виникненню нових національних рухів на Балканах.

Наука і техніка також зробили величезний крок уперед. Винаходи, такі як парова машина, залізниця, електрика та телефон, значно прискорили розвиток економіки і змінили повсякденне життя людей. Розвиток медицини та біології сприяв покращенню умов життя, зниженню рівня смертності та зростанню населення. Значними відкриттями стали теорія еволюції Чарльза Дарвіна, дослідження в галузі хімії Дмитра Менделєєва та досягнення в медицині Луї Пастера, що сприяли покращенню якості життя людей.

Значні зміни відбулися і в культурній сфері. Література, мистецтво та музика XIX століття стали віддзеркаленням суспільних процесів і настроїв. Реалізм та романтизм як художні напрями висвітлювали проблеми соціальної нерівності, національної самосвідомості та людських почуттів. Відзначилися такі видатні діячі, як Чарльз Діккенс, Лев Толстой, Віктор Гюго, Оноре де Бальзак, Федір Достоєвський, Іван Франко та багато інших. У музиці великий вплив мали Людвіг ван Бетховен, Фредерік Шопен та Пьотр Чайковський, які визначили розвиток класичної музики на багато десятиліть уперед.

Таким чином, XIX століття стало часом глобальних змін, що визначили подальший розвиток світу. Політичні революції, індустріалізація, національні рухи, науковий прогрес та культурні досягнення зробили цей період одним із найважливіших в історії людства. Його події та досягнення заклали основу для модернізації суспільства у XX столітті, визначивши подальший хід історії. Вплив цього періоду відчутний і сьогодні, адже багато здобутків XIX століття стали фундаментом сучасного світу.

Дяченко Владислав Дмитрович
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Безрук О.О.

ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНИХ ВІЙН У КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Сучасна система міжнародних відносин зазнає серйозних випробувань через появу нових форм збройних конфліктів, серед яких особливе місце займають гібридні війни. Вони поєднують у собі традиційні військові методи з інформаційними, політичними, економічними та кібератаками, що робить їх складними для виявлення та протидії. Гібридна війна є не лише локальною, а й глобальною загрозою, оскільки її наслідки впливають на безпеку всього світу.

Поняття “гібридна війна” з’явилося на початку XXI століття для опису нових типів конфліктів, у яких використовуються різноманітні інструменти впливу – від військових операцій до кібератак та пропаганди.Гібридна війна – це воєнна стратегія, яка спрямована на маскування ролі агресора в конфлікті і включає спонсорування заколотів, воєнні дії «під чужим прапором» і широкий спектр невоєнних засобів впливу на противника (економічні, інформаційно-психологічні, кібервійськові тощо)[1].

Гібридна війна спрямована на досягнення стратегічних цілей без офіційного оголошення війни. Її головна особливість – розмиття межі між миром і війною, між військовими та невійськовими засобами впливу.

Ще однією рисою гібридної війни (гібридного конфлікту) є прихованість – «бажання агресора непрямими діямидосягти власної мети, використовуючи різних посередників для того, щобуникнути відповідальності» [2, с.8].

Взагалі, серед основних ознак гібридних війн є наступні:

- Інформаційна агресія: поширення дезінформації, маніпуляція суспільною думкою, створення фейкових новин.
- Кібернапади: атаки на урядові сайти, енергетичні системи, банки, засоби масової інформації.
- Економічний та енергетичний тиск: використання залежності від ресурсів як інструменту впливу.
- Використання нерегулярних формувань: дії “зелених чоловічків”, приватних військових компаній чи місцевих колаборантів.
- Підривна діяльність: спроби дестабілізувати внутрішню ситуацію в країні, викликати соціальні та політичні кризи[3; 4].

Гібридна агресія становить серйозну небезпеку для міжнародної безпеки. Вона ускладнює роботу міжнародних організацій, які не завжди можуть однозначно кваліфікувати такі дії як акт агресії. Крім того, гібридні війни мають потенціал швидко поширюватися на інші країни через інформаційний простір чи кібератаки. Слід зауважити, що гібридній війні передує доволі тривала ікомплексна підготовка, а тому їй передують гібридні загрози. До таких загроз можна віднести: створенняполітичних та громадських рухів, що симпатизують майбутньому агресору;налагодження сприятливого інформаційного поля; пропаганду; нав’язуваннявласних для агресора історичних, культурних, ідеологічних цінностей тощо(тобто, усе те, що покликане за допомогою так званої «м’якої сили» схилитинаселення на бік агресора)[2, с.12].

Наслідки таких конфліктів – це дестабілізація політичних систем, економічна нестабільність, міграційні кризи, зростання недовіри до урядів і міжнародних інституцій.

Одним із найяскравіших прикладів є російська агресія проти України, яка розпочалася у 2014 році. Вона включала анексію Криму, підтримку сепаратистів на Донбасі, масовану інформаційну кампанію та кібератаки [5]. Повномасштабне вторгнення у 2022 році також супроводжується потужною пропагандою, спробами дестабілізувати економіку України та її союзників.

Елементи гібридної війни простежуються у втручанні у виборчі процеси в різних державах, кампаніях дезінформації, використанні енергетичних ресурсів як політичної зброї.

Ефективна протидія гібридним війнам вимагає комплексного підходу:

- Розвиток системи національної безпеки з урахуванням кібер- та інформаційних аспектів.
- Підвищення медіаграмотності населення, щоб зменшити вплив дезінформації.
- Міжнародна співпраця у сфері кіберзахисту та обміну розвідувальними даними.
- Правове врегулювання питань відповідальності за гібридну агресію на рівні ООН та інших міжнародних організацій[5; 6].

Український досвід боротьби з гібридною агресією є важливим для формування глобальної системи безпеки, оскільки демонструє, як держава може адаптуватися до нових викликів і зміцнювати свою стійкість.

Гібридні війни є однією з найнебезпечніших форм сучасних конфліктів, оскільки вони порушують традиційні правила ведення війни та підривають стабільність світового порядку. Їхня особливість – у прихованому характері та багатовимірному впливі на всі сфери життя.

Подолання цієї загрози можливе лише за умови консолідації зусиль міжнародної спільноти, розвитку інформаційної та кібербезпеки, а також формування свідомого, медіаграмотного суспільства. Україна, що вже багато років перебуває в умовах гібридної війни, має унікальний досвід, який може допомогти іншим державам зміцнити свою безпеку в умовах нових глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Концепція «гібридної» війни та її складові. CENSS. 12.03.2024. URL:https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/
2. Андрієвський Т.Г. Гібридна війна як специфічний тип гібридного конфлікту. Сучасне суспільство.2016. №2(12). С. 5-14.DOI:http://doi.org/10.5281/zenodo.167217
3. Гібриднавійна: in verbo et in praxi : монографія. Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса / заг. ред. Р.О. Додонова. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. URL:http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13573/1/Khalikov_monohrafiia.pdf
4. Гібриднавійна – новізагрози, складністьі «довіра» якантидот.NATO REVIEW. 30.11.2021.URL:https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/11/30/gbridna-vjna-nov-zagrozi-skladnst-dovra-yak-antidot/index.html
5. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Х.: ФОП Павленко О. Г., 2015. 268 с.
6. Гібридна війна проти держави: історія, інструменти, технології. SIDCON. 07.07.2024.URL:https://sidcon.com.ua/tpost/x3gk5zm1d1-gbridna-vina-proti-derzhavi-storya-nstru

Ждан Поліна Валеріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

РЕЄСТРОВЕ КОЗАЦТВО: КОМПРОМІС МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА СВОБОДОЮ СПІЛЬНОТИ

Реєстрове козацтво – явище ранньомодерноїісторії Українських земель, яке ілюструє механізм взаємодії між централізованою владою та козацькою спільнотою. Дослідження реєстрового козацтва важливе для розуміння процесів формування державних інститутів, соціальної стратифікації в козацтві та перетворення військових спільнот у елементи національної еліти. Питання його природи (компроміс, інструмент контролю чи початок козацької еліти) залишається предметом дискусій серед дослідників.

Метою є аналіз реєстрового козацтва як форми компромісу між польсько-литовською владою та прагненням козацької спільноти зберегти свободи й самоврядування. Завдання полягають у з'ясуванні механізмів створення реєстру та мотивації держави, визначенні прав, обов'язків і соціальних наслідків для козаків, а також у розгляді впливу реєстрової інституції на становлення козацько еліти та державних інститутів.

Походження та інституціоналізація реєстру. Реєстр козацтва був запроваджений у другій половині XVI ст. Як офіційний перелік козаків, що перебували на службі держави. Його створення (1572 р.) було зумовлене прагненням корони контролювати козацькі загони і одночасно залучити їх до прикордонної оборони.

Права й обов'язки – форма компромісу. Записані в реєстрі козаки отримували платню, певні земельні або майнові пільги та офіційний статус; водночас вони підпадали під воєнну і адміністративну дисципліну держави. Така модель забезпечувала державі лояльні воєнні кадри, а козакам – економічну стабільність і формальні гарантії позиції у суспільстві. Проте цей компроміс продовжував внутрішню диференціацію: реєстровані козаки набували рис напівариcтократії, що виділяло їх від широкої козацької маси.

Політична роль і наслідки для спільноти. Реєстрове козацтво стало мостом між владою і козацькою спільнотою: представники реєстру часто включалися в адміністративні та військові структури, що в подальшому сприяло формуванню козацької еліти і передумов для створення елементів Гетьманщини. У той же час існувала інша модель козацької організації – Запорозька Січ – як більш автономна демократія спільноти; порівняння цих моделей показує різні шляхи артикуляції "свободи" у козацтві.

Реєстрове козацтво є історичною формою компромісу: держава отримувала організовані військові сили під контролем, а козацька спільнота – формалізовані привілеї і місце в політичній системі. Цей компроміс сприяв соціальній диференціації козацтва та утворенню козацької еліти, водночас зберігаючи елементи спільної свободи в нерегістрових структурах. Перспективним є подальший порівняльний аналіз реєстрової та січової демократії як прототип громадянського й військово-оборонного самоврядування.

Ісаєнко Олександр Анатолійович
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С.Сковороди
Науковий керівник – канд. політ. наук Савельєва Т.П.

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Інститут місцевого самоврядування є однією з важливіших ланок організації публічної влади на місцях, найактуальнішим вектором регіонального розвитку демократично-правової держави, до якої прагне сьогодні Україна.

Централізація політичної влади в Україні призвела до низки наслідків, які не можуть існувати в країні, що прагне прямувати по шляху демократичного розвитку. Спадщина України це: пряма залежність регіонів України від центру; кадрово, інфраструктурно, фінансово слабкі громади; відсутність інвестиційних проектів; регресивний стан сільської місцевості; зниження демографічних показників; низький рівень довіри до влади; недостатній рівень надання публічних послуг; низька ефективність управлінських рішень; висока корупційна складова.

Для подолання цих негативних наслідків радянського минулого і перших десятиліть незалежності Україні, було вирішено розпочати масштабне реформування місцевого самоврядування. Реформа місцевого самоврядування, в самому загальному вигляді, включає: створення об'єднаних територіальних громад, передання фінансових та адміністративних повноважень з центру на місця, забезпечення прозорості та підзвітності в управлінні.

Реформування місцевого самоврядування Україні можна розглядати в наступних періодичних сегментах.

Перший етап (2014-2015 рр.) характеризується формуванням правової основи та нормативної бази, затвердженням Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [4].

Другий етап (2015-2018 рр.) характеризується створенням перших об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Запропонована трьохрівнева система адміністративно-територіальних одиниць відображала адміністративно-територіальний поділ України: область, район, міські, селищні, сільські громади. Основні проблеми етапу - правові перешкоди приведення у відповідність системи органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади; узгодження їх повноважень та функцій, дотримання принципу субсидіарності й уникнення дублювання [1].

Третій етап (2019-2020 рр.) характеризується потужними змінами у адміністративно-територіальному устрої країни, створенням 136 районів та 1469 територіальних громад. Протягом цього етапу відбулися суттєві зміни у процесі формування базового рівня місцевого самоврядування – територіальних громад. У червні 2020 року в Україні сформовано 1469 територіальних громад, а вже у липні ухвалено постанову «Про утворення та ліквідацію районів», яка залишила в Україні 136 районів [3].

В основі четвертого етапу (2021-2024 рр.): визначення повноважень місцевих органів влади, формування системи управління розвитком ОТГ, правове та фактичне «забезпечення власних і делегованих повноважень територіальними громадами первинного рівня, удосконалення надання послуг населенню» [1]. Повномасштабна російська військова агресія стала причиною введення на території України воєнного стану, що майже зупинило становлення та реформування інститутів місцевого самоврядування, узгодження інтересів територіальних громад та держави.

П'ятий етап з 2024 року і до сьогодні, етап моніторингу. Державний контроль на цьому етапі передбачає: фінансовий контроль, контроль за реалізацією переданих органам місцевого самоврядування державних повноважень, контроль відносин між центральним і місцевим бюджетами, державну реєстрацію статутів територіальних громад, прокурорський нагляд, контроль з боку різних державних відомств і служб. Контроль з боку громади: громадський аудит, електронне врядування, інформаційні дайджести, громадські слухання та обговорення, встановлення зворотного зв'язку та інші [2].

Таким чином, можна констатувати, що реформа децентралізації, яка розпочалася у 2014 році, пройшла декілька етапів в своєму розвитку, не змінила свій основний курс і має певні досягнення. Але українська модель місцевого самоврядування перебуває у стані становлення, пошуку кращих для України форм і методів діяльності. Фахівці вважають, що для наближення до демократичних європейських стандартів Україна має зробити наступні дії: завершити реформу адміністративно-територіального устрою з законодавчим закріпленням статусу адміністративно-територіальних одиниць з чіткими критеріями їх виокремлення; законодавчо розширити коло повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування; зміцнити матеріально-фінансову основу шляхом подальшої децентралізації тощо [5].

Список використаних джерел

1. Горохова Л.В., Заглада В.М. Реформування місцевого самоврядування в Україні. Регіональні студії. 2023. № 33. С. 51–57. URL: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.9.
2. Павлович-Сенета Я.П., Лозинський Ю.Р. Становлення та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2025. Випуск 90: частина 1. С.321-326. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.42.
3. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів». URL: https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/807-20#Text.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної

організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України, Концепція від 01.04.2014 № 333-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text.
5. Рудницька О.П., Тичина А.С. Сучасна українська модель системи місцевого самоврядування у контексті зарубіжного муніципального досвіду. Центральноукраїнський вісник права і управління 2024. Вип 1. С.71-79 https://doi.org/10.32782/cuj-2024-1-9.

Кобцева Анастасія Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ЄВРОПІ У XIX СТОЛІТТІ

У першій половині XIX століття Європа вступила в епоху стрімких соціальних і економічних перетворень. Урбанізація, розвиток промисловості та впровадження нових технологій докорінно змінили структуру суспільства та господарську систему більшості держав континенту. У цей період активно розширювалися ринкові відносини, формувалися нові соціальні групи, а політичне життя ускладнювалося різноманітними ідеологічними рухами [3].

Промислова революція стала центральним чинником економічного розвитку XIX століття. Масове будівництво фабрик і заводів, широке застосування парових машин та механізованого виробництва зумовили значне підвищення продуктивності праці. Відбувався перехід від аграрної до індустріальної моделі суспільства, що стимулювало зростання великих міст і міграцію робітників із сільської місцевості до промислових центрів [4].

Залізничний транспорт став одним із ключових факторів економічної інтеграції Європи. Швидке переміщення товарів, робочої сили й інформації сприяло формуванню загальноєвропейських ринків та інтенсифікації торгівлі. Проте індустріалізація також загострила соціальні суперечності: низькі зарплати, тривала тривалість робочого дня, відсутність правового захисту робітників стали причиною розвитку масового робітничого руху та створення перших профспілок [5].

Значні зміни охопили і політичну сферу. Поширення ідей лібералізму, націоналізму та соціалізму сприяло активізації боротьби народів за свої права. Революції 1848–1849 років стали важливим етапом у формуванні європейського парламентаризму, розширенні громадянських прав і модернізації політичних інститутів [6]. Ці події мали довготривалі наслідки: у другій половині XIX століття у багатьох країнах були проведені конституційні реформи, запроваджено нові виборчі системи й модернізовано державні механізми управління.

Підсумовуючи, XIX століття стало ключовим етапом становлення сучасної європейської цивілізації. Індустріалізація, соціальні зміни та політичні рухи створили основу для подальшої модернізації держав, зміцнення демократичних інститутів та формування суспільства, у якому закладені передумови розвитку наступного – XX століття. Узагальнені висновки про ці процеси подані, зокрема, у працях українських істориків, які висвітлюють як загальноєвропейський контекст, так і внутрішні закономірності модернізаційних змін [1; 2].

Список використаних джерел

1. Калініченко В. В. та ін. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. – Харків: Основа, 2016.
2. Воронянський О. В. Всесвітня історія XX ст. – Харків: Парус, 2006
3. Данилевський В. М. Соціально-економічні зміни в Європі XIX століття // Освіта.UA. https://osvita.ua/vnz/reports/history/12845/
4. Промислова революція в Європі. – Вікіпедія.https://uk.wikipedia.org/wiki/Промислова_революція

5. Робітничий рух XIX століття. – Studfiles. https://studfile.net/preview/5095050/
6. Революції 1848 року. – Вікіпедія. https://uk.wikipedia.org/wiki/Революції_1848_року

Краснощок Олександр Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ПРАВОВІ ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014 РОКУ

На початку 2014 року Україна опинилася в умовах серйозних суспільних викликів, спричинених внутрішніми протиріччями та зовнішньою агресією Російської Федерації. Втрата контролю над частиною території, параліч державних інституцій і масштабна інформаційно-політична кампанія створили реальні загрози існуванню української державності. Головним завданням для політичного керівництва стало не лише стримати хаос, а й забезпечити відновлення легітимності влади та закласти правові основи для стабілізації країни [1,с.3]. Соціально-політична ситуація на початку 2014 року відзначалася глибоким розколом суспільства. Революція Гідності (2013–2014рр.) продемонструвала прагнення більшості українців до європейської інтеграції, реформ та справедливості. У південних і східних регіонах активізувалися проросійські рухи, які отримували зовнішню російську підтримку. Їхньою метою було створення ілюзії «громадянської війни» та підготовка підґрунтя для військової інтервенції [2,с.113].Після втечі Президента України Віктора Януковича у лютому 2014 року в країні виник юридичний вакуум. Влада залишилася без керівного центру, що створювало ризик втрати керованості. У цих умовах Верховна Рада України скористалася своїми конституційними повноваженнями як єдиний легітимний орган влади, ухваливши постанову про усунення Президента з посади та призначення позачергових виборів. Це рішення стало ключовим механізмом стабілізації, який дозволив зберегти безперервність державного управління та уникнути узурпації влади. Наступним важливим кроком стало відновлення дії Конституції 2004 року, що повернуло парламентсько-президентську форму правління, що відновило баланс між гілками влади, посилив контроль парламенту над урядом і створив правову основу для легітимного формування нової виконавчої влади. Верховна Рада сформувала тимчасовий уряд на чолі з А. Яценюком, що отримав міжнародне визнання та підтримку демократичних партнерів [3,с.312].Силові структури у перші місяці кризи виявили слабкість і часткову дезорганізацію, спричинену наявністю російської агентури та кадровими втратами. У відповідь розпочався процес правового очищення сектору безпеки, створення правових передумов для формування нових підрозділів МВС та СБУ. Було ухвалено рішення про відновлення діяльності Національної гвардії України як правового інструменту захисту державного суверенітету. Після анексії Криму у березні 2014 року держава опинилася перед новою фазою кризи - гібридною війною на сході України. У відповідь 14 квітня 2014 року було офіційно оголошено про початок Антитерористичної операції (АТО). Це рішення мало важливе значення, адже дії Збройних Сил і правоохоронних органів були врегульовані в межах чинного законодавства про боротьбу з тероризмом. Таким чином, держава діяла в правовому полі, уникаючи звинувачень у використанні армії проти власного народу. Особливо це було критично на тлі потужної та ефективної російської пропаганди, яка поширювала дезінформацію і на яку ще звертали увагу в країнах ЄС та НАТО, формуючи потенційно негативний зовнішній резонанс.Паралельно з цим уряд розпочав комплексні заходи з відновлення економічної стабільності, уклав домовленості з міжнародними фінансовими інституціями та прийняв низку антикризових нормативно-правових актів. Ці рішення заклали засади для подальших реформ у сфері управління, оборони й антикорупційної політики.Також було активізовано реформування судової системи, що сприяло відновленню довіри громадян до держави. Вирішальним кроком стали дострокові вибори Президента. Їх проведення

забезпечило відновлення конституційної легітимності найвищої державної посади. Міжнародні спостерігачі визнали вибори прозорими, демократичними. Висока явка виборців засвідчила довіру громадян до демократичних процедур і державних інститутів. Новообраний Президент Петро Порошенко отримав мандат на захист суверенітету, проведення реформ і забезпечення європейського курсу розвитку держави. Таким чином, попри безпрецедентну дестабілізацію, українська держава вистояла завдяки застосуванню ефективних правових механізмів: відновленню дії Конституції 2004 року, ухваленню рішень Верховною Радою в межах законодавства, проведенню демократичних виборів та правовому оформленню оборонних заходів у межах Антитерористичної операції. Ці кроки забезпечили легітимність влади, правову визначеність та міжнародну підтримку України. Досвід України показав, що навіть у найскладніших умовах зовнішньої агресії й внутрішніх криз ключем до виживання держави є дотримання принципу верховенства права, демократичних процедур і збереження конституційного порядку [4,с.20].Важливо зазначити, що саме у цей період уряд України офіційно визначив стратегічний курс на євроатлантичну інтеграцію. Це рішення стало не лише символом політичної єдності суспільства, але й закріпило правовий орієнтир державної політики на багато років уперед. Воно мало фундаментальне історичне значення, адже визначило вектор подальшого розвитку країни як демократичної, правової та європейськоорієнтованої держави.

Список використаних джерел

1. Якименко Ю. та ін. - Київ : [б. в.], [2014]. - 56 с Україна 2014-2015: долаючи виклики (аналітичні оцінки). https://razumkov.org.ua/uploads/article/2014-2015_Pidsumky.pdf
2. Міносян А., Варипаєв О. Російська агресія та українська ідентичність: екзистенційний вимір/Національна пам’ять (на вшанування жертв тоталітаризму): Львів: Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького.ВипускVII. 2024.-172 с.
3. Єнін М. Н., Мельниченко А. А., Мельник Л. І. Гібридна війна як різновид соціально-політичних конфліктів: сутність, технології, домінуючі дискурси // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2021. Вип. 25.С. 123-128. DOI: https://doi.org/10.32837/apfs.v0i25.884.
4. Міносян А.С., Варипаєв О.М. Російська імперськість як екзистенційна загроза: український контекст / STUDIASLOBOZHANICA. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанський гуманітарій-2025».Харків: ДБТУ, 2025.- с.18-21

Крупський Сергій Сергійович
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ

Друга половина XIX століття стала періодом активного розвитку суспільного життя українських земель. Індустріалізація, урбанізаційні процеси та поява нових типів забудови істотно підвищили ризики пожеж. В умовах обмеженого державного контролю та недостатнього фінансування пожежної охорони саме добровільні пожежні товариства стали головною силою у запобіганні та ліквідації пожеж.

Починаючи з 1850-х років у великих містах українських губерній Російської імперії – Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі, Полтаві з’являються перші ініціативи громадян зі створення добровільних пожежних об’єднань. Їх поява була реакцією на недосконалість державної пожежної служби, що перебувала під контролем поліції та не мала належного матеріального забезпечення. У 1860-1870-х роках уряд Російської імперії офіційно визнав діяльність добровільних пожежних об’єднань, затвердивши «Правила про добровільні

пожежні товариства» (1870 року) та «Положення про пожежні команди» (1892 року). Ці документи регламентували порядок створення товариств, їх підзвітність міським управам, а також дозволяли їм мати власні статути, членські внески й пожежне спорядження. Водночас у Галичині, Буковині та Закарпатті, які перебували у складі Австро-Угорщини, розвиток добровільного пожежництва відбувався під впливом австрійського законодавства. У 1870-1880-х роках на західноукраїнських землях діяли десятки добровільних дружин, що мали чітку організацію, власну символіку та тісні зв'язки з місцевими громадами.

Добровільні пожежні товариства створювалися на засадах самоврядування. Збори членів обирали керівництво – старшину, помічників, скарбника, інструктора з навчання. До складу товариств входили ремісники, робітники, торговці, представники місцевої інтелігенції та службовці. Основними напрямами їхньої діяльності були: організація чергувань і виїздів на пожежі; проведення навчань та тренувань; утримання пожежного інвентарю (бочок, помп, драбин, відер, гаків); участь у профілактичних заходах (перевірка димоходів, складів, будівель); проведення громадських заходів і благодійних акцій.

Друга половина XIX століття характеризується поступовим переходом від примітивного ручного інвентарю до механізованих засобів пожежогасіння. Завдяки підтримці місцевих громад і пожертвам підприємців добровільні товариства почали закуповувати металеві насоси, парові та кінні помпи, що значно підвищило ефективність їхньої роботи. У містах створювалися навчальні пункти для інструктажу пожежників. Деякі товариства (зокрема в Києві та Одесі) мали власні пожежні депо, сирени та сигнальні системи. У другій половині XIX століття добровільні дружини східної України почали тісно співпрацювати з промисловими підприємствами, що забезпечувало їм фінансову стабільність. Добровільні товариства відігравали важливу роль у зміцненні соціальної єдності міських громад. Їхня діяльність сприяла розвитку самоорганізації населення, формуванню почуття відповідальності за спільне благо та вихованню громадянського обов'язку. На західноукраїнських землях пожежні товариства стали осередками національного життя. Вони часто поєднували пожежну діяльність із культурно-просвітницькою – організовували читальні, театральні вистави, співпрацювали з «Просвітою».

У багатьох містах добровільні товариства стали основою для подальшого формування професійних пожежних частин у 1890-1900-х роках. Вони виховали покоління фахівців, які стали кадрами для державної пожежної охорони початку XX століття. Добровільні пожежні товариства діяли під контролем місцевих адміністрацій – міських дум, управ, земств. У Російській імперії вони мали статус громадських організацій, затверджених губернаторами або міністерством внутрішніх справ. Основою їхньої діяльності були статути, що визначали права, обов'язки, порядок членства і фінансування. У Австро-Угорській монархії правове становище добровільних пожежних товариств регулювалося крайовими законами, які визнавали їх частиною системи громадської безпеки. Саме тут з'явилися перші об'єднання у межах спілок –наприклад, Галицька крайова спілка пожежних товариств.

У другій половині XIX століття добровільні пожежні товариства стали невід'ємною складовою громадського життя українських земель. Їх діяльність поєднувала практичні, виховні та культурні аспекти. Вони стали осередками громадянської активності, технічного прогресу і соціальної відповідальності. Саме завдяки діяльності цих товариств сформувалася професійна основа майбутньої державної пожежної охорони, а їхній досвід став важливою частиною становлення системи цивільного захисту в Україні.

Список використаних джерел

1. Кучер Г., Усатенко Л. Приборкувачі вогню : з історії пожежної охорони Київщини. Київ : МВС УРСР, 1969. 51 с.
2. Полтанов О. І., Доманський В. А., Очкала В. М., Костилєва Л. Б. Історія пожежної охорони Кіровоградщини (1841–1997). Дніпропетровськ : Дніпропетровська книжкова друкарня, 1998. 255 с.

3. Попович С. С., Миць О. В. У вогненній борні (з історії пожежництва Жовківщини). Львів : Каменяр, 2003. 150 с.

Куксов Михайло Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

«КОНСТИТУЦІЯ» ПИЛИПА ОРЛИКА: УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇДЕМОКРАТІЇ

Початок XVIII століття став періодом серйозних політичних випробувань для України. Після поразки Івана Мазепи у війні зі Швецією 1709 року українська державність опинилася під загрозою знищення. Проте навіть знаходячись у вигнанні, українська політична еліта не полишала прагнення зберегти ідею незалежності та демократичного устрою. Саме в цих умовах у 1710 році гетьман у вигнанні Пилип Орлик, обраний старшиною після смерті Мазепи, уклав документ під назвою «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького». Цей акт став першою українською та однією з найраніших у світі конституційних хартій, що засвідчувала європейський напрям розвитку української політичної думки, сформований задовго до епохи Просвітництва на Заході.

Передумови створення Конституції були безпосередньо пов’язані з поразкою Мазепи під Полтавою, після якої українська старшина втратила власну державу, але не ідею її відновлення. Козацька еліта, перебуваючи в еміграції в місті Бендери, шукала способів зберегти право на самоврядування та національну єдність. Пилип Орлик був високоосвіченим діячем: він володів латиною, французькою та польською мовами, мав дипломатичні здібності та державницьке мислення. Йому вдалося поєднати традиції європейського конституціоналізму з народними принципами козацького устрою – виборністю влади, радою, колегіальністю та відповідальністю уряду перед суспільством. У той час, коли більшість європейських держав залишалися абсолютними монархіями, Орлик уперше проголосив ідею, що гетьман не є необмеженим правителем, а лише слугою народу. Цей принцип став першим українським кроком до утвердження верховенства права та обмеження влади законом.

У Конституції Пилипа Орлика чітко визначено поділ влади на три гілки: виконавчу, яку очолював гетьман; законодавчу, представником якої виступала Генеральна рада; та судову, передану незалежним судам. Документ уперше передбачав виборність гетьмана шляхом вільного голосування козаків, а також його обов’язкову присягу народові, що гарантувало недопущення зловживань владою. Конституція встановлювала права і свободи для всіх станів: козаки, міщани та духовенство мали рівні можливості перед законом. Заборонялися безпідставні ув’язнення, свавілля чиновників, незаконне вилучення майна без рішення суду. Важливим положенням стало забезпечення автономії української православної церкви, яка мала підпорядковуватися Константинополю, а не московському патріархату, що символізувало духовну незалежність українського суспільства. Окремі статті документу гарантували соціальну справедливість: обмежували можливості старшини зловживати владою, забороняли запроваджувати додаткові побори та забезпечували захист простих козаків і селян від утисків. У сфері зовнішньої політики Конституція проголошувала союз зі Швецією та орієнтацію на створення незалежної української держави на власних етнічних територіях.

Історичне та світове значення Конституції Пилипа Орлика є винятковим. Вона належить до найперших конституцій світу й випередила за часом прийняття Конституцію США та Конституцію Франції, що підтверджує високий рівень політичної культури українського суспільства того часу. Документ закріпив основи народовладдя, правової держави та підзвітності влади. Головна ідея про те, що влада є формою служіння, а не панування, надихала багатьох українських діячів XIX–XX століть, зокрема представників Кирило-Мефодіївського товариства та творців Української Народної Республіки. У XXI

столітті Конституція Орлика сприймається як яскравий передвісник сучасної європейської демократії, доводячи, що українська державність має глибокі історичні корені.

Пилип Орлик був високоосвіченим, далекоглядним і духовно зрілим політичним лідером, який чудово усвідомлював значення права, самоврядування й національної незалежності. Усе своє життя він присвятив боротьбі за вільну та сильну Україну. Ідеї Конституції Орлика й сьогодні залишаються надзвичайно актуальними. Її засади – верховенство права, народовладдя, підзвітність уряду та духовна самостійність – є важливими орієнтирами для сучасної української держави. Вони нагадують, що боротьба за свободу і гідність – це не лише політичне завдання, а й моральний обов'язок перед історичною пам'яттю. Конституція Пилипа Орлика є визначною пам'яткою української політичної думки, що поєднала спадщину козацького самоврядування з європейськими демократичними ідеями. Вона демонструє, що ще три століття тому українці мислили категоріями прав людини, справедливості, свободи та поділу влади. Цей документ став символічним мостом між минулим і сьогоденням, підтверджуючи, що українська нація є частиною європейської цивілізації не лише географічно, а й історично, духовно та політично.

Логвіненко Валентина Володимирівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ І ДЕМОКРАТІЯ

У сучасному світі національний суверенітет і демократія є ключовими чинниками державотворення та політичної стабільності. Для України, яка протягом тридцяти років незалежності переживає соціальні, економічні та політичні трансформації, питання поєднання принципів суверенітету й демократичного управління набуває особливого значення.

Актуальність теми зумовлена необхідністю формування ефективної моделі національної держави, де забезпечується баланс між верховенством влади народу, рівністю громадян і реальним контролем над владними структурами. Метою дослідження є визначення сутності національного суверенітету в контексті демократичних процесів та аналіз умов його реалізації в Україні.

У політичній науці поняття «суверенітету нації» трактується як здатність народу самостійно визначати свій політичний, економічний і соціальний устрій. Принцип національної держави базується на визнанні народу головним джерелом влади та легітимності. У цьому сенсі нація виступає не як етнічна спільнота, а як політична асоціація громадян, об'єднаних спільними цінностями, правами та обов'язками [1]. Таким чином, національна держава постає структурою, через яку громадяни – як «співвласники» суспільного простору та інститутів соціальної влади – реалізують свій суверенітет [3].

Реалізація наіонального суверенітету передбачає здійснення владних дій, спрямованих на забезпечення рівного доступу громадян до ресурсів, інформації та процесів ухвалення рішень. У межах демократичної системи головною метою влади є підтримання політичної стабільності, рівноваги інтересів і соціальної справедливості. Ефективна держава повинна створювати умови для концентрації ресурсів на рівні, який забезпечує національний розвиток, але водночас контролювати їхній розподіл задля уникнення соціальної поляризації [5]. Суверенна держава має функціонувати як система, де об'єднуються ресурси всіх громадян на засадах суспільної інтеграції та рівноправного розподілу.

Завдання здійснення національного суверенітету в Україні стикається з низкою викликів. Концентрація економічних і політичних ресурсів у руках бізнес-еліт призводить до формування «бізнес-імперій», які часто мають більший вплив, ніж державні інститути. Водночас, як зазначає О.Воронянський, «перехід від класової суб'єктності індустріального суспільства до фрагментованої декласованої суб'єктності постіндустріалізму для більшості населення означає відмову від боротьби за реальні інтереси на користь сформованих

політичною елітою симулякрів цих інтересів. Дії таких суб'єктів у межах нав'язаних їм кодів культури споживання не призводить до зміни реального політичного порядку, не дозволяють, а лише тимчасово компенсують зростаючі структурні політичні конфлікти»[2, с. 37]. Така ситуація створює загрозу демократичним процесам, оскільки реальна влада опиняється у руках вузького кола осіб, які контролюють виборчі процеси, медіа та економічні потоки [2; 4]. Водночас українське суспільство демонструє значний потенціал до мобілізації й самоорганізації, що проявляється у волонтерських рухах, громадських ініціативах, реформаторських процесах.

Головним викликом для України залишається створення ефективної системи, у якій державна влада буде справді підзвітною громадянам, а ресурси суспільства розподілятимуться справедливо. Концепція національного суверенітету у XXI столітті передбачає не лише територіальну незалежність, а й соціальну рівність, інформаційну безпеку та участь громадян у прийнятті політичних рішень. Демократична модель державності має базуватися на принципах прозорості, справедливості та солідарності. Саме поєднання суверенітету та демократії забезпечує здатність нації самостійно визначати свій шлях розвитку, захищати права людини та утверджувати європейські цінності.

Національний суверенітет є фундаментальною ознакою державності, що втілює політичну волю народу. У поєднанні з демократичними принципами він створює основу для стабільного розвитку суспільства. Для сучасної України стратегічним завданням є досягнення балансу між владою державних інституцій та активною участю громадян у процесах управління. Розвиток демократичних механізмів, подолання соціальної нерівності та забезпечення рівного доступу до ресурсів становлять найважливіші умови зміцнення національного суверенітету.

Список використаних джерел

1. Варламова, Н. Народний (національний) суверенітет і верховенство влади: теоретико-правовий аспект // Політика і обличчя часу. 2014. №1-2. DOI: 10.21564/2227-7153.2014.1-2.182734
2. Воронянський О. В. Проблеми трансформації політичної суб'єктності в постіндустріальному суспільстві // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – 2020. – Т. 2. – №1–8. – С. 37–47.
3. Воронянський О. В. та ін. Національний суверенітет: український вимір у контексті світової політичної думки. – Харків: Міськдрук, 2017. – 284 с.
4. Лемак О. В. Національний суверенітет в умовах глобалізації: кримінально-правові та кримінологічні аспекти // Вісник юридичної науки. 2024. № 83 (частина 3). DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.3.13
5. Машталір Х. В. Реалізація демократії в Україні: політико-правовий аналіз // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. №2. DOI: 10.32838/2707-0581/2020.2-1/04

Місюра Дарина Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВА: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

1. Історична взаємозумовленість суспільства та держави

Суспільство є первинним і більш фундаментальним феноменом, який виникає з природної потреби людей у взаємодії, кооперації та організації спільного життя. Воно постає як результат еволюційного розвитку людства, коли виживання стало можливим лише через спільну діяльність, розподіл праці та узгодження інтересів. Держава ж є вторинним, похідним

інститутом, який формується на певному етапі соціальної еволюції, коли первісні форми самоврядування вже не можуть ефективно забезпечувати порядок у складному суспільстві.

Виникнення держави стало наслідком неолітичної революції, переходу до осілості, зростання продуктивних сил і соціальної диференціації. Коли з'явився надлишковий продукт, виникла потреба у спеціальному механізмі його розподілу та захисту, що й призвело до формування державних структур. Теоретики держави пропонували різні пояснення цього процесу: теологічна теорія (Фома Аквінський, Августин Блаженний) вбачала у державі втілення Божого задуму; патріархальна (Аристотель) - продовження родинної влади; договірна (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо) - результат суспільного договору між громадянами та владою; теорія насильства (Л. Гумплович) - наслідок підкорення одних племен іншими; класова (К. Маркс, Ф. Енгельс) - знаряддя панування економічно домінуючого класу. Попри різницю в підходах, усі вони визнають, що держава виникає як продукт суспільного розвитку і завжди має соціальну природу.

Історія показує, що форма державності залежить від рівня розвитку суспільства. Від родоплемінних союзів і міст-держав античності людство прийшло до складних бюрократичних і демократичних систем модерної епохи. Таким чином, суспільство завжди передує державі, визначаючи її тип, структуру та функції.

2. Соціально-політична природа взаємодії

З соціально-політичної точки зору, держава виступає як політична організація публічної влади, що має монополію на легітимне примушення і здійснює управління суспільством у масштабах країни. Її основне завдання - забезпечення соціального порядку, безпеки, справедливості та реалізація спільних інтересів громадян. Вона створює умови для економічного розвитку, надає публічні послуги, формує інфраструктуру, гарантує соціальний захист і підтримує політичну стабільність.

Суспільство, у свою чергу, є джерелом легітимності державної влади. Без підтримки громадян держава втрачає свій зміст і стає лише апаратом примусу. У демократичних державах цей зв'язок реалізується через політичні інститути - вибори, референдуми, партійну систему, громадські об'єднання та медіа, які забезпечують зворотний зв'язок між владою та громадянами. Громадянське суспільство виконує функцію контролю за діями держави, виступаючи своєрідним «механізмом стримування» зловживань владою.

Якість взаємодії між суспільством і державою залежить від рівня політичної культури, розвитку демократії та довіри до інституцій влади. У тоталітарних системах держава домінує над суспільством, придушуючи ініціативу й свободу особистості. У демократичних - відносини будуються на партнерстві, діалозі та спільній відповідальності за долю країни. Як зазначав М. Вебер, легітимність державної влади ґрунтується не лише на примусі, а насамперед на визнанні її громадянами. Тому ефективна держава можлива лише там, де існує активне, свідоме і відповідальне суспільство.

3. Правовий аспект взаємовідносин

Право є формалізованою системою соціальних норм, створеною, анкціонованою та охоронюваною державою. Воно слугує основним інструментом впорядкування суспільних відносин, забезпечення справедливості, стабільності та обмеження державної влади. Держава виступає головним правотворцем, рантуючи виконання правових норм через законодавчу, судову та правоохоронну функції.

Конституція як основний закон держави визначає її форму правління, територіальний устрій, систему органів влади та межі їхніх повноважень. Вона є фундаментом правової системи, у якій закріплюються права і свободи людини, принцип верховенства права, поділу влади та юридичної рівності громадян. У сучасних державах саме конституційні цінності стають основою суспільного консенсусу.

Водночас право не є лише продуктом державної волі. Воно відображає домінуючі суспільні цінності, моральні уявлення та інтереси різних соціальних груп. Як наголошував Г. Гегель, право - це втілена моральність, яка не може існувати без суспільної згоди. Правовий

статус особистості, закріплений у законодавстві, відображає ступінь гуманізації суспільства та рівень його демократичного розвитку. Визнання прав і свобод людини вищою соціальною цінністю є основною ознакою правової держави.

4. Концепція правової держави та громадянського суспільства

Ідеал сучасної взаємодії суспільства і держави полягає у становленні правової держави та громадянського суспільства. Правова держава - це така форма політичної організації, у якій влада підкоряється праву, діє в межах закону, а права і свободи людини є непорушними. Її основні ознаки - верховенство права, поділ влади, взаємна відповідальність держави і громадянина, незалежність судової влади.

Громадянське суспільство, у свою чергу, - це система недержавних інститутів (громадські організації, професійні спілки, партії, ЗМІ, релігійні громади, сім'я), через які громадяни реалізують свої інтереси та контролюють діяльність держави. Взаємодія між правовою державою і громадянським суспільством ґрунтується на партнерстві, довірі та взаємній відповідальності. У розвинених демократіях саме громадянське суспільство є двигуном реформ, каталізатором прозорості та антикорупційних процесів.

Для України питання розвитку правової держави й громадянського суспільства має особливе значення. Події останніх десятиліть - Революція Гідності, євроінтеграційний курс, боротьба за незалежність і демократичні цінності - засвідчили прагнення громадян до побудови держави, де влада служить суспільству. Цей процес тривалий і складний, але саме він визначає шлях нашого цивілізаційного розвитку.

Висновок

Суспільство та держава - діалектично пов'язані категорії, які еволюціонують від примітивних форм організації до складних систем управління, обмежених правом. Історична передумова, соціально-політична необхідність і правове оформлення цих відносин формують основу сучасних політичних систем. Ефективна взаємодія можлива лише за умови верховенства права, прозорості влади та активної участі громадян у суспільному житті.

У правовій державі влада не домінує над суспільством, а служить йому; громадяни ж, у свою чергу, несуть відповідальність за стан держави. Лише гармонійний баланс цих двох начал - державної організації та громадянської активності - забезпечує сталий демократичний розвиток, соціальну справедливість і повагу до людської гідності.

Список використаних джерел

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права: Навч. посіб. – К.: Атіка, 2012. – 512 с.
2. Основи політології: Навч. посіб. / За ред. М. П. Гетьманчука. – К.: Кондор, 2018. – 320 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. – Х.: Еспада, 2006. – 776 с.
4. Сорос Дж. Про відкрите суспільство: Переосмислюючи капіталізм. – К.: Основи, 2017. – 396 с.
5. Фукуяма Ф. Кінець історії та остання людина. – К.: Кальварія, 2005. – 347 с.

Муравцева Олександра Вікторівна
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Безрук О.О.

ПОЛІТИКА «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ПУБЛІЧНІЙ ДИПЛОМАТІЇ КИТАЮ

Публічна дипломатія виступає інструментом поширення зовнішньої політики сучасних країн світу. Фактично вона являє собою діяльність держави, спрямована на формування позитивного іміджу за кордоном через комунікацію з іноземною громадськістю, а не лише з урядами.Публічна дипломатія базується на реалізації принципу «м'якої сили» (softpower) - це концепт розроблений американським політологом Дж. Наєм-молодщим. Soft power

країни.«Згідно з Дж. Наєм, ґрунтується на трьох основних джерелах: культурі (коли вона приваблива для інших), політичних цінностях (коли вона сама живе відповідно до цих цінностей і керується ними у відносинах з іншими країнами), зовнішній політиці (коли інші вважають її законною та моральною)»[1, с.169].

Таким чином, «м'яка сила» протиставляється «жорсткій силі», яка вважається більш альтернативним інструментом зовнішньої політики, заснованому на використанні тиску та примусових практиках у міжнародній взаємодії.

На сучасному етапі Китайська Народна Республіка (КНР) активно застосовує концепцію «м'якої сили» в межах реалізації власного курсу публічної дипломатії. Опора на «м'який» вплив у зовнішній політиці КНР обумовлений низкою факторів:

по-перше, політичні традиції, пов'язані із застосуванням принципу уникнення прямих конфліктів. Ця ідея висвітлена, зокрема, у роботах давньокитайських мислителів таких як Лао Цзи, Конфуцій, Сунь Цзи та ін.;

по-друге, керівництво КНР ставить за мету сформувати позитивний імідж своєї країни на глобальному рівні для посилення власних геополітичних позицій, адже сучасний Китай прагне перетворитися на світового лідера у системі сучасного міжнародного порядку;

по-третє, Китай демонструє успіх моделі «соціалізму з китайською специфікою» і намагається включити в орбіту свого впливу не лише сусідні країни, але й посилює свою присутність на інших континентах.

Публічна дипломатія Китаю являє собою ґрунтовно розроблений і системно здійснюваний курс. Основною рисою публічної дипломатії Китаю є чітка підпорядкованість та зв'язаність структур, котрі здійснюють цей курс, з державними інститутами. Тобто, китайська влада повністю контролює даний напрям, що не є притаманним, наприклад, для західних країн – там до публічної дипломатії залучаються і недержавні організації.

Серед основних напрямів політики «м'якої сили» можна виокремити наступні: популяризація китайської мови, культурна дипломатія, розширення освітніх контактів, підтримка китайської діаспори, розвиток економічних зв'язків, зокрема, через зовнішні інвестиції. Взагалі, «характерним елементом китайського зразка м'якої сили є її економічна спрямованість. Ставши у 2010 році другою економікою світу після Сполучених Штатів, КНР не бариться використовувати економічні важелі для покращення свого іміджу на міжнародному рівні» [2].

Отже, китайська публічна дипломатія являє собою доволі ефективний та значущий інструмент посилення впливу КНР на міжнародній арені. «У час економічної невизначеності Китай єприваблівим прикладом для неліберальних і схильних до авторитарності політичних лідерів і режимів,щоб підтримувати себе» [3,с.25].

Разом з тим, така результативність формує толерантність до авторитарних практик, що виступає загрозою світовій демократії.

Список використаних джерел

1. Гладкий І.Я. Концепція soft power: основні положення Дж. Ная. Регіональні студії, 2024. №38. С. 167-171. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.27
2. Мацькович О. М'яка сила як інструмент зовнішньої політики Китаю. Аналітичний центр ADASTRA. 19.01.2021. URL:https://adastra.org.ua/blog/myaka-sila-yak-instrument-zovnishnoyi-politiki-kitayu
3. Дорош Л., Яблонська М. «М'яка» сила Китаю: оцінка ефективностіта реакція на сучасні виклики. Політичні науки. 2021. Vol. 7, No. 2. С.22-27. DOI:https: //doi.org/10.23939/shv2021.02

Назаренко Юлія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ВПЛИВ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Сучасна російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році та перейшла у повномасштабну фазу в лютому 2022 року, стала не лише збройним конфліктом, але й глибоким цивілізаційним зламом. Вона змінила уявлення українців про державу, суспільство, патріотизм і власну ідентичність.

Одним із найважливіших наслідків війни є зміцнення національної свідомості. Якщо до 2014 року багато громадян мали суперечливе ставлення до питань мови, історії, героїв та символів, то після початку агресії ці теми набули нового змісту. Українська ідентичність перестала бути лише культурним явищем – вона стала основою виживання нації [1, с. 115].

Особливу роль у цьому процесі відіграє українська мова. Її використання перетворилося на акт громадянської позиції та спротиву. Мовна політика держави сприяє утвердженню української як єдиної державної мови, що об'єднує народ незалежно від регіону чи соціального статусу.

Не менш важливим є розвиток волонтерського руху. Тисячі українців добровільно долучилися до допомоги Збройним Силам України, переселенцям, пораненим, тваринам. Це явище стало символом солідарності та самоорганізації суспільства, яке діє ефективніше за багато державних структур. Волонтерство виховує відповідальність, ініціативність та взаємопідтримку – риси, що формують зріле громадянське суспільство.

Війна також сприяла активізації культурного життя. Митці, письменники, музиканти та художники осмислюють воєнні події у своїх творах, створюючи нову хвилю українського мистецтва. Пісні, фільми, картини й постери стають інструментами емоційного опору, засобом збереження пам'яті про героїв і нагадуванням про ціну свободи. Мистецтво перетворюється на духовну зброю, яка підтримує моральний дух нації.

Особливо значущою є роль молоді. Саме нове покоління українців демонструє активну громадянську позицію, бере участь у волонтерських ініціативах, інформаційних кампаніях, долучається до військової служби. Для молоді поняття "бути українцем" означає не лише походження, а насамперед – свідомий вибір.

Важливо відзначити й інформаційний вимір війни. У XXI столітті війна ведеться не лише на полі бою, а й у медіапросторі. Українці навчилися критично мислити, перевіряти інформацію, підтримувати власні медіа, протидіяти пропаганді. Формується нова культура сприйняття інформації, що є частиною національної безпеки.

Попри величезні людські втрати, зруйновані міста та біль, який відчуває кожна родина, війна показала, наскільки сильним і згуртованим є український народ. Вона об'єднала різні регіони, соціальні групи та професії в одну націю, що бореться за свободу, гідність і право на власну історію [2, с. 20].

Таким чином, сучасна російсько-українська війна стала потужним чинником національного пробудження. Вона сприяла переосмисленню української ідентичності, зміцнила почуття відповідальності за майбутнє держави та показала, що національна свідомість – це не абстрактне поняття, а жива сила, здатна змінювати історію [3, с. 72].

Україна сьогодні – це не лише держава, що бореться за свою територію, а й народ, який відстоює свій духовний світ, культуру, мову й свободу. І саме завдяки цій війні українці по-справжньому зрозуміли, хто вони є і чому їхнє майбутнє варте боротьби.

Список використаних джерел

1. Міносян А., Варипаєв О. Російська агресія та українська ідентичність: екзистенційний вимір / Національна пам'ять (на вшанування жертв тоталітаризму). Львів: Друкарня

ЛНМУ імені Данила Галицького. Випуск VII. 2024. – 172 с.
2. Міносян А. С., Варипаєв О. М. Російська імперськість як екзистенційна загроза: український контекст / Studia Slobozhanica. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанський гуманітарій-2025». Харків: ДБТУ, 2025. – С. 18–21.
3. Міносян А. С., Варипаєв О. М. Національна історична пам’ять як основа патріотичного виховання молоді. Харків: ХНАДУ, 2024. – С. 71–73.

Нежута Роман Юрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Передумови збройної агресії. Територіальні претензії до України з боку росії висувалися ще до розпаду СРСР .Протягом останніх трьох років Українська держава протистоїть масштабній гібридній агресії з боку колишнього стратегічного партнера. За цей час країна не лише вистояла перед значно більш потужним противником, але й наростила свій оборонний і безпековий потенціал. Проте це не дає нам підстав для заспокоєння і перепочинку. Через 34 роки після проголошення незалежності, українці знову зі зброєю в руках захищають власну свободу та територіальну цілісність держави. Нагадаю, вперше в ХХ ст. незалежність України була проголошена 22 січня 1918 року текстом IV Універсалу. І хоча вже тоді Україна мала всі ознаки держави: герб, територію, військо, грошову систему, дипломатичні відносини з іншими державами, все ж проіснувала лише три роки.11 років тому, в лютому 2014 року, російська федерація розв’язала війну проти України. Ворог окупував Автономну Республіку Крим і Севастополь, окремі райони Донецької та Луганської областей. До 24 лютого 2022 року основні події сучасної російсько-української війни з різною інтенсивністю бойових дій точилися на сході нашої країни.Збройною агресією проти України росія розв’язала першу в ХХІ столітті континентальну війну в Європі, підірвавши систему колективної світової безпеки, встановлену після Другої світової війни. Світ знову зіткнувся з режимом, який прагне силової ревізії кордонів і прямує до новітнього тоталітаризму. Цей режим назвали «рашизмом» для означення псевдоідеології, замішаної на поєднанні ідей фашизму й більшовизму, нацизму та євразійства, реваншизму і ксенофобії, що прикриваються «православ’ям» та «величчю російської культури».20 лютого 2014 року розпочалася сучасна російсько-українська війна. Тоді були вперше зафіксовані перетини державного кордону України збройними силами російської федерації через Керченську протоку. Наприкінці лютого керівництво рф скористалося тимчасовим вакуумом влади в Україні, деморалізацією силовиків і розпочало захоплення територій України.Росія готувалася до нападу заздалегідь. Упродовж багатьох років вона здійснювала проти України інформаційну, економічну агресію, вербувала зрадників у різних ешелонах української влади, створювала і фінансувала в Україні, а особливо на Кримському півострові, потужну агентурну мережу. Крим -перший об’єкт агресії рф проти України. Ворог у березні 2014 року окупував АРК і Севастополь, у квітні 2014 року розпочав вторгнення в Донецькій та Луганській областях. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну остаточно зірвало маску з агресивного путінського режиму, що 8 років прикидався «миротворцем» та «третьою стороною» у війні на сході України. Весь той час ворог поширював світом дезінформацію, брехню про «Донецьку та Луганську народні республіки», які насправді були і залишаються підконтрольними Москві окупаційними режимами в Донецькій та Луганській областях України. Путін намагався переконати світ, буцімто в Україні триває «громадянська війна».Широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року принесло війну на всю територію України. У спротиві російському агресору Український народ продемонстрував світові приклади мужності, стійкості, сміливості, кмітливості та єдності перед жорстоким ворогом, що чисельно переважає.російська федерація розв’язала

проти України імперіалістичну, загарбницьку й екзистенційну війну, спрямовану не лише на захоплення території, а й на знищення української державності, нашої національної ідентичності, геноцид українського народу. російська держава й ідеологія рашизму, яку сповідує російський політикум і підтримує більшість пересічних росіян, офіційно заперечують існування українців як окремої нації, а ті, хто не погоджуються з цим, підлягають фізичному знищенню.На тимчасово окупованих українських територіях росіяни повторюють найгірші практики нацизму - масові розстріли, депортації, знущання над цивільним населенням, плюндрування та розкрадання приватної власності, культурної спадщини, музейних колекцій. Різанина в Бучі, Ізюмі, масове знищення людей у Маріуполі стали наочним проявом геноцидної політики Москви. Звірства, воєнні злочини, ґвалтування, вчинені російськими загарбниками в Україні, шокували світ.Не маючи спроможності перемогти на полі бою, російська держава-терорист вдається до варварських обстрілів українських міст і критичної інфраструктури. Більшість ракетних атак націлені на цивільні об'єкти. Повномасштабний напад пришвидшив консолідацію української нації. Національна єдність стала основою успішного спротиву.

Наступ військ рф вдалося зупинити завдяки спільним зусиллям українців, які стали на захист держави в лавах Збройних сил України, Національної гвардії України, масового волонтерського руху.Героїчний опір українців - це не лише боротьба за фізичне виживання Українського народу та свободу країни. У цій війні Україна захищає свій європейський вибір, національну ідентичність і цінності як частину європейських. Українці проливають кров за вільну, демократичну Європу.

Перемога України - запорука світової стабільності. Шляхом брутального, демонстративного порушення норм міжнародного права рф прагне демонтувати міжнародний порядок, заснований на правилах, зруйнувати єдність демократичних країн і повернути світ в епоху імперій, сфер впливу та колоніальних воєн.Ми вдячні союзникам за потужну військову, політичну, економічну, фінансову та гуманітарну підтримку. Втім, для остаточної перемоги Україна потребує ще консолідованішої допомоги, передусім у військовій сфері.Українці вистояли й довели свою спроможність перемагати російську військову агресію. Сьогодні Україна ефективно стримує її завдяки зусиллям на військовому, дипломатичному, інформаційному фронтах, а також потужній міжнародній допомозі. Ми боротимемося, доки не звільнимо від окупанта останній сантиметр української землі. Тож наше суспільство має й надалі залишатися консолідованим для перемоги над агресором і розбудови демократичної правової держави в сім'ї європейських народів.Від 2014 року Україна веде справедливу війну за збереження незалежності, право вільного європейського та євроатлантичного вибору, за свій суверенітет і територіальну цілісність. Російський агресор тимчасово окупував окремі українські землі. Але всі вони обов'язково будуть звільнені. Україна переможе ворога й відновить територіальну цілісність. Збройна агресія російської федерації проти України - це найтяжчий злочин проти нашої держави, проти миру та людяності.

З перших днів війни українці об'єдналися, щоб захистити свою землю, мову та гідність. Ми побачили, як звичайні люди стали героями, як міста й села перетворилися на символи мужності й стійкості.Ця боротьба довела, що сила не у зброї, а в правді, єдності й любові до Батьківщини. Україна стоїть і стоятиме, бо дух народу неможливо зламати.Українці довели, що ми - нація вільних людей. Наші воїни щодня боронять державу, наші волонтери й медики допомагають тим, хто постраждав, а кожен громадянин робить свій внесок у спільну перемогу.І я вірю: настане день, коли над усією Україною знову зійде сонце миру. І ми скажемо всьому світові: ми вистояли, ми перемогли, ми - українці!

Список використаних джерел

1. https://www.publichne-pravo.com.ua/files/46/9.pdf
2. https://naurok.com.ua/rosiyska-zbroyna-agresiya-proti-ukra-ni-u-2014-r-414429.html
3. https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/klyuchovi-pitannya-ta-vidpovidi-pro-rosijsku-

agresiyu
4. .http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=zbrojna_agresija_rosijskoji_federatsiji_proty_ukrajiny

Овсянік Єлізавета Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ФОРМУВАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ В XVI – НА ПОЧАТКУ XVII СТ.

Формування українського козацтва відбувалося у другій половині XV – XVI століть на землях Південної Київщини, Поділля та Запорожжя. Перші письмові згадки про козаків датуються 1489 роком у польських хроніках Марціна Бельського, де вони описані як воїни, що брали участь у походах проти татар. Виникнення козацтва було зумовлене низкою соціально-економічних, політичних і релігійних факторів. Посилення феодального гніту в Речі Посполитій, зростання кріпацтва та обмеження прав православного населення після Люблінської унії 1569 року спричинили втечу значної кількості селян і міщан на малозаселені південні землі. У середині XVI століття виникла Запорозька Січ – військово-політичний та адміністративний центр козацтва.

Запорозька Січ мала чітку організацію і виявляла риси державного утворення. Верховна влада належала військовій раді, яка обирала кошового отамана, писаря, обозного, суддю та іншу старшину. Важливою рисою політичного устрою була виборність посад і колегіальність управління, що свідчило про наявність елементів демократизму.

Поступово козацтво перетворилося на важливу військову силу, з якою була змушена рахуватися польська влада. У 1572 році польський король Сигізмунд II Август створив перший реєстр козацького війська чисельністю 300 осіб, що означало офіційне визнання частини козаків як окремого військового стану. У 1578 році король Стефан Баторій збільшив реєстр до 600 осіб і надав їм низку привілеїв. Водночас польська шляхта продовжувала обмежувати козацькі права, що спричиняло тривалі конфлікти.

На початку XVII століття козацтво значно зміцнило свій політичний і військовий вплив. Запорожці здійснювали успішні морські походи проти турецьких фортець на Чорному морі – Очакова, Кафи, Варни. Визначним гетьманом цього періоду став Петро Конашевич-Сагайдачний, який у 1621 році взяв участь у Хотинській битві проти турецького війська, допомігши Речі Посполитій утримати оборону. Він також відіграв важливу роль у відновленні православної ієрархії у 1620 році та підтримці Київського братства, чим сприяв зміцненню національної самосвідомості українського суспільства.

У першій половині XVII століття суперечності між українським населенням та польською шляхтою загострилися. Польська влада обмежувала чисельність реєстрового війська, збільшувала податки, посилювала кріпосницький гніт і насаджувала католицизм. Це спричинило наростання невдоволення серед різних верств населення – від козаків до селян і міщан. Сукупність цих чинників створила передумови для Визвольної війни українського народу середини XVII століття.

У січні 1648 року на Запорозькій Січі під проводом Богдана Хмельницького розпочалося повстання проти польського панування. Уже в квітні–травні 1648 року козацьке військо здобуло значні перемоги під Жовтими Водами та Корсунем. Після цього до повстання масово приєдналося селянство, міщани та дрібна шляхта. У вересні 1648 року відбулася битва під Пилявцями, де польське військо зазнало чергової поразки. У грудні того ж року Богдан Хмельницький урочисто вступив до Києва, де його зустріли як визволителя українського народу.

У 1649 році відбулася Збаразька кампанія, під час якої польське військо було оточене, що змусило короля укласти Зборівський договір (серпень 1649 року). За його умовами визнавалася автономія козацької держави – Війська Запорозького – на території Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводств із козацьким реєстром у сорок тисяч осіб. Проте цей договір не задовольнив обидві сторони, і війна продовжилася. Становище Гетьманщини ускладнилося через втрату союзників і виснаження ресурсів.

За таких умов Богдан Хмельницький розпочав переговори з Московським царством. У січні 1654 року відбулася Переяславська рада, на якій козацька старшина ухвалила рішення про військовий союз із Московією. У березні 1654 року було підписано Березневі статті, що закріплювали умови союзу: Україна зберігала внутрішню автономію, власну адміністрацію, судову систему, військо та фінанси, але визнавала зверхність московського царя.

Результатом Визвольної війни 1648–1654 років стало створення Української козацької держави – Гетьманщини, яка мала всі ознаки державності: територію, органи управління, армію, судову владу, систему оподаткування та дипломатичні відносини. Гетьманщина стала історичною формою політичної організації українського народу XVII століття, що засвідчила його здатність до самоврядування і державотворення. Союз із Московією мав суперечливі наслідки: він забезпечив тимчасовий військовий захист, але в подальшому призвів до поступового обмеження автономії України.

Таким чином, формування козацької держави було закономірним результатом соціально-економічного та політичного розвитку українських земель у XVI – XVII століттях. Козацтво, яке виникло як військово-суспільний прошарок, стало основою національної самосвідомості та державності українського народу. Запорозька Січ і Гетьманщина відіграли визначальну роль у збереженні української культури, православ'я та традицій самоврядування, що мало довготривалі наслідки для подальшого розвитку України.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2024. 656 с.
2. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 496 с.
3. Коршунова І. П., Міносян А. С. та ін. Історія та культура України: Навчальний посібник. Харків: Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2015. 193 с.
4. Каппелер А. Від країни козаків до країни селян. Україна на видноколі Заходу у XVI–XIX ст. Львів: Літопис, 2022. 360 с.

Павлова Олександра Олександрівна
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Косяк С.М.

ДЕРЖАВА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Держава, як результат історичного розвитку суспільства, є складним соціальним утворенням, що перебуває у тісному взаємозв'язку з економічною, політичною і культурною діяльністю. Держава виступає формою організації політичноївлади, призначеною для впорядкуваннясуспільних відносин у межах певної території.

Державні інтереси є явищем правової дійсності. Реалізація й захист цих інтересів об'єктивно необхідні з погляду функціонування держави, виконання нею своїх завдань, розвитку суспільства [1,с. 18].

Очевидно, що саме держава здійснює заходи, які відповідають інтересам суспільства, усіх соціальних груп та національних верств, наприклад, будівництво доріг, боротьба зі

стихійними лихами,охороналісів, забезпечення зв'язку, підтримка громадського порядку,охорона здоров'я, боротьба зі злочинністю, підтримка наукової сфери тощо.Загалом, головне її призначення – служіння громадянському суспільству, забезпечення його функціонування. Держава як представник усього суспільства не повинна допускати ототожнення інтересів окремих груп з інтересами суспільства в цілому. Вона є певним чином арбітром у відносинах між соціальними групами та верствами населення [2, с. 249].

Як механізм реалізації суспільних інтересів, держава постає як ключовийоб'єкт дослідження політико-правової науки. Упродовж історії вона зазнавала постійних змін, адаптуючись до потреб соціального розвитку, економічних перетворень і моральних цінностей.Еволюція уявлень про роль держави у досягненні суспільного блага відображає розвиток політико-правової думки й зміну соціальних відносин.

У добу середньовіччя роль держави були тісно пов'язані з релігійними постулатами. Політична владарозглядалася як божественнепокликання, спрямоване на підтримання порядку, моралі та виконання Божих заповідей. Мислителі тієї епохи вважали, що держава має діяти як посередник у здійсненні Божої волі, забезпечуючи справедливість і загальне благо.

З настанням епохи Відродження та Нового часу сформувалися нові уявлення про природу держави й суспільного блага. Представники цього періоду розробили теорію суспільного договору, згідно з якою держава є результатом угоди між людьми з метою гарантуваннябезпеки, правопорядку та свободи.У працях провідних філософів держава постає гарантом природних прав людини та втіленням «загальної волі», що має служити інтересам усього суспільства.

У XIX столітті розвиток ліберальних і соціалістичних ідей докорінно змінив розуміння функцій держави. Ліберальна концепція підкреслювала необхідністьобмеження державного втручання у приватне життя та господарськудіяльність, роблячи акцент на свободі особистості як основі прогресу.Натомість соціалістична доктрина трактувала державу як засіб подолання соціальної нерівності та забезпеченняколективного добробуту.

У XX–XXI століттях відбулося поєднання різних концепцій та підходів до розуміння поняття «держава» та її ролі для забезпечення суспільних інтересів. Соціальний типдержави, який склався в Європі після Другої світової війни об'єднав ідеї свободи справедливості та солідарності. Їхнєзавдання полягало не лише у захисті прав громадян, а й у створенні умов для добробуту суспільства через розвиток освіти охорони здоров'я, соціальної підтримки та рівних можливостей.

Слід зазначити, що громадянське суспільство, як філософсько-політична категорія, історично передує державі – вони перебувають у діалектичному взаємозв'язку. Власне, державна влада є тим інструментом, за допомогою якого забезпечуються оптимальні умови для функціонування та розвитку громадянського суспільства. Тобто держава виступає як владний інститут, який має правові важелі керування інститутами громадянського суспільства і покликаний діяти у загальних інтересах [3, с. 40].

Отже, еволюція поглядів на роль держави у досягненні суспільного блага віддзеркалює тривалий шляхлюдства у пошуках справедливого тагармонійного суспільного устрою. Від теократичних і патерналістичних форм влади до сучасної моделі соціальної держави простежується постійнепрагнення людини до узгодженняпринципів свободи, рівності тазагального добробуту. Таким чином,держава виступає не лише інституцією влади, а й важливим суспільним інструментом, що покликанийзгуртовувати громадян навколоспільних ідеалів і цінностей.

Список використаних джерел

1. Кубко А. Є. Державні інтереси у правовій системі України: деякі теоритичні питання.Юридичний журнал: Право України. 2020. С. 14-19. URL: https://surl.li/yjaltq
2. Огілько Є. А. Поняття та соціальне призначення держави «Доктринальна основа формування професійного правника» (Присвячена180 річчю кафедри теорії та історії

права та держави): збірник матеріалівМіжнародної науково-практичної конференції. Київ 22 квітня 2021р. Київ, 2021. С. 278-279. URL: https://surl.li/octrqk
3. Кисельова О.М. Роль громадянського суспільства у розбудові сучасної соціальної держави: конституційно-правові засади. Центральноукраїнський вісник права та публічного управління:№ 2 (2024).С.38-43. URL: https://surl.li/dbyibd

Пасічник Павло Геннадійович
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ ТА ДРУЖИН НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОКРУГИ (ОБЛАСТІ) УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1920-Х – 1930-Х РОКАХ

У 1920–1930-х роках Харківщина, як один із провідних промислових і адміністративних центрів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), відігравала особливу роль у становленні системи пожежної безпеки. Саме в цей період відбувалася трансформація пожежної охорони з добровільних громадських структур у централізовану державну службу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення регіонального аспекту пожежної справи, адже Харківська округа була одним із перших осередків формування нових форм добровільних пожежних об'єднань, що діяли у тісній взаємодії з органами НКВС УСРР та місцевими радами.

Після завершення визвольних змагань 1917-1921 років Харків, який у 1919-1934 роках виконував функції столиці УСРР, став важливим центром відновлення промисловості та інфраструктури. Зі зростанням урбанізації і появою великих заводів (зокрема Харківського паровозобудівного, тракторного та електромеханічного) значно підвищилася пожежна небезпека. В умовах нестачі державних ресурсів для утримання професійних команд ініціативу взяли на себе місцеві громади. Уже у 1923-1924 рр. у Харкові та навколишніх населених пунктах виникли добровільні пожежні дружини (ДПД), що діяли при заводах, комунальних підприємствах, кооперативах і житлових районах. Саме у цей період добровільні формування стали структурним елементом пожежної охорони УСРР, об'єднуючи тисячі робітників та службовців.

Організаційні засади діяльності добровільних пожежних дружин визначалися «Положенням про пожежну охорону в УСРР» (1923 року) та наказами Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) УСРР. Згідно з ними, добровільні дружини створювалися за ініціативою трудових колективів, але перебували під контролем окружних і міських відділів пожежної інспекції. Харків, як адміністративний центр, став базовим осередком розробки нормативних актів і методичних рекомендацій для всієї України. У 1924-1926 рр. у місті активно діяли добровільні формування при великих підприємствах – зокрема на Харківському паровозобудівному заводі, ХЕМЗі, електростанції, трамвайному депо. Створення цих дружин було частиною загальнореспубліканської програми організації добровільних пожежних формувань у промислових центрах, яку реалізовував НКВС спільно з профспілками.

Добровільні пожежні дружини Харківщини формувалися за виробничим принципом. Їхній склад становили робітники підприємств, службовці, члени комсомольських і профспілкових організацій. Керівництво здійснював старший дружини, підпорядкований начальнику пожежної охорони району. Фінансування здійснювалося за рахунок підприємств, членських внесків і частково – коштів місцевих рад. Дружини мали ручні насоси, відра, драбини, бочки для води, пізніше – моторні помпи. На великих підприємствах (як ХТЗ) створювалися депо з постійними чергуваннями. Важливе місце посідала навчально-профілактична діяльність: проводилися тренування, лекції, пожежно-технічні огляди. У 1930-х роках дружини брали участь у «Тижнях пожежної безпеки» та агітаційних заходах, що мало ідеологічне підґрунтя. Добровільні пожежні дружини Харківщини у 1920-1930-х рр.

виконували не лише протипожежні, а й загальносоціальні функції. Вони забезпечували профілактику аварій, охорону об'єктів, чергування на масових заходах. В цей період спостерігалася активна взаємодія державних і добровільних пожежних частин, що дозволяло оперативно реагувати на великі загоряння у промислових районах Харківщини. Дружини брали участь у ліквідації наслідків пожеж на промислових об'єктах і складах, а також під час масштабних стихійних лих та трагедій, зокрема у 1932-1933 роках, коли через голодомор і соціальну напругу почастішали підпали складів і комор.

Початок 1930-х років ознаменувався повною централізацією пожежної справи в СРСР. У 1932 році було створено Головне управління пожежної охорони НКВС СРСР, під юрисдикцію якого перейшли всі добровільні формування. У Харкові цей процес виявився у ліквідації самостійних добровільних товариств та їх злитті з професійними командами. На зміну поняттю «товариство» приходить термін «добровільна пожежна дружина при підприємстві», що підкреслювало її підпорядкованість державній структурі. Незважаючи на втрату автономії, добровільні дружини залишалися важливою ланкою системи громадської безпеки, особливо у сільських районах, де державні команди були відсутні.

У 1920–1930-х роках добровільні пожежні товариства та дружини Харківської округи пройшли шлях від громадських ініціатив до складової частини централізованої радянської системи пожежної охорони. Їх діяльність мала комплексний характер: від практичного гасіння пожеж і профілактики до пропаганди технічної безпеки та дисципліни. Харківщина відіграла провідну роль у формуванні організаційних і методичних засад радянської пожежної охорони в Україні.

Список використаних джерел

1. Кучер Г., Усатенко Л. Приборкувачі вогню : з історії пожежної охорони Київщини. Київ : МВС УРСР, 1969. 51 с.
2. Полтанов О. І., Доманський В. А., Очкала В. М., Костилєва Л. Б. Історія пожежної охорони Кіровоградщини (1841–1997). Дніпропетровськ : Дніпропетровська книжкова друкарня, 1998. 255 с.
3. Харламов М. І. Створення добровільних пожежних формувань в УСРР (1924–1926 рр.) // Гуржіївські історичні читання : збірник наукових праць. 2012. № 5. С. 244–246.

Пасько Ірина Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Актуальність теми національної безпеки пояснюється сучасними викликами, що постали перед державами у світі. Глобальні конфлікти, економічні кризи, кібератаки, інформаційні війни, зміна клімату та пандемії роблять безпеку не лише військовим чи політичним питанням, а й комплексною системою захисту життєвих інтересів суспільства. Для України це має особливе значення через триваючу військову агресію та багатовимірні гібридні загрози, що впливають на територіальну цілісність, політичну стабільність і економічний розвиток держави. Питання національної безпеки виходить за межі силової політики і охоплює інституційну зрілість, ефективність управління, рівень довіри суспільства та спроможність держави забезпечувати стійкість у довгостроковій перспективі [1].

Національна безпека має складну, системну структуру, що включає військову, політичну, економічну, інформаційну, соціальну, гуманітарну та екологічну складові. При цьому загрози сучасності мають комплексний характер: політична дестабілізація часто супроводжується інформаційними атаками, економічним тиском та підривом суспільної

єдності. Держава має не лише реагувати на виклики, але й випереджати їх через стратегічне планування та інституційний розвиток [2].

Мета дослідження – визначити ключові складові національної безпеки України, проаналізувати сучасні загрози та запропонувати ефективні стратегії їх нейтралізації.

Політична безпека є ядром системи національної безпеки, оскільки саме вона забезпечує стійкість політичних інститутів, довіру до влади та можливість реалізації суспільних інтересів. У працях, присвячених трансформації політичної суб'єктності, підкреслюється, що у постіндустріальному суспільстві посилюється роль інформаційних ресурсів та комунікаційних механізмів, а легітимність влади залежить від здатності забезпечувати відкритість та участь громадян у прийнятті рішень [2].

Військова безпека в умовах російської агресії для України набула екзистенційного змісту. Мова йде не лише про оборону державних кордонів, а про збереження історичної, культурної та політичної суб'єктності як самостійної нації. Системна модернізація оборонного сектору, зміцнення Збройних Сил, розширення міжнародної військової співпраці є необхідними умовами цього процесу.

Економічна безпека забезпечує функціонування держави та стійкість соціальної системи. Проте її підривають нерівність доступу до ресурсів, тіньові практики та концентрація економічної влади в руках окремих груп. Як зазначається у дослідженні динаміки права, боротьба за ресурси формує специфічні патерни політичної конкуренції, які можуть або посилювати, або руйнувати інституційну систему [3]. Тому пріоритетом стає прозорість державних фінансів, цифровізація управління, обмеження монополій та забезпечення економічної справедливості.

Інформаційна безпека, особливо в умовах гібридної війни, виступає полем боротьби за суспільну свідомість. Інформаційна безпека стає фронтом, де вирішується доля нації. Фейки, маніпуляції, дезінформація – це зброя, яка не залишає руїн, але руйнує довіру, єдність і ідентичність. Руйнування довіри, поширення дезінформації, фрагментація ідентичності є цілеспрямованими інструментами впливу на державу. Формування медіаграмотності, підтримка незалежних ЗМІ та розвиток критичного мислення виступають ключовими засобами протидії [4].

Соціальна та гуманітарна безпека забезпечують внутрішню згуртованість держави. Ідентичність, історична пам'ять, мова та культура стають підвалинами спільного політичного майбутнього. Стабільність суспільства неможлива без справедливого доступу до освіти, медицини, соціального захисту. Становлення національної єдності невіддільне від ефективного функціонування соціальних інститутів, здатних підтримувати сталі норми, ролі та цінності [5].

Екологічна безпека розширює зміст національної безпеки у XXI столітті, оскільки катастрофи та деградація природних ресурсів здатні підірвати саме існування суспільства у перспективі. Національна безпека неможлива без відповідального ставлення до довкілля. Катастрофи техногенного чи природного характеру здатні знищити не лише економіку, а й саме життя. Екологічна безпека – це не лише збереження ресурсів, а й формування нової екологічної свідомості.

Таким чином, національна безпека – це цілісна система, що балансує між силою, відповідальністю і стійкістю. Її ефективність визначається рівнем інституційного розвитку, зрілістю політичної культури та здатністю суспільства діяти солідарно. Національна безпека – це не абстрактне гасло і не бюрократичний документ. Це жива система, у якій переплітаються міць і мудрість, стратегія і людяність. Вона є дзеркалом стану суспільства, його зрілості та готовності захищати свої цінності. Для України національна безпека – це питання не лише державного управління, а й національного буття. Це – дорога до свободи, вистраждана поколіннями, і водночас виклик, що щодня потребує оновленої відповіді.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. В. Суверенітет: проблема суб'єктності // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2018. № 3. С. 15–19.
2. Воронянський О. В. Проблеми трансформації політичної суб'єктності в постіндустріальному суспільстві // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. 2020. Т. 2. № 1–18. С. 37–47.
3. Воронянський О. В. Динаміка права у контексті політичної конкуренції та ресурсного потенціалу її суб'єктів // Актуальні проблеми сталого розвитку. 2025. Т. 2. № 1. С. 109–117.
4. Кравченко В. В. Інформаційна безпека України: виклики та пріоритети // Інформаційне суспільство. 202) №37. С. 22–31.
5. Терентьєва Н. М. Соціальні інститути як механізм упорядкування суспільного життя // Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки. 2020. № 25(2). С. 45–53.

Перегняк Ганна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ОПЕРАЦІЯ «ВІСЛА» – ЗЛОЧИН КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Операція «Вісла», здійснена у 1947 році на території Польської Народної Республіки, є показовим прикладом того, як тоталітарна держава, використовуючи адміністративні, військові та правові механізми, може глибоко втручатися у структуру суспільства, порушуючи основоположні права людини. Ця подія відображає складний конфлікт між інтересами держави, яка прагнула політичної стабільності та етнічної однорідності, і правом національних меншин на збереження власної самобутності, культури та історичної пам'яті. Вона стала не лише трагедією для українського населення Польщі, а й яскравим прикладом того, як політика асиміляції може призвести до глибоких гуманітарних наслідків.

Після завершення Другої світової війни політична ситуація у Центрально-Східній Європі залишалася нестабільною. Польський комуністичний уряд, який зміцнював свою владу за підтримки Радянського Союзу, розглядав українське населення південно-східних воєводств як потенційну загрозу територіальній цілісності держави. Активна діяльність Української повстанської армії, що боролася проти радянської і польської комуністичної влади, стала формальним приводом до масштабної військово-адміністративної операції. Офіційною метою акції було «знищення залишків бандитизму» та «забезпечення порядку» у прикордонних районах, однак справжньою метою стало остаточне усунення української присутності на цих землях.

Операція розпочалася 28 квітня 1947 року й тривала кілька місяців. До неї було залучено понад двадцять тисяч військовослужбовців, міліціонерів і представників органів безпеки. Унаслідок дій влади понад 140 тисяч українців, лемків і бойків було примусово виселено з рідних територій – Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини – на так звані «Землі Відзискані» на півночі та заході Польщі. Цих людей позбавили майна, осель, церков і культурних інституцій. Переселенців навмисно розселяли малими групами серед польського населення, аби унеможливити збереження етнічної ідентичності, мови, традицій та релігії. Таким чином, державна політика відкрито прагнула до асиміляції української громади.

Соціально-політичний вимір операції «Вісла» виявився у створенні атмосфери страху, репресій та примусу. Люди, які намагалися зберегти власну культуру, наражалися на переслідування, а будь-який прояв української національної свідомості кваліфікувався як «ворожа діяльність». Знищення українських поселень та ліквідація інституцій духовного і культурного життя призвели до руйнування соціальної структури української меншини в

Польщі. Довготривалим наслідком стала втрата історичної пам'яті, мовної спадщини та поколіннєвого зв'язку серед депортованих родин.

З правового погляду операція «Вісла» є актом етнічної депортації, що суперечив як нормам тодішнього міжнародного права, так і основним принципам гуманізму. Вона порушувала положення Статуту Організації Об'єднаних Націй, ухваленого у 1945 році, який гарантував рівність народів і забороняв колективне покарання цивільного населення. Насильницьке виселення за етнічною ознакою не мало правових підстав і здійснювалося поза межами судових процедур. Тому, з позицій сучасного міжнародного права, ці дії можна кваліфікувати як злочин проти людяності.

Польська Народна Республіка тривалий час не визнавала незаконність операції. Лише наприкінці XX століття, у процесі демократичних реформ, польське суспільство почало критично переосмислювати цю сторінку історії. У 1990-х роках Сенат Польщі визнав, що акція «Вісла» порушувала основні права людини, а польська влада офіційно висловила вибачення українському народові. У 2002 році президенти Польщі та України спільно вшанували пам'ять жертв депортації, підкресливши необхідність історичного примирення між двома народами.

Таким чином, операція «Вісла» є не лише трагічним епізодом історії українсько-польських взаємин, а й прикладом того, як держава, керуючись ідеологічними міркуваннями, може перетворитися на інструмент системного насильства. Вона продемонструвала небезпеку втрати балансу між поняттями «державна безпека» та «права людини». Для сучасного суспільства ця подія є нагадуванням про необхідність побудови правової держави, заснованої на принципах гуманізму, толерантності та рівності громадян незалежно від їхньої етнічної приналежності. Збереження історичної пам'яті про операцію «Вісла» має стати важливим чинником формування культури взаємної поваги між народами та запобігання повторенню подібних трагедій у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Баран С. Операція «Вісла» – злочин комуністичного режиму проти українського народу. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. – 240 с.
2. Трофимович В. Українське підпілля і польська влада (1944–1947 рр.): політичні та воєнні аспекти взаємин. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. – 312 с.
3. Motyka G. Odrzeziwołyńskiejdoakcji «Wisła». Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947. – Kraków: WydawnictwoLiterackie, 2011. – 640 s. https://www.wydawnictwoliterackie.pl/produkt/1515/od-rzezi-wolynskiej-do-akcji-wisla
4. PolskaAkademiaNauk. Akcja «Wisła». Dokumenty i materiały. / podred. EugeniuszMisiło. – Warszawa: InstytutStudiówPolitycznych PAN, 1992. - 520 s. https://emisilo.pl/wp-content/uploads/Akcja-Wisla-2014.pdf
5. Persak K. Akcja„Wisła" – próbakwalifikacjiprawnej // StudiaPolityczne. – 2018. – Vol. 46, № 1. – DOI: 10.35757/STP.2018.46.1.02
6. Український інститут національної пам'яті. До 70-х роковин операції «Вісла». – Київ: УІНП, 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uinp.gov.ua/

Пісклова Дар'я Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Історія розвитку України є ключовою для розуміння формування українського народу, його культури та прагнення до свободи. Знання минулого дозволяє пояснити, чому українці особливо цінують незалежність і національну гідність. У сучасних умовах, коли держава знову бореться за територіальну цілісність, вивчення історії набуває особливої важливості.

Як зазначає О. Субтельний, витоки української державності сягають часів Київської Русі. Київ був центром політичного та духовного життя, а прийняття християнства сприяло розвитку освіти й культури. Саме цей період заклав основи української ідентичності та суспільних традицій.

Після занепаду Київської Русі українські землі опинилися під владою інших держав. Проте, як підкреслює М. Грушевський, формування українського народу тривало «знизу» – через мову, звичаї, громади, віру та повсякденні практики. Особливе значення мала козацька доба: Запорізька Січ стала символом волі, самоврядування та військової організації. Визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького та утворення Гетьманщини продемонстрували здатність українців творити власні політичні інституції.

У XIX столітті почалося національне відродження. Українські письменники, науковці та діячі культури – Шевченко, Франко, Леся Українка – сприяли зміцненню національної свідомості й відновленню інтересу до рідної мови та історичної спадщини. Цей рух підготував основу для майбутньої боротьби за державність.

У 1991 році Україна проголосила незалежність. Події останніх десятиліть – Революція Гідності та протидія російській агресії – довели, що прагнення українців до свободи, гідності та єдності є непохитним. Сьогодні історія України продовжує творитися, і кожен громадянин є її учасником.

Отже, розвиток української державності був складним і тривалим шляхом, але всі історичні етапи переконливо демонструють силу духу українського народу. Усвідомлення минулого допомагає впевнено будувати майбутнє на основі свободи, гідності та історичної пам’яті.

Історичний досвід українського народу доводить, що прагнення до свободи ніколи не згасало, навіть у найскладніші часи. Сьогодні ми продовжуємо розвивати власну державу, спираючись на здобутки предків, пройдені випробування та віру в майбутнє. Передусім розуміння історії допомагає не лише зберегти національну ідентичність, а й відповідально творити нову реальність, засновану на єдності, взаємній повазі та громадянській відповідальності.

Це підтверджує, що українська нація має глибоке історичне коріння, яке не вдалося зламати жодним імперіям чи тоталітарним режимам. Саме завдяки праці, культурі, мові та традиціям, що передавалися з покоління в покоління, вдалося зберегти національну самобутність навіть у періоди бездержавності.

Водночас важливо пам’ятати, що історія України складається не лише з великих політичних подій, а й із життя звичайних людей, чия праця, віра та культура формували національну спільноту.

Список використаних джерел

1. Субтельний О. Історія України. – Київ: Либідь, 2019. – С. 45–48.
2. Грушевський М. Історія України-Руси. – Львів, 1904. – Т. 1. – С. 120–130.
3. Енциклопедія історії України / ред. кол. В. Смолій. – Київ: Наук. думка, 2020. – С. 15–18.

Плахотіна Катерина Іванівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

ВЗАЄМИНИ КОЗАКІВ І МІЩАН: СОЮЗНИКИ ЧИ КОНКУРЕНТИ?

Я обрала цю тему тому, що взаємини козаків і міщан є одним із ключових питань у вивченні української історії ранньомодерного часу. Ці дві верстви суспільства мали різні соціальні ролі, але водночас були тісно пов’язані у політичному, економічному та

культурному житті. Від характеру їхніх стосунків значною мірою залежав розвиток міст, поширення ідей свободи та навіть успіх козацьких повстань.

Взаємини козаків і міщан можна розглядати як багатогранні: вони поєднували елементи і співпраці, і суперництва. З одного боку, міщани часто ставали союзниками козаків у боротьбі проти шляхти та польсько-литовської адміністрації. Під час козацьких повстань XVI–XVII ст. міста, особливо Київ, Черкаси, Канів, активно підтримували виступи. Наприклад, у «Літописі Самовидця» підкреслюється, що «містечка і городи до козаків приставали, бо не могли терпіти гніту панського». Це свідчить про спільні інтереси обох верств - захист віри, звільнення від податків і кріпосних обмежень.

З іншого боку, між козаками та міщанами виникали й суперечності. Козаки, які осідали в містах, не завжди дотримувалися міських привілеїв, часто порушували торгові права й викликали конфлікти з міською верхівкою. У міських книгах Києва та Львова зафіксовано скарги міщан на те, що козаки «торг ведуть без податків і міських зборів», що ставило їх у привілейоване становище. Міська адміністрація прагнула обмежити вплив козацтва, захищаючи власну економічну вигоду.

Особливо складними ці взаємини стали під час Національно-визвольної війни середини XVII ст. Багато міст добровільно переходили під владу козацької адміністрації, однак у великих центрах - наприклад, у Києві чи Ніжині - відчувалося суперництво між козацькою старшиною та міськими урядами за контроль над торгівлею й самоврядуванням.

Таким чином, відносини між козаками і міщанами не можна звести до простої формули «союзники чи конкуренти». Це була мінлива динаміка, що залежала від політичних обставин і конкретних інтересів. Козаки і міщани водночас були і союзниками, і конкурентами. Їх об’єднувала спільна боротьба проти зовнішнього гніту, але роз’єднували економічні та соціальні інтереси. Ці суперечності відображали загальні процеси формування української нації та її державності у XVII ст. Перспективним є подальше вивчення регіональних відмінностей у цих відносинах - наприклад, чим вони відрізнялися у великих містах Правобережжя й невеликих містечках Лівобережжя.

Список використаних джерел

1. Літопис Самовидця. Київ: Наукова думка, 1971.
2. Субтельний О. Україна: Історія. Київ: Либідь, 1991.
3. Грушевський М. Історія України-Руси, т. VI–VII. Львів, 1905–1907.
4. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 2005.

Приходько Владислав Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

ТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОРОЖЦІВ: ЕКОНОМІЧНА ОСНОВА ЇХНЬОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Історія Запорозької Січі зазвичай асоціюється з військовими подвигами, однак не менш важливим є й господарський аспект життя козаків. Торгівля забезпечувала Запорозьку Січ економічною самостійністю та була фундаментом її внутрішньої стабільності. У сучасному контексті вивчення економічних моделей самоврядування козацтва може бути корисним для розуміння українських традицій підприємництва та самоорганізації.

Метою роботи є з’ясування ролі торговельної діяльності у функціонуванні самоврядної системи Запорозької Січі. Основні завдання:охарактеризувати торгові шляхи та партнерів запорожців;визначити джерела доходів від торгівлі;проаналізувати вплив торгівлі на політичну й адміністративну автономію Січі.

Запорозька Січ розташовувалася на перетині важливих торгових шляхів, що з'єднували Східну Європу з Причорномор'ям, Кримом, Османською імперією та Московією. Запорожці торгували хлібом, рибою, сіллю, медом, воском, хутром, ремісничими виробами, а також військовою здобиччю.

Важливим джерелом доходів Січі була митна плата за перевезення товарів через її територію. Козаки також укладали тимчасові економічні союзи з іноземними купцями, забезпечуючи безпеку торгівлі на своїх землях. Здобуті кошти використовувалися для утримання війська, зведення укріплень, підтримки церкви, шкіл і допомоги біднішим членам громади.

Таким чином, економічна діяльність запорожців мала не лише утилітарне значення, а й виконувала роль стабілізатора політичної структури Січі. Економічна незалежність сприяла збереженню автономії й у стосунках із Річчю Посполитою, і з Московією.

Торговельна діяльність запорожців була ключовим чинником економічної самодостатності та самоуправління Січі. Вона забезпечувала стабільне функціонування козацького суспільства і сприяла зміцненню його політичної автономії. Досвід запорожців є важливим історичним прикладом ефективного поєднання військової організації з економічною стратегією.

Список використаних джерел

1. Субтельний О. Історія України. К.: Либідь, 2001.
2. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. К.: Наукова думка, 1990.
3. Гуржій О. І. Господарська діяльність Запорозької Січі. К.: Інститут історії України, 2011.

Рилєєв Даніїл Романович
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ ТА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ У 1920-Х РОКАХ

Після завершення Першої світової війни та визвольних змагань 1917-1921 років Україна опинилася у складних соціально-економічних умовах. Руйнування міст і промисловості, дефіцит ресурсів, відсутність сталої адміністративної системи створювали значні ризики виникнення пожеж. У цих умовах добровільні пожежні товариства (ДПТ), що діяли ще з кінця XIX століття, стали основною ланкою протипожежного захисту місцевих громад. Після встановлення радянської влади в Україні (1919-1920 роках) почався процес реорганізації системи пожежної охорони відповідно до централізованої державної моделі. Проте протягом 1920-х років добровільні товариства ще зберігали відносну самостійність, активно співпрацюючи з місцевими органами влади.

Після громадянської війни питання безпеки та відновлення міського господарства стали пріоритетними для радянської адміністрації. У 1921 році було створено Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВС) УСРР, у структурі якого функціонувала Пожежна інспекція, відповідальна за організацію і контроль пожежної справи. Водночас радянська влада не мала достатніх ресурсів для утримання повноцінних державних пожежних команд. Тому НКВС підтримував створення добровільних пожежних дружин (ДПД) на підприємствах, у комунальних господарствах і колгоспах. Ці дружини частково успадкували традиції попередніх добровільних товариств доби імперії, але діяли вже під контролем державних органів. Саме у 1920-х роках пожежна охорона поступово втрачала суто громадський характер, перетворюючись на частину системи внутрішніх справ.

У перші роки радянської влади правове регулювання пожежної справи було фрагментарним. Основою стали циркуляри НКВС УСРР, які визначали, що добровільні

пожежні товариства можуть створюватися при фабриках, заводах, комунальних підприємствах і органах місцевої влади. У 1923 році було затверджено «Положення про пожежну охорону в Українській СРР», яке передбачало співпрацю державних і добровільних структур. Добровільні товариства повинні були: брати участь у ліквідації пожеж; проводити роз'яснювальну роботу серед населення; допомагати у профілактиці загорянь на підприємствах; збирати членські внески для закупівлі інвентарю. При цьому їхня діяльність контролювалася пожежними інспекціями при міських і губернських відділах НКВС. Таким чином, держава зберігала формальну незалежність добровільних товариств, але фактично інтегрувала їх у власну систему управління.

У 1920-х роках добровільні пожежні товариства активно співпрацювали з міськими радами, комунальними господарствами, фабричними комітетами. На практиці вони виконували роль проміжної ланки між державними структурами та місцевими громадами. Наприклад, у Києві, Харкові та Одесі діяли комбіновані пожежні команди, до складу яких входили державні та добровільні підрозділи. Вони спільно брали участь у гасінні пожеж і навчаннях, а їхня діяльність координувалася міськими пожежними інспекціями. На Донеччині у 1920-х рр. функціонували десятки добровільних пожежних команд при промислових підприємствах, які отримували часткове фінансування від місцевих рад та підприємців. Важливим напрямом співпраці було навчання кадрів. Державні органи проводили курси для інструкторів добровільних дружин, забезпечували їх методичною літературою та технічними засобами.

З середини 1920-х років радянська влада почала активно впроваджувати ідеологічний контроль у всі сфери суспільного життя. Це торкнулося й добровільних пожежних товариств. Їхня діяльність стала невіддільною від агітаційно-пропагандистської роботи серед населення. Добровільні пожежні дружини залучалися до кампаній із популяризації «радянської дисципліни» та соціалістичного ставлення до праці. Вони брали участь у святкових демонстраціях, зборах трудових колективів, навчанні молоді. Таким чином, поняття «добровільності» набуло формального характеру: членство часто було обов'язковим для працівників великих підприємств. Наприкінці 1920-х років радянська влада розпочала процес повної централізації пожежної справи. У 1927 р. було створено Всеукраїнське управління пожежної охорони при НКВС УСРР, яке перебрало функції координації всієї пожежної мережі, включно з добровільними дружинами.

Відповідно до нових постанов, добровільні товариства втратили право на самостійне фінансування та звітування перед місцевими радами. Уся їхня діяльність підпорядковувалася державним органам. Цей процес завершив перехід від громадських ініціатив до державної системи пожежної охорони, що функціонувала на засадах централізованого управління. У 1920-х роках добровільні пожежні товариства України пройшли складний шлях від незалежних громадських структур до підрозділів державної системи охорони. Їхня взаємодія з органами влади спочатку мала партнерський характер, однак поступово перетворилася на вертикальне підпорядкування. Попри втрату самостійності, ці товариства відіграли важливу роль у забезпеченні пожежної безпеки в умовах післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Полтанов О. І., Доманський В. А., Очкала В. М., Костилєва Л. Б. Історія пожежної охорони Кіровоградщини (1841–1997). Дніпропетровськ : Дніпропетровська книжкова друкарня, 1998. 255 с.
2. Сорочинська О. Л. Основні етапи розвитку пожежної охорони в Україні // Питання історії науки і техніки. 2013. № 1. С. 36–44.
3. Харламов М. І. Створення добровільних пожежних формувань в УСРР (1924–1926 рр.) // Гуржіївські історичні читання : збірник наукових праць. 2012. № 5. С. 244–246.

Савченко Віктор Михайлович
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
Науковий керівник – канд. політ. наук Савельєва Т.П.

РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ШЛЯХИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

Державна політика України на сучасному етапі прагне до демократизації і розвитку місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування – інститут, який займає провідне місце в демократичній системі. Територіальні громади як суб'єкти місцевого самоврядування надають можливість здійснювати ефективне демократичне управління «знизу», надаючи можливості кожному індивіду брати участь у вирішенні суспільно-важливих рішень, контролювати діяльність державних і місцевих органів влади, впливати на пошук оптимальних рішень.

Розвиток територіальної громади в Україні має глибокі історичні коріння, актуалізується сучасними процесами розвитку локальної демократії та ускладнюється централіськими тенденціями радянської спадщини.

До основних ознак територіальної громади зазвичай відносять спільну територію, спільне розпорядження об'єктами комунальної власності, наявність загальних інтересів, спільну взаємодію в середині громади та зі зовнішніми суб'єктами, самоідентифікацію у якості соціальної спільноти тощо [2].

Відсутність або невизначеність у конституційно-правовому полі статусу територіальних громад, їх місця у політичні системі, громадянському суспільстві, розмитість характеристик основних видів територіальних громад, їх функцій і повноважень, гарантій діяльності і відповідальності суттєво гальмує процеси демократизації українського суспільства. Ці актуальні проблеми сьогодення частково має вирішити реформа місцевого самоврядування.

Перш за все, реформа місцевого самоврядування спрямована на перерозподіл повноважень між органами державної влади і місцевого самоврядування, створення умов для розвитку територіальних громад – первинних суб'єктів місцевого самоврядування, що передбачає збільшення можливостей для розвитку – розширення базових інструментів для реалізації локальної демократії. Локальна демократія в свою чергу передбачає участь мешканців громад у вирішенні місцевих питань через представницькі органи (представницька демократія) та залучення кожного мешканця громади у процес прийняття політичних рішень (партисипативна демократія).

В сучасному політичному дискурсі поняття демократії має декілька вимірів, які стали логічним продовженням вивчення цього явища протягом багатьох століть. Серед багатьох теорій демократії, на нашу думку, більш актуальними для розгляду процесів демократизації є представницька і партисипативна.

Представницька демократія ґрунтується на відповідальному та компетентному правлінні меншості, яку обирає більшість, що в певній мірі обмежує участь народних мас в управлінні державою. Сутність її полягає в тому, що народ шляхом прямого волевиявлення за допомогою виборів здійснює своє верховне право на владу, формує персональний склад органів публічної влади, які здійснюють конституційно визначені повноваження від імені народу.

Спробою подолати проблеми обмеження участі народу в процесі управління є концепція деліберативної демократії. За допомогою використання механізмів раціонального обговорення суспільно значущих проблем та вирішення конфліктів, деліберативний підхід сприяє формуванню громадської думки, укріпленню територіальних громад. Серед способів її впровадження дослідники пропонують: залучення різних суспільних акторів до обговорення важливих питань, ініціатив і рішень, розвиток неформалізованих дискусій та інші практики [1]. До переваг даної теорії можна віднести: ґрунтовність громадської думки, підвищення легітимності рішень, якість політичних дискусій. До недоліків – обмеження включення

кількості громадян до обговорення питань, можливість раціонального підходу всіх учасників публічних дискусій, часові затрати при вирішенні негайних проблем, загострення проблемних моментів та інші [3].

Основними шляхами демократизації на рівні територіальних громад з боку представницької демократії можна вважати: правове регулювання взаємодії державних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, вільний і неупереджений процес виборів до місцевих органів влади, проведення ефективних публічних обговорень, місцеві ініціативи, вдосконалення діяльності і правове забезпечення інституту старост та інше.

В теорії партисипативної демократії основний акцент здійснюється на участь громадян у процесі здійснення публічно-владних функцій. Вона прагне вирішити проблему оптимального розподілу владних повноважень з мінімальним ризиком домінування політичних еліт, що володіють інформаційним ресурсом та близькі до діючої влади. Функціональним рішенням цієї проблеми має бути максимально можливе використання засобів прямої демократії – самоврядування, політичних та громадських рухів, референдумів тощо. Досвід вирішення локальних соціально-політичних проблем стає майже безцінним за умов використання засобів прямої демократії. З одного боку це має обмежити владу політичних еліт, з другого – вплинути на зростання громадської відповідальності та політичної свідомості. Поєднання елементів представницької та партисипативної демократії на локальному рівні сприятиме процесу демократизації українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Т. Інструменти деліберативної демократії: можливості застосування у воєнний та повоєнний час в Україні. Політичні дослідження. 2023. № 1(5). С. 48-67.
2. Баско А.В. Особливості діяльності органів місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 2. С. 383-390. – URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.65
3. Стандратюк Д. Особливості деліберативної демократії як способу легітимації та залучення громадян до прийняття політичних рішень. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Випуск 48. С.300-306

Савчук Костянтин Костянтинович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ДОВБУША НА ЗАКАРПАТТІ

У XVIII столітті на території Карпатського регіону, зокрема на Закарпатті, посилилося соціальне й національне гноблення селян. Землі належали польській, угорській та австрійській знаті, яка безжально експлуатувала місцеве населення. Селяни були обкладені численними податками, змушені працювати на панів і фактично не мали жодних прав. У таких умовах і виник опришківський рух – народна форма протесту проти соціальної несправедливості.

Олекса Довбуш (1700–1745) – легендарний керівник опришків, уродженець Гуцульщини, який став символом боротьби українського народу за волю та справедливість. Його діяльність поширювалася не лише на Галичину, а й на Закарпаття, Буковину та Покуття. Довбуш організував чітко структурований загін, що діяв у гірських районах і мав широку підтримку місцевих селян.

Закарпаття відігравало важливу роль у русі опришків. Місцеві гори, важкодоступні перевали та густі ліси створювали ідеальні умови для дій повстанців. Через Карпатські хребти Довбуш із побратимами здійснював переходи до Угорщини, де допомагав місцевому населенню у боротьбі проти феодалів. У народних піснях та переказах збереглися згадки про його перебування поблизу Рахова, Тячева, Хуста та Солотвина.

Опришки здійснювали напади на панські маєтки, каральні загони, лихварів та збирачів податків. Вони ділили здобич між бідними, завдяки чому здобули славу «карпатських Робін Гудів». Головним принципом руху була відплата за кривду народу. Довбуш суворо стежив за дисципліною своїх побратимів і забороняв мародерство чи насильство над беззахисними.

Закарпатські селяни активно підтримували опришків: забезпечували їх їжею, надавали укриття, попереджали про пересування панських загонів. Народ сприймав Довбуша як визволителя, захисника та справедливого суддю. Саме завдяки всенародній підтримці його загін тривалий час залишався невловимим для каральних структур.

Визвольний рух Довбуша мав не лише військове, а й глибоке політичне та моральне значення. Він став символом опору феодальному гніту, пробудження національної гідності й прагнення до свободи. Його постать надихала наступні покоління борців, зокрема під час пізніших повстань і визвольних змагань українського народу.

У народних переказах і легендах Закарпаття образ Довбуша живе й сьогодні. Місцеві жителі й досі показують туристам «Довбушеві скали», «печери Довбуша», «Довбушеву криницю» та інші місця, пов'язані з його ім'ям. У численних фольклорних творах він постає народним месником, захисником бідних і борцем за правду.

Діяльність Олекси Довбуша та його побратимів – це яскравий приклад народного визвольного руху, який увійшов до загальноукраїнської історії. Опришківство на Закарпатті стало символом непокори, мужності та прагнення до свободи. Саме такі постаті, як Довбуш, допомогли українському народу зберегти віру у власні сили та право на вільне життя.

Підсумовуючи, слід наголосити, що визвольний рух Довбуша на Закарпатті є свідченням того, що боротьба за справедливість і свободу була та залишається вічною цінністю українського народу. Цей рух став духовним фундаментом для наступних поколінь, які продовжували визвольні змагання. І сьогодні постать Олекси Довбуша залишається символом мужності, сили духу та любові до рідної землі.

Список використаних джерел

1. Ким насправді був Олекса Довбуш // Local History.
2. Олекса Довбуш // Ukrainopedia.
3. Архів матеріалів про опришків // Толока.
4. Закарпатський слід опришка Олекси Довбуша // Zakarpattya.net.ua.

Свинарьова Дар'я Сергіївна
Державний біотехнологічний универститет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ

У сучасному світі інформаційна війна стала одним із ключових елементів глобальних і регіональних конфліктів, набуваючи особливої ваги в умовах цифровізації та поширення соціальних мереж. Її вплив зумовлений можливістю формувати суспільну думку, підривати політичну стабільність і загрожувати національній безпеці держав. Причому кінцевою метою інформаційної війни є встановлення контролю на ресурсною базою національної держави з боку владних еліт, базою яких є інші державні утворення[1, с. 65].

Найбільше наразі це проявляється в контексті російсько-українського протистояння, де інформаційні операції відіграють суттєву роль. Проблематика дослідження полягає у вразливості суспільств до маніпулятивних впливів через обмежений рівень медіаграмотності та стрімке поширення дезінформації в цифрових середовищах. Метою роботи є аналіз сутності інформаційної війни, класифікація її видів, стратегій і методів, а також оцінка досвіду України у протидії інформаційній агресії.

Інформаційні війни класифікуються за кількома критеріями. За масштабом вони поділяються на глобальні, як протистояння між наддержавами під час холодної війни, та локальні, що стосуються внутрішніх конфліктів у межах окремих країн. За методами виокремлюють психологічні війни (засновані на пропаганді та дезінформації), технічні (кібератаки) та гібридні,що здійснюють взаємозв'язок між інформаційними заходами та практичними операціями. За суб'єктами розрізняють державні, недержавні (наприклад, терористичні організації) та корпоративні війни, спрямовані на конкурентну боротьбу. Більш явним прикладом гібридного підходу є анексія Криму Росією у 2014 році, коли масова пропаганда в медіа супроводжувалась воєнними діями [2].

Серед стратегій інформаційних воєн значне місце посідаєасиметричний вплив, що дозволяє компенсувати брак інших ресурсів через цілеспрямоване використання інформації. Одним із головних засобів інформаційної агресії є дезінформація, спрямована на створення хаосу, паніки чи суспільного розколу. Наприклад, у 2022 році Росія активно поширювала фейкові наративи про біологічні лабораторії в Україні, намагаючись легітимізувати своє вторгнення в очах світової громадськості [5]. Російська пропаганда систематично використовує соціальні мережі та контрольовані медіа для поширення маніпулятивних ідеологем, представляючи українців як соціальних туристів чи небажаних мігрантів, які нібито збільшують економічний тягар для західних країн [2].

Суттєву загрозу несуть кібероперації, що підкріплюються інформаційними маніпуляціями. У соціальних мережах, зокрема в Telegram і Facebook, російська пропаганда активно використовує групи підтримки біженців для поширення наративів про «нахабних нероб» чи «соціальний туризм», що підриває авторитет та впливає на імідж України в Європі. З 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, дезінформаційні кампанії досягли безпрецедентних масштабів, які сягнули рекордних показників. У ході російських операцій використовуються онлайн-платформи, такі як YouTube і Telegram, для поширення фейків про нібито небажання українців чинити опір агресору, що особливо впливає на діаспору та міжнародну підтримку [4].

На мою думку Україна показує вагомий прогрес у протидії інформаційно-психологічній агресії, зокрема через створення спеціалізованих інституцій, таких як Центр протидії дезінформації, разом із запровадженням освітніх програм із розвитку та підвищення медійної грамотності. За результатами досліджень українських експертів, зокрема Тетяни Кавуненко, підкреслюється специфіка російської пропаганди в цифрових платформах і виявляється потреба комплексних заходів для ефективної нейтралізації [2]. Отже, для ефективного захисту інформаційного суверенітету необхідні системні кроки: від вдосконалення освітніх програм із медіаграмотності до впровадження інноваційних технологій аналізу інформації та поглиблення співпраці з міжнародними партнерами.

Інформаційна війна виступає багатогранним явищем, що поєднує психологічні, технічні та гібридні методи впливу. У межах цих стратегій, від пропаганди до кібератак, спрямовані на дестабілізацію суспільств і ослаблення державних структур. Досвід України у протидії інформаційній агресії слугує унікальним прикладом стійкості та адаптивності, однак для забезпечення довгострокового захисту необхідна комплексна стратегія, що охоплює освіту, технології та міжнародну співпрацю.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. В. Масова соціальна комунікація як процес реалізації влади над суспільством //Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2013. – №. 21, вип. 23 (2). – С. 63-68.
2. Кавуненко, Т. (20.10.2023). Війна в соцмережах: як російська пропаганда дискредитує Україну та українців за кордоном. Київ: Інститут масової інформації. URL: https://imi.org.ua/monitorings/vijna-v-sotsmerezhah-yak-rosijska-propaganda-dyskredytuye-ukrayinu-ta-ukrayintsiv-za-kordonom-i56264

3. Інформаційні війни у сучасному політичному просторі як феномен XX-XXI століття. URL:https://dspace.onua.edu.ua/items/e2fc50ae-9f7b-4b42-9acd-a42286957686
4. Юлія Поліковська (26.03.2024). CAT-UA: Російська пропаганда використала тему «невдячності» українських біженців для розгону антиукраїнських наративів у соцмережах. URL: https://ms.detector.media/internet/post/34520/2024-03-26-cat-ua-rosiyska-propaganda-vykorystala-temu-nevdyachnosti-ukrainskykh-bizhentsiv-dlya-rozghonu-antyukrainskykh-naratyviv-u-sotsmerezhakh/
5. Olga Robinson, Shayan Sardarizadeh and Jake Horton (15.03.2022). Ukraine war: Fact-checking Russia's biological weapons claims URL:https://www.bbc.com/news/60711705

Сергієнко Вікторія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

РОЛЬ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

Тема козацької старшини є важливою для розуміння витоків української політичної культури. У період Козацької революції та існування Гетьманщини саме старшина стала провідником нових політичних ідей, організатором влади та посередником між народом і державними інституціями. Дослідження цього питання дозволяє простежити формування традицій самоврядування та уявлень про права й обов'язки громадян.

Козацька старшина виконувала адміністративні, військові й судові функції, виступаючи ядром управлінського апарату Гетьманщини. Вона очолювала козацькі полки та сотні, формувала органи влади й контролювала виконання рішень рад.

У політичному житті старшина була ключовою силою, яка поєднувала інтереси козацької громади та гетьманської влади. Через діяльність старшин українське суспільство засвоювало практику виборності, колегіального прийняття рішень, поваги до закону й судової процедури. Це сприяло поширенню ідеї участі громадян у політичному житті.

Водночас старшина поступово набувала рис станової еліти, прагнучи зберегти власні привілеї. Це викликало соціальні суперечності, але водночас формувало уявлення про політичну боротьбу як нормальне явище суспільного розвитку.

Таким чином, діяльність козацької старшини стала важливим чинником становлення політичної культури українців, поєднавши традиції демократизму з елементами станової організації влади.

Отже, козацька старшина була не лише військово-адміністративною елітою, а й провідником політичних ідей, що сприяли формуванню української політичної культури. Через її діяльність поширювалися практики виборності, колегіальності та участі громади у владі, що стало основою для подальших державотворчих процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Історія України-Руси. – К., 1993.
2. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1991.
3. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 2005.

Середа І. І.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.

ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

В останні десятиліття урбаністичні студії набули значного розвитку, утвердившись як один із провідних напрямів сучасної історіографії. Дослідження міського простору дозволяє глибше зрозуміти соціальні, економічні та культурні процеси, що визначали динаміку модернізації суспільства. Індустріалізація у XIX – на початку XX ст. стала потужним каталізатором цих змін: вона трансформувала просторову структуру міст, сприяла розвитку інфраструктури, формуванню нових соціальних груп і типів міської культури. Вивчення цього процесу в українських містах у складі Російської імперії дає змогу простежити специфіку урбанізаційних тенденцій і зрозуміти місце України в загальноімперському модернізаційному контексті.

Мета дослідження: з’ясувати вплив індустріалізації на просторову, функціональну та соціальну структуру українських міст у складі Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст.

Після реформ Олександра II, зокрема скасування кріпацтва 1861 року, в Російській імперії розпочалися масштабні соціально-економічні перетворення. Відкриття вільного ринку робочої сили, розвиток банківської системи, зміни в податковій політиці та впровадження нових форм підприємництва створили передумови для промислового піднесення. Лібералізація економічної діяльності сприяла залученню іноземного капіталу, зокрема бельгійського, французького та англійського, який активно інвестував у металургію, вугільну та машинобудівну галузі на українських землях.Друга половина XIX ст. позначилася становленням України як одного з головних індустріальних регіонів імперії. У Донбасі сформувався потужний вугільно-металургійний комплекс, на Катеринославщині – центри чорної металургії, у Харкові – машинобудівні та залізничні підприємства, а на Півдні України (Одеса, Миколаїв, Херсон) розвивалися суднобудування й торгівля[2, с. 204]. Ці регіони стали основою імперської економіки, сприяючи зростанню міських агломерацій і формуванню нової промислової географії.Відкриття залізничних ліній Харків–Миколаїв, Курськ–Харків–Азов, Київ–Балта та інших сприяло швидкому обігу товарів, переміщенню робочої сили й сировини. Залізничні вузли стали ядрами урбаністичного зростання – довкола вокзалів виникали нові промислові райони, склади, житлові квартали. Таким чином, залізниця не лише прискорила економічний розвиток, а й радикально змінила просторову структуру українських міст, надаючи їм рис модерного урбанізму.

У другій половині XIX ст. промисловість поступово стала провідною галуззю міського господарства українських міст. Якщо раніше основою економіки залишалися ремесла, торгівля й адміністративні функції, то в добу індустріалізації головним чинником зростання стають фабрики, заводи, машинобудівні, металообробні, харчові та текстильні підприємства. Промислові підприємства не лише забезпечували зайнятість населення, а й стимулювали розвиток інфраструктури – електропостачання, водогону, транспорту, комунальних служб. Індустріалізація радикально трансформувала просторову організацію українських міст. На околицях, переважно поблизу залізничних станцій, формувалися промислові зони з заводами, складами, депо, майстернями. Будівництво вокзалів і транспортних вузлів стимулювало розвиток нових кварталів, сприяло формуванню міських осей, що поєднували промислові райони з адміністративним центром[1, с. 109–110]. Паралельно відбувалася модернізація вулично-дорожньої мережі, з’являлися нові магістралі, трамвайні лінії, мости. Ці процеси надали українським містам нових функціональних рис і створили передумови для їх подальшої урбаністичної еволюції.

Індустріалізація спричинила швидке зростання населення українських міст і, відповідно, розширення їхніх територій. Нові фабрики та заводи, що часто будувалися на околицях або за межами історичного центру, стимулювали виникнення робітничих поселень і промислових передмість. У таких районах поступово формувалися власна інфраструктура, мережа магазинів, церков, шкіл і лікарень. Таким чином, міста втрачали компактність і набували поліцентричної структури, де промислові зони, житлові квартали та адміністративно-культурні осередки функціонували як взаємопов'язані елементи урбаністичного простору.Зростання обсягів виробництва й торгівлі вимагало нових транспортних рішень. У містах активно розбудовувалися залізничні колії, вантажні станції, товарні склади, під'їзні шляхи до фабрик і портів. Планування вулиць поступово підпорядковувалося економічній логіці– з'єднанню виробничих і торговельних зон із центром. З'являлися нові транспортні артерії, які полегшували рух товарів і людей, а також сприяли формуванню єдиного міського простору.Індустріальна епоха принесла нові архітектурні форми – фабричні корпуси, депо, електростанції, елеватори, водонапірні башти. Вони формували нову, технічно спрямовану естетику міського пейзажу. Поряд із цим будівництво вокзалів і залізничних станцій стало символом модерності та динаміки[3, с. 105]. Промислова архітектура з її використанням металу, скла й цегли утвердила новий тип урбаністичної краси, який поєднував функціональність із виразністю форм, що знаменувало вступ українських міст у добу індустріальної модерності.

Таким чином, індустріалізація другої половини XIX – початку XX століття стала переломним етапом в історії українських міст, визначивши їхній перехід від традиційних адміністративно-торговельних центрів до складних індустріально-урбаністичних систем. Міста поступово втрачали свою колишню компактність, набуваючи поліцентричної структури з виразним функціональним зонуванням.

Список використаних джерел

1. Клюшниченко Є. Є. Соціально-економічні основи планування та забудови міст. Київ, 1999. 348 с.
2. Романюк Н.Й. Основні тенденції розвитку підприємництва у промисловості України (друга половина XIX – початок XX століття). Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2008. № 11(129). С. 200–207.
3. Фицик Л. А. Урбанізаційні процеси на українських землях у складі Російської імперії у кінці XIX – на початку XX ст. Південний архів.Серія: історичні науки. 2023. Вип.XLI. С. 102–109.

Слюсаренко Валерія Дмитрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ОБРАЗ КИЇВСЬКОЇ РУСІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Боротьба за спадщину Київської Русі є одним із найдавніших та найбільш суперечливих конфліктів у історії українсько-російських культурних і політичних відносин, що особливо важливо, її витоки простежуються серед східних слов'ян ще у другій половині одинадцятого століття. Ця дискусія, що набула особливої гостроти між російськими та українськими науковцями, має глибокий вплив на розвиток культурного сприйняття, історичної свідомості та формування сучасного історичного наративу обох націй. В епіцентрі цього спору стоїть питання про те, хто є законним спадкоємцем київської традиції, і сучасна українська історіографія рішуче обстоює тезу, що Україна є прямою і єдиною правонаступницею Київської Русі, протиставляючи її експансіоністським претензіям Москви.

Українська національна теорія, що сформувалася у відповідь на імперські наративи, ґрунтується на ідеї, що Київська Русь була державою, створеною виключно предками

української нації, і її спадковість має безпосередню послідовність через південно-західні князівства. Ключовим моментом для обґрунтування цього є принципове розмежування термінів: Русь не є і не була тотожною Росії. На цьому наголошують українські науковці, закликаючи міжнародну спільноту відмовитися від російської термінології на кшталт «Київська Росія», оскільки такий термін припускає неіснуючий зв'язок Києва з державою, яка виникла століттями пізніше. Київська Русь як держава географічно виникла в регіоні Наддніпрянщини, де зійшлися візантійські та нормандські впливи. При цьому Київ був першою і єдиною столицею Русі, яка не мала конкурентів за своїм політичним і культурним значенням. Це сприйняття було настільки глибоким, що вже тоді відбувався поділ на Русь як державу загалом і Русь «у вузькому сенсі», що позначав саме її ядро – Київ і навколишні землі. Літописне свідчення 1146 року, де Святослав закликає Юрія з Суздаля: «іди в Руську землю, в Київ», наочно демонструє, що навіть у середині XII століття північні землі не вважалися серцевиною Русі.

Цій концепції абсолютно протистоїть уніфікована та претензійна російська національна теорія, яка була розроблена в працях істориків національно-імперської школи XIX століття, включаючи М. Карамзіна та В. Ключевського. Ця доктрина ґрунтується на історико-ідеологічних та політико-юридичних претензіях, які були вперше сформульовані у Московському царстві між 1330-ми та 1560-ми роками. В основі цієї теорії лежить концепція «перенесення», яка стверджує, що спадщина Русі була безперервно передана на північні землі. Основними стовпами цієї ідеї є ідея про трансфер церковного центру київської митрополії спочатку до Володимира, а згодом до Москви, а також про безперервну династичну спадкоємність Рюриковичів, яка нібито обґрунтовує претензії Московщини як єдиного легітимного спадкоємця Русі. Схема Київ – (Ростов-Суздаль) – Володимир – Москва була створена саме для забезпечення виняткового права Росії на використанні спадщини Київської Русі.. Цей російський погляд, який ігнорував критичні голоси навіть серед російських інтелектуалів, мав значний вплив на формування західної історіографії.

Проте, ключовим історичним фактом, що підтверджує розрив між північною (московською) та південною (київською) традиціями, є руйнування Києва в 1169 році військами володимиро-суздальського князя Андрія Боголюбського. Цей вчинок був не лише військовим нальотом, а й політично мотивованим актом, спрямованим на зменшення привабливості давнього центру, оскільки князь був сповнений ненависті до Києва і застосував «варварські засоби». З географічної точки зору, цей акт можна метафорично порівняти з відривом колонії (Північної Русі) від метрополії (Південної, материнської Русі), де Боголюбський виступає в ролі лідера, що руйнує «Лондон» (Київ), проголошуючи незалежність колоній. Таким чином, на противагу російській теорії перенесення українська історіографія доводить, що політична та культурна традиція після цього розриву не зникла, а органічно продовжилася через Галицько-Волинське князівство. Саме це князівство стало прямим продовжувачем політичних традицій Русі, і вже в XIX столітті твори, як-от «Історія Русів», безпосередньо простежували українську історію до київської епохи, сприяючи розвитку сучасної національної свідомості.

У сучасних умовах цей історичний спір набув максимальної політичної гостроти. Російська пропаганда, намагаючись виправдати агресію проти України, спирається на відроджений імперський наратив, наполягаючи на тезі про те, що росіяни й українці є «одним народом». Цей наратив відроджує старі міфи про Київську Русь як «колиску трьох братніх народів», виправдовуючи таким чином необхідність «збирати землі Руські» в єдину державу. Росія прагне повністю привласнити історію Русі, заперечуючи українську державність і право на окрему національну ідентичність. Однак, українська ідея, спираючись на беззаперечні факти географічної, політичної та культурної тяглості, рішуче стверджує, що саме Україна є справжнім, прямим і законним спадкоємцем Русі, а не Росія. Гострота політичного протистояння після 2014 року підтверджує, що історія перетворилася на інструмент

політичної боротьби, але її фактична основа слугує обґрунтуванням української правонаступності.

Список використаних джерел

1. Pelenski, J. TheContestforthe “KievanInheritance” in Russian-Ukrainian Relations: TheOriginsandEarlyRamifications.
2. Kuzio, T.(2019). RussianstereotypesandmythsofUkraineandUkrainiansandwhyNovorossiyafailed. Communistand Post-Communist Studies, 52(4), 297–309.
3. Gunnarsson, V.(2020). OriginStories: TheKyivanRusinUkrainianhistoriography(MA-ritgerð í sagnfræði). HáskóliÍslands.
4. 4.Ukraïner. (2024, June 18). WhyUkraineisthetruedescendantofRus.. https://www.ukrainer.net/en/ukraine-rus/
5. Potichnyj, P. J., Raeff, M., Pelenski, J., &Žekulin, G. N. (Eds.). (1992). UkraineandRussiainTheirHistoricalEncounter. CanadianInstituteofUkrainianStudiesPress.

Стеблевська Анастасія Геннадіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

ЗАПОРОЗЬКА СІЧ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ УЯВЛЕННЯХ ПРО СВОБОДУ ТА ЛИЦАРСЬКУ ЧЕСТЬ

Тема «Запорозька Січ у європейських уявленнях про свободу та лицарську честь» є важливою, оскільки козацтво було не лише складовою української історії, а й помітним явищем у європейському культурному просторі. Запорозька Січ була унікальною формою військово-політичної організації XVI–XVIII ст., де панували принципи рівності, виборності влади та суворої дисципліни. Ці засади нагадували європейські ідеї свободи, що активно розвивалися в епоху Ренесансу та Бароко.

У працях французького військового інженера Ґійома Левассера де Боплана («Опис України») та німецько-австрійського історика Йоганна Християна фон Енґеля («Історія України та українських козаків») міститься значна кількість свідчень про козацтво. Боплан, який перебував на службі Речі Посполитої та протягом багатьох років жив в Україні, уважно досліджував побут і звичаї запорожців. Натомість Йоганн Християн фон Енґель, захоплений історією козацтва, що наводило жах на Османську імперію, Кримське ханство, Річ Посполиту та Московське царство узагальнив велику кількість джерел, присвячених минулому України.

Енґель писав: «Запорізькі козаки, - пише один воїн, - до цього часу порівнювали себе з мальтійськими лицарями, проте я сподіваюсь, що їм ще треба буде переконатися, наскільки вони вищі за цих панів. Козаки дбали тільки про свої потреби і намагались не бути ні для кого тягарем. (…) Запорожці покладалися лише на свою хоробрість і зброю в руках; їхні укріплення були нічим іншим, як примітивними земляними насипами, однак турки не могли взяти їх» [2]. У свою чергу, Боплан підкреслював військову силу козаків: «Правда й те, що сотня цих козаків під прикриттям табору не побоїться і тисячі поляків чи навіть [кількох] тисяч татар. Якби вони були такі ж доблесні верхи, як і на землі, то, гадаю, були б непереможними» [1]. Такі свідчення формували в Європі образ запорожців як воїнів, що спиралися лише на власну відвагу та свободу.

Боплан та Енґель детально описують козацьку владу та дисципліну, поєднуючи демократичні принципи з суворими правилами. Вибори гетьмана відбувалися відкрито: «кожен з них віддає свій голос за того, кого вважає за найздібнішого, і той визначається більшістю голосів. Якщо обраний не хоче приймати посади… одразу ж убивають його, як якогось зрадника» [1]. Влада старшого була майже необмеженою, проте «гетьмани дуже суворі, однак нічого не починають без військової наради, яку називають Радою» [1]. Дисципліна всередині Січі була строгою: «пограбувати ворогів уважалося за доблесть, але

якщо один козак обкрадав другого, то його ставили до ганебного стовпа на майдані і він мусив терпіти від усіх перехожих сором і побиття» [2]. Суворо карали також за борги: «неплатоспроможні боржники приковувалися до гармати на майдані і стояли там доти, доки розплачувалися або знаходили поручителя» [2]. Усі важливі рішення ухвалювалися колективно, бо «їхня свобода та їхня влада ґрунтувалися на тому, що вони поділяли зі своїми старшинами всі обговорення» [2].

Європейців захоплювало не лише військове мистецтво запорожців, а й їхнє ставлення до релігії та побуту. Як зауважував Боплан, вони «сповідують грецьку віру, яку по-своєму називають руською [Rus], дуже шанують святкові дні і дотримуються постів, які у них тривають 8 або 9 місяців на рік і полягають в утриманні від м'яса. Вони настільки вперті в дотриманні цієї формальності, що переконують себе, ніби порятунок [їхньої душі] залежить від зміни їжі» [1]. Російські мандрівники підкреслювали їхню гостинність: «кожному прибульцеві вони подавали хліб, сіль та пиво і аж ніяк не хотіли терпіти, щоб від цього було відмовлено.» [2]. Крім того, під час походів козаки суворо дотримувалися тверезості: «якщо між ними трапиться п'яниця, отаман наказує викинути його в море. Окрім того, жодної горілки везти з собою не дозволяється, оскільки під час походів і експедицій вони високо цінують тверезість» [1].

Отже, дослідження свідчень Боплана та Енґеля показує, що Запорозька Січ була унікальним поєднанням демократії, суворої дисципліни, військової доблесті та релігійної побожності. Козаки самі обирали своїх старшин і гетьмана, суворо дотримувалися правил усередині громади, цінували свободу та рівність між побратимами, а також ставилися до релігії з великою увагою. Як зауважують історики, «завжди хотіли, щоб їх трактували й розглядали як бойових побратимів, а ніколи не як підданих» [2]. Таким чином, образ запорожців у європейських джерелах постає як символ волелюбності, військової честі та самоврядності, що робить їхню історію важливою для розуміння українського минулого та його місця в європейському контексті.

Список використаних джерел

1. Гійом Левассер де Боплан. «Опис України» (1660 р.). [Електронний ресурс] - Доступно: http://history.org.ua/LiberUA/e_dzherela_Boplan_1990/e_dzherela_Boplan_1990.pdf
2. Йоган-Християн фон Енґель. «Історія України та українських козаків» (1796 р.). [Електронний ресурс] - Доступно: https://chtyvo.org.ua/authors/Johann_Christian_Engel/Istoriia_Ukrainy_ta_ukrainskykh_kozakiv/

Столбовой Денис Романович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Національний суверенітет є фундаментальною категорією політичної науки та міжнародного права, що визначає здатність держави самостійно реалізовувати владу на своїй території та незалежно здійснювати зовнішню політику. Він є ключовою умовою існування державності та основою національної ідентичності.

Поняття національного суверенітету охоплює політичну, економічну, культурну та правову самостійність країни. Суверенітет передбачає здатність держави ухвалювати внутрішні рішення без зовнішнього втручання, контролювати природні ресурси, забезпечувати національну безпеку, визначати стратегічні пріоритети розвитку, а також формувати власний курс на міжнародній арені.

Важливим аспектом національного суверенітету є територіальна цілісність. Вона означає недоторканність державних кордонів і заборону будь-яких спроб їх зміни

насильницьким шляхом. Для України це питання має особливе значення, враховуючи триваючу збройну агресію проти нашої держави та тимчасову окупацію частини територій. Захист територіальної цілісності нині виступає одним із ключових завдань держави.

Національний суверенітет включає також економічний компонент, що відображає контроль держави над власними ресурсами, фінансовою системою, стратегічними галузями промисловості та економічною політикою. Економічна самостійність є гарантією стабільності та стійкості держави до зовнішніх впливів. В умовах глобалізації держави активно співпрацюють у торговельно-економічних сферах, проте мають зберігати можливість самостійно ухвалювати стратегічні економічні рішення.

Важливу роль відіграє культурний та інформаційний суверенітет. Для держави важливо зберігати власну національну ідентичність, культуру, мову та історичну пам'ять. Сучасні загрози, пов'язані з інформаційними війнами, пропагандою та маніпуляціями, актуалізують питання захисту інформаційного простору, підтримки національного медіасередовища та формування стійкості суспільства до дезінформації.

Національний суверенітет слід розуміти не лише як формальну незалежність держави на міжнародній арені, але й як колективний суверенітет політичної нації, що складається зі спільноти повноправних громадян, які усвідомлюють свою належність до держави та солідарну відповідальність за її існування й розвиток. У цьому контексті держава виступає не зовнішнім примусовим механізмом, а інституційним втіленням спільної волі громадян. Суверенітет тут означає не просто верховенство влади всередині країни, а здатність нації самостійно визначати політичні пріоритети, цінності, стратегічні цілі та способи організації соціального життя.

Національний суверенітет нерозривно пов’язаний із демократією, оскільки джерелом влади є народ, який через інститути представництва та механізми прямої участі впливає на формування державної політики. Чим більша частка громадян включена в політичні та суспільні процеси, тим міцнішим є суверенітет, оскільки влада не стає відчуженою та не перетворюється на інструмент вузьких групових інтересів.

Активна громадянська позиція проявляється у різних формах:

- участі у виборах і референдумах,
- участі в громадських об’єднаннях, волонтерських та ініціативних рухах,
- контролі діяльності органів влади.

Участь громадян у цих процесах є конкретною реалізацією народного суверенітету, що становить фундамент демократичної політичної системи. Таким чином, національний суверенітет – це не абстрактна політико-правова конструкція, а інамічний вимір політичної суб’єктності нації, що забезпечується щоденною активністю громадян. Саме усвідомлення громадянами своєї ролі творців державності робить національну державу стабільною, здатною до самозахисту, розвитку та адаптації в умовах зовнішніх викликів.

Особливого значення національний суверенітет набуває в умовах міжнародної інтеграції. Вступ до міжнародних організацій, економічних союзів і безпекових структур може частково передбачати передачу окремих владних повноважень. Однак така передача здійснюється добровільно, заради зміцнення національних інтересів і безпеки, а не під зовнішнім тиском. Таким чином, інтеграція не суперечить суверенітету, якщо базується на рівноправному партнерстві.

Україна сьогодні активно формує політику зміцнення суверенітету, що проявляється у розвитку Збройних сил, реформуванні політичної системи, підтримці демократичних інститутів, просуванні національної культури та інтеграції до Європейського Союзу і НАТО. Після 2014 року питання суверенітету стало ключовим елементом національної безпеки та державної політики.

Отже, національний суверенітет – це не лише юридичне поняття, а реальна здатність держави контролювати власний розвиток і приймати рішення в інтересах громадян. Зміцнення суверенітету є довготривалим процесом, що потребує активного залучення державних

інституцій, громадянського суспільства та міжнародної підтримки. Лише за умови збереження суверенітету можливо забезпечити стабільність, розвиток та майбутнє країни.

Список використаних джерел
1. Воронянський О. В. Роль національного суверенітету в легітимації державної влади //Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – №. 2. – С. 216-221.
2. Воронянський О. В. и др. Національний суверенітет: український вимір в контексті світової політичної думки. – 2017.
3. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ». – 2018.
4. Voronianskyi O. V. Національний суверенітет: політологічний аспект //Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. – 2017. – №. 2. – С. 13-16.

Тарасенко Ілля Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С

ЗАПОРОЗЬКА СІЧ ЯК ШКОЛА САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВЗАЄМОДОПОМОГИ

Запорозька Січ була унікальною "школою самоврядування" завдяки демократичній системі управління, заснованій на козацьких радах. Курінні та інші підрозділи мали власне самоврядування, а вибори керівників, таких як кошовий отаман, проводилися на загальних зборах.

Можно з впевненістю стверджувати, що Запорозька Січ була моделлю втілення ідей народовладдя, виборності та відповідальності, що є цінним для розуміння сучасної демократії.

Мета теми - продемонструвати, як устрій Запорозької Січі, заснований на принципах козацької демократії, був втіленням форм самоврядування, де кожен козак мав право голосу та міг брати участь у виборах на посади, що сприяло формуванню громадянської позиції, патріотизму та поваги до історії України.

Запорізька Січ у своєму складі мала поділ - військовий і територіальний, у відповідності з яким і будувалося управління нею. Як військо, запорізька громада поділялася на 38 куренів, а територіальне - спочатку на п'ять, згодом на вісім паланок.

Найвищим органом козацького самоврядування, який вирішував найважливіші питання, були загальні або, як їх частіше називали, військові ради. Збиралися вони регулярно у точно визначені строки - 1 січня і 1 жовтня кожного року. Козацька рада збиралася і в інші строки, коли на те була воля товариства. На військових радах вирішувалися усі найважливіші питання життя Запорізької Січі: оголошувалася війна і укладався мир, об'являлися військові походи, каралися злісні злочинці, щорічно переділялися поміж куренями землі, річки, озера, ліси, рибні лови тощо, обиралася і зміщалася козацька старшина.

Крім загальних військових рад, у запорізьких козаків були ще й ради по куреням, які частіше звалися "сходками". Курінні сходки збиралися у разі потреби для вирішення дрібних справ, термінових питань, а також таємних справ.

Були ще сходки по паланкам. Вони розглядали переважно дрібні господарські спори, оскільки населення паланок складалося з нежонатих козаків, які займалися господарством.

На Запоріжжі склалася своя адміністрація. Найважливішими її ланками у другій половині XVI - на початку XVII ст. були військові начальники - кошовий отаман, військовий суддя, військовий отаман, військовий писар, курінний отаман; військові чиновники - булавничий, хорунжий, довбиш, пушкар, гармаш, тлумач, шафар, канцеляристи; похідні і паланкові начальники-полковник, писар, осавул.

Кошовий отаман, військовий суддя і військовий писар складали так звану військову старшину. Вони обиралися військовою радою 1 січня і перебували на посаді один рік. До числа

військової старшини інколи включалися курінні отамани. У мирний час військова старшина займалася адміністративними і судовими справами, а під час війни очолювала козаків, передаючи свої повноваження наказний старшині.

Наприклад кошовий отаман зосереджував у своїх руках вищу військову, адміністративну, судову і духовну владу. У воєнний час кошовий отаман був лише володарем Запоріжжя і в своїх діях керувався звичаями і традиціями козацтва. Обов'язки кошового отамана зводились до затвердження обраних військовою радою службових осіб, узаконення розподілу за куренями земель, розподілу військової здобичі і військових доходів, прийняття до Січі нових людей і звільнення старих козаків, встановлення дипломатичних контактів з сусідніми державами. При всій повноті влади кошовий отаман ніколи не був абсолютним диктатором. Його влада обмежувалась трьома умовами: звітом по закінченні строку повноважень перед військовою радою, річним строком перебування на посаді і, нарешті, самою військовою радою.

Після запорізької військової старшини йшли курінні отамани. Посада курінного отамана також була виборною. Курінними отаманами обирали людей здібних, хоробрих, рішучих. Обрання курінного отамана було внутрішньою справою певного куреня і виключало втручання у цей процес козаків інших куренів. Курінний виконував в Січі функції інтенданта: його прямим обов'язком було забезпечення козаків усім необхідним (продовольством, паливом тощо), збереження грошей і майна козаків у курінній скарбниці.

За військовою старшиною йшли військові чиновники, головною метою яких було надання допомоги службовим особам військової старшини у виконанні їх обов'язків.

Таким чином, в організації козацького самоврядування, яке сформувалося в Запорізькій Січі, можна знайти зародки майбутньої української державної організації. Характерно, що ця своєрідна за структурою система органів військово-адміністративної влади мала можливість виконувати складні функції внутрішньої і зовнішньої політики, притаманні лише державній владі.

Список використаних джерел

1. Антонович В. Розповіді про запорізьких козаків. – К., 1992.
2. Степанков В. Є. Українське козацтво і формування національної держави на Україні // УЇЖ. - 1990. - N" 12. - С. 23.
3. Щербак В. О. Запорізька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. // УЇЖ. - 1995. - № 5. - С. 66.

Тертишний Гліб Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Громадянське суспільство України після проголошення незалежності 1991 року розпочало яскравий і складний шлях становлення, що стало справжнім випробуванням для нової держави. Цей процес не був лінійним – від тяжких спадків радянської системи до стрімких демократичних реформ, від перших обмежених спроб громадської активності до масових протестів, які змінили політичну карту країни.

Одним із потужних каталізаторів розвитку громадянського суспільства став Народний рух України, заснований у 1989 році, який об’єднав мільйони українців у прагненні здобути свободу і побудувати демократичну державу. Пам’ять про події «Живого ланцюга» 1990 року, де понад 5 мільйонів людей вишикувалися у суспільне коло, символізує готовність суспільства до змін і психологічного перелому від тоталітаризму до свободи.

Новітня Конституція, створення Конституційного суду та прийняття ряду законів про громадські організації, права людини, вибори і ЗМІ створили правову основу, що дозволила громадській активності розквітнути. З'явилися нові форми самоорганізації: благодійні фонди, волонтерські рухи, незалежні медіа, освітні ініціативи. Особливо яскраво громадянське суспільство проявило себе під час Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2013–2014 років, коли мільйони українців вийшли на вулиці, щоб сказати «ні» корупції та авторитаризму.

У період після 2014 року війна на сході України та повномасштабне вторгнення 2022 року активізували нові масиви громадянської підтримки – волонтерський рух, волонтерські ініціативи, допомога військовим і переселенцям. Цей ефект завершився зміцненням національної ідентичності, самосвідомості та розумінням власної відповідальності за долю країни.

Сучасні виклики громадянського суспільства – це боротьба з корупцією, збереження свободи слова, підвищення політичної свідомості громадян, розвиток молодіжних рухів та налагодження ефективного діалогу з владою. Перспективи пов'язані із здатністю суспільства утримувати баланс між активною громадянською позицією і конструктивною співпрацею з державними інституціями для побудови сильної і демократичної України.

Отже, громадянське суспільство – це не просто набір структур чи організацій, а живий механізм, що здатен змінювати країну, посилюючи демократію і роблячи владу підзвітною народу.

Список використаних джерел

1. Волківський М.А. Громадянське суспільство в Україні: особливості формування і функціонування / М.А. Волківський // Political Studies. – 2018. – Режим доступу: https://political-studies.com/?page_id=186.
2. Мелещенко Т.В. Становлення громадянського суспільства в Україні: історико-політичний аналіз / Т.В. Мелещенко // Журнал соціальних наук. – 2019. – Випуск 3. – С. 45–54.
3. Радіо Свобода. Події, які сформували і зміцнюють Незалежність України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html (дата звернення: 30.10.2025).
4. Цокур Є.В. Етапи становлення громадянського суспільства в Україні в пострадянський період / Є.В. Цокур // Науковий вісник. – 2018. – Випуск 5. – С. 78–85.

Трипольська Катерина Сергіївна
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ ПРО БОРОТЬБУ З ПОЖЕЖАМИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У XX СТОЛІТТІ

На початку XX століття українські землі перебували у складі Російської імперії, що зумовлювало запровадження на них загальноімперського законодавства. Однією з найважливіших сфер внутрішнього управління залишалася боротьба з пожежами – як з огляду на економічну безпеку, так і на соціальну стабільність у містах та сільських громадах. У цей період пожежі залишалися одним із головних факторів руйнування житлового фонду, промислових підприємств і сільськогосподарських споруд. У XIX – на початку XX століття протипожежна політика Російської імперії регулювалася насамперед Зводом законів Російської імперії (видання 1857 року та наступні редакції). Основні норми щодо запобігання пожежам містилися у томі XI «Закони про благоустрій міст» та томі XIII «Положення про громадську безпеку».

До компетенції місцевих органів влади – міських дум та управ входило: утримання пожежних команд, облаштування водопроводів та пожежних резервуарів, впровадження правил забудови з урахуванням пожежної безпеки, регулювання використання відкритого вогню в промислових і побутових умовах. Особливої уваги заслуговує «Положення про пожежні команди» від 1892 року, яке формалізувало діяльність професійних і добровільних пожежних частин. Це Положення поширювалося і на українські губернії – Київську, Харківську, Полтавську, Катеринославську, Волинську, Подільську тощо. Пожежна охорона у містах поділялася на дві категорії: постійні (професійні) команди, які фінансувалися з міського бюджету та добровільні товариства пожежної охорони, що створювалися з ініціативи громадськості та під контролем поліції.

Правовий статус таких організацій визначався «Правилами про добровільні товариства пожежної охорони» (1901 року видання), які дозволяли їм мати статути, власні кошти, інвентар, навчальні пункти та брати участь у міських урочистостях. У багатьох українських містах – Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі – такі товариства відігравали важливу роль у вихованні громадянської свідомості й дисципліни. Одним із головних напрямів імперського законодавства у сфері пожежної безпеки були будівельні регламенти. У 1900-1914 роках активно запроваджувалися так звані «Міські будівельні статути». Дані нормативно-правові акти передбачали: обмеження використання дерев'яних конструкцій у щільній міській забудові, обов'язкове облаштування кам'яних димарів і протипожежних розривів між будинками, встановлення відстаней між господарськими будівлями та житлом, введення спеціальних пожежних сигналів і систем сповіщення. Для сільських місцевостей діяли губернські розпорядження про заходи проти пожеж, які затверджувалися губернаторами. Наприклад, у Полтавській губернії у 1909 році було введено обов'язок облаштування громадських колодязів і бочок з водою для пожежогасіння.

Пожежна справа у Російській імперії підпорядковувалася Департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ. Саме поліція відповідала за: перевірку стану пожежних інструментів, проведення інспекцій пожежних команд, розслідування причин пожеж і визначення винних. На українських землях губернські правління та міські думи мали право запроваджувати місцеві інструкції, що деталізували імперські норми. У Києві, наприклад, діяли «Правила утримання пожежних команд Київської міської управи» (1906 року видання), які регламентували порядок чергувань, навчань і реагування на сигнали.

Після революційних подій 1905 року імперська адміністрація визнала необхідність удосконалення пожежної справи, зокрема у промислових регіонах. Однак через брак фінансування, бюрократію та слабкий технічний розвиток законодавчі ініціативи часто залишалися на папері. Напередодні Першої світової війни (1914-1917 років) пожежна служба була інтегрована у систему місцевої поліції, що фактично обмежило її професійний розвиток. Водночас добровільні пожежні товариства, особливо в українських містах, відігравали все більш важливу роль у практичній протидії пожежам.

У XX столітті до 1917 року законодавство Російської імперії щодо боротьби з пожежами на українських землях характеризувалося централізованим, поліцейським підходом і слабкою диференціацією місцевих потреб. Основними інструментами правового регулювання були положення Зводу законів та підзаконні акти Міністерства внутрішніх справ. Попри обмежені ресурси, пожежна охорона в українських містах розвивалася завдяки діяльності добровільних товариств і громадських ініціатив. Таким чином, досвід початку XX століття став підґрунтям для подальшого формування системи пожежної безпеки в добу Української Народної Республіки та радянського періоду.

Список використаних джерел

1. Смирнов Г. В. Історична хроніка пожежної охорони Луганська. Луганськ : Лугань, 1996. 415 с.
2. Тараненко С. П. Пожежне законодавство та його регіональна специфіка в Південній

Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. // Український селянин: збірник наукових праць / за ред. С. В. Кульчицького, А. Г. Морозова. Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2004. Вип. 8 (Спеціальний : Матеріали V Всеукраїнського симпозіуму з проблем аграрної історії). С. 160–164.
3. Томіленко А. Г. Історія пожежної охорони України: методичні матеріали на допомогу курсантам та слухачам ФЗН з курсу «Історія України». Нікополь : Міська друкарня, 1998. 23 с.

Ушкало Катерина Юріївна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Денисенко І.Д.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Україна зіштовхнулась із безпрецедентними гібридними загрозами, ключовим елементом яких стала інформаційна агресія. Гібридна війна комбінує традиційні воєнні дії з кібернетичними атаками, інформаційними операціями, економічним тиском та іншими методами впливу. Головна мета таких дій підірвати довіру громадян до державних інститутів, дестабілізувати демократичні процеси та нав'язати вигідні агресору наративи. Практика російсько-українського конфлікту демонструє, що інформаційна складова гібридної війни може мати руйнівні наслідки для національної безпеки. Зокрема, тимчасова втрата контролю над частиною українських територій у 2014 році стала можливою значною мірою через успішне ведення противником інформаційної війни, яка супроводжувала воєнні дії на Донбасі. Російські спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії посіяли дезорієнтацію й розкол у українському суспільстві, тим самим ослабивши спротив агресії. Як слушно зауважує Г. Почепцов, сучасний арсенал інформаційного протиборства надає значно дешевші та непомітні засоби впливу, що несуть приховану загрозу і потребують своєчасного виявлення й нейтралізації [3, с. 9]. Отже, інформаційна безпека постає одним із ключових пріоритетів національної безпеки; вона перетворюється на вирішальний інструмент протидії гібридним загрозам у сучасних умовах.

Концепція національної стійкості стала реакцією України на новітні загрози, передусім гібридні. Під національною стійкістю розуміють сукупну готовність і здатність держави, суспільства та громад своєчасно виявляти уразливості й ефективно протистояти різноманітним загрозам, як воєнного, так і невійськового характеру інформаційним, кібернетичним тощо. Розбудова такої стійкості визначена одним із пріоритетних напрямів державної політики безпеки України. Інформаційна безпека органічно інтегрована в систему національної стійкості, оскільки інформаційний простір є критичною сферою, де противник намагається досягти своїх цілей без прямого воєнного зіткнення. Законодавство України відображає цю інтеграцію: ще у Законі «Про основи національної безпеки» стаття 7 – інформаційні загрози виокремлено серед ключових небезпек для держави пропаганда насильства, комп'ютерний тероризм, маніпуляція суспільною свідомістю шляхом дезінформації тощо [2, с. 223]. У 2017 році була затверджена Доктрина інформаційної безпеки України, яка вперше системно окреслила внутрішні й зовнішні інформаційні загрози та пріоритети державної політики у цій сфері. Надалі, у Стратегії інформаційної безпеки України 2021 року, інформаційна безпека визначена як невід'ємна складова національної безпеки та одна з найважливіших функцій держави [4, с. 16]. Цей стратегічний документ акцентує на посиленні спроможностей держави забезпечувати захист власного інформаційного простору та інформаційну стійкість суспільства, протидіяти дезінформації та спеціальним інформаційним операціям агресора. Отже, на рівні державної політики закладено розуміння, що без інформаційної безпеки неможливо гарантувати стійкість держави в цілому. Відповідно, заходи з розвитку національної стійкості України включають комплекс дій в інформаційній

сфері: удосконалення законодавства щодо протидії фейкам і ворожій пропаганді, розбудову системи стратегічних комунікацій, підвищення рівня медіаграмотності населення, захист критичної інформаційної інфраструктури тощо. Це підтверджує тезу, що інформаційна безпека є наріжним каменем політики національної стійкості, особливо в умовах триваючої гібридної агресії.

Стрімкий розвиток цифрових комунікацій значно ускладнив характер інформаційних загроз. Сьогодні соціальні мережі та онлайн-платформи стали найбільш динамічним простором протистояння у гібридній війні [1]. Ворог широко застосовує маніпулятивні технології у медіа-середовищі: створення і поширення фейкових новин, фабрики тролів, ботоферми, астротурфінг, використання штучного інтелекту для генерування дезінформації тощо. Переваги соціальних медіа масовий охоплення аудиторії, швидкість поширення, доступність та анонімність, що роблять їх ідеальним інструментом для масштабних інформаційно-психологічних атак, які не знають кордонів [2, с. 224]. У контексті гібридної війни рф проти України соцмережі використовуються для масованого вкидання пропагандистських наративів, фейків і дезінформації, що дозволило розгорнути проти України широкомасштабну інформаційну війну. Наприклад, через платформи YouTube чи Telegram російські пропагандистські канали поширюють вигідну їм неправдиву інформацію, націлену як на українську, так і на західну аудиторію. Таким чином, інформаційний простір перетворився на поле бою, де ціль нападника маніпуляція суспільною свідомістю, посіювання паніки, недовіри та розколу. Це становить пряму загрозу національній стійкості, адже роз'єднане дезінформацією суспільство вразливіше до зовнішнього впливу [5, с. 220].

Отже, в умовах сучасної гібридної війни інформаційна безпека набула визначального значення для виживання держави та суспільства. Досвід України показав, що удари по інформаційному полю можуть завдати не меншої шкоди, ніж воєнні атаки. Відтак формування національної стійкості неможливе без надійного інформаційного компоненту. Інформаційна безпека як складова політики національної стійкості означає цілеспрямовані зусилля держави щодо захисту інформаційного суверенітету, консолідації суспільства перед обличчям інформаційних загроз та адаптації до нових викликів цифрової епохи. Україна вже зробила важливі кроки у цьому напрямі від розробки стратегічних документів до практичних ініціатив з протидії дезінформації. Проте загроза інформаційних атак з боку агресора залишається актуальною, еволюціонує і не зникне найближчим часом. Це усвідомлення вимагає продовження активної інформаційної протидії: вдосконалення державної політики, міжнародної співпраці та залучення громадянського суспільства. Тільки за умови, що інформаційний фронт надійно захищений, Україна зможе зберігати стабільність внутрішніх процесів і успішно протистояти гібридним посяганням. Таким чином, інформаційна безпека є не просто компонентом, а фундаментом національної стійкості, без якого неможливе стале й безпечне розвиток держави у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Кучмій О., Фролова О. Використання соціальних медіа як інструменту сучасної гібридної війни // Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2023. Спецвипуск. С. 93–101.
2. Лащив О. Інформаційна безпека України: поняття, перспективи розвитку та основні джерела загроз // Наука Онлайн. 2018. №5. С. 222–228.
3. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2015. 497 с.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" : Указ Президента України №685/2021 від 28.12.2021 // Офіційний вісник Президента України. 2022. №2. С. 15–28.

5. Пронін А. Є. Інформаційна безпека як відповідь на гібридні виклики в умовах нової геополітичної динаміки // Матеріали конф. “Освіта і наука сьогодення”. Київ, 2025. С. 220–221.

Федотов Данило Євгенович
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Мартинова І.С.

ПРОПАГАНДА РАДЯНСЬКОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ДРУЖБИ І КУЛЬТУРНОГО ЗВ’ЯЗКУ З ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Аналіз радянської моделі народної дипломатії є важливим для осмислення сучасних завдань України у сфері культурної дипломатії. Сьогодні, в умовах гібридної війни та інформаційних атак з боку Російської Федерації, особливо актуальним є завдання протидії пропаганді та утвердження власного міжнародного авторитету. Досвід СРСР демонструє ризики перетворення культурної дипломатії на ідеологічний інструмент

5 березня 1959 р. на республіканській установчій конференції представників всіх областей УРСР, діячів науки, культури, мистецтва було створено Українське товариство дружби і культурного зв’язку з зарубіжними країнами (УТДКЗ), яке проголосило себе добровільним об’єднанням українських радянських громадських організацій дружби і культурного зв’язку. Діяльність Товариства суворо регламентувалася рішеннями та постановами з’їздів партії та пленумів ЦК КПРС і ЦК Компартії України та завданнями зовнішньої політики СРСР. Товариство мало свій Статут, в якому визначалися його мета і завдання.

Відповідно до Статуту, основною метою діяльності Товариства було визначено розвиток і зміцнення дружніх та ділових відносин, взаєморозуміння, довіри й культурної співпраці українського народу з народами інших країн. Організація мала знайомити жителів УРСР з історією, культурою, економікою та повсякденним життям зарубіжних народів, а також сприяти популяризації досягнень радянської України в державному будівництві, економіці, культурі та науці за кордоном. Вона мала ініціювати і підтримувати створення і діяльність громадських об’єднань дружби та культурних контактів із зарубіжжям по всій Україні.

Діяльність Українського Товариства Дружби і Культурних зв’язків з закордонними державами працювало по двом головним напрямкам. Перший напрямок - країни так званої народної демократії, в першу чергу європейські, де радянський лад був встановлений в результаті визволення цих держав від нацистів радянською армією і, як наслідок, утримування в них обмеженого контингенту радянських військ, які були запорукою контролю СРСР над прокомуністичними урядами. Другий напрямок – капіталістичні країни, відносини з якими будувалися вкрай складно через ідеологічне протистояння.

Щодо першого напрямку чи не найактивнішим було Українське відділення радянсько – німецької дружби. Воно проводило дуже активну діяльність і на початок 1960-х рр. налічувало більше 500 первинних організацій по республіці.

По закінченні Другої світової війни олітична ситуація вимагала в короткий термін перетворити ворога на друга, причому як в Німеччині так і в СРСР. Тут і став у пригоді розвиток культурних зв’язків, так звана «народна дипломатія». На підприємствах, в навчальних закладах створювалися гуртки, кабінети дружби з УРСР та СРСР, влаштовувалися тижні і місячники дружби. Згодом, у 1960-1970 рр. розпочався активний обмін туристичними групами – так звані «Потяги дружби».

Перед УТДКЗ стояло завдання пропагування в соціалістичних країнах радянського досвіду організації праці, по суті насадження радянської системи господарювання. В світлі цих завдань УТДКЗ ініціювало практику соціалістичного змагання між підприємствами.

Звання «Колектива імені радянсько-німецької дружби» присвоювалося трудовим колективам, які перемагали у змаганнях (у 1969 р їх було 14162).

До міжнародних контактів активно були залучені і діти. На рівні шкіл міст-побратимів встановлювалися зв'язки, в школах створювалися Клуби інтернаціональної дружби(КІД). Наприклад, середня школа № 31 Лейпцига та школа № 189 м.Києва.

Успіхи співробітництва ГДР та УТДКЗ відзначав посол ГДР в СРСР Е.Вінкельман. У 1984 р. в УРСР існувало 500 первинних організацій, які підтримували зв'язки з округами Лейпцига, Магдебурга, Ерфурта та Шверина. Щодо кількості первинних організацій у НДР, то вона зросла з 22562 у 1966 р. до 30014 у 1970 р.

Культурним центром поширення інформації про СРСР був Будинок дружби ім.А.С.Пушкіна в Галле. В кінотеатрах перед сеансами, на засіданнях клубів і гуртків відбувався перегляд радянських документальних фільмів, які до НДР відправляло УТДКЗ. До 20-річниці появи НДР був створений радянський документальний фільм «Товариш Берлін». Для поширення радянського досвіду, а точніше пропаганди знань про СРСР видавалися часописи «PressederSovietunion» та «FreieWelt», і також німецькою мовою радянські часописи та газети – «Радянський союз», «Радянська жінка», «Радянська література». Газетний каталог, який через посольство Товариство пропонувало німцям нараховував 1800 видань з СРСР. На початок 1980-х рр. функціонували 25 Будинків Дружби.

Добре було налагоджено постачання інформаційної літератури про УРСР. Відправлялося більше 4134 екзеплярів щорічно. На 29 адрес надходив чаопис «По Радянській Україні» на німецькій мові. Всесоюзне товариство культурних зв'язків мало навіть історичну секцію і розповсюджувало в Німеччині історичну літературу.

Також періодичними грандіозними пропагандистками акціями були святкування знакових для СРСР та НДР подій. Це були річниці Жовтневої революції, дні народження Леніна, зокрема 100 річниця грандіозно святкувалася, річниці «звільнення німецького народу від фашизму», які супроводжувалися виставками, концертами, мітінгами та іншими масовими заходами. (демонстрація документальних і художніх фільмів про війну «Баллада о солдате», «Освобождени»та ін.

Таким чином, форми, засоби і види діяльності УТДКЗ у соціалістичних країнах, як ми бачимо на прикладі НДР, поєднували реальні культурно-освітні елементи з ідеологічними завданнями. Вони були складовою ширшої стратегії радянського керівництва, спрямованої на утвердження міжнародного престижу СРСР та закріплення його впливу в соціалістичному таборі, водночас забезпечуючи відтворення радянсько їпропаганди в Україні.

Федоров Іван Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Соціальний інститут – це стійка форма організації спільної діяльності людей, що регулює основні сфери суспільного життя через систему норм, цінностей і соціальних ролей. До ключових соціальних інститутів належать держава, право, економіка, сім'я, освіта та інші структури, що забезпечують відтворення соціального порядку. Вони виконують функції підтримання стабільності, передбачуваності та легітимності взаємодії в суспільстві, формуючи рамки для колективного життя та соціальної інтеграції [4].

Система національної безпеки неможлива без ефективного функціонування соціальних інститутів, оскільки саме вони забезпечують політичну, економічну та правову стійкість держави. В Україні після здобуття незалежності триває складний процес інституціоналізації влади: формування механізмів управління, які поєднують державні інтереси та запити

громадянського суспільства [5]. При цьому важливим елементом є визначення джерела влади: відповідно до Конституції, сувереном виступає народ.

Проблема полягає в тому, що механізми контролю народу над владою часто залишаються номінальними. Як зазначає О. Воронянський, недостатня прозорість політичних рішень, слабкість громадського контролю, нерівні можливості впливу на політичні процеси та недовіра до виборчих інститутів створюють ризик фактичного відчуження суверена від управління державою [1]. У таких умовах зростає небезпека узурпації повноважень політичними елітами.

Системний контроль суверена над владою передбачає реальну дію інституційних механізмів зворотного зв'язку: виборів, референдумів, відкритих громадських консультацій, діяльності незалежних медіа та ефективних антикорупційних інструментів. Якщо ці механізми не працюють належним чином, народ перестає бути суб'єктом влади та перетворюється на об'єкт політичного управління, що становить загрозу демократичному розвитку та суверенітету [2].

Одним із ключових викликів постсоціалістичних суспільств, включно з Україною, є олігархізація політичної системи – ситуація, коли великі економічні групи отримують непропорційний вплив на державні рішення, медіапростір та інститути формування громадської думки. Унаслідок цього соціальні інститути, які мають діяти в інтересах суспільства, використовуються як інструменти реалізації приватних корпоративних інтересів. Це знижує ефективність державної політики, поглиблює соціальну нерівність і ставить під загрозу національну безпеку [1].

Ключовим механізмом відтворення олігархічного впливу є явище владної ренти – прибутків, що отримуються не в результаті продуктивної діяльності, а через доступ до влади та ресурсів держави. Збереження таких практик призводить до системної корупції, підриває довіру до інститутів та зменшує інноваційний та економічний потенціал суспільства.

Мінімізація владної ренти передбачає впровадження прозорих процедур державного управління, цифровізацію публічних послуг, відкриття реєстрів власності та державних витрат, а також забезпечення незалежності судової системи. Важливо, щоб контролюючі органи мали реальні повноваження та політичну нейтральність [2].

Суспільна стабільність і національна безпека прямо залежать від здатності соціальних інститутів до саморегуляції та протидії корупційним впливам. Подолання олігархізації, підвищення прозорості влади та реальне залучення громадян до процесів управління є ключовими умовами розвитку демократичної держави. Дослідження сучасних інституційних моделей доводять, що стійкість держави визначається не лише наявними обсягами ресурсної бази, але й здатністю організувати владу як механізм колективного, а не приватного інтересу розподілу ресурсного забезпечення.

Контроль суверена над владою, подолання «олігархізації» та мінімізація владної ренти – ключові умови сталого розвитку демократичної держави та зміцнення національної безпеки України. Як показують дослідження інституційних моделей суспільного розвитку, саме характер організації влади та її взаємодії з громадянами визначає стійкість політичної системи [3].

Таким чином, ефективне функціонування соціальних інститутів, їх здатність до саморегуляції та протидії корупційним впливам є фундаментальною умовою забезпечення суспільної стабільності та національної безпеки. Подолання процесів «олігархізації», підвищення прозорості державних рішень і реальне залучення громадян до управлінських процесів створюють передумови для формування демократичної, соціально відповідальної та стійкої держави.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. В.. Проблеми трансформації політичної суб’єктності в постіндустріальному суспільстві // .Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки.. 2020. Т. 2, № 1–18. С. 37–47.
2. Воронянський О. В.. Динаміка права у контексті політичної конкуренції та ресурсного потенціалу її суб’єктів // .Актуальні проблеми сталого розвитку.. 2025. Т. 2, № 1. С. 109–117.
3. Небрат В. В. Інституційні моделі суспільного порядку як чинник економічного розвитку та національного добробуту // Історія народного господарства і економічної думки України. 2021. № 54. С. 93–117. DOI: 10.15407/ingedu2021.54.093.
4. Терентьєва Н. М. Соціальні інститути як механізм упорядкування суспільного життя // Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки. – 2020. – Т. 25. – № 2. – С. 45–53.

Фричко Данило Ігорович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

XIX СТОЛІТТЯ: КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗМІНИ

XIX століття стало періодом глибоких соціальних, політичних та економічних змін, які визначили подальшу динаміку світової історії. Цей час вирізнявся стрімкою індустріалізацією, трансформацією політичних систем і появою нових суспільних ідей. Аналіз основних тенденцій століття дає можливість краще зрозуміти витоки сучасних глобальних процесів та характер суспільних відносин.

Однією з ключових подій XIX століття стала промислова революція. Вона зумовила масштабний розвиток виробництва, прискорення урбанізації та суттєвий технологічний прогрес. Впровадження парових машин і механізованих виробництв значно підвищило продуктивність праці. Зростання промислових міст спричинило глибокі соціальні зміни, серед яких формування робітничого класу, поглиблення соціальної нерівності та постання потреби у врегулюванні трудових відносин. Паралельно розвиток транспорту – передусім залізниць – забезпечив швидший обмін товарами, інформацією та ідеями.

Політичні зміни цього періоду охоплювали боротьбу за національне самовизначення, демократизацію суспільства та розширення громадянських прав. У Європі активізувалися національно-визвольні рухи, що згодом призвели до утворення нових держав, зокрема Італії та Німеччини. Значний вплив на політичний розвиток мали революції 1848 року, які актуалізували питання прав і свобод громадян та дали поштовх конституційним реформам. У США Громадянська війна (1861–1865) спричинила скасування рабства – важливий крок у боротьбі за рівноправ’я.

На культуру та суспільну думку істотно вплинув розвиток ідей лібералізму, соціалізму та націоналізму. Філософи і мислителі, серед яких Карл Маркс, Джон Стюарт Мілль та Фрідріх Ніцше, сформулювали нові концепції суспільного устрою, що справили тривалий вплив на політичні рухи та інтелектуальні течії XX століття. Значні зміни відбулися в літературі, мистецтві та науці, визначаючи подальший розвиток європейської та світової культури.

Таким чином, XIX століття стало періодом масштабних трансформацій, які визначили напрям подальшої історії. Індустріалізація, політичні перетворення та формування нових соціальних ідей сприяли модернізації суспільства. Дослідження цього періоду дозволяє глибше зрозуміти витоки сучасних глобальних процесів і їхній вплив на розвиток світу.

Чабаненко Карина Олександрівна
Національний університет цивільного захисту України
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Косяк С.М.

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Взаємодія суспільства та держави формувалася протягом тисячоліть, проходячи через численні етапи трансформацій від первісних форм організації колективного життя до складних інституційних систем сучасності. Виникнення перших державних утворень на Стародавньому Сході супроводжувалось формуванням бюрократичного апарату, правових норм та ідеологічних концепцій, котрі легітимізували владу монархів через релігійні доктрини божественного походження влади. Античні поліси Греції запропонували принципово інший підхід до організації політичного життя, де громадяни безпосередньо брали участь у прийнятті рішень через народні збори, що стало прообразом демократичних інститутів.

Середньовічна Європа характеризувалася фрагментацією політичної влади, де феодальні відносини створювали складну ієрархічну структуру васальної залежності, а церква претендувала на духовне та часто світське верховенство. Магна Карта 1215 року стала переломним моментом у обмеженні монарших прерогатив, закладаючи підвалини конституціоналізму та правової держави. Ренесанс та Реформація сприяли секуляризації суспільної свідомості, поступовому звільненню індивіда від тотального контролю церковних інститутів, формуванню уявлень про природні права людини, котрі передують державі та не можуть бути нею скасовані [2, с. 188].

Договірні теорії походження держави, розроблені мислителями Нового часу від Гоббса до Руссо, обґрунтовували державну владу не божественним призначенням, а раціональним вибором людей заради безпеки та загального блага. Американська та Французька революції втілили просвітницькі ідеали в конституційні документи, проголосивши суверенітет народу, поділ влади, захист основоположних свобод як фундаментальні принципи державного будівництва.

Індустріалізація XIX століття породила масове суспільство з новими соціальними класами, профспілковим рухом, політичними партіями, що вимагало від держави розширення функцій регулювання економіки та соціального захисту. Тоталітарні режими XX століття продемонстрували небезпеку повного підпорядкування суспільства державі, знищення автономних інститутів громадянського суспільства, ідеологічного контролю над усіма сферами життя. Після Другої світової війни відбувається інституціоналізація прав людини на міжнародному рівні через Загальну декларацію, міжнародні пакти, регіональні конвенції, що обмежували державний суверенітет нормами гуманітарного права. Демократичні транзити кінця XX століття в Південній Європі, Латинській Америці, Східній Європі актуалізували проблематику консолідації демократії, формування громадянської культури, розбудови правової держави на посттоталітарному просторі [3, с. 8].

Сучасні держави функціонують у умовах глобалізації, котра розмиває традиційні кордони національного суверенітету через транснаціональні корпорації, міжнародні організації, глобальні інформаційні мережі. Конституційний дизайн визначає форми правління, системи розподілу повноважень між гілками влади, механізми стримувань та противаг, електоральні системи, що впливають на політичну стабільність та ефективність управління. Парламентські системи забезпечують гнучкість через механізм вотуму недовіри, президентські – стабільність через фіксовані терміни повноважень, змішані намагаються поєднати переваги обох моделей.

Інформаційна революція створює нові виклики для держави через кіберзагрози, дезінформаційні кампанії, цифрову нерівність, необхідність регулювання штучного інтелекту та захисту персональних даних. Екологічна криза вимагає від держав координації зусиль на глобальному рівні, впровадження політик сталого розвитку, балансування між економічним зростанням та збереженням довкілля для майбутніх поколінь. Міграційні потоки, етнічна та

культурна різноманітність актуалізують питання національної ідентичності, мультикультуралізму, інтеграції меншин, збереження соціальної згуртованості у плюралістичному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко А. І. Форма державного правління як чинник політичної консолідації трансформаційного суспільства. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. № 50. С. 163–167. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/50_2024/50_2024.pdf#page=163
2. Качуровський О. П. Специфіка національної консолідації в процесах демократичної трансформації суспільства сучасної України. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. № 49. С. 187–192. DOI: https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.33
3. Крюкова С., Бобинський А. Громадянське суспільство: історичний досвід та проблеми сучасності. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Право. 2019. № 8. С. 7–9. URL: https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/868

Черкас Ярослава Олександрівна
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Безрук О.О.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ: ПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ

У сучасному світі інформація – найважливіший стратегічний ресурс, а інформаційна війна стала обов'язковою складовою конфліктів між державами. Український дослідник Г.Г. Почепцов зазначає, що раніше в основі інформаційної війни стояло повідомлення, а зараз базою є інтерпретація[1, с. 21]. Цілі інформаційної війни – незмінні, а от методи та засоби ведення – змінюються відповідно до технічного прогресу[2, с. 4].

Штучний інтелект (ШІ)є інструментом активного впливу на інформаційну війну, дозволяючи використовувати його і для дезінформаційних цілей, і для оборонних. Разом із новими можливостями, ШІ створює для нас нові ризики. Один із ризиків – зловживання технологіями ШІ для поширення дезінформації. Штучний інтелект допомагає розповсюджувати дезінформацію швидше, аналізувати цільову аудиторію,створювати велику кількість різноманітного контенту: від варіацій текстових повідомлень для «ботів» до створення відео-контенту.

За допомогою штучного інтелекту можна генерувати політичні меседжі, рекламні кампанії, координувати мережі ботів. Алгоритми штучного інтелекту аналізують контент і суспільні настрої у соціальних мережах, для того, щоб оптимізувати власні політичні меседжі, що може посилювати конфлікти. Таким чином, створюється незліченна кількість інтерпретацій одного ж і того самого повідомлення, які за допомогою соціальних мереж охоплять ширшу аудиторію. Соціальні мережі займають головне місце у формуванні «інформаційної картини світу» людей. Завдяки соціальним мережам інформація швидко розповсюджується і є доступною для великої кількості користувачів.

ШІ-технології дозволяють створювати або підмінювати мультимедійний контент. Deepfake-відео не є чимось новим, однак розвиток інструментарію ШІ дозволяє робити його простіше, дешевше і якісніше.Для того, щоб зробити дезінформацію не обов'язково створювати новий відеоролик змінюючи вже існуючий. Наприклад,додавати нові рухи героя відео чи новий аудіоряд з необхідним голосом. Deepfake-технології дають можливість моделювати будь-які заяви, будь-які ситуації, використовуючи зображення чи голос будь-якої людини. Сфабрикований контент дедалі складніше відрізнити від правдивого [2, с. 5].

Отже, стрімкий розвиток ШІ може нести такі політичні ризики:

- Вплив на виборчий процес. Масова генерація ШІ-контенту здатна впливати на електорат та підірвати легітимність виборів[3].

- Підрив довіри до влади. Розпізнати правду серед дезінформації стає все складніше, тому рівень довіри до офіційних джерел падає,а ефективність державних комунікацій знижується.
- Інструмент контролю. Технології спостереження, підсилені штучним інтелектом, можуть застосовуватися для придушення свободи слова серед громадян.
- Провокація політичних чи військових криз. Штучно створений контент може стати інструментом дестабілізації або виправдання агресивних дій, що підвищить ризик ескалації конфліктів.
- Політична нерівність. Домінування держав і корпорацій у сфері розробки та застосування ШІ підриває демократичні принципи в глобальному інформаційному просторі.
- Підрив міжнародних норм. Відсутність узгоджених міжнародних правил щодо використання штучного інтелекту послаблює систему глобальної безпеки.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г. Г. Смислові та інформаційні війни. Інформаційне суспільство. 2013. Вип. 18. С. 21-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6.
2. Вісник Книжкової палати.Кн. палата України. Харків.держ. акад. культури. Київ, 2025. №8.52 с.URL: http://visnyk.ukrbook.net/
3. ArtificialIntelligence (AI). United Nations: Peace, dignity and equality on a healthy planet. 2025. URL:https://www.un.org/en/global-issues/artificial-intelligence

Чернявська Аліна Григорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ЛІДЕРСТВО НА МЕЖІ ВІЙНИ: СТРАТЕГІЯ КЕННЕДІ ПІД ЧАС КАРИБСЬКОЇ КРИЗИ ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ XXI СТОЛІТТЯ

Карибська криза 1962 року стала одним із найнебезпечніших моментів Холодної війни, коли світ опинився на межі ядерної катастрофи. У центрі цієї глобальної напруги опинився президент США Джон Кеннеді, чиї дії визначили не лише хід подій, але й задали стандарти політичного лідерства в умовах кризи.

У світі, де знову актуалізуються питання ядерної безпеки, дипломатичного стримування та глобального лідерства, як в умовах війни в Україні, конфліктів навколо Тайваню, Ізраїлю, Ірану, досвід Джона Кеннеді в управлінні Карибською кризою 1962 року набуває нового значення. Його здатність утримати світ від ядерної катастрофи демонструє модель відповідального політичного лідерства, що може слугувати прикладом у XXI столітті.

У цьому контексті постає питання: що саме зробило лідерство Кеннеді настільки ефективним і актуальним для нашого часу? Саме його підхід до кризи, зважене прийняття рішень і вміння уникнути руйнівної ескалації створили унікальний прецедент для сучасної дипломатії.

Під час Карибської кризи Кеннеді опинився перед вибором: негайний військовий удар, що міг спровокувати Третю світову війну, або пошук компромісу через дипломатичні канали [2,с.17]. 35-й президент США обрав шлях стримування, діалогу та поетапної ескалації, відмовившись від негайного військового удару по Кубі. Його рішення спиралися на аналітичну оцінку ризиків, постійні консультації з радниками та чітке усвідомлення відповідальності перед людством. Як показує Роберт Кеннеді у мемуарах Thirteen Days (1969)[1, с.45-47], важливою була здатність президента зберігати холодну голову й уникати тиску з боку «яструбів» у власному уряді. Водночас дослідник Грехам Аллісону своїй книзіEssence of Decision [3,с.31], наголошує на унікальності Кеннеді як лідера, який поєднував стратегічну гнучкість із політичною відповідальністю.Під час кризи Кеннеді не лише уникнув

глобального конфлікту, а й заклав основи культури ядерного стримування, яка досі визначає міжнародну безпеку.

У XXI столітті, коли питання ядерної загрози знову набуло актуальності зокрема, в контексті війни в Україні, досвід Кеннеді заслуговує на нове осмислення. На відміну від стратегічної обережності Кеннеді, сучасні лідери, як-от Дональд Трамп, нерідко вдаються до популістських та провокаційних дій у сфері зовнішньої політики.

Аналізуючи нинішній конфлікт в Україні – стає очевидним, що проблема ядерного стримування та відповідального лідерства залишається актуальною. Українські дослідники справедливо наголошують, що приклад Кеннеді є протилежністю до політики шантажу, яку використовує нинішнє керівництво РФ .

Досвід Кеннеді нагадує: сила лідера – у стриманості, стратегічному мисленні й здатності уникнути конфлікту, а не провокувати його. Саме тому його модель лідерства залишається актуальною відповіддю на виклики сьогодення. Кеннеді показав, що справжня сила лідера – не в демонстрації сили, а в умінні уникнути катастрофи. Його стратегія залишається актуальним зразком політичного мислення у глобальну добу. Його у врегулюванні Карибської кризи демонструє, що ефективне політичне лідерство в умовах глобальної загрози ґрунтується не лише на військовій силі, але й на стриманості, комунікації та здатності до компромісу – що є надзвичайно актуальним у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Kennedy, R. F. (1969). Thirteen Days: A Memoir of the Cuban Missile Crisis.
1. 2.Плохій С. Ядерне безумство.Історія Карибської кризи. /пер. з англ. Романа Клочка. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. – 368 с.
2. 3.Graham T. Allison .Essence of Decision,1971. - 256 p.

Чичуріна Анастасія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА – ДВІ СТОРОНИ ОДНОГО ПРОЦЕСУ

Суспільство – це сукупність відносин між людьми, соціальних груп, інститутів, що забезпечують узгодження інтересів і життєдіяльність.

Держава – організація політичної влади з територією, суверенітетом і монополією на легітимне застосування сили.

Держава та суспільство взаємозалежні: держава походить із суспільства, але діє й впливає на нього.

На ранніх етапах (племенна, родова організація) влада була неформальною, заснованою на традиціях, звичаях, авторитеті старших.

З розвитком приватної власності, соціального поділу праці, економічного зростання виникла потреба в інститутах влади – формування ранніх державних утворень.

У класифікації історичних типів держав за формаційним підходом виділяють рабовласницькі, феодальні, капіталістичні форми.

Поступово виникає концепція суспільного договору як пояснення легітимності державної влади (Гоббс, Локк, Руссо) – це перехід до сучасних державних форм.

В Україні державницькі традиції мають коріння: Київська Русь, Галицько-Волинська держава, козацька держава, згодом – національно-визвольні змагання XX ст.

Держава виконує функції управління, підтримки порядку, безпеки, регулювання економіки, соціального захисту.

Важлива роль громадянського суспільства – інституції, які перебувають поза державною владою (громадські організації, ЗМІ, профспілки) і контролюють її дії.

Взаємодія держави і суспільства має будуватися на діалозі, повазі прав людини, прозорості влади. Надмірне втручання держави або слабкість громадянського суспільства призводить до узурпації влади.

Політична культура, участь громадян у виборах, референдумах, громадські ініціативи – це індикатори здорових взаємин між владою і суспільством.

Правова держава – це форма держави, де верховенство права, гарантія прав і свобод громадян, поділ влади є основними принципами.

Вона має ознаки: законність, обмеженість владних повноважень, незалежна судова влада, захист прав людини.

Джерела права – це форми, в яких виражаються правові норми: нормативно-правові акти, міжнародні договори, судова практика (прецеденти), звичаї тощо.

У правовій системі України основні джерела: Конституція, закони, підзаконні акти, міжнародні договори, судові рішення (прецеденти)

Для України важливою є проблема впровадження судового прецеденту як обов'язкового джерела права – ускладнення через традицію кодифікації, але вже існують «зразкові справи» як крок у цьому напрямі.

Висновок.Суспільство й держава – це дві сторони одного процесу: перш ніж держава виникне, мають сформуватися суспільні потреби та організовані відносини.

Історичний розвиток модифікує форми держави, правові інститути, соціальні відносини.

Соціально-політична рівновага між владою та громадянським суспільством – умова справедливого управління.

Правовий аспект гарантує, щоб держава діяла в рамках норм, а не була самодуром. Для України завдання – проектувати державу, де право діятиме на користь людини.

Список використаних джерел

1. Крестовська Н. М. Історичні типи держав: https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava/1512-storichn-tipi-derzhav.html
2. Форми (джерела) права та їх особливості: https://studies.in.ua/teorija-derzhavy-ta-prava-lekcii/4379-formi-dzherela-prava-ta-yih-osoblivosti.html
3. Правова система України: основні джерела права: https://consultant.net.ua/consultant-article/7446
4. Судовий прецедент у системі джерел права України: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2018/pdf/46.pdf
5. Взаємодія громадянського суспільства і держави: https://studies.in.ua/vz_gr_sys_seminaru/1324-vzayemodya-gromadyanskogo-susplstva-derzhavi.html
6. Громадянське суспільство та правова держава: https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17558/

Шарага В'ячеслав Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С

ЧОМУ СІЧ НАЗИВАЛИ «ДЕРЖАВОЮ В ДЕРЖАВІ»?

Запорізька Січ є важливим елементом української історії та культури, що має велике значення для розуміння процесів державотворення на території України в XVI–XVIII століттях. Однією з її особливостей було те, що Січ функціонувала як самостійна політична й військова одиниця, зберігаючи значну автономію навіть в умовах васальної залежності від

сусідніх держав. Саме це стало підставою для формування уявлення про Січ як про «державу в державі». Дослідження природи цієї автономії та її історичної ролі залишається актуальним.

Метою дослідження є аналіз причин, через які Січ отримала таку характеристику в історичній пам'яті українців, а також визначення політичних, соціальних і військових чинників, що забезпечували її функціонування як окремої державної структури. Завдання дослідження включають вивчення політичної автономії Січі, її взаємодії з іншими державами та впливу її устрою на формування української національної ідентичності.

Запорізька Січ була відносно незалежною військовою й політичною організацією, що мала власні закони, систему управління та органи влади. Кошовий отаман обирався на загальному військовому сході, який виконував функції найвищого органу управління. Кошова рада та старшина здійснювали керівництво внутрішніми справами, що дозволяло Січі уникати прямого втручання з боку центральних органів влади інших держав. Хоча формально Січ визнавала васальну залежність від польської, а згодом і російської корони, її автономія в питаннях війни, дипломатії та внутрішньої політики залишалася досить широкою.

У межах Січі також існувала власна економічна система, що включала землеробство, ремесла та торговельну діяльність, які розвивалися незалежно від контролю центральної влади. Козацький лад забезпечував високий рівень самоврядування та соціальної організованості, що вирізняло Січ від інших українських земель і надавало їй риси окремої політичної спільноти.

Особливо важливою була військова функція Січі. Вона залишалася самостійною у відсічі зовнішніх загроз, зокрема з боку Османської імперії та Кримського ханства. Козаки нерідко укладали договори самостійно, без посередництва інших держав, що додатково підкреслювало їхню автономність. Запорізька Січ виконувала не лише оборонні, а й політичні функції, що суттєво впливали на історичний розвиток українських земель.

Таким чином, завдяки політичній та військовій самостійності, власному устрою та економічній автономії Запорізька Січ стала явищем, яке справедливо визначають як «державу в державі». Її існування підтверджує здатність українського суспільства до самоврядування навіть у складних геополітичних умовах.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Видавництво: Наукова думка, 1992.
2. Калініченко В. В. и др. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. – 2016.
3. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. Видавництво: Наукова думка, 1990.

Шахвета Дар'я Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.

ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У сучасних умовах російсько-української війни особливої актуальності набуває питання взаємодії держави та громадянського суспільства. Збройна агресія Російської Федерації спричинила не лише військові й політичні виклики, а й потребу в переосмисленні ролі громадян у забезпеченні національної безпеки, стійкості та відновленні країни. В умовах війни саме синергія державних інституцій і активності громадянського суспільства стає вирішальним чинником збереження суверенітету, демократії та соціальної єдності України.

З початку повномасштабного вторгнення довіра українців до волонтерських і громадських організацій суттєво зросла. Громадянське суспільство швидко адаптувалося до нових реалій та переформатувало свою діяльність. Поширилися нові волонтерські рухи, що займаються допомогою постраждалим від війни, підтримкою тварин, які були покинуті напризволяще, евакуацією населення з прифронтових територій, організацією відбудови та гуманітарних програм. Організації, які до 2022 року працювали у сферах антикорупційної

діяльності, охорони здоров'я чи освіти, продовжили свою роботу, але з акцентом на мінімізацію наслідків війни та підтримку громадян [1].

Держава, зі свого боку, виступає головним організатором і координатором національного спротиву, забезпечуючи стабільне функціонування всіх сфер суспільного життя в умовах воєнного стану. Вона здійснює мобілізацію ресурсів, організовує оборону, трансформує сектор безпеки й оборони, забезпечує діяльність Збройних Сил України, Сил територіальної оборони та органів цивільного захисту. Паралельно держава несе відповідальність за дипломатичний фронт – формування міжнародної коаліції на підтримку України, залучення військової, фінансової й гуманітарної допомоги.

Важливою залишається також діяльність уряду з підтримання функціонування критичної інфраструктури, систем охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення. Особливе місце займає інформаційна політика: протидія російській пропаганді, формування єдиного інформаційного простору, забезпечення довіри до державних інституцій. Держава реалізує програми відновлення зруйнованих територій, розробляє механізми підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших громадян, постраждалих від війни.

З лютого 2022 року громадянське суспільство України справедливо можна назвати волонтерським: більшість організацій і рухів перепрофілювали свою діяльність на допомогу українським військовим та цивільному населенню. Здійснюється масштабна робота з документування воєнних злочинів, надання гуманітарної допомоги, збору коштів на технічні засоби, транспорт та амуніцію. Значна кількість громадян долучилася до лав Збройних Сил України, де виконують завдання щодо оборони держави та звільнення тимчасово окупованих територій [2, с. 18].

Отже, у період російсько-української війни держава та громадянське суспільство діють як єдина система, об'єднана спільною метою – захистом незалежності та майбутнього України. Держава забезпечує стратегічне керівництво, правопорядок і безпеку, тоді як громадяни демонструють ініціативу, солідарність та готовність діяти заради спільного блага. Взаємодія цих двох сил формує основу національної стійкості, сприяє зміцненню демократії й утвердженню нової моделі суспільних відносин, що ґрунтується на довірі, відповідальності та патріотизмі.

Список використаних джерел

1. Що відбулося з громадянським суспільством в умовах повномасштабної війни. Дослідження. URL: https://goldameir.institute/2024/07/shho-vidbulosya-z-gromadyanskym-suspilstvom-v-umovah-povnomasshtabnoyi-vijny-doslidzhennya/ (дата звернення: 01.11.2025).
2. Волківський М. А. Громадянське суспільство в Україні: особливості формування і роль у становленні держави. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 20 с.

Ширай Андрій
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Формування політичних інститутів є центральною темою сучасної політичної науки, зокрема в державах, що проходять трансформацію. У західній академічній традиції політичні інститути вважаються фундаментом успішного розвитку держави, тоді як в Україні їхня роль часто пояснювалася як спадок радянського минулого. Проте такий підхід не розкриває глибинних механізмів формування і функціонування інститутів.

Згідно з теорією політичних систем рушійною силою політики виступає боротьба за доступ до ресурсів. Первинний розподіл ресурсів відбувається у економічній сфері, а політика

забезпечує їх подальший перерозподіл через вплив на процес ухвалення рішень чи через застосування примусу. Перемога в такій конкурентній боротьбі залежить від концентрації ресурсів впливу та здатності придушити опір тих груп, які стають об'єктом експропріації цих ресурсів [2].

У цьому контексті захист прав власності має не тільки юридичний, але й економічний і політичний аспект. Витрати на охорону прав власності стають прибутками тих, хто виконує функцію «охоронців». Конкуренція між претендентами на ресурси є взаємовитратною, тому суспільство створює систему правил – політичні інститути, які покликані знижувати витрати боротьби, регулювати поведінку акторів, передбачати санкції за порушення. Якщо вигода від порушення норм перевищує ризик покарання – таке порушення стає раціональним. У результаті відбувається «розмивання» правил, їхня втрати визначеності і легалізація фактично незаконних дій. Тривале ігнорування цих норм підриває функціональність інститутів, стимулює появу нових – часто у формі неформальних угод, які паралельно діють із формальними [2].

Монопольне право держави на легальне застосування насильства закріплює її центральну роль у політичній системі[4]. Саме держава визначає доступ до найбільш прибуткових сфер діяльності – це породжує ренту: прибуток, отриманий не через виробництво, а через політичні рішення і розподіл ресурсів. Реальними суб'єктами політики стають ті, хто володіє концентрованими ресурсами влади – що в сучасному світі становить незначну меншість населення. Економічні ресурси конвертуються у соціальні, культурні й політичні, закарбовуючи нерівність доступу до влади [3].

Встановлені інститути визначають правила доступу до ресурсів і можливості їх використання [1]. Навіть якщо вони безпосередньо не розподіляють ресурси, через обмеження знижують рівень конкуренції і впливають на витрати діяльності. Наприклад, штучні бар'єри: високі ліцензійні вимоги, великий статутний капітал, складність розірвання договорів оренди землі – зменшують конкуренцію і перерозподіляють вигоди на користь привілейованих груп. В Україні такі практики проявляються через обмежений доступ до прибуткових сфер бізнесу, складність договорів оренди землі тощо. Усе це формує політичну залежність більшості від меншості, що володіє владними ресурсами [3].

Політичні інститути слугують інструментом закріплення статус-кво у відносинах між групами. В умовах нестійкої рівноваги інститути забезпечують циркуляцію еліт і створюють ілюзію політичної конкуренції, хоча реальні альтернативи маргіналізуються. Одним із важливих механізмів є міжелітні пакти – неформальні угоди про розподіл сфер впливу, які згодом можуть трансформуватися у формальні конституційні зміни [1]. Формальні й неформальні інститути співіснують: у першому випадку – закони і офіційні інституції, у другому – персональні зв'язки, лобізм, тіньові практики. Це породжує взаємопроникнення формального і тіньового порядку: незаконні доходи легалізуються, офіційні посади використовуються для кримінального збагачення.

Отже, система політичних інститутів виконує передусім функцію збереження рівноваги між суб'єктами конкуренції, мінімізуючи витрати еліт на боротьбу. Її соціальна неефективність полягає в тому, що вона обслуговує інтереси меншості, закріплює нерівноправний доступ до ресурсів і консервує існуючі виробничі відносини. Привілейований доступ до ресурсів та інституційні бар'єри стають причиною гальмування розвитку суспільства, навіть якщо довгостроково це шкодить самим елітам.

Таким чином, хоча політичні інститути покликані регулювати конкуренцію за ресурси, на практиці вони часто закріплюють нерівність і привілеї вузького кола. Їхня головна функція – не в забезпеченні суспільного розвитку, а у збереженні статус-кво та легітимації влади еліт.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. В. Політичні інститути: механізм формування в конкурентному середовищі //Сучасне суспільство. – 2014. – №. 1. – С. 15-28.–URL:

https://repo.btu.kharkiv.ua/items/f8e64ee3-3352-4a47-8bfd-5e577c5be94e. – Дата звернення: 02.11.2025.
2. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ». – 2018.– URL: https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/5be81452-585c-46e4-8c56-2478c30a78f0/content– Дата звернення: 02.11.2025.
3. Воронянський О. В. Постмодерн: постіндустріальні трансформації соціуму та глобальний злам політичного ландшафту. – 2025.– URL: https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/3f46cfce-f305-4bc4-8cae-7c5c300c3cd2/content – Дата звернення: 02.11.2025.
4. Гапоненко В. А. Державна політика та політичні інститути в Україні / В. А. Гапоненко. – Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, 2017. – № 22. – С. 65-76. –: URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/97e2eb91-875c-44a9-9a27-0ef7ab28b86f/content. – Дата звернення: 02.11.2025.

Артамонова Консуела Миколаївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах воєнної агресії проти України права людини зазнають системних загроз: від прямого насильства та руйнування інфраструктури до психологічної травматизації, втрати домівки та вимушеного переміщення. Однією з ключових проблем є те, що воєнний стан передбачає низку обмежень прав і свобод, зокрема свободи пересування, свободи зібрань та доступу до інформації. Однак ці обмеження не повинні розглядатися як відмова від принципу верховенства права. Вони мають залишатися тимчасовими, пропорційними та застосовуватися виключно для забезпечення національної безпеки. Як зазначає О. Воронянський, порушення механізмів реалізації прав призводить до «розриву між громадянином та інститутами держави, що створює підґрунтя для знецінення політичної участі» [1, с. 42]. Захист прав і свобод визначає рівень довіри до держави та її інститутів. Відповідно до сучасних політологічних підходів, національна безпека розглядається як сукупність умов, що дозволяють державі гарантувати громадянам реалізацію їхніх прав і свобод [2, с. 118]. У контексті збройного конфлікту, внутрішніх соціальних трансформацій та посилення інформаційних загроз права людини виступають не лише юридичними гарантіями, а й основою суспільної стабільності та політичної суб'єктності громадян, забезпечуючи тим самим умови для суспільної єдності та стійкості нації. Право «не є абстрактною нормою, воно відображає реальний баланс владних і соціальних ресурсів» [3, с. 15]. Тому порушення пропорційності між безпекою та правами може призвести до зростання нерівності і конфліктності.

У захисті прав людини під час війни особливу роль відіграють державні та громадські інститути соціальної влади. Насамперед важливе значення має діяльність судової влади, оскільки вона зберігає можливість оскарження рішень державних органів і захисту порушених прав навіть у надзвичайних умовах. Забезпечення роботи судів, впровадження дистанційних форм провадження, гарантування доступу до адвокатської допомоги знижують ризик правової дискримінації та сприяють утвердженню довіри громадян до державних інституцій. Особливе місце у системі захисту прав людини під час війни посідає інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який здійснює моніторинг ситуації з дотриманням прав і свобод, реагує на порушення та ініціює нормативні зміни., сприяючи відновленню порушених прав, забезпеченню гуманітарної підтримки постраждалим, а також інформуванню міжнародних структур про факти воєнних злочинів і порушень прав людини [5].

Не менш важливим є внесок органів місцевого самоврядування, які забезпечують оперативну підтримку внутрішньо переміщених осіб, організовують евакуацію, облаштування тимчасового житла, забезпечення доступу до соціальних послуг та медичної допомоги. Саме на місцевому рівні реалізуються програми інтеграції, що мінімізують соціальну ізоляцію переселенців та сприяють їх включенню в громаду. Дослідження показують, що ефективність таких заходів значною мірою залежить від взаємодії державних структур та громадських організацій, волонтерських мереж і місцевого бізнесу.

Таким чином, інститути влади забезпечують захист прав людини за кількома ключовими напрямами: підтримка роботи правової та судової системи, діяльність Уповноваженого з прав людини, соціальна та гуманітарна допомога населенню на місцевому рівні. У своїй сукупності ці механізми не лише пом'якшують наслідки війни для громадян, а й формують основу суспільної стійкості та відчуття належності до держави, яка здатна захистити своїх громадян навіть в умовах екзистенційної загрози.

Їхня діяльність підтримує довіру громадян до держави, забезпечує відчуття соціальної підтримки та участі у спільній справі. Під час війни державні інституції мають забезпечити

безперервне функціонування правових механізмів, оскільки саме вони є фундаментом легітимності влади і громадянської довіри. Кожне порушення чи відновлення прав людини формує у громадян досвід взаємодії з державою. Якщо захист прав є ефективним, це зміцнює відчуття спільності, відповідальності й політичної суб'єктності. Якщо ж особа не отримує підтримки, це веде до фрустрації, соціальної ізоляції та делегітимації державних інститутів.

У сучасному суспільстві, «суб'єктність трансформується в бік індивідуалізованих і мережевих форм участі, що потребує нових механізмів правового захисту» [1, с. 39]. Це означає, що забезпечення прав є не лише юридичним процесом, а й практикою включення громадян у прийняття рішень. Ефективний захист прав можливий лише за умови усвідомленої взаємодії громадянина з публічними інститутами та розвитку політичної культури відповідальності [4].

Таким чином, захист прав людини стає не лише правовою та гуманістичною вимогою, а й необхідною умовою національної безпеки, що забезпечує внутрішню єдність у період загрози. Україна, обравши європейський шлях розвитку, повинна продовжувати реформування судової системи, удосконалення законодавства та розвиток правової культури суспільства. Отже, захист прав людини – це не лише обов'язок держави, а й гарантія її безпечного та демократичного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Воронянський О. В. Проблеми трансформації політичної суб'єктності в постіндустріальному суспільстві // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – 2020. – Т. 2, № 1–18. – С. 37–47.

2. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ»: навч. посіб. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. – 432 с.

3. Воронянський О. В. Право як відображення соціальної стратифікації в конфігурації влади. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2025. – 268 с.

4. Костенко О. М. Людська безпека як концепт сучасної державної політики // Український соціум. – 2019. – № 4(71). – С. 17–2

5. Мартинюк О. П. Роль інституту омбудсмена у захисті прав людини в умовах кризи // Вісник НАДУ. – 2022. – № 1. – С. 64–72.

Байбородіна Анастасія Михайлівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі технології займають величезне місце в нашому житті. они полегшують спілкування, навчання, роботу, але водночас впливають на наші права, безпеку й навіть психологічний стан. Права людини – це не просто юридичні норми, це гарантії того, що кожна людина може вільно розвиватися, відчувати себе захищеною та гідною.

З появою цифрових технологій, інтернету та соціальних мереж ми отримали нові можливості для самовираження. Проте разом із цим виникли й нові загрози: кібербулінг, витік особистих даних, маніпуляції у медіапросторі. Часто людина навіть не помічає, як її права на приватність

чи свободу слова можуть бути порушені. Особливо гостро це питання постає серед молоді, яка більшість часу проводить онлайн. Для студентів це звичне середовище навчання, але водночас простір ризику. Відсутність контролю за власною інформацією або необережність у спілкуванні можуть мати серйозні наслідки. Тут важливо знати свої цифрові права – наприклад, право на захист персональних даних, право на безпечне інтернет-середовище, право на недискримінацію.

Крім того, технології впливають і на психологічний стан людини. Постійний потік інформації, порівняння себе з іншими в соцмережах, перевантаження від гаджетів можуть призводити до тривожності та емоційного вигорання. Водночас сучасні технології можуть і допомагати

– наприклад, через онлайн-консультації з психологами, освітні курси чи застосунки для контролю емоційного здоров'я.

На мою думку, важливо вміти користуватися технологіями свідомо: дотримуватися цифрової етики, не поширювати неправдиву інформацію, поважати право інших на приватність. Технології мають служити людині, а не навпаки. І саме від нашої культури поведінки в інтернеті залежить, чи збережемо ми свої права й психологічне благополуччя.

Сучасний етап розвитку суспільства часто називають "цифровою епохою". Ми залишаємо слід майже у кожній дії – від банківських операцій до коментарів у соцмережах. Це зручно, але водночас створює ситуацію, коли про людину можна дізнатися практично все. Тут виникає дилема: з одного боку, технології допомагають забезпечити безпеку (наприклад, через відеоспостереження чи онлайн-ідентифікацію), а з іншого – можуть стати засобом контролю, що порушує приватність.

Ще одна важлива тема – це використання штучного інтелекту. Він уже застосовується в медицині, освіті, навіть у судовій системі. Але хто несе відповідальність, якщо алгоритм помиляється або дискримінує людину? Чи можна говорити про право на "цифрову справедливість"? Це новий виклик, який сучасне суспільство ще тільки починає усвідомлювати.

Не менш актуальним є вплив соціальних мереж. Вони стали місцем, де людина може вільно висловлювати свою думку, але іноді ця свобода переходить у ворожість, хейт або булінг. Кожен має право на самовираження, але також і на повагу до себе. Тому культура спілкування

в інтернеті – це питання не тільки виховання, а й прав людини. Іноді здається, що технології "крадуть" у нас живе спілкування. Люди частіше пишуть повідомлення, ніж говорять наживо, більше переглядають чужі фото, ніж зустрічаються. Це змінює психологію сучасної людини,

з'являється відчуття самотності навіть при великій кількості онлайн- друзів. Психологи вже називають це "цифровою ізоляцією".

Водночас не можна заперечувати користь технологій. Вони допомагають людям з інвалідністю, створюють доступ до освіти в будь-якому місці, рятують життя через телемедицину чи швидке реагування служб. Проблема не в самих технологіях, а в тому, як ми їх використовуємо.

Ще один важливий аспект – це цифрова безпека. Багато людей не задумуються, що, викладаючи особисту інформацію в інтернет, вони відкривають доступ не лише друзям, а й незнайомцям. Це може призвести до шахрайства, шантажу чи навіть переслідування. Тому знати основи кібергігієни зараз так само важливо, як і вміти поводитися у суспільстві.

Як студентка, я бачу, що сучасна молодь потребує більше інформації про цифрові права. У навчальних закладах доцільно проводити тренінги або інтерактивні лекції, щоб пояснювати, як захистити себе в інтернеті, як розпізнати фейки, не піддаватися маніпуляціям і зберігати психологічний баланс у цифровому середовищі.

На мою думку, майбутнє за поєднанням технологій і гуманності. Розвиток штучного інтелекту, віртуальної реальності, роботизації повинен враховувати головний принцип – пріоритет людини. Адже технічний прогрес не має сенсу, якщо він знижує цінність людського життя або руйнує психологічну рівновагу суспільства.

Висновки

1. Сучасні технології відкривають великі можливості, але водночас несуть ризики для прав людини та психологічного благополуччя.

2. Необхідно підвищувати рівень цифрової грамотності, навчати людей безпечній поведінці в інтернеті.

3. Повага до приватності, свободи слова та психологічного комфорту інших є важливою частиною цифрової культури.

4. Технологічний прогрес повинен базуватися на гуманістичних цінностях і не порушувати головне право – бути Людиною.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. – ООН, 1948.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. – Рада Європи,
3. 1950.
4. Головко, І. Цифрові права людини в епоху технологій. – Київ: Юрінком Інтер,
5. 2022.
6. Нікітіна, Л. Психологічні наслідки цифрової залежності. – Харків: Освіта, 2023.
7. Ковальчук, М. Цифрова етика та медіаграмотність молоді. – Львів: Світ, 2024.
8. European Union Agency for Fundamental Rights. Data protection and privacy in the
9. digital age. – FRA Report, 2023.

Більчик Вікторія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВОБОДУ СЛОВА І ПРИВАТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У XXI столітті соціальні мережі стали основними платформами для комунікації, самовираження та обміну інформацією. Їхня роль у сучасному житті є надзвичайно важливою: люди використовують соціальні мережі не лише для спілкування, а й для навчання, роботи, участі у громадських ініціативах та навіть у політичних процесах. Якщо подивитися з одного боку, то вони сприяють розвитку демократії та забезпеченню свободи слова, адже кожен користувач отримує можливість донести власну позицію до широкої аудиторії. З іншого боку - виникають серйозні виклики щодо захисту приватності користувачів, достовірності інформації та етики модерації контенту, що перетворює соціальні мережі на складний простір суперечностей.

Соціальні мережі надають індивідуумам можливість висловлювати і розповсюджувати свої думки та ідеї без майже будь-яких обмежень. Це створює унікальне середовище для розвитку свободи слова - однієї з головних демократичних цінностей. Проте, зростаючий обсяг дезінформації, мови ненависті, маніпуляцій і екстремістського контенту ставить перед суспільством питання: де проходить ця межа між свободою вираження та необхідністю обмежень? Надмірне регулювання може стати проявом цензури, тоді як повна відсутність контролю - шляхом до хаосу, ненависті й підриву довіри між людьми. Тому сучасні філософи й правознавці шукають оптимальний баланс між свободою особистості та безпекою суспільства.

Збір та аналіз особистих даних користувачів соціальними мережами викликає все більше занепокоєння щодо порушення приватності людей. Сучасні платформи, збираючи величезні масиви інформації - від пошукових запитів до геолокації, - фактично створюють цифрові профілі кожної людини. Такі дії часто відбуваються без чіткого усвідомлення користувачами наслідків. Витоки даних, несанкціоноване використання особистої інформації та відсутність прозорості в політиках конфіденційності ставлять під загрозу основні права користувачів, гарантовані міжнародними документами, зокрема Загальною декларацією прав людини (ООН, 1948), де в статті 12 проголошено право кожного на недоторканність приватного життя.

Платформи соціальних мереж, такі як Facebook, Twitter (нині X), Instagram чи TikTok, активно займаються модерацією контенту, намагаючись запобігти поширенню фейкових новин і мови ворожнечі. Однак питання щодо прозорості алгоритмів, можливих упереджень у прийнятті рішень та впливу політичних або комерційних інтересів на процес модерації залишаються відкритими. Часто користувачі навіть не розуміють, чому саме їхні пости були видалені або обмежені, що створює відчуття несправедливості. Таким чином, боротьба з небезпечним контентом може перерости в інструмент впливу на свободу слова, якщо не існує зрозумілих і публічних правил.

Оскільки приватність є фундаментальною складовою людської гідності та автономії, з філософського погляду люди цінують її не лише як практичне право, а й як прояв свободи самовизначення. Згідно з ідеями, викладеними в праці «Сучасна філософія прав людини» (за ред. О. Г. Яценка, 2021), захист приватності є одним із виявів поваги до особистості, її моральної автономії та духовної цінності. Втрата контролю над власними даними або постійний нагляд порушує відчуття особистої цілісності й здатність критично мислити, адже людина починає підлаштовувати свою поведінку під очікування зовнішніх спостерігачів. Це створює феномен так званого "цифрового конформізму", коли страх перед осудом або спостереженням змушує людей змінювати свою думку або уникати публічного висловлення.

Таким чином, захист приватності стає не лише юридичним питанням, а й етичним і філософським викликом сучасного суспільства. Втрата приватного простору може призвести до руйнування індивідуальної свободи, а надмірна відкритість - до формування суспільства постійного контролю, де особа більше не відчуває себе незалежною. Ця проблема вимагає комплексного підходу: поєднання правового регулювання, цифрової грамотності користувачів і відповідальної політики самих платформ.

Забезпечення балансу між правом на свободу вираження та необхідністю обмежень для захисту суспільної безпеки, порядку та прав інших осіб є складним завданням. Міжнародні стандарти надають орієнтири для визначення меж цих обмежень, однак кожне суспільство має шукати власні механізми узгодження цих прав у цифровому середовищі. В Україні такі дискусії лише набирають актуальності, особливо в умовах війни, коли питання інформаційної безпеки стоїть на першому місці.

Надалі зацікавлення соціальними мережами, ймовірно, зменшуватиметься серед тих користувачів, для яких найважливішими залишаються приватність і внутрішній спокій. Це змушує платформи змінювати свої підходи до збору даних та посилювати механізми захисту конфіденційності. Для збереження довіри користувачів соціальні мережі повинні забезпечити максимальну прозорість своїх алгоритмів модерації, політик конфіденційності та способів використання персональних даних. Також важливо впроваджувати міжнародні стандарти безпеки та цифрової етики, що допоможуть узгодити інтереси користувачів, держав і бізнесу.

Підсумовуючи, можна сказати, що сучасне суспільство стоїть перед складним завданням: поєднати технологічний прогрес із повагою до людської гідності та прав людини. Тільки через усвідомлення цінності приватності й свободи слова як взаємодоповнюючих принципів можна побудувати гармонійний цифровий простір, де людина залишатиметься головною цінністю, а не лише джерелом даних.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. – ООН, 1948.
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Сучасна філософія прав людини. За ред. О. Г. Яценка. Харків: Основа, 2021.
4. Закон України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 р. № 2297-VI
5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text

Бобровський Богдан Андрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Права людини – це природні можливості індивида, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя.

Права людини мають природну сутність і є невід'ємними від індивіда, вони позатериторіальні і позанаціональні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, є об'єктом міжнародно-правового регулювання та захисту.

Основними правами людини є:

1) можливості людини діяти певним чином або утримуватися від певних дій, спрямованих на задоволення потреб, без яких вона не в змозі нормально існувати і розвиватися;

2) можливості, що обумовлені біологічною сутністю людини, належать їй від народження і не потребують дозволу з боку кого б там не було, у тому числі держави – це природні невідчужувані права;

3) можливості, які не обмежені територією держави і не залежать від національної належності людини, вони походять від природи людини і покликані формувати та підтримувати в людині почуття власної гідності, її індивідуальність;

4) можливості, що є залежними (у плані здійснення) від можливостей суспільства – рівня його економічного, політико-соціального, духовно-культурного розвитку. Зрозуміло, що рівень розвитку суспільства не залишається незмінним, так само, як і потреби самої людини;

5) можливості, що мають правовий характер, оскільки внесені до законодавчих актів, які створені в межах держави і на міжнародному рівні. Визнання, дотримання, охорона і захист державами (у результаті угод) основних прав людини, закріплених на міжнародному рівні, є свідченням про те, що вони стали не лише об'єктом міжнародного регулювання, але й міжнародними стандартами.

До особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України відносять:

– право на життя (ст. 27 Конституції України);

– право на повагу своєї гідності (ст. 28 Конституції України);

– право на особисту свободу і недоторканість (ст. 29 Конституції України);

– право на таємницю особистого життя (ст.ст. 31, 32, 51, 52 Конституції України);

– право на недоторканість житла (ст. 30 Конституції України);

– свобода світогляду і віросповідання (ст. 35 Конституції України);

– свобода пересування та право вільного вибору місця проживання (ст. 33 Конституції України);

– право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 Конституції України);

– право на судовий захист своїх прав (ст. 55 Конституції України);

– право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, завданої органами державної влади чи органами місцевого самоврядування (ст. 56 Конституції України);

– право знати свої права (ст. 59 Конституції України);

– свобода від зобов'язання виконувати явно злочинні розпорядження і накази (ст. 60 Конституції України);

Відповідно до ст. 3 Цивільно процесуального кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Європейський суд з прав людини – це міжнародна судова установа, уповноважена розглядати заяви осіб, які скаржаться на порушення своїх прав, передбачених Європейською

конвенцією з прав людини. Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого значна кількість європейських держав домовилися забезпечувати певні основні права. Ці права викладені у самій Конвенції.

Суд може розглядати лише ті заяви, які спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію та відповідні протоколи, і які стосуються подій, що відбувалися після дати ратифікації.

Людина може звернутися до Суду лише зі скаргами, предмет яких перебуває у сфері відповідальності суб'єкта владних повноважень (наприклад: парламенту, суду, прокуратури тощо) однієї з цих держав. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних інституцій.

Суд приймає заяви до розгляду лише після того, як були використані усі внутрішні засоби юридичного захисту, і лише протягом шести місяців з дати винесення остаточного рішення. Суд не розглядає заяву, яка не відповідає цим умовам прийнятності.

Надзвичайно важливо, щоб перед зверненням до Суду людина використала усі засоби судового захисту в державі, проти якої спрямована заява, які могли б призвести до усунення порушення, що є предметом оскарження; в протилежному випадку людина маєт довести, що такі засоби захисту є неефективними. Це означає, що спочатку слід звернутися до національних судів, яким підсудна справа, включаючи відповідну вищу судову інстанцію, для захисту своїх прав, про порушення яких Ви маєте намір поскаржитись до Суду. Крім того, використовуючи належні засоби захисту, необхідно дотримуватись національних процесуальних правил, зокрема, передбачених законодавством строків.

Висновок: Зміст матеріалу підкреслює, що головним обов'язком держави є не тільки проголошення прав людини, а й створення умов для їх практичного здійснення. Це означає наявність законодавчих гарантій, незалежних судів, діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, а також можливості звернення до міжнародних органів, таких як Європейський суд з прав людини. Отже, реалізація та захист прав людини у сучасному суспільстві – це спільна відповідальність держави і кожного громадянина. Від рівня дотримання цих прав залежить розвиток демократії, справедливості та соціальної стабільності в Україні.

Воронкіна Мирослава Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук., доц. Топоркова М.М.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ТА МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ

Умови воєнного стану завжди створюють великий виклик для захисту прав людини. Під час збройного конфлікту можуть відбуватися суттєві порушення прав та свобод. У такі часи дуже важливо максимально використовувати можливості внутрішніх та міжнародних механізмів, які захищають права людини. Внутрішні механізми включають конституцію і національні закони, які можуть забезпечувати гарантії прав людини навіть у періоді воєнного стану. Судова система також відіграє важливу роль у захисті прав людини, забезпечуючи доступ до правосуддя та відстоюючи права громадян. Крім того, національні омбудсмани та комісії з прав людини можуть виконувати функції контролю за діяльністю уряду та захищати права громадян у період воєнного стану.

В Україні до системи захисту прав людини входять значна кількість інституцій. Зокрема в Конституції України досить чітко визначено систему органів та посадових осіб різних рівнів, прерогатива яких – захист прав людини і громадянина. Таку систему складають: Президент України, Верховна Рада України, виконавчі органи влади, система судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура.

Варто зазначити, що під час воєнного стану функціонують також місцеві військові адміністрації, які несуть відповідальність за реалізацію базових соціальних прав населення: права на житло, медичну допомогу, соціальний захист та безпеку. Держава через свої органи намагається забезпечити мінімальні стандарти гідного життя навіть у прифронтових регіонах, що є проявом реального дотримання принципів гуманітарного права.

У той же час ключову роль у забезпеченні прав людини відіграють міжнародні механізми. Україна є стороною Європейської конвенції з прав людини, тому кожен громадянин має право звернутися до Європейського суду з прав людини у разі, якщо держава не забезпечила відповідного захисту. Європейський суд з прав людини вже розглядає сотні справ, пов'язаних із порушеннями прав українців через збройну агресію Російської Федерації, що підтверджує значення міжнародних гарантій навіть під час війни.

Захист прав людини під час війни – це не лише правова, але й моральна відповідальність держави. Сьогоднішні обставини викликають необхідність поліпшення національних механізмів фіксації воєнних злочинів, створення ефективної системи захисту постраждалих та збільшення рівня правової освіти населення. Особливо важливо, щоб громадяни зрозуміли, які права залишаються діючими навіть у стані війни, та які інституції можна використовувати для отримання допомоги.

Україна сьогодні показує світу приклад того, як у ході збройної агресії можна зберігати відданість принципам демократії, свободи та людяності.

Незважаючи на усі труднощі, наша держава продовжує розвивати правову систему, утримує співпрацю з міжнародними партнерами та бореться не лише за територіальну цілісність, а й за права кожного громадянина.

Отже, питання захисту прав людини на національному та міжнародному рівні залишається актуальним. Необхідно враховувати той фактор, що суспільство не є сталим об'єктом, йому притаманний постійний розвиток, який надсилає нові виклики на яку необхідно реагувати.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення: 18.02.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 18.02.2023).

3. Clarifying communication Regarding derogation measures. URL: https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf (дата звернення: 18.02.2023).

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4381

5. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 1 лютого – 31 липня 2022 року. URL:https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/18_dopovid_shchodo_sytuaciyi_z_pravamy_lyudyny_v_ukrayini_za_period_1_lyutogo_31_lypnya_2022_roku.pdf

Вірт Олександр Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК МОРАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ

У тезах розглянуто філософське осмислення прав людини як універсальної цінності та основи демократичного суспільства. Проаналізовано еволюцію уявлень про права людини, сучасні загрози їх дотриманню, а також роль держави, міжнародних організацій і

громадянського суспільства у їх захисті. Обґрунтовано необхідність моральної відповідальності особистості за реалізацію прав не лише власних, а й інших людей.

Проблема прав людини належить до центральних у сучасній філософії, етиці та політичній теорії. Права людини – це не лише правові норми, а й моральні орієнтири, що визначають межі свободи, справедливості та гідності. У XXI столітті поняття «права людини» стало універсальною мовою глобальної етики, однак одночасно й ареною численних суперечностей: між правом і владою, свободою і безпекою, індивідуальними та колективними інтересами.

Сучасний світ переживає глибокі соціальні та політичні трансформації – війни, міграційні кризи, технологічні зрушення, – які ставлять під сумнів сталі механізми захисту прав людини. Україна, перебуваючи у стані збройної агресії, особливо гостро відчуває необхідність захисту основних прав – на життя, свободу, безпеку, самовизначення. Тому філософське осмислення прав людини сьогодні є не лише теоретичним, а й життєво необхідним завданням.

Ідея прав людини бере свій початок ще в античній філософії, де стоїки розглядали людину як істоту розумну й вільну від народження. Арістотель говорив про природне право, яке стоїть вище від законів держави. Проте справжнє становлення концепції прав людини відбулося у Новий час – у працях Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта.

Локк визначав природні права людини як «життя, свободу і власність» – такі, що не можуть бути відібрані владою. Руссо розвивав ідею суспільного договору, згідно з якою держава повинна служити людині, а не навпаки. Кант вбачав у людині моральну істоту, яка має безумовну гідність і не може бути засобом досягнення чужих цілей.

Ці філософські підходи стали основою сучасної концепції прав людини, закріпленої у Загальній декларації прав людини 1948 року. Вона визначає права людини як невід'ємні, універсальні та рівні для всіх, незалежно від походження, статі, релігії чи національності.

З філософської точки зору, права людини мають не лише юридичну, а й моральну природу. Вони втілюють моральні принципи – гідність, свободу, рівність, справедливість. Тому порушення прав однієї людини є не лише правопорушенням, а й моральним злочином проти людяності.

Філософ Е. Левінас підкреслював, що етика починається з відповідальності перед Іншим. Тобто права людини мають сенс лише тоді, коли особа усвідомлює свою відповідальність за іншого. Саме тому проблема прав людини не зводиться до юридичних гарантій – вона потребує виховання моральної культури та емпатії.

Сучасна філософія прав людини розглядає їх не як «набір привілеїв», а як простір співіснування, де свобода однієї людини завершується там, де починається свобода іншої. Це підхід, заснований на діалозі, взаємоповазі й солідарності.

У глобалізованому світі постають нові типи порушень прав – цифровий контроль, фейкова інформація, кібератаки, маніпуляції свідомістю. Людина дедалі частіше стає об'єктом технологічного спостереження, що створює ризики для приватності, свободи слова та самовираження.

Крім того, війни, екологічні катастрофи, авторитарні режими та економічна нерівність призводять до масових порушень базових прав. Мільйони людей позбавлені права на безпеку, житло, освіту, медичну допомогу. В умовах війни в Україні права людини набули екзистенційного виміру: право на життя, гідність, свободу стають питанням виживання нації.

Водночас спостерігається тенденція до політизації концепції прав людини – їх використовують як інструмент впливу, а не як моральний імператив. Це створює небезпеку девальвації самих понять свободи й гідності.

Захист прав людини є пріоритетом кожної демократичної держави. В Україні ці принципи закріплено у Конституції, яка гарантує верховенство права, свободу совісті, слова, зібрань, рівність перед законом. Однак реальний стан дотримання прав людини залежить не

лише від законів, а й від ефективності інституцій – судів, правоохоронних органів, омбудсмена.

Велику роль відіграють міжнародні структури: ООН, Рада Європи, ОБСЄ, Міжнародний кримінальний суд. Вони створюють механізми контролю за дотриманням прав, розглядають скарги, здійснюють моніторинг ситуації у країнах. Особливе значення для України має Європейський суд з прав людини, рішення якого є обов'язковими до виконання.

Не менш важливим є громадянське суспільство – правозахисні організації, волонтерські рухи, журналісти, активісти. Саме вони часто стають першою лінією оборони прав людини, особливо в умовах війни та політичних криз.

Сучасна філософія стикається з новими питаннями: чи можна говорити про «цифрові права людини»? Як поєднати свободу слова з відповідальністю в інтернеті? Як забезпечити право на приватність у світі штучного інтелекту?

Поняття прав людини розширюється: з'являються права на доступ до інформації, на захист персональних даних, на цифрову безпеку. У майбутньому це може стати основою нової етики – етики відповідального використання технологій, де права людини слугують моральним орієнтиром для розвитку штучного інтелекту, біотехнологій і медіа.

Війна в Україні виявила не лише вразливість прав людини, а й їхню духовну силу. Захищаючи державу, українці відстоюють не лише територію, а й цінності – свободу, гідність, право бути собою. В умовах воєнного стану певні права можуть обмежуватися, але це має відбуватися виключно з метою захисту життя та безпеки громадян.

Водночас держава й суспільство повинні забезпечувати захист прав військових, переселенців, полонених, дітей, цивільного населення. Відновлення справедливості, документування воєнних злочинів, притягнення агресора до відповідальності – це не лише юридичне, а й моральне завдання глобального масштабу.

Права людини – це не просто норми міжнародного права, а етична основа цивілізації. Вони втілюють віру у цінність кожного життя, у здатність людини бути моральним суб'єктом, який має свободу волі.

Філософське розуміння прав людини вимагає усвідомлення їхньої двоєдності: права як свободи і права як обов'язку. Свобода без відповідальності перетворюється на свавілля, а право без моралі – на формальність. Тому справжній захист прав людини починається з внутрішньої культури, з усвідомлення власної гідності та гідності інших.

Права людини у сучасному вимірі – це не завершена система, а живий процес, що постійно змінюється під впливом історичних і технологічних факторів. Сьогодні, коли світ переживає війни, екологічні та інформаційні кризи, саме філософія прав людини здатна повернути гуманістичний сенс політиці, економіці, науці.

Захист прав людини – це не лише обов'язок держави, а й моральна відповідальність кожного. Лише поєднання правової культури, духовності та активної громадянської позиції може забезпечити гідне майбутнє людства.

Список використаних джерел

1. Кант І. До вічного миру. Київ: Юніверс, 2000. 182 с.
2. Локк Дж. Два трактати про правління. Київ: Основи, 2001. 368 с.
3. Руссо Ж.-Ж. Про суспільний договір. Київ: Юніверс, 2001. 240 с.
4. Левінас Е. Інакше, ніж бути, або по той бік сутності. Київ: Дух і літера, 2000. 312 с.
5. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник ООН.
6. Філософія прав людини: навч. посіб. / За ред. В. Кременя, С. Пролеєва. Київ: Либідь, 2014. 416 с.
7. Овчаренко І. В. Права людини в умовах глобалізації: філософський аспект. Харків: Право, 2018. 284 с.

8. Гавриляк В. І. Філософія прав людини: ціннісний вимір сучасності. Львів: Світ, 2020. 256 с.
9. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.

Вітчинова Таїсія Максимівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук доц. Топоркова М.М.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Права людини – це фундаментальні, невідчужувані та універсальні можливості кожної особи, що випливають із самої природи людини й визнаються найвищою соціальною цінністю. Вони закріплені в міжнародних і національних правових актах, серед яких провідне місце посідають Загальна декларація прав людини 1948 року, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також Конституція України. У сучасному світі права людини набувають багатовимірного характеру: поряд із класичними громадянськими, політичними, соціально-економічними та культурними правами дедалі більшої ваги набувають колективні, екологічні, інформаційні й цифрові права [2].

У XXI столітті концепція прав людини суттєво еволюціонувала. Якщо раніше вона ґрунтувалася на ідеях ліберального гуманізму, то сьогодні її розвиток визначається процесами глобалізації, цифровізації, воєнними конфліктами, екологічними кризами й технологічними викликами. Відповідно, розширюється розуміння правового захисту особи: він охоплює не лише державні механізми, а й діяльність міжнародних судів, недержавних організацій, громадянського суспільства, медіа та цифрових платформ. Зокрема, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) залишається ключовою інституцією, що гарантує дотримання Конвенції, а його практика є обов'язковою для України, що забезпечує інтеграцію європейських стандартів у національну правову систему [1, с. 247].

Одним із головних викликів сучасності є забезпечення прав людини в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Український контекст демонструє складність балансування між безпекою держави та свободами громадян. Наприклад, певні права можуть бути тимчасово обмежені (свобода пересування, право на мирні зібрання, недоторканність житла), але навіть у таких умовах держава зобов'язана дотримуватися принципів пропорційності, законності й гуманності. Особливу роль у захисті прав відіграють омбудсмен, суди, міжнародні організації (ООН, Рада Європи, ОБСЄ), які забезпечують моніторинг дотримання прав і надають інструменти для відновлення порушених свобод.

В умовах цифрової трансформації суспільства на перший план виходять інформаційні права людини: право на приватність, захист персональних даних, свободу вираження поглядів у мережі, право на доступ до інформації. Європейський досвід став зразком для національних систем, що адаптують свої правові норми до нових реалій. Поряд із цим зростає ризик цифрової дискримінації, стеження, кіберзлочинності, що вимагає створення міжнародних механізмів кіберзахисту та відповідального використання штучного інтелекту. У сучасному вимірі захист прав людини передбачає не лише правові, а й соціально-психологічні та освітні механізми. Формування правової культури, розвиток громадянської свідомості та освіти у сфері прав людини є необхідними умовами демократичного суспільства. Важливими інструментами виступають просвітницькі програми Ради Європи, діяльність правозахисних організацій, правові клініки при університетах. Вони не лише підвищують рівень обізнаності громадян, а й сприяють формуванню активної позиції у захисті власних і колективних прав [3, с. 280].

Аналіз сучасних тенденцій показує, що система захисту прав людини потребує інституційної модернізації та міжнародної солідарності. Зміцнення незалежності судів, забезпечення ефективного розслідування порушень, захист журналістів, активістів і вразливих груп населення – це ключові напрямки, що визначають рівень демократичності держави. У

цьому контексті Україна рухається в напрямі європейських стандартів, однак стикається з викликами війни, недосконалості законодавства та ресурсних обмежень [4, с. 123].

Отже, права людини є динамічною системою, що постійно розвивається відповідно до суспільних, технологічних і політичних змін. Їх ефективний захист можливий лише за умови комплексного підходу – поєднання національних і міжнародних механізмів, державних та недержавних інститутів, правових і освітніх заходів. Сучасний вимір прав людини – це простір взаємної відповідальності держави, громадян і світової спільноти, де повага до гідності кожної особи стає не лише нормою права, а й моральним імперативом глобального співіснування.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Д. Актуальні тенденції у захисті прав людини: перегляд механізмів міжнародного права. Міжнародне право та євроінтеграційні перспективи України: сучасні виклики. 2023. С. 247.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Організація Об'єднаних Націй. URL: https://www.un.org/ru/universal-declaration-human-rights/
3. Канєнберг-Санду О. Забезпечення прав людини в умовах військової агресії: сучасні виклики.Міжнародне право та євроінтеграційні перспективи України: сучасні виклики. 2023. С. 280.
4. Макаренко Л. О. Права і безпека людини в умовах сучасних викликів та загроз. Альманах права. 2022. С. 123–129.

Волохов Олег Вікторович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Концепція прав людини є фундаментальною основою сучасного демократичного світу та міжнародного правопорядку, закріпленою в Загальній декларації прав людини та конституціях більшості держав, включно з Україною

[1; 2]. Вона формує універсальні принципи гідності, свободи, рівності та справедливості, які є визначальними для розвитку правових систем і суспільних інститутів у всьому світі. Проте XXI століття, з його стрімкою цифровою трансформацією, глобалізацією та новими формами геополітичних конфліктів, ставить перед механізмами захисту прав людини безпрецедентні виклики. «Сучасний вимір» цього питання вимагає не лише переосмислення традиційних підходів, але й адаптації правових інструментів до нових технологічних, соціальних і політичних реалій.

Одним із найбільш значущих викликів сучасності стала цифровізація суспільного життя. З одного боку, технології забезпечили людині безпрецедентний доступ до інформації, знань і комунікації, створили умови для розвитку електронного врядування, дистанційної освіти, електронної медицини, вільного обміну думками та участі громадян у суспільному житті [3].

З іншого боку, цифровий простір породив низку ризиків і загроз: масове стеження з боку держав і корпорацій, несанкціонований збір та використання персональних даних, алгоритмічну дискримінацію, а також поширення дезінформації, мови ворожнечі та кіберзалякування. Усе це створює нову сферу конфлікту між свободою слова та правом на приватність.

Питання захисту цифрової ідентичності, права на забуття, безпеки персональних даних і контролю за діяльністю штучного інтелекту стають дедалі актуальнішими [5, с. 112]. Відповідно, держави повинні оновлювати законодавчі рамки, створювати незалежні

регуляторні органи та підвищувати цифрову грамотність населення, щоб гарантувати дотримання основоположних прав людини у віртуальному середовищі.

Не менш гострою залишається проблема захисту прав людини в умовах збройних конфліктів, особливо тих, що мають гібридний характер. Сучасні війни супроводжуються масштабними порушеннями міжнародного гуманітарного права: насильством щодо цивільного населення, руйнуванням життєво важливої інфраструктури, знищенням культурної спадщини, обмеженням доступу до медичної допомоги.

Особливе занепокоєння викликає становище військовополонених та цивільних заручників, які часто зазнають катувань, незаконного утримання чи депортацій. Український досвід останніх років підтверджує, наскільки необхідними є міжнародна солідарність, документування злочинів і формування системи міжнародних компенсаційних механізмів для постраждалих.

Крім того, глобалізація поглиблює соціально-економічні суперечності, що безпосередньо впливають на стан реалізації прав людини.

Масові міграційні процеси, трудова експлуатація, торгівля людьми, зміна клімату та екологічні катастрофи створюють нові виклики для світової спільноти. Бідність, нерівність доступу до ресурсів і дискримінація у сфері праці стають причинами порушення базових прав на життя, працю, освіту, безпечне довкілля [6, с. 88].

Забезпечення сталого розвитку, справедливого розподілу благ і соціального захисту вразливих верств населення має стати пріоритетом державної політики. Лише поєднання правових, економічних і соціальних заходів здатне створити умови, за яких права людини будуть не декларацією, а реальною практикою.

Отже, ефективний захист прав людини в сучасному вимірі вимагає комплексного підходу. Він включає не лише вдосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів, але й розвиток нових міжнародно-правових норм для регулювання цифрового простору, посилення інституційної спроможності національних (Омбудсман) та міжнародних (ЄСПЛ) механізмів захисту, а також підвищення рівня правової свідомості громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Чижов В. Варипаєв О. Права людини в умовах війни: український вимір // Юрій Липа: стратегія нації та культура українського духу (з нагоди 125-річчя від дня народження): збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської мультидисциплінарної науково практичної конференції з міжнародною участю 12 – 13 червня 2025 року. Львів: ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», 2025. С. 528-534. https://doi.org/10.31219/osf.io/kt85j_v1
3. Варипаєв О., Міносян А. Насильство в тоталітарних суспільствах: виклики і реалії в умовах сьогодення // Національна пам’ять. Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2025. Вип. VIII. С. 22–30. https://doi.org/10.31219/osf.io/3ex9k_v1
4. Ковальчук А. М. Роль Європейського суду з прав людини у захисті прав громадян України в умовах збройного конфлікту. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 230–234. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/50.pdf.
5. Рабінович П. М. Сучасні виклики глобалізації та їх вплив на забезпечення прав людини. Філософія права і загальна теорія права. 2022. № 1. С. 85–93.

Горденко Анна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – Півненко Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Забезпечення ефективності кримінального провадження є одним із ключових завдань кримінального процесу, адже від збалансованості процесуальних механізмів залежить реалізація принципів законності, справедливості та захисту прав людини. У цьому контексті важливе місце посідає інститут запобіжних заходів, який покликаний гарантувати належну поведінку підозрюваного та обвинуваченого, забезпечити дієвість правосуддя та запобігти ухиленню від кримінальної відповідальності.

Відповідно до положень чинного Кримінального процесуального кодексу України, зокрема статті 176, система запобіжних заходів охоплює кілька видів процесуальних обмежень, що застосовуються з метою забезпечення належної поведінки підозрюваного чи обвинуваченого під час досудового розслідування та судового розгляду. Законодавець визначає п’ять основних форм таких заходів, які відрізняються між собою за ступенем інтенсивності втручання у права та свободи особи. До них належать: 1) особисте зобов’язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою.[1]

Підстави та умови застосування запобіжних заходів визначають юридичну сутність і правову природу заходів забезпечення кримінального провадження. Запобіжні заходи можуть бути обрані тільки за наявності підстав, закріплених у нормах кримінального процесуального права. Використання будь-яких із передбачених запобіжних заходів завжди пов’язано з утиском певних прав громадян, незважаючи на те що вони прагнуть дотримання належної поведінки підозрюваного (обвинуваченого). Розглядаючи такий процесуальний інститут, як запобіжні заходи, І. С. Макаренко виходить найперше з того, що вони на доволі тривалий період обмежують права і свободи особи (свободу пересування, спілкування, здійснення певних дій), причому ще не визнаної судом винною в скоєнні злочину. Тому вирішальне значення має правомірність обмеження прав особи через застосування зазначених заходів. І тільки правильне застосування того чи іншого запобіжного заходу дозволяє пропорційно обмежувати права і свободи учасників кримінального судочинства. Це багато в чому залежить від законності й обґрунтованості приведення норм права в дію, від того, наскільки досконале законодавство, що регулює процедуру застосування запобіжних заходів. [2, с. 215]

Згідно з ч. 3 ст. 176 КПК України, слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини є достатніми для переконання, що жоден із більш м’яких запобіжних заходів, передбачених частиною першою вказаної статті, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам. При цьому найбільш м’яким запобіжним заходом є особисте зобов’язання, а найбільш суворим – тримання під вартою. Як бачимо з наведеної норми, кримінальний процесуальний закон особливе місце відводить прокурору при вирішенні питання про обрання запобіжних заходів. Стрижневий термін у наведеній статті КПК «якщо слідчий, прокурор не доведе» відводить прокурору особливу роль у процесі доказування у кримінальному провадженні при застосуванні запобіжних заходів. Запобіжні заходи повинні можуть також змінюватися в застосуванні під впливом рішень Європейського суду з прав людини, оскільки виконання його рішень є обов’язковим для України. Так, одним із класичним прикладів є справа «Охріменко проти України», в якій запобіжний захід взяття під варту застосували до обвинуваченого в умисному вбивстві, який вже на момент затримання мав четверту стадію раку нирок із метастазами в легенях, тобто страждав від нестримного болю і майже був нерухливим. Рішення суддів ЄСПЛ показало, що застосування такого суворого запобіжного заходу до особи, яка не є суспільно небезпечною та її фізична неспроможність не може перешкоджати встановленню істини у

справі, є неприпустимим і становить порушення прав і свобод людини та громадянина.[3, с. 202-203]

Аналізуючи вище викладене можна констатувати, що інститут запобіжних заходів у кримінальному процесі України відіграє ключову роль у забезпеченні належного функціонування правосуддя, поєднуючи у собі превентивну, процесуальну та гарантійну функції. Його основне призначення полягає у створенні правових умов для ефективного розслідування кримінальних правопорушень і здійснення судового розгляду без необґрунтованого обмеження прав людини.

Аналіз положень чинного Кримінального процесуального кодексу свідчить, що законодавець закріпив систему запобіжних заходів, диференційовану за ступенем їхнього впливу на свободу особи – від особистого зобов'язання до тримання під вартою. Такий підхід дає змогу суду або слідчому судді обирати найменш суворий захід, достатній для досягнення мети кримінального провадження. Разом із тим, практика застосування запобіжних заходів в Україні засвідчує наявність певних проблем, серед яких: недостатня аргументованість рішень про обрання найсуворіших заходів, недотримання принципу пропорційності, формальний підхід до оцінки ризиків, передбачених ст. 177 КПК України. У цьому контексті важливим є послідовне впровадження міжнародних стандартів, зокрема практики Європейського суду з прав людини, який наголошує на винятковому характері тримання під вартою та пріоритетності альтернативних запобіжних заходів.

Список використаних джерел

1. 1.Кримінальний процесуальний кодекс України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text .
2. 2. Палюх А. І. Обгрунтування застосування запобіжних заходів у кримінальному судочинстві// Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. - 2019. - 214-220 . URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.2631529
3. Марченко В. Еволюція запобіжних заходів у кримінальному процесі України//Entrepreneurship, Economy and Law. 2020. С. 200–203. URL: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.36 .

Горденко Анна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СФЕРИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Національна безпека для кожної держави є доволі таки непростим явищем, яке несе в собі комплекс впливів на життя громадян держави у багатьох сферах, наприклад таких як: політична, економічна, соціальна, інформаційна, екологічна, продовольча, науково-технологічна, воєнна та інші сфери. Регулювання діяльності національної безпеки в даних сферах є одним з основних принципів, яке підтримує життєдіяльність суспільства, держави та робить його повноцінним. На даний час питання з приводу національної безпеки для нашої держави є актуальним як ніколи, адже Україна безпосередньо зіткнулася з проблемою порушення національної безпеки, а саме посягання на територіальну цілість та недоторканність нашої держави, її суверенітет, захист прав та свобод її громадян та інші питання.

Досліджуючи категоріально-правовіаспекти становлення інституту національної безпеки, зокрема його поняття та зміст, необхідно зазначити, що вперше термін «національна безпека» був упроваджений до суспільного дискурсу після Другої світової війни. Ідея національної безпеки була сформульована на законодавчому рівні у США – у законі «Про національну безпеку» (1947 р.). Хоча цікавим для науки є той факт, що термін «національна безпека» вперше був уведений в американський державно-правовий лексикон ще

президентомТ. Рузвельтом у 1904 р. і практично вживався до 1947 р. у сенсі оборони та розглядався як процес певної інтеграції зовнішньої, внутрішньої та воєнної політики держави. Таке пов'язане з обороноздатністю та військовим потенціалом держави бачення національної (державної) безпеки об'єктивно звужувало її прикладний простір, за межами якого залишалися безпека народу, громадянськогосуспільства, інтересів особистості, родини,різних соціальних груп [1, с.227-228]. Як зазначає О.Воронянський, «базовою політичною характеристикою нації є те, що саме члени нації являються політично суб'єктними громадянами держави, володіючи колективним монопольним правом на використання її механізму. Таким чином, нація визначається як основний державотворчий елемент, джерело державної влади і носій суверенітету»[3, с.259]. Звідси випливає взаємопов'язаність категорій суверенітету нації та національної безпеки.

Національна безпека України – це захищеність національного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. У широкому розумінні національна безпека України – це спосіб самозбереження українського народу, який досяг рівня організації у формі незалежної держави, що уможливлює його вільне існування і саморозвиток, надійний захист від зовнішніх та внутрішніх загроз. У цьому контексті національну безпеку України можна визначити як» систему державно-правових і суспільних гарантій стабільності життєдіяльності та розвитку українського народу загалом та кожного громадянина зокрема, захист їхніх базових цінностей і законних інтересів, джерел духовного та матеріального розвитку від можливих реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз». [4, с.25-26]

Серед основних принципів забезпечення національної безпеки держави можна виділити: принцип законності (дотримання всіма суб'єктами відносин законодавства у сфері забезпечення всіх видів безпеки); принцип системності та комплексності застосування політичних,організаційних, соціально-економічних, інформаційних,правових та інших заходів забезпечення безпеки, обумовлених, передусім, положеннями Стратегії забезпечення національної безпеки; принцип попередження (попередження суспільно небезпечних дій); принцип взаємодії (складена робота всіх ланок системи забезпечення безпеки) [2, с. 94-95].

Джерелами загроз національній безпеці у напряміпідвищення якості життя українських громадян можуть стати кризи світової та регіональної фінансових систем,посилення конкуренції за дефіцитні сировинні, енергетичні, водні та продовольчі ресурси, відставання в розвитку передових технологічних укладів. Все це спричиняє стратегічні ризики залежності від змін зовнішніх чинників. Серед основних загроз національним інтересам та безпеці можна виділити: нарощування військових об'єднань у кордонів України; спроби проникнути на територію України членів міжнародних терористичних організацій; наявність поблизу кордонів вогнищ соціально-політичного та військового напруження; діяльність, спрямована на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі та ненависті, передумови до дестабілізації суспільно-політичного становища; інформаційно-психологічна війна, фальсифікація історичних фактів. [2, с. 96]

Проаналізувавши вже наявні думки науковців та законодавчо закріплені норми слід наголосити на тому, що поняття національної безпеки є важливим механізмом захисту важливих для народу, держави та суспільства в цілому інтересів, які полягають у нормальному забезпеченні їхнього життя в державі, захищеності від зовнішніх та внутрішніх втручань з боку інших держав та безпосередньо швидке запобігання даним ситуаціям, якщо вони виникатимуть.

Список використаних джерел

1. 1.Бернадський, Б., Білас, І., Бодрова, І., & Вовк, О. (2020). Поняття та правове забезпечення національної безпеки України Постановка проблеми. Наявність безпеки.

Правові новели, 227. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/10_2020/10_2020.pdf#page=227 .
2. 2.Білий В.І., Михальчук В.М., (2021). Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2021/17.pdf .
3. 3.Воронянський О. В. та ін. Національний суверенітет: український вимір у контексті світової політичної думки : монографія / О. В. Воронянський та ін. – Харків : Міськдрук, 2017. – 284 с
4. 4.Марчук В. В. Національна безпека України. Liha-Pres, 2025. URL: https://doi.org/10.36059/978-966-397-494

Губін Валерій Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ПРАВА ЛЮДИНИ У СУЧАСНОСТІ: ГЛОБАЛЬНА ПАРАДИГМА

Проблема прав людини залишається однією з найактуальніших тем сучасного світу. Вона є основою гуманістичного розвитку суспільства, визначає рівень його демократії та соціальної зрілості. Права людини є системою норм і принципів, спрямованих на забезпечення гідності, свободи, рівності та безпеки кожної особистості. Вони формуються у взаємодії між особою, державою та міжнародними інституціями, набуваючи універсального значення [1, с. 12].

У сучасному вимірі концепція прав людини зазнає трансформації під впливом глобалізаційних процесів, технологічного прогресу та соціокультурних змін. Якщо у XX столітті пріоритет надавався політичним і громадянським правам, то нині акцент зміщується на права соціальні, культурні, екологічні та цифрові [2, с. 18].Виникають нові виклики, пов’язані з інформаційною безпекою, конфіденційністю персональних даних, доступом до цифрових ресурсів, рівністю можливостей у кіберпросторі. Тому захист прав людини сьогодні передбачає не лише правові, а й технологічні та етичні механізми.

Важливою тенденцією є розвиток міжнародних стандартів захисту прав людини. Організація Об’єднаних Націй, Рада Європи, Європейський суд з прав людини та інші інституції активно формують правове поле, яке дозволяє захищати особу від дискримінації, насильства чи свавілля влади [3]. Загальна декларація прав людини 1948 року стала фундаментом, на якому будуються сучасні правові системи. Однак реальне втілення цих принципів залежить від рівня політичної волі, ефективності правосуддя та активності громадянського суспільства.

В українському контексті питання прав людини набуває особливої актуальності в умовах воєнних дій, соціальних криз і трансформаційних процесів. Сьогодні права людини в Україні не лише правова категорія, а й індикатор стійкості держави та її здатності забезпечувати гідне життя громадянам [4, с. 42]. Особливої уваги потребують права військових, внутрішньо переміщених осіб, дітей і людей з інвалідністю. В умовах війни актуалізується проблема забезпечення гуманітарних стандартів, доступу до правосуддя та захисту цивільного населення.

Значну роль у сучасному захисті прав людини відіграють інституції громадянського суспільства. Волонтерські рухи, правозахисні організації, міжнародні фонди здійснюють моніторинг порушень, ведуть просвітницьку діяльність, сприяють формуванню правової свідомості громадян [3, с. 530]. Активна позиція суспільства є запорукою реальної дії правових гарантій, оскільки без підтримки громадськості навіть найкращі закони можуть залишатися декларативними.

Важливим чинником розвитку системи прав людини є освіта. Формування правової культури починається з раннього віку через навчання, виховання поваги до людської гідності, толерантності, усвідомлення власних прав і обов’язків

[5, с. 8]. Освітні програми мають сприяти розвитку критичного мислення, медіаграмотності та вмінню орієнтуватися в правовому полі. Тільки освічена особистість здатна усвідомлено користуватися своїми правами та ефективно їх захищати.

Сучасний захист прав людини не може бути ефективним без використання цифрових технологій. Онлайн-платформи для правової допомоги, електронні звернення до судів, відкриті реєстри, бази даних і цифрові механізми прозорості сприяють демократизації суспільства [5, с. 11]. Разом з тим, цифрова епоха створює нові ризики порушення приватності, кіберзлочинність, маніпуляцію інформацією. Саме тому держава має не лише гарантувати права людини, а й захищати громадян у віртуальному середовищі.

Людська гідність, свобода і справедливість залишаються центральними орієнтирами, навколо яких формується гуманістичне майбутнє України та світу.

У майбутньому розвиток системи прав людини буде визначатися не лише правовими реформами, а. й здатністю суспільства адаптуватися до нових викликів. В умовах зростання впливу штучного інтелекту, біотехнологій, автоматизації праці та міграційних процесів з'являються нові етичні дилеми. Постає питання про права людини в цифровій реальності, про відповідальність держав і корпорацій за захист даних, про рівність доступу до технологій. Водночас посилюється значення глобальної солідарності, адже права людини не мають національних кордонів. Їх забезпечення стає спільною відповідальністю людства. Для України цей процес є особливо важливим, адже на шляху європейської інтеграції утвердження принципів свободи, гідності та справедливості є запорукою демократичного майбутнього. Тому формування культури поваги до прав людини не лише політичне завдання, а й глибока моральна місія кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.
2. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України // Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. С. 35-40. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5318201
3. Чижов В. Варипаєв О. Права людини в умовах війни: український вимір// Юрій Липа: стратегія нації та культура українського духу (з нагоди125-річчя від дня народження): збірник наукових праць за матеріаламивсеукраїнської мультидисциплінарної науково практичної конференції зміжнародною участю 12–13 червня 2025 року. Львів: ДНП «Львівськийнаціональний медичний університет імені Данила Галицького», 2025. С.528-534. DOI: 10.31219/osf.io/kt85j_v1
4. Council of Europe. Human Rights Education and Training Programme. Strasbourg, 2023.
5. United Nations Human Rights Office. Digital Age and Human Rights. Geneva, 2024.

Гусейнлі Фуад
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

СВОБОДА ВИБОРУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі питання свободи вибору залишається одним із найактуальніших як у філософії, так і в соціальному житті.

Розвиток технологій, глобалізація, а також інформаційне перенасичення створюють нові умови для прийняття рішень,

ставлячи людину перед складним вибором між власними переконаннями та зовнішніми впливами.

Філософи різних епох розглядали свободу як невід'ємну складову людського буття.

Іммануїл Кант вважав свободу основою моральності, адже лише вільна людина може нести відповідальність за свої вчинки.

Жан-Поль Сартр, представник екзистенціалізму, підкреслював, що свобода є не лише правом, а й тягарем,

оскільки кожна дія людини визначає її сутність і впливає на світ навколо.

У сучасному суспільстві свобода вибору часто стикається з обмеженнями – політичними, економічними чи інформаційними.

Соціальні мережі, реклама, алгоритми штучного інтелекту формують нові моделі поведінки,

часто непомітно впливаючи на свідомість людини. У цьому контексті особливо важливо розвивати критичне мислення,

самосвідомість та здатність відрізняти істинну свободу від нав'язаних рішень.

Таким чином, свобода вибору у XXI столітті є складним і багатовимірним явищем.

Вона потребує усвідомлення власної відповідальності, духовної зрілості та філософського осмислення.

Справжня свобода починається там, де людина здатна приймати рішення, керуючись внутрішніми цінностями, а не зовнішнім тиском.

Список використаних джерел

1. Кант І. Критика практичного розуму. – К., 2002.
2. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. – Харків: Фоліо, 2019.
3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. – Львів: Літопис, 2016.

Засядьвовк Аліна Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.

ПРИЙНЯТТЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У XXI столітті світ переживає докорінну цифрову трансформацію, яка переосмислює основи взаємодії у суспільстві. На сьогодні цифрові технології використовуються у бізнесі, виробництві, науці, соціальній сфері, освіті та побуті, а також у сфері прав людини, громадянському суспільстві та взаємин держави і громадян [3, с. 252]. Цифровізація суттєво змінює інструменти і форми участі громадян у прийнятті публічних рішень, оскільки за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) можливе проведення голосування, референдумів, громадських бюджетів, опитувань та консультацій [4, с. 108]. Поєднання офлайн- та он лайно-форм участі громадян дозволяє підвищити прозорість і ефективність управління у цифрову епоху, а також сприяє довірчим відносинам влади й населенню [1, с. 317].

Використання сучасних ІКТ дозволяє актуалізувати й усвідомити потребу у нормативно-правових актах, розробити їхні проєкти, обговорити, скоригувати, прийняти, оприлюднити та поширити 2, с. 84. Органам влади дають можливість залучити велику кількість громадян до формування політики на всіх етапах управління 1, с. 317.

Перевагами електронної демократії (е-демократія) є спрощення процедур та зниження витрат, пов'язаних реалізацією демократичних процесів; врахування думок громадян органами державної влади під час ухвалення управлінських рішень; забезпечення контролю за ефективністю роботи органів влади й місцевого самоврядування; відкритість інформації про їхню діяльність [4, с. 110]. Серед проблем цифровізації громадянської участі виділяють: кібератаки, комп'ютерне шахрайство, інформаційні війни та кібербулінг, що впливають на

безпеку громадян; цифровий розрив (літні люди, сільські жителі), низьку обізнаність та мотивацію громадян до електронної участі (е-участі); формальне ставлення та загальну недовіру до органів влади; відсутність ефективного зворотного зв'язку; незручність і несистемність існуючих інструментів електронної демократії (е-демократії); недостатню державну координацію та підтримку розвитку ІКТ-галузі [1, с. 321; 2, с. 86; 3, с. 253].

За допомогою ІКТ громадяни та організації можуть висловлювати свої позиції, політики та партії – проводити кампанії, а публічні органи – підвищують якість надання послуг громадянам через електронні форми звернень і консультацій. Залежно від бажаного рівня впливу громадськості доцільно застосовувати різні форми участі, кожна з яких потребує відповідних інструментів, представлених на онлайн-платформі е-демократії «ВзаємоДія»: е-звернення, е-запити, е-консультації, е-петиції, е-конкурси, е-голосування, е-експертиза та е-опитування [4, с. 110-111].

З метою реалізації потенціалу е-демократії в Україні запропоновано: створення єдиної національної платформи е-демократії як «єдиного вікна» доступу громадян до інструментів онлайн-участі; впровадження мобільних форматів участі через застосунок, адаптацію цифрових платформ під мобільні пристрої, використання технологій доповненої реальності та гейміфікації; автоматизація аналізу громадських пропозицій із застосуванням штучного інтелекту; програми цифрової просвіти для підвищення компетентності громадян щодо е-участі; підвищення відкритості й підзвітності органів влади; цифрові механізми громадського контролю за виконанням політики; формування цілісної Стратегії цифрової громадянської участі з єдиними принципами та інструментами для всіх рівнів влади [1, с. 322].

Згідно з Індексом онлайн-послуг (Online Service Index, OSI), Україна піднялася зі 102-го місця у 2018 році на 5-те місце у 2024 році. Даний показник є складовою Індексу розвитку електронного уряду (E-Government Development Index, EGDI) і оцінює якість та доступність державних послуг в Інтернеті. За даними EGDI, що визначає загальний рівень використання ІКТ, Україна посіла 30-те місце у 2024 році порівняно з 82-м у 2018 році. Завдяки застосунку «Дія» громадяни можуть отримувати послуги, особливо актуальні під час військової агресії, зокрема: єДокумент у разі втрати паспорта, єПідтримка та комплексна послуга єВідновлення для громадян, чиє житло було пошкоджене або зруйноване [5].

Цифровізація трансформує відносини між державою та громадянами, роблячи е-демократію складовою управління, значно розширюючи громадянську участь. Ефективно організована е-участь покращує якість управлінських рішень через врахування місцевого експертного знання, сприяє реалізації принципів, зміцнює довіру та здатність владних інститутів вирішувати комплексні соціальні проблеми. Громадяни з пасивних спостерігачів стають активними суб'єктами у прийнятті публічних рішень завдяки ІКТ.

Список використаних джерел

1. Дзюндзюк Б.В Чижевський Р.А. Цифрові інструменти залучення громадян до публічного управління: зарубіжний досвід та перспективи впровадження в Україні. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 8(26). С. 315–326. DOI: 10.52058/2786-6300-2024-8(26)-315-326.
2. Музиченко Г. Співпраця влади та громадянського суспільства як умова подальшого демократичного розвитку України. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2022. №3(63). С. 83-88. DOI: 10.32689/2523-4625-2022-3(63)-19.
3. Печеранський І.П. Громадянське суспільство в умовах цифровізації: виклики та відповіді на них. Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України. 2022. С. 252–255. URL: http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/166/2370/5668-1 (дата звернення: 22.10.2025).

4. Пиріг С. Цифровізація публічного управління та Е-демократії на регіональному рівні. Економічний форум. 2022. № 1(3). С. 107-113. DOI: 10.36910/6775-2308-8559-2022-3-13
5. Україна посіла 5-те місце за індексом онлайн-сервісів у глобальному рейтингу ООН. Міністерство цифрової трансформації України. URL: https://thedigital.gov.ua/news/technologies/ukraina-posila-5-te-mistse-za-indeksom-onlayn-servisiv-u-globalnomu-reytingu-oon (дата звернення: 23.10.2025).

Зіньковська Марина Вікторівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У ВОЄННИЙ ЧАС

Проблема захисту прав людини є однією з найбільш актуальних у сучасній юридичній науці та практиці державотворення. Особливої гостроти дана проблематика набуває в умовах збройної агресії проти України, коли постає необхідність не лише теоретичного осмислення правових засад захисту прав людини, а й розробки дієвих механізмів їх реалізації в екстремальних умовах воєнного стану. Конституція України, визнаючи людину, її життя і здоров'я, честь і гідність найвищою соціальною цінністю, закладає фундаментальні основи правового статусу особистості [1]. Розділ II Основного Закону містить систематизований каталог прав і свобод, що охоплює всі сфери життєдіяльності людини. Принципово важливим є конституційне положення про те, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, а їх зміст і обсяг не можуть бути звужені, що створює правову презумпцію на користь людини у відносинах з державою та формує обов'язок держави не лише утримуватися від порушень прав, а й активно їх захищати.

Водночас сучасна доктрина прав людини визнає, що певні права мають абсолютний характер і не підлягають обмеженню за жодних обставин. До таких природних прав належать право на життя, заборона катування та нелюдського поводження, право на визнання правосуб'єктності, свобода думки і совісті [3, с. 118]. Навіть в умовах воєнного стану або надзвичайного становища держава не має права відступати від цих фундаментальних гарантій, що підкреслює їхню особливу цінність для людської гідності. Реальність захисту прав людини визначається не стільки формальним закріпленням прав у нормативних актах, скільки наявністю ефективних механізмів їх забезпечення та відновлення у разі порушення. Під механізмом захисту прав людини розуміється система юридичних засобів, інституцій та процедур, спрямованих на попередження порушень, припинення протиправних дій та відновлення порушених прав.

Особливого значення набуває функціонування системи захисту прав людини в умовах воєнного стану. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює правові засади запровадження цього режиму та передбачає можливість тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод [2]. Життєдіяльність у воєнних умовах виявляє критичні прогалини у правовому регулюванні та практиці застосування норм про захист прав людини. Виникають специфічні ситуації, пов'язані з тимчасовою окупацією територій, примусовим переміщенням населення, обмеженням доступу до соціальних послуг та правосуддя, масовими порушеннями прав цивільного населення внаслідок воєнних злочинів, що актуалізує необхідність адаптації правових механізмів до надзвичайних обставин та розробки спеціальних процедур захисту прав у зонах активних бойових дій [3, с. 279].

Важливим аспектом є застосування міжнародного гуманітарного права як спеціального правового режиму, що регулює поведінку сторін збройного конфлікту. Міжнародне гуманітарне право встановлює мінімальні стандарти захисту осіб, які не беруть участі у бойових діях, та обмежує методи і засоби ведення війни [4]. Норми Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них є обов'язковими для України та підлягають

безпосередньому застосуванню національними судами [3, с. 327]. Проблема полягає в тому, що міжнародне гуманітарне право залишається недостатньо відомим як правозастосовчим органам, так і широкому загалу. Ефективність його застосування залежить від підготовки юристів, суддів, правоохоронців до роботи з нормами міжнародного права, а також від обізнаності населення про свої права в умовах збройного конфлікту [4].

Перспективи розвитку системи захисту прав людини в Україні пов'язані з гармонізацією національного законодавства з європейськими стандартами, посиленням інституційної спроможності правозахисних органів, розвитком альтернативних способів вирішення спорів, цифровізацією доступу до правосуддя та формуванням культури прав людини в суспільстві [5]. Важливим є також накопичення та узагальнення практики застосування норм про захист прав людини в умовах воєнного стану, що може стати цінним досвідом для міжнародної спільноти. Таким чином, захист прав людини у сучасному вимірі є комплексною проблемою, що потребує міждисциплінарного підходу та координації зусиль держави, міжнародних організацій, інститутів громадянського суспільства. Ефективність системи захисту визначається не лише якістю нормативно-правової бази, а й реальною здатністю механізмів захисту функціонувати в різних умовах, включаючи екстремальні ситуації збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №389-VIII.
3. Права людини в особливих правових режимах: досвід України : монографія / Д. С. Терлецький, О. В. Марусяк, М. В. Афанасьєва [та ін.]; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої. Одеса : Гельветика, 2022. 356 с.
4. Чижов В. Варипаєв О. Права людини в умовах війни: український вимір // Юрій Липа: стратегія нації та культура українського духу (з нагоди 125-річчя від дня народження): збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської мультидисциплінарної науково практичної конференції з міжнародною участю 12 – 13 червня 2025 року. Львів: ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», 2025. С. 528-534. https://doi.org/10.31219/osf.io/kt85j_v1
5. Варипаєв О., Міносян А. Насильство в тоталітарних суспільствах: виклики і реалії в умовах сьогодення // Національна пам’ять. Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2025. Вип. VIII. С. 22–30. https://doi.org/10.31219/osf.io/3ex9k_v1

Іванова Аліна Володимирівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Людина, її права і свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію у суспільному житті має бути спрямована уся державна діяльність і насамперед діяльність у сфері державного управління. Адже конституційний лад України ґрунтується на визнанні людини, її життя і здоров’я, честі і гідності, недоторканості та безпеки найвищою соціальною цінністю, пріоритету її прав і свобод.

Концепція прав людини унікальна, оскільки має багатоаспектні прояви: правові, філософські, історичні. Важливість і необхідність розвитку та просування даної концепції в сучасному світі, в тому числі і шляхом поширення знань про права людини, важко переоцінити. Від розуміння суспільством у цілому і кожним його членом зокрема суті концепції прав людини багато у чому залежить те, яким чином буде здійснюватися подальший

розвиток і функціонування цього суспільства. Наукові уявлення про права людини, вперше закріпившись у конституційних актах демократичних держав Заходу, поширилися і в інших країнах. Сьогодні вже складно знайти державу, в якій у тому чи іншому вигляді не відобразилося б уявлення про права і свободи особистості на національному законодавчому рівні. [1, с.3]. Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті. [5, стаття 2].

Обґрунтовано позицію, що права і свободи людини і громадянина не лише забезпечують особисту свободу та гідність, але й є критичним елементом для побудови справедливого та рівноправного суспільства. Ці принципи є фундаментальними цінностями, що визначають спільні стандарти справедливості та гуманізму. Забезпечення цих прав і свобод передбачає створення ефективної системи правосуддя, яка гарантує захист кожного громадянина від дискримінації, притискання та неправомірного обмеження його прав. Фундаментальні права людини посідають вищу ланку у системі прав, вони створюють ту систему координат, у якій відбувається розвиток прав і свобод людини. [3, с. 52]. Дослідження проблематики прав людини становить необхідну частину аналізу фактичного положення особи у суспільстві та державі. Важливо висвітлити структуру та систему прав і свобод, що випливають із специфіки сфери діяльності особи.[3, с. 53-54]

Для реалізації прав людини, закріплених у Конституції України та кримінальному процесуальному законодавстві, має функціонувати не тільки правовий, але й інституційний механізм, який дозволяє це право реалізувати, а у випадку порушень захистити/відновити. Іншими словами, якими б якісними не були норми права, якщо не буде якісного інституційного забезпечення, то вони залишаться абстрактними конструкціями, правовим «фантомом», що має мало спільного з практикою кримінального провадження. [2, с.154].

Отже, права і свободи людини є найвищою соціальною цінністю правової держави. Вони забезпечують гідність, рівність і справедливість у суспільстві. Реалізація цих прав можлива лише за умови ефективного правового та інституційного механізму їх захисту.

Список використаних джерел

1. Права людини та її захист у сучасних реаліях: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ авторський колектив; керівник Ю.В.Ломжець.- Миколаїв: НУК, 2020.-208 с. https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5fcabc18-ec64-4222-9b6b-48f21c543941/content
2. Незалежність України : права людини та національна безпека: збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21 травня 2021 р.)/ Національний університет «Львівська політехніка»; упоряд. Л.В. Ярмол. Львів: Галицька видавнича спілка, 2021. 340 с.
3. https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4497/1/12.%20%D0%94%D1%83%D1%84%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%9D%D0%A3%D0%9B%D0%9F%20%2821.05.2021%29.pdf
4. Холод Ю.А. Фундаментальні права людини: загальнотеоретична характеристика./ Право і суспільство №6 /2023.- с. 52-57. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/6_2023/8.pdf
5. https://www.gusrv.gov.ua/pravo2019_1.htm
6. 4.Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Качан Анна Русланівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Поняття прав людини

Права людини – це сукупність невід'ємних, природних прав і свобод, що належать кожній людині від народження, незалежно від національності, статі, соціального походження, мови, релігії чи політичних переконань.

Вони є універсальними, невідчужуваними та рівними для всіх.

Основою концепції прав людини є визнання гідності особистості як найвищої соціальної цінності

Історичний розвиток і становлення прав людини

Ідеї про природні права з'явилися ще у філософії античності (Арістотель, Цицерон).

У Новий час вони закріплюються в "Біллі про права" (1689 р., Англія), "Декларації незалежності США" (1776 р.) та "Декларації прав людини і громадянина" (1789 р., Франція).

У XX столітті поняття прав людини набуває міжнародного значення:

1948 р. – Загальна декларація прав людини (ООН);

1950 р. – Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;

1966 р. – Міжнародні пакти про громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права.

Класифікація прав людини

Громадянські (особисті) – право на життя, свободу, недоторканність, гідність, справедливий суд, таємницю приватного життя.

Політичні – свобода слова, совісті, зібрань, участь у виборах.

Економічні – право на власність, працю, підприємницьку діяльність.

Соціальні – право на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист.

Культурні та екологічні – право на участь у культурному житті, безпечне довкілля.

Механізми захисту прав людини

Національний рівень:

Конституція України гарантує права і свободи кожного громадянина (розділ II).

Суди загальної юрисдикції, Конституційний Суд України, Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини – основні органи захисту прав.

Органи виконавчої влади (поліція, прокуратура, служби соцзахисту) також зобов'язані забезпечувати дотримання прав людини.

Міжнародний рівень:

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – розглядає скарги громадян після вичерпання національних засобів захисту.

Комітети ООН з прав людини – контролюють дотримання міжнародних угод.

Рада Європи, ОБСЄ, Amnesty International – здійснюють моніторинг і сприяють розвитку демократичних стандартів.

Права людини у сучасному вимірі

У XXI столітті права людини набули нових вимірів, пов'язаних із глобалізацією, цифровими технологіями та воєнними конфліктами.

З'явилися нові сфери правового захисту:

право на цифрову безпеку та захист персональних даних;

право на екологічну безпеку та сталий розвиток;

захист прав внутрішньо переміщених осіб і біженців;

права меншин, людей з інвалідністю, гендерна рівність.

Особливе значення має захист прав людини в умовах війни – дотримання міжнародного гуманітарного права, Конвенції про захист цивільного населення.

Проблеми та виклики захисту прав людини

Порушення прав під час воєнних дій та окупації територій.

Недосконаліть судової системи та бюрократичні перешкоди.

Дискримінація за ознаками статі, віку, національності.

Зловживання державними органами під приводом “національної безпеки”.

Поширення дезінформації та обмеження свободи слова в інтернеті.

Шляхи вдосконалення системи захисту прав людини

Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами.

Підвищення рівня правової культури громадян.

Розвиток електронного урядування та відкритих даних.

Розширення міжнародного співробітництва у сфері прав людини.

Посилення контролю за дотриманням прав у правоохоронних структурах.

Висновки

Права людини є фундаментом демократичної держави та суспільного розвитку. Їх захист – це не лише функція держави, а й спільна відповідальність громадянського суспільства.

У сучасних умовах, коли людство стикається з глобальними викликами – війнами, міграційними кризами, цифровими загрозами, – особливо важливо забезпечити реальне дотримання прав і свобод кожної особи.

Захист прав людини у XXI столітті потребує постійного оновлення механізмів, міжнародної солідарності та високого рівня правосвідомості.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Міжнародна економіка: Підручник. – К.: Знання, 2021.
2. Сіденко В. Р. Глобальні економічні процеси сучасності. – К.: КНЕУ, 2020.
3. World Bank. China Economic Update, June 2024.
4. IMF. World Economic Outlook: Globalization and Its Discontents. – Washington, D.C., 2023.
5. OECD. China’s Role in the Global Economy. – Paris: OECD Publishing, 2022.

Коневич Ігор Михайлович

Державний біотехнологічний університет

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Визнання прав людини означає визнання права кожного заявити: я маю ці права, що б ви не говорили і не робили, тому що я так само як і ви, людина. Права людини притаманні всім людям за правом народження.

В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності. Це людська гідність та рівність. Права людини, як щось, що визначає базові норми, необхідні для того, щоб жити з почуттям гідності, і їх універсальність випливає з того, що принаймні у цьому всі люди рівні. Ми не маємо і не можемо тут когось виокремлювати. По суті, щоб прийняти концепцію прав людини, достатньо лише визнання цих двох переконань або цінностей. Ось чому ідея прав людини отримує підтримку з боку усіх цивілізованих урядів, усіх основних релігій. Майже повсюдно визнано, що влада держави не може бути безмежною або довільної, вона повинна бути обмежена необхідністю забезпечити хоча б мінімальні умови всім, хто перебуває під її юрисдикцією, щоб вони могли жити з почуттям людської гідності.

Свобода, людська воля становить важливу частину людської гідності; примушування робити щось усупереч нашому бажанню принижує людську особистість. Повага до інших, відсутність поваги до інших не дозволяє оцінити їх індивідуальність і їх людську гідність. Толерантність, нетерпимість вказує на відсутність поваги до відмінностей, а рівність не означає однаковість.

Справедливість, люди рівні у своїй приналежності до людського роду, заслуговують справедливого ставлення.

Можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і системи органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – можливість здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав та свобод.

Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні захищати права і свободи людини і громадянина. Основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист.

Широкими повноваженнями щодо захисту прав і свобод людини наділена прокуратура України при виконанні функцій нагляду за додержанням і застосуванням законів. Діяльність органів прокуратури з вирішення заяв і звернень громадян, Забезпечення прав і свобод громадян забезпечує адвокат. Адвокат зобов'язаний здійснювати представництво, сприяти захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб за їх дорученням в усіх органах, установах, організаціях. Гарантування суб'єктивних прав людини правоохоронними органами проявляється у забезпеченні особистої безпеки громадян; у своєчасному запобіганні злочинам та адміністративним правопорушенням, швидкому і повному їх розкритті. Охороні суспільного порядку та забезпеченні суспільної безпеки. Захисті власності від протиправних посягань. Наданні правової та організаційної допомоги громадянам, посадовим особам й іншим суб'єктам у здійсненні їх законних прав та інтересів.

Чи можна стверджувати, що в нашій країні діє система захисту прав людини, подібна до тієї, що існує у розвинутих демократичних країнах.

Україна гарантує забезпечення гідних умов життя, певних політичних, соціальних і інших прав і свобод своїм громадянам. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, інститут якого закріплений в Законі України, а також після використання всіх національних засобів правового захисту до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Правова держава передбачає взаємну відповідальність людини і влади. Людина бере на себе зобов’язання дотримуватися законів, а й держава зобов’язується надавати кожному з нас умови для реалізації гарантованих кожній людині прав та свобод. Усі суперечки у площині людина - людина, людина-державна влада у правовій державі вирішує незалежний арбітр – суд. Правова держава передбачає, що всі її члени дотримуються правил. Але для цього необхідний взаємний контроль – органи державної влади мають стежити за тим, щоб люди не порушували встановлені правила. При цьому важливо, щоб суспільство пильно спостерігало за діями влади і реагувало у кожному випадку, коли її представники порушують закон та перевищують надані їм повноваження. Для здійснення такого контролю у правовій державі створюються відповідні інститути та розробляються відповідні процедури. Ці закони мають бути гуманним та захищати той мінімальний перелік загальновизнаних цінностей та потреб людей, які ми називаємо правами людини

Права людини це зобов’язання держави перед людиною щодо їх забезпечення та дотримання. Кожна держава повинна гарантувати свою готовність до прийняття зобов’язань, що відбувається шляхом ратифікації або приєднання до того чи іншого міжнародного документу з прав людини. Коли права людини визнаються на національному рівні, вони регламентують зобов’язання держави перед своїм народом.

Список використаних джерел

1. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Бєлов Д.М., Данканич М.М. Основні права людини. Ужгород, 2003. 66 с.

2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України № 776/97-ВР від 23 грудня 1997 р. / Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст. 99.
3. Авер'янов В. Б., Крупчан О. Д. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування. – Х., 1998. – 40 с.
4. Адміністративне право: сучасний стан і напрями реформування. Матеріали Першої науково-практичної конференції. 18–21 червня 1998р. в м. Яремче Івано-Франківської області. - 82 с.
5. Гладун З. Поняття і зміст державного управління: адміністративно-правовий аналіз. – Львів, 1996. – 21с.

Кротченко Дарина
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Вступ

Проблематика прав людини – одна з ключових у сучасному глобалізованому світі, оскільки вона є фундаментом демократії, законності й гідності. У сучасному контексті права людини охоплюють як традиційні (громадянські, політичні, соціальні), так і нові – цифрові, екологічні, біоетичні.

З огляду на війну в Україні, порушення прав людини набули системного характеру, що ставить завдання: аналізувати механізми захисту, їх ефективність та шляхи удосконалення.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан реалізації й захисту прав людини в Україні в умовах сучасних викликів і запропонувати напрями підвищення ефективності правового захисту.

Результати дослідження

1.Сутність і сучасне розуміння прав людини

Права людини є універсальною цінністю, що становить основу конституційного ладу та громадянського суспільства. Як зазначає Христина Дідух, «права людини тлумачаться як основи конституційного ладу та базис громадянського суспільства» [3, с. 42].

У сучасному розумінні вони не залежать від держави та не надаються нею, а є природними та невідчужуваними. Згідно з теоретико-правовим підходом, права людини «забезпечують умови можливості людського буття» [3, с. 41].

Це означає, що сучасна концепція прав людини виходить із ідеї пріоритету людської гідності – центральної категорії гуманістичної філософії права.

2. Національна система правового захисту в Україні

Захист прав людини в Україні реалізується через комплекс національних і міжнародних механізмів. Савенко зазначає, що «національна система правового захисту охоплює як процесуальні засоби, так і матеріально-правові гарантії – судовий контроль, конституційний нагляд, адміністративні процедури» [4].

У сучасних умовах особливої ваги набуває ефективність інституційного захисту – роботи судів, омбудсмана, правозахисних організацій.

Водночас воєнний стан вимагає тимчасового обмеження окремих прав. Як зазначає Маркович, «конституційні права і свободи людини підлягають обмеженням лише з метою оборони держави, безпеки, громадського порядку» [5, с. 98].

Однак такі обмеження мають бути правомірними. У дослідженні «Обмеження прав та свобод як елемент конституційного статусу» наголошується, що обмеження прав є допустимими лише за наявності трьох умов: законності, легітимності та пропорційності [6].

Це свідчить, що навіть у кризових обставинах держава не може виходити за межі міжнародно-правових стандартів прав людини.

3. Порушення прав людини та сучасні виклики їх захисту

В умовах війни права людини стають особливо вразливими. У статті «Права і свободи людини в умовах воєнного стану» відзначається, що бойові дії спричиняють масові порушення прав – на життя, житло, соціальний захист, медичну допомогу [7, с. 100].

Згідно зі звітом «Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи» (2023), найчастіше фіксуються випадки судової недоступності, незаконних затримань, порушень свободи пересування на окупованих територіях [1].

Проблема також полягає у латентних формах порушень – непрозорості адміністративних процедур, бюрократичних перешкодах, відсутності ефективного контролю за діями посадових осіб. Як підкреслюють Костенко та Семещук, обмеження прав людини часто проявляються не прямо, а «через ускладнення процедур реалізації прав» [8].

Тому сучасний захист прав людини потребує не лише удосконалення правового регулювання, а й зміни управлінської культури, підвищення правової грамотності населення та посилення ролі інститутів громадянського суспільства.

Висновки

Права людини мають багатовимірний характер і вимагають адаптації систем захисту до сучасних викликів – війни, цифрової трансформації, криз.

В Україні існує правова база та механізми захисту, але на практиці часто порушуються через слабку імплементацію, нестачу ресурсів або політичні бар'єри.

В умовах воєнного стану обмеження прав можливі, але мають відповідати принципам законності, легітимності й пропорційності [6].

Необхідно посилити роль громадянського суспільства, підсилити незалежність судів, підвищити правову грамотність населення і вдосконалити законодавство щодо цифрових та нових прав.

Список використаних джерел

1. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення : збірник тез / Хмельницький ун-т управління та права ім. Л. Юзькова, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; 2023.
2. Савенко С. Національна система правового захисту людини [текст] // Унікальний цифровий репозиторій Києво-Могилянської академії.
3. Христина Дідух. Сучасні теоретико-правові підходи до розуміння прав людини // Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія «Юридичні науки». № 3 (31), 2021.
4. Маркович Х. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів // Науковий журнал. 2023.
5. Костенко І., Семещук А. Види та особливості обмеження прав людини // Вісник юридичний, 2024.
6. Обмеження прав та свобод людини і громадянина як елемент конституційного статусу // Право. CUSU, 2022–2023.

Мажулін Максим Вадимович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Шерстюк С.В.

СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМЦІВ

9 січня 2024 року Верховна Рада України ухвалила законопроєкт № 6013, який набув чинності 28 серпня 2025 року та остаточно затвердив скасування Господарського кодексу України (далі – ГКУ) [1]. Через це, досить значна кількість норм ГКУ, які врегульовували, наприклад, господарські (підприємницькі) зобов'язання та порядок укладення та виконання господарських договорів, скасовані.

ГКУ був єдиним кодифікованим законодавчим актом, що забезпечував комплексний підхід до діяльності суб'єктів підприємництва, в тому числі всіх видів підприємств та їх об'єднань, державного сектору економіки, конкуренції та відповідальності тощо. Відсутність спеціального кодифікованого акта для регулювання господарських (підприємницьких) відносин вже створює прогалини та колізії у правозастосуванні. Оскільки певні питання залишилися не врегульованими жодним законодавчим чи нормативним актом, після скасування ГКУ. Після набрання чинності Законом України № 4196-IX «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [2] певні питання щодо переліку суб'єктів господарювання, видів підприємств, організаційно-правових форм об'єднань юридичних осіб тощо, знайшли своє врегулювання. Однак, практично неврегульованими залишилися питання публічних зобов'язань суб'єктів господарювання (підприємництва), соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання (підприємництва), певні види господарських зобов'язань (державне замовлення, державний контракт, контрактація, підряд, поставка тощо).

Законодавець пропонує використовувати норми Цивільного кодексу України (далі - ЦКУ). Цивільний кодекс орієнтований переважно на приватноправові відносини, тому статус публічних підприємств практично залишається неврегульованим. До того ж, зобов'язання, що виникають безпосередньо з актів господарського законодавства або актів управління господарською діяльністю не є по своїй суті цивільними, а, отже, до них не правильним буде застосування загальних положення ЦКУ про зобов'язання[3].

Суб'єкти підприємницької діяльності вже вимушені переглядати свої установчі документи, на підставі, яких вони здійснюють свою підприємницьку діяльність, а також укладені господарські договори, внутрішні положення на предмет видалення посилань на статті і глави ГКУ, що потребує часу й ресурсів. Більше того, деякі умови і позиції діючих господарських договорів, взагалі, нічим замінити, бо вони були прописані лише у ГКУ. Такі прогалини та нечіткість нових правил в галузі підприємницької діяльності може створити простір для суперечливих тлумачень, різної практики впливу з боку контролюючих органів та практично безкарне невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків за господарськими договорами несумлінних контрагентів.

Підприємствам, які зараз існують як «підприємства» в розумінні ГКУ (наприклад, державні чи комунальні підприємства), доведеться впродовж перехідного періоду (3х років) змінити свою організаційно-правову форму на акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) у статутному капіталі якого належать державі, або в державне некомерційне товариство[2]. І це додаткові проблеми не лише для зазначених державних та комунальних підприємств, а й для приватного бізнесу, який співпрацює чи взаємодіє з такими підприємствами. Оскільки можуть виникнути непрогнозовані зміни у взаємовідносинах (контракти, права користування майном, умови управління тощо).

Все це лише додає додаткових проблем і додаткової витрати сил, часу, ресурсів суб'єктами підприємницької діяльності, ще й в умовах дії воєнного стану. Хоча реформа мала на меті модернізацію законодавства та усунення дублювання певних юридичних норм, які містилися в ГКУ та ЦКУ, її реалізація без належного перехідного механізму значно ускладнила роботу суб'єктів підприємництва й підвищила рівень правової нестабільності в умовах «виживання» бізнесу під час війни.

Список використаних джерел

1. Рада скасувала Господарський кодекс - Закон прийнято. URL: https://biz.ligazakon.net/news/233193_rada-skasuvala-gospodarskiy-kodeks---zakon-priynyato (дата звернення 01.11.2025)

2. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб. Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text (дата звернення 01.11.2025)
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення 01.11.2025)

Мисник Денис Олексійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ (НІПЛ) У ВІДНОВЛЕННІ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІСЛЯ КОНФЛІКТУ

В умовах повномасштабної російсько-української війни особливо актуальним є захист прав громадян. На жаль, внаслідок агресії з боку російської федерації українці стикаються з численними порушеннями прав, крім того, мають місце значні прояви несправедливості, що пов'язано з руйнуваннями, економічної наслідками війни, катуванням військовополонених, порушенням міжнародних гуманітарних норм. У зв'язку з цим, важливим є забезпечення справедливості та захисту прав громадян у сучасних умовах, оскільки повномасштабна війна все ще триває. Тому вітчизняні інституції у співпраці з міжнародними організаціями запроваджують заходи, спрямовані на їх забезпечення. Однак, питання справедливості та захисту прав є важливим і після конфлікту. У таких умовах дуже важливою є діяльність національних інституцій прав людини, які виступають посередниками між державою та громадянами, сприяють відновленню довіри до влади й контролюють дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини. Враховуючи це, актуальним є визначення їх ролі у відновленні справедливості та захисті прав громадян після повномасштабної війни.

Національні інституції прав людини (НІПЛ) є державними органами та установами, які функціонують у межах однієї країни та відповідають за захист, дотримання й сприяння правам людини. За своєю суттю вони пов'язані з міжнародними організаціями, які забезпечують дотримання та захист прав людини у різних ситуаціях, наприклад – це Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), який відіграє вагому роль у захисті та розвитку прав людини у Європі [1]. В Україні такими інституціями є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, що є основним органом парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини, діяльність якого передбачає можливість громадян звернутись за захистом своїх прав відповідно до статті 55 Конституції [2]. Також це судові органи, зокрема – Секретаріат Уповноваженого з прав людини, виконавчі органи, Верховна Рада України, Конституційний Суд України та ін. Їх діяльність є важливою з точки зору забезпечення справедливості та захисту прав громадян як у період до повномасштабної війни, так і у сучасних умовах. Так само вони будуть виконувати свої функції і у повоєнний період.

Розглядаючи діяльність окреслених органів після конфлікту, насамперед варто звернути увагу на їх роль у відновленні справедливості. Спираючись на актуальні джерела, підкреслимо, що ключовим напрямом діяльності НІПЛ у контексті відновлення справедливості є участь у перехідному правосудді. Актуальність концепції перехідного правосуддя пояснюється тим, що вже протягом 11 років ворог систематично порушує права українців, крім того, не виконуються міжнародні зобов'язання щодо забезпечення прав населення окупованих територій, тому відновлення порушених прав громадян є можливим лише тоді, коли будуть встановлені причини початку конфлікту та розкриті злочини. Відповідно, перехідне правосуддя обов'язково має враховувати післявоєнний стан держави та суспільства, передбачати комплексні зміні до законодавства, що дозволить врегулювати усі процеси, пов'язані з відновленням справедливості та порушених прав людини [3]. Тобто, концепція перехідного правосуддя розглядається науковцями як один із способів відновлення

справедливості в умовах особливих правових режимів: саме такі умови будуть створені після повномасштабної війни, насамперед на деокупованих територіях [4].

У такий спосіб вдасться не лише притягнути до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах, але й забезпечити право громадян на справедливість, правду та відшкодування завданої шкоди. У контексті теми нашого дослідження перехідне правосуддя варто розглядати саме як правосуддя перехідного періоду, що настане після завершення повномасштабної російсько-української війни. Не дивлячись на те, що ця концепція ще не є достатньо розробленою, оскільки поки немає правових норм, які б це регулювали, можемо зазначити, що у відновленні справедливості шляхом застосування перехідного правосуддя будуть відігравати важливу роль такі національні інституції прав людини, як, зокрема, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Він може ініціювати моніторинг порушень, сприяти документуванню злочинів проти людяності та забезпечувати захист громадян у процесі відновлення їхніх прав. Крім того, важливою буде участь Конституційного Суду, який буде розглядати справи щодо порушення конституційних прав людини, таким чином забезпечуючи також захист прав громадян у перехідний період.

У контексті захисту прав громадян після конфлікту, зазначимо, що національні інституції прав людини будуть саме тими органами, діяльність яких допоможе створити усі необхідні умови для реалізації конституційних прав і свобод українців. Зокрема, це право на життя, безпеку, житло, працю та соціальний захист. Вони будуть своєрідними гарантами того, що у повоєнний період держава буде виконувати усі свої зобов'язання перед громадянами, які постраждали внаслідок повномасштабної війни. так, громадяни матимуть можливість звернутись до Уповноваженого з прав людини, до судових та виконавчих органів для того, щоб отримати необхідну допомогу. Діяльність цих органів у контексті захисту прав людини чітко регламентована, однак у майбутньому необхідно вдосконалити чинні правові норми, що надасть можливість забезпечити належний доступ громадян до правосуддя, отримання компенсаційних виплат, проходження реабілітації, відновлення житла або документів тощо. Крім того, НІПЛ обов'язково мають співпрацювати з міжнародними правозахисними організаціями, органами місцевого самоврядування та виконавчими органами, а також громадськими організаціями, насамперед на місцях [5].

Отже, після завершення повномасштабної війни питання відновлення справедливості та захисту прав громадян у контексті діяльності національних інституцій прав людини буде особливо актуальним. Тому сьогодні існує потреба у вдосконаленні чинних правових норм, розробці ефективних підходів, методів проведення моніторингу порушень прав людини, способів надання допомоги тощо. Завдяки цьому вдасться створити усі необхідні умови для того, щоб у перехідний період в Україні вдалося вирішити усі проблеми, пов'язані з несправедливістю та порушенням прав людини, які були спричинені саме повномасштабною війною та її наслідками.

Список використаних джерел

1. Денисова А. В., Сірко В. С. Роль Європейського суду з прав людини у захисті та розвитку прав людини в Європі. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №1. С. 724-726.
2. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
3. Перехідне правосуддя: як та коли до нього перейти? URL: https://parlament.org.ua/analytics/perehidne-pravosuddya/.
4. Мерник А. М. Перехідне правосуддя як засіб відновлення порушених прав людини в умовах особливих правових режимів. Вісник Національної академії правових наук України. 2022. №4. Т. 29. С. 53-64.

5. Іванюк Р. В. Система державних заходів для боротьби з порушеннями прав людини в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. №82. Ч. 1. С. 65-70.

Новицька Дар'я Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – Півненко Л.В.

КОНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВО НА ПРАЦЮ, ОСВІТУ ТА МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Соціально-економічні права належать до так званого «третього покоління» прав людини, які за своєю сутністю мають прогресивний характер. Їх реалізація передбачає, що держава зобов'язана гарантувати своїм громадянам максимально можливий рівень матеріального добробуту, соціальної захищеності, рівний доступ до основних соціальних благ, а також створювати умови для постійного підвищення якості життя населення. Такі права належать до категорії позитивних, оскільки їх ефективна реалізація потребує активних дій і конкретних заходів з боку держави, включно зі спрямуванням відповідних фінансових і матеріальних ресурсів.

На думку Щербатюк І.О.: «соціально-економічні права в системі прав людини є рівноцінним компонентом поряд з громадянськими і політичними правами. Вони доповнюють одне одного, формуючи цілісний комплекс правового статусу особи». [1, с. 154]

Соціальні та економічні права покликані гарантувати не лише свободу, а й реальну можливість кожної людини реалізувати свій потенціал. До найважливіших серед них належать право на працю, освіту та медичне обслуговування. Саме ці права створюють основу добробуту громадян і стабільності демократичної держави.

Право на працю означає можливість кожної людини вільно обирати професію, отримувати справедливу оплату та працювати у безпечних умовах. Це не лише економічна категорія, а й прояв людської гідності. Міжнародні стандарти цього права закріплено у статті 6 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права та в конвенціях МОП, що гарантують заборону дискримінації та захист трудових прав. [2] В Україні ці положення відображені у Кодексі законів про працю та в статті 43 Конституції України, які забезпечують свободу вибору професії, право на справедливу оплату, відпочинок і соціальний захист. Однак на сьогодні існують такі виклики, що пов'язані з цим правом, як зростання безробіття, трудова міграція, тіньова зайнятість, низький рівень заробітної плати. Вирішення цих проблем потребує удосконалення політики зайнятості та захисту працівників.

Освіта ж у свою чергу є фундаментом розвитку особистості й суспільства, адже вона сприяє формуванню компетентного та свідомого громадянина. На міжнародному рівні право на освіту закріплене у статті 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права та в Конвенції про права дитини (1989 р.). [3] В Україні його гарантує стаття 53 Конституції України, яка передбачає безоплатну середню освіту та рівний доступ до вищої освіти. Серед актуальних проблем у сфері реалізації цього права є нерівність у доступі до якісної освіти між містом і селом, недостатнє фінансування шкіл і університетів, а також необхідність модернізації освітніх програм. Освіта має стати не лише правом, а й реальною можливістю кожного громадянина, незалежно від соціального статусу чи місця проживання. [4]

Право на медичне обслуговування охоплює доступ до профілактичної, лікувальної та реабілітаційної допомоги, а також належні умови для збереження здоров'я. Згідно зі статтею 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, кожна людина має право на найвищий досяжний рівень здоров'я. Конституція України, а саме стаття 49, гарантує безкоштовну медичну

допомогу у державних та комунальних закладах, доступність послуг і право на медичне страхування. Серед проблем у праві на медичне обслуговування наразі є недостатнє фінансування системи охорони здоров'я, нерівномірність доступу до медичних послуг між регіонами, дефіцит кадрів та застаріла матеріальна база. Реформа медичної системи має бути спрямована на підвищення ефективності, якості обслуговування та соціальної справедливості.

Ми маємо розуміти, що соціальні та економічні права формують основу гідного існування людини. Їхня ефективна реалізація можлива лише за умов активної державної політики, громадського контролю та міжнародного співробітництва. Право на працю, освіту та медичне обслуговування - це не лише юридичні гарантії, а й показник рівня розвитку держави. Україна, обравши європейський шлях, має забезпечити практичне втілення цих прав через створення рівних можливостей, модернізацію соціальної сфери та посилення захисту людини.

Список використаних джерел

1. Щербатюк І.О., Соціально-економічні права в системі прав людини: конституційно-правовий аналіз та міжнародні стандарти// Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». - Випуск № 4. - 2025, частина 1. – С. 153-159.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966. № 995_042: станом на 19 жовтня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 26.10.2025).
3. Конвенція про права дитини : прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1989 :станом на 16 листопада 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 27.10.2025).
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 01 січня. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 26.10.2025).

Овчаров Владислав Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ПРАВА ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ЦІННІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ

Права людини є фундаментальною основою сучасного цивілізованого суспільства. Вони визначають межі влади держави, забезпечують свободу та гідність особи, формують морально-правові орієнтири людства. Визнання прав людини стало результатом багатовікової боротьби за свободу, справедливість та рівність, а їх захист - невід'ємною умовою розвитку демократичної держави.

Історично концепція прав людини бере початок із філософії природного права, згідно з якою людина від народження володіє невідчужуваними правами на життя, свободу і власність. У Новий час ці ідеї знайшли відображення у працях Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, а згодом - у Декларації незалежності США (1776 р.) та Декларації прав людини і громадянина (1789 р.). У XX столітті після Другої світової війни світове співтовариство усвідомило необхідність міжнародного закріплення прав людини, що призвело до прийняття Загальної декларації прав людини (1948 р.), основоположного документа в системі міжнародного права [2].

Права людини поділяються на громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні. Водночас сучасний розвиток суспільства призвів до появи нових груп прав, інформаційних, екологічних, гендерних і цифрових. Цей процес свідчить, що права людини є динамічною категорією, яка розвивається відповідно до змін у соціальному та технологічному середовищі [1].

У XXI столітті виникають нові виклики для реалізації прав людини. Це - глобалізація, міграційні процеси, цифрова трансформація, кліматичні зміни, пандемії та воєнні конфлікти. У таких умовах особливої актуальності набувають питання захисту приватності в Інтернеті, свободи слова, доступу до інформації, гендерної рівності та екологічної безпеки. Технологічні досягнення відкрили нові можливості для розвитку демократії, але водночас породили ризики цифрового контролю, маніпуляцій та втручання у приватне життя громадян [5, с. 24].

Міжнародна система захисту прав людини спирається на діяльність ООН, Ради Європи, ОБСЄ, а також низки регіональних і національних інституцій. Найважливішими документами є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) та Європейська конвенція з прав людини (1950 р.). Вони встановлюють юридичні механізми, які зобов'язують держави поважати, захищати і забезпечувати права людини. В Україні реалізація прав і свобод людини ґрунтується на Конституції України (1996 р.), де проголошено, що людина, її життя і гідність є найвищою соціальною цінністю. Важливу роль у забезпеченні прав відіграють Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, суди, органи виконавчої влади та правозахисні організації. Україна активно співпрацює з Європейським судом з прав людини, який є найвищим міжнародним інститутом судового захисту.

В умовах війни, спричиненої російською агресією проти України, питання прав людини набуває особливої ваги. Порушення права на життя, свободу пересування, захист цивільного населення, депортації та тортури стали масовими [4, с. 530]. У цих умовах роль міжнародного права, гуманітарних організацій та правозахисних механізмів стає вирішальною. Український досвід демонструє, що права людини є не лише правовою, а й моральною категорією, адже саме на їх основі формується національна ідентичність і стійкість суспільства.

Не менш важливим напрямом є захист прав людини у цифровому просторі. У світі формується поняття цифрових прав, серед яких - право на захист персональних даних, право на безпечний Інтернет, право на забуття. Вони стають ключовими у новій епосі штучного інтелекту, коли інформація та дані перетворюються на головний ресурс. Баланс між свободою слова, безпекою й етичним використанням технологій є одним із головних викликів сучасності.

Права людини тісно пов'язані з екологічною безпекою. Право на безпечне довкілля та чисту воду вже розглядається як основне людське право. Кліматичні зміни, деградація ґрунтів, вирубування лісів безпосередньо впливають на життя людей і потребують посилення міжнародного контролю та екологічної відповідальності держав [3]. Особливої уваги потребують права вразливих груп населення, дітей, людей з інвалідністю, літніх осіб, внутрішньо переміщених осіб, національних меншин. Рівень захищеності таких категорій громадян є показником гуманності суспільства. В Україні поступово розвиваються державні програми, спрямовані на їх соціальну інтеграцію, але проблема дискримінації залишається актуальною.

Отже, права людини у сучасному вимірі - це не статична система норм, а жива структура, що змінюється разом із суспільством. Їх захист вимагає узгодження правових, соціальних, культурних і технологічних механізмів. Ефективна реалізація прав можлива лише за умови високої правової культури, громадянської свідомості та активної участі суспільства у контролі за діяльністю держави. Забезпечення прав людини є не лише обов'язок уряду, а й спільна відповідальність кожного. Саме від усвідомлення цієї відповідальності залежить майбутнє демократії, стабільність держави та духовна зрілість нації.

Список використаних джерел

1. Конституція України. К.: Верховна Рада України, 1996.
2. Загальна декларація прав людини. ООН, 1948.
3. Бурменський М. В. Права людини: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2019.

4. Чижов В., Варипаєв О. Права людини в умовах війни: український вимір. Збірник наукових праць «Юрій Липа: стратегія нації та культура українського духу» (матеріали всеукраїнської мультидисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю, 12–13 червня 2025 р.). Львів: ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», 2025, с. 528–534. https://doi.org/10.31219/osf.io/kt85j_v1.
5. Варипаєв О., Міносян А. Насильство в тоталітарних суспільствах: виклики і реалії в умовах сьогодення. Національна пам'ять. Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2025, вип. VIII, с. 22–30. https://doi.org/10.31219/osf.io/3ex9k_v1

Пилипенко Володимир Ігорович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – Півненко Л.В.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

Недоторканність та безпека людини в Україні визнаються найвищими соціальними цінностями. Конституційне право кожного на свободу та особисту недоторканність гарантовано статтею 29 Конституції України. Це право посідає особливе місце серед фундаментальних прав у демократичному суспільстві. Право на свободу означає можливість людини самостійно вчиняти будь-які правомірні дії. Особиста недоторканність, як складова особистої свободи, передбачає, що жоден орган державної влади чи посадова особа не має права примусово обмежувати людину у здійсненні своїх законних дій, свободі пересування чи виборі поведінки в межах правового поля. Отже, свобода - це можливість кожної людини діяти в межах закону, тоді як недоторканність є невід'ємною рисою особистості, що гарантує її захищеність від будь-яких незаконних посягань.

У рішенні Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 наголошено, що свобода людини полягає у можливості самостійно визначати вид та спосіб своєї діяльності, діяти відповідно до переконань і цілей, якщо це не суперечить закону. У цьому контексті свобода розглядається як базова умова самореалізації особи та водночас як юридично визначена міра можливої поведінки.[1]

Конституційний Суд України виходить із того, що серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії є свобода. Право на свободу є невід'ємним та невідчужуваним конституційним правом людини і передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України. [2]

Свобода охоплює багато різних аспектів: вона включає фізичну недоторканність - тобто захист від свавільного арешту чи утримання під вартою без рішення суду. Конституція України прямо встановлює: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом». [3]

Політична свобода - виявляється у можливості брати участь у політичному житті держави, обирати та бути обраним до органів державної влади. Психологічна й духовна свобода реалізується через право на свободу думки, совісті та моральних переконань, тоді як економічна свобода забезпечує людині можливість вільно обирати професію, володіти й розпоряджатися власністю.

Усі ці аспекти взаємопов'язані й утворюють цілісний комплекс свободи як умови самореалізації особистості. Водночас свобода не є абсолютною категорією - вона поєднується

з певними обов'язками та межами, що випливають із необхідності поваги до прав інших осіб, дотримання громадських інтересів і забезпечення безпеки суспільства. Особливої актуальності питання реалізації права на свободу набуває в умовах воєнного стану, коли допускається тимчасове обмеження окремих прав людини. Проте навіть у таких умовах держава зобов'язана гарантувати мінімальний рівень захисту від свавілля, забезпечувати процесуальні гарантії затриманих осіб, доступ до адвоката та ефективні засоби оскарження.

Конституційне право на свободу та особисту недоторканність є ключовим елементом правового статусу людини, який визначає межі допустимого втручання держави у приватну сферу. Його ефективна реалізація вимагає не лише формального закріплення в Конституції, а й реального механізму судового та інституційного захисту. Забезпечення цього права у сучасних умовах передбачає: дотримання принципів законності, пропорційності та судового контролю при будь-якому обмеженні свободи; вдосконалення національного законодавства у відповідності до стандартів ЄСПЛ.

Право на свободу - це не тільки юридичне поняття, а й складна структура, що охоплює різні види існування людини. У сучасному світі, з усіма технологічними змінами, цифровими трансформаціями та глобалізацією, свобода лишається фундаментом кожної правової держави й демократичного суспільства - і водночас перевіркою того, наскільки держава і суспільство готові захищати цю основу на практиці. Таким чином, конституційне право на свободу виступає не лише юридичною категорією, а й важливим соціальним індикатором рівня демократичності та гуманізму державної влади.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text
2. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 01 січня. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 26.10.2025).

Православна Евеліна Максимівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – Півненко Л.В.

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ГАРАНТІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Право на приватність є однією з базових складових системи прав людини, що безпосередньо пов'язане з визнанням і забезпеченням людської гідності. Уперше це право було закріплене в Загальній декларації прав людини 1948 року, а надалі - у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також у конституціях більшості демократичних держав.

В умовах цифрової трансформації суспільства, глобальної інформатизації та динамічного розвитку технологій проблема захисту приватності набуває нових вимірів. Використання штучного інтелекту, соціальних мереж, систем відеоспостереження, електронних сервісів і цифрової комунікації зумовлює безпрецедентне зростання обсягів персональних даних, які збираються, зберігаються та обробляються. Це створює серйозні виклики для гарантування приватності, а відтак - і для збереження людської гідності як базової цінності правової держави.

Право на приватність має універсальний характер і охоплює різноманітні аспекти людського буття - від фізичної та інформаційної недоторканності до захисту особистого простору й таємниці комунікацій. Його зміст полягає у визнанні права кожної людини на

контроль над інформацією про себе, на самостійне визначення меж публічності та на захист від несанкціонованого збору, використання або розповсюдження персональних даних.

Приватність не просто юридичний термін, це право жити власним життям, приймати свої рішення та зберігати особисті таємниці. У національному законодавстві відправною точкою в сфері захисту права на приватність є положення Конституції України. Так, ст. 32 Конституції України проголошує, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. [1]

Отже, право на приватність належить до конституційних особистих немайнових прав, які знаходяться під особливим захистом держави, визнається базовою цінністю та інтерпретується як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб. [2, с.105]

Сьогодні, у час цифровізації, право на приватність переживає непросту трансформацію. Ми добровільно ділимося кожного дня частками з свого приватного життя – у соціальних мережах, при замовленні товарів онлайн, користуючись мобільними застосунками. Наші дані стають новим ресурсом, який таки легко перетворити на інструмент впливу. Тож завдання правників, політиків та громадських діячів у забезпеченні не лише формального, але і фактичного контролю за обігом персональних даних та впровадження прозорих механізмів користування ними.

У цьому контексті важливою є роль держави у створенні ефективних правових механізмів захисту персональних даних, запровадженні стандартів кібербезпеки, посиленні відповідальності за неправомірне втручання у приватне життя. Саме правовий захист прав людини є фундаментальною ідеєю для демократичних, правових й соціальних держав. Україна, у прагненні відповідати вказаним визначенням, прагне забезпечити ефективне функціонування інститутів правового захисту прав людини, зокрема, права на приватність. З цією метою створена системи нормативно-правових гарантій й організаційно-правових гарантій.[3, с. 601]

Окрім цього, варто зазначити, що вагомою умовою здійснення реального правового захисту особи у цифровому просторі, стає гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами. Поширення знань про наші права полягає, зокрема, в тому, щоб формувати у свідомості українців поважне та цивілізоване ставлення до приватного простору. Адже без приватності немає справжньої свободи, гідності та повноцінного життя.

Аналізуючи вище викладене, можна констатувати, що в умовах глобалізаційних процесів, інтенсивного розвитку інформаційних технологій, цифровізації суспільного життя та поширення мережі Інтернет право на приватність набуває особливого значення та актуальності. Для ефективного захисту приватності необхідно удосконалювати національне законодавство з урахуванням європейських стандартів, насамперед положень Загального регламенту ЄС із захисту даних (GDPR), розвивати механізми судового та адміністративного захисту, а також сприяти формуванню культури цифрової етики. Збереження приватності – це, по суті, збереження людської гідності в умовах цифрової епохи, що має стати пріоритетом правової політики демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 Дата звернення: 25.10.2025.
2. Берназюк І.М. Захист права на повагу до приватного й сімейного життя у практиці Європейського суду з прав людини. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70). № 4. 2020. С. 104–110.

3. Дерев'янко Н. Захист права на приватність у контексті глобальної цифровізації// ктуальні питання у сучасній науці. - № 8(26)2024. – С. 591-603.

Сабельникова Карина Олексіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.

ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА МОВІ ВОРОЖНЕЧІ: ПОШУК БАЛАНСУ МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА ЗАХИСТОМ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

Дезінформація та пропаганда шкодять усім сферах суспільно-політичного життя. Однак чинне законодавство наразі не має дієвих важелів впливу на медіа, які поширюють дезінформацію. Яким є європейський досвід протидії дезінформації, як боротись з тим, аби фейки не ставали аргументами у судових справах. Шкода дезінформації для судової системи особливо відчутна, адже третя гілка влади має, з одного боку, викликати довіру суспільства, з другого – послуговуватись виключно правдивими аргументами та фактами у своїй діяльності.

Інформаційні вкиди шкодять репутації судів, а фейки часто намагаються використовувати у резонансних справах як аргументи. Однак протидіяти дезінформації, що поширюється деякими медіа, досить складно. Адже будь-які санкції викликають апелювання до натиску на свободу слова, а якісних механізмів впливу, крім попереджень чи штрафів – немає.

На часі – ухвалення закону, який би регулював тему протидії дезінформації відповідно до кращих європейських практик. Стаття 10 ЄКПЛ, гарантуючи свободу слова, водночас встановлює чіткі умови для її обмеження у частині 2. Будь-яке втручання держави має бути «передбачене законом», переслідувати одну з легітимних цілей (наприклад, захист національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, репутації чи прав інших осіб) та бути «необхідним у демократичному суспільстві». Саме останній критерій, «необхідність», є найскладнішим для застосування. Європейський суд з прав людини у своїй практиці розробив доктрину, згідно з якою «необхідність» передбачає наявність «нагальної соціальної потреби», а саме втручання має бути пропорційним переслідуваній легітимній меті.

Розмежування дезінформації та мови ворожнечі. Важливо чітко розмежовувати ці поняття.

Дезінформація – це навмисне поширення неправдивої або маніпулятивної інформації з метою заподіяння шкоди (політичної, економічної тощо). Боротьба з нею є складною, оскільки ЄСПЛ вкрай неохоче дозволяє обмеження свободи слова на підставі її «хибності», особливо стосовно політичних дебатів.

Мова ворожнечі – це мова, яка поширює, підбурює, пропагує або виправдовує расову, національну, релігійну ненависть, ксенофобію чи інші форми ненависті, засновані на нетерпимості. Тут практика ЄСПЛ є суворішою. Суд неодноразово постановляв, що мова, яка підбурює до насильства або ненависті, не підпадає під захист статті 10 (наприклад, шляхом застосування статті 17 ЄКПЛ про заборону зловживання правами).

Закон, що обмежує поширення інформації, має бути чітким, доступним та передбачуваним. Закони, що містять розпливчасті формулювання (наприклад, «загроза інформаційній безпеці» без чітких критеріїв), ризикують вважатися неякісними. Умова захисту національної безпеки в гібридній війні є незаперечною. Однак, як зазначає ЄСПЛ, держави не можуть використовувати цю мету, щоб приховати повагу до критики щодо себе. Вжиті заходи повинні бути найменш обтяжливими з усіх можливих. Наприклад, повне блокування інтернет-ресурсу або кримінальне переслідування за репост (без доведеного наміру дестабілізації) може вважатися непропорційним. Перевагу слід надавати спростуванню інформації, а не її забороні.

Окремою проблемою є модерація контенту приватними компаніями (Meta, Google, X, Telegram). Вони стають «приватними цензорами», стандарти яких не завжди збігаються з

міжнародними стандартами у сфері прав людини. Це створює нову загрозу – непрозорість блокування та відсутність ефективних механізмів оскарження. Водночас, як показує досвід ЄС (DSA), держави намагаються нав'язати позитивні зобов'язання платформам щодо проактивної боротьби з незаконним контентом.

Пошук балансу між свободою слова та захистом демократії в епоху цифрових загроз є одним із найскладніших завдань сучасної юриспруденції. Абсолютна свобода слова може зруйнувати демократію, але надмірне регулювання неминуче призводить до авторитаризму. На основі аналізу практики ЄСПЛ та сучасних викликів можна запропонувати такі напрямки:

– Пріоритет «позитивних» зобов'язань держави. Замість того, щоб зосереджуватися виключно на заборонах, держава повинна інвестувати у підвищення медіаграмотності населення, підтримку незалежних ЗМІ та створення суспільного мовника, якому довіряють.

– Чіткість законодавства. Будь-які обмеження, особливо кримінально-правові, повинні бути сформульовані максимально чітко та вузько, щоб запобігти їх довільному застосуванню. Навмисне поширення дезінформації з метою підриву безпеки має переслідуватися за законом, а не просто висловлення сумнівної думки.

– Судовий контроль. Ефективний та незалежний судовий контроль є головним гарантом безпеки.

– Регулювання платформ. Необхідність впровадження прозорих механізмів спільного регулювання, заснованих на стандартах прав людини, а не лише на комерційних інтересах корпорацій.

Таким чином, ефективна протидія інформаційним загрозам лежить не в площині повних заборон, а в комплексній роботі, що поєднує якісне законодавство, незалежну судову систему та медіаграмотне громадянське суспільство.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Delfi AS проти Естонії (Delfi AS v. Estonia) // Центр демократії та верховенства права (CEDEM) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cedem.org.ua/library/delfi-as-proty-estoniyi-delfi-as-v-estonia/
3. Практика ЄСПЛ: відсутність єдиного розуміння цінностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://4ua.co.ua/pravo/teoriya/praktika-yespl-vidsutnist-yedinogo-rozuminnya-tsinnostey.html
4. Протидія дезінформації: як європейські найкращі практики допомагають знаходити ефективні рішення для України // Проєкт ЄС «Право-Justice» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pravojustice.eu/ua/post/counteracting-misinformation-how-european-best-practices-help-finding-efficient-solutions-ukraine

Свинарьова Дар'я Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник –канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.

ВПЛИВ КЛІМАТИЧНОЇ МІГРАЦІЇ НА ПРАВА ЛЮДИНИ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У наш час світ перебуває в боротьбі з безпрецедентними викликами, зумовлені глобальними змінами клімату, які призводить до того, що мільйони людей вимушені залишати свої домівки в пошуках безпеки та кращих умов для життя. Цей процес, відомий як кліматична міграція, виникає внаслідок таких явищ, як повені, посухи та підвищення рівня моря, становить серйозну загрозу фундаментальним правам людини, зокрема праву на життя, здоров'я, житло та захист від дискримінації [1, с. 6]. Актуальність теми пов'язана з стрімким

зростанням кількості переміщених осіб, що становить 122,6 млн у 2023 році, з яких понад 26 млн стали жертвами природних катастроф [2, с. 5]. В Україні проблема проявляється з особливою інтенсивністю, де війна погіршує екологічну ситуацію, створюючи додаткові перешкоди для захисту прав людини. Однією з основних проблем є відсутність чіткого правового статусу для кліматичних мігрантів, що підкреслює значні прогалини в міжнародному праві, що охоплює їх поняттям «біженець» у контексті чинного міжнародного права [3, с. 13].

Серед основних підходів до вирішення проблеми вирізняється правовий, який передбачає інтеграцію прав людини в кліматичній політиці [3, с. 10], та екологічний, яких акцентує увагу на адаптаційних механізмах у віповідь на кліматичні зміни [4, с. 8]. Експерти ООН, зокрема Філіп Альстон, досліджує зв'язок між кліматом і бідністю, вказуючи на загрозу посилення соціальної нерівності, тоді як українські вчені, зокрема Олена Малиновська, аналізує міграційні процеси в контексті війни та екологічних наслідків, таких як затоплення шахт на Донбасі, що створює додаткові ризики для населення [1, с. 12–13]. Кліматична міграція проявляється у різних формах: вона може бути вимушеною, – с причиненою раптовими катастрофами, такими як повені чи лісові пожежі, або добровільною, – що пов'язана з поступовими процесами, наприклад, деградацією земель чи зниженням доступу до водних ресурсів. Цей процес також поділяється на внутрішню та транскордонну міграцію [3, с. 5]. Наглядним прикладом транскордонної міграції є острів Тувалу, де підвищення рівня моря загрожує повною втратою територій, залишаючи мешканців без правового статусу й роблячи їх "невидимими" для міжнародного права [3, с. 33–34]. Воєнні дії на території України сприяють поглибленню екологічної кризи, зокрема через затоплення шахт на Донбасі, що змушує людей до внутрішньої міграції. Водночас чинне законодавство не забезпечує спеціального захисту для таких осіб, обмежуючи їхній доступ до роботи та соціальних послуг, що підкреслює потребу термінових реформ .

У своїх звітах ООН наголошують на тому, що кліматична міграція спричиняє особливо сильний вплив на жінок і дітей, поглиблюючи наявні нерівності [3, с. 17]. Ця вразливість вимагає детальнішого вивчення, адже саме ці групи часто стають найбільш ураженими через обмежений доступ до ресурсів та захисту. Міжнародна організація UNHCR наполягає на застосуванні принципу non-refoulement, який забороняє повертати людей у регіони, де кліматичні катастрофи загрожують їхньому життю, попри те, що Конвенція 1951 року не визнає кліматичних мігрантів біженцями [3, с. 22]. Ця позиція є важливим кроком до розширення правового захисту, хоча її реалізація потребує додаткових зусиль. Паризька угода та Цілі сталого розвитку ООН сприяють адаптації через міжнародну співпрацю та фінансування, зокрема через програми стійкості UNHCR, які підтримують переміщених осіб у регіонах, уражених кліматичними змінами [4, с. 15]. Однак ефективність цих ініціатив значною мірою залежить від регіональних угод, що створює додаткові виклики. В Україні законодавство частково враховує екологічні фактори, але відсутність чітких норм для кліматичних мігрантів ускладнює захист, особливо в умовах війни.

В таких країнах як Африка та Океанія мігранти стикаються з дискримінацією через невизнання їхнього статусу [4, с. 12], що наголошує на глобальній проблемі правової невизначеності. Водночас у контексті України війна та кліматичні виклики створюють подвійну загрозу, що підкреслює необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, які вже частково враховують кліматичну міграцію. Додаткову підтримку можуть забезпечити освітні процеси з кліматичної грамотності та співпраця з міжнародними партнерами, а ключовим напрямком для роздумів є створення категорії «кліматичних біженців» [5].

Отже, саме кліматична міграція становить серйозну загрозу правам людини, залишаючи мільйони людей у стані правової невизначеності. Досвід України, де війна посилює екологічні проблеми, чітко демонструє нагальну потребу в реформах. Міжнародні механізми, такі як Паризька угода чи пропозиції UNHCR, є важливим кроком уперед, але їхня

ефективність залежатиме від конкретизації та адаптації до місцевих умов, зокрема через запровадження нового статусу для кліматичних мігрантів.

Список використаних джерел
1. Малиновська О. Міграція та кліматичні зміни: політико-правовий аспект. Migration & Law, 2022, Vol. 2, Issues 1-2, с. 5-25. URL: http://doi.org/10.32752/2786-5185-2022-2-1-5-25.
2. UNHCR. Global Trends: Forced Displacement in 2023. URL: https://www.unhcr.org/sites/default/files/2024-06/global-trends-report-2023.pdf
3. Reports on human rights and climate change OHCHR. URL: https://www.ohchr.org/en/climate-change/reports-human-rights-and-climate-change [A/HRC/38/21, с. 10, 13, 17; A/HRC/37/CRP.
4. UNHCR. Focus Area Strategic Plan for Climate Action 2024-2030 (2025). URL: https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/focus-area-strategic-plan-for-climate-action-2024-2030.pdf
5. Global Refuge. Six migration and climate displacement takeaways from Climate Week NYC. URL: https://www.globalrefuge.org/uk/news/six-migration-and-climate-displacement-takeaways-from-climate-week-nyc/.

Свинарьова Дар'я Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – Півненко Л.В.

ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАСАДА ТА ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

У сучасному кримінальному судочинстві України принцип диспозитивності виступає однією із ключових гарантій захисту прав учасників процесу, оскільки забезпечує баланс між публічними та приватними інтересами. Його сутність полягає у наданні сторонам можливості самостійно реалізовувати свої процесуальні права, що сприяє не лише підвищенню ефективності кримінального провадження, а й його гуманізації. Реалізація принципу диспозитивності запобігає можливим проявам зловживання владними повноваженнями та зміцнює засади змагальності й рівності сторін. Найбільш яскраво цей принцип знаходить своє відображення у провадженнях приватного обвинувачення, під час примирення сторін або у випадках, коли прокурор відмовляється від підтримання державного обвинувачення, що свідчить про його значну роль у забезпеченні справедливого судочинства та реальному захисті прав людини.

Диспозитивність у кримінальному провадженні класифікується за кількома критеріями. За змістом розрізняють матеріальну (статичну) диспозитивність, яка пов'язана з розпорядженням матеріальними правами – наприклад рішенням про початок або припинення провадження, та формальну (динамічну), яка в свою чергу проявляється в використанні процесуальних засобів, таких як подання клопотань, заяв чи відводів. Залежно від суб'єктів розрізняють диспозитивність потерпілого, обвинуваченого, прокурора та суду, у цьому контексті судова диспозитивність виконує переважно гарантійну функцію. Саме за типом взаємодії слід виділити горизонтальну диспозитивність – між рівноправними сторонами процесу, та вертикальну – у відносинах сторін із судом [1, с. 215].

Серед диспозитивних начал важливе місце займає свобода вибору процесуальної поведінки, що дає змогу сторонам впливати на хід подій. Явним прикладом є примирення між потерпілим та обвинуваченим у справах приватного обвинувачення. [2, с. 194]. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених Кодексом, його представника

від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення(ст. 26 КПК). [2, с. 195].

Прокурорська диспозитивність явно проявляється у праві прокурора змінювати чи відмовлятися від обвинувачення (ст. 340 КПК), це сприяє дотриманню балансу між публічними та приватними інтересами. Суд, у свою чергу, діє в межах наданих сторонами вимог і не має права виходити за їхні рамки. Прикладом матеріальної диспозитивності є відмова прокурора від обвинувачення, що тягне за собою закриття провадження, якщо суд не вбачає підстав для продовження [2, с. 195].

У сучасному кримінальному процесі України принцип диспозитивності виступає не лише механізмом урівноваження публічних та приватних інтересів, але й фундаментальною гарантією захисту прав усіх учасників провадження. Його реалізація забезпечує можливість сторонам самостійно визначати межі та способи здійснення своїх процесуальних прав, що сприяє досягненню справедливого балансу між ініціативою сторін і контролюючою функцією суду.

Водночас диспозитивність не означає абсолютної свободи дій сторін. Процесуальні гарантії проти зловживань передбачають, що учасники провадження не можуть використовувати надані їм права всупереч їх правовому призначенню або в спосіб, який перешкоджає ефективному здійсненню правосуддя. Отже, принцип диспозитивності виконує подвійну функцію: з одного боку, він розширює межі автономії учасників кримінального процесу, а з іншого – забезпечує захист їхніх прав від порушень і зловживань, сприяючи утвердженню верховенства права та справедливості у кримінальному судочинстві.

На мою думку, Україна дійсно робить впевнені кроки у напрямі реалізації принципу диспозитивності в кримінальному судочинстві. Проте ефективність його практичного забезпечення потребує подальшого вдосконалення. Передусім це стосується удосконалення нормативно-правового регулювання, зокрема тих положень, що стосуються процедур примирення сторін, які повинні бути більш гнучкими, зрозумілими та зорієнтованими на досягнення справедливого балансу між інтересами потерпілого, обвинуваченого та держави.

Крім того, важливо забезпечити належну підготовку суддів, прокурорів і слідчих щодо застосування диспозитивних підходів у кримінальному провадженні. Формування правосвідомості, заснованої на повазі до автономії сторін та їх процесуальної рівності, сприятиме підвищенню якості судових рішень і зміцненню довіри громадян до правосуддя.

Таким чином, подальший розвиток інституту диспозитивності в Україні має здійснюватися комплексно – через нормативне вдосконалення, професійне навчання учасників процесу та підвищення ролі суду як гаранта дотримання прав людини у кримінальному судочинстві.

Список використаних джерел

1. Почтовий М. М. (2020). Види диспозитивності кримінального судочинства України//Юридична наука, № 4(106), том 1, с. 215–221.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (чинна редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
3. URL: https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/download/220/213
4. Шустрова К., Павліченко Є. (2024). Проблеми реалізації принципу диспозитивності у кримінальному процесі. Юридичний вісник, № 1, с. 193–199. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v1_2024/22.pdf

Селюков Олександр Генадійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доктор екон. наук, доц. Дуюнова Т.В.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКУТУ: ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Із початком повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України питання забезпечення, дотримання та захисту прав людини набуло особливої важливості й гостроти. У цьому контексті особливого значення набувають міжнародно-правові стандарти захисту прав людини, які становлять основу сучасної системи правозахисних інститутів. Міжнародні стандарти відображають у собі найвищі досягнення цивілізації, всебічна співпраця країн світу та міжнародних організацій між собою сприяє консолідації всіх наукових здобутків для подальшого розвитку, вдосконалення і захисту основоположних прав і свобод людини. Так, вони становлять взірець законодавчого забезпечення прав людини для всіх демократичних держав.[1, с. 65]

Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини в умовах збройного конфлікту ґрунтуються на положеннях Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них, Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Римського статуту Міжнародного кримінального суду (1998), а також практиці Міжнародного кримінального суду, Європейського суду з прав людини. Ці документи закріплюють універсальні принципи гуманності, недискримінації, пропорційності застосування сили та невідворотності покарання за порушення прав людини.

Загалом, імплементація норм міжнародного права у національну правову систему є складним і багаторівневим процесом, що включає узгодження термінології, процедури доказування, захист прав потерпілих та забезпечення ефективної діяльності судової та правоохоронної системи. Україна, як держава-учасниця основних міжнародних договорів у сфері прав людини та міжнародного гуманітарного права, поступово здійснює процес імплементації міжнародно-правових стандартів у національне кримінальне законодавство. Зокрема, положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду (1998 р.). 21 серпня 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [2], що стало важливим кроком у процесі гармонізації національного кримінального законодавства з нормами міжнародного права. У зв’язку з цим кримінальне законодавство України зазнало змін, зокрема стаття 438 Кримінального кодексу України, раніше сформульована під назвою «Порушення законів та звичаїв війни», була оновлена та отримала нову назву - «Воєнні злочини». Відповідні зміни були закріплені у національному законодавстві на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв’язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 9 жовтня 2024 року № 4012-IX. [3]

Водночас, попри здійснені кроки, актуальним залишається питання повної гармонізації національного кримінального законодавства з нормами міжнародного кримінального права. Зокрема, недостатня деталізація складів воєнних злочинів, а також відсутність чіткої диференціації між порушеннями міжнародного гуманітарного права та загально-кримінальними діяннями ускладнюють процес притягнення до відповідальності осіб, причетних до порушень прав людини в умовах війни.

Аналізуючи вище викладене, можна констатувати, що міжнародно-правові стандарти захисту прав людини є фундаментальною основою сучасного кримінального законодавства України в умовах війни. Їх імплементація сприяє не лише приведенню національних норм у відповідність до міжнародних зобов’язань, але й формує ефективний правовий механізм

притягнення до відповідальності за воєнні злочини. Подальший розвиток кримінального законодавства України має відбуватися з урахуванням положень Римського статуту, рішень міжнародних судових інституцій та стандартів Ради Європи. Це дозволить зміцнити правову систему держави, забезпечити невідворотність покарання за порушення прав людини й утвердити принцип гуманізму навіть у надзвичайних умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:
1. Конєв І. Є. Інтеграційні процеси міжнародних стандартів із захисту прав людини у площині національного права України// Альманах міжнародного права. - Випуск 25. - 2021. - С. 65-75.
2. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3909-20
3. Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 9 жовтня 2024 року № 4012-IX// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#Text

Скидан Владислав Леонідович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини є невід'ємною основою демократичної правової держави, а їхнє дотримання визначає рівень поваги до людської гідності, свободи та автономії особи. Водночас реалізація прав людини не є абсолютною навіть у стабільних умовах. У надзвичайних обставинах, таких як воєнний стан, держава може обмежувати окремі права задля забезпечення національної безпеки, громадського порядку та захисту життя громадян. Однак будь-які заходи обмеження повинні суворо відповідати принципу пропорційності, який передбачає законність, легітимність, необхідність та співмірність обмеження меті, яку воно переслідує.

Міжнародні договори з прав людини, зокрема Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 4) та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 15), допускають можливість відступу від певних прав лише в умовах надзвичайних ситуацій. Такі відступи дозволяються лише в межах, суворо необхідних для реагування на кризу, та не повинні порушувати сутність прав, які не підлягають обмеженню, таких як право на життя, заборона катувань і рабства. Конституція України (ст. 64) також закріплює можливість тимчасового обмеження прав під час воєнного чи надзвичайного стану, водночас забороняючи звуження «ядра» права, його невід'ємної сутності.

Принцип пропорційності є ключовим критерієм оцінки правомірності обмежень. Практика Європейського суду з прав людини, зокрема у справах Lawless v. Ireland, A. and Others v. the United Kingdom, Handyside v. United Kingdom та Lingens v. Austria, визначає три основні елементи цього принципу: наявність легітимної мети, придатність заходу для її досягнення та співмірність наслідків втручання із суспільною потребою. Це означає, що навіть у воєнний час держава має довести, що обмеження є виправданим і необхідним у демократичному суспільстві, і що менш суворі заходи не могли забезпечити належного рівня безпеки.

Приклад України у 2022–2025 роках ілюструє практичне застосування цих принципів. Під час воєнного стану тимчасово обмежувалися свобода пересування, проведення масових зібрань та окремі аспекти свободи слова. Водночас такі обмеження здійснювалися на підставі

закону, із чітким визначенням строків і території дії, та перебували під контролем парламенту, судів і омбудсмена. Держава також виконувала позитивні зобов'язання – забезпечувала соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, доступ до правової допомоги та функціонування судової системи, гарантуючи, що обмеження не перетворюються на свавілля, а служать виключно цілям захисту суспільства та життя громадян.

Важливо зазначити, що принцип пропорційності не обмежується формальними юридичними аспектами. Він передбачає баланс між безпекою держави та свободою особи, тобто держава повинна діяти одночасно як стримуючий і захисний механізм. Дотримання цих критеріїв є ознакою зрілості правової системи та демонструє відданість принципам гуманізму навіть у кризових умовах. У практичному вимірі це означає, що будь-які обмеження прав повинні бути тимчасовими, чітко обґрунтованими, контрольованими та такими, що не підривають фундаментальні права.

Міжнародна практика, зокрема висновки Дослідницького бюлетеня №29 Всесвітнього центру досліджень з питань прав людини, наголошує на двох основних принципах: верховенстві особистості та універсальності прав людини, а також на необхідності їх узгодження із суспільними інтересами. Обмеження прав допускається лише у випадку законності, необхідності та пропорційності, як це підтверджено практикою ЄСПЛ у справах Osman v. The United Kingdom та інших. Так, обов'язок держави полягає не лише в утриманні від незаконного втручання у права (негативне зобов'язання), але й у вживанні активних заходів для їхнього захисту та реалізації (позитивне зобов'язання).

Український приклад підтверджує, що держава здатна одночасно забезпечувати безпеку та права людини. Тимчасові обмеження свобод, запроваджені у прифронтових регіонах, були суворо законними, обґрунтованими та контрольованими. Система судового та парламентського нагляду, діяльність омбудсмена, соціальна підтримка вразливих груп демонструють, що обмеження прав у воєнний час може бути інструментом забезпечення балансу між колективною безпекою та особистими свободами. Таким чином, дотримання принципів пропорційності та правомірності навіть у найекстремальніших умовах війни сприяє зміцненню демократичного ладу, верховенства права та довіри громадян до держави, підтверджуючи, що обмеження прав не є відступом від цінностей, а механізмом їхнього захисту.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Київ : ВРУ, 1996. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : Резолюція 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН, 16.12.1966. – Режим доступу : https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Європейська конвенція від 04.11.1950. – Режим доступу : https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
4. Всесвітній центр досліджень з питань прав людини. Дослідницький бюлетень № 29 : Права людини у надзвичайних ситуаціях / World Human Rights Research Center. – 2020. – Режим доступу : https://www.worldhrc.org/research-bulletin-29

Хиленко Єлизавета Вікторівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Воєнний стан в Україні актуалізував проблему захисту прав дітей, позбавлених батьківського піклування. Збройна агресія Російської Федерації призвела до масштабного порушення прав дитини, зокрема до випадків розлучення сімей, сирітства, депортації неповнолітніх. У цих умовах інститут опіки та піклування набуває не лише правового, а й гуманітарного значення, забезпечуючи реалізацію конституційного права дитини на сімейне виховання та захист з боку держави. Метою дослідження є аналіз правових механізмів реалізації опіки та піклування над дітьми в умовах воєнного стану, а також визначення напрямів удосконалення відповідних нормативно-правових інструментів. Інститут опіки та піклування в Україні ґрунтується на положеннях Конституції України [1], Сімейного кодексу України [2], Цивільного кодексу України, Закону України «Про охорону дитинства», а також підзаконних нормативних актів Кабінету Міністрів та Міністерства соціальної політики. Основоположним є принцип пріоритету найкращих інтересів дитини, закріплений у ст. 3 Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) [3]. Опіка встановлюється над дітьми до 14 років, які залишилися без батьківського піклування, а піклування – над особами віком від 14 до 18 років. Органами опіки та піклування виступають виконавчі комітети місцевих рад, військові адміністрації або уповноважені соціальні служби. Умови воєнного стану зумовили розширення повноважень таких органів, зокрема щодо прискореного оформлення опіки, тимчасового влаштування дітей у безпечне середовище, евакуації та ідентифікації дітей, розлучених із родинами.

За офіційними даними Міністерства соціальної політики України станом на червень 2025 року, понад дев’ятнадцять тисяч дітей залишилися без батьківського піклування через військові дії, і близько сімдесяти відсотків з них тимчасово влаштовані під опіку родичів або прийомних сімей. В умовах активних бойових дій функції органів опіки частково перейняли військові адміністрації, що забезпечило безперервність прийняття рішень щодо захисту дітей. Найпоширенішими формами реалізації опіки є тимчасова опіка, постійна опіка, піклування та інституційне влаштування.

Тимчасова опіка застосовується у випадках, коли необхідно швидко забезпечити дитині безпечне середовище до відновлення зв’язку з родиною, тоді як постійна опіка оформлюється рішенням суду або виконавчого органу. Піклування встановлюється для неповнолітніх віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а інституційне влаштування передбачає тимчасове перебування дитини у спеціалізованому закладі соціальної підтримки [4]. Ці механізми дозволяють забезпечити неперервність догляду та правовий захист дітей, незалежно від місця їхнього перебування. Аналіз практики застосування чинного законодавства свідчить, що попри вдосконалення нормативної бази, залишаються проблемні аспекти. Зокрема, існують труднощі у перевірці документів через втрату архівів та реєстрів, обмежений доступ до державних баз даних у прифронтових територіях, а також випадки незаконного вивезення дітей за межі України. Водночас позитивним наслідком є розвиток цифрових сервісів: створення електронного порталу «Діти війни», який спрощує процедуру обліку, моніторингу та контролю за статусом дитини, сприяючи прозорості процесів опіки [5].

Таким чином, інститут опіки та піклування в умовах воєнного стану зазнав суттєвих трансформацій у напрямі підвищення оперативності, гнучкості та цифровізації. Головним завданням держави залишається забезпечення реалізації права дитини на сімейне виховання, безпеку та захист у будь-яких обставинах. Подальший розвиток правових механізмів повинен бути спрямований на посилення міжнародної співпраці щодо повернення депортованих дітей, а також на створення єдиної інтегрованої системи моніторингу опіки та піклування на

національному рівні. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню ефективної системи захисту прав дитини, адаптованої до сучасних викликів воєнного часу.

Отже, в умовах воєнного стану інститут опіки та піклування набуває особливої актуальності як важливий засіб захисту прав дітей, позбавлених батьківського піклування. Держава посилює правові механізми реагування, забезпечуючи оперативне встановлення опіки, спрощення процедур оформлення документів і координацію між органами влади, службами у справах дітей та військовими адміністраціями. Головним завданням є гарантування стабільного, безпечного та належного середовища для дитини навіть за умов надзвичайних обставин, що свідчить про пріоритетність захисту дитинства у правовій політиці України.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14
4. Про затвердження Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 верес. 2008 р. № 866 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 76. – Ст. 2556. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-
5. Про затвердження Порядку евакуації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у разі введення воєнного стану або виникнення надзвичайних ситуацій : Наказ Міністерства соціальної політики України від 07 квіт. 2022 р. № 198 // Офіційний вісник України. – 2022. – № 32. – Ст. 1889. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-22

Шатохін Артем Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Шерстюк С.В.

ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ: ПРАВОВИЙ ВИМІР

Право на інформацію гарантоване статтею 34 Конституції України [1] та закріплене також у загальновизнаних міжнародних актах: Загальній декларації прав людини від 1948 року (стаття 19) [2], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 1966 року (стаття 19) [3], передбачає вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Водночас, дане право в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифровізації усіх сфер життя суспільства не може бути реалізовано повною мірою через цифрову нерівність.

Єдиного підходу до визначення поняття цифрової нерівності наразі немає, проте, зважаючи на те, що в основі сучасних інформаційно-комунікаційних систем знаходиться Інтернет, даний термін переважно демонструє розрив між категоріями осіб, що мають та не мають доступу до Інтернету [4, с. 237]. Водночас вона включає нерівність цифрових навичок (зокрема, серед старшого покоління) та кінцевих результатів використання технологій, в умовах глобальної діджиталізації призводить до маргіналізації вразливих груп (осіб похилого віку, мешканців сільської місцевості) та обмеження їхніх законних прав у сучасному

цифровому просторі. Очевидно, що це є порушенням основоположної засади, закріпленої у ст. 24 Основного Закону – рівність кожного у своїх конституційних правах та свободах. Таким чином, держава, що не забезпечує універсальний та рівний доступ до Інтернету та інформаційних технологій, не виконує своїх позитивних зобов'язань щодо створення умов для фактичної, а не лише формальної рівності прав.

Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію громадян із публічною владою, наочно демонструє механізми виникнення цієї нерівності. Наприклад, відповідно до Закону України «Про звернення громадян» письмове звернення поряд із паперовою формою та направленням поштою або переданням особисто може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення) [5], а Закон України «Про доступ до публічної інформації» встановлює право подавати запит у будь-якій формі, в тому числі електронною поштою [6]. В умовах цифрового розриву право особи звернутися за допомогою електронних засобів зв'язку та мережі стає обмеженим, на кожному етапі: доступ до Інтернету, створення та підготовка звернення, відправка на електронну адресу установи, отримання відповідь на електронну пошту відправника [7, с. 69]. Хоча Закон формально зберігає альтернативу у вигляді паперового звернення (шляхом направлення поштою або особистого передання), цей механізм не може вважатися повноцінною компенсацією чи усуненням проблеми. Наявність паперової форми, по суті, лише маскує глибоку структурну нерівність, яка лежить в основі цифрового розриву. Це створює ситуацію, де одна категорія громадян забезпечена стабільним та якісним доступом до Інтернету, пристроями та достатньою цифровою грамотністю та відповідно може скористатися оперативним, зручним та економічно вигідним електронним інструментом реалізації свого права, тоді як інша категорія вимушена покладатися на повільніші, дорожчі та менш ефективні традиційні засоби (витрати на друк, конверти, поштові послуги, фізичний час). Існування та використання традиційних способів (паперової форми звернення) має бути не вимушеним через те, що недоступний цифровий доступ, а існувати паралельно та бути доступним для всіх категорій суспільства одночасно на їх вибір. Відтак, забезпечення лише формальної альтернативи не нівелює того факту, що право на ефективний та швидкий доступ до інформації та адміністративних послуг стає привілеєм, а не універсальною гарантією.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 05.11.2025)
2. Загальна декларація прав людини : Декларація; ООН від 10.12.1948 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_015 (дата звернення: 05.11.2025)
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт; ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043 (дата звернення: 05.11.2025)
4. Довжук І. Цифрова нерівність в інформаційному суспільстві. Соціум. Документ. Комунікація. Том 7, № 1, 2022. С. 233-252. URL: https://sdc-journal.com.ua/uk/journals/vipusk-14/tsifrova-nerivnist-v-informatsiynomu-suspilstvi
5. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/393/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 05.11.2025)
6. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17 (дата звернення: 05.11.2025)
7. Давидова І., Токарева В. Цифрова нерівність та право на доступ до Інтернету. Юридичний вісник. № 6. 2024. С. 68-75. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v6_2024/10.pdf

СЕКЦІЯ. НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Аксьонов Костянтин Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

УЧАСТЬ КОЗАКІВ У ЗАХИСТІ ПРАВОСЛАВНОЇ ВІРИ ЯК ЧИННИК ЗГУРТУВАННЯ ГРОМАДИ

Чи замислювалися ви, чому козацтво було настільки важливим для збереження православної віри в Україні? Сьогодні ми розглянемо їхню роль і внесок у духовну та національну самобутність нашого народу. У XVI–XVII ст. православна церква зазнавала значного тиску з боку католицької Речі Посполитої та уніатських структур. Саме тоді козацтво стало тією силою, яка взяла на себе місію оборони віри пращурів, захисту храмів, духовенства і православної громади.

Обравши цю тему, я прагну показати, що боротьба козаків за православ'я була не лише релігійною справою, а й важливим чинником консолідації українського суспільства. Саме завдяки цій боротьбі формувалася національна самосвідомість, зміцнювалась єдність народу та зароджувалися ідеї державності. Вивчення цього питання дозволяє не тільки краще зрозуміти минуле, але й осмислити його значення для сучасної України, де питання духовної єдності та культурних цінностей залишаються надзвичайно актуальними.

Для досягнення цієї мети перед нами стоять такі завдання: проаналізувати історичні обставини, за яких козацтво виступало захисником православ'я; визначити роль козацьких повстань і універсалів гетьманів у підтримці церкви та духовенства; розкрити культурно-релігійну діяльність козаків: меценатство, підтримку монастирів і освітніх осередків; показати значення козацького руху для формування національної ідентичності українців.

Українське козацтво XVI–XVIII ст. стало важливим оборонцем православної віри в умовах постійної загрози з боку Кримського ханства, Османської імперії та наступу католицизму й унії на українських землях. У добу Речі Посполитої козаки часто виступали захисниками православних братств, монастирів і церков, підтримували діяльність православного духовенства та ставали рушійною силою у відстоюванні прав віруючих: «Ми, Військо Запорозьке, стоїмо твердо на обороні віри православної, церкви святої і всіх, хто в ній молиться»(З універсалу Богдана Хмельницького (1649 р.)).

Особливе значення мали повстання під проводом гетьманів, зокрема Богдана Хмельницького, які поєднували соціально-політичні вимоги з обороною православної віри, як написано в «Літописі Самовидця» (XVII ст.) про війну Богдана Хмельницького: «Піднявся Хмельницький не тільки за кривди козацькі та людські, але й за віру православну, щоби вона не була поневолена унією й латинством». Відомо, що під час Визвольної війни 1648–1657 рр. козаки виступали за відновлення і захист прав Київської митрополії, а після Переяславської ради 1654 р. саме їхня позиція забезпечила збереження православної ідентичності українського народу.

Важливою сферою діяльності козаків було також меценатство: вони відбудовували й утримували храми, монастирі, підтримували Києво-Печерську лавру, Києво-Могилянську академію та інші духовні осередки. Таким чином, козацтво не лише захищало православ'я у військовому сенсі, але й стало культурно-релігійним оплотом, сприяючи збереженню духовних традицій і формуванню національної самосвідомості українців.

Отже, українське козацтво стало важливим чинником у збереженні православної віри та духовної культури, поєднавши боротьбу за свободу з обороною церковних традицій. Їхня діяльність утвердила православ'я як основу національної ідентичності. Досвід козаків нагадує нам, що духовні цінності й віра здатні бути потужним джерелом єдності народу. У сучасних

умовах звернення до козацької спадщини може стати перспективою для збереження культурної пам’яті, розвитку патріотизму й духовної стійкості українського суспільства.

Александров Денис Миколайович
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Олешко Н.П.

НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Національно-духовне виховання є ключовим чинником формування свідомої, патріотичної та морально зрілої молоді, здатної усвідомлено діяти в умовах викликів сучасного світу. Особливих сенсів це набуває в умовах Війни за Незалежність України. Основою патріотичного виховання, як підкреслили у своїй статті О. Онопрієнко і О. Онопрієнко [1] є поєднання духовності, громадянської відповідальності та любові до своєї держави.

Сучасна молодь перебуває у просторі глобалізованих цінностей, тому втрата духовних орієнтирів може призвести до байдужості або цинізму. Водночас, за дослідженням С. Яланської та О. Діденко, саме духовно-моральне виховання сприяє формуванню внутрішньої стійкості, почуття гідності й відповідальності за власну державу [2].

Важливу роль у цьому процесі відіграє система освіти, зокрема вища школа. Освітні заклади не лише передають знання, а й виховують особистість, що усвідомлює історичний шлях свого народу. Дисципліна «Історія та культура України» є фундаментом національно-духовного виховання студентів. Вона формує світогляд, допомагає зрозуміти культурні надбання, традиції, роль мови й релігії у збереженні ідентичності.

У своєму дослідженні «Національний освітньо-культурний простір – основа збереження національної ідентичності» Н. Олешко наголошує на тому, що на формування світогляду особистості впливає національний освітньо-культурний простір, в якому виховується людина, зокрема студентська молодь [3]. Отже, залучення молоді до вивчення історії, культури, традицій та моральних цінностей українського народу формує почуття гордості за свій народ і свою державу, шанобливе ставлення до його здобутків і бажання працювати на благо своєї країни та захищати її суверенітет.

Окрім освітньої системи, важливу роль відіграють суспільні ініціативи та ветеранські організації, які передають молоді цінності служіння Батьківщині. У статті «Ветерани як суб’єкти патріотичного виховання молоді: аналіз правового статусу» В. Арешонков підкреслює, що участь ветеранів війни у вихованні молодого покоління сприяє формуванню у студентів реалістичного розуміння патріотизму, заснованого на досвіді, честі та жертовності. [4].

Отже, національно-духовне виховання сучасної молоді є стрижнем освітньої політики держави. Воно забезпечує формування громадянина, який поєднує любов до Батьківщини, шану до історії, готовність до самопожертви та активну життєву позицію. Саме через освіту і духовність формується особистість, здатна мислити, діяти й творити на благо України.

Список використаних джерел

1. Онопрієнко О.М., Онопрієнко О.В. Проблеми національно-патріотичного виховання молоді. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5816.
2. Діденко О.Г., Яланська С.П. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2024/18.pdf.
3. Олешко Н.П. Національний освітньо-культурний простір – основа збереження національної ідентичності. URL: https://dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/331ffcc4-cb85-48f8-8fbc-4dafcc77116e/content.

4. Арешонков В.Ю. Ветерани як суб'єкти патріотичного виховання молоді: аналіз правового статусу. URL: https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/583/653.

Бобровський Б.А
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ГАЗЕТИ: ЯК НАЦІОНАЛЬНА ПРЕСА ВИЖИВАЛА ПІД ГНІТОМ ДВОХ ІМПЕРІЙ

На початку XIX століття культурним осередком України був Харків, де в 1812 році російською мовою друкувався «Харківський щотижневик». На сторінках газети оповідалося про життя Слобожанщини та інформувалося про місцеві події. Однак уже за рік видання закрилося, однак замість нього у 1816 році стали виходити «Український вісник» і «Харківський Демокрит», які видавалися коштом меценатів і культурних діячів.

Редактором «Українського вісника» свого часу був Григорій Квітка-Основ'яненко. Видання прищеплювало любов до України, прагнуло допомогти в пізнанні рідного краю, тож у ньому публікувалися матеріали з історії, географії та етнографії України. Згодом у Харкові під впливом молодих громадських діячів виник «Український Журнал», який став найкращим часописом. До його створення був причетний П. Гулак-Артемовський. Одеса та Київ також не відставали від Харкова: вже із середини XIX століття вони мали свої часописи, частина з яких виходила до революції 1917 року.

Найбільш сприятливі умови для зародження україномовної преси в середині XIX століття виникли на Галичині, де з 1848 року видавалася «Зоря Галицька» – друкований орган «Головної Руської Ради». Вже в першому номері тижневика було проголошено, що українці в Австрійській імперії є частиною великого українського народу.

Під впливом полонізації на противагу «Головній Руській Раді» було створено «Собор руський», який видавав «Dnewnyk Ruskij» («Щоденник Руський»). Видання вирізнялося професіональним підходом та містило публікації проукраїнського спрямування, що викликало обурення серед польської громади та призвело до закриття тижневика.

У 40-х роках XIX століття на Наддніпрянщині пожвавився український національний рух: Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров входили до складу прогресивної організації – Кирило-Мефодіївського братства. Після його викриття та розгрому видання піддали жорсткій цензурі.

Українські діячі намагалися отримати дозвіл на видання своїх газет, проте це не дало результатів. У 1863 році вийшов Валуєвський циркуляр, де було сказано, що української мови не було, немає й бути не може. Документ заборонив друк навчальної та релігійної літератури українською мовою.

Через заборону українського друкованого слова на Наддніпрянщині українські громадські діячі змушені були переїхати на Галичину. В подальші десятиліття українська преса на заході розвивалася з новою силою. Крім щоденних газет, виходили тематичні спеціалізовані видання. Наприкінці XIX століття саме тут з'явилися перші українські партійні газети: «Воля», «Гасло», «Селяни», «Діло» тощо.

Революція в Росії 1905 року створила умови, сприятливі для існування української преси. Одним із досягнень став Маніфест 17 жовтня, який ознаменував здобуття свободи слова. Попри те, що українська мова продовжувала перебувати під забороною, у 1905 році на Полтавщині виходить «Хлібороб» – перша україномовна газета Наддніпрянщини.

Її перший номер надрукував царський маніфест, а в подальшому – статті, які розповідали про права та свободи населення. Газета закликала до політичних та економічних змін, зокрема й до автономії України в межах Російської імперії. Водночас у Полтаві успішно видаються «Рідний Край» і «Молода Україна».

Таким чином, у XIX столітті українські газети допомагали людям більше дізнаватися про свою культуру, історію та права. Спочатку їх друкували в Харкові, але найкраще вони розвивалися в Галичині, де не було таких суворих заборон.У Російській імперії українську мову часто забороняли, тому багато газет закривалися. Але українці не здавалися і знаходили способи видавати свої видання.

Галиця Владислав Андрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.

ІВАН ФРАНКО ТА ІДЕЯ СОЦІАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Іван Франко (1856–1916) народився в селі Нагуєвичі (Галичина, Австрійська імперія) у селянській родині. Здобув освіту у Дрогобицькій гімназії та Львівському університеті, де вивчав філософію, літературу й економіку, згодом ставши доктором філософії у Віденському університеті. Франко був багатогранною особистістю: поет, прозаїк, драматург, літературознавець, перекладач, етнограф і громадський діяч. Він опублікував понад 100 томів творів, включно з поезією, прозою, драмами та науковими працями. Франко зазнавав переслідувань від австрійської влади за соціалістичні погляди, був тричі ув’язнений, але продовжував активну діяльність. Співзасновник Русько-української радикальної партії (1890), він боровся за права селян і популяризацію української культури через журнали "Друг", "Зоря" та "Літературно-науковий вісник". Його переклади творів Шекспіра, Гете, Данте, Байрона, Гейне та інших збагатили українську літературу, знайомлячи суспільство з європейськими ідеями свободи, гуманізму та демократії. Франко помер у бідності у 1916 році, але його культурна спадщина залишається визначною.

Франко поєднував ідеї соціальної справедливості та національного визволення, вважаючи їх єдиним шляхом до свободи українців. У поемі "Каменярі" (1878) він зобразив боротьбу за свободу: "Ми – каменярі, ми – вічні робітники, Ми лупаєм скалу". У збірці "З вершин і низин" (1887) закликав до боротьби проти іноземного гніту: "Не пора, не пора, не пора Москалеві й ляхові служить!". У поемі "Мойсей" (1905) він створив образ провідника, що веде народ до свободи, символізуючи українські прагнення. Франко критикував релігійний консерватизм, виступаючи за освіту та єдність українців, що відображено в його публіцистиці в журналах "Друг" і "Зоря". Як лідер радикального руху, він поєднував соціалістичні ідеї з національними, виступаючи за права селян і стандартизацію української мови.

Іван Франко заклав основи української національної ідентичності через свою літературну, наукову, перекладацьку та громадську діяльність, поєднуючи літературу як засіб пробудження нації з боротьбою за соціальні права. Його послідовники поглиблювали ці ідеї, зосереджуючись на розвитку освіти, мови та історичної пам’яті, що сприяло становленню української нації. Його ідеї, що об’єднували національну свідомість, соціальну справедливість і культурний прогрес, мали значний вплив на Українську Народну Республіку (УНР) та Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР), а також надихали наступні покоління.

Твори послідовників та їхні напрямки:

Леся Українка розвинула ідеї Франка про свободу та гідність у творах, як "Бояриня" та "Лісова пісня", де поєднувала національну боротьбу з феміністичними мотивами, наголошуючи на духовній силі українців. Її творчість підкреслювала необхідність культурного опору проти імперського гніту.

Михайло Грушевський, як історик і голова Центральної Ради, використовував Франкові ідеї для обґрунтування української державності, зокрема у праці "Історія України-Руси", де популяризував концепцію української нації як окремої історичної спільноти.

Члени "Молодої України" (початок XX століття) розвивали Франків радикалізм, виступаючи за демократичні реформи та національне відродження через літературу й освіту. Їхні твори, зокрема в альманахах, популяризували українську мову.

Організація Українських Націоналістів (ОУН) у XX столітті спиралася на Франкові ідеї боротьби проти імперського панування, адаптуючи їх до радикального націоналізму. Дисидентський рух 1960–1980-х (Василь Стус, Іван Дзюба) використовував його концепції для захисту української культури від радянської русифікації.

Франко контактував із європейськими інтелектуалами, як Віктор Адлер, Теодор Герцль і Томаш Масарик, що сприяло інтеграції української культури в європейський контекст. Його переклади світової літератури, таких як Шекспір, Гете та Данте, знайомили українців із європейськими ідеями, одночасно презентуючи українську культуру за кордоном, що сприяло інтелектуальному розвитку суспільства та асоціації України з ідеями демократії та національного відродження. Дискусії про модернізацію у Відні привернули увагу до українського питання.

Іван Франко, завдяки своїй багатогранній діяльності та перекладам світової літератури, сформував ідеї, що надихали послідовників на боротьбу за національну та соціальну свободу, сприяли інтелектуальному розвитку суспільства та міжнародному визнанню України. Аналіз його біографії, ідей та їхнього впливу показує, як інтелектуальні зусилля формують націю та її місце у світі, а підтримка сучасних культурних діячів зміцнює національну свідомість.

Гнатко Дар'я Сергіївна
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Нікуліна Н.В.

ЛАБОРАТОРІЯ ШВИДКІСНИХ АВТОМОБІЛІВ ХНАДУ: ІСТОРІЯ УСПІХУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ

Повна історія Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (нині ХНАДУ, раніше ХАДІ) не можлива без визнання, що ключовим її складником є Лабораторія швидкісних автомобілів (ЛША). Наразі ми можемо констатувати, що це не просто місце, де створювалися унікальні боліди, а це ще є місцем національної й духовної сили студентства. Доказом цього є те, що її внесено до Державного реєстру наукових об'єктів як навчально-науково-випробувальну лабораторію швидкісних автомобілів імені В. К. Нікітіна Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Офіційно створена вона у 1953 році з назвою лабораторія швидкісних автомобілів (ЛША), на базі якої у 1961 р. було засновано студентське проєктно-конструкторське бюро, технічні й інноваційні розробки якого здобули світове визнання далеко за межами Харкова й СРСР.

Це державницьке визнання ЛША як об'єкта національного надбання України підкреслює її історичну, наукову та культурну цінність; ще раз підтверджує, що розробки лабораторії, її технічні досягнення та освітні практики мають важливе значення для розвитку автомобільної науки й освіти в Україні та заслуговують на збереження і популяризацію.

Ключову роль у розвитку й вихованні інженерів-конструкторів із досвідом практичної роботи (не просто моделістів, а творців автотехніки, які мають практичні навички виробництва, експлуатації, підготовки до змагань) відіграв Володимир Костянтинович Нікітін – заслужений майстер спорту СРСР, конструктор-рекордсмен, який очолив ЛША. Він не просто обіймав адміністративну посаду керівника – він був і конструктором, і пілотом, і наставником студентів-інженерів, «за велінням серця», як пишуть джерела, що доступні для поціновувачів автомобільного спорту [1].

ЛША створювалася як майданчик «навчання через проєкт», силою інженерного ентузіазму й експериментальної творчості. Тоді студентами було сконструйовано і виготовлено цілe сімейство рекордно-перегонових автомобілів, а більшість цих автомобілів унікальні за своїми конструкціями: ХАДІ-2 (експериментальний двомісний спортивний

автомобіль); ХАДІ-3 (найменший рекордно-перегоновий автомобіль у світі, що зафіксовано в Книзі рекордів Гіннеса); ХАДІ-5 (перший рекордсмен швидкості, сконструйований у ХАДІ); ХАДІ-7 (перший в Україні рекордно-перегоновий автомобіль із двигуном газової турбіни з приводом на колеса); ХАДІ-9 (перший болід з турбореактивним двигуном) та ін., а на «ХАДІ-29», «ХАДІ-31», «ХАДІ-33» пілоти команди, що діяла при ЛША, неодноразово здобували славу нашому технічному університету [1].

У ЛША кожен студент, який долучався до роботи, отримував можливість виконувати курсові, дипломні та науково-дослідницькі проєкти, що були безпосередньо пов'язані з реальною конструкторською діяльністю. Молоді інженери працювали з кресленнями, займалися розрахунками міцності, аеродинаміки, готували технічну документацію, розробляли вузли та деталі, а потім брали участь у складанні автомобіля власними руками. Саме така форма навчання формувала в них не лише технічні знання, а й командний дух, відповідальність та розуміння реального виробничого процесу. Кожен студент міг працювати під керівництвом досвідчених викладачів та інженерів, отримуючи практичні навички, які важко здобути у звичайних аудиторних умовах. ЛША стала осередком технічних талантів, де кожен студент мав можливість реалізувати власні ідеї, запропонувати вдосконалення конструкції чи провести власний експеримент.

Багато знакових розробок ЛША, включно з оригінальними болідами, однойменними з ХАДІ, зберігаються у виставкових і музейних залах університету. Ці експонати демонструють історію розвитку лабораторії, еволюцію технічних рішень, матеріалів та конструкцій автомобілів, слугують як навчальною базою для студентів, так і науковим надбанням, що привертає увагу дослідників та ентузіастів автомобільної інженерії. Окрім університетських експозицій, кілька автомобілів передано до технічних музеїв (ХАДІ-11 в Болгарію, ХАДІ-13 Е в Київський політехнічний музей), де вони виставляються як приклад інженерної творчості та інновацій у радянському і пострадянському автомобілебудуванні. Завдяки цьому музейні експонати не лише зберігають історичну пам'ять про досягнення ЛША, а й надихають нові покоління студентів і конструкторів на розробку сучасних автомобільних технологій та участь у наукових і освітніх проєктах університету.

Отже, ЛША сьогодні є національною гордістю, що функціонує як освітня лабораторія і музей інженерної історії, де зберігаються традиції, знання та унікальні розробки української автомобільної науки. Створення рекордних автомобілів стало не просто технічним досягненням, а важливою частиною становлення національної школи автомобілебудування.

Власне мене ця тема вразила масштабністю досягнень, викликала щире захоплення інженерною творчістю, командною роботою та технічним ентузіазмом, що панував у лабораторії. Ці проєкти поєднали патріотичне виховання, освіту, науку та експеримент, довівши, що університет може бути місцем народження інновацій світового рівня.

Список використаних джерел

1. Record-breaking racing cars Kharkiv national automobile and highway university (laboratory of racing cars KhAHI) : popular science handbook of racing cars / A. M. Turenko, V. I. Klymenko, I. V. Lukashev, O. O. Chernysov ; KhNAHU. – Kharkiv : KhNAHU, 2023. – 100 p. – ISBN 978-617-8009-94-6.

Заботкіна Кіра Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ НА СУЧАСНЕ ПОКОЛІННЯ

Наразі, поки Україна бореться за своє місце у світі, музика відіграє важливу роль у популяризації української мови серед молодого покоління. Сучасні українські виконавці

роблять все можливе, щоб надихнути молодь мислити критично. Їхня музика лунає звідусіль: на радіо, у соцмережах і на сценах, створюючи таким чином нову культурну реальність.

Українці звернули увагу на своїх виконавців із бажанням відмовитися від російської музики. Багато нових сучасних музикантів змогли знайти свою аудиторію, але й прослуховування старої доброї класики значно підвищилось. Пісні таких гуртів як "Скрябін", "Океан Ельзи", "Жадан і собаки" та "Один в каное" знов здобули свою популярність, почали із новою хвилею поширюватись на всіх платформах. Передусім, молодь почала свідомо відноситись до вибору артистів, тож тепер вона цікавляться не лише якістю музики, а й громадянською позицією виконавця.

Молоде покоління стало сприймати українську музику засобом самовираження, яка підсилює жагу до вивчання і використання мови – це відповідає створенню мовного середовища, де українська мова присутня в повсякденному житті.

Просування української музики за кордоном і виступи українських артистів по всьому світу показують, що наша мова має культурну вагу на світовій сцені - це і формує більш впевнений образ культури й мови серед молоді. Голоси відомих українських співаків звучать як відлуння століть, вони вміло переплітають народні традиції з сучасними ритмами. Завдяки цьому,

музиканти не лише зберігають пам'ять про минуле, але й розказують про сьогодення тою мовою, яка цікавить молодих слухачів. За словами Олени Ковальської - артисти, які представляють українське музичне мистецтво за музичну індустрію, відіграють важливу роль як голос України, розповідаючи світові всю правду про події в країні [2].

Українські виконавці мають унікальну можливість представляти нашу культуру на світовій арені. Цим вони демонструють свою здатність не мовчати в найтемніші часи, показуючи сильний та рішучий голос. Важливо, щоб голос нашої країни лунав всюди, де це тільки можливо, тому артисти мають велику відповідальність за творення якомога більшої кількості україномовного контенту, щоб не загубити зацікавленість слухача.

Список використаних джерел

1. Mediavista.com.ua
2. President.gov.ua
3. Jmttms.com
4. Kyivpost.com

Кльоз Катерина Русланівна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.

ВИШИВАНКА ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ СИМВОЛ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Вишиванка – це не просто елемент традиційного українського одягу, а й потужний символ, що несе в собі глибокий філософський і культурний зміст. У сучасному світі, коли глобалізація та інформаційні технології стирають межі між культурами, вишиванка залишається важливим маркером української ідентичності. Вона є не лише естетичним об'єктом, але й носієм історичної пам'яті, духовних цінностей і національної свідомості.

Вишиванка має багатовікову історію, що сягає корінням дохристиянських часів. Кожен візерунок, колір і техніка вишивки мали своє значення, відображаючи світогляд українців, їхні вірування та зв'язок із природою. Наприклад, ромби символізували родючість, а червоний колір асоціювався з життєвою силою та захистом. Ці символи не втратили своєї актуальності й сьогодні, адже вони передають універсальні ідеї єдності, гармонії та спадкоємності поколінь.

У сучасному контексті вишиванка стала символом опору та самобутності, особливо після подій 2014 року та повномасштабного вторгнення 2022 року. Вона уособлює не лише

красу, а й боротьбу за свободу, гідність і право на власну ідентичність. Вишиванка стала знаком єдності українців у всьому світі, що підкреслює її універсальний характер як культурного коду.

Крім того, вишиванка є прикладом філософії повсякденності. Вона інтегрує мистецтво в буденне життя, роблячи його частиною духовного досвіду. Носіння вишиванки у повсякденному житті чи під час святкових подій символізує гармонію між матеріальним і духовним, між індивідуальним і колективним.

Вишиванка має значний потенціал у сфері освіти, адже вона може бути інструментом для вивчення історії, культури та мистецтва. У школах і вишах України активно проводяться заходи, присвячені Дню вишиванки, що сприяє популяризації цього символу серед молоді. Освітні програми, які включають вивчення технік вишивки, історії орнаментів і їхнього значення, допомагають формувати у молодого покоління повагу до традицій і розуміння їхньої ролі в сучасності.

Культурна ідентичність сучасної української спільноти формується в умовах викликів глобалізації, війни та міграції. Вишиванка відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки вона є видимим і доступним символом, який об'єднує українців незалежно від їхнього місця проживання. Носіння вишиванки під час свят, протестів чи навіть у повсякденному житті є актом самовираження та утвердження національної приналежності.

Особливо є те, що вишиванка об'єднує різні покоління. Старше покоління передає знання про техніки вишивки та значення орнаментів, тоді як молодь адаптує вишиванку до сучасних модних трендів, створюючи дизайнерські моделі. Це поєднання традицій і сучасності сприяє динамічному розвитку культурної ідентичності, яка є водночас вкоріненою в минулому та відкритою до майбутнього.

Вишиванка є унікальним феноменом, який поєднує в собі філософський, освітній і культурний потенціал. Вона виступає мостом між минулим і сучасністю, між індивідуальним і колективним, між локальним і глобальним.

Список використаних джерел

1. Українська вишиванка як символ національної ідентичності (До Дня вишиванки). URL: https://repo.knmu.edu.ua/items/367678dd-d626-459a-8194-58022014199a?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.10.2025).
2. День Вишиванки. Спадок нації, 2019. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=UD5YFvzenes (дата звернення: 11.10.2025).

Ковалик Софія Степанівна
ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гірна Н.М.

НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА-МЕДИКА НА ПРИКЛАДІ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРЯ ФЕЛІКСА СЕЛЬСЬКОГО

Актуальність. В історії української медицини мало вивченим є ім'я Фелікса Сельського – лікаря-гінеколога, який залишив величезну наукову спадщину, винайшов нові методи лікування та медичні інструменти. Національно-духовне виховання студента-медика, зрештою, як і будь-якого іншого спрямування, дає особливий ефект, якщо воно опирається на персоналіях. Тому наше дослідження є корисним і актуальним.

Мета. Дослідити значення спадщини Фелікса Сельського для національно-духовного виховання студента-медика.

Матеріали та методи. Використано медичні часописи, праці Ф.Сельського, дослідження науковців. Застосовано методи аналізу, порівняльний, дослідження.

Результати. Фелікс Сельський (1852-1922) закінчив медичний факультет Віденського університету і став асистентом акушерсько-гінекологічного відділу Крайового шпиталю у

Львові. Вступив до Товариства галицьких лікарів і разом із колегами створив безкоштовну загальну поліклініку. Там вів акушерсько-гінекологічні прийоми аж до свого від'їзду зі Львова у 1914 році [2, с. 128].

Лікар-гінеколог публікував свої роботи на сторінках медичних часописів : «Centralbalatt fur Gynakologie», «Wiadomosci Lecarskie», «Przeglad Lekarski», «Збірник секції Математично-природописно-лікарської комісії НТШ». У першому випуску «Лікарського вісника НТШ» надрукована перша медична стаття українською мовою – «До механіки нормальних і патологічних змін положень материці», авторства Ф. Сельського [3, с.70]. Його статті, що стосувалася переважно оперативних методів лікування патології матки - «Спірні питання про загин матки», «Кілька слів про механізм правильних і патологічних положень матки», здобули визнання у світових медичних колах. Поєднуючи наукову роботу із лікарською практикою, винаходив і упроваджував нові гінекологічні методики, наприклад, електроліз. Автор модифікацій гінекологічних пристроїв, конструював власні інструменти, якими користуються у жіночих консультаціях і відділеннях дотепер. У науковому доробку лікаря найціннішою вважається стаття про нормальне та патологічне положення матки, вперше видана у 1897 р. у німецькому медичному часописі «Centralbalatt fur Gynacologie» [1, с. 38]. На V З'їзді лікарів та природознавців, що проходив у 1888 р. у Львові доктору Сельському було довірено продемонструвати операцію перинеопластики. Відтоді він увійшов у медичну спільноту ще і як неперевершений хірург-гінеколог. У 1914 р. вийшов на пенсію, але надалі допомагав жінкам при пологах і недужим селянам [4, с. 51]. Жодної плати за свої послуги не брав. Ділився досвідом із тими, хто виявляв інтерес і нахил до медицини, роздавав їм медичну літературу.

Висновки. Фелікс Сельський - лікар, науковець, громадсько-політичний діяч, благодійник, упродовж життя служив українському народові, допомагав при кожній його потребі. Дослідження лікаря активно використовуються у практичній медицині, особливо в акушерства і гінекології. Його багата наукова і професійна спадщина сприяє національно-духовному вихованню студента-медика.

Список використаних джерел

1. Гірна Н. Фелікс Сельський в історії медицини України. // Українознавство у персоналіях – у системі вищої медичної освіти. Монографія. Кн. 7 / за заг.ред. акад. В.А. Качкана. Івано-Франківськ: в-во ІФНМУ.2023. 288 с.
2. Грабовецький В. До проблеми використання історичних форм і фінансових можливостей організації медико-санітарної допомоги в Галичині. // галицький лікарський вісник. 2001. Т. 8. №3. С. 128-131.
3. Українські медичні вісті. Науково-практичний часопис. Т. 12. №1(84). 2020. С. 69-71.
4. Черненко В., Клим'юк І. Медицина Коломийщини: події, факти. Коломия. 2010. 312 с.

Козакова Мілана Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

ЩО ЧИТАЄ СУЧАСНА МОЛОДЬ

Читання завжди відігравало важливу роль у розвитку людини, але сучасна молодь читає інакше, ніж попередні покоління. З розвитком технологій змінилися не лише формати, а й сам підхід до отримання інформації. Саме тому питання «що читає молодь сьогодні» є актуальним і важливим з наукової та соціальної точки зору.

Сьогодні молодь використовує як паперові книги, так і електронні формати. Читання стало більш мобільним і доступним завдяки смартфонам та інтернету. За даними сучасних досліджень читацьких уподобань, молоді люди поєднують традиційні книги з онлайн-контентом, що дозволяє їм адаптувати читання під власний стиль життя.

За визначенням дослідників, класична література залишається основою шкільних і університетських програм. Як зазначено у “Енциклопедії сучасної літератури”, твори Тараса Шевченка, Івана Франка та Лесі Українки продовжують формувати літературний смак і культурну основу молодого покоління. Класика допомагає зрозуміти історичний досвід і духовні цінності народу.

Разом з тим, молодь активно читає сучасну художню літературу. Найбільш популярними є твори, що торкаються тем самопізнання, дружби, кохання та пошуку свого місця у житті. Серед українських авторів, яких сьогодні читають молоді люди, варто відзначити Сергія Жадана, Люко Дашвар та Ірен Роздобудько. Їхні книги привертають увагу щирістю та близькістю до реальних життєвих ситуацій.

Слушною думкою вважається актуальним питання щодо окремої ніші, яка займає інтернет-читання: фанфіки, блоги, поезія в соцмережах, Wattpad і Telegram-канали з літературними добірками. Така форма читання дає можливість не лише переглядати тексти, а й самим писати та публікувати власні творчі роботи. Це сприяє розвитку фантазії та навичок самовираження.

Попри можливі недоліки інтернет-контенту, такі як поверхневе читання або нестача літературної глибини, важливо розуміти, що молодь не перестала читати. Навпаки, вона просто адаптувала читання до свого стилю життя. Сьогодні головне не форма книги, а те, що читання продовжує залишатися способом пізнання світу і себе.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасна молодь читає різноманітні тексти – від класики до онлайн-літератури. Це показує, що читання не втрачає свого значення, а лише набуває нових форм, залишаючись важливою складовою культурного розвитку.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія сучасної літератури. – Київ: Освіта, 2020. – С. 34–38.
2. Дослідження читацьких вподобань молоді. – Харків: Центр соціології, 2022. – С. 12–19.
3. Огляд української сучасної прози / ред. О. Іваненко. – Львів: Видавництво Новий Формат, 2021. – С. 56–59.

Крутченко Андрій Сергійович
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.

УНІКАЛЬНІСТЬ ВИШИВАНКИ ОКРЕМОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВЩИНИ)

Українська вишивка – це не просто орнаментальний елемент одягу, а складна семантична система, що втілює світогляд, етичні норми, космологічні уявлення та соціальну ідентичність. Серед регіональних стилів української вишивки особливе місце займає полтавська вишивка, яка визнана одним із найбільш унікальних і символічно насичених видів народного мистецтва. У 2018 році саме полтавська вишивка була внесена до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України, що підтверджує її виняткове значення як культурного коду центральної України. У сучасному контексті, коли формується нова національна ідентичність, вивчення саме цього стилю дає змогу зрозуміти, як через візерунок передавалися фундаментальні цінності українського суспільства.

Полтавщина, як історичне ядро української державотворчості (земля гетьманів, козацька столиця), має особливий статус у цьому процесі. Саме тому вивчення полтавської вишивки – це не просто етнографічне дослідження, а актуальна культурна практика, що сприяє зміцненню національної пам’яті. Зазначимо, що полтавська вишивка відрізняється геометричною стриманістю, символічною насиченістю та унікальною технікою виконання. Основними мотивами є ромб, зірка, хрест, «дерево життя» та «лиштва» – стрічкоподібний

орнамент, що оточує комір, рукави й підол. Ромб у полтавській вишивці – це не просто декоративний елемент, а символ родючості, землі, достатку та поєднання чоловічої й жіночої енергій. Часто він заповнюється хрестами або крапками, що посилює його захисну функцію [1].

Особливістю полтавської вишивки є техніка «біле по білому», коли візерунок виконується білою ниткою по білому полотну. Ця техніка вимагає надзвичайної майстерності, оскільки помилка стає очевидною одразу. «Біле по білому» символізує чистоту, духовність, невинність і порядок уособлює ті цінності, що лежали в основі сільського господарства центральної України. Також широко використовується гладь – техніка, при якій нитка повністю закриває тло, створюючи рельєфний ефект.

Колірна палітра полтавської вишивки обмежена: червоний, чорний, білий. Червоний як колір життя, любові, захисту від зла; чорний як колір землі, мудрості, родоводу; білий як колір світла, чистоти, духовності. Ця триколірна система відображає давній світогляд, у якому три стихії (вогонь, земля, повітря) утворюють гармонійний світ. Центральним символом полтавської вишивки є «Дерево Життя», яке зображується на грудях сорочки. Воно має чітку вертикальну композицію: коріння (підземний світ предків), створення (земне життя) та крона (небесний світ). Над деревом часто розміщують сонячний знак – коло або зірку, що символізує джерело життя. По боках – птахи, які вважалися провідниками між світами. Цей образ не просто прикрашає одяг, він виконує функцію родового оберегу, який захищає носія від нещастя, хвороб і злих сил. Важливо, що кожна сорочка була унікальною. Жінки не копіювали чужі візерунки, бо вважалося, що повторення чужого узору – це прийняття чужої долі. Тому кожна полтавська вишиванка – це особистий світогляд майстрині, її молитва, її відбиток у тканині [2].

Полтавська вишивка має величезний філософсько-освітній потенціал, адже вчила бачити порядок у хаосі (геометрія як прояв космічного порядку); розуміти зв’язок між поколіннями («Дерево Життя» як символ спадкоємності); поважати природу (символіка рослин і тварин); відчувати відповідальність за свою долю (унікальність узору). У сучасній освіті полтавська вишивка може стати основою для міждисциплінарних проєктів: від уроків історії та мистецтва до занять з етики, психології та навіть математики (геометричні пропорції, симетрія). Вона допомагає молоді не просто дізнатися про культуру, а відчути її через образ і ритуал.

Отже, полтавську вишивку не можна розглядати як регіональний стиль, ідеться про унікальний культурний код, який зберіг давній світогляд українців у вигляді візерунка. Її геометрична урівноваженість, символічна глибина та технічна складність роблять її одним із найцінніших елементів української духовної спадщини.

Список використаних джерел

1. Кондратенко М., Титаренко В. З історії вишивки «білим по білому» на Полтавщині. Педагогічні науки. 2023. № 81, 2023. С. 134–139. Режим доступу: https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/download/289406/282963/668010
2. Серебреннікова Т. Гадяцька сорочка. Проєкт «Полтавська вишивка». ADEF, 2023. Режим доступу: https://adef.com.ua/en/tetyana-serebrennikova.html

Кусенко Костянтин Михайлович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ У МОЛОДІ

У сучасному світі, що переживає глибокі цивілізаційні та духовні зрушення, проблема національно-духовного виховання молоді набуває особливого значення. Україна, яка протягом останніх десятиліть проходить складний шлях становлення незалежності,

відновлення культурної пам'яті та самоідентифікації, гостро потребує осмислення ціннісних основ буття. Молодь - це майбутнє держави, її духовний, культурний і інтелектуальний потенціал. Саме від рівня сформованості національної свідомості, моральних переконань і духовної зрілості молодого покоління залежить подальший розвиток української нації. Філософія національно-духовного виховання є не просто системою ідей чи педагогічних методів - це духовно-світоглядна основа, яка спрямовує людину до пізнання власної сутності, коренів, цінностей і призначення. Особливо актуальною ця тема стає в умовах війни, коли українське суспільство щодня виборює право на існування та духовну гідність перед обличчям зовнішньої агресії. У таких умовах виховання молоді повинно спиратися не лише на знання, а й на віру, моральну силу та національну свідомість.

Національно-духовне виховання має глибокі філософські корені у вітчизняній традиції. Ще Григорій Сковорода наголошував на необхідності пізнання «внутрішньої людини» - духовного світу особистості, що є джерелом її гармонії та свободи. Його концепція «сродної праці» розкриває ідею гармонійного поєднання особистих здібностей і суспільного покликання, що й сьогодні має надзвичайну педагогічну вагу. Філософська думка Лесі Українки, Івана Франка, Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова також розвивала ідею духовного відродження народу через освіту, культуру, мораль і свободу особистості. Національне виховання, за їх переконанням, не може зводитися до формальної передачі знань - воно повинно бути живим процесом формування людської гідності, національної самоповаги та здатності мислити критично. Сучасна філософія освіти підкреслює, що духовність є категорією універсальною, але водночас національно забарвленою. Вона проявляється через мову, мистецтво, моральні норми, традиції, обряди, звичаї - усе те, що становить неповторний духовний код нації. Тому національно-духовне виховання - це не лише збереження культурної спадщини, а й її творче оновлення в контексті сучасності.

Глобалізаційні процеси суттєво впливають на світогляд молоді. Масова культура, інформаційні технології, соціальні мережі формують нові моделі поведінки, мислення й цінностей. Часто вони призводять до знецінення національної ідентичності, духовного відчуження, прагматизму та морального релятивізму. У таких умовах надзвичайно важливо, щоб українська молодь зберігала духовну стійкість, здатність розрізняти справжні цінності від нав'язаних. Саме тут на перший план виходить роль освіти як інструменту духовного самозахисту. Система освіти має не лише передавати знання, а й виховувати людину культури, людину мислячу, морально зрілу, патріотично свідому. Школа й університет повинні стати осередками духовного розвитку, де молодь навчається не просто бути фахівцем, а бути Людиною - з великої літери. Національно-духовне виховання передбачає формування цінностей добра, справедливості, співчуття, відповідальності, любові до Батьківщини, що є основою будь-якої моральної культури.

Культура і мова - це головні носії національного духу. Українська мова не лише засіб комунікації, а й простір пам'яті, де збережено ментальність і світогляд народу. Саме через мову передається духовна енергія поколінь, тому її захист і популяризація - це форма духовного опору та самоствердження. Молодь повинна усвідомлювати, що національна культура - це не щось архаїчне, а живий організм, який розвивається разом із суспільством. Сучасні музиканти, митці, письменники (як-от Сергій Жадан, Христина Соловій, Тарас Тополя) не лише створюють мистецтво, а й формують моральні орієнтири для покоління. Історична пам'ять є важливим чинником духовного виховання. Усвідомлення подій минулого - Голодомору, боротьби УПА, Революції Гідності, війни з росією - виховує у молоді почуття гідності, співпереживання, готовність до відповідальності за власну державу. Повага до героїв стає основою формування громадянської зрілості та патріотизму.

Повномасштабна війна, яку переживає Україна, гостро висвітлила значення духовної єдності народу. Саме духовність стала тим фактором, що об'єднав суспільство, надав сил вистояти й не втратити людяність. Молоде покоління сьогодні бере активну участь у волонтерстві, інформаційній боротьбі, культурних проєктах - і це найкраще свідчення

ефективності духовного виховання. Філософський вимір цього процесу полягає в усвідомленні, що справжня свобода починається з духовної незалежності. Людина, яка має стійкі моральні принципи, не піддається маніпуляціям і здатна діяти відповідально. Таким чином, національно-духовне виховання стає запорукою не лише культурного, а й політичного суверенітету держави.

Національно-духовне виховання сучасної української молоді - це системний і тривалий процес формування особистості, здатної до самопізнання, самореалізації та служіння спільному благу. Його філософська сутність полягає у поєднанні національної ідентичності та універсальних гуманістичних цінностей. Для України сьогодні важливо виховати покоління, яке мислить критично, діє морально й живе з глибоким відчуттям духовної відповідальності. Молодь має стати носієм оновленої української ідеї - не лише політичної, а насамперед духовної: ідеї свободи, гідності, любові до Батьківщини. Тому формування національно-духовних орієнтирів – це не лише завдання освітніх установ, а спільна місія сім'ї, церкви, держави та громадянського суспільства. Лише через поєднання інтелектуального розвитку й духовного вдосконалення можливе створення вільної, свідомої й сильної України.

Список використаних джерел

1. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.
2. Сисоєва С. О. Освітня парадигма: філософський вимір. – К.: Освіта України, 2018. – 320 с.
3. Кремень В. Г., Бібік Н. М. Філософія виховання особистості в контексті національних цінностей. // Освіта і управління. – 2019. – № 3(25). – С. 45–53.
4. Юрій М. Ф. Духовність як основа формування особистості. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2016. – 212 с.

Лєвтєров Г.О.
Харківський національний університет радіоелектроніки
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Бадєєва Л.І.

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ XIX СТОЛІТТЯ (СЛОБОЖАНЩИНА)

XIX століття стало переломним етапом у розвитку українського мистецтва, коли формувалися національні художні школи, зростала професійна підготовка митців, утверджувалися реалістичні тенденції та суспільна спрямованість творчості. Саме в цей час український живопис виходить за межі декоративності й іконописної традиції, набуває глибокого змісту, зображує людину як носія моральних, духовних і національних цінностей. Особливе місце у становленні жанрової системи українського живопису посідає Слобожанщина – історико-культурний регіон, що охоплює Харківщину, частину Сумщини та Луганщини. Саме тут у XIX столітті діяли перші художні школи, створювалися осередки академічного навчання, а творчість місцевих митців мала вагомий вплив на формування національної художньої традиції.

Першу половину XIX століття характеризує переорієнтація українського мистецтва від барокової декоративності до реалізму. Вплив Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі, де навчалися багато українських художників, поєднувався з інтересом до народного побуту, селянського життя, традицій і пейзажів рідного краю. Значну роль у розвитку живопису відіграв Тарас Шевченко (1814–1861), який поєднав у своїй творчості соціально-побутову тематику з глибоким гуманістичним змістом. Його малярська спадщина, зокрема роботи «Катерина» (1842), «Циганка-ворожка» (1841), «Селянська родина» (1843), заклали основи українського побутового жанру [1]. У другій половині століття активізується діяльність художників, пов'язаних із реалістичними та просвітницькими ідеями. Українські митці – Іван

Сошенко, Костянтин Трутовський, Микола Мурашко, Сергій Васильківський – прагнули передати у своїх творах характер, духовність і світогляд українського народу.

Український живопис XIX століття розвивався у кількох провідних жанрах: портретному, історичному, побутовому та пейзажному. Портретний жанр зберігав традиції класицизму, але поступово набував рис психологічної глибини. З'являється увага до внутрішнього світу людини, до її соціального статусу й особистісних переживань. Портрети пензля Дмитра Левицького, Володимира Боровиковського, а пізніше Опанаса Сластіона, поєднували академічну майстерність із національними мотивами. Історичний живопис орієнтувався на відображення героїчних сторінок минулого – визвольної боротьби, козацької доби, народних повстань. Цей жанр сприяв формуванню національної свідомості та історичної пам'яті. Прикладами є картини Миколи Самокиша «Бій запорожців з татарами», «Козацька варта».

Побутовий жанр став одним із найхарактерніших для українського мистецтва XIX ст. Митці прагнули показати життя простих людей – селян, ремісників, музикантів, дітей. Твори цього напряму відзначалися щирістю, колоритом, увагою до деталей. Костянтин Трутовський, наприклад, створював зворушливі сцени з народного життя («Весільний викуп», «Повернення з ярмарку»), у яких поєднував соціальний коментар і гумористичні спостереження [2]. Пейзажний живопис у другій половині XIX ст. стає окремим напрямом. Митці зверталися до мотивів української природи, поєднуючи реалістичність із ліризмом. Саме в цьому жанрі найбільш яскраво проявилася Слобожанська школа.

Слобожанщина у XIX столітті посіла важливе місце в історії української культури. Харків, з його університетом (1805) та освітніми закладами, став центром інтелектуального і мистецького життя. При університеті діяли малярські класи, художні виставки, формувався попит на портрети професорів, меценатів, громадських діячів. Одним із перших професійних художників Слобожанщини був Костянтин Трутовський (1826–1893) – уродженець Курщини, вихований у Харкові. Його твори стали виразом побутового жанру, що поєднав академічну точність малюнка з народним гумором і соціальним підтекстом. Іншим яскравим представником харківського мистецького осередку був Сергій Васильківський (1854–1917) – один із найвідоміших українських пейзажистів. Його творчість, пов'язана з Харківщиною, втілювала поетичний образ українського степу, козацької минувшини, архітектурних мотивів рідного краю. Картини «Козача левада», «На Україні», «Весна в Україні» стали візуальним символом Слобожанщини [3]. Саме у творчості Васильківського сформувався національний тип пейзажу, який поєднував етнографічну достовірність із глибоким емоційним звучанням. На відміну від академічних пейзажів російських митців, його полотна сповнені світла, простору та українського колориту. У Харкові також працювали художники Петро Левченко, Микола Світанко, Олександр Литовченко, які розвивали реалістичні та імпресіоністичні тенденції, зверталися до тем природи та міського побуту.

Для Слобожанського мистецтва другої половини XIX ст. характерне поєднання реалізму, романтизму та етнографізму. Твори місцевих художників вирізняються увагою до деталей сільського побуту, використанням теплих, м'яких тонів, спокійних композицій. Типовими сюжетами були сцени з життя селян, пастухів, козацьких нащадків, образи української природи – річок, левад, дібров. Часто митці прагнули передати «настрій місця», а не лише його зовнішній вигляд. Така емоційність наближала український живопис до європейського імпресіонізму, хоча зберігалася національна колористика. Особливої уваги заслуговує розвиток іконопису та церковного живопису, який у Слобожанщині поєднував традиції бароко з академічною манерою письма. Харківські майстерні виготовляли ікони для місцевих храмів, використовуючи більш світлі кольори, м'яке моделювання облич, реалістичні жести. Це також вплинуло на формування художнього смаку регіону. Слобожанщина зробила вагомий внесок у становлення національного живопису. Тут сформувалося покоління митців, які поєднали академічну освіту з народною естетикою. Харківська художня традиція стала своєрідним мостом між західноєвропейським мистецтвом

і українською культурою. Діяльність місцевих художників сприяла популяризації ідеї української ідентичності в мистецтві, збереженню історичної пам'яті, розвиткові художньої освіти. У XX столітті саме на основі цих традицій виникли нові мистецькі школи, зокрема Харківська художня школа ім. Рєпіна (нині – Харківська державна академія дизайну і мистецтв).

Слобожанська школа стала своєрідним лабораторним майданчиком для поєднання академічного та народного мистецтва, що забезпечило її унікальне місце в історії українського живопису. Харківські художники заклали основи реалістичного та емоційно насиченого мистецтва, яке пізніше стало прикладом для творчості поколінь XX століття. Український живопис XIX століття став важливим чинником формування національної самосвідомості, художньої мови та естетичних ідеалів. У межах цього процесу Слобожанщина відіграла особливу роль як центр поєднання академічних і народних тенденцій, що дозволило створити власний, впізнаваний стиль.

Жанрова система українського живопису XIX ст. відзначається багатством тематики – від побутових сцен до історичних сюжетів і ліричних пейзажів. Митці Слобожанщини заклали основи реалістичного напрямку, який став підґрунтям для подальшого розвитку українського мистецтва XX ст. Живопис цього періоду є не лише естетичним явищем, а й історико-культурним документом, що відображає становлення української національної ідентичності, духовності та любові до рідного краю.

Список використаних джерел

1. Григор'єва, Т. І. Український живопис XIX століття: навч. посіб. – Київ: Либідь, 2019. – 264 с.
2. Сидоренко, Н. В. Жанровий живопис України другої половини XIX ст. – Харків: ХНУМГ, 2021. – 198 с.
3. Кузнецов, С. М. Сергій Васильківський і Слобожанська школа пейзажу // Мистецтвознавчі записки. – 2020. – № 37. – С. 88–96.
4. Капустян, О. Ю. Побутовий жанр у творчості К. Трутовського // Вісник Харківської академії дизайну і мистецтв. – 2022. – № 15. – С. 54–60.
5. Савчук, Л. В. Українське образотворче мистецтво XIX століття. – Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – 312 с.

Мунтян Артем Юрійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Національно-духовне виховання є важливою складовою становлення особистості, Саме через систему духовних і моральних цінностей формується національна самосвідомість, патріотизм та громадянська відповідальність. Воно поєднує в собі моральне, етичне та культурне виховання, що сприяє розвитку духовно зрілої, відповідальної особистості. Згідно з Концепцією національного виховання [3], головною метою виховного процесу є формування гармонійно розвиненої, духовно багатої, патріотично налаштованої особистості. Виховання повинно спиратися на національні традиції, мову, історію, культуру, поєднуючи при цьому національні та загальнолюдські цінності. Принципи народності, гуманізації, культуровідповідності та безперервності виховання визначають єдність поколінь і духовну тяглість суспільства.

Особливе значення в національно-духовному вихованні має виховання моральних почуттів, патріотизму, любові до рідної землі, пошани до історії народу, а також формування світогляду, заснованого на духовних та гуманістичних цінностях [3]. Саме через поєднання

національної культури та духовності відбувається становлення людини-громадянина, яка здатна не лише ідентифікувати себе як частину українського народу, але й нести відповідальність за його розвиток і добробут. На думку Ценко М. Б. та Тузікова С. А., сучасна українська молодь перебуває під впливом численних негативних чинників, соціально-політичної нестабільності, інформаційних маніпуляцій, комерціалізації ЗМІ, втрати моральних орієнтирів [1]. Автори зазначають, що відсутність системної державної політики у сфері морального виховання призводить до руйнування духовних цінностей, байдужості, зростання насильства та агресії серед молоді.

Моральність розглядається як базова характеристика людини, що забезпечує існування суспільства. Проте, за сучасних умов, вона втратила своє первинне значення, зводячись до зовнішньої пристойності. Водночас формування моральної свідомості неможливе без цілеспрямованого виховного впливу, адже моральність не є природною властивістю, її потрібно розвивати [1].

Патріотичне виховання, тісно пов'язане зі сферою духовності, передбачає не лише любов до Батьківщини, а й готовність до її захисту, служіння суспільству та наслідування національних героїчних традицій. Основою цього процесу є духовно-культурна спадщина, релігійні та моральні цінності, що формують основу української ідентичності [2]. О. Кошкіна акцентує увагу на духовно-моральному та патріотичному вихованні студентів у процесі навчання у закладах вищої освіти. Вона зазначає, що криза традиційних цінностей, розрив поколінь і нав'язування антикультурних форм через масову культуру створюють загрозу моральній деградації суспільства [2]. Виховання духовності, на думку дослідниці, має здійснюватися через опанування культурних надбань народу, вивчення історії, участь у соціально значущих заходах, розвиток почуття відповідальності, милосердя і толерантності. Сучасна педагогічна наука розглядає духовно-моральне виховання як один із головних напрямів діяльності закладів освіти. Головне завдання педагогічних колективів формування у студентів здатності діяти на основі моральних принципів, гармонії з іншими людьми, природою і самим собою [4].

Науковці підкреслюють, що духовність є не просто моральною категорією, а системою внутрішніх цінностей, яка визначає поведінку та життєві орієнтири особистості. Духовно зріла людина прагне до добра, милосердя, любові. Формування таких якостей можливе через залучення молоді до духовно-культурної спадщини, ознайомлення з моральними нормами, релігійними традиціями, волонтерську та громадську діяльність. Без духовності неможливий розвиток справжнього інтелекту, адже знання, відірвані від моральних основ, не формують людину як особистість. Тому духовно-моральне виховання повинно бути невід'ємною складовою освітнього процесу, а педагогічні колективи мають не лише навчати, але й виховувати, спираючись на приклади моральності і гуманізму [4].

Національно-духовне виховання сучасної молоді є багатокомпонентним процесом, що охоплює багато аспектів розвитку особистості. Формування таких особистостей можливе лише через повернення до національних і духовних цінностей, активне впровадження морально-етичних принципів у навчальний процес, виховання любові до Батьківщини, поваги до традицій і культури народу. Виховання духовності є постійним процесом самовдосконалення, що триває протягом усього життя. Тому головним завданням сучасної освіти має стати формування покоління, здатного не лише знати, але й діяти відповідально, морально й духовно в ім'я людини, нації та держави.

Список використаних джерел

1. Ценко М. Б., Тузіков С. А. Деякі аспекти морального виховання молоді в сучасній Україні. – Вісник Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого, №4 (39), 2018. https://cyberleninka.ru/article/n/deyaki-aspekti-moralnogo-vihovannya-molodi-v-suchasniy-ukrayini/viewer

2. Кошкіна О. Патріотичне та духовно-моральне виховання студентської молоді на сучасному етапі реформування системи освіти. – Новий Колегіум, №3, 2018. https://nure.ua/wp-content/uploads/2018/Scientific_editions/novkol_2018_3_16.pdf
3. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2025. № 5(45). С. 1039–1052. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052
4. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Світогляд фахівця як основа професійної діяльності // Інноваційні технології і методика викладання гуманітарних дисциплін: теорія і практика технічних закладів вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. з проблем вищ. освіти і науки, м. Харків, 18 квіт. 2024 р./Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т.–Харків: ХНАДУ, 2024.–С. 16–18. https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/708aa6cc-23ce-4c70-9d93-153047d5b6d3/content

Поєдінцева Анастасія Леонідівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

НАЦОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Національно-духовне виховання є важливою складовою формування свідомості та цінностей молодого покоління., зокрема гуманітарні науки, є основою для формування культурної та духовної ідентичності нації. Вона надає можливість зрозуміти цінності, які лежать в основі національних традицій та історії. Національно-духовне виховання сучасної молоді відбувається комплексно, через родину, освіту, культуру, церкву, громадськість та цифрові джерела. Родина та освіта є ключовими, бо вони найбільше передають історію, традиції, культуру народу, виховання у рідній мові, звичаях та мудрості. Дуже великий вплив створює поведінка батьків і їх ставлення до національних цінностей та традицій. За словами активних військовослужбовців, національно-духовне виховання сучасної молоді стало активнішим тільки з 2014 року, хоча навіть зараз на момент 2025 є деякі проблеми. Вони виражаються у тому, що покоління якому зараз більше 35 років, мають малий рівень національно-духовного виховання, бо у час свого дитинства, юності та молодості, рівень національно-духовної освіченості був низьким і це відобразилося на їх дітях. Більшість найрозповсюдженіших спорів виникають через небажання знати правду про власну історію родини, історію країни, історію територій, легке прийняття фейків про спотворенні поняття національності, націоналізму та нашої духовності. Тільки з 2014 року, якщо не у сім’ях, то у закладах освіти почали проводити більш активне національно-патріотичне та національно-духовне виховання: більше уроків історії, захисту Батьківщини, подекуди тактичної медицини.

У цьому контексті важливо системно інтегрувати у виховний процес формування ціннісних орієнтацій і критичного мислення, що безпосередньо впливає на світогляд молоді та їхню відповідальність за спільне благо [1, с. 6; 4]. Практики національно-духовного виховання мають поєднувати сімейні традиції з сучасними освітніми методиками, підсилюючи здатність молоді розрізняти маніпуляції та фейки. Більшість людей, що служать, які є саме вмотивованими й захищають Україну, це ті у кого: або у сім’ї були принципи національно-духовного, національно-патріотичного виховання; або навчання у закладах освіти припало на розвиток національно-духовного, національно-патріотичного виховання; або ті, хто має критичне мислення та чітке розуміння за що? та чому? потрібно боротися. Інші хто не розуміє, не бажає розуміти, не хоче розуміти важливість національно-духовного виховання, якраз і ставлять себе у позицію: “А я їх (військових) туди (захищати) не посилав”. Більшість таких людей не сприймають серйозність ситуації, менше бажають вступати до лав

військових та не хочуть бодай якось робити життя у країні краще. Такий підсумок важливості національно-духовного виховання надають військовослужбовці.

Хочеться зазначити, що національно-духовне виховання зараз також розповсюджується через соціальні мережі, у яких найчастіше знаходиться молодь. Звісно, все залежить від того, який контент людина споживає, а який відкидає, але так чи інакше національно-духовні прояви є. До прикладу: все частіше з'являється реклама продажу одягу, у національному стилі, наприклад вишиванок. Деяких людей це змушує замислитися над історією тих чи інших орнаментів та знаків, що зашифровані у вишиванках, через що людина починає шукати й пізнавати національну історію та культуру. А звідки походить той візерунок? А що він означає? Чим більше зацікавленості викликати у людини, тим більше вона почне дізнаватися про власні традиції, та розширювати національно-духовне пізнання.

Через соціальні мережі розповсюджується також музика, що є однією зі складових національно-духовного виховання. Так, влітку соціальними мережами дуже активно поширилася пісня "По-за-ночі" Чернівецького фольклорного театру-студії Gerdan Theatre, що виконує народні та авторські пісні в оригінальному аранжуванні, відзначається автентичним багатоголосним співом, старовинними костюмами та репертуаром, що включає давні українські пісні та обряди. Після їх популяризації, українські соціальні мережі почали ще активніше наповнюватися різними автентичними піснями. Чим більше люди підтримували та поширювали вподобайками, коментарями, й використанням у власному контенті, пісню "По-за-ночі", тим частіше й більше алгоритми соціальних мереж надавали людям контент з українським фольклором. І люди, в більшості своїй молодь, дізнається про національну музику. Водночас громадянська активність і волонтерство стали каналами передачі духовних смислів і національної солідарності, зокрема через мережеві платформи, де формуються нові наративи причетності [3, с. 50]. Така взаємодія підсилює суб'єктність молоді, сприяє утвердженню національної ідентичності та культивує культуру відповідальності [2, с. 36].

Як висновок хочеться сказати, що національно-духовне виховання сучасної молоді відбувається через безліч джерел, але найважливішими є родина та освіта, а після них вже соціум, громадськість, соціальні мережі, церква тощо. Значення національно-духовного виховання є важливим, особливо у наш час, бо так чи інакше воно починає єднати між собою людей.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2025. № 5(45). С. 1039–1052. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052.
2. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Світоглядна трансформація студентства в умовах соціополітичних викликів України. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Херсон: ХДМА, 2025. С. 35–40. DOI: https://doi.org/10.2139/ssrn.5318201.
3. Boichak O., McKernan B. Narratives of Volunteering and Social Change in Wartime Ukraine. Cultural Sociology, 2024, 18(1), 48–71. DOI: https://doi.org/10.1177/17499755221127877.
4. Wilson A. Ukraine at war: Baseline identity and social construction. Nations and Nationalism, 2024. DOI: https://doi.org/10.1111/nana.12986

Турчинова Катерина Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Національно-духовне виховання – це цілеспрямований процес формування у молоді любові до своєї Батьківщини, поваги до національних традицій, культури, мови та історії, а

також виховання морально-етичних і духовних цінностей. Його головна мета – становлення свідомого громадянина, який ототожнює себе зі своїм народом, зберігає його духовну спадщину і активно сприяє розвитку держави. Наголошуємо, що формування національно-патріотичного виховання учнівської молоді має здійснюватися через розуміння дітьми різних аспектів суспільного життя: соціально-економічних, політичних, духовних і правових; у дусі поваги до українських традицій; ціннісного ставлення до соціального оточення та самої себе; формування національно свідомого, високоосвіченого, життєво компетентного, толерантного громадянина-патріота, здатного до саморозвитку та самовдосконалення.

Історичні аспекти становлення національно-духовного виховання

Ідеї національного виховання мають глибоке історичне коріння: У творах Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки втілено духовні засади любові до рідного краю, народу, мови. У XIX–XX ст. українські педагоги К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський підкреслювали важливість духовності, моралі, гуманізму в освіті. У незалежній Україні національно-духовне виховання стало складовою державної освітньої політики, спрямованої на формування громадянської свідомості та патріотизму.

Основні складові національно-духовного виховання:

- Патріотичне виховання – формування любові до Батьківщини, готовності її захищати.
- Морально-етичне виховання – розвиток чесності, справедливості, гідності, толерантності.
- Культурно-естетичне виховання – ознайомлення з українським мистецтвом, фольклором, традиціями.
- Мовне виховання – утвердження української мови як основи національної ідентичності.
- Духовне виховання – формування світогляду, заснованого на загальнолюдських і християнських цінностях.
- Громадянське виховання – розвиток почуття відповідальності за долю країни, участі в суспільному житті.

Національно-духовне виховання у сучасному вимірі

У XXI столітті цей процес набуває нового змісту:

Виховання поєднується з інформаційними технологіями, соціальними медіа, волонтерськими ініціативами.

Молодь бере участь у національно-патріотичних заходах, волонтерських проєктах, громадських акціях.

Під час війни в Україні особливого значення набувають повага до військових, шанування героїв, збереження культурної єдності.

Важливу роль відіграють освітні заклади, церква, громадські організації у формуванні духовності молоді.

Проблеми та виклики сучасного національно-духовного виховання

Вплив масової культури, що часто пропагує споживацькі цінності.

Зниження інтересу молоді до національних традицій і історії.

Недостатня інтеграція духовного виховання у систему освіти.

Інформаційна агресія, дезінформація, спроби викривлення історії України.

Психологічні наслідки війни, що потребують моральної підтримки та духовного зміцнення молоді.

Шляхи вдосконалення національно-духовного виховання

Посилення ролі освіти у формуванні духовних і національних цінностей. Впровадження інноваційних форм виховання (проєктна діяльність, мистецькі акції, молодіжні форуми). Підтримка української культури, мови, літератури, мистецтва. Співпраця сім'ї, школи, церкви, держави та громадських організацій. Створення медіаконтенту, що популяризує українські цінності, героїв і традиції.

Висновки

Національно-духовне виховання є фундаментом формування свідомого, морального та відповідального громадянина, який усвідомлює свою належність до українського народу, відчуває любов до рідної землі, шанує її історію, мову та культуру. Саме воно забезпечує безперервність духовної спадщини поколінь, зберігає національну ідентичність у глобалізованому світі та сприяє консолідації суспільства навколо спільних цінностей. У сучасних умовах, коли Україна переживає складні випробування, зокрема збройну агресію, втрату людських життів та вимушену міграцію, національно-духовне виховання набуває особливого значення. Воно стає не лише освітнім чи культурним завданням, а й стратегічним чинником державної безпеки, адже духовно сильна молодь – це запорука стійкості нації.

Важливо, щоб процес виховання молоді ґрунтувався не на формальних гаслах, а на живому прикладі, реальній участі у громадському житті, військово-патріотичних, культурних і волонтерських ініціативах. Повага до національних символів, знання історії, любов до українського слова мають поєднуватися із сучасним світоглядом, відкритістю до нових ідей і толерантністю. Ключовим завданням є поєднання традиційних духовних цінностей із вимогами XXI століття – цифровізації, глобальної мобільності, інформаційних викликів. Національно-духовне виховання має допомогти молодій людині зберегти моральні орієнтири, розвинути критичне мислення, стати відповідальним громадянином світу, не втрачаючи свого національного обличчя.

Отже, національно-духовне виховання – це не лише справа школи чи родини, а спільна місія суспільства. Від того, наскільки успішно сучасна молодь засвоїть духовні й національні цінності, залежить майбутнє української держави, її культура, мова, єдність і місце у світовій спільноті.

Лише духовно багата, морально стійка і національно свідома молодь здатна забезпечити Україні гідне, незалежне й процвітаюче майбутнє.

Список використаних джерел

1. Національно-патріот_25.03.2024.pdf
2. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ | Інші методичні матеріали. Позашкільна освіта
3. Концепція-національного-виховання.pdf
4. Zb.-tez.-metod.-sem.-06.04.2023.pdf
5. Сутність національного виховання (мета, завдання, принципи, зміст) - Педагогіка - Підручники для вузів онлайн

Швечкова Анастасія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

СЕРГІЙ ЖАДАН – ГОЛОС МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ТА ДУХОВНИЙ ОРІЄНТИР СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Сучасна Україна переживає складний період війни, соціальних трансформацій та переосмислення духовних цінностей. У таких умовах особливо зростає потреба в моральних авторитетах, здатних впливати на формування світогляду молодого покоління. У межах даного дослідження розглядається творчість Сергія Жадана, письменника, музиканта й громадського діяча, чия позиція та художнє слово стали важливим чинником національно-духовного виховання української молоді.

У творчій діяльності Сергія Жадана поєднуються гуманістичні ідеї, глибоке усвідомлення національної самобутності та мова, близька сучасній молоді. Його тексти сповнені емоційної щирості, філософських роздумів про людяність, свободу й відповідальність. Важливо, що Жадан виступає не лише як літератор, а й як активний

громадський діяч, волонтер, організатор культурних подій, людина, яка послідовно підтримує українську армію та популяризує національну культуру. Така позиція формує у молоді почуття патріотизму, гідності та громадянської свідомості.

На мою думку, тема війни у творчості митця, а саме в його праці «Інтернат», співпадає з реальними переживаннями людей, які опинилися на межі життя і смерті, добра і зла. Роман показує не лише фронтові події, а насамперед внутрішній фронт кожної людини, боротьбу за збереження людяності у світі, що руйнується. Головний герой, учитель Паша, проходить складний шлях морального вибору: від байдужості й страху до усвідомлення своєї відповідальності перед ближніми, перед країною. Ця трансформація є своєрідним символом духовного дорослішання українського суспільства, яке через біль і втрати вчиться бути сильним, співчутливим і вірним своїй землі.

Образ Паші перегукується з долею тисяч сучасних українців, котрі змушені були вийти із зони комфорту й подивитися у вічі реальності війни. Як і герой роману, вони долають страх, сумнів і байдужість, аби стати справжніми громадянами, людьми, які не лише виживають, а й зберігають гідність, доброту й віру в майбутнє.

Отже, творчість Сергія Жадана можна розглядати як дієвий інструмент духовно-морального виховання молодого покоління. Його слово сприяє утвердженню цінностей свободи, відповідальності, любові до Батьківщини й людини. У часи суспільних випробувань постать Жадана є прикладом того, як мистецтво може впливати на духовний розвиток особистості та національної спільноти.

Список використаних джерел

1. Жадан С. Тамплієри. Харків: Віват, 2017.
2. Інтерв'ю Сергія Жадана для "Суспільного", 2023.
3. Офіційний сайт Сергія Жадана: https://zhadan.com.ua

Шевченко Павло Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Національно-духовне виховання сучасної молоді в Україні є фундаментальним чинником формування національної ідентичності, моральних орієнтирів і громадянської свідомості молодого покоління. Його сутність полягає у поєднанні морально-етичних, культурних, духовних і патріотичних компонентів, що сприяють становленню особистості, здатної усвідомлювати свою належність до українського народу, зберігати духовну спадщину та брати активну участь у розбудові держави. Історично національно-духовне виховання українців базується на народній педагогіці, традиціях християнської моралі, звичаях, фольклорі, а також ідеях українського просвітництва й національного відродження XIX–XX століть. У радянський період духовно-моральні орієнтири зазнали деформації під впливом тоталітарної ідеології, однак з відновленням незалежності України в 1991 році почалося активне відродження духовних і національних цінностей, української мови, культури та історичної пам'яті.

Сучасна концепція національно-духовного виховання закріплена у державних нормативно-правових документах, зокрема в Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р., № 641) та освітніх стандартах Нової української школи (НУШ). Згідно з ними, формування духовності та моральності розглядається як невід'ємна складова виховного процесу, спрямована на розвиток особистості, здатної діяти відповідально, гуманно й патріотично. Особливу роль відіграє інтеграція духовно-моральних аспектів у навчальний процес через гуманітарні дисципліни (українська мова, література, історія, етика, мистецтво),

а також через позашкільну діяльність – гуртки, волонтерські ініціативи, культурно-просвітницькі акції, патріотичні табори. Дошкільна і початкова освіта формують моральні засади через народні казки, традиційні свята, символіку, фольклор, що прищеплюють любов до рідної землі, родини, народу.

Педагогічна спільнота України активно адаптує виховні практики до умов війни, приділяючи увагу морально-психологічній підтримці учнів, розвитку емоційної зрілості, здатності долати стрес. Водночас українська система освіти стикається з низкою проблем: нестача методичних матеріалів і підготовлених педагогів, регіональна нерівність, вплив глобалізованих культурних і медіа-потоків, а також психологічні наслідки війни.

Незважаючи на виклики, в Україні поступово утверджується модель виховання, що поєднує духовні, патріотичні та громадянські принципи. Її мета – виховання гармонійної, свідомої, моральної особистості, здатної мислити критично, діяти з почуттям національної гідності та співпереживання, плекати духовні цінності українського народу в умовах сучасного світу. Поглиблення цієї моделі потребує системної підготовки педагогічних кадрів, створення міждисциплінарних програм духовно-моральної освіти, розвитку партнерства між школою, родиною та громадою. У майбутньому важливим завданням стане також синтез національної традиції з універсальними гуманістичними ідеалами, що дозволить українській молоді зберегти духовну ідентичність, бути відкритою світу.

Досвід національно-духовного виховання в інших країнах світу свідчить, що духовність та громадянськість взаємопов’язані і становлять основу сталого розвитку суспільства. У Японії, наприклад, система освіти поєднує моральне виховання (dotoku) з формуванням соціальної відповідальності та національної ідентичності). Виховання здійснюється через навчальні програми, що інтегрують культурну спадщину, традиції та елементи спільної національної етики (kokoro no kyoiku – «виховання серця»). У Фінляндії духовно-моральні цінності впроваджуються через міждисциплінарний підхід, де ключову роль відіграють співпраця школи, сім’ї та громади.

У країнах Західної Європи акцент робиться на формуванні глобальної етичної свідомості, що поєднує релігійну толерантність і громадянські цінності. Наприклад, у Франції державна система освіти включає курс Éducation morale et civique, спрямований на розвиток моральної автономії та відповідального громадянства.

Національно-духовне виховання сучасної молоді в Україні та за кордоном має спільну мету – формування морально зрілої, соціально відповідальної особистості, здатної зберігати духовні традиції свого народу й діяти в глобалізованому світі. Український досвід вирізняється глибоким зв’язком духовності з патріотизмом, що особливо проявляється у період національних випробувань. У майбутньому важливо не лише зміцнювати духовну основу виховання, а й переймати кращі міжнародні практики, які допомагають поєднати національні та загальнолюдські цінності.

Список використаних джерел

1. Лапаєнко, С. В. (2021). Spiritual and Moral Education of Children and Youth: Creative Developments of Scientists of the NAES of Ukraine. Науково-педагогічні студії, 5, 31-42. https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-31-42
2. Kopchuk-Kashetska, M. (2024). Formation of Moral and Ethical Values in Students of the New Ukrainian School Based on the Use of Innovative Technologies. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 213-218. https://doi.org/10.15330/jpnu.9.1.213-218
3. Verbytska, P. (2023). Patriotic Celebrations in Educational Commemoration Practices in Ukraine. Journal of Social Science Education. https://doi.org/10.4119/jsse-890
4. Marko, V. (2013). Духовне виховання дітей молодшого шкільного віку в недільних школах. https://hdl.handle.net/20.500.14570/639

5. Aspin, D. N., & Chapman, J. D. (2007). Values Education and Lifelong Learning: Principles, Policies, Programmes. Springer.
6. OECD (2021). Civic and Moral Education in OECD Countries: Comparative Review. Paris: OECD Publishing.

Шмельова Дарина Вячеславівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

РОЛЬ ІСТОРИЧНОЇ ПАМЯТІ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни історична пам'ять набуває особливого значення, оскільки стає інструментом консолідації суспільства, формування національної ідентичності та зміцнення духовного потенціалу нації. Вона виступає не лише збереженим надбанням минулих поколінь, а й дієвим чинником сучасної боротьби за свободу та державність. Сучасні науковці підкреслюють, що українська історична пам’ять неодноразово ставала мішенню імперських політик, які прагнули її знищення, адже саме вона є фундаментом усвідомлення унікальності української нації. Історична пам'ять формує відчуття належності до єдиної національної спільноти. Через традиції, мову, символи та культурні артефакти вона забезпечує тяглість поколінь. Як відзначає українська наукова школа, збереження ідентичності пов’язане із протидією системним спробам геноцидного характеру з боку імперських політик, спрямованих проти України. У контексті воєнних викликів історична пам’ять є джерелом духовної сили та емоційної стійкості. Звернення до прикладів попередніх поколінь, які виборювали свободу, допомагає сучасному суспільству витримувати психологічний тиск і зберігати віру в перемогу. Дослідження показують, що звернення до історії підвищує національну мотивацію та сприяє розвитку громадянської свідомості. Історична пам’ять визначає українців як самобутній народ, відмінний від інших, що спростовує імперські міфи про "єдиний народ". Саме усвідомлення власної унікальності та історичного шляху стає запорукою стійкості в умовах сучасної війни. Як свідчать праці провідних дослідників, це дозволяє українцям виступати суб’єктом історії, а не об’єктом зовнішнього тиску. Збереження культурних пам’яток, традицій і символів – це не лише прояв шанування минулого, а й спосіб утримання духовного фундаменту нації. У сучасних умовах війни цей аспект має особливу вагу, адже ворог спрямовує удари не лише по території, а й по культурній та історичній спадщині. Тому

їхнє збереження є стратегічним завданням для української держави та суспільства. Засвоєння історичного досвіду сприяє формуванню відповідального ставлення до держави та її майбутнього. Національна свідомість є тією платформою, що визначає готовність громадян до демократичних змін, відстоювання суверенітету та європейського вибору України. Будь-яка проблема, що існує сьогодні в українському освітньому просторі, нерозривно пов’язана із сучасною війною Росії проти України. Розпочата повномасштабна російська агресія продемонструвала маніакальну рішучість імперського політичного керівництва зруйнувати українську державність, знищити українську націю, що відповідало заздалегідь висунутим доктринам і наративам «руського миру» [1,с.71]. Українському суспільству сьогодні критично не вистачає об’єктивних історичних знань про власне минуле, колективного осмислення головних подій, прийняття національної героїки, неупереджених оцінок окремих політичних лідерів і подій.

Історична національна пам’ять сьогодні – це відверта розмова із сучасним студентством про необхідність позбавлення від російської імперської спадщини, яку наслідували радянська і, пізніше, нова російська влада. Найбільшу актуальність мають у цьому контексті питання політичної свідомості, формування та збереження національної ідентичності, що останнім часом все більше набувають екзистенційного змісту. Росія,

використовуючи геноцидні практики і дії [2,с.1199], намагається знищити нашу пам’ять про себе як націю, про наші історичні та культурні досягнення, здобутки в побудові незалежної самостійної держави. Студентству важливо знати, що необхідність проведення деколонізації та декомунізації в нашій країні пов’язана насамперед з європейським вибором, бажанням долучитися до світової цивілізації та демократичних цінностей. Злочини проти людства, миру, безпеки, депортації, терор, які здійснює сьогодні Росія, і це важливо пам’ятати студентам, є свідченням спадковості тих подій, що сталися раніше у Батурині, під час Коліївщини, під Крутами, а тепер знайшли своєрідне продовження в Бучі, Ірпені, Ізюмі та інші. Національна історична пам’ять сприяє розкриттю історичної правди про національних героїв, осмисленню етноциду, лінгвоциду, демоциду як дій, які б мали знищити український народ як такий. У нашій історії, на відміну від росії, не повинно залишатися місця для реабілітації злочинів сталінізму і всієї радянської системи в цілому. Завдяки цьому будемо мати нове покоління свідомих, орієнтованих на демократичні, загальнолюдські цінності українців, які розбудовуватимуть нашу державу на засадах свободи, рівності та пріоритетності життя окремо взятої людини[3,с.95]. Таким чином, історична пам’ять у воєнних умовах виконує низку критично важливих функцій: від об’єднання суспільства та зміцнення його стійкості до формування унікальної ідентичності й збереження культурного спадку. Вона є духовним щитом нації, який забезпечує внутрішню єдність і дозволяє протистояти агресії. В умовах російської агресії саме історична пам'ять стає ключем до розуміння українцями своєї місії у світі та гарантією збереження національної державності.

Список використаних джерел

1. Міносян А.С., Варипаєв О.М. Національна історична пам’ять як основа патріотичного виховання молоді. Харків: ХНАДУ, 2024 с.71-73.
2. Міносян А.С., Варипаєв О.М. Геноцид українського народу як визначальний фактор російської імперської політики/ Актуальні питання у сучасній науці. №4 (22) 2024. с.1194-1207.
3. Міносян А., Варипаєв О., Посилення ролі суспільних дисциплін у контексті збереження національної ідентичності./Сучасні тенденції в українській гуманітаристиці: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м.Харків, 30 лист. 2023р.- Харків: ХНАДУ, 2023. - с. 93-95.

СЕКЦІЯ. ТУРИЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Войтова Дар'я Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В МІЖНАРОДНИХ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Якість обслуговування в міжнародних готельних мережах є одним із ключових чинників успіху туристичного бізнесу та формування позитивного іміджу дестинації. Високий рівень сервісу визначає конкурентоспроможність готелю, сприяє зростанню лояльності гостей і забезпечує стабільність бізнесу. У міжнародній практиці якісне обслуговування ґрунтується на чіткому дотриманні стандартів надання послуг, які регламентуються міжнародними організаціями, такими як IH&RA (International Hotel & Restaurant Association), UNWTO (Всесвітня туристична організація), ICCA (International Congress and Convention Association), UFTAA/FUAAV та PATA (Pacific Asia Travel Association). Саме ці структури визначають загальні принципи якості, етичні норми поведінки персоналу та вимоги до обслуговування клієнтів.

Водночас самі стандарти є лише загальною рамкою. Для їх ефективної реалізації необхідна розробка чіткої технології обслуговування гостей у кожному готелі, яка передбачає детальні покрокові інструкції для персоналу, систему контролю якості та постійного вдосконалення процесів. Ефективне управління якістю вимагає не лише документального оформлення стандартів, але й їх практичного застосування, моніторингу та коригування відповідно до очікувань клієнтів.

У міжнародній готельній практиці процес обслуговування клієнтів поділяється на декілька основних етапи:

1. до прибуття гостя до готелю - бронювання номеру, попередня оплата, надання попередньої інформації;
2. прибуття та реєстрація - зустріч, оформлення документів, розміщення;
3. період проживання - надання основних і додаткових послуг, оперативне реагування на запити гостя;
4. виїзд з готелю - остаточний розрахунок, опитування щодо якості послуг, прощання з клієнтом.

Стандартизація готельних послуг з погляду гостя є невід'ємним атрибутом будь-якого сучасного готелю. Вона забезпечує передбачуваність і стабільність якості, створює впевненість у безпечності послуг та узгодженості всіх елементів обслуговування. Гість отримує саме той рівень комфорту, який відповідає заявленій категорії закладу, а персонал діє за єдиними правилами, що гарантує злагодженість роботи всієї команди.

Проте сучасна готельна індустрія стикається з новим викликом, коли гості, особливо досвідчені мандрівники, дедалі частіше прагнуть не стандартного сервісу, а унікального досвіду. Тому одних лише формальних стандартів уже недостатньо. Висока якість обслуговування має поєднуватися з індивідуальним підходом, автентичністю атмосфери та створенням «родзинки», яка вирізняє готель серед конкурентів. Саме поєднання стандартизації та персоналізації стає визначальним трендом у сучасних міжнародних готельних мережах.

Важливим елементом системи якості є стандарти поведінки обслуговуючого персоналу. Вони визначають культуру спілкування з гостями, правила етикету та принципи створення доброзичливої атмосфери. Основними вимогами є вітання кожного гостя щиро, з посмішкою, звертання по імені, якщо воно відоме, виявлення уваги до деталей, підтримування

контакту і створення відчуття особистої важливості клієнта. При прощанні працівник має подякувати за візит, побажати всього найкращого та запросити гостя повернутися знову.

Стандарти якості обслуговування в міжнародних готельних мережах це не лише система правил і норм, а цілісна філософія сервісу, яка поєднує професіоналізм, гостинність та індивідуальний підхід. Саме їх гармонійне поєднання забезпечує високий рівень задоволеності клієнтів, підвищує репутацію готелю та зміцнює його позиції на світовому ринку гостинності.

Список використаних джерел

1. Павлова, С. І. (2021). Особливості та рівні стандартизації готельних послуг. Житомирська політехніка .
2. Обслуговування гостей в готелі. [Назва з екрану] https://wiki.otelms.com/uk/post/hotel-guest-service/?utm_source

Гайдук Володимир Петрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Худавердієва В.А.

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ У КОНТЕКСТІ ДУХОВНО–ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ І СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Релігійний туризм у гуманітарному контексті постає як унікальний синтез культури, освіти й соціальної взаємодії. Він сприяє не лише збереженню духовної спадщини, а й формуванню цінностей гуманізму, толерантності, взаєморозуміння. У культурологічному аспекті він є простором смислів і символів; у педагогічному – шляхом морального виховання; у соціологічному – інструментом суспільної єдності. Отже, релігійний туризм – це жива форма гуманітарної культури, яка поєднує традицію й сучасність, духовність і освіту, особистий досвід і суспільний розвиток [1].

Релігійний туризм є потужним психолого-педагогічним феноменом, що поєднує елементи духовного самопізнання, емоційного очищення, морального виховання та соціальної інтеграції. Психологічно він діє через: емоційне переживання священного (катартсис, натхнення, віра); пізнавальне осмислення духовних символів і традицій; соціальну взаємодію і почуття належності до спільноти; рефлексію і формування внутрішнього морального ідеалу. Педагогічно релігійний туризм є засобом духовно-морального виховання, який формує гуманістичні цінності, розвиває етику співжиття, виховує емпатію, толерантність, любов до ближнього. Таким чином, релігійний туризм сприяє цілісному розвитку особистості – духовному, інтелектуальному, емоційному та соціальному, перетворюючи подорож у шлях внутрішнього оновлення, самопізнання і духовного зростання.

Актуальність теми обумовлена кількома чинниками: соціально-педагогічний аспект – релігійний туризм є ефективним засобом формування моральних, духовних та соціальних компетентностей молоді; культурологічний аспект – подорожі до релігійних та культурних центрів сприяють ознайомленню з історичною спадщиною, традиціями та духовними цінностями; освітній аспект – інтеграція релігійного туризму в систему неформальної освіти забезпечує поєднання практичного досвіду та навчання, стимулює критичне мислення і саморефлексію; соціальний аспект – розвиток міжкультурного діалогу, толерантності та активної громадянської позиції через участь у релігійних та культурних ініціативах.

Участь у релігійному туризмі сприяє розвитку: комунікативних навичок, здатності вести діалог з людьми різних культур і конфесій; співпраці в колективі, взаємопідтримки і взаєморозуміння; лідерських та організаційних компетентностей, що корисні для громадської активності. Релігійний туризм перетворює соціальне середовище на платформу для формування колективних цінностей і моральної відповідальності. Паломництво та участь у релігійних маршрутах активізують духовні, моральні та соціальні потреби молоді, створюючи

внутрішню мотивацію: до самовдосконалення; до участі у соціально значущих проєктах; до пізнання культурної спадщини. Мотиваційний аспект забезпечує стійкий виховний ефект, оскільки молодь діє не під примусом, а за власним бажанням [2].

Релігійний туризм формує емоційні цінності через переживання духовних подій: благоговіння і трепет під час відвідування святинь;відчуття спільності і співпереживання; моральне задоволення від участі у добрих справах та ритуалах. Ці емоційні переживання консолідують моральні та духовні орієнтири молоді, формуючи позитивну соціальну поведінку. Релігійний туризм стимулює саморефлексію і осмислення власного життєвого досвіду: аналіз моральних і духовних норм; порівняння власних цінностей із суспільними; інтеграція духовного досвіду у соціальні практики та повсякденне життя. Цей механізм забезпечує системне формування соціально значущих цінностей і компетентностей.

Перспективи розвитку релігійного туризму [3]:

1. Створення комплексних релігійно-культурних маршрутів: розробка інтегрованих маршрутів, що поєднують релігійні святині, історичні пам'ятки, етнографічні об'єкти та природні ландшафти; розвиток мультидисциплінарних турів, де поєднуються духовна практика, культурне навчання та соціальна активність; залучення молодіжних і освітніх програм для інтеграції навчання та духовного розвитку. Це забезпечить гармонійне поєднання духовного, культурного та інтелектуального досвіду туристів.

2. Використання цифрових технологій: створення мобільних додатків та віртуальних екскурсій для популяризації духовних маршрутів; використання соціальних мереж і мультимедійного контенту для залучення молоді; розвиток онлайн-освітніх платформ із лекціями та семінарами про релігійну, культурну та історичну спадщину. Це підвищить доступність духовного туризму і його привабливість для нового покоління.

3. Партнерство держави, громад та релігійних організацій: впровадження державно-громадських програм, спрямованих на реставрацію святинь та розвиток туристичної інфраструктури; залучення неурядових організацій та волонтерів до організації паломницьких та освітніх заходів; підтримка міжрегіональної та міжнародної співпраці у сфері релігійного туризму. Це забезпечує стійкий соціально-культурний та економічний ефект для регіонів і громади.

Список використаних джерел

1. Tourism can protect and promote religious heritage. December 10, 2014. URL: https://www.untourism.int/archive/europe/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage
2. Religious Tourism Market (2024 - 2030). URL: https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/religious-tourism-market-report
3. World's most-visited religious places. Dec 15, 2023. URL: https://timesofindia.indiatimes.com/travel/destinations/worlds-most-visited-religious-places/photostory/106000606.cms

Гапоненко Валентина Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТУРИЗМУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Вступ. У сучасному світі туризм посідає важливе місце в житті суспільства, оскільки він тісно пов'язаний майже з усіма сферами людської діяльності. Як соціальний феномен, він впливає на культурне життя, розширює комунікаційні зв'язки, формує спільний культурний простір, стимулює економіку та сприяє духовному й громадянському розвитку суспільства. [2].

Як показник якості життя, туризм у соціокультурному вимірі сприяє збереженню культурної спадщини та традицій, зміцнює міжкультурні й міжнародні зв'язки, формує взаєморозуміння між народами. Його потенціал охоплює відпочинок, оздоровлення, пізнання й розваги, задовольняючи різноманітні потреби людини у сфері дозвілля. [1].

На світовому рівні туризм останніх років характеризується високою динамічністю, стабільністю розвитку та активним впливом на економіку країн, що мають для його розвитку необхідні ресурси. Формуючи імідж певного регіону країни, потрібно орієнтуватися на думку, потреби, інтереси споживача, тобто на комплекс послуг, який користується попитом саме в цьому регіоні.

Найважливішою соціокультурною рисою туризму є те, що він виступає формою соціальної діяльності, яка змінює людину та визначає її місце в суспільстві. Туризм виконує соціалізуючу, комунікативну, пізнавальну, рекреаційну, рекламну та посередницьку функції, задовольняючи потребу в подорожах. Він діє на різних рівнях – від внутрішнього світу особистості до міжособистісних і суспільних процесів, сприяє розвитку нових форм спілкування, пізнання та відпочинку, набуваючи важливого соціального значення як чинник особистісного розвитку та суспільного прогресу [1].

Результати дослідження. Дослідження туристичного потенціалу Дніпропетровщини свідчить, що регіон має широкі можливості для розвитку туристичної індустрії завдяки багатій культурно-історичній спадщині, природним ресурсам і зручному географічному розташуванню. Тут діють численні туристичні маршрути, що поєднують історичні пам'ятки та природно-рекреаційні зони. Наприклад, хутір «Галушківка» – унікальний етнографічний комплекс, що складається з трьох садиб XIX століття, козацьких укріплень, куренів і майстерень. Тут діє етнографічний музей із двома експозиціями. Це не лише музей просто неба, а важливий освітньо-культурний центр, який популяризує українську історію й традиції. «Галушківка» приваблює туристів з України та з-за кордону, слугуючи прикладом збереження й передачі національної спадщини, що живе, розвивається й надихає на пізнання української культури [5].

Екотуризм має важливе значення, оскільки поєднує відпочинок із турботою про довкілля та сприяє сталому розвитку. Його мета – збереження природи й гармонія між поколіннями, забезпечення життя в здоровому середовищі. Такий туризм об'єднує соціальні, економічні й культурні інтереси міського та сільського населення, знайомить із народними традиціями й ремеслами, формує патріотизм і національну свідомість. [2].

Наприклад, садиба «Благодатне» в селі Судівка Петриківського району є зразком об'єкта зеленого туризму, орієнтованого на рекреаційно-оздоровчий відпочинок. Розташована серед хвойно-листяного лісу поблизу річки Оріль, вона вирізняється мальовничою природою та сприятливим мікрокліматом. Територія садиби ізольована від сільської забудови, утворюючи самодостатній простір для спокою й єднання з природою. Інфраструктура садиби включає двоповерховий будинок, оздоблений Петриківським розписом, дитячий майданчик, альтанку та рекреаційну зону для відпочинку. Туристам пропонуються риболовля, збирання грибів і ягід, спостереження за природою. Метою функціонування садиби є створення умов для гармонійного поєднання відпочинку, пізнання культурних традицій Петриківщини та відновлення фізичного й духовного стану людини в природному середовищі [4].

Висновки. З філософської точки зору, туризм об'єднує людей, сприяє комунікації та соціалізації, відкриває доступ до культурних і духовних цінностей, формує повагу до різних культур і моральних принципів. Туризм робить світ більш цивілізованим – адже люди, які подорожують, прагнуть пізнання, відпочинку, оздоровлення й духовного розвитку. [3]. У сучасному світі туризм є важливим чинником міжкультурної комунікації та «культурної дипломатії», що сприяє подоланню бар'єрів і формуванню нових ціннісних орієнтирів. Він підвищує якість життя, розвиває інфраструктуру, створює робочі місця та позитивно впливає на здоров'я й саморозвиток людини.

Список використаних джерел
1. Лукашевич М. Соціологія туризму: підручник [Текст] / М. Лукашевич, С. Мошак, Ф. Шандор. – К. : Знання, 2015. – 303 с.
2. Основи туризмології : навч. посіб. [Текст] / О. Кручек, С. - Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. - 234 с.
3. Федорченко В. Філософія туризму [Текст] : навчальний посібник для вузів. / В. Федорченко. – К.: Кондор, 2024. – 268
4. Шевченко О. Зелена садиба «Благодатне»: бережемо народні традиції! [Електронний ресурс] / режим доступу: https://www.dnipro.libr.dp.ua/Zelena_sadyba_Blagodatne
5. Шевченко О. Цікава Дніпропетровщина: Гайда на Січ! [Електронний ресурс] / режим доступу: https://www.dnipro.libr.dp.ua/index.php?route=information/project&prj_id=379

Казаков Даніїл Анатолійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Аналізуючи туризм як соціальний і культурний феномен, відомі зарубіжні науковці визначають туризм: як будь-яку подорож з метою відпочинку і знайомства з новими регіонами й об'єктами, як "науку, мистецтво і бізнес залучення, облаштування та розваги людей, які подорожують заради задоволення або у справах". В межах туристської діяльності виникають нові типи соціальних спільнот, нові типи контактів, нові чинники соціальної мобільності, що знаходить відображення у всіх функціях, видах, рівнях і проявах матеріальної та духовної форм культури, виявляючи себе також в культурогенезі, типології, динаміці і глобалізації культури, кроскультурних комунікаціях, онтологічних і гносеологічних культурних аспектах [1, с. 11].

Також невід'ємним від туризму є концепція культурного туризму. ЮНЕСКО розглядає культурний туризм як відмінний від інших вид туризму, що зважає на культури інших народів. У Хартії з культурного туризму Міжнародної Ради з пам'ятників і об'єктів (ICOMOS) культурний туризм визначається як форма туризму, основною метою якого, крім іншого, є «відкриття пам'ятників і об'єктів».

На думку багатьох учених, культура в останні десятиліття стала однією з найважливіших складових системи туризму. Зростання культурного споживання (мистецтво, кухня, мода, музика) і галузей, пов'язаних з ним, сприяло розвиткові «символічної економіки» міста. Водночас попит на туриста споживача/користувача характеризується зростаючою цінністю нематеріального виміру, яка відображає «душу міста», а також є важливим елементом для побудови свого майбутнього. Елементи культурної і соціальної спадщини передаються з покоління в покоління і зберігаються протягом тривалого часу, утворюючи самобутність народу, нації, спільноти. Культурна спадщина є необхідною складовою культурної та національної ідентичності. Як одна зі складових культури, вона концентрує в собі інтегруючий потенціал, формуючи єдину систему цінностей, зразків поведінки, створює неповторний цивілізаційний світ. Культурний туризм не тільки репрезентує національну культуру світовій спільноті, а й конструює національну ідентичність всередині країни. Для України, державна політика якої у гуманітарній сфері сконцентрована на консолідації та розвитку української нації, формуванні її історичної свідомості, традицій та культури, зазначений вимір культурного туризму має важливе суспільно-політичне значення [2, с. 50-52].

В 2012 році, Світова організації торгівлі, на основі опитування визначили шість категорій культурного туризму: ремесла та образотворче мистецтво; гастрономія та кулінарія;

соціальні звичаї, обряди, святкові події; музика та мистецтво; традиції; природний туризм [5]. Поряд із наведеною класифікацією виокремлюють: висококультурний туризм (туризм культурної спадщини, музейний туризм, літературний туризм); освітній туризм (навчальні поїздки, тематичні подорожі, мовні подорожі); універсальний туризм (етнічний, екзотичний туризм, релігійний та паломницький туризм, хобі-туризм тощо) [3].

Основна місія розвитку індустрії гостинності є співпраця між усіма секторами конкретного регіону. Варто зазначити, що культурний туризм приносить користь місцевим громадам, зокрема: має позитивний економічний вплив на місце призначення та може допомогти громадам які недостатньо забезпечені послугами, наповнити бюджет; гроші, отримані від таких послу, можуть бути використані в громадах на соціальні програми та рекреаційні заходи; сприяє збереженню місцевої культури, водночас дозволяючи підкреслювати унікальність регіональної культури, щоб відрізняти її від інших місць; створює конкурентні переваги з розвиненими регіонами тощо [4]. Проте, доречно виокремити й певні недоліки інтенсивного розвитку культурного туризму. Так, це значне зростання цін на житло через наплив туристів. Також у багатьох країнах світу відмічено фізичне нищення пам'яток, втрата ідентичності місця та громади, що розчиняється від напливу туристів. Як показує практика, неконтрольований розвиток культурного туризму може перетворити цілі міста на «Диснейленди», значно ускладнюючи життя місцевим мешканцям та в кінцевому результаті консервуючи місцеву культуру, пристосовуючи її до стереотипних очікувань туриста.

Отже, підсумовуючи який вплив має туризм можна дійти висновку, що при правильному підході зі сторони держави туризм може стати ключовим аспектом економіки будь-якої держави. Також, туризм найкраще сприяє поширенню культурного фону країни через культурний туризм показуючи туристам її надбання. Будуть створюються нові партнерські проекти. Якісні послуги дозволяють залучати відвідувачів, зацікавлених історією та збереженням історичних пам'яток тощо. Тому розвиток туризму є ключовим аспектом який слід розвивати в Україні, особливо після закінчення війни адже, підтримка та розвиток туризму дозволить створити робочі місця; сприяє зайнятості та відкриттю нового бізнесу, збільшенню податкових надходжень.

Список використаних джерел

1. Дичковський С.І. Глобальні трансформації туристичних практик і технологій в контексті становлення цифрового суспільства (digital society) : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 384 с.
2. Папп В., Котубей В., Грицько В. Культурний туризм як багатогранний феномен національної самоідентифікації. Економічний форум, 12(4), с. 48-57
3. Подолян, Я., Тимошенко, І., & Садова, Н. (2023). Культурний туризм як інструмент відновлення та розвитку індустрії гостинності у повоєнний період. Економіка та суспільство, (53). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-35
4. Малюк Л. П., Варипаєв О. М. Соціально-історичний розвиток потреб у парадигмі формування сфери послуг. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг, 2019, вип. 1(29), с. 159–169. https://doi.org/10.5281/zenodo.3265693
5. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Коршунова І. П. Соціальні мережі в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я, 2017, ч. IV, с. 297–298. URL: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2017/S24/tez_mic_17_IV_p297-p297.pdf

Корнієнко Олександр Вікторович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ВІД ПОДОРОЖІ ДО ТУРИЗМУ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ РУХУ, ДОЗВІЛЛЯ І КУЛЬТУРИ

Проблема стресу й адаптації особистості в умовах цифровізації та зростаючого інформаційного тиску набуває особливого значення для сучасної молоді. У суспільстві, де комунікативна включеність є нормою, інформаційне перевантаження перетворюється на фактор психічного виснаження. Воно виступає не лише когнітивним викликом, а й глибоко психологічним чинником, що порушує внутрішню рівновагу, знижує концентрацію уваги, емоційну стійкість і здатність до саморегуляції. Молодь, яка живе в ритмі цифрової взаємодії, дедалі частіше сприймає стан напруження як фон повсякденного існування, не завжди усвідомлюючи його деструктивний вплив на поведінку, навчальну активність і міжособистісні стосунки [1].

Особливого значення в цьому контексті набувають копінг-стратегії як психологічні механізми, що забезпечують конструктивне реагування на стресові чинники [3]. Копінг розглядається як динамічний процес пошуку рівноваги між зовнішніми вимогами та внутрішніми ресурсами особистості. Залежно від типу застосовуваних стратегій, реакції на інформаційне перевантаження можуть бути як адаптивними, так і дезадаптивними. Проблемно-орієнтовані копінги (планування, пошук рішень, переосмислення ситуації) сприяють зниженню рівня напруження та підтримують ефективну саморегуляцію. Натомість емоційно-уникальні стратегії (заперечення, відволікання, самозвинувачення) посилюють почуття безпорадності й підвищують ризик дистресу.

Інформаційне перевантаження особливо впливає на ціннісно-смислову сферу особистості, яка визначає здатність до переоцінки подій і збереження внутрішньої узгодженості. Коли інформаційний потік перевищує можливості психіки, порушується почуття суб'єктності: людина втрачає відчуття контролю над ситуацією. Саме тому формування усвідомленого ставлення до інформації стає важливою складовою психологічної грамотності [1]. Молодь потребує розвитку навичок критичного відбору контенту, управління увагою, а також уміння розпізнавати власні емоційні реакції на інформаційні подразники.

Дослідники зазначають, що частина молоді використовує цифрові технології як компенсаторний засіб для короткочасного зниження напруги чи втечі від емоційних труднощів. Проте така стратегія лише посилює стан перевантаження, адже людина знову повертається до джерела стресу, яким виступають нескінченний потік повідомлень і новин [2]. Отже, цифрове середовище водночас є і причиною, і каталізатором стресу, що зумовлює потребу у формуванні культури усвідомленого використання технологій.

Психологічна підтримка у цьому контексті має бути спрямована не лише на подолання наслідків стресу, а й на профілактику його виникнення. Йдеться про розвиток метакогнітивних стратегій, навичок емоційної саморегуляції, усвідомлення власних меж і потреб. Такий підхід дає змогу перетворити взаємодію з інформаційним середовищем із джерела перевантаження на простір особистісного зростання та пізнання власних можливостей.

Список використаних джерел

1. Грабовська С. Л., Мусаковська О. М. Інформаційне перевантаження: психологічний ракурс. Psychological Journal. 2020. Vol. 6, Issue 7.
2. Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю., Товт В. В. Проблема дослідження інформаційного стресу у сучасних наукових підходах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Психологія». 2024. № 3.
3. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer Publishing Company, 1984. 282 p.

Купріяненко Ірина Павлівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ТУРИЗМ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Туризм у сучасному світі вийшов за межі суто економічної категорії та став глобальним соціокультурним феноменом. Він являє собою складний процес, що відображає суспільні зміни, рівень добробуту, цінності, інтенсивність міжкультурного обміну та ставлення до спадщини. У XXI столітті подорожі перетворилися на важливу соціальну практику, яка формує ідентичність, розширює світогляд та виступає потужним інструментом як глобалізації, так і збереження локальної унікальності. Це явище необхідно розглядати не лише з погляду індустрії гостинності, а й як дзеркало сучасного суспільства та його культурних потреб [2].

Однією з ключових соціокультурних функцій туризму є формування культурної ідентичності та міжкультурна комунікація. Подорожі дозволяють індивіду не лише пізнати "іншого", а й краще зрозуміти власні культурні корені через контраст і порівняння. Туристичний досвід руйнує стереотипи, сприяє толерантності та міжкультурному діалогу. Через пряме спілкування, відвідування музеїв, історичних місць та участь у місцевих традиціях відбувається обмін знаннями та цінностями [3, с.144] .

Водночас, масовий туризм несе ризики, зокрема, комерціалізацію культури (феномен "Макдональдизації"), коли автентичні традиції спрощуються до рівня товару. Це призводить до втрати унікальності та виникнення ефекту "потьомкінських сіл" для туристів. Туризм як агент соціальної трансформації в приймаючих регіонах має подвійний вплив. З одного боку, він стимулює локальну економіку, створюючи нові робочі місця та сприяючи розвитку інфраструктури, що, у свою чергу, підвищує якість життя місцевого населення. З іншого боку, приплив туристів може викликати соціальну напругу та зміни у традиційній соціальній структурі. Це проявляється через підвищення цін на нерухомість та послуги, що робить їх недоступними для місцевих жителів, а також через нав'язування чужих культурних норм і цінностей. Виникає ризик «культурного імпорту. Збалансоване управління туризмом вимагає інтеграції місцевих громад у процес прийняття рішень, щоб вони були не лише об'єктами, а й активними суб'єктами туристичної діяльності.

Туризм також виступає потужним чинником збереження та відродження культурної спадщини. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, активно використовують туристичний потенціал об'єктів Світової спадщини для їхньої охорони та популяризації. Однак, неконтрольований потік туристів може завдати фізичної шкоди крихким екологічним та історичним об'єктам (так званий "овертуризм"), що вимагає розробки та впровадження принципів сталого та відповідального туризму [4, с.88]

Якщо раніше туризм був переважно пов'язаний із простим відпочинком та рекреацією, то сучасний турист все частіше шукає «автентичний досвід» та «трансформаційні подорожі» [1]. Сучасний туризм значно впливає на просторову та соціальну мобільність. Він є індикатором соціальної рівності, оскільки зростання доступності подорожей для різних верств населення свідчить про підвищення загального добробуту. Крім того, активізація внутрішнього туризму сприяє зменшенню регіональної нерівності, стимулюючи розвиток інфраструктури та створення робочих місць у віддалених або депресивних регіонах країни. Розвиток технологій, особливо мережевих платформ та соціальних медіа, суттєво змінив характер туристичної практики. Тепер турист не лише споживає, але й генерує контент, впливаючи на імідж дестинації [2, с.56]

Важливим аспектом є диференціація видів туризму, що відображає складність сучасних соціокультурних запитів: від екологічного та етнографічного туризму, спрямованого на пошук автентичності, до гастрономічного та подієвого туризму. Ці спеціалізовані ніші

демонструють, що туризм перестав бути просто "пляжним відпочинком", а став інструментом самопізнання та пошуку специфічного, глибокого досвіду. Цей пошук унікальних вражень спонукає місцеві громади до збереження своїх нематеріальних цінностей та традицій [3, с.147]

Отже, туризм є двосічним мечем: з одного боку, він є потужним каталізатором економічного розвитку, міжкультурного порозуміння та збереження спадщини, а з іншого – може стати джерелом культурного виснаження та екологічної шкоди. Усвідомлення туризму як соціокультурного феномену вимагає від суспільства та влади впровадження стратегій відповідального туризму, де економічна вигода врівноважується збереженням автентичності, повагою до місцевих громад та захистом навколишнього середовища. Лише такий підхід забезпечить сталий розвиток і дозволить туризму і надалі виконувати свою місію як важливого фактора культурної еволюції людства.

Список використаних джерел

1. Варипаєв О. М. Мандрівництво у східнослов'янській культурі: авт. дис. … кандидата філософських наук, за спец. 09.00.04 – Філософська антропологія, філософія культури; наук. ХНУ ім. В. Н. Каразіна, Харків, 2000. С. 22 https://doi.oСоціальorg/10.31235/osf.io/qk8mv_v1
2. Малюк Л.П., Варипаєв О.М. Соціально-історичний розвиток потреб у парадигмі формування сфери послуг. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2019. Вип. 1(29). С. 159-169. https://doi.org/10.5281/zenodo.3265693
3. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015. 16 с.
4. Голубєва І. М. Соціальні мережі як інструмент формування туристичного іміджу дестинації. Географія та туризм. 2020. Вип. 56. С. 52–60.
5. Ковальчук В. А. Туризм і культурна ідентичність: проблеми збереження автентичності в епоху глобалізації. Культурологічний вісник. 2019. № 2 (47). С. 142–149.
6. Мельник П. С. Вплив неконтрольованого туризму на об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. Серія: Екологія. 2021. Т. 350. Вип. 1. С. 85–92.

Ладоненко Д.В.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. ф. наук, старший викладач Нечитайло Ю.А.

ТУРИЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Туризм у сучасному світі виступає не лише важливою складовою економічного розвитку, а й складним соціокультурним феноменом, що відображає глобальні процеси взаємодії культур, цінностей та стилів життя. Його соціокультурна сутність полягає у формуванні міжкультурних комунікацій, обміні досвідом, знаннями, традиціями та ідентичностями між народами.

З історичного погляду, подорожі завжди були пов'язані з пізнанням світу, духовним збагаченням та розвитком особистості. У XXI столітті туризм набув нових форм, ставши засобом соціальної мобільності та способом реалізації культурних потреб людини. Сучасний турист – це не просто споживач послуг, а активний учасник культурного процесу, який прагне автентичності, самопізнання та занурення в інші культурні середовища [1].

У соціологічному контексті туризм розглядається як один із проявів глобалізації, що сприяє створенню «планетарного суспільства» – простору спільних цінностей, символів і культурних практик. Водночас туризм відображає суперечності між глобальним та локальним: з одного боку, він уніфікує культурні простори, з іншого – стимулює інтерес до локальної ідентичності, традицій, історичної спадщини [2].

Соціокультурний аспект туризму проявляється у його впливі на соціальні норми, поведінкові моделі та світогляд людей. Туристична діяльність сприяє розвитку толерантності, міжкультурного діалогу та формуванню почуття глобальної солідарності. Разом з тим, зростання масового туризму створює ризики комерціалізації культури, втрати автентичності та перетворення культурної спадщини на товар.

Важливою тенденцією сучасності є поява нових видів туризму – екологічного, культурного, освітнього, релігійного, гастрономічного, які поєднують пізнавальні й етичні аспекти подорожей. Вони базуються на цінностях сталого розвитку, поваги до природи, культурної спадщини та місцевих спільнот. Такий туризм стає інструментом соціальної відповідальності, засобом гармонізації відносин між людиною і довкіллям [3].

У сучасному світі туризм також набуває цифрового виміру. Віртуальні подорожі, цифрові карти, соціальні мережі та онлайн-платформи формують нові способи пізнання культур і спілкування. Це свідчить про трансформацію туризму у феномен «цифрової культури», де інформаційні технології стають інструментом міжкультурної інтеграції.

Таким чином, туризм як соціокультурний феномен є важливою складовою глобального культурного процесу. Він виступає фактором збереження культурної різноманітності, стимулює міжкультурний діалог, сприяє формуванню гуманістичних цінностей і толерантності. Майбутнє туризму пов’язане з необхідністю балансувати між економічними вигодами та соціокультурною відповідальністю, між глобалізацією та збереженням локальної унікальності.

Список використаних джерел

1. Макаренко, М. О. (2020). Соціокультурні аспекти розвитку туризму в глобалізованому світі. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм, 3(1), 45–52.
2. Urry, J., & Larsen, J. (2011). The Tourist Gaze 3.0. London: SAGE Publications.
3. Hall, C. M., & Weiler, B. (2018). Sustainable Tourism: Principles, Contexts and Practices. Routledge.

Левін Сергій Олегович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ТУРИЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Туризм є важливою складовою сучасного суспільного життя та потужним чинником формування культурних і соціальних зв’язків між народами. У XXI столітті туризм перестав бути лише засобом відпочинку – він трансформувався у глобальне соціокультурне явище, що впливає на економіку, культуру, освіту, світогляд і навіть національну ідентичність людини. Туризм не лише збагачує людину духовно, а й розвиває міжкультурну комунікацію, формує толерантність, сприяє поширенню знань про історію та культуру народів світу.

З соціокультурної точки зору туризм виступає своєрідним «мостом» між культурами. Кожна подорож – це можливість для взаємного обміну духовними, моральними та культурними цінностями. Водночас туристичні практики відображають рівень розвитку суспільства, його освітній і культурний потенціал. Туризм формує позитивний імідж держави, зміцнює почуття національної гордості та причетності до світового культурного простору.

За словами дослідниці О. В. Гуменюк, туризм є одним із дієвих інструментів формування національної ідентичності молоді, адже саме через пізнання культурної спадщини, традицій і символів відбувається усвідомлення власної належності до нації (Гуменюк, 2022). В Україні внутрішній туризм набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, адже сприяє зміцненню єдності, підтримці локальних спільнот і розвитку місцевих громад.

Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна з Росією докорінно змінили туристичну карту світу, проте вони ж стали поштовхом до переосмислення значення внутрішнього туризму. Українці дедалі більше звертають увагу на туристичний потенціал власної країни – історичні пам'ятки, природні парки, етнографічні музеї, гастрономічні маршрути. Як зазначає І. М. Ковальчук, розвиток внутрішнього туризму в Україні відкриває нові можливості для економічного зростання, але водночас потребує державної підтримки, інфраструктурних інвестицій і підготовки фахівців у галузі туризму (Ковальчук, 2023).

Туризм є також потужним інструментом виховання патріотизму та громадянської активності молоді. Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання (МОН України, 2021), пізнання культурної спадщини, історичних місць і традицій є одним із ключових механізмів формування громадянської свідомості. Участь студентів у волонтерських туристичних ініціативах, екологічних походах, етнофестивалях сприяє не лише духовному розвитку, але й зміцненню соціальної відповідальності.

Не менш важливим є екологічний аспект туризму. У сучасному світі дедалі більшого значення набуває сталий (sustainable) туризм, який поєднує економічні вигоди з турботою про навколишнє середовище та культурну спадщину. Це особливо важливо для збереження автентичності українських сіл, етнографічних зон і природних заповідників. Розвиток екотуризму та культурно-пізнавальних маршрутів може стати одним із ключових напрямів післявоєнного відновлення України.

Таким чином, туризм у сучасному світі є багатогранним соціокультурним явищем, що поєднує культурну, освітню, духовну, економічну та патріотичну складові. Його значення виходить далеко за межі економічних показників, оскільки він формує культурну самосвідомість, розвиває почуття спільності та сприяє збереженню духовних цінностей. Туризм в Україні має великий потенціал як чинник національної консолідації, культурного розвитку та міжнародного діалогу. У майбутньому він може стати одним із ключових драйверів відновлення країни, якщо буде базуватися на принципах сталого розвитку, культурної поваги та соціальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Гуменюк, О. В. (2022). Туризм як чинник формування національної ідентичності молоді. Українознавчий альманах, 29, 45–52.
1. https://doi.org/10.32782/2227-4637/2022-29-7
2. Ковальчук, І. М. (2023). Внутрішній туризм в Україні: виклики та перспективи. Соціогуманітарні студії, 11(2), 88–95.
3. https://doi.org/10.31812/sgs.2023.11.2.88
4. Міністерство освіти і науки України. (2021). Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
5. https://mon.gov.ua/storage/app/media/vihovna-robota/2021/07/konczepcziya-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya.pdf

Саєнко Ангеліна Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.

ФЕСТИВАЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЛОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

У сучасному світі фестивалі посідають особливе місце серед форм культурної, туристичної та соціальної активності. Вони перетворилися на потужний інструмент збереження, репрезентації та популяризації локальної культури, формуючи позитивний імідж територій, сприяючи розвитку туризму та залученню інвестицій у регіони. Як майбутній фахівець із туризму, я розглядаю фестивалі як ефективний ресурс стимулювання туристичних потоків і підтримки сталого розвитку територій.

Фестиваль це унікальний соціокультурний феномен, який поєднує мистецтво, традиції, звичаї, гастрономію, народні ремесла та інші елементи культурної спадщини. Для туристів такі події створюють можливість познайомитися з автентичністю регіону, відчути його атмосферу та долучитися до місцевих традицій через емоційний досвід. Для місцевої громади фестивалі стають джерелом гордості й засобом демонстрації власної культурної ідентичності. Саме під час таких подій відбувається живе відтворення традицій через музику, танці, національний одяг, кухню та обряди.

У туристичній сфері фестивалі виконують роль каталізатора розвитку подієвого туризму. Вони формують привід для подорожі, підвищують привабливість дестинації та створюють додану вартість для економіки регіону. Завдяки їм активізується робота готелів, ресторанів, транспортних компаній і сувенірних крамниць, що безпосередньо впливає на добробут громади. Коли місцева спільнота організовує фестиваль, присвячений власним традиціям, ремеслам, музиці чи гастрономії, це створює майданчик для демонстрації унікальності регіону. Такі заходи дозволяють мешканцям відчути свою приналежність до культури, а гостям познайомитися з її автентикою. Фестивалі стають платформою для збереження й передачі культурної спадщини, сприяючи популяризації народного мистецтва, фольклору та традиційних промислів.

Крім культурного та економічного значення, фестивалі мають вагому соціальну функцію. Вони сприяють згуртуванню громади, зміцненню локальної ідентичності та залученню молоді до культурного життя. Такі події підтримують розвиток креативних індустрій, стимулюють діяльність місцевих митців, ремісників і підприємців. Участь у фестивальному русі допомагає відновити зв’язок між поколіннями, адже молодь має змогу долучитися до традицій і переосмислити їх у сучасному контексті.

З погляду маркетингу, фестивалі є ефективним інструментом формування туристичного бренду дестинації. Успішно організований захід може перетворити маловідоме місто чи село на туристичний центр. Прикладом цього є фестивалі локальних продуктів, фольклорні свята й етнічні дійства, які приваблюють не лише місцевих мешканців, а й гостей з інших регіонів і навіть країн.

Фестивалі дозволяють вивести локальну культуру за межі повсякденного побуту у публічний простір, де вона набуває нових форм взаємодії з аудиторією. Наприклад, історичні фестивалі на території фортець чи старовинних пам’яток не лише відтворюють давні звичаї й ремесла, але й перетворюють їх на видовищний туристичний продукт, який привертає увагу відвідувачів і медіа. Таким чином, мистецтво, ремесла й традиції стають не лише елементом культурного самовираження, а й дієвим засобом популяризації регіону.

Фестивалі виступають своєрідними магнітами для відвідувачів, які приїжджають не лише заради розваг, а й за унікальним автентичним досвідом. Це породжує туристичні потоки, створює попит на послуги проживання, харчування, сувенірну продукцію та екскурсії. Наукові дослідження підтверджують, що фестивалі сприяють розвитку туристичної сфери в регіонах і можуть бути важливим елементом стратегії просування території.

Список використаних джерел

1. Барна М. Ю., Стецик Я. В. (2023). Організація культурних заходів як економічний інструмент розвитку туризму. Академічні візії, (22).
2. Лупак Р. (2020). Аспекти розвитку фестивального туризму. Глобальні та європейські виклики в економіці та бізнесі. Т. 66, № 5. С.30-37. [Електронний ресурс]
3. Маслова О. С., Тюріна Д. М., (2024). Фестивалі як складова подієвого туризму. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу в Україні». Харків, с.153-156.
4. Омельченко, Г. Ю., Пилипенко, С. Г. (2019). Соціально-психологічні фактори туризму. STUDIA SLOBOZHANICA, с. 168-174

Фурман Вячеслав Віталійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ТУРИЗМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вступ. Туризм є одним із найдинамічніших і наймасовіших явищ сучасного світу, що поєднує економічні, культурні, соціальні та психологічні аспекти людської діяльності. Він сприяє міжкультурному обміну, розширенню світогляду, взаєморозумінню між народами та формуванню толерантності. Водночас туризм стає важливим інструментом збереження культурної спадщини, економічного розвитку регіонів та зміцнення міжнародних відносин.

Метою цієї публікації є дослідження туризму як соціокультурного феномену сучасності, визначення його впливу на особистість і суспільство, а також аналіз основних тенденцій розвитку у глобальному контексті.

Соціокультурна сутність туризму

Туризм є формою соціальної активності, що забезпечує комунікацію між представниками різних культур і народів. Він виступає каналом обміну цінностями, звичаями, традиціями, створює умови для взаємного пізнання та розуміння.

З соціологічної точки зору туризм сприяє:

- формуванню нових моделей поведінки та соціальної мобільності
- розвитку культурної ідентичності через пізнання своєї та чужої культури;
- підвищенню рівня освіти і культурної компетентності громадян;
- інтеграції різних соціальних груп і націй через спільний культурний досвід.

Туризм і культура: взаємодія та взаємовплив

Культура є головним змістовним елементом туристичної діяльності. Вона визначає не лише мотивацію подорожей, а й зміст туристичних програм, стиль спілкування та сприйняття інших народів. З іншого боку, туризм стає важливим чинником збереження культурної спадщини, оскільки стимулює реставрацію пам’яток, розвиток музеїв, фестивалів, культурних заходів.

Проте надмірна комерціалізація туризму може призводити до спрощення або втрати автентичності культури. Саме тому важливо розвивати етичний і сталий туризм, який поєднує економічну вигоду з повагою до культурних цінностей.

Висновки.Туризм є потужним соціокультурним феноменом сучасного світу, який інтегрує економічні, культурні й гуманітарні аспекти суспільного життя. Він сприяє міжкультурному діалогу, збереженню історико-культурної спадщини, розвитку толерантності та формуванню нових соціальних цінностей. У майбутньому сталий та етичний туризм має стати ключовим чинником гармонізації відносин між людиною, культурою та природою

Шевченко Вікторія Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.

УСПІШНІ МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ ПІСЛЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ (ХОРВАТІЯ, ГРУЗІЯ, ЇЗРАЇЛЬ)

Воєнні дії завжди стають серйозними викликом для туристичної сфери – знижується рівень безпеки, руйнується інфраструктура, а країна втрачає привабливість для мандрівників. Проте досвід низки держав демонструє, що навіть після збройних конфліктів можливо відновити туризм і перетворити його на основу економічного зростання та міжнародного іміджу країни.

Хорватія після війни 1991-1995 років створила комплексну стратегію відновлення галузі. Спочатку держава зосередила увагу на відбудові транспортної інфраструктури та гарантіях безпеки, а пізніше – на оновлення курортних зон і просуванні бренду «Croatia – Full

of Life». Такий підхід дозволив не лише відновити довоєнний туристичний потік, а й перетворити туризм на одну з провідних статей національного доходу.

Грузія після конфлікту 2008 року зробила ставку на відкритість економіки, розвиток малого бізнесу і залучення іноземних інвесторів. Країна інвестувала в транспортні вузли, створила нові туристичні маршрути, популяризувала гірськолижні та культурні напрямки. Завдяки бренду «Georgia – Europe at Your Doorstep» Грузія змогла сформувати сучасний позитивний образ і збільшити кількість туристів у кілька разів.

Ізраїль є прикладом держави, що функціонує в умовах постійних безпекових викликів. Незважаючи на періодичні військові загострення, країна зуміла створити стійку модель туристичного розвитку, засновану на інноваціях і високому рівні організації. Тут активно розвиваються паломницький, лікувально-оздоровчий, екотуризм і технологічні маршрути. Велике значення мають цифрові сервіси для мандрівників, системи моніторингу безпеки та гнучке реагування на кризові ситуації. Завдяки цим чинникам Ізраїль залишається привабливим напрямом навіть у складні періоди.

Досвід зазначених країн свідчить, що успішне післявоєнне відновлення туризму базується на комплексному підході: від забезпечення безпеки та інфраструктури до створення сильного туристичного бренду, підтримки бізнесу й інноваційних технологій. Ці приклади можуть стати корисними для України, яка у майбутньому також матиме шанс відродити власний туристичний потенціал на засадах сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Гріда С., Омельченко Г. Ю. (2025). Відновлювальний туризм як інструмент соціально-економічної реабілітації в післявоєнний період. Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 06-07 березня 2025 року). Харків: ДБТУ. Ч. 3. 2025, с 310.
2. Reddy MV, Boyd SW, Nica M. Towards a post-conflict tourism recovery framework. Ann Tour Res. 2020 Sep;84:102940. doi: 10.1016/j.annals.2020.102940. Epub 2020 May 3. PMID: 32367898; PMCID: PMC7196386.
3. Євгенія Вірлич Повоєнне відновлення Хорватії: який досвід може використати Україна https://rubryka.com/blog/povoyenne-vidnovlennya-horvatiyi-yakyj-dosvid-mozhe-vykorystaty-ukrayina/ [Назва з екрану. Дата звернення 10.11.2025]

Шевченко Дар’я Володимирівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.

КУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ У СЕРВІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ З ТУРИСТАМИ РІЗНИХ КРАЇН

Сучасний туризм є сферою активної міжкультурної взаємодії. Працівники сервісу щодня спілкуються з туристами з різних країн, які мають власні традиції, звички та очікування щодо обслуговування. Знання культурних відмінностей дозволяє підвищити рівень сервісу, уникати непорозумінь і створювати комфортну атмосферу для всіх гостей.

Культура визначає стиль спілкування, манеру поведінки, оцінку якості сервісу та ставлення до працівників.

Наприклад, туристи зі Східної Азії (Японія, Китай, Південна Корея) цінують стриманість, повагу до старших, уникнення конфліктів і надмірних емоцій. У спілкуванні важлива ввічливість, скромність і точність у діях персоналу.

Європейські туристи очікують відкритої усмішки, дружнього ставлення та швидкої реакції на запит. Представники Північної Європи (Німеччина, Швеція) звертають увагу на пунктуальність, порядок, професійність, тоді як південні європейці (Італія, Іспанія, Греція)

більш емоційні, легко вступають у розмову й позитивно сприймають неформальне обслуговування.

Американські туристи надають перевагу персональному підходу, прояву уваги до їхніх потреб, швидкому сервісу та доброзичливості.

Туристи з Близького Сходу часто подорожують із родинами, очікують окремих зон для жінок, врахування релігійних норм (наприклад, харчування халяль). Для індійських туристів важливо, щоб персонал розумів культурні заборони щодо певних продуктів або дотиків.

Важливу роль відіграють невербальні сигнали такі як жести, міміка, дистанція між співрозмовниками. У різних культурах прямий погляд може сприйматися по-різному, наприклад, як знак щирості або, навпаки, як прояв неповаги.

У країнах Західної Європи та США вважається прийнятним дивитися в очі під час розмови, а в Японії чи Кореї це може трактуватися як надмірна наполегливість.

Працівникам сервісу важливо розвивати міжкультурну компетентність, тобто вміння розуміти особливості поведінки гостей, проявляти толерантність, дотримуватись нейтрального тону спілкування та адаптувати стиль сервісу до культурних очікувань клієнтів. У туристичних навчальних закладах України сьогодні активно впроваджуються курси міжкультурної комунікації та етикету обслуговування, що формують відповідні професійні навички.

Культурні відмінності суттєво впливають на якість обслуговування та задоволеність туристів. Гості позитивно сприймають заклади, де персонал проявляє повагу до традицій, мови та звичаїв. Врахування культурних особливостей сприяє розвитку міжнародного туризму, формує позитивний імідж країни й підвищує рівень конкурентоспроможності українських туристичних підприємств.

Список використаних джерел

1. Крапівіна Г. О. Культурологія, екологія, педагогіка та психологія у туризмі і рекреації. Current trends, problems and prospects of tourism development management: Materials 1st International Scientific and Practical Conference 2023 March 23-24, Dnipro, Ukraine
2. Моргулець О., Нишенко О., Шевченко О. (2023). Крос-культурні комунікації в туристичній діяльності: проблеми та шляхи вирішення. Економіка та суспільство, (57).

СЕКЦІЯ. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Агаларова Настасья Алімівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЦИЗМУ ТА ЕВОЛЮЦІОНІЗМУ В СОЦІОЛОГІЇ О. КОНТА

У сучасній соціології, що перебуває під впливом глобалізаційних процесів, технічних інновацій та соціальних трансформацій, посилюється інтерес до фундаментальних теоретичних моделей, які заклали основи науки про суспільство. Однією з таких моделей є концепції Оґюста Конта – засновника соціології та ідеолога позитивізму. Ідеї органіцизму та еволюціонізму в його соціології зберігають значну актуальність, оскільки пропонують системний підхід до розуміння соціального порядку та змін, що є особливо важливим у сучасних умовах соціальної нестабільності та швидкоплинних трансформацій [1]. Вивчення цих концепцій допомагає осмислити закономірності розвитку суспільства, методологічні основи позитивістської соціології, а також створює платформу для критичного аналізу сучасних теорій соціального розвитку.

Метою роботи є аналіз проблем органіцизму та еволюціонізму в соціологічній концепції Оґюста Конта.

Огюст Конт розглядав суспільство як органічний цілісний організм, у якому різні елементи тісно взаємопов’язані, подібно до органів у живому тілі. Такий підхід отримав назву “органіцизму” і став однією з провідних концепцій ранньої соціології [1].

За О. Контом, соціальна система складається з окремих частин – інститутів, груп, індивідів, які функціонують у взаємозв’язку, забезпечуючи стабільність і цілісність суспільства. Цей підхід заклав основу для подальших теорій функціоналізму, що досліджують, як різні соціальні інститути. О. Конт підкреслював, що суспільство – це не просто сума індивідів, а саме система, яка володіє специфічними властивостями і закономірностями, відмінними від властивостей окремих її складових. Такий погляд дозволяв йому обґрунтувати необхідність системного підходу у соціології і критикувати надмірний індивідуалізм [1]. Варто зазначити, що аналогія із біологічним організмом має свої обмеження. Соціальні системи є значно більш динамічними і відкритими, вони піддаються впливу свідомої діяльності людей, чого не можна сказати про біологічні організми.

Ще одним фундаментальним положенням Конта було розуміння суспільства як об’єкта соціальної еволюції – поступового розвитку від примітивних форм до більш складних. Його відома концепція "закону трьох стадій" описує історію людської думки та суспільства [1]. Цей закон відображає не лише пізнавальний розвиток людства, а й його соціальний і культурний прогрес [1]. Конт вважав, що суспільство розвивається закономірно і неперервно, причому наукова думка забезпечує найвищий рівень розвитку. Його підхід надавав велике значення ідеї поступового прогресу та оптимізму щодо майбутнього людства. Проте концепція лінійної еволюції була піддана критиці за надмірний детермінізм і ігнорування складності й неоднорідності соціальних змін. Сучасні соціологи визнають, що еволюція суспільств є нелінійною, багатоваріативною і нерідко включає регресивні процеси, що не враховував Конт [7].

Як засновник позитивізму, Конт підкреслював необхідність застосування методів природничих наук до вивчення суспільства, заклавши підвалини емпіричної соціології. Він виступав за об’єктивність, систематичність і використання спостережень, статистики, порівняльних досліджень [1]. Це стало основою для подальшого розвитку кількісних методів у соціології і є актуальним і сьогодні. Водночас його акцент на необхідності наукового підходу відкрив дискусії про межі позитивізму, роль суб’єктивності та інтерпретації в суспільних науках.

Ідеї Конта мають багатогранне значення для сучасної науки. Вони формують методологічний каркас і базові теоретичні положення, на яких базуються численні напрямки соціології. Зокрема, органіцизм нагадує про важливість розгляду суспільства як системи з інтегрованими частинами. Еволюціонізм спонукає до аналізу процесів розвитку і змін в історичній перспективі. Позитивістський підхід формує стандарти емпіричних досліджень [1]. У той же час критичний перегляд цих ідей стимулює пошук нових теоретичних моделей, які враховують складність, динамічність і неоднозначність сучасних соціальних процесів.

Таким чином, концепції органіцизму та еволюціонізму Оґюста Конта відіграли ключову роль у становленні соціології як науки, заклавши основи для системного і історичного аналізу суспільства [1]. Ідея суспільства як органічного цілого допомогла сформувати функціоналістську парадигму, що зберігає свою актуальність і сьогодні в теорії соціальних інституцій та їх взаємодії. Закон трьох стадій ідеї соціального розвитку відкриває перспективу для розгляду суспільних змін як закономірних і структурованих, хоча сучасний науковий підхід ускладнив цю лінійну модель. Позитивістський методологічний підхід О. Конта заклав основу емпіричної соціології, однак вимагає доповнення за рахунок критичних і інтерпретативних методів. Аналіз спадщини О. Конта дозволяє сучасним соціологам не лише відновити історичну перспективу, а й переосмислити методологічні та теоретичні підходи для кращого розуміння складних сучасних соціальних явищ [7].

Список використаних джерел

1. Конт О. / О. Конт / Курс позитивної філософії / пер. з франц. – К.: Либідь, 1994. – 512с.
2. Ремесло В. В. / В. В. Ремесло / Історія соціології: класичні теорії – К., 2010. – 400 с.

Бузько Ангеліна Михайлівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ

Психологічні аспекти малозабезпеченості є важливою частиною дослідження соціальних проблем, оскільки вони не лише відображають економічні та матеріальні труднощі, але й значно впливають на психічне здоров'я і загальний стан особистості. Малозабезпеченість - це не тільки обмеженість у ресурсах, але й складний соціально-психологічний феномен, що призводить до низки негативних емоційних, когнітивних і поведінкових змін у людей. Тривалий стрес, пов'язаний із відсутністю фінансової стабільності, може викликати відчуття безнадійності, зниження самооцінки, а також посилювати відчуття соціальної ізоляції.

Існує ряд психологічних механізмів, які взаємодіють з бідністю, включаючи відчуття сорому, стигматизації та соціальної маргіналізації. Це може негативно впливати на психосоціальну адаптацію особистості, її здатність до самореалізації та розвитку. Малозабезпеченість також має довготривалі ефекти на психічне здоров’я, створюючи порочне коло, коли економічні труднощі ведуть до психологічних проблем, а ті, в свою чергу, перешкоджають пошуку шляхів до подолання бідності.

Стрес і тривожність є одними з основних психологічних наслідків, які виникають у людей, що стикаються з бідністю. Вони є прямими відповідями на постійні економічні труднощі, відсутність фінансової стабільності та непевність у майбутньому, що, у свою чергу, погіршує психологічний стан і якість життя. Тривожність і страх перед майбутнім є одними з основних психологічних аспектів бідності. Люди, які перебувають у складних економічних умовах, часто переживають постійну невизначеність щодо своєї фінансової стабільності. Вони постійно бояться, що їхній матеріальний стан може погіршитися, що у них не вистачить грошей для задоволення основних потреб, таких як їжа, житло, або медичне обслуговування.

Це може включати страх перед втратою роботи, неспроможністю забезпечити свою родину або навіть стати бездомними. В результаті цього постійного занепокоєння, люди виявляють високий рівень тривожності, який негативно впливає на їхнє психічне здоров'я.

Цей страх перед майбутнім може мати різні прояви. Часто люди з низьким рівнем доходу відчувають відчай і безвихідь, вважаючи, що вони не здатні змінити свою ситуацію або покращити умови життя. Вони можуть переживати за своє майбутнє і майбутнє своїх дітей, що може призвести до хронічної тривожності та навіть депресії.

Ця тривожність є не лише психологічною проблемою, а й може мати фізичні наслідки. Постійне переживання страху за майбутнє може призводити до порушень сну, підвищення рівня стресу і загального виснаження організму. В результаті люди, які стикаються з цією проблемою, часто стають менш здатними до ефективного вирішення своїх проблем, що ще більше погіршує їхнє матеріальне становище та підвищує рівень тривожності.

Психологічний тиск від соціальних норм є важливим фактором, що значно впливає на психічний стан людей, які живуть у бідності. В умовах соціальної нерівності, де є велика різниця в доходах та рівнях життя, особи, які стикаються з економічними труднощами, часто відчувають себе соціально ізольованими і неповноцінними. Соціальні норми, які висуваються суспільством, часто мають на увазі певний рівень споживання та стандартів життя, які люди з низьким рівнем доходу не можуть собі дозволити. Це може включати придбання дорогих товарів, відвідування престижних закладів, участь у культурних та розважальних заходах, а також загальне відповідність певним соціальним очікуванням.

Люди, які не можуть відповідати цим нормам через малозабезпеченість, часто відчувають глибокий психологічний тиск. Вони можуть відчувати сором, неповноцінність, а іноді навіть гнів на свою ситуацію. Це викликає негативні емоції та знижує самооцінку, посилюючи відчуття безнадійності і тривожності. Соціальна дискримінація, яка часто супроводжує малозабезпеченість, лише поглиблює ці переживання. Люди, що живуть у бідності, можуть відчувати, що вони не відповідають «нормальним» стандартам суспільства і в результаті цього можуть замикатися у собі, уникати соціальних взаємодій і навіть відчувати себе менш важливими, ніж інші.

Таке відчуття соціальної неповноцінності може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я, оскільки воно посилює стрес і тривожність. Люди, що переживають цей психологічний тиск, можуть стати більш вразливими до депресії, емоційного виснаження і соціальної ізоляції. Важливою проблемою є також те, що цей тиск може перешкоджати людям з бідних верств суспільства шукати допомогу або звертатися за підтримкою, адже вони можуть боятися бути осудженими або відкинутими через свою соціальну ситуацію.

Безсоння є однією з найпоширеніших проблем серед людей, що переживають стрес через фінансові труднощі. Психологічне напруження, викликане страхом за майбутнє, непевністю в завтрашньому дні та неможливістю задовольнити базові потреби, не дає людині змогу розслабитися і відпочити. Люди можуть прокидатися серед ночі через тривожні думки або не засинати взагалі, намагаючись знайти рішення для своїх фінансових проблем. Цей хронічний стрес, пов'язаний з нестабільним матеріальним становищем, суттєво погіршує якість сну.

Порушення сну, в свою чергу, має серйозні фізичні наслідки. Постійне недосипання і поганий сон можуть призвести до загального виснаження організму, зниження енергії та працездатності. Це підвищує рівень фізичної втоми, викликає головні болі, знижує імунітет і може сприяти розвитку серцево-судинних захворювань, а також інших хронічних проблем зі здоров'ям. Люди, що страждають від порушень сну, можуть відчувати постійну слабкість, депресію, труднощі з концентрацією уваги, а також знижену здатність до виконання повсякденних завдань.Таке виснаження, як фізичне, так і психічне, може створювати замкнене коло: проблеми зі сном та втома ускладнюють здатність вирішувати економічні труднощі, що, в свою чергу, збільшує стрес і тривожність, що негативно впливає на загальний стан здоров’я.

Дмитренко Аліна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ВНЕСОК М. ГОРКАЙМЕРА ТА Т. АДОРНО ЯК ПРЕДСТАВНИКІВ ФРАНКФУРТСЬКОЇ ШКОЛИ У РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЇ

У світлі сучасних соціальних процесів, таких, як глобалізація, зростання авторитарних тенденцій, маніпуляцій через медіа та деградації публічного простору – ідеї представників Франкфуртської школи, зокрема Макса Горкгаймера та Теодора Адорно, знову набувають концептуального значення для соціології та філософії. Їхній внесок у критичну теорію суспільства відкрив нові горизонти аналізу культури, ідеології, масової свідомості та механізмів відтворення домінації в умовах капіталістичного суспільства.

Крім того, вивчення їхнього внеску є необхідним для глибшого розуміння еволюції соціологічної думки XX століття, зокрема розвитку інтердисциплінарного підходу, який поєднує філософію, соціологію, психологію, естетику та політичну економію. Такий підхід набуває особливої цінності в епоху складних соціальних систем і взаємозалежностей. Вивчення спадщини Горкгаймера та Адорно не лише дозволяє краще осмислити історію соціологічної теорії, але й є інструментом критичного аналізу сучасності.

Метою роботи є проаналізувати, яким чином М. Горкгаймер і Т. Адорно, як ключові фігури Франкфуртської школи, внесли свій теоретичний внесок у розвиток соціологічної думки.

М. Горкгаймер розрізняв «традиційну теорію», що мімікрує науку й описує суспільство, і «критичну теорію», яка має нормативну мету – звільнення і трансформацію суспільства.

Горкгаймер акцентував на поєднанні різних дисциплін (філософія, соціологія, психоаналіз) для діагностики та критики сучасної культури, що стала інструментом влади і домінування.

М. Горкгаймер разом з Т. Адорно досліджували, як Просвітництво, орієнтоване на раціональність, виявилося водночас джерелом тоталітаризму, інструментальної раціональності та культури масового виробництва.

И. Горкгаймер розглядав суспільство індустріального капіталізму, як суспільство, в якому інструментальна раціональність домінує і створює умови домінування, маніпуляції, масової культури, що пригнічує автономію людини.

М. Горкгаймер зробив значний теоретичний внесок у соціологію, поєднавши аналіз економічної бази, культури, психіки й ідеології. Його підхід дав поштовх соціологічній критичній теорії, що розглядає не лише структури, але і їхню трансформацію. Тобто він створив рамки для соціологічного дослідження, які підкреслюють взаємозв’язок між культурою, раціональністю та владою.

Т. Адорно, акцентував увагу на тому, як раціональність (особливо інструментальна) пов’язана з домінуванням у сучасному суспільстві.

Він розвивав ідею «індустрії культури» про те, що що стандартні масові продукти культури (кіно, музика, реклама) функціонують як частина системи, що відтворює капіталізм і культурну пасивність індивіда. Т. Адорно разом із колегами провів дослідження соціологічне дослідження, яке зв’язувало психоаналітичні, соціологічні та культурні фактори авторитаризму, фашизму і масової культури.

Він зазначав, що соціальна структура капіталізму створює умови для авторитарної особистості та культури страху, яка підтримує домінування. З точки зору соціології, Т. Адорно розвинув методологію, яка поєднує мікро і макрорівні – психіко соціальний аспект особистості, культурні форми та соціально економічні структури.

Його внесок у соціологію полягає в підкреслення культури і суб'єкта, а не лише структури: культура як поле судження, індивід як суб'єкт, здатний (хоч і обмежено) критично мислити.

Т. Адорно розширив соціологічне поле, залучивши аналіз культури, свідомості, масового суспільства, що стало визначальною рисою сучасної соціологічної критики.

Таким чином, М. Горкгаймер і Т. Адорно у рамках Франкфуртської школи сформулювали новий підхід до соціології – критичну теорію суспільства, що поєднує соціальні, культурні, економічні та психічні аспекти. Їх теоретичний внесок полягає в тому, що вони переосмислили роль раціональності, культури, влади і свідомості в модерному суспільстві, не лише як наслідок економічних змін, але як чинники домінування та опори. Для соціології це означає: соціально наукове дослідження не обмежується описом і поясненням, а має нормативну та трансформаційну спрямованість, тобто звільнення людини з обставин, що її поневолюють.

Водночас їх підхід часто акцентує на пессимізмі модерності, масовій культурі та домінуванні, менш уваги приділяючи агенції та позитивним моделям трансформації.

У сучасному соціологічному дослідженні ідеї М. Горкгаймера та Т. Адорно залишаються актуальними, зокрема у вивченні культури, медіа, раціональності, влади, масового суспільства, але потребують оновлення з урахуванням глобалізації, цифровізації, нових форм суб'єктності. Сучасним оціологам слід звертати увагу на інтегрованість культурного, психічного і структурного вимірів суспільства так, як це зробили М. Горкгаймер та Т. Адорно. Тому, що це необхідно для глибшого розуміння соціальних змін і критичної перспективи.

Список використаних джерел

1. Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій: Підручник / Лукашевич М.П., Туленков М.В., Яковенко Ю.І. – Київ : «Каравела», 2008. – 544 с.
2. Соціологія: підручник / под ред. В.М. Піча и др. – Львів : «Новий Світ 2000», 2024 (5 е видання, исправленное). – 277 с.

Дорошенко Ігор Ігорович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.

ВПЛИВ МЕДІА НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ

В епоху стрімкого розвитку цифрових технологій відкриваються фактично необмежені можливості прихованого та несилового впливу на свідомість сучасного суспільства, коли засоби масової інформації здатні формувати погляди, емоційні відгуки та поведінку людини. Медіа завжди відігравали значну роль у формуванні громадської думки: від перших газет у XVII столітті, які поширювали політичні ідеї Просвітництва, до сучасних платформ, таких як Twitter (X) чи TikTok, що миттєво транслюють глобальні події. Наприклад, під час Арабської весни або Революції гідності соц-мережі стали каталізатором масових протестів, мобілізуючи мільйони людей та демонструючи як медіа можуть посилювати соціальні зміни. Однак, в періоди політичних кампаній, соціальних криз, конфліктів та світових протистоянь медіа перетворюються на прямий інструмент впливу, дезінформації та пропаганди. Тому розуміння їх ролі у формуванні масової свідомості є надзвичайно важливим.

ЗМІ можуть формувати "інформаційний" образ світу, який легко сприймається та закріплюється у свідомості аудиторії, коригуючі оцінку громадськості певних подій, явищ або політичних діячів. А через надмірну кількість інформації, яку сучасна людина споживає, часто виявляється нереальним самостійно перевіряти все на достовірність, що відкриває широкі можливості для впливу. Наприклад, під час виборчих кампаній основним джерелом інформації стають повідомлення від медіа, і значною мірою саме вони визначають, яким

чином формується суспільна думка щодо кандидатів. Це все стає можливим завдяки повторенню та фрагментарному поданні інформації, подачі її через авторитетні джерела, інфлюенсерів, блогерів; використанню емоційно заряджених висловів, застосування стереотипів та упереджень, які існують у суспільстві; використання AI та ботів; використання вірусних перепостів інформації в соц-мережах або синхронізоване поширення її різними каналами; підлаштування під певну категорію людей, яка перебуває в так званих "інформаційних бульбашках" соц-мереж та багато іншого. Зокрема, алгоритми платформ Facebook чи YouTube створюють "інформаційні бульбашки", де користувачі бачать лише підтверджуючий їхню думку контент, посилюючи поляризацію сприйняття тих чи інших подій. Якщо ж транслювати певні наративи цій аудиторії, використовуючи "налаштування" цієї бульбашки, то аудиторія буде сприймати їх за чисту правду.

Варто зазначити, що маніпуляції передбачають нав'язування певної думки непомітно, щоб об'єкт маніпуляції залишався впевненим у власній незалежності прийняття рішень, створюючи ілюзію вибору. Це стає можливим, якщо залучати до процесу маніпуляції сильні емоції та почуття, як от на фоні переживання почуття страху, провини, обурення. Наприклад, у випадках драматичних подій медіа здатні посилити певні настрої через постійне повторення новин з негативним забарвленням або створенням драматичних образів, знижуючи здатність критично аналізувати подію. У результаті маніпулятор має змогу отримати очікувану реакцію від аудиторії та спрямувати її увагу на потрібні йому об'єкти. Як приклад, можна згадати сформоване відношення в світі до Палестини, яка багатьма сприймається виключно через призму співчуття, або ж висвітлення в Україні новин про "примусову мобілізацію", які покликані викликати негативне відношення та зірвати мобілізацію. В контексті останнього варто зазначити, що всі сучасні конфлікти вже неможливо уявити без інформаційної війни, яка має особливу структуру та цілі, що полягають у контролі над свідомістю ворога без застосування прямих військових методів. Інформаційна війна передбачає використання інструментів психологічного впливу за допомогою всіх сучасних засобів мас-медіа для створення певного світогляду, вигідного агресору, щоб дестабілізувати суспільні настрої, посіяти паніку, страх, невпевненість, зруйнувати довіру до владних структур та інше.

В наших реаліях медіа також активно використовуються як засіб пропаганди, поєднуючи елементи навіювання, створення міфів, використання символів, експлуатуючи емоції, стереотипи культурного, релігійного, політичного, етнічного характеру, а також ідеї, які підтримує більшість. Ключовими методами пропаганди є систематичне повторення інформації, перекручування фактів, нав'язування шаблонів мислення, що робить неможливим альтернативний підхід до розгляду подій. А необхідною умовою є присутність ворога, навколо якого консолідується аудиторія. В таких умовах розвивається однобічне сприйняття світу, коли об'єкт маніпуляції ймовірніше визнає абсурдну подію, аніж те, що він піддався впливу пропаганди. Наприклад, російські ЗМІ під час війни поширювали наративи про "нацистів" та "біо-лабораторії" в Україні, "розіп'ятих хлопчиків" чи "геноцид на Донбасі", формуючи масову свідомість росіян для виправдання власної агресії.

Інший аспект впливу медіа можна розглядати, як концепцію "м'якої сили", запропоновану Дж. Наємом, що полягає у використанні культури, ідей, цінностей та дипломатії для впливу на міжнародну громадську думку. Цей інструмент є ефективним в умовах глобалізації. Зокрема, популярна культура, яка легко передається через медіа та соціальні мережі, створює у іноземному глобальному суспільстві позитивне сприйняття певних ідей або цінностей, завдяки чому можливо побудувати потрібний імідж держави на міжнародній арені. Гарним прикладом є Голлівуд, як інструмент американської м'якої сили, що сформував глобальне сприйняття США як "захисника демократії".

Таким чином, сучасні медіа вже давно є не лише джерелом інформації, а й інструментом, який здатен маніпулювати суспільною думкою. В цьому контексті варто зазначити, що ключем до протидії маніпуляції є розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Як суспільство, так і держава має зосередити свої зусилля на забезпеченні

інформаційної безпеки, збереженні конфіденційності інформації та підвищенні рівня обізнаності, що особливо важливо для молоді, яка, будучи однією з найбільш уразливих груп, є основою виживання та подальшого розвитку нашої держави. Як приклад - проект з медіаграмотності для підлітків "Фільтр" від МОН України. Але, чи достатньо його, чи користується він авторитетом у підлітків - питання залишаються відкритими.

Дьомкіна Юлія Вікторівна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Денисенко І.Д.

СУЧАСНЕ ВОЛОНТЕРСТВО: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Під час російсько-української війни одним із динамічних соціально значущих феноменів для розбудови громадянського суспільства та подолання наслідків війни стає волонтерство.

Волонтерський рух доповнює деякі функції кризового державного управління. Під час військових дій держава не може вчасно відреагувати на всі виклики, в перший період війни спостерігалась розбалансованість взаємодії органів державної влади, велика кількість внутрішньопереміщених осіб спонукали швидку еволюцію волонтерського руху та неурядових організацій, які вийшли на новий рівень реагування на соціальні та гуманітарні потреби населення.

Анексія Криму, окупація частини Донецької та Луганської областей та початок повномасштабної російсько-української війни викликали небачений сплеск громадської активності українців. Українське громадянське суспільство продемонструвало небачену активність, що виражалась у підтримці волонтерського руху. Спонтанне волонтерство або емержентне волонтерство означає форму стихійної, імпульсивної участі, що виникає як відповідь на вирішення проблем у кризових, стихійних ситуаціях. Турбулентна ситуація після початку війни супроводжувалась збільшенням кількості волонтерів, що трактуються як «конвергентні», «випадкові», «емерджентні» або «неафілійовані» волонтери [4, с.145].

З початку війни велика кількість волонтерських ініціатив мала спонтанний характер, що суттєво вплинуло на подальший розвиток волонтерської діяльності в українському суспільстві.

Волонтерській діяльності в Україні притаманні свої характерні особливості, які відрізняють її від інших:

- незалежність та ініціативність волонтерів і волонтерських організацій;
- набуття волонтерською діяльністю свого місця в системі організацій, що впливають на суспільні процеси;
- становлення багатьох волонтерів як справжніх, відданих своїй справі патріотів;
- становлення волонтерської діяльності як результат неспроможності держави забезпечити функціонування багатьох напрямів та сфер суспільного життя тощо[3, с.156].

Збройний конфлікт на Донбасі (2014 р.) викликав першу масштабну хвилю українського волонтерського руху та активізацію допомоги міжнародного волонтерства. Періоди розгортання військового протистояння супроводжувались допомогою українцям з боку міжнародної спільноти.

Повномасштабне збройне російське вторгнення на територію України ознаменувало сплеск другої хвилі активізації українського і міжнародного волонтерства (на допомогу українцям) [2, с. 114].

Феномен поширення міжнародного масового волонтерства під час війни обумовлений різноманітними, багатофакторними причинами, адже допомоги потребує не тільки цивільне населення та соціально вразливі групи, а і військові.

Військове волонтерство з 2014 року в Україні стало тою особливістю, що відрізняє українське волонтерство від міжнародного. Військове волонтерство розширило співпрацю між армією та державою та зосередило свої сили на підтримці підрозділів Збройних сил України, демонструючи свої можливості та потужності.

Українськими дослідниками волонтерська діяльність в Україні розподіляється на наступні напрями допомоги:

1) волонтерська допомога окремим підрозділам ЗСУ/НГУ/ТРО та ін.;
2) ІТ-волонтерство;
3) медичний напрямок;
4) психологічна підтримка;
5) правозахисний напрямок;
6) гуманітарна допомога та соціальні послуги;
7) волонтерська підтримка ВПО та малозабезпеченим і соціально незахищеним верствам населення;
8) медійна/інформаційна підтримка [1, с. 94].

Волонтерство здатне стабілізувати кризові ситуації, що виникають через військову агресію, епідемії, катастрофи, тому реалії сьогодення потребують тісної співпраці органів державної влади з волонтерськими та благодійними організаціями, усвідомлення та аналіз їх позитивного досвіду швидкого та результативного реагування на велику кількість надскладних проблем, відповідати новим викликам часу та вчасно реагувати на них.

Список використаних джерел

1. Грищенко Н.І. Розвиток та риси волонтерської діяльності особи в умовах воєнного стану в Україні // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2023. № 45. С. 92–96.
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій // Економічний вісник Донбасу. 2022. № 2. С.113–123.
3. Рабійчук С.О. Волонтерство як феномен української свідомості (від допомоги індивідуальної до загальнонаціональної) // Науковий вісник південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. 2024.№ 1. С. 155–161.
4. Штрайхер О.А. Актуальні аспекти розвитку українського волонтерського руху в контексті громадянського суспільства // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. Вип. 46. С. 144–151.

Краснощок Олександр Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ФЕНОМЕН МАСОВОЇ СВІДОМОСТІ У СВІТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Поняття масової свідомості, яке активно досліджувалося у філософії, соціології та психології, в епоху глобальних цифрових технологій набуває нового, значно складнішого змісту. Якщо раніше маса розумілася переважно як фізично присутній натовп, об’єднаний короткочасним емоційним поривом, то сьогодні ми спостерігаємо виникнення делокалізованої, віртуалізованої та практично постійної колективності [1, с. 297]. Соціальні мережі створили умови для існування спільнот, які не мають єдиної території, часу чи культури, але при цьому функціонують як новітні форми масової єдності. Людина тепер може бути частиною «масового мислення» не виходячи з дому, через лайки, коментарі, реакції, вірусні флешмоби чи масові інформаційні кампанії [2, с. 272].

Класичні теорії масової свідомості, що походять від Г. Лебона, Х. Ортеги-і-Гассета чи З. Фройда, наголошували на втраті індивідом критичного мислення та зануренні у стан анонімної єдності. Людина в масі перестає мислити самостійно, її поведінка визначається емоційною заразливістю та наслідуванням більшості. У сучасному світі ці закономірності проявляються не на площах чи стадіонах, а у цифровому середовищі, стрічках новин, чатах, коментарях і спільнотах соціальних платформ. Саме там людина отримує почуття належності до «великої аудиторії», навіть якщо не знає жодного з її учасників особисто. Алгоритми підсилюють цю тенденцію, створюючи так звану «алгоритмічну масу», де користувачі об'єднуються не за власним свідомим вибором, а через приховані механізми відбору контенту. Ця маса позбавлена єдності часу і місця, однак зберігає ключові властивості натовпу: емоційну реактивність, зниження рівня рефлексії, схильність до наслідування й поляризації.

Особливо важливим механізмом формування сучасної масової свідомості є явище «ехо-камер» або «фільтрів-бульбашок». Алгоритми соціальних мереж добирають контент, який максимально відповідає попереднім уподобанням користувача. У результаті людина потрапляє до інформаційного простору, де її переконання безперервно підкріплюються однорідними думками. Це створює ілюзію одностайності, що посилює впевненість у власній правоті та водночас ізолює від альтернативних точок зору [4, с. 12]. Таке середовище має низку наслідків, серед яких насамперед послаблення критичного мислення, адже суперечливі або опозиційні дані просто не потрапляють у поле сприйняття; далі – формування так званої гіперідентичності, коли належність до певної онлайн-групи стає основою особистої самооцінки; і, нарешті, фрагментація суспільства на замкнені інформаційні «мас-бульбашки», які майже не взаємодіють між собою, а якщо й стикаються, то переважно через конфлікт.

Філософська критика масової свідомості завжди підкреслювала її загрозу для автономії особистості. У цифрову епоху ця небезпека набуває нових форм. Якщо раніше конформізм виявлявся через прагнення «бути як усі», то тепер через прагнення до схвалення у вигляді лайків, переглядів, підписок чи репостів. Алгоритмічна система винагород формує «цифрову поведінкову економіку», у якій користувач поступово пристосовується до вимог платформи [3, с. 54]. Його думки, емоції та навіть реакції стають передбачуваними і підконтрольними системам аналізу даних.

Сучасна масова свідомість часто функціонує за принципом «предиктивного детермінізму», тобто наші дії прогнозуються й формуються на основі того, як ми поводилися раніше. Коли платформи заздалегідь знають, що саме ми лайкнемо чи на що зреагуємо емоційно, простір свободи звужується. Індивід поступово втрачає здатність до спонтанності, сумніву та переосмислення. Як зазначає Шеррі Теркл, «ми очікуємо від технологій більше, ніж від людей», що робить нас «самотніми разом» [5, с. 21].

У цьому контексті особливу роль відіграє освіта й розвиток цифрової грамотності. Для подолання негативних аспектів масової свідомості необхідно навчати критично сприймати інформацію, усвідомлювати принципи роботи алгоритмів і розпізнавати маніпулятивні техніки. Не менш важливим є формування навичок інформаційної самостійності, уміння шукати джерела, перевіряти факти, розуміти контекст. Важливо також підтримувати культуру відкритого діалогу, здатність слухати інші позиції, вести конструктивну дискусію і не замикатися у власній «інформаційній капсулі».

Масова свідомість у добу соціальних мереж функціонує у «вічному онлайн-режимі», впливаючи не лише на комунікацію, а й на політичні процеси, культуру та структуру ідентичності. Сучасна масова свідомість формує новий тип людини, цифрово-залежної, швидко реагуючої, але часто поверхневої у сприйнятті світу. Саме тому аналіз цього феномену є надзвичайно актуальним, адже від того, наскільки глибоко ми зрозуміємо його механізми, залежить наше майбутнє як автономних, мислячих і відповідальних суб'єктів цифрового суспільства.

Список використаних джерел

1. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Коршунова І. П. Соціальні мережі в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. – 2017. – Ч. IV. – С. 297–298. https://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2017/S24/tez_mic_17_IV_p297-p297.pdf
2. Міносян А. С., Варипаєв О. М., Юрченко Л. І. Інформаційне супроводження навчального процесу в сучасних умовах. Синергетична концепція розвитку студентоцентрованого навчання – забезпечення якості вищої освіти: тези Другої Міжнар. наук.-метод. конф., 25 вересня 2020 р. Харків: ХДУХТ, 2020. С. 272-273. https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/84883d31-2c44-4dd9-b35e-4094b570eb1b/content
3. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. – PublicAffairs, 2019. – URL: https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1057/jit.2015.5
4. Pariser E. The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You. – Penguin Press, 2011. – URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Filter_Bubble.html?id=wcalrOI1YbQC
5. Turkle S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. – Basic Books, 2011. – URL: https://archive.org/details/alonetogetherwhy0000turk

Кукса Валентина Володимирівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Проценко Н.М.

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Зародження та розвиток таких технологій, як оптоволоконні технології, інтернет, хмарні обчислення, є важливими віхами в історії людства, які мали глибокий вплив на суспільство. Американський вчений в області комп'ютерних технологій Марк Вайзер в 80-х роках минулого століття передбачив, що людство вступить в еру повсюдних обчислень, в якій цифрові технології будуть тісно переплетені з життям людей [1]. Масштаби та широта цих змін є незвичайними, межа, що розділяє фізичний та цифровий світи, стає все більш тонкою і продовжує розмиватися темпами розвитку, а тому розуміння та використання технологій для суспільного блага стає вирішальним.

За даними Statista, на початку 2025 року 5,78 млрд людей користуються мобільними телефонами − це понад 70 % населення планети. До того ж підтверджується глобальний перехід до «розумних» технологій у кишені: 87 % пристроїв – це смартфони. Кількість людей, які користуються інтернетом, перевищила число тих, хто дивиться традиційне та кабельне телебачення: 5,56 млрд (збільшення на 136 млн всього за один рік) і 5,32 млрд відповідно, 63,9 % від усього населення планети зареєстровані у соцмережах [2]. Люди широко використовують цифрові пристрої, такі як ноутбуки, планшети, смартфони та смарт-годинники, для доступу до інформації, спілкування, споживання, розваг та участі в суспільному житті за допомогою додатків. Цифрові технології не лише реконструювали основний вигляд соціального життя, але й спровокували фундаментальні соціальні зміни. Щоб дослідити швидкий розвиток цифрових технологій та їх глибокий вплив на поведінку людини та соціальне функціонування, виникла нова галузь соціології − цифрова соціологія [3].

Основу традиційної соціології переважно становили опитування, інтерв'ю та етнографії. Проте, сучасна соціальна реальність має низку специфічних характеристик, які якісно відмінні від того, що являло собою суспільство ще кілька десятиліть тому, і для вивчення сучасних соціальних проблем соціології використовують джерела цифрових даних та різноманітні інноваційні методи.

Виникнення великих і впливових компаній − цифрових платформ (Facebook, Instagram, Twitter, Amazon та інші) відкриває географічні кордони, дозволяючи соціологам вивчати різноманітні групи населення та культури без фізичних обмежень. Ця інклюзивність

розширює сферу соціальних досліджень, фіксуючи голоси тих, до яких може бути важко дістатися традиційними засобами. Використовуючи інтелектуальний аналіз даних можна проводити картування та аналіз взаємозв'язків і потоку інформації в онлайн-спільнотах, оцінку громадської думки та емоційного тону онлайн-контенту.

Оцифровані дані, що генеруються мережевими технологіями (запити пошукових систем, цифрові транзакції, телефонні дзвінки, взаємодія з державними установами тощо), автоматично збираються та архівуються, утворюючи величезні масиви даних, так звані Big Data. Доступ до такої кількості даних розширює погляд на соціальні проблеми з урахуванням певних нюансів, дозволяє проводити масштабний кількісний аналіз та отримувати своєчасні та контекстуально релевантні висновки. До того ж, режим реального часу надає можливість проводити моніторинг соціальних явищ негайно, що особливо важливо в періоди політичних заворушень, протестів за соціальну справедливість, кризи в охороні здоров'я тощо. Дослідники можуть швидко реагувати, надаючи своєчасний аналіз, який інформує про політичні та суспільні реакції.

Однак, незважаючи на багато позитивних моментів, перед соціологами виникає чимало як правових проблем, так й етичних питань. Користувачі можуть не знати, що їх онлайн-активність аналізується для дослідження, тобто відсутня інформаційна згода. За результатами досліджень може відбутися розкриття конфіденційної особистої інформації, а це порушення конфіденційності. Дуже гостро стоять питання захисту зібраних даних від неправомірного використання або порушень. Ризики від зловмисних проникнень в дані постійно зростають. Тому дослідники повинні ретельно розглядати ці питання, дотримуючись етичних принципів та правових стандартів, таких як GDPR. Також, не можна забувати про певну упередженість цифрових даних. Хоча відсоток зареєстрованих в соціальних мережах значно високий, це не все населення планети. Крім того, демографічні показники користувачів платформи впливають на репрезентативність досліджень. Наприклад, користувачі соціальних мереж, як правило, молодші та більш технологічно підковані, що потенційно спотворює результати, як й поведінка в Інтернеті не завжди може перетворюватися на ставлення в реальному житті.

Існують також програмно-технічні обмеження. Перевантаження даними призводить до ускладнення в управлінні та аналізу величезних наборів даних. Зміни в алгоритмах або політиках платформи можуть вплинути на доступність та аналіз даних.

Сучасна соціологія все більше перетинається з такими галузями, як інформатика, наука про дані, психологія та політологія, сприяючи комплексним підходам до складних соціальних явищ. З розвитком цифрових технологій розвиватимуться й інструменти та підходи соціологічних досліджень у світі, що швидко змінюється. Застосовуючи цифрову соціологію, дослідники та політики можуть краще розуміти та вирішувати складнощі сучасного соціального життя, сприяючи формуванню більш інформованого та об'єднаного суспільства.

Список використаних джерел

1. Weiser Mark. The Computer for the 21st Century. Scientifc American 265. 1991. P. 94–105. URL: https://www.lri.fr/~mbl/Stanford/CS477/papers/Weiser-SciAm.pdf.
2. Statista 2025. URL: https://www.statista.com/.
3. Wynn Jonathan R.. Digital Sociology: Emergent Technologies in the Field and the Classroom. Sociological Forum 24. 2009. P. 448–456. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/
4. 10.1111/j.1573-7861.2009.01109.x.

Лєвтєров М. О.
Харківський фаховий коледж будівництва, архітектури та дизайну
Науковий керівник – викладач Радченко В.В.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема соціалізації молоді завжди була у фокусі соціологічних досліджень, адже саме молоде покоління визначає напрями суспільного розвитку, формує майбутній кадровий, культурний та інтелектуальний потенціал нації. Соціалізація виступає складним і динамічним процесом, що полягає у засвоєнні індивідом соціальних норм, цінностей і моделей поведінки, прийнятих у певному суспільстві.

Однак сучасна українська молодь соціалізується у надзвичайно складних умовах. Починаючи з 2020 року, пандемія COVID-19 перевела освітній процес у дистанційний формат, що зумовило перебудову системи комунікації між студентами, викладачами та соціальним оточенням. З 2022 року до цього додалися виклики, пов'язані з воєнним станом, вимушеним переселенням, руйнуванням соціальних зв'язків і зміною життєвих орієнтирів.

У цих умовах освітній процес набуває не лише освітньо-професійного, а й соціального змісту, оскільки університет стає одним із небагатьох стабільних інститутів, які підтримують відчуття безпеки, належності до спільноти та перспективи майбутнього. Водночас саме дистанційний формат створює низку перешкод для повноцінної соціалізації, ускладнюючи міжособистісну взаємодію та процеси ідентифікації.

Метою дослідження є аналіз основних проблем соціалізації сучасної української молоді в умовах дистанційного навчання в період воєнного стану, а також окреслення можливих шляхів їх подолання.

Соціалізація, за визначенням класиків соціології, є процесом засвоєння індивідом соціального досвіду, системи цінностей і норм суспільства з метою формування соціально зрілої особистості [1]. Вона включає первинну соціалізацію, що відбувається в сім'ї, та вторинну – пов'язану з навчанням, трудовою діяльністю та участю в соціальних інституціях.

Молодь – це особлива соціально-демографічна група, для якої характерні пошук власного місця у суспільстві, формування життєвих орієнтирів, цінностей, ідентичності. Саме у студентські роки відбувається активне засвоєння соціальних ролей, розвиток комунікативних навичок, становлення світогляду. Тому будь-які суспільні потрясіння, що змінюють звичні форми взаємодії, мають істотний вплив на цей процес.

Перехід до дистанційної освіти має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивом є забезпечення безперервності навчання, незалежність від територіального розташування, гнучкість навчальних графіків. Молодь отримала доступ до широкого спектра онлайн-курсів, цифрових ресурсів, іноземних освітніх платформ, що підвищує рівень інформаційної компетентності.

Водночас дистанційне навчання призводить до певної ізоляції студентів від соціуму. Відсутність безпосереднього контакту з однолітками зменшує кількість можливостей для емоційного спілкування, колективного досвіду, спільної творчої діяльності. Замість традиційного студентського життя, яке передбачало активну участь у громадських і культурних заходах, молодь опиняється в межах віртуального простору. Це може призвести до дефіциту соціальних навичок, підвищення рівня тривожності та самотності [2].

Окрім того, дистанційне навчання вимагає високої самоорганізації, відповідальності та самодисципліни, що не завжди властиво молодим людям, які лише проходять етап становлення особистості. За результатами опитувань, проведених серед українських студентів у 2023 році, понад 60 % респондентів зазначили, що відчувають труднощі з концентрацією уваги та плануванням часу під час дистанційних занять [3].

Воєнний стан додав до цих викликів нові соціально-психологічні фактори. Частина молоді втратила домівки, була змушена виїхати за кордон або до інших регіонів України.

Багато студентів навчаються у стресових умовах, часто без стабільного інтернет-з'єднання, іноді – під звуки сирен чи обстрілів. Такі обставини не лише впливають на якість освіти, а й порушують емоційний баланс, відчуття безпеки, довіри до майбутнього.

Соціалізація в умовах війни супроводжується формуванням нових цінностей – патріотизму, взаємодопомоги, волонтерства, солідарності. Молодь активно долучається до гуманітарних проєктів, онлайн-ініціатив, благодійних зборів. Таким чином, поряд із дезадаптаційними процесами виникають і позитивні тенденції – посилення громадянської активності та соціальної зрілості.

В умовах обмеженого фізичного спілкування значну роль відіграють соціальні мережі. Онлайн-комунікація стає головним каналом підтримки соціальних зв'язків. Віртуальні спільноти замінюють традиційні студентські групи, стають простором для обміну думками, організації волонтерських ініціатив, участі у наукових або культурних заходах.

Разом з тим, надмірне занурення у цифрове середовище може призводити до інформаційного перевантаження, формування залежності від гаджетів, поверховості комунікацій. Молодь часто стикається з дезінформацією, агресивними дискусіями, маніпуляціями у мережі. Це створює ризики деформації ціннісних орієнтацій і спотворення реальної картини соціального життя.

Ефективна соціалізація в умовах дистанційного навчання потребує комплексної підтримки з боку освітніх закладів, держави та громадянського суспільства. До важливих напрямів можна віднести:

- розвиток інтерактивних форм навчання, що передбачають активну взаємодію між студентами – групові проєкти, дебати, тренінги, онлайн-конференції;
- підтримку студентських спільнот у соціальних мережах, створення платформ для неформального спілкування;
- психологічну підтримку студентів, проведення вебінарів і консультацій із фахівцями з ментального здоров'я;
- інтеграцію волонтерської діяльності у навчальний процес, що сприятиме вихованню соціальної відповідальності;
- цифрову грамотність, яка дозволяє безпечно та усвідомлено використовувати онлайн-ресурси для навчання і спілкування.

Завдяки таким заходам дистанційне навчання може перетворитися з вимушеного заходу на ефективний інструмент соціалізації, що поєднує освітні та виховні цілі.

Отже, соціалізація сучасної молоді в умовах дистанційного навчання під час воєнного стану має суперечливий характер. З одного боку, молодь стикається з ізоляцією, емоційною напругою, браком соціальної підтримки; з іншого – формуються нові моделі поведінки, цінності взаємодопомоги, стійкості, цифрової компетентності.

Важливим завданням суспільства є створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості молодої людини – через поєднання освітніх, соціальних і психологічних механізмів підтримки. Соціалізація має розглядатися не лише як індивідуальний процес, а як спільна діяльність держави, освітніх закладів, громадських організацій і самої молоді.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на аналіз ефективності конкретних програм соціальної адаптації студентів, вивчення впливу цифрових технологій на формування громадянських ідентичностей та розробку практичних рекомендацій для освітніх політик у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Козлова, О. В. Соціологія молоді: навч. посіб. – Київ: Центр учбової літератури, 2020. – 284 с.
2. Зубрицька, О. М. Соціалізація студентської молоді в умовах дистанційного навчання // Соціологічні студії. – 2022. – № 2 (20). – С. 45–50.

3. UNESCO. Ukraine: Education Response during the War. – Paris: UNESCO, 2023. – URL: https://www.unesco.org (дата звернення: 25.10.2025).
4. Петрова, Л. М. Цифрова соціалізація молоді: виклики та можливості // Вісник соціології та психології. – 2023. – № 1. – С. 67–73.
5. Державна служба статистики України. Молодь України: соціально-демографічний портрет. – Київ, 2024. – 98 с.

Мельник Сергій Валентинович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.

СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «БІДНІСТЬ»

Соціологічні підходи до аналізу бідності дозволяють зрозуміти її багатогранність і складність, а також розглянути не лише економічні, але й соціальні, політичні та психологічні аспекти, що впливають на становище людей у бідності.

Існує кілька основних соціологічних парадигм, які підкреслюють різні аспекти бідності. Наприклад, структуралістський підхід акцентує увагу на ролі соціальних інститутів і систем у формуванні бідності, тоді як функціоналізм розглядає бідність як необхідний елемент соціальної системи, що виконує певні функції в суспільстві. Соціальний конструктивізм, в свою чергу, досліджує, як соціальні норми, цінності та стереотипи формують сприйняття бідності та тих, хто її зазнає.

У 1970-х і 1980-х роках в соціології активно обговорювалося питання, в якій мірі соціальні структури чи індивідуальні дії впливають на поширеність і тривалість бідності. Історично існує схильність до того, щоб звинувачувати окремих людей у їхніх фінансових труднощах. Відзначалося, що в популярних та політичних дискурсах, а також в деяких академічних дослідженнях, акцент робиться на концепції "негідних бідних", де особисті якості, такі як бездіяльність або моральні недоліки, розглядаються як основні причини бідності.

Існує сучасна думка, що система соціального забезпечення стимулює людей залишатися на соціальній допомозі, підкріплюючи залежність від неї. Деякі сучасні теорії вказують на існування "культури безробіття" або наявність "проблемних сімей", які ніколи не працювали, як основні фактори, що сприяють бідності. Соціологи намагаються використовувати емпіричні дані, щоб оскаржити ці індивідуальні та психологічні пояснення бідності. Вони підкреслюють, що ширший соціальний контекст і можливості, доступні для людей, є більш значущими для розуміння бідності, ніж індивідуальний вибір або поведінка.

Сучасні популярні та політичні дискурси часто ігнорують той факт, що не всі безробітні люди живуть у бідності, і не всі, хто страждає від бідності, є безробітними. Це змішування понять бідності та інших соціальних проблем, таких як безробіття або зловживання наркотиками, часто призводить до спрощеного сприйняття бідності як проблеми, створеної тими, хто її переживає. Ця тенденція до знецінення бідності може призвести до недооцінки масштабів і складності проблеми, що, в свою чергу, ускладнює розробку ефективних політик для її подолання. Важливо визнати, що бідність є багатогранним явищем, яке потребує комплексного аналізу і розуміння соціальних, економічних та культурних чинників, які на неї впливають.

В останні роки з’явилися нові погляди, що стверджують, що відмінності між соціальними класами стають все більш складними і нечіткими, а їх вплив на стиль життя та життєвий досвід зменшується. Ці зміни пов'язані з припущенням, що сучасні можливості формування ідентичності тепер більше залежить від індивідуального вибору, ніж у минулому, що надає людям більше контролю над своїм життям.

Практики споживання, тобто те, що люди купують і як вони витрачають свої ресурси, розглядаються як один з ключових механізмів, через які індивіди можуть проявити свою

унікальність та створити свою особисту ідентичність. Споживання стало не лише засобом задоволення потреб, але й способом самовираження, де вибір товарів і послуг може сигналізувати про статус, стиль життя та інші особистісні характеристики.

Проте споживання також відіграє важливу роль у соціальній стратифікації і розрізненні. Люди, які переживають бідність, часто стикаються з труднощами у задоволенні соціально прийнятних стандартів споживання, що може вплинути на їхню самооцінку та соціальну інтеграцію. Це призводить до того, що суспільство може стигматизувати певні звички та моделі витрачання, асоціюючи їх з бідністю, що ще більше поглиблює соціальні розриви. Ставлення до споживання та споживчих звичок може слугувати індикатором соціального статусу, а класова позиція продовжує істотно впливати на різні аспекти життя, включаючи рівень освіти, можливості працевлаштування та дозвілля.

О. Абрамова розглядає бідність як складний і багатовимірний феномен, що охоплює економічні та соціальні аспекти життя домогосподарств. За її підходом, бідність проявляється тоді, коли рівень життя домогосподарства значно поступається загальноприйнятим стандартам споживання та умовам проживання, що є типовими для даного суспільства. У цьому контексті Абрамова звертає увагу на те, що бідність не обмежується лише матеріальними нестачами, а також відображає глибші соціальні розриви, які заважають родинам досягти загальноприйнятого рівня добробуту.

На основі цього визначення Абрамова вводить поняття регіональної бідності. Вона характеризує його як багатовимірний соціально-економічний феномен, що стосується не лише окремих домогосподарств, а й особливостей бідності, притаманних певним регіонам. Регіональна бідність проявляється через значні відмінності в економічних можливостях та соціальних умовах життя, що відокремлюють регіон від загальнонаціональних стандартів споживання та рівня добробуту. Тобто, регіональна бідність демонструє відставання певних територій країни від середнього рівня життя, прийнятого на національному рівні, що може бути пов'язано з обмеженими економічними ресурсами, інфраструктурними недоліками або іншими специфічними факторами, притаманними цьому регіону.

Таким чином, дослідження соціального класу через призму споживання і культурного повороту підкреслює, що, хоча індивідуальні вибори стали важливими, вони не відбуваються в вакуумі. Соціальний контекст і структура класів продовжують грати критичну роль у формуванні можливостей і обмежень, з якими стикаються люди в їхньому щоденному житті.

Нечітайло Віталій Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.

ЕЛЕМЕНТИ ТРУДОТЕРАПІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З АЛКОГОЛЬНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ

Проблема алкогольної залежності (алкоголізму) має міждисциплінарний характер і вивчається представниками багатьох наук, таких, як медицина, психологія, соціологія, соціальна робота тощо. Соціологічний підхід до вивчення цієї проблеми відрізняється тим, що алкоголізм розглядається як вид соціальної девіації, тобто як певне відхилення від норми, поширення якого призводить до того що страждає суспільство в цілому, адже якщо частка хворих на алкоголізм перевищує 10%, це означає, що ці люди не здатні бути соціально активними членами суспільства і повноцінно виконувати свої основні соціальні функції (сімейні, професійні, громадянські тощо).

Відомий класик соціологічної думки Е. Дюркгейм, на прикладі самогубства, яке він розглядав як один з видів соціальної девіації, довів, що у період глобальних соціальних потрясінь та криз, з якими стикається певне суспільство, коли починає переважати стан соціальної аномії, соціальна девіація починає прогресувати і збільшувати свої масштаби [3].

Значно зростає не тільки кількість самогубств, але і кількість злочинів, кількість випадків наркотичної та алкогольної залежності тощо [1, с. 7].

Повномасштабна війна в Україні, хоча і не призвела до стану соціальної аномії (адже всі соціальні інститути продовжили своє функціонування, не сталося значної економічної та політичної кризи тощо), позаяк, вона зумовила суттєві зміни у психоемоційному стані населення, спричинила зростання рівня тривоги, стресу, депресивних і посттравматичних розладів. Одним із деструктивних способів «саморегуляції» у таких умовах стало підвищене вживання алкоголю. Згідно з дослідженням Українського інституту соціальних досліджень (2023), понад 70% українців відчували високий або надвисокий рівень стресу протягом останнього року. 19% респондентів також зазначили, що почали вживати більше алкоголю. З них близько 15% визнали, що використовують алкоголь для зняття емоційного напруження [2].

Така ситуація актуалізує потребу в ефективних підходах до соціальної адаптації та ресоціалізації осіб з алкогольною залежністю. Одним із важливих компонентів системи соціальної адаптації та ресоціалізації осіб з алкогольною залежністю є трудотерапія, що поєднує елементи лікувальної, соціальної й професійної реабілітації.

Трудотерапія – це метод психосоціальної реабілітації, заснований на залученні людини до посильної, структурованої, суспільно корисної діяльності. Через організовану працю відновлюються втрачені соціальні навички, формується почуття відповідальності, самоповаги тощо.

Для осіб із залежністю праця виконує подвійну функцію: терапевтичну – сприяє формуванню нових моделей поведінки, переключенню уваги з деструктивних патернів на конструктивні; соціальну – допомагає відновити або сформувати соціальні зв’язки, відчуття власної корисності.

За сучасних умов трудотерапія стає важливим засобом відновлення життєвої активності, подолання бездіяльності, апатії, ізоляції, що супроводжують алкоголізм та посттравматичні стани.

До ефективних елементів трудотерапії, які можуть бути інтегровані у систему допомоги особам із залежністю в умовах війни, належать:

- побутово-трудова активність: виконання простих щоденних завдань (догляд за територією, ремонт приміщень, садівництво тощо) відновлює ритм життя, розвиває навички самообслуговування та відповідальності;
- соціально-корисна праця: залучення осіб із залежністю, що проходять реабілітацію, до волонтерської діяльності, допомоги у громадах, участі у гуманітарних проєктах чи відновленні інфраструктури дає відчуття значущості й причетності до спільної справи;
- професійна реабілітація та навчання: організація короткострокових курсів перекваліфікації або навчання новим професіям сприяє відновленню економічної самостійності, зниженню соціальної стигматизації;
- творчі та ремісничі майстерні: робота з деревом, глиною, текстилем, створення сувенірів для військових тощо допомагає виражати емоції через дію, формує новий позитивний досвід;
- групова трудова діяльність: колективна робота формує навички взаємодії, спілкування, підтримки та підзвітності, що важливо для ресоціалізації та профілактики рецидиву.

Таким чином, трудотерапія в системі соціальної адаптації та ресоціалізації осіб з алкогольною залежністю є не лише допоміжним методом, а ключовим ресурсом відновлення особистості. Вона дозволяє відновити внутрішню структуру «Я», формує нові смисли, цілі та мотивацію до тверезого життя.

В умовах війни саме праця – як осмислена, суспільно корисна діяльність – стає інструментом повернення людини до активної участі у житті громади та суспільства.

Список використаних джерел
1. Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти: матеріали наук.-практ.конф. (Харків, 10 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т права та масових комунікацій, Кафедра соціології та психології; Соціологічна асоціація України. Х. : ХНУВС, 2015. 166 с.
2. Роль стресу у розвитку алкоголізму в Україні у воєнний час та способи подолання [Електронний ресурс]. URL: https://surl.li/btzbtn .
3. Теоретико-методологічна концепція Еміля Дюркгейма [Електронний ресурс].
4. URL: https://surl.li/stoenw.

Нінахов Даніїл Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.

ІДЕЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ Ю. ГАБЕРМАСА

У контексті глибоких трансформацій сучасного суспільства – таких як диджиталізація, криза демократії, ерозія публічної сфери, глобальні соціальні ризики та зростаюча недовіра до інституцій – ідеї Юрґена Габермаса щодо соціальної еволюції набувають особливої теоретичної і практичної цінності. Його підхід дозволяє зрозуміти, як суспільства можуть розвиватися шляхом розгортання потенціалу раціонального дискурсу і демократичної участі, а не лише через конфлікт чи революцію.

Особливо актуальною є ця теорія в умовах сучасної європейської та української реальності, де відбуваються глибокі процеси модернізації, боротьби за демократичні цінності, перегляду норм публічної комунікації та відновлення довіри до інституцій. Застосування ідей Габермаса може сприяти формуванню більш стійких і справедливих моделей суспільного розвитку, орієнтованих на діалог, консенсус і взаємне визнання. Вивчення теорії соціальної еволюції Ю. Габермаса є актуальним як для глибокого розуміння історичної логіки суспільних змін, так і для аналізу сучасних викликів.

Метою роботи є розкрити, яким чином Ю. Габермас формулював концепцію соціальної еволюції та яку логіку розвитку суспільства він передбачав.

Однією з базових ідей Ю. Габермаса є розрізнення між життєвим світом та системою. Під життевим світом він розумів певний фон взаєморозуміння, культури, соціальних зв’язків. Під системою він розумів сферу інструментальної, функціональної раціональності (ринок, бюрократія).

Соціальна еволюція за Ю. Габермасом є процесом зростаючої диференціації суспільства, раціоналізації, але водночас під ризиком колонізації життєвого світу системою.

Ю. Габермас вважав, що соціальна еволюція має певну логіку. І це не жорстка детермінованість, але реконструйована через раціональну реконструкцію процесів навчання та розвитку.

Він вказує, що дуже древні суспільства функціонували головно за принципом соціальної інтеграції, були монотипні, далі відбувалась диференціація, зростання складності і раціоналізації. Так з’явились модерні суспільства.

У цьому сенсі суспільна еволюція є процесом, в якому життєвий світ і система розходяться, але водночас взаємодіють. Тобто, система виникає з життєвого світу, але потім може почати «колонізовувати» його. Ю. Габермас розробив теорію комунікативної дії, згідно з якою соціально значуща дія, яка прагне взаєморозуміння між партнерами, заперечуючи інструментальне використання інших людей.

Він вбачає, що соціальна еволюція можливе за умов, коли комунікативна раціональність переважає над інструментальною, коли простори публічної дискусії, участі, демократії ефективні.

З цієї перспективи життєвий світ має бути захищеним від колонізації системою, аби збереглась здатність суспільства до саморефлексії, розвитку та соціальної інтеграції. Ю. Габермас стверджував, що хоча існує універсальна логіка соціальної еволюції (наприклад, зростання диференціації, раціоналізації, процес навчання), це не означає, що конкретне суспільство змушене пройти всі етапи чи що результат заздалегідь визначений.

Теорія Ю. Габермаса підкреслює важливість комунікації, демократичного діалогу і громадської сфери для соціального розвитку. Соціальна еволюція зйого точки зору передбачає, що розвиток може бути позитивним, якщо зберігаються умови комунікативної раціональності.

Але, деякі дослідникі вважають, що у теорії Ю. Габермаса є певні обмеження. Наприклад, те, що акцент на комунікативній взаємодії може недооцінювати економічні чи матеріальні аспекти змін. Також, деякі дослідники вважають, що теорія недостатньо враховує глобалізацію, цифровізацію і нові форми системної влади. Тож, те, що проблема колонізації життєвого світу системою може бути складною для емпіричного вимірювання та перевірки.

В цілому, ідеї соціальної еволюції Габермаса формують важливу складову сучасної соціологічної теорії. Тому, що вони поєднують раціональний аналіз розвитку суспільства з нормативною настановою на комунікацію, демократію й людську участь. Концепція життєвого світу і системи відкриває цінний аналітичний простір: для розуміння, як соціальні структури, раціоналізація та комунікація вливають на розвиток суспільства. Теорія соціальної еволюції за Габермасом дає перспективу, що розвиток суспільства має логіку, але не є фаталістичним. Водночас допускає активну роль комунікативної дії й демократії. У практичному плані його підхід є корисним для аналізу сучасних проблем: колонізації життєвого світу, кризи публічної сфери, викликів глобалізації, цифрової ери. Проте теорія, звісно, потребує адаптації до сучасних технологічних умов, глобальної диференціації та нових форм системного впливу.

Список використаних джерел

1. Залучення іншого: студії з політичної теорії / Юрґен Габермас ; пер. з нім. А. Дахній. – Л.: Астролябія, 2006. – 415 с.

Пелешенко Карина Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ К. МАРКСА ТА Р. ДАРЕНДОРФА ПРО СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ

У XXI столітті соціальні конфлікти набувають нових форм, охоплюючи не лише економічну сферу, а й політичну, культурну та ідентичнісну. Світ стикається зі зростанням економічної нерівності, загостренням класових антагонізмів, посиленням протестних рухів, політичною поляризацією та кризами влади. У цьому контексті аналіз теоретичних підходів до конфлікту залишається важливою передумовою для розуміння і трансформації соціальних реалій.

Карл Маркс та Ральф Дарендорф запропонували дві ключові, хоча й різні за змістом, концепції соціального конфлікту. Їхні підходи дозволяють по-новому подивитися на джерела напруги в суспільстві, механізми їх ескалації та можливості подолання. Саме порівняння цих моделей дозволяє сформувати цілісну аналітичну рамку для осмислення як класичних, так і новітніх форм конфліктності в суспільстві.

Метою цієї роботи є проаналізувати концептуальні засади підходів Карла Маркса та Ральфа Дарендорфа до соціального конфлікту.

Карл Маркс розглядав соціальний конфлікт як ключовий рушій історичного розвитку. У центрі його аналізу – антагонізм між класами, зумовлений протилежністю економічних

інтересів. Основні положення його підходу є те, що: джерело конфлікту – експлуатація одного класу іншим у межах капіталістичної системи. Основний конфлікт – між буржуазією (власниками засобів виробництва) та пролетаріатом (найманими працівниками); класовий конфлікт є структурним і невідворотним у межах капіталізму; історичні зміни – результат перемоги одного класу над іншим (соціальна революція); кінцева мета – створення безкласового суспільства.

Р. Дарендорф, як представник неомарксистського напряму, переглянув класичну теорію конфлікту, адаптувавши її до умов сучасного індустріального та постіндустріального суспільства. Основні положенняйого теорії є те, що: джерело конфлікту він бачив в нерівному розподілу влади та авторитету в соціальних структурах, а не лише власності. Влада, на його думку, це інституціоналізований ресурс, який зосереджений у руках певних соціальних груп. Конфлікт виникає між тими, хто має владу, і тими, хто підпорядкований. Соціальні групи, на його думку, не лише економічні класи, а й професійні асоціації, партії, профспілки. Конфлікти є неминучими і необхідними для розвитку суспільства. Спільними рисами теорій Маркса і Дарендорфа є те, що: визнання соціального конфлікту як структурного феномену, вкоріненого у самій організації суспільства; погляд на конфлікт як рушійну силу соціального розвитку; акцент на нерівність як основу соціальної напруги (власність – у Маркса, влада – у Дарендорфа); обидва критикують функціоналізм, що зображає суспільство як гармонійну систему.

Основними відмінностями між підходами Карла Маркса та Ральфа Дарендорфа є те, що: джерело конфлікту

- Карл Маркс вбачав головне джерело конфлікту у сфері економіки, насамперед, у нерівному доступі до засобів виробництва та експлуатації праці. Для нього вирішальною була власність на засоби виробництва.
- Ральф Дарендорф, натомість, вважав, що конфлікти виникають не лише на економічному ґрунті, а насамперед унаслідок нерівного розподілу влади та авторитету в соціальних структурах; класова структура
- Маркс розглядав суспільство як поділене на два антагоністичні класи – буржуазію та пролетаріат.
- Дарендорф вважав таку дихотомію спрощеною. Він вважав, що в сучасному суспільстві існують множинні соціальні групи з різними рівнями доступу до влади – так звані квазікласи. Механізм соціальних змін

У Маркса рушієм змін є революція – радикальний розрив із наявною системою. У Дарендорфа – інституційні трансформації, реформування структур через політичні й організаційні механізми. Розуміння влади

Маркс зосереджувався переважно на економічній владі, що випливає з контролю над засобами виробництва.

Дарендорф звертав увагу на організаційну, адміністративну та бюрократичну владу, розподілену в інститутах і соціальних ролях. Фокус аналізу

У Маркса в центрі – економічна база суспільства, зокрема відносини виробництва.

У Дарендорфа – соціальні структури, інститути, групові ролі та владні позиції в них. Кінцева мета суспільного розвитку

Маркс передбачав ліквідацію класів і встановлення безкласового суспільства.

Дарендорф не ставив такої радикальної мети, а пропонував досягнення балансу інтересів і зниження конфліктності через демократичні механізми.

Кожен з вищеозначених підходів є актуальним і сьогодні. Теорія К. Маркса є актуальною тим, що пояснює економічні протиріччя, наприклад, нерівність доходів, глобальний розподіл ресурсів. Актуальним підход є і для аналізу класових протестів, трудових конфліктів, антикорпоративних рухів. Теорія Р. Дарендорфа актуальною для сучасності тим, що його підхід можна застосувати для вивчення владових та управлінських структур. Підхід є

корисним у дослідженнях політичних, адміністративних, освітніх, медіа-конфліктів. Цей підхід, також, пропонує гнучку модель розв'язання конфліктів без революційного насильства.

Таким чином, обидви теоретики розглядали соціальний конфлікт як необхідний і неминучий елемент суспільного розвитку. Їхні теорії мають спільне джерело – ідею структурної нерівності, але різняться у тлумаченні її природи: економіка проти влади. Марксистська модель пояснює радикальні зміни та класову боротьбу, натомість дарендорфівський підхід адаптований до складної, багаторівневої соціальної структури. Сучасний соціологічний аналіз конфліктів виграє від синтезу обох підходів – економічного і владового. Для глибокого аналізу соціальної напруги сьогодення потрібно враховувати як матеріальні, так і політичні, культурні та інституційні аспекти конфлікту.

Список використаних джерел

1. Історія соціології: навчальний посібник / За ред. І.П. Рущенка. – Х.: ТОВ «Планета-Прінт», 2017. – 442 с.
2. Теорія і історія врегулювання конфліктів. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за освіт. програмою «Врегулювання конфліктів та медіація» спец. 054 Соціологія / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: О.Л.Якубін. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. – 82 с.

Рудик Іван Сергійович
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Бугаєвська Ю.В.

ЗМІЦНЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В МЕЖАХ СПІЛЬНОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Корпоративна культура ЗВО дозволяє успішно вирішувати такі два пов’язаних між собою завдання: зміцнювати свої позиції на ринку освіти; сприяти формуванню індивідуальної корпоративної культури випускників, що проявляється у засвоєнні ними основних цілей, цінностей, норм ділової поведінки в межах обраної професії.

У реальному житті не кожну студентську групу можна назвати колективом. До того ж, студенти вищого навчального закладу зазвичай функціонують як єдиний колектив не впродовж усього навчального дня, а тільки в ситуаціях прояву загального інтересу, коли вимагається ствердити цю спільноту. Отже, більшість часу вони об’єднані в різні невеликі за численністю спільноти, що формуються за певними інтересами. Тому правильніше говорити про формування корпоративної культури в межах студентської спільноти.

Спільнота є природною організацією життєдіяльності людей, котра об’єднує їх у культурні угруповання, тому саме такі спільноти мають багато можливостей для формування корпоративної культури у студентів. Вона характеризується такими специфічними рисами, як мобільність, соціальний престиж, згуртованість, висока інтенсивність спілкування, напружений пошук сенсу життя тощо, що значною мірою визначають особливості корпоративної культури студентів вищих навчальних закладів. У межах ЗВО найбільш масовою є спільнота, яка об’єднує студентів усіх курсів і факультетів. Ця спільнота має загальну мету: отримання якісної вищої освіти.

Оскільки студентські спільноти зазвичай складають молоді люди старшого юнацького віку, слід звернути увагу на те, що цей вік знаменує період завершення формування моральної сфери особистості, становлення і стабілізації її характеру. Причому, саме в цей час багато здобувачів освіти включається в самостійну виробничу діяльність, що позитивно впливає на їхнє професійне становлення. Вони сприймають заклад освіти лише як контекст, в якому проявляються вже сформовані уявлення та цінності його колективу. З такої точки зору,

формування корпоративної культури студентів відбувається стихійно, під впливом сформованих професійно-особистісних культур працівників закладу вищої освіти.

Для повноцінного аналізу й коригування процесу формування корпоративної культури викладачам треба добре усвідомлювати мету вивчення здобувачами освіти кожного навчального предмету та його місце в їхній професійній підготовці до реальної трудової діяльності. Для успішного виконання своєї професійної функції керівника процесом формування у студентів корпоративної культури викладач також повинен вивчати індивідуальні особливості здобувачів [2].

Відзначаючи значну роль організації у формуванні корпоративної культури студентів, зазначають, що цей процес відбувається через реалізацію відповідних постанов керівництва, визначених норм, правил, цілей, структури, що формують певне середовище, в якому проявляються властиві лише даній організації ритуали, легенди, традиції та церемонії. Корпоративна культура уособлює саму сутність конкретної організації, а значить, вона є необхідним атрибутом усіх її представників.

Діяльність педагога з формування корпоративної культури майбутніх фахівців має охоплювати планування пізнавальної діяльності студентів, стимулювання їхньої активності в процесі цієї діяльності, а також здійснення поточного аналізу та контролю за процесом формування корпоративної культури, його регулювання й своєчасне коригування.

Тобто формування корпоративної культури студентів є складним багатоаспектним процесом цілеспрямованої й організованої діяльності педагогічного складу ЗВО, спрямованої на оволодіння майбутніми фахівцями професійно необхідними знаннями, цінностями, особистісними якостями, нормами й правилами взаємодії з колегами та діловими партнерами. Результатом цього процесу є сформованість у майбутніх фахівців корпоративної культури, що дозволить їм в майбутньому швидше адаптуватися до умов організації, де вони будуть працювати, позитивно впливатиме на підвищення продуктивності праці й покращення відносин між співробітниками.

Важливо відзначити, що рефлексія та самоаналіз як невід'ємні аспекти прояву пізнавального процесу студента відображають собою співвідношення його реальних можливостей з ідеальним образом фахівця інженерної спеціальності. Розвинута здатність до саморефлексії є важливою передумовою професійного самовиховання майбутнього фахівця, в тому числі успішного формування його корпоративної культури.

Дослідниками встановлено, що формування корпоративної культури студентів у вищих технічних закладах має свої особливості. Тому при здійсненні цього процесу важливо враховувати специфіку формування зазначеного утворення у представників студентства. Як відомо, процес усвідомлення студентом себе як майбутнього фахівця базується на самопізнанні та здійснюється під час самоконтролю, самодіагностики, осмислення труднощів та самооцінки. Саме ці процедури сприяють розвитку здатності здобувачів освіти до самоаналізу [1].

Список використаних джерел

1. Бойко Я.А. Самоосвіта як складова наукової компетентності майбутніх учителів. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. Слов'янськ: вид. центр СДПУ. 2007. Вип. XXXVIII. С. 21-25.
2. Стрельніков В.Ю. Оцінювання корпоративної культури навчального закладу через якість корпоративного середовища. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. праць. Херсон: Херсонський нац. техн. університет. 2012. С. 442-448.

Степанова Ірина Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.

СУЧАСНА СІМ'Я: ЯКА ВОНА? (есе)

Сім'я супроводжує нас від самого народження і формує наше ставлення до світу, до людей, до самих себе. Проте сьогодні, у XXI столітті, коли світ змінюється надзвичайно швидко, поняття сім'ї також зазнає змін. Тож якою є сучасна сім'я?

Колись сім'я асоціювалася з чітко визначеними ролями: чоловік — добувач, жінка – берегиня домашнього вогнища. Такою була традиційна модель, яка здавалася непорушною. Проте сучасне життя внесло свої корективи. Ми живемо в епоху, коли рівність і партнерство стають головними цінностями у стосунках. Жінки активно розвиваються професійно, чоловіки – не соромляться проявляти турботу й ніжність, брати відпустку по догляду за дитиною, допомагати вдома. Це не зруйнувало сім'ю, а навпаки – зробило її більш гнучкою, відкритою й гармонійною.

Сучасна сім'я – це не лише кровні зв'язки. Це насамперед емоційна єдність, спільні цінності, взаємоповага та любов. У ній кожен має право на самореалізацію, на власний простір і думку. Ідеальна родина – не та, де всі однакові, а та, де приймають один одного такими, як ми є.

Водночас сучасна сім'я стикається з новими викликами. Технічний прогрес, який мав би полегшити наше життя, часто призводить до відчуження. Ми можемо сидіти поруч, але бути кожен у своєму телефоні. Діти ростуть, спілкуючись більше з екранами, ніж із батьками. Батьки втомлюються на роботі й не завжди знаходять час на теплу розмову. І саме тут постає головне питання: чи не втрачаємо ми того, що робить сім'ю справжньою – близькість і довіру?

Ще одна важлива риса сучасної сім'ї – відкритість до змін. Сьогодні існує безліч моделей родини: двоє батьків і діти, одна мама або один тато, родини, у яких виховуються прийомні діти, багатонаціональні та міжрелігійні сім'ї. Усі вони різні, але їх об'єднує головне – любов, підтримка й відповідальність одне за одного.

Сім'я перестала бути формальністю. Вона стає вибором – усвідомленим, продуманим, вільним.

Сучасна сім'я також змінює погляд на виховання. Якщо колись головним було «слухайся старших», то нині важливіше навчити дитину мислити, висловлювати свою думку, приймати рішення. Батьки більше не диктують, а співпрацюють зі своїми дітьми. Вони не карають за помилки, а допомагають зрозуміти їх. І саме так виростають вільні, впевнені у собі люди, здатні створювати здорові стосунки у майбутньому.

Та водночас, якою б сучасною не була сім'я, її незмінною основою залишаються любов, взаєморозуміння та підтримка. Без цього будь-які матеріальні зручності чи модні новації не мають значення. Бо саме сім'я – це те місце, куди хочеться повернутися після важкого дня. Це обійми, у яких тебе приймають без умов. Це тихий куточок, де ти можеш бути собою.

На мою думку, сучасна сім'я – це поєднання традицій і нових цінностей. Вона зберігає повагу до минулого, але не боїться рухатися вперед. Це родина, де кожен має свій голос, але звучить один загальний акорд – гармонія.

Сьомін Евген Вікторович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ БІДНОСТІ НА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Вплив бідності на соціальні відносини є важливою темою в соціології та психології, оскільки економічна нестабільність та матеріальна бідність можуть значною мірою змінювати спосіб взаємодії індивідів у суспільстві. Бідність не тільки обмежує доступ до ресурсів,

необхідних для задоволення основних потреб, але й викликає ряд соціальних, психологічних та культурних проблем, які впливають на стосунки між людьми. Вона може погіршувати взаєморозуміння, посилювати конфлікти і навіть призводити до ізоляції та відчуження від оточуючих.

Одним із основних аспектів є те, як бідність формує соціальну поведінку, змінює соціальні норми і впливає на структуру соціальних груп. Люди, що живуть у бідності, часто стикаються з дискримінацією, стигматизацією та соціальною ізоляцією, що може погіршити їхнє психоемоційне здоров'я та ускладнити встановлення позитивних і підтримуючих відносин. На рівні сім'ї та близьких стосунків бідність може створювати додаткові стресові фактори, що призводять до конфліктів і навіть розпаду родини.

Бідність не лише обмежує доступ до матеріальних ресурсів, але й створює психологічні, соціальні та культурні бар'єри, що можуть серйозно вплинути на соціальні відносини.

Сімейні відносини конфлікти.

Одним з основних аспектів, на які бідність має вплив, є внутрішньо сімейні відносини. Недостача фінансових ресурсів може стати основною причиною стресу та напруги в родині. Часто бідність призводить до перенапруги в стосунках між подружжям, особливо коли виникають труднощі в забезпеченні базових потреб - житла, їжі, освіти для дітей. Це може викликати часті конфлікти, зниження емоційної підтримки, а в крайніх випадках - розпад сім'ї. Також економічна залежність одного з партнерів може призводити до виникнення напруження та відчуття безпорадності.

Соціальна ізоляція та відчуття стигматизації.

Люди, що перебувають у стані бідності, часто зазнають соціальної ізоляції. Вони можуть відчувати себе відчуженими від суспільства через соціальні стереотипи або дискримінацію, що пов'язана з їхнім економічним становищем. Така ізоляція може проявлятися у вигляді уникання соціальних заходів, небажання взаємодіяти з людьми з вищим соціально-економічним статусом і навіть уникання спілкування з родичами та друзями, оскільки вони можуть відчувати себе незручними або гідними осуду через своє фінансове становище. Це створює замкнуте коло, яке ще більше поглиблює їхні проблеми і труднощі у взаємодії з іншими.

1.Зниження довіри в суспільстві.

Бідність може призвести до зниження рівня довіри між людьми. Люди, які переживають економічні труднощі, можуть почати ставитися до оточуючих з підозрою або зневірою. Вони можуть сумніватися в чесності та мотивах інших, що в свою чергу послаблює соціальні зв'язки та взаємопідтримку. Це створює бар'єри для розвитку здорових міжособистісних відносин, знижуючи рівень соціальної згуртованості в суспільстві.

2.Нерівність і соціальна мобільність.

Бідність обмежує можливості для соціальної мобільності, що створює значну нерівність між різними групами в суспільстві. Відсутність доступу до якісної освіти та можливостей для професійного росту часто призводить до стійкої соціальної нерівності. Люди з низьким соціально-економічним статусом мають обмежені шанси змінити своє становище, що спричиняє постійну напругу та погіршення соціальних відносин, як у межах однієї групи, так і між різними соціальними шарами.

3.Роль бідності в міжособистісних конфліктах.

Недостача ресурсів, разом із стресом і почуттям невизначеності, може стати важливою причиною міжособистісних конфліктів. Бідність підвищує ймовірність виникнення конфліктів не лише у сім'ї, а й у роботі чи в громадських місцях. Люди, що переживають фінансові труднощі, можуть бути більш схильні до агресії або розчарування, що робить їх менш здатними до конструктивних рішень у конфліктних ситуаціях.

4.Психологічний вплив бідності на соціальні відносини.

Люди, що живуть у бідності, часто відчувають стрес, тривогу і депресію, що обмежує їхню здатність підтримувати здорові соціальні зв'язки. Вони можуть мати менше емоційних

сил для підтримки друзів або участі в громадських заходах. Це створює негативний ефект на їхнє соціальне середовище, знижуючи рівень їхнього соціального капіталу і можливостей для розвитку соціальних зв'язків.

У підсумку, бідність значно змінює соціальні відносини, обмежуючи можливості для позитивної взаємодії між людьми. Вона призводить до конфліктів, соціальної ізоляції, зниження довіри та нерівності, що в свою чергу сприяє посиленню соціальних бар'єрів і погіршенню якості життя людей, що стикаються з економічними труднощами.

Чорнобай Дмитро Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТУРБОТИ ЯК ЕЛЕМЕНТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Соціальна турбота є однією з ключових складових функціонування сучасного суспільства, спрямованою на підтримку вразливих категорій населення та забезпечення їхніх базових потреб. У рамках соціологічної науки вона розглядається як багатогранне явище, що включає елементи соціальної роботи, соціального захисту та інтеграційних заходів. Через призму соціологічних теорій соціальна турбота постає не лише як інституційний механізм, але й як процес соціальної взаємодії, який впливає на стабільність та розвиток суспільства в цілому.

Розуміння системи соціальної турботи передбачає аналіз ключових компонентів, таких як соціальна робота, яка виконує роль практичної допомоги індивідам і групам, та соціальний захист, що забезпечує організаційно-правову підтримку. У цьому контексті важливим є вивчення теоретичних основ, які формують підґрунтя для реалізації цих практик. Соціологічні теорії, включаючи функціоналізм, конфліктологію та символічний інтеракціонізм, допомагають розкрити сутність соціальної турботи, її структуру та вплив на соціальні процеси.

Соціальна турбота – це система заходів, що спрямована на забезпечення базових потреб, покращення якості життя та інтеграцію у суспільство осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Це поняття охоплює широкий спектр дій, включаючи соціальну роботу, соціальний захист, психологічну підтримку, освітні та медичні послуги, а також заходи, спрямовані на боротьбу з бідністю, дискримінацією та соціальною ізоляцією.

Соціальна турбота є ключовим елементом соціальної політики будь-якої держави, адже її реалізація сприяє забезпеченню соціальної справедливості та зменшенню рівня соціальної нерівності. Особливе значення вона має для вразливих груп населення, таких як:

- Люди з обмеженими можливостями: Соціальна турбота забезпечує їхню реабілітацію, адаптацію та інтеграцію у суспільство, створюючи умови для доступу до освіти, праці та громадського життя.
- Малозабезпечені сім’ї: Надання матеріальної підтримки, доступ до житла, харчування, медичних послуг сприяє покращенню їхнього соціального становища.
- Люди похилого віку: Соціальна турбота дозволяє їм отримувати догляд, соціальну підтримку та відчуття безпеки.
- Діти-сироти та діти з неблагополучних сімей: Забезпечення їхніх прав на освіту, здоров’я та соціальний захист є важливим завданням соціальної турботи.

Значення соціальної турботи для вразливих груп населення полягає в забезпеченні їхніх базових прав і можливостей. Вона допомагає подолати соціальні бар’єри, інтегрувати вразливі категорії у суспільство, сприяє їхньому розвитку та реалізації потенціалу. Крім того, соціальна турбота виконує стабілізуючу функцію для суспільства в цілому, оскільки зменшує соціальну напругу, сприяє збереженню соціальної рівноваги та зміцненню солідарності між громадянами.

СЕКЦІЯ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Болгарська Анастасія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

ЛІДЕРСТВО ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ КОМАНДИ (в історичному контексті)

Упродовж історії зміни в суспільстві, політиці та економіці створювали нові умови для роботи і існування колективів – від давніх племінних громад до сучасних організацій. У таких трансформаційних процесах ключове місце посідає саме людина-лідер, яка здатна об'єднати навколо себе групу, сформувати команду та вести її до спільної мети. Тема лідерства давно цікавить істориків, оскільки аналіз особистостей у різні епохи, їх вплив на маси та здатність до згуртування учасників суспільного життя – це не лише управлінська проблема, а й історико-соціальна.

Лідерство – це не просто формальна посада або титул. Це, передусім, здатність бачити людей, розуміти їхні потреби, спонукати до спільної справи і створювати довірливе середовище. Як зазначає Л. М. Сергеєва, розвиток лідерства включає технології й механізми створення відповідних соціальних умов та формування якостей особистості. У історичній перспективі це означає, що керівник чи ватажок, який мав офіційну владу, не завжди був реальним лідером свого часу – іноді люди визнавали іншого, неформального лідера, і саме він спонукав, мобілізовував, створював команду однодумців.

У контексті української історії ми бачимо, як змінювалися уявлення про роль лідера – від княжої дружини до сучасного керівника, від авторитарного стилю до більш відкритого, партнерського. Аналіз політологічних і історичних досліджень показує, що в Україні процес становлення лідерства перебував у ситуації переходу: від вождистських моделей управління до раціональних, які ґрунтуються на комунікації і взаємодії. Таке зрушення змінює саму природу формування команди: тепер важливо не просто видати наказ, а створити умови, в яких члени команди починають діяти автономно і відповідально, але в рамках спільної мети.

Коли ми говоримо про успішну команду, як історичне явище – це не просто згуртований колектив, а група людей, які діють скоординовано, розуміють роль кожного й довіряють лідерові. Лідер у цьому процесі – не просто керівник, а наставник, який формує культуру команди, задає загальний напрям, але й підтримує індивідуальні зусилля. У сучасному менеджменті цей підхід також визнається: лідер поєднує стратегічне мислення, професійні навички, емоційну зрілість і комунікативну відкритість. Саме такі лідери створювали ефективні команди не лише в бізнесі, але історично – у військових формуваннях, політичних рухах, громадських організаціях.

Історичний аспект додає глибини: лідерство виникало, коли збігалися особистісні якості лідера, ресурсна база і контекст змін. Він міг бути тим, хто першим об'єднав прихильників, задав тон, створив команду з різних «гравців», а потім вів її до результату. Водночас історія показує: коли лідера бракує – команда розпадається, цінності слабшають, уповільнюється розвиток. Тому сьогодні, готуючись до майбутнього, актуально звертати увагу на те, як формуються лідери, адже вони – ті, хто змінює середовище.

В кінці можу зазначити, що лідерство – це не просто частина менеджменту чи історичної практики, а його серце. Лідер – це не лише керівник, а й наставник, мотиватор і приклад для наслідування. Він допомагає команді долати труднощі, спрямовує її зусилля на досягнення результату й водночас залишається людиною, яка слухає, розуміє й підтримує. Формування лідерських якостей у майбутніх фахівців – важливий напрям підготовки, адже саме від цього залежить не лише ефективність праці, а й успішність розвитку сучасного суспільства загалом.

Список використаних джерел
1. Сергеєва Л. М. Лідерство : навч. матеріали. – [Електронний ресурс]; Режим доступу: бібліотечні репозитарії ВНЗ України.
2. Гапоненко В. А. Політичне лідерство : посібник – Київ: КНЕУ, 2021 (посібник «Політичне лідерство».).
3. Морарь М. В. Політичне лідерство: проблеми теорії та методології. – Наукова стаття.
4. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н. В. Основи лідерства : електронний посібник для самостійної роботи студентів. – Полтава : ПУЕТ, 2018.

Воронкіна Мирослава Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук., доктор екон. наук, доц. Дуюнова Т.В.

АДАПТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ

Сучасний світ перебуває у стані глибокої турбулентності, спричиненої низкою кризових явищ – війнами, пандеміями, економічними шоками, енергетичними та кліматичними викликами. Україна, як держава, що переживає повномасштабну війну, опинилася в епіцентрі глобальної нестабільності.

У таких умовах традиційні моделі управління втрачають ефективність, натомість на перший план виходить адаптивний менеджмент – система управління, здатна швидко реагувати на зміни, мінімізувати ризики й забезпечувати стійкість організацій, держави та суспільства.

Основною проблемою, що постає перед компаніями різних секторів економіки у цих умовах, є формування ефективних механізмів управління функціонуванням та розвитком стартапів, які здатні реалізовувати стартапи, що можна реалізувати через розробку й впровадження адаптивних систем управління або їх окремих елементів.

Побудова адаптивних систем управління передбачає дотримання низки принципів, зокрема принципу диференціації, подвійного контролю та наявності зворотного зв’язку. Ключовими характеристиками таких систем є гнучкість і чутливість, які дають змогу своєчасно виявляти позитивні й негативні впливи середовища. Система має здатність передбачати потенційні проблеми ще на етапі розроблення та впровадження стартапу, а також забезпечувати його відповідність поточним соціально-економічним умовам.

Доведено, що адаптивна система управління стартапами в умовах нестабільності реалізує функції моніторингу зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства, аналізує різні аспекти його діяльності та, спираючись на отримані результати, обирає найбільш ефективні шляхи пристосування до змінних умов розвитку.

У XXI столітті організації стикаються з безпрецедентною швидкістю змін:

– геополітичні конфлікти та війни (зокрема війна Росії проти України);

– коливання на світових ринках енергоносіїв і продовольства;

– масові міграції, демографічні кризи;

– інформаційна війна, кібератаки, маніпуляції у медіа-просторі;

– технологічні прориви (ШІ, цифровізація), що змінюють структуру управління.

У таких умовах жорсткі, бюрократичні моделі менеджменту не здатні забезпечити швидкість і гнучкість прийняття рішень. Саме тому виникає потреба в адаптивному управлінні, що базується на децентралізації, делегуванні повноважень та постійному аналізі ризиків.

Сучасні дослідження в галузі менеджменту та економіки зосереджуються на аналізі впливу глобальної нестабільності, військових конфліктів і швидких технологічних змін на системи управління. Науковці досліджують, як підприємства, державні структури та

організації можуть адаптувати свої управлінські моделі до умов підвищеної невизначеності, ризику та постійних трансформацій.

Основні напрями сучасних наукових пошуків включають:

- Адаптивність та організаційну стійкість. Акцент робиться на розробці моделей управління, що забезпечують здатність систем швидко реагувати на кризові ситуації, воєнні ризики та зміни зовнішнього середовища, зберігаючи ефективність і конкурентоспроможність.
- Цифрову трансформацію управління. Досліджується роль інноваційних технологій – штучного інтелекту, аналітики великих даних (Big Data), ERP-систем – у формуванні нових стратегій адаптивного менеджменту, спрямованих на підвищення гнучкості та безперервності бізнес-процесів.
- Роль державної політики. Наголошується на необхідності державної підтримки адаптивних механізмів управління, розвитку цифрової інфраструктури, імпортозаміщення та створення умов для відновлення економіки в умовах війни.
- Соціальну та корпоративну відповідальність. Увага приділяється інтеграції принципів сталого розвитку, етичного управління та прозорості в діяльність організацій, що сприяє підвищенню довіри та інвестиційної привабливості навіть у кризовий період.

Загалом, науковий фокус сучасних досліджень зміщується від теоретичного аналізу до розробки практичних інструментів адаптивного менеджменту, здатних забезпечити ефективне функціонування, відновлення та довгострокову стабільність соціально-економічних систем у післявоєнний період.

Адаптивний менеджмент – це не просто інструмент управління, а стратегічна філософія виживання в умовах глобальної нестабільності та війни.

Його ключова мета – забезпечити гнучкість, стійкість і життєздатність організації чи держави навіть за умов постійних змін.

Для України впровадження адаптивного менеджменту є умовою не лише ефективного управління, а й національної безпеки, адже саме він дозволяє зберегти стабільність суспільства, економіки та державного управління в екстремальних обставинах.

Список використаних джерел

1. Adaptive management in times of crisis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A5%3A9656005/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A173592189&crl=c&link_origin=scholar.google.com
2. Менеджмент під час війни: стратегія управління для виживання та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2236
3. Молодий вчений. Науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2236
4. Адаптивний менеджмент – необхідна умова подальшого розвитку // Гендерний культурний центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.genderculturecentre.org/%EF%BF%BCadaptivniy-menedzhment-neobkhidna/

Давидова Діана Андріївна
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Науковий керівник – доктор екон. наук, доц. Рудаченко О.О.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У сучасних умовах глобальної економіки діджиталізація стала одним із найважливіших чинників розвитку підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності. Впровадження цифрових технологій у всі сфери діяльності підприємства сприяє підвищенню ефективності

управління, оптимізації витрат, покращенню якості продукції та послуг, а також забезпеченню гнучкості в умовах динамічних змін ринку. Поняття «діджиталізація» охоплює комплекс заходів, спрямованих на використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для автоматизації, цифрового обліку та аналізу бізнес-процесів, що включає впровадження систем ERP (управління ресурсами підприємства), CRM (управління взаємовідносинами з клієнтами), хмарних сервісів, штучного інтелекту, технологій Big Data, електронного документообігу та цифрового маркетингу. У результаті підприємства отримують можливість ефективно управляти ресурсами, підвищувати продуктивність праці та швидше приймати управлінські рішення.

Особливої актуальності діджиталізація набула в Україні в умовах воєнного стану, спричиненого повномасштабним вторгненням росії. Війна призвела до руйнування інфраструктури, релокації підприємств, перебоїв у постачанні сировини та втрати частини ринків збуту. В цих умовах цифрові технології стали інструментом виживання бізнесу. Завдяки автоматизації, дистанційним форматам роботи, хмарним рішенням та онлайн-платформам багато українських компаній змогли продовжити функціонування, зберегти клієнтські бази та забезпечити безперервність управління.

Згідно з даними Міністерства цифрової трансформації України [1], у 2023-2024 роках понад 60% підприємств запровадили хоча б один напрям цифрової трансформації. Найпоширенішими є впровадження систем електронного документообігу, CRM-платформ для управління клієнтами, електронної комерції та використання хмарних сервісів для зберігання даних. Діджиталізація сприяє зростанню ефективності, зниженню витрат та забезпечує швидку адаптацію бізнесу до змін зовнішнього середовища.

Важливу роль у розвитку цифрової економіки відіграє держава. Одним із ключових досягнень є створення екосистеми «Дія», яка забезпечує цифрову трансформацію державних послуг і сприяє розвитку підприємництва. Проєкт «Дія.Бізнес» [2] допомагає підприємцям отримати доступ до консультацій, освітніх матеріалів і цифрових сервісів, необхідних для розвитку компаній. Також важливим кроком стало запровадження спеціального правового режиму «Дія.City» [3], який створює сприятливі умови для розвитку IT-індустрії та технологічних стартапів, що є основою процесу діджиталізації в Україні.

Діджиталізація бізнес-процесів забезпечує не лише економічний, але й соціальний ефект. Вона створює нові робочі місця у сфері інформаційних технологій, сприяє розвитку цифрової грамотності населення, підвищує прозорість управлінських процесів і зменшує рівень корупційних ризиків. Використання цифрових інструментів дозволяє підприємствам швидше реагувати на запити клієнтів, підвищувати рівень сервісу та зміцнювати репутацію на ринку.

Однак, процес цифрової трансформації супроводжується і певними викликами. Серед основних проблем – нестача кваліфікованих IT-фахівців, обмежений доступ до фінансування інноваційних проєктів, низький рівень цифрової грамотності персоналу, а також підвищені ризики кіберзагроз. З метою подолання цих проблем держава та бізнес повинні об’єднувати зусилля у сфері цифрової освіти, кібербезпеки та інноваційного розвитку. З економічної точки зору діджиталізація забезпечує низку стратегічних переваг. Згідно з аналітичним звітом Світового банку [4], підприємства, які активно впроваджують цифрові технології, демонструють на 25-30% вищу продуктивність праці та на 15–20% більшу рентабельність у порівнянні з компаніями, які не використовують цифрові рішення. Для українських підприємств це особливо важливо в умовах воєнного часу, коли ефективність кожного ресурсу має вирішальне значення для збереження конкурентних позицій.

Варто відзначити, що цифровізація бізнесу також сприяє розвитку міжнародного партнерства та інтеграції України до європейського цифрового простору. Європейський Союз надає підтримку Україні через програми цифрового розвитку, такі як EU4Digital та Digital Europe, які передбачають фінансування, технічну допомогу та обмін досвідом. Це відкриває

для українських компаній нові можливості виходу на зовнішні ринки, залучення інвестицій і створення спільних інноваційних проєктів.

Отже, діджиталізація бізнес-процесів є сучасним і необхідним інструментом ефективного управління підприємством. Вона дозволяє забезпечити його стійкість, гнучкість, конкурентоспроможність і здатність адаптуватися до викликів зовнішнього середовища. У воєнний час цифрова трансформація перетворилася на важливий чинник виживання українського бізнесу, а у післявоєнний період – стане фундаментом для відновлення та розвитку національної економіки.

Список використаних джерел

1. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний сайт. – URL: https://thedigital.gov.ua (дата звернення: 26.10.2025).
2. Портал для підприємців «Дія.Бізнес». – URL: https://business.diia.gov.ua (дата звернення: 26.10.2025).
3. Проєкт «Дія.City» – інноваційна правова система для IT-бізнесу. – URL: https://city.diia.gov.ua (дата звернення: 26.10.2025).
4. World Bank Group. Digital Transformation and Productivity Report 2024. – URL: https://www.worldbank.org (дата звернення: 26.10.2025).

Долженко Дмитро Олександрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор екон. наук, проф. Гіржева О.М.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Управління аграрним підприємством в сучасних передбачає, що менеджмент орієнтується на ринковий попит та потреби споживачів, на створення виробничих одиниць, що займаються виробництвом нових видів продукції, на які є попит; забезпечення більшої ефективності виробництва та отримання оптимальних результатів за рахунок скорочення до мінімуму витрат; створення таких умов, які забезпечували б керуючому підприємством свободу дій та господарську самостійність, можливість постійно коригувати цілі та завдання, що стоять перед підприємством, залежно від ринкової кон'юнктури та використовувати при прийнятті рішень даних, наявних у сучасній інформаційній базі.

Аграрний менеджмент – це галузь сучасного менеджменту, яка спеціалізується на управлінні суб’єктами аграрного бізнесу, тобто сільськогосподарськими підприємствами та організаціями. Вона охоплює широкий спектр аспектів, пов’язаних із сільським господарством, включаючи виробництво продукції, управління ресурсами, фінансове планування, маркетинг, технологічний розвиток, управління персоналом тощо [1].

До найбільш поширених та актуальних методів управління аграрним підприємством можна віднести:

1. Організаційно-правові методи – реалізуються шляхом розробки та прийняття нормативних актів, постанов та інструкцій, наказів та інструкцій та носять наказний характер.

2. Адміністративні методи – їх основна відмінність від організаційних та нормативних методів полягає в тому, що вони спрямовані на сприяння контролю за певною якістю процесу управління.

3. Економічні методи – засновані на реалізації загальних законів економічного розвитку та включають заходи впливу, спрямовані на раціональне використання всього економічного потенціалу сільських районів з метою максимізації ефективності виробничого процесу.

4. Соціально-психологічні методи полягають у досягненні необхідної ефективності шляхом морального стимулювання конкретних підрядників, відрізняються демократичністю та гласністю управлінських процесів, доведенням та роз’ясненням до всіх виконавців загальносистемних цілей та завдань, дотриманням корпоративної культури.

Технологія та організація аграрного виробництва, його розміщення та спеціалізація, вміння оптимально маневрувати існуючими ресурсами та технологіями, що використовуються в умовах непередбачених змін впливу клімату та інших природних факторів на відтворювальний процес вимагають відповідних змін. Наявна система ризиків також має бути врахована повною мірою. При цьому виникає необхідність ризик-менеджменту, що дозволяє домагатися погашення, попередження, зменшення сукупності ризиків, які несприятливо впливають на відтворювальні процеси та сприяють підвищенню шансів на те, щоб отримати високий підприємницький дохід.

Для менеджерів аграрного підприємства дуже важливим є не тільки гарне знання технології, техніки та виробничих процесів, але й уміння керувати людьми, володіння «технологією» управління ними.

Менеджер-управлінець повинен виконувати такі функції:

підвищувати обсяги продажу продукції та послуг, розробляти стратегію за допомогою якої можна досягти оптимального результату;

ставити цілі для співробітників фірми, ставити завдання з точним формулюванням, досяжністю, вимірністю, актуальністю та часом виконання роботи;

делегувати повноваження, що конче необхідно для того, щоб заощадити час керівника, яке він витратив на незначні завдання, стимулювання співробітників комерційної організації;

контролювати виконання співробітниками поставлених перед ними завдань, при неналежному виконанні роботи проводити аналіз ситуації та знаходити найкращі способи вирішення проблем.

Менеджери – це спеціалісти, які забезпечують успіх комерційної діяльності будь-якого підприємства. Талановитий менеджер – це ефективний аналітик, який може аналізувати ситуації, відрізняється далекоглядністю, прораховує наперед кожну дію, оскільки від цього залежить успіх угоди, а отже, і прибуток підприємства, його має поважати колектив та беззаперечно підкорятися, тому вимоги до таких фахівців досить високі.

Застосування моніторингу зовнішніх та внутрішніх факторів організації, переваг та недоліків системи менеджменту в агровиробництві дозволить підвищити результативність методів управління, забезпечити якість, безпеку та ефективність використання матеріальних, фінансових, енергетичних та трудових ресурсів шляхом запровадження нових сучасних інноваційних технологій. Професія менеджера управлінця ніколи не перестане бути актуальною, оскільки торгово-ринкові відносини будуть існувати завжди в найближчому майбутньому, а для організації ефективного аграрного бізнесу, управління виробництвом та отримання максимального прибутку будуть затребувані менеджери-професіонали.

Отже, розвиток менеджменту аграрних підприємств на сучасному етапі не можна уявити без урахування існуючих проблем агровиробництва, забезпечення безпеки інноваційних технологій, потреб у кваліфікованих кадрах, дотримання принципів якості та безпеки виробленої безпеки продукції, рівноправної та мотивованої політики у системі управління виробництвом.

Список використаних джерел

1. Особливості менеджменту в аграрному бізнесі України [Електронний ресурс] / Ірина Кирилюк, Олексій Лютий // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Економічні науки. – 2023. – Т. 27, № 3/4. – С. 68-83.

Дьявіл Даніл Артемович, Пахомова Ірина Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Ткачова С.С.

УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ КОМПАНІЇ

Приклад ефективного управління сталим розвитком демонструє компанія Auchan Україна, яка є складовою міжнародної мультиформатної корпорації Auchan Holding, заснованої 1961 року у Франції. Сьогодні корпорація представлена у 17 країнах Європи, Азії та Африки, є 11-м світовим дистриб'ютором продуктів харчування та 35-м роботодавцем у світі. Auchan управляє більше 2 тис. магазинів різних форматів та електронної комерції, в яких працює близько 180 тис. співробітників. Auchan прагне задовольнити усі потреби омніканальних споживачів, які турбуються про свій добробут та здоров'я. Метою корпорації є зміна життя людей на краще, пропонуючи якісні, здорові та локальні продукти і ретельно підбираючи усі товари та послуги. В якості своїх найважливіших цінностей Auchan визначає довіру, відкритість та досконалість [1].

Україна стала 12-ю країною, де французька корпорація у 2008 році відкрила свої гіпермаркети. Auchan є найбільшим французьким роботодавцем в Україні, в його підприємствах працює близько 4 000 співробітників та пропонується більше, ніж 200 різних професій. Станом на початок 2024 року, мережа компанії в Україні налічувала 41 точку продажу, у тому числі: 21 гіпермаркет, 16 магазинів Ашан біля дому Pick up point, 4 магазини ультра наближеності «Мій Ашан» [2].

Необхідно відмітити, що сталий розвиток офіційно є частиною стратегії Auchan на міжнародному рівні з середини 2021 року. Компанія Auchan Україна є соціально та екологічно відповідальним бізнесом. У 2021 році вона стала членом Глобального договору ООН та зобов'язалась дотримуватись таких принципів, як: захист прав людини, трудові відносини, охорона навколишнього середовища, боротьба з корупцією. У стратегії компанії Auchan Україна сталий розвиток є наскрізним важелем, який в подальшому планується інтегрувати в усі пріоритетні напрямки діяльності. Співробітники компанії почуваються вмотивованими, оскільки їх залучають до участі у всіх соціальних та екологічних проєктах.

Повномасштабна російська агресія проти України вплинула на реалізацію програм сталого розвитку на локальному рівні – в компанії Auchan Україна, а також на глобальному рівні – у материнській компанії Auchan Holding. Менеджментом компаній було використано важливі ключові новації. Так, на локальному рівні це: створення Благодійного Фонду для допомоги співробітникам та їхнім родинам – Фонд "Auchan з тобою"; створення робочої групи з координації та надання гуманітарної допомоги населенню та Збройним Силам України; координація та розподіл гуманітарної допомоги співробітникам Auchan Україна від Auchan з інших країн. 27 співробітників та їх родини отримали матеріальну допомогу на понад 11 млн. грн. на ремонт або відбудову житла, на лікування травм, загибель через війну. На глобальному рівні менеджментом використано такі новації, як: гуманітарна місія підтримки населення України, а також співробітників «Auchan Україна» іншими країнами Auchan; Auchan, як загально визнаний в Україні візіонер у сфері працевлаштування осіб з інвалідністю, продовжив підтримувати розвиток політики D&I (за допомогою заходів: Тиждень «Інклюзивності та Різноманіття» у межах ініціативи першої леді "Бізнес без бар'єрів", проєкт "Створюючи нове майбутнє"); безпеку співробітників та клієнтів визначено, як пріоритет компанії під час війни: компанія не звільняла співробітників, не зменшувала штат та не скорочувала виплати, продовжувала програму «Підтримане працевлаштування» [3].

Щодо екологічної складової сталого розвитку Auchan Україна виділила для себе блок «Клімат», до складу якого входять програми: зменшення харчового марнотратства, зменшення пластику, зменшення викидів CO2 та ін. Компанія валідувала дорожню кліматичну карту і саме 2022 рік мав стати початком активного розвитку цього напрямку. Війна внесла свої

корективи, але тепер компанія ще більше переконана, що сталий розвиток не втратив своєї актуальності [4].

Результати реалізації програм сталого розвитку компанія Auchan Україна подає у щорічних звітах із корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) [2; 5; 6]. Така звітність розширює розуміння про діяльність компанії, додає прозорості та допомагає будувати більш тісні стосунки з усіма стейхолдерами, демонструючи високий рівень відповідальності компанії. Необхідно відмітити, що компанія Auchan Україна почала робити таку звітність однією з перших у ритейлі та посідає лідерські позиції щодо управління сталим розвитком.

Список використаних джерел

1. Auchan Україна. Офіційний сайт. URL: https://auchan.ua/ua (дата звернення: 27.10.2025).
2. Звіт з корпоративної соціальної відповідальності Ашан 2023. URL: https://lnk.ua/R4aMB0n4J (дата звернення: 27.10.2025).
3. Auchan Україна: врятувати країну та вберегти планету від зміни клімату – ось наші пріоритети на 2022 рік. URL: https://lnk.ua/1V9kpGO4g (дата звернення: 27.10.2025).
4. Зміна клімату під час війни: як Auchan Україна реалізує цілі сталого розвитку. URL: https://lnk.ua/aVp92jgND (дата звернення: 27.10.2025).
5. Звіт з корпоративної соціальної відповідальності Ашан 2021. URL: https://lnk.ua/k4x9mBkey (дата звернення: 27.10.2025).
6. Звіт з корпоративної соціальної відповідальності Ашан 2022. URL: https://lnk.ua/AVMmXGdVo (дата звернення: 27.10.2025).

Кайда Єгор Віталійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ

Упродовж останніх років українські організації працюють у режимі підвищеної невизначеності: воєнні ризики, волатильність ланцюгів постачання, швидка зміна регуляцій, кадрова міграція та цифрова трансформація, що відбувається без пауз. За таких умов традиційні «план-факт» підходи до менеджменту дедалі частіше демонструють затримку реакції, тоді як перевагу отримують адаптивні моделі управління, що спираються на короткі цикли прийняття рішень, прозору метрику цілей і узгодженість команд. Мета цієї публікації – окреслити практичний набір інструментів адаптивного менеджменту для технічних організацій (інтеграційні IT-проекти, виробничі та інжинірингові підрозділи), які одночасно мають підтримувати операційну стійкість і здатність до інновацій.

1. Принципи адаптивного управління. Адаптивний менеджмент базується на трьох взаємопов’язаних принципах: (а) короткі зворотні зв’язки замість довгих етапів; (б) явні припущення в кожній ініціативі з їхнім регулярним тестуванням; (в) пріоритезація на основі цінності та ризику. У технічних організаціях це реалізується через квартальні (OKR) і двотижневі (Sprint) цикли, де стратегічні результати декомпозуються до вимірюваних ключових показників, а гіпотези щодо ефекту змін перевіряються A/B-експериментами, пілотами або контрольними запусками. Критичною умовою є розділення «цілей-результатів» (outcomes) і «виходів-робіт» (outputs): наради та звітність мають оцінювати прогрес щодо очікуваних результатів для клієнта/користувача, а не лише закриття задач.

2. Операційна стійкість через стандарти і мінімальні вимоги. Під час високої турбулентності надмірна регламентація гальмує зміни, але відсутність «мінімальних вимог» породжує хаос. Збалансований підхід – визначити набір незнижуваних стандартів (Minimum Operating Standards): політики доступу і безпеки, контроль версій та релізів, критерії «готово» (DoD), резервне копіювання й відновлення, єдині шаблони технічної документації. Усе інше –

поле для локальних експериментів команд. Такий «двоїстий» режим (жорстке ядро + гнучка периферія) дозволяє тримати якість і швидкість одночасно.

3. Уніфікована модель пріоритезації. Щоб швидко переключати ресурси, організації потребують прозорих правил вибору ініціатив. Практичним є скоринг «Цінність × Ймовірність × Терміновість ÷ Затрати», доповнений оцінкою ризиків і залежностей. Візуалізація у форматі портфеля (2×2: «висока/низька цінність» × «високі/низькі зусилля») дає спільну картину для менеджменту й команд, зменшуючи конфлікти між підрозділами. Рішення фіксуються в єдиному реєстрі ініціатив, що дозволяє відслідковувати історію змін пріоритетів і пост-фактум вчитися на помилках.

4. Короткі цикли прийняття рішень і метрики якості. Скорочення «ідей-до-цінності» можливе лише за наявності оперативних показників – для продукту (активація, утримання, час до цінності), для процесу (Lead Time, Cycle Time, пропускна спроможність), для якості (дефекти на одиницю, частка повернень), для фінансів (маржинальний внесок, ROI ініціатив). Важливо уникнути «театру метрик»: кожна метрика має прив'язуватися до рішення (яке управлінське питання вона знімає) і мати порогові значення для тригерів дій. Наприклад, якщо Cycle Time перевищує поріг у 20%, автоматично запускається аналіз вузьких місць (bottleneck review) та план покращень на наступний спринт.

5. Управління ризиками як безперервна практика. Реєстр ризиків оновлюється щоспринту: ідентифікація, оцінка впливу/ймовірності, план реагування (запобігання, пом'якшення, перенесення, прийняття), власник ризику, дата перегляду. Для технічних систем доцільно поєднувати FMEA/FTA з операційними «чек-листами готовності» перед релізами або змінами інфраструктури. Окремо виділяється «ризик персоналу» – план резервування компетенцій і заміщення ключових ролей, внутрішні міні-курси, бібліотека знань.

6. Комунікація і узгодженість. Узгодженість забезпечують три рівні артефактів: (1) візія і карта цілей (на півроку/рік), (2) тактичні плани (квартал/спринт) з явними залежностями, (3) операційні стандарти (DoR/DoD, дефініції, шаблони). Наради структуруються як «каскад»: щотижневий портфель-рев'ю (керівництво), планування і рев'ю спринта (команди), щоденні стендапи (операційний рівень). Комунікаційні ризики (шум, асиметрія інформації, конфлікт очікувань) знімаються через єдиний глосарій термінів і протоколи рішень.

7. Технологічний контур адаптивності. У більшості технічних організацій ядром цифрової дисципліни є зв'язка: система управління завданнями/портфелем (напр., Jira), репозиторії коду/конфігурацій, CI/CD, система документування (Confluence), ERP/CRM для фінансово-операційного обліку та обміну даними з контрагентами. Ключ до швидкої адаптації – мінімізувати «ручні містки» (експорт/імпорт, копіпаст) і встановити подієву інтеграцію (webhooks, шини даних), щоби метрики формувалися автоматично, а управлінські сигнали надходили без затримки.

8. Організаційний дизайн: автономія в межах рамок. Структура має підтримувати швидкість навчання. Ефективною є модель «мультидисциплінарних команд», які володіють результатом end-to-end. Вона передбачає автономію у виборі інструментів (у межах стандартів), відповідальність за метрики результатів і прозорість рішень. Кросфункціональні гільдії/спільноти практик допомагають вирівнювати стандарти й поширювати інновації між командами без бюрократії.

9. Культура навчання і зворотного зв'язку. Adaptive менеджмент не працює без культури безпечних експериментів і післядії (after-action review). Нормалізуються короткі ретро-цикли: «що задумували – що зробили – що дізнались – що змінюємо». Помилки трактуються як інвестиція в знання, якщо з них створено артефакт (стаття в базі знань, чек-лист, шаблон). Система заохочень зсувається з індивідуальних виходів на колективні результати й внесок у навчання організації.

10. Висновки. Адаптивний менеджмент – це не набір модних практик, а дисципліна коротких циклів, явних припущень, мінімальних стандартів та прозорих метрик. Для технічних організацій України в умовах довготривалої невизначеності він забезпечує керовану

швидкість змін і операційну стійкість. Запропонований інструментарій – уніфікована пріоритезація, портфель-огляди, реєстри ризиків, мінімальні стандарти, інтегрована технологічна платформа і культура навчання – формує практичний каркас, який можна масштабувати від невеликої команди до холдингової структури.

Список використаних джерел

1. Drucker P. Management Challenges for the 21st Century. New York: HarperBusiness, 1999.
2. Mintzberg H. Managing. San Francisco: Berrett-Koehler, 2009.
3. ISO 9001:2015 Quality management systems – Requirements.
4. Kerzner H. Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling. 12th ed. Wiley, 2017.
5. Edmondson A. The Fearless Organization: Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth. Wiley, 2019.
6. Humble J., Farley D., Kim G., Wilson A. Continuous Delivery: Reliable Software Releases through Build, Test, and Deployment Automation. Addison-Wesley, 2011.

Кобцева Руслана Романівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – доктор екон. наук, проф. Гіржева О.М.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Значне зростання промислового виробництва у світі та а екстенсивне використання природних ресурсів уже сьогодні зумовлюють очевидні загрози розвитку людства. Шляхи подолання таких загроз вкладено в концепції сталого розвитку, основною ідеєю якої є забезпечення такого розвитку, при якому задоволення потреб теперішнього покоління відбувається без шкоди майбутнім [1].

Сталий розвиток – це концепція, що складається з трьох основних складових: екологічна, соціальна та економічна, всі перелічені тісно взаємопов'язані між собою, основна їх мета – збалансоване задоволення потреб без шкоди для довкілля та отримання максимального економічного ефекту.

Принцип захисту навколишнього середовища передбачає грамотне ставлення до природи, підприємство має мінімізувати екологічні збитки, ефективно використовувати ресурси та керувати відходами без шкоди для навколишнього середовища.

Принцип турботи про співробітників та суспільство характеризується високою соціальною відповідальністю перед співробітниками підприємства, бізнес-партнерами, а також споживачами. Тут важливо створювати справедливе та прозоре виробниче середовище.

Принцип відповідального корпоративного управління означає високу якість керування компанією. Критерії оцінки: прозорість звітності, заходи щодо зниження ризиків виникнення корупції, рівень зарплат, відносини з контрагентами.

Головною метою запровадження сталого розвитку агропідприємств є забезпечення продовольчої безпеки у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Методи сталого агровиробництва також допомагають:

- зберігати родючість ґрунту та підвищувати біорізноманіття екосистем;
- покращувати екологічні умови та запобігати забруднення навколишнього середовища;
- знижувати споживання невідновлюваних ресурсів (наприклад, видобувного палива);
- підтримувати економічний розвиток сільських регіонів;
- покращувати якість життя та права фермерів у цілому;
- підвищувати екологічну свідомість та відповідальність населення нашої планети.

Досягнення сталого розвитку агропідприємств передбачає інтегроване рішення фінансово-економічних, соціально-культурних і технолого-екологічних проблем аграрного

підприємств, яке неможливо забезпечити лише за рахунок галузевих ресурсів, яких недостатньо навіть для вирішення поточних виробничих завдань.

Підвищення економічної ефективності розвитку та конкурентоспроможності агровиробництва тісно пов'язане з розвитком науки, що забезпечує розробку інноваційних підходів, впровадження ефективних технологій та вдосконалення організації виробництва, що є основою формування фондозберігаючої інтенсифікації. виробництва. Стратегія інтенсифікації передбачає збільшення витрат на виробництво, які окупаються більш ефективним та економічним використанням виробничих ресурсів, та має охоплювати можливі зміни аграрної спеціалізації, структури землекористування та виробництва агропродукції.

На основі інноваційного підходу можливо досягнення сталого розвитку агровиробництва у більш стислий термін, порівняно з іншими можливими сценаріями. При цьому відрізняється і якість реалізації аграрного потенціалу територій, також забезпечується високий технологічний рівень виробництва та створюється основа для подальшого розвитку галузі.

У разі переважання фондозберігаючих чинників інтенсифікації агровиробництва, впровадження високоефективних, високоточних, ресурсозберігаючих технологій, на базі високопродуктивної техніки можливе забезпечення значного підвищення продуктивності праці та зниження витрат матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції агропідприємств.

Забезпечення сталого розвитку агропідприємств, у відповідності з сучасними економічним умовам, неможливе без підвищення частки інноваційної складової.

Однією з першочергових завдань є необхідність розвитку інноваційної інфраструктури, покликаної прискорити процеси просування наукових досягнень у виробництво, підвищити результативність за рахунок забезпечення масштабності та високої економічної ефективності їх застосування.

Отже, врахування цих важливих факторів забезпечення сталого розвитку агропідприємств дозволить створити умови для більш ефективного фінансування виробництва агропродукції, здатного в повному обсязі задовольнити потреби внутрішнього та зовнішнього ринку в конкурентоспроможній продукції високої якості та продуктів їх переробки; досягнення високих показників економічної ефективність виробництва; технічного переозброєння та освоєння високоефективних технологій виробництва та переробки агропродукції.

Список використаних джерел

1. Лема О. І., Матковський О. А., Коваль О. Р., Сярий І. В. Сталий розвиток аграрних підприємств в Україні. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2023. № 2 (9). С. 289–296. DOI: https://doi.org/10.23939/smeu2023.02.289.

Корецький Михайло Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

РОЛЬ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

В умовах глобалізованої економіки та четвертої промислової революції, коли рутинні технічні завдання все частіше автоматизуються, на ринку праці відбувається фундаментальний зсув у бік гнучких навичок (soft skills). Згідно зі звітом World Economic Forum, критичне мислення, креативність та вміння керувати людьми стабільно посідають провідні місця у списку найбільш затребуваних компетенцій. У цьому контексті ефективна комунікація перестає бути лише допоміжним інструментом і перетворюється на стрижневу

компетенцію, що є фундаментом для розвитку лідерського потенціалу майбутніх менеджерів. Сучасний лідер – це не авторитарний керівник, а візіонер, ментор і фасилітатор, чия ефективність прямо залежить від здатності будувати довіру, надихати команду та створювати середовище для відкритого діалогу.

Ключовим психологічним підґрунтям комунікативної майстерності лідера є емоційний інтелект (EQ), концептуалізований Деніелом Гоулманом. Саме EQ, що охоплює самосвідомість, саморегуляцію, емпатію та соціальні навички, дозволяє менеджеру не просто передавати інформацію, а й розуміти емоційний стан співробітників, адекватно реагувати на приховані сигнали та запобігати конфліктам ще на етапі їх зародження. Лідер з високим EQ здатен надавати конструктивний зворотний зв'язок, що не демотивує, а стимулює до розвитку, та адаптувати свій стиль спілкування до конкретної ситуації та індивідуальних особливостей членів команди. Таким чином, комунікація стає інструментом не маніпуляції, а впливу, заснованого на емпатії та взаємоповазі.

Цифрова трансформація бізнес-процесів та поширення гібридних і віддалених форматів роботи ставлять перед майбутніми менеджерами нові комунікативні виклики. З одного боку, зростає роль асинхронної письмової комунікації (електронні листи, месенджери, таск-менеджери), що вимагає максимальної чіткості, структурованості та лаконічності думки. З іншого боку, під час віртуальних зустрічей втрачається значна частина невербальних сигналів, що ускладнює "зчитування" реальної атмосфери в команді. Майбутній лідер повинен володіти навичками цифрового етикету, вміти ефективно модерувати онлайн-дискусії, підтримувати залученість віддалених співробітників та свідомо створювати віртуальні простори для неформального спілкування, що компенсує відсутність особистих контактів в офісі.

Усвідомлюючи цю проблематику, сучасні заклади вищої освіти мають переглянути підходи до підготовки менеджерів, інтегруючи розвиток комунікативних навичок безпосередньо в освітній процес. Традиційних лекцій та семінарів недостатньо. Необхідно впроваджувати інтерактивні формати навчання: вирішення бізнес-кейсів, командні проєкти, дебатні клуби, симуляції управлінських нарад та переговорів. Важливу роль відіграє студентське самоврядування, яке є унікальним полігоном для відпрацювання навичок публічних виступів, аргументації своєї позиції, ведення дискусій таорганізаційної роботи. Саме через таку практико-орієнтовану діяльність теоретичні знання з менеджменту перетворюються на стійкі практичні компетенції.

Отже, можна зробити висновок, що формування комунікативної компетенції є стратегічним пріоритетом у підготовці менеджерів нового покоління. Це комплексний процес, що виходить за межі вивчення теорії та вимагає розвитку емоційного інтелекту, опанування інструментів цифрової комунікації та постійного застосування навичок на практиці. Успішний менеджер майбутнього – це, перш за все, майстерний комунікатор, здатний об'єднувати людей, транслювати цінності та вести команду до амбітних цілей в умовах постійної невизначеності. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку та валідацію комплексної моделі оцінки комунікативної компетентності випускників управлінських спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ : Віват, 2021. 544 с.
2. Кінан К. Ефективне спілкування. Київ : Знання, 2007. 92 с.
3. Кові С. Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. 3-тє вид. Харків : Клуб Сімейного
2. Дозвілля, 2019. 384 с.
3. The Future of Jobs Report 2023. World Economic Forum. URL: https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2023/ (дата звернення: 14.10.2025).
4. Northouse P. G. Leadership: Theory and Practice. 9th ed. Sage Publications, 2021. 528 p.

Кропивко Ілля Валентинович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасних умовах глобалізації, технологічного прогресу та високої конкуренції менеджмент відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку підприємств. Ефективна система управління визначає конкурентні переваги, інноваційність і можливість стратегічного зростання організації. Проте сучасні підприємства, зокрема в Україні, стикаються з низкою проблем, які ускладнюють реалізацію ефективного менеджменту.

Однією з головних проблем є відсутність стратегічного підходу до управління. На багатьох українських підприємствах переважає так званий «стихійний менеджмент», коли управлінські рішення приймаються інтуїтивно, без глибокого аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища. Багато керівників орієнтуються виключно на короткострокові цілі, що знижує конкурентоспроможність бізнесу та не дає можливості здійснювати довгострокове планування. У той час як у розвинених країнах стратегічний менеджмент давно є основою корпоративного управління, в Україні він часто зводиться до формального написання планів, які не виконуються.

Суттєвою проблемою є й неефективність організаційних структур. Підприємства, які зберегли застарілу ієрархічну систему управління з великою кількістю адміністративних рівнів, стикаються з низькою гнучкістю, повільністю прийняття рішень та нестачею відповідальності серед працівників. У сучасних ринкових умовах ефективними є адаптивні структури управління, які ґрунтуються на делегуванні повноважень, командній роботі та принципах самоорганізації. Однак цей підхід впроваджують ще далеко не всі українські компанії.

Наступною важливою проблемою менеджменту є стан управління персоналом. Людський капітал сьогодні визнано ключовим ресурсом підприємства, проте далеко не всі організації приділяють достатню увагу мотивації працівників. Низькі зарплати, відсутність програм кар’єрного розвитку, слабка корпоративна культура та нехтування системою нематеріальної мотивації призводять до плинності кадрів і зниження продуктивності. Яскравим прикладом ефективного управління персоналом є міжнародні компанії Google, Microsoft, Toyota, які активно інвестують у розвиток своїх працівників. В Україні позитивно виділяються такі компанії, як «Нова пошта» та «Rozetka», які застосовують сучасні HR-технології, створюють комфортні умови праці та розбудовують сильні корпоративні культури. Важливим напрямом розвитку менеджменту є цифровізація управлінських процесів. Впровадження інновацій сприяє зниженню витрат, оптимізації бізнес-процесів, швидкому аналізу даних і підвищенню ефективності комунікації в організації. В Україні одним із лідерів цифрової трансформації є АТ КБ «ПриватБанк», який першим запровадив систему дистанційного банківського обслуговування та створив мобільний додаток «Приват24», що повністю змінив підхід до обслуговування клієнтів. Проте великий відсоток підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, не використовують сучасні CRM-, ERP- та аналітичні системи через брак фінансування, низький рівень цифрових компетенцій і відсутність кваліфікованих управлінців. Крім того, значною проблемою залишається низький рівень інноваційної активності підприємств. В Україні менеджмент часто спрямований лише на забезпечення операційної діяльності, а не на пошук нових можливостей і розвиток конкурентних переваг. Багато компаній не інвестують у наукові дослідження, модернізацію технологій і впровадження нових управлінських методів, таких як Agile, Lean Management, TQM, Scrum, що давно застосовуються у світі. Причиною цього є як економічні труднощі, так і слабка управлінська культура. Особливо гостро проблеми менеджменту проявилися в

Україні в умовах війни. Частина підприємств була зруйнована або вимушено припинила діяльність.

Тому перед менеджментом постали завдання збереження бізнесу, швидкої релокації виробництва, адаптації логістичних процесів та підтримання командної роботи в умовах невизначеності. Виклики воєнного часу показали, що сучасним підприємствам потрібні не лише менеджери-адміністратори, а й антикризові лідери, здатні приймати відповідальні рішення, діяти швидко та брати на себе ризики.

Вирішення проблем менеджменту можливе за умови впровадження системних змін. Насамперед слід підвищити професійний рівень управлінців, розвивати стратегічне мислення, впроваджувати сучасні управлінські технології та цифрові інструменти. Підприємствам необхідно посилювати роботу з персоналом, упроваджувати програми мотивації, забезпечувати можливості для кар'єрного та професійного зростання співробітників. Важливим напрямом є розвиток корпоративної культури, командної роботи та лідерства. Організаціям слід активно впроваджувати інноваційний менеджмент і цифрові рішення, адаптувати світовий досвід до українських реалій.

Таким чином, система менеджменту потребує модернізації відповідно до викликів сучасності. Успішний розвиток підприємств в Україні можливий лише за умови підвищення ефективності управління, впровадження інновацій, розвитку людського капіталу та використання новітніх технологій. Менеджмент має трансформуватися з адміністративної функції у стратегічний інструмент розвитку, орієнтований на результат, інновації та конкурентоспроможність у глобальному економічному просторі.

Список використаних джерел

1. Drucker P. Management Challenges for the 21st Century. – Harper Business, 1999.
2. Mintzberg H. The Nature of Managerial Work. – Harper & Row, 1973.
3. Robbins S. Organizational Behavior. – Pearson Education, 2019.
4. Офіційний сайт Міністерства економіки України – https://www.me.gov.ua/
5. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України – https://thedigital.gov.ua/
6. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» – https://privatbank.ua/
7. Огійчук М.Ф. Менеджмент: навчальний посібник. – Київ, 2021.
8. Портер М. Конкурентна стратегія. – Кембридж, 2004.

Міхнєва Поліна Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.

ЕТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДОВІРА В УМОВАХ КРИЗИ

Зараз, в умовах політичних, економічних, екологічних та соціальних проблем, ефективне лідерство є опорою для побудови успішного бізнесу, перетворюючись на головний важіль управління. Складні, непередбачувані ситуації вимагають від лідера не просто ефективності, а й далекоглядного стратегічного мислення, непохитної етичної позиції та здатності налагодити скоординовану роботу всієї системи [1, с. 5]. Можна сказати, що лідер у кризові часи виконує багатогранну функцію: він є і координатором процесу подолання кризи, і джерелом моральних орієнтирів, і ключовою фігурою для згуртування команди.

Відхилення від етичних норм у поведінці лідера негативно впливає на соціально-психологічний стан команди, знижує рівень лояльності та залученості співробітників, що, своєю чергою, послаблює конкурентоспроможність та репутаційний капітал організації [2, с. 234]. Тому успішні лідери приймають управлінські рішення, керуючись не лише прагматичними інтересами компанії, але й моральними нормами. Це включає чесність у взаємодії зі співробітниками, партнерами, клієнтами та суспільством загалом. Прозорість у

керуванні вимагає відкритої комунікації, надання правдивої інформації про діяльність організації, а також готовності визнавати помилки й брати відповідальність за наслідки своїх рішень. Такий підхід сприяє формуванню довіри до лідера та компанії, що набуває особливої ваги в періоди кризи, коли репутаційний капітал може стати ключовим активом [3, с. 90].

Сьогоднішні проблеми, такі як збройні протистояння, кліматичні зміни та технологічні прориви, висувають до керівників підвищені вимоги щодо їхньої пристосованості та вміння оперативно знаходити дієві рішення. Лідер, здатний до адаптації, швидко коригує плани, заохочує колектив до спільного розв'язання проблем, впроваджує новаторство та бере до уваги думки всіх зацікавлених осіб. Така спритність дає змогу не тільки утриматися в непростих обставинах, а й відкривати нові перспективи для прогресу підприємства, не забуваючи про соціальну відповідальність та людські принципи [3, с. 91].

Також, для існування бізнесу в період кризи, керівник повинен враховувати екологічні, соціальні та економічні наслідки своєї діяльності, формувати чітке та натхненне бачення майбутнього, яке допоможе створити навколо нього суспільство зі спільною метою, одночасно спрямовуючи процеси розвитку відповідно до сучасних викликів та можливостей. Мотиваційні кампанії, публічні виступи та активна взаємодія з молодим поколінням і громадськими організаціями сприяють виникненню нових концепцій, підтримують прогресивні підходи та заохочують позитивні зрушення в суспільстві, націлені на зростання та покращення добробуту.

Варто прагнути не лише до короткострокового прибутку, а й до сталого розвитку компанії, враховуючи інтереси майбутніх поколінь. Це передбачає впровадження екологічно чистих технологій, розвиток партнерських відносин з громадами, інвестиції в освіту та соціальні проєкти. Розробка стратегії з урахуванням ідей сталого розвитку дозволяє компаніям успішно працювати, незважаючи на загальну мінливість ситуації у світі.

Важливим елементом управлінської комунікації також є зворотний зв'язок, який дозволяє оцінити, наскільки успішно відбувається спілкування з персоналом. Для цього можна використовувати опитування, аналіз соціальних настроїв та врахування критики чи пропозицій щодо покращення управлінських рішень. Подібний метод не тільки зміцнює довіру, але і сприяє побудові взаємовигідної співпраці між людьми та структурами управління [4, с. 638].

У класичному дослідженні Браун, Тревіньо та Гаррісон запропонували 10-бальну шкалу для вимірювання того, як підлеглі оцінюють етичну поведінку свого керівника. Наприклад: «Мій керівник піклується про найкращі інтереси співробітників», «Керівник обговорює з нами етичні цінності чи моральні дилеми». Надійність цієї шкали (α Кронбаха) часто оцінюється як дуже висока – близько 0,94.

Ця шкала застосовується шляхом опитування співробітників/членів команди – вони вказують рівень згоди з кожним пунктом. Це вимірює «сприйняте етичне лідерство» (тобто, наскільки співробітники бачать керівника як етичну людину).

У менеджменті цей інструмент корисний, оскільки він може виявити «розрив» між заявленими цінностями лідера та тим, як вони сприймаються на практиці в організації. [4, с. 636].

Отже, можна сказати, що етичне та стратегічне лідерство підвищує довіру, згуртованість і конкурентоспроможність організації, а розроблені інструменти оцінки можуть допомогти виявити розрив між цінностями лідера і практикою.

Список використаних джерел

1. Варипаєв, О., Байрамова О., Сільвестрова О. Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб’єктності в процесах пізнання. Філософія та управління. Київ: ГО "Східноєвропейська спілка вчених", 2025 Вип. 2(6). С. 1-10 https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.2.02

2. Моісєєва Н. І., Варипаєв О. М. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів в галузі професійного навчання. Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення: матеріали X Міжнародної науково–практичної конференції ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут». Запоріжжя: ФОП Однорог Т.В., 2025. С. 233-235 https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/f66e3a88-133b-492b-a49b-9500d5d12629 /content
3. Дорофєєв О. В., Христенко К. І. Результативне лідерство в публічній сфері: систематизація та огляд основних складників. Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Публічне управління та адміністрування». 2024. № 2. С. 86–94. URL: https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2024.2.10
4. Zappalà S., Toscano F. The Ethical Leadership Scale (ELS): italian adaptation and exploration of the nomological network in a health care setting. Journal of nursing management. 2020. Т. 28, № 3. С. 634–642. URL: https://doi.org/10.1111/jonm.12967

Німенко Нікіта Володимирович
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Науковий керівник – доктор екон. наук, доц. Рудаченко О.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Стрімка цифровізація суспільства та економіки радикально змінила логіку створення і захоплення цінності, переорієнтувавши підприємницькі практики у бік мережевих взаємодій, даних та автоматизації. Інтернет-бізнес за своєю природою інтегрує канали комунікації, продажів і підтримки, спираючись на масштабовану інфраструктуру та стандартизовані протоколи обміну, що забезпечують зниження транзакційних витрат і прискорюють інновації. У цифровій економіці дані постають як нематеріальний актив, від якого залежить точність прийняття рішень, якість персоналізації та швидкість адаптації до коливань попиту. Розбудова інтернет-бізнесу вимагає узгоджених процесів збору, зберігання та оброблення інформації, дотримання вимог приватності, а також використання інструментів аналітики для виявлення причинно-наслідкових зв'язків у поведінці споживачів. Ключовим організаційним принципом стає модульність: продукт, платформа й операційні сервіси проектуються як слабко зв'язані компоненти, що дає змогу швидко змінювати окремі функції, перевіряти гіпотези та обмежувати ризики. Такий підхід гармонійно поєднується з гнучкими методологіями управління розробкою та маркетингом, де короткі ітерації, експерименти й перевірка інкрементальності приводів стимулюють кероване зростання [1].

Сутність інтернет-бізнесу доцільно розглядати через ланку цінності «залучення – активація – утримання – монетизація – рекомендації». У кожній ланці використовуються інструменти цифрового маркетингу, CRM та продуктової аналітики: пошукова оптимізація, контентні стратегії, таргетована реклама, партнерські програми, комунікації в соціальних мережах, тригерні кампанії та тести варіантів інтерфейсу. Значна частина інтернет-бізнесів має риси платформ: вони зводять разом різні сторони ринку – виробників і споживачів, надавачів і користувачів послуг – та керують правилами взаємодії між ними. У такій архітектурі мережеві ефекти стають критичним механізмом зростання: зі збільшенням кількості учасників цінність платформи підвищується, посилюючи бар'єри відтоку та підвищуючи стійкість виручки. Типологія бізнес-моделей охоплює транзакційні формати інтернет-торгівлі та маркетплейсів, підпискові сервіси та контентні платформи, рекламні та data-орієнтовані рішення, а також гібриди з елементами freemium.

Вибір моделі зумовлюється еластичністю попиту, інтенсивністю конкуренції, структурою витрат на залучення, життєвим циклом продукту й силою мережевих ефектів. Перехід між моделями відбувається по мірі зміни стратегічних пріоритетів і зрілості ринку.

Організаційна побудова інтернет-бізнесу передбачає чітке розділення рівнів: клієнтський досвід (веб та мобільні інтерфейси), платформений шар, куди входять: каталоги, пошук, рекомендації, платежі, управління замовленнями, робота з даними, а також операційна [2]. Цінова інженерія та монетизація набувають характеру керованих експериментів: перевіряються варіанти пакування, довші білінгові періоди, регіональна диференціація, комбінації передплати з транзакційними платежами, а також пороги безкоштовності й обмеження за ресурсами. Рішення щодо ціни приймаються з огляду на довічну цінність клієнта, строк окупності інвестицій у канали та вплив на ліквідність попиту.

Маркетингові інструменти в цифровому середовищі вимагають суворої аналітики. Моделі атрибуції розмежовують внесок каналів, тоді як інкрементальний підхід дозволяє відокремити справжній ефект від шуму. Когортний аналіз розкриває закономірності утримання й монетизації, тоді як тестування гіпотез у продуктах і креативах допомагає підтримувати стабільну якість воронки на всіх етапах шляху користувача. Правові вимоги стосуються захисту персональних даних, електронних платежів і споживацьких прав, а також інтелектуальної власності та конкурентної поведінки на цифрових ринках. Дотримання міжнародних та локальних стандартів, зокрема вимог приватності та інформаційної безпеки, знижує регуляторні ризики і створює основу для довіри між учасниками ринку. Етичний вимір охоплює прозорість і пояснюваність алгоритмів, недискримінаційність моделей рекомендацій та відповідальне ставлення до даних користувачів. Підприємства вибудовують внутрішні політики щодо обмеження упереджень у даних, мінімізації збору надлишкової інформації та впроваджують механізми контролю доступу, щоб забезпечити баланс між персоналізацією і приватністю [3]. Стійкість інтернет-бізнесу формується як поєднання технологічної надійності, диверсифікації трафіку та зменшення залежності від окремих платформ чи постачальників. Резервні сценарії, бекапи, моніторинг, захист від збоїв і кіберзагроз, а також дисципліна витрат у хмарному середовищі дають можливість підтримувати рівень сервісу за мінливих зовнішніх умов. Система показників поєднує лідируючі та відстаючі метрики. Узгодження KPI з етапом розвитку продукту та стратегією дозволяє зосередити ресурси на ділянках найбільшого мультиплікативного ефекту. Поступ інтернет-бізнесу в умовах цифрової економіки визначається здатністю організації накопичувати та капіталізувати знання про користувачів, будувати масштабовані процеси та швидко реагувати на зміни в середовищі.

Список використаних джерел

1. Is Your Company Ready for a Digital Future? // MIT Sloan Management Review : веб-сайт. – URL: https://sloanreview.mit.edu/article/is-your-company-ready-for-a-digital-future/ (дата звернення: 26.10.2025).
2. What Is Ecommerce? Guide To Selling Online (2025) // Shopify : веб-сайт. – URL: https://www.shopify.com/id/blog/what-is-ecommerce (дата звернення: 26.10.2025).
3. Pricing experiments: A guide for businesses // Stripe : веб-сайт. – URL: https://stripe.com/en-ro/resources/more/pricing-experiments (дата звернення: 26.10.2025).

Онац Ігор Ярославович, Балог Дмитро Іванович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Ткачова С.С.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВЕТЕРАНСЬКОГО КОНСАЛТИНГУ В УКРАЇНІ

Допомога ветеранам в Україні стала необхідною з 2014 року. Одним з напрямів такої допомоги є організація ветеранських просторів. На сайті Міністерства у справах ветеранів України подано інформацію про досвід створення ветеранських просторів у Рівненській (Громадська організація «Обласна ветеранська спілка учасників АТО Рівненщини»), Одеській (Громадська організація «Ветеранс ХАБ ОДЕСА»), Миколаївській (Комунальна установа «Міський центр підтримки внутрішньо переміщених осіб та ветеранів АТО»), Житомирській

(Громадська спілка «Дім ветерана») областях [1]. За штатом працівників зрозуміло, що вказані ветеранські простори переважно надають юридичні та психологічні послуги.

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну перелік питань щодо допомоги ветеранам значно розширився. Постала необхідність створення ветеранських просторів нового формату з унікальним напрямом консультування, який, за нашим трактуванням, можна визначити як ветеранський консалтинг. Прикладом закладу нового формату є Комунальний заклад «Ветеранський простір «Вдома» Закарпатської обласної ради. Заклад створено за ідеєю, яка виникла у Руслана Пишки та його побратимів ще на фронті. Колишній військовослужбовець Збройних Сил України та Сил Спеціальних Операцій Збройних Сил України від початку повномасштабної війни до кінця 2023 року, Руслан Пишка сьогодні є директором закладу. Комунальний заклад створено наприкінці 2023 року з метою забезпечення спілкування «рівних з рівними» на основі принципу, що той, хто пройшов війну, найкраще розуміє побратима, який повертається з фронту, чи його родину. Ініціатива покликана стати містком, який скорочує дистанцію між ветераном і владою, допомагає налагодити діалог [2]. «ВДОМА» - це простір для соціального захисту та надання соціальних послуг учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та їх родинам, тим, хто повернувся з полону, сім'ям загиблих, а також родинам зниклих безвісти за особливих обставин.

Комунальний заклад Закарпатської обласної ради «Ветеранський простір «Вдома» активно розширюється, на сьогодні має 12 філій в області, найбільша з яких знаходиться в Ужгороді. У кожному районі області представлено фахівці із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Станом на травень 2025 р., у штаті закладу працює понад 50 фахівців із супроводу, які допомагають ветеранам та їхнім родинам під час переходу від військової служби до цивільного життя. Серед основних напрямів діяльності фахівців закладу – організація взаємодії із закладами охорони здоров'я, соціального захисту, РТЦК та СП, ЦНАП; закладами освіти, центрами зайнятості; органами місцевої влади та місцевого самоврядування; благодійними фондами, волонтерськими організаціями, релігійними об'єднаннями. Діяльність фахівців із супроводу складається з таких етапів, як: налагодження безпосереднього контакту; оцінка потреб ветерана шляхом опитування та/або анкетування; збір та систематизація актуальних проблем; визначення шляхів вирішення потреб; реалізація визначеної потреби; постійний соціальний супровід. Ветеранський простір «Вдома» має вагомі результати роботи. Так, за час існування закладу, станом на ІІІ квартал 2025 р.: взято в роботу понад 2000 заяв щодо супроводу ветеранів війни та осіб певних категорій; надано понад 6000 інформаційних консультацій щодо сприяння організаційному вирішенню питань з надання правової, соціальної, психологічної допомоги; проведено понад 1500 консультацій з питань зайнятості, зокрема з отримання грантової підтримки на розвиток підприємницьких ініціатив; здійснено понад 4000 заходів з підтримки та надання послуг; проведено понад 800 консультацій щодо забезпечення житлом, земельними ділянками та надання допомоги в оформленні документів; здійснено понад 800 заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та участі у спортивних змаганнях; понад 3600 разів забезпечено супровід в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності, зокрема під час надання допомоги в оформленні документів; за напрямом інформаційно-просвітницької роботи проведено 7500 заходів. Досвід створення та розвитку Ветеранського простору «Вдома» свідчить про унікальність його діяльності, яка полягає у наданні широкого переліку послуг на безоплатній основі з можливістю їх розширення за потребами; створенні ветеранського простору на поєднанні державної та громадської діяльності; наданні послуг фахівцями із супроводу, які самі є ветеранами; у необхідності постійного навчання фахівців. Ветеранський простір «Вдома» активно співпрацює з органами державної влади, впливаючи на формування державної політики [3]. Держава регулює організаційні питання щодо створення ветеранських просторів [4]. Приклад закарпатського

«Ветеранського простору «Вдома» вже надихнув на створення подібних ініціатив в інших регіонах України.

Список використаних джерел

1. Міністерство у справах ветеранів України. Ветеранські простори. URL: https://mva.gov.ua/category/69-veteranski-prostori (дата звернення: 23.10.2025).
2. Ветеранський простір «Вдома»: підтримка для тих, хто пройшов війну. URL: ttps://karpat-telehraf.net/veteranskyj-prostir-vdoma-pidtrymka-dlya-tyh-hto-projshov-vijnu/ (дата звернення: 23.10.2025).
3. Представники ветеранського простору «ВДОМА» взяли участь у зустрічі із заступницею керівника Офісу Президента України Іриною Верещук. URL: https://lnk.ua/pVJqB29eP (дата звернення: 23.10.2025).
4. Наказ від 05.06.2024 № 168 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення та функціонування ветеранських просторів. URL: https://mva.gov.ua/veteranam/zagalna-informatsiya (дата звернення: 23.10.2025).

П’янов Сергій Валерійович
Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Коробцова Д.В.

ДИСТАНЦІЙНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКЦІОНЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Останні роки стали періодом глибоких змін у корпоративному середовищі України. Війна, нестабільність економіки та прискорена цифровізація змусили бізнес адаптуватися до нових умов управління. Звичні для акціонерних товариств форми організації зборів поступово відходять у минуле. На зміну приходять дистанційні формати, що поєднують технологічні рішення та нові підходи до корпоративного менеджменту. Закон України «Про акціонерні товариства» у новій редакції [1] закріпив правові основи сучасного управління акціонерними товариствами. Це стало важливим кроком до формування цифрової корпоративної культури, де взаємодія між акціонерами, наглядовою радою та менеджментом відбувається не лише офлайн, а й онлайн. Водночас у процесі впровадження дистанційних форматів особливо важливо зберігати баланс між технологічною ефективністю та принципами корпоративної етики, визначеними у Кодексі корпоративного управління НКЦПФР [2].

Розвиток цифрових технологій створив нові можливості для корпоративного менеджменту. Онлайн-комунікації, електронне голосування та верифікація учасників через депозитарні системи суттєво змінили логіку управління акціонерними товариствами. Сьогодні участь акціонера у загальних зборах не обмежується фізичною присутністю. Цифрові платформи дозволяють брати участь у голосуванні, переглядати порядок денний та ухвалювати рішення дистанційно. Такі зміни не лише підвищують ефективність, а й формують нову культуру управління. Вона базується на прозорості, доступності та відповідальності. Дистанційні формати поступово стають стандартом корпоративного життя. Це відповідає світовим тенденціям та одночасно сприяє розвитку українського фондового ринку, який потребує модернізації управлінських підходів.

Дистанційні загальні збори акціонерів - це не лише технологічне нововведення. Це результат поступового удосконалення корпоративного законодавства. Основу цього процесу становить Закон України «Про акціонерні товариства» [1], який визначив загальні правила організації управління та участі акціонерів у прийнятті рішень. Рішення НКЦПФР № 236 від 06.03.2023 р. [3] та № 595 від 02.06.2023 р. [4] деталізували процедуру скликання, проведення та фіксації результатів дистанційних зборів. Документи визначають порядок ідентифікації акціонерів, вимоги до інформаційних систем та гарантії захисту даних. Це дозволяє уникати суперечок щодо легітимності голосування.

Окремої уваги заслуговує принцип прозорості, передбачений Кодексом корпоративного управління [2]. Він підкреслює, що модернізація корпоративного менеджменту має відбуватися не лише шляхом впровадження технологій, а й через підвищення довіри між учасниками ринку. Саме тому розвиток дистанційних зборів - це не просто технічне оновлення, а новий етап у становленні корпоративної культури.

Перехід до дистанційного формату надав бізнесу реальні переваги. Скоротилися організаційні витрати, зменшився вплив людського чинника, а процес ухвалення рішень став швидшим. Для акціонерів це - можливість брати участь у зборах без географічних чи часових обмежень. Такі збори стали особливо актуальними під час війни, коли питання мобільності залишаються складними.

Проте існують і виклики. Деякі товариства стикаються з низьким рівнем цифрової грамотності учасників, технічними збоями або недовірою до електронних процедур. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу - від навчання персоналу до оновлення внутрішніх положень товариств. Попри складнощі, тенденція очевидна: дистанційні збори перетворюються на норму корпоративного управління. Вони сприяють модернізації менеджменту, підвищують інституційну спроможність компаній та зміцнюють довіру інвесторів до ринку капіталу.

Висновки. Дистанційні загальні збори стали важливим етапом цифрової трансформації корпоративного управління в Україні. Вони поєднали законодавчі новації, технологічні можливості та нову управлінську культуру. Наявність відповідної нормативної бази забезпечує правову визначеність та підвищує ефективність корпоративних рішень. Подальший розвиток цього інструменту залежить від готовності акціонерних товариств навчатися, впроваджувати інновації та підтримувати довіру акціонерів. Саме довіра стає головним показником зрілості корпоративного середовища, у якому дистанційні збори більше не виняток, а природна форма управління.

Список використаних джерел

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 лип. 2022 р. № 2465-IX [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text (дата звернення: 19.10.2025)
2. Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації: НКЦПФР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/documents/kodeks-korporatyvnoho-upravlinnia-kliuchovi-vymohy-i-rekomendatsii/ (дата звернення: 19.10.2025)
3. Про затвердження Порядку скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерного товариства: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06.03.2023 р. № 236. - [Електронний ресурс]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23#Text (дата звернення: 19.10.2025)
4. Про затвердження Порядку скликання та проведення електронних загальних зборів акціонерного товариства: Рішення НКЦПФР від 02.06.2023 р. № 595. - [Електронний ресурс]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595863-23#Text (дата звернення: 19.10.2025)

Романовський Віталій Станіславович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.

ЛІДЕРСТВО І КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Сучасне суспільство характеризується високим рівнем динамізму, глобалізаційними процесами, цифровою трансформацією та зростанням конкуренції на всіх рівнях

господарської діяльності. За таких умов особливої актуальності набувають питання розвитку ефективного менеджменту, який спроможний забезпечити стабільність і конкурентоспроможність організацій. Одними з ключових чинників ефективного управління виступають лідерство та корпоративна культура, оскільки саме вони формують ціннісні орієнтири, поведінкові стандарти та рівень мотивації персоналу.

Лідерство у сучасному менеджменті розглядається не лише як здатність впливати на підлеглих, а як комплексна управлінська компетенція, що поєднує стратегічне мислення, емоційний інтелект і комунікаційні навички. Класичні праці Б. Басса [1] та Дж. Бернса [2] визначили концепцію трансформаційного лідерства, яке базується на натхненні, індивідуальній підтримці та спільному баченні розвитку. Саме такі лідери сприяють зростанню довіри, залученості персоналу та підвищенню інноваційного потенціалу організації. Корпоративна культура, у свою чергу, створює соціально-психологічне середовище, у межах якого реалізується лідерський потенціал. За визначенням Едгара Шейна [3], корпоративна культура – це сукупність базових припущень, яких дотримуються члени організації, що формують стиль управління, комунікації та прийняття рішень. Відповідно до моделі Г. Хофстеде [4] (Hofstede, 2001), національні та організаційні цінності впливають на структуру управління, дистанцію влади й рівень колективізму, що визначає характер відносин у колективі.

Сучасні дослідження [5, 6] підкреслюють, що ефективне лідерство не може існувати без підтримуючої корпоративної культури, а культура, у свою чергу, потребує активного лідерського управління для свого розвитку. У сучасному менеджменті особливе місце посідають лідери-новатори – керівники, здатні мислити стратегічно, бачити перспективу розвитку й ініціювати зміни, спрямовані на підвищення ефективності організації. Такі лідери не лише впроваджують інноваційні технології чи нові управлінські інструменти, а й створюють сприятливе середовище для креативності, самореалізації працівників і розвитку команди. Вони поєднують риси трансформаційного лідерства із рисами підприємницького лідерства, формуючи культуру відкритості, довіри та гнучкості. Лідери-новатори активно підтримують горизонтальні комунікації, делегують повноваження, мотивують співробітників на пошук нових рішень і не бояться експериментів. Їхня діяльність сприяє формуванню адаптивної корпоративної культури, яка здатна ефективно реагувати на зовнішні виклики, ринкові зміни й кризові ситуації.

За спостереженнями сучасних дослідників, саме лідери-новатори здатні поєднати стратегічне бачення із людяністю, технологічні інновації – з етичними принципами, а прагнення до результату – із турботою про команду. У практиці українських підприємств це проявляється у розвитку соціально відповідального бізнесу, створенні систем безперервного навчання, цифрових платформ для комунікації та внутрішніх стартапів.

Світовим прикладом є Сатья Наделла, генеральний директор корпорації Microsoft, який трансформував корпоративну культуру компанії від моделі внутрішньої конкуренції до культури співпраці, навчання та взаємоповаги. Такий підхід забезпечив підвищення інноваційності та значне зростання капіталізації компанії. Ілон Маск (Tesla, SpaceX) є прикладом лідера-візіонера, який поєднує технологічні інновації з культурою експериментів, швидких рішень і спільної відповідальності. У сфері соціально орієнтованого менеджменту Пол Полман, колишній CEO Unilever, довів, що впровадження принципів сталого розвитку може поєднувати економічну ефективність із суспільною користю.

В Україні яскравими прикладами є Андрій Федорів (Fedoriv Group), який побудував культуру креативності, відкритості та професійного зростання, та Ярослава Гресь (Gres Todorchuk PR Agency), котра реалізує принципи етичного, соціально відповідального бізнесу. Компанії SoftServe і Grammarly демонструють, як корпоративна культура довіри, гнучкості та підтримки персоналу сприяє глобальному успіху українських IT-команд.

Таким чином, лідери-новатори – це не лише агенти змін, а й архітектори нової корпоративної культури, що базується на інноваційності, співпраці та взаємній довірі. Вони

задають тон організаційному розвитку, перетворюючи культуру компанії на стратегічний ресурс ефективного менеджменту.

Отже, взаємозв'язок лідерства і корпоративної культури визначає не лише рівень управлінської ефективності, але й довгострокову життєздатність організації. Лідерство і корпоративна культура виступають взаємодоповнюючими чинниками ефективного менеджменту. Їхня інтеграція формує основу для сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та соціальної відповідальності організації.

Список використаних джерел

1. Bass B.M. Leadership and Performance Beyond Expectations / B.M.Bass. – New York: Free Press, 1985. – 328 p https://doi.org/10.1016/0090-2616(85)90028-2
2. Burns J.M. Leadership / J.M. Burns. – New York. Harper & Row, 1978. – 175 p
3. Schein E. H. Organizational culture and leadership. San Francisco : Jossey-Bass, 1985. 358 p
4. Hofstede, G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations. SAGE, Thousand Oaks, London, New Delhi, 2001 https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2103805
5. Robbins S. P., Judge T. A. Organizational behavior. 13th ed. Upper Saddle River : Pearson, 2020. 282 p.
6. Kotter J. P. Leading change: Why transformation efforts fail. Harvard Business Review. 2012. March-April, Vol. 73, iss. 2. P. 59-67.

Романченко Дмитро Ігорович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному динамічному світі, що характеризується високою швидкістю змін, глобалізацією, технологічною трансформацією та невизначеністю, роль менеджменту та адміністрування в суспільстві стає особливо значущою. Організації – як комерційні, так і державні чи громадські – стикаються з новими вимогами до ефективного управління, адаптації до зовнішнього середовища та реалізації сталого розвитку. Водночас зростає кількість системних проблем, які впливають на якість управлінських рішень і адекватність адміністрування. У цьому контексті доцільно виділити ключові актуальні проблеми менеджменту та адміністрування, їх причини, прояви та можливі шляхи подолання.

Невизначеність і швидкі зміни. Одна з центральних проблем – це висока невизначеність зовнішнього середовища: геополітичні кризи, пандемії, економічна нестабільність, технологічні прориви та зміни очікувань стейкхолдерів. Менеджерам і адміністраторам важко прогнозувати довгостроково, адаптуватися до нових моделей бізнесу і управління, швидко реагувати на зміни. Це породжує потребу в гнучких організаційних структурах і адаптивному управлінні.

Цифровізація та технологічні трансформації. Друга проблема пов'язана з інтеграцією цифрових технологій, автоматизацією, штучним інтелектом, великими даними. Хоча ці тренди відкривають нові можливості для підвищення ефективності й інновацій, вони також створюють виклики: потреба в нових компетенціях, управління змінами, кібербезпека, ризики втрати конфіденційної інформації та етичні питання. Як зазначено в роботі, цифрова трансформація суттєво впливає на здатність соціальних інновацій.

Управління людськими ресурсами в нових умовах. Менеджмент персоналу стикається з такими викликами: зміна форм праці (віддалена робота, гібридні моделі), недостатня мотивація та залученість працівників, потреба у безперервному навчанні й розвитку компетенцій, боротьба за таланти. Крім того, адміністрування організацій часто недооцінює роль культури, лідерства і підвищення рівня довіри в команді.

Сталий розвиток, соціальна відповідальність і екологічний менеджмент. Третя проблема – це інтеграція принципів сталого розвитку в діяльність організацій і державного управління. У сучасних умовах виникає потреба координувати економічні, соціальні та екологічні цілі. Наприклад, впровадження систем екологічного менеджменту стає критично важливим. Водночас адміністрування потребує нових підходів до регулювання, контролю та стимулювання таких систем.

Публічне адміністрування та управління трансформаціями. У сфері публічного управління – ще одна площина проблем: реформи, бюрократія, корупція, нестача прозорості, слабкі механізми контролю й підзвітності. Адміністрування у державному секторі має адаптуватися до вимог цифрового уряду (e-government), участі громадян (participatory governance) і забезпечення інституційної спроможності.

Причини проблем. Посилення глобалізації й конкуренції: організації вимушені швидко реагувати, виходити на міжнародні ринки, адаптуватися до культурних та регуляторних різниць. Прискорення технологічного розвитку, який змінює бізнес-моделі, структури управління, канал взаємодії зі стейкхолдерами. Демографічні зміни, очікування поколінь Y, Z: нові підходи до праці, життєвих пріоритетів, балансу між роботою та особистим життям.Екологічні виклики й суспільно-економічна нерівність, які висувають нові вимоги до відповідальності й прозорості управління.Інституційна слабкість: державні та громадські організації часто мають застарілі механізми управління, недостатню цифровізацію й низьку ефективність адміністрування.

Наслідки. Зниження конкурентоспроможності організацій через неспроможність адаптуватися до змін. Втрата кадрів та потенціалу через поганий менеджмент і немодернізовану систему адміністрування. Екологічні і соціальні ризики, які можуть призвести до репутаційних та фінансових втрат. У державному секторі – недостатня ефективність надання послуг, зниження довіри громадськості, посилення соціальних конфліктів.

Шляхи вирішення й рекомендації. Розвиток гнучких організаційних структур (flat-структури, проєктні команди), щоб підвищити адаптивність і швидкість реакції.Інвестиції в цифрову трансформацію: навчання персоналу, інтеграція технологій, створення кібербезпекового середовища.Формування культури безперервного навчання і інновацій: підтримка внутрішніх стартапів, мотивація працівників, лідерство змін.Впровадження систем сталого управління: екологічні, соціальні та управлінські критерії повинні стати частиною корпоративної або державної стратегії.Посилення інституційної спроможності у державному управлінні: модернізація адміністративних процедур, підвищення прозорості, розвиток електронного урядування, участь громадян.Партнерство між бізнесом, державою і громадянським суспільством: спільні проєкти, обмін знаннями, зовнішній контроль і аудити ефективності.

Висновок. Менеджмент і адміністрування в сучасному суспільстві перебувають під впливом численних викликів: технологічних, соціальних, екологічних, інституційних. Успішне подолання цих проблем вимагає системного підходу, інновацій, адаптивності та відповідального управління. Від компетентності менеджерів і адміністраторів залежить не лише доля конкретної організації, але і потенціал розвитку суспільства в цілому. Саме тому тема «Актуальні проблеми менеджменту і адміністрування» є надзвичайно важливою для наукового та практичного обговорення сьогодні.

Список використаних джерел

1. Менеджмент і адміністрування в сучасному суспільстві: проблеми та перспективи (Вернигора В. В., Варипаєв О. М.). Доступно онлайн: https://repo.btu.kharkov.ua//handle/123456789/18937

2. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки (Матеріали конференції, 2021). Доступно онлайн: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42219/1/ZBIRNIK_2021_1_%D1%87..pdf
3. Perspectives on Management in Conditions of Modern Challenges (Поплавська Ж.В. та ін.). Доступно онлайн: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2021-06/Zbirnyk.pdf
4. Конференція «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в сучасних глобалізаційних процесах». Державний податковий університет, 25 березня 2025 р. https://dpu.edu.ua/novyny-kafedry-menedzhmentu-ta-publichnoho-upravlinnia/vidbulasia-vseukrainska-naukovo-praktychna-onlain-konferentsiia-aktualni-problemy-menedzhmentu-ta-publichnoho-upravlinnia-v-suchasnykh-hlobalizatsiinykh-protsesakh

СЕКЦІЯ. УКРАЇНСЬКА МОВА: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Алексієнко Олег Вадимович
Херсонська державна морська академія
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Вступ. Постановка проблеми. У сучасному світі питання національної безпеки набуває все більш комплексного характеру, охоплюючи не лише військову та економічну, а й культурну, інформаційну й мовну сфери. Українська мова в цьому контексті постає не просто засобом комунікації, а фундаментальним чинником державотворення, духовної єдності та консолідації суспільства. Її роль у формуванні національної ідентичності, забезпеченні інформаційної безпеки й стійкості держави є визначальною. Мета роботи: висвітлення ролі української мови як одного з ключових чинників національної безпеки, що забезпечує стабільність суспільства, культурну самобутність та інформаційну незалежність держави.

Виклад основного матеріалу. Мова – це не лише засіб спілкування, а й носій колективної пам’яті, культури, традицій і світоглядних орієнтирів. Саме через мову відбувається передача цінностей, моделей мислення та уявлень про добро, справедливість, гідність. Втрата або послаблення позицій національної мови неминуче призводить до ерозії ідентичності та ослаблення соціальної згуртованості. Українська мова має виняткове значення для зміцнення національної єдності. Єдність мовного простору створює спільне інформаційне середовище, у якому громадяни мислять і діють у межах спільних цінностей. Саме тому підтримка державної мови є не лише культурним або освітнім питанням, а питанням безпеки – фактором, що визначає стійкість держави до зовнішнього впливу, дезінформації чи маніпуляцій. Мовна політика, спрямована на розвиток української мови в освіті, науці, медіа, культурі та публічній сфері, є важливою складовою стратегії національної безпеки. У сучасних умовах повномасштабної війни мова перетворюється на інструмент протидії пропаганді та деструктивним інформаційним потокам. Вона виступає елементом «м’якої сили», здатним об’єднувати суспільство навколо спільних ідеалів і сприяти формуванню позитивного міжнародного іміджу України. Зміцнення позицій української мови також безпосередньо пов’язане з утвердженням державності. Вона є символом суверенітету та гарантією незалежності у культурному й духовному сенсі. Будь-яке послаблення правового статусу української мови може стати загрозою національній безпеці, адже інформаційний простір без чіткої мовної ідентичності стає вразливим до зовнішніх впливів. Збереження та розвиток української мови мають відбуватися не лише через законодавчі ініціативи, а й через свідомий вибір громадян. Використання державної мови у повсякденному житті є проявом громадянської позиції, відповідальності та лояльності до своєї країни.

Висновки. Українська мова є одним із найважливіших чинників національної безпеки, адже через неї формується суспільна єдність, інформаційна стійкість і культурна незалежність держави. Вона є водночас засобом комунікації, носієм ідентичності та стратегічним ресурсом державотворення. Підтримка, розвиток і популяризація української мови мають розглядатися як пріоритетне завдання державної політики, спрямованої на зміцнення безпеки, стабільності та конкурентоспроможності України у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Масенко Л. Т. Українська мова як фактор національної безпеки. Наукові записки НаУКМА. Мова і суспільство. 2016. Випуск 2. С. 5-15. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/11413 (дата звернення: 03.11.2025)

2. Чеховська М. М., Шлапаченко В. М. Мова як чинник національної безпеки. Держава та регіони. Серія: Право. 2018. №3(61). С. 39-46. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2018/9.pdf (дата звернення: 03.11.2025)
3. Степико М. Т. Загальноукраїнська ідентичність – головний об'єкт гібридної війни Росії проти України. Аналітична записка. 2017. С. 1-11. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/identychnist-26c0e.pdf (дата звернення: 03.11.2025)
4. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава»: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 17.07.2019 №596-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-%D1%80#Text (дата звернення: 03.11.2025)
5. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Українська мова як чинник національної безпеки. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2023. Т. 34(73), №1. С. 150-154. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/21.pdf (дата звернення: 03.11.2025)
6. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 №2704-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 03.11.2025)

Астахова Любава Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

АНГЛІЦИЗМИ: ЗАСМІЧЕННЯ МОВИ АБО ЇЇ РІЗНОБАРВ'Я?

Роками українська мова проходила випробування часом та політикою, приймала виклики та з честю проходила їх і формувала свою неповторну вимову та звучання, та сьогодення приносить свої випробування. З початком глобалізації в кожну мову світу почали входити так звані англіцизми – запозиченні слова та вислови з англійської мови. Вони потрапляють в словник через культуру, мас-медіа, технології та бізнес, іноді заміняючи природні відповідники. Не оминуло це явище і українську мову. Зараз нікого не здивуєш такими словами як комп'ютер, сервіс, онлайн, стартап, хоча насправді вони не притаманні нашому діалекту і увійшли в розмову у XX столітті.

Розрізняють декілька видів англіцизмів за ступенем пристосування до української: повністю засвоєні – пристосовані до української фонетики, граматики та орфографії (футбол, менеджер, бізнес, клуб, лідер) , частково засвоєні – зберігають іноземну вимову або правопис (лайк, тренд, хештег), неасимільовані, – використовуються переважно в оригінальній формі, часто у сфері ІТ або медіа (update, chat, Wi-fi).

Це відбувається, тому що словам потрібен час на використання в іншому середовищі. Спочатку вживається оригінальне слово, потім його українізують.

Найкраще англіцизми запам'ятовує та вживає молодь XXI століття, оскільки покоління зумерів і міленіалів є активними користувачами соціальних мереж, де вони мають прямий доступ до зарубіжних платформ та спілкування з іноземними контент-мейкерами . Саме вони принесли в український діалект слова крінж, вайб, хейт, флекс, мем та ін.

При такому активному користуванні англіцизмами виникає питання – добре чи погано, що наша мова активно зазнає такого впливу? З одного боку, вони роблять мову динамічнішою та ближчою до міжнародного контексту. З іншого – інколи витісняють українські відповідники. У будь-якому разі знати їхнє значення та вміти доречно використовувати – корисна навичка для кожного. Мовознавці наголошують, що запозичення слів з іноземних мов – це природний процес, який не лише збагачує лексичний запас певної мови, а й дозволяє точніше описувати навколишній світ. Проблема виникає тоді, коли відбувається

зловживання запозиченнями, що у випадку з англійською мовою є досить поширеним явищем. Однак, у зв'язку зі стрімким технологічним прогресом ми постійно потребуємо нових слів, які, не встигнувши розвинутися в українській мові, просто запозичуються в оригіналі. Також досить часто це пов'язано із бажанням авторів звучати модно, відчувати приналежність до сучасного прогресу. Вживання іноземних запозичень залежить і від потреби мовця вирізнитися, продемонструвати ерудицію та навички володіння іноземною мовою. Крім того, не менш вагомим чинником є так звана «мовна економія» серед носіїв мови, наприклад, вживання таких слів, як шопер, замість сумка для покупок, фідбек – замість зворотний зв'язок, відгук, лайфхак – замість порада, хитрість, фейк – замість брехня, неправдива інформація тощо. Вживання англіцизмів часто сприймається як ознака освіченості, сучасності, «просунутого» мислення.

Попри очевидні переваги, надмірне вживання англіцизмів має і негативні наслідки. Найбільша проблема полягає у засміченні мови. Коли іншомовні слова без потреби замінюють українські, мова поступово втрачає свою самобутність. Наприклад, слова івент, лук, перформанс часто вживаються там, де можна сказати «подія», «образ», «виступ». Ще одна проблема – неоднозначне розуміння нових запозичень. Не всі носії української мови добре знають англійську, тому часте вживання іншомовних слів може ускладнювати спілкування. Крім того, англіцизми можуть витісняти питомо українську лексику, що призводить до втрати мовної ідентичності. Коли молоде покоління частіше каже лайкнути замість «вподобати» або хейтити замість «ненавидіти», мова поступово втрачає свою природну звучність.

Отже, вживання англіцизмів має як переваги, так і недоліки. З одного боку, воно відображає розвиток суспільства, відкритість до світу і технологічний прогрес. З іншого – становить загрозу для мовної чистоти та національної ідентичності. Найкраще рішення – золота середина: уживати англіцизми лише тоді, коли вони справді потрібні, і водночас розвивати власні українські слова. Тоді наша мова залишатиметься сучасною, але не втратить свого обличчя.

Список використаних джерел

1. https://greenforest.com.ua/journal/read/populiarni-anhlitsyzmy-v-ukrainskii-movi
2. https://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/646/686

Баштрюк Нікіта Романович, Шибанов Ілля Сергійович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. техн. наук, доц. Журило Д.Ю.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ

Термін – це спосіб спілкування інженерів та спеціалістів в окремо взятій галузі знань. Звичайно, це слово, або словосполучення повинно вступати в системні зв'язки з іншими словами та словосполученнями вибраної галузі [1, с. 1444]. Інколи, найпоширеніші терміни стають загальновживаними словами, тобто, перестають бути термінами….

Питання термінотворення є одними з найактуальніших у сучасній науці, привертаючи увагу як філологів, так і представників технічних галузей. Витоки дослідження цього процесу сягають майже 160 років, але інтерес до нього залишається і, ймовірно, триватиме в майбутньому. Особливим аспектом цього питання є створення назв для жіночих професій. На жаль, ця тема досі недостатньо вивчена сучасними дослідниками, хоча вона надзвичайно актуальна в умовах підвищеної уваги до гендерної рівності, яка стала невід'ємною характеристикою сучасного суспільства.

Історично, в Російській імперії роль жінки здебільшого обмежувалася домашнім господарством, доглядом за дітьми та підтримкою чоловіка, який був основним джерелом доходів. У багатьох випадках жінок ідентифікували через посади чи звання їхніх чоловіків.

Відповідно, рука об руку йшли: генерал і генеральша, мельник і мельничиха, професор і професорша, купець і купчиха.

Зі зміною часу та падінням імперії ситуація почала змінюватися – жінки отримали право працювати, здобули рівні права з чоловіками, змогли голосувати, служити в армії, займатися наукою і навіть підкорювати космос. Проте виявилося, що в багатьох мовах бракувало термінів для позначення їхніх професій. Традиційно професійні назви мали виключно чоловічий рід, тому доводилося уточнювати: лікар-жінка, шофер-жінка або викладач-жінка.

Були спроби створити специфічні фемінітиви, такі як вчителька чи курсистка. Але багато з таких слів набули зневажливого відтінку. Жінки часто працювали не гірше за чоловіків, але гідних назв для їхніх професій так і не з'явилося. Порівняння термінів підтверджує проблему. Якщо визначити жінку, наприклад, як «красуня – вчителька» та «краля – вчителька», в якому випадку буде більше шани цій самій жінці? Звичайно, в першому. А у другому випадку назва явно має напіввульгарний смисл.

У підсумку формувалася парадоксальна ситуація: жінок в певних професійних сферах ставало більше, ніж чоловіків (завдяки втратам чоловіків в озброєних конфліктах, або у зв'язку з природною перевагою в різних галузях промисловості чи науки, культури, медицини), але назви цих професій або були відсутніми, або не викликали поваги.

Разом з тим, історично у мові завжди існували назви, які позначали жінок відповідно до їхньої ролі чи статі: богиня, графиня, герцогиня. У новітній українській мові на початку XXI століття відбувся справжній прорив: почали активно формувати і впроваджувати назви жіночих професій. З'явилися такі терміни, як історикиня, професорка, геологиня, металургиня тощо.

Звісно, багато хто з жителів україни зустрів ці нововведення зі скепсисом чи навіть агресією. Але така реакція типова для будь-яких змін: люди часто сприймають нове як щось зайве чи непотрібне.

Таким чином, українські філологи стали першими на пострадянському просторі, хто взявся за вирішення цього завдання, яке роками залишалося нерозв'язаним. У російській та білоруській мовах найближчих аналогів фемінітивам досі немає. Водночас жінки цих країн теж активно працюють у різних сферах – від бізнесу до медицини і від поліції до викладання. Для деяких професій на пострадянському просторі широко використовують запозичені слова на кшталт бізнес-леді чи бізнесвумен, однак переважна кількість людей продовжують застосовувати стару звичну систему уточнення «жінка-лікар», «жінка-водій». Це свідчить про необхідність якнайскорішого більшого визнання та пошани до праці жінок [2].

Чимала кількість термінів в технічній українській мові часто є кальками з англійської чи російської, і це подекуди призводить до курйозів. Наприклад, фраза: «Козаки дивилися на мапу» . Але чи могла існувати мапа у ті часи? Звісно, ні, адже це калька від сучасного англійського «map». Подібні приклади є і в технічній термінології: російська «юбка» перекладається як «спідниця», але в словосполученні «юбка поршня» замість логічного «поршнева спідниця» використовують саме калькований термін «юбка поршня».

А термінологічний конфлікт між «кругом» та «окружністю»? В українській мові вони трактуються однаково – «коло», хоча означають зовсім різні речі: перший – геометричну фігуру, а другий – його межу, тобто лінію. І це зовсім не тотожні речі! Правда, подекуди потихеньку з'являється термін «окружність». Але, це знову калька з російської мови. Замінити його на «окольність»? Не можна. Це вже зовсім інше поняття. Отак і виникає закономірне питання: як викладати технічні предмети, якщо відсутня загальноприйнята термінологія?

Попри труднощі, Україна залишається багатонаціональною і неоднорідною. Західні регіони зберігають історичний вплив полонізмів, східні – русизмів. Що поробиш: проживання у прикордонних місцевостях призводить до запозичення іншомовних слів.

Можна зробити простий висновок: формування термінології буде продовжуватись завжди, але має бути під контролем фахівців-мовознавців, а не політиків. Це дозволить уникнути непорозумінь, курйозів і почуття сорому перед нашими нащадками.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Туровська Л. В. Терміни та номени в науково-технічній сфері / Л. В. Туровська // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – Вип. VI. – К.:КНЕУ, 2005. – С. 73-83.
3. Холодний Г.І. До історії організації термінологічної справи на Україні // Вісник Інституту української наукової термінології. – 1928. – Вип. 1. – С. 9-20.

Босняк Єлізавета Миколаївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доктор екон. наук, проф. Моісєєва Н.І.

МОВНА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ

Українська мова – це не лише засіб спілкування, а й основа духовного, культурного та державного буття нації. Саме через мову народ виражає свою історію, ментальність і систему цінностей. У сучасних умовах воєнної агресії проти України мовне питання набуває стратегічного значення, адже мова стає елементом національної безпеки. Молодь, як найактивніша частина суспільства, відіграє вирішальну роль у збереженні та розвитку української мови. Її мовна поведінка, вибір мови спілкування, участь у формуванні культурного простору – це показники рівня мовної свідомості, що визначатимуть обличчя держави в майбутньому.

Поняття мовної свідомості та її роль. Мовна свідомість – це система уявлень, знань і переконань особистості про мову, її значення, функції та місце у житті суспільства. Вона включає як емоційне ставлення до мови, так і практичну готовність користуватися нею у всіх сферах життя. Для українського суспільства, яке переживає процес глибоких соціокультурних змін, формування мовної свідомості молоді є основною утвердження національної ідентичності. Усвідомлене використання української мови у побуті, навчанні, культурі та професійній діяльності свідчить про зрілість громадянської позиції молодої людини.

Мовна свідомість у сучасному молодіжному середовищі. За останні роки спостерігається помітна активізація мовних процесів серед молоді. Зростає кількість студентів і школярів, які свідомо переходять на українську мову у спілкуванні, створюють україномовний контент у соціальних мережах, підтримують українську культуру. Це є прямим наслідком переосмислення власної ідентичності та бажання бути частиною сильного й незалежного суспільства. Водночас залишаються певні виклики: побутовий суржик, вплив російськомовного інформаційного простору, відсутність достатньої кількості якісного контенту для молоді. Такі проблеми знижують рівень мовної культури й вимагають системних рішень з боку держави, освітніх інституцій і громадських організацій.

Формування мовної свідомості молодого покоління. Важливу роль у вихованні мовної свідомості відіграє освітнє середовище. Українська школа й університет повинні не лише навчати нормам мови, а й формувати усвідомлене ставлення до неї як до цінності. Ефективними є інтерактивні форми роботи – дебати, мовні клуби, культурно-просвітницькі заходи, що залучають молодь до активного використання української мови. Не менш важливим є вплив медіа та соціальних мереж. Поширення україномовного контенту, створення молодіжних інформаційних платформ, підтримка блогерів, які популяризують українську, – це інструменти, що сприяють формуванню мовної свідомості через сучасні канали комунікацій.

Висновки. Мовна свідомість молоді – це не лише показник культури чи освіченості, а фундамент державної стійкості та незалежності. Молодь має усвідомлювати, що саме від її мовного вибору залежить майбутнє країни. Говорити українською – означає підтримувати власну ідентичність, демонструвати патріотизм і зміцнювати національну єдність.

Українська мова – це сердце нашої держави, і чим голосніше воно звучатиме серед молодого покоління, тим сильнішою буде Україна завтра.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – Київ: Академія, 2004.
2. Гриценко П.Ю. Українська мова в сучасному світі. – Київ: Інститут мовознавства НАН України, 2016.
3. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «я». – Львів: БаК, 2001.
4. Кочан І.М. Мова як чинник формування національної свідомості молоді. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2018.
5. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української мови. – Київ: ВЦ «Академія», 2007.
6. Скляренко О. Мовна політика і мовна культура в Україні: сучасні тенденції. – Київ: НаУКМА, 2020.
7. Яковенко Н. Історична свідомість і мовна культура українців у XXI столітті. – Київ: Дух і Літера, 2021.

Волков Макар Дмитрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

МОВА В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ США: ІСТОРІЯ, ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧЕННЯ

У тезах розглянуто історичні передумови формування української діаспори у США, основні хвилі еміграції, особливості функціонування української мови в англомовному середовищі та чинники її збереження. Проблема збереження української мови поза межами України набуває особливого значення в умовах глобалізації та асиміляційних процесів. Українська діаспора у США – одна з найчисленніших у світі, тому її мовний досвід є показовим для розуміння стійкості національної ідентичності.

Сьогодні в США проживає від 1 до 1,5 млн українців та осіб українського походження. Найчисельніші громади розташовані у штатах: Нью-Йорк (189 134), Каліфорнія (176 111), Пенсильванія (127 911), Флорида (93 272), Нью-Джерсі (84 578), Іллінойс (78 580), Вашингтон (77 408), Огайо (54 270), Мічиган (49 279), Техас (45 719). Найменші громади - у Вайомінгу (711), Арканзасі (1 471), Міссісіпі (2 039), Вермонті (2 427), Айові (2 906), Алясці (3 001), Оклахомі (3 245), Монтана (3 291).

Українська еміграція до США розпочалася наприкінці XIX ст. й мала переважно соціально-економічні причини: малоземелля, бідність, високі податки. Пізніше міграційні процеси зумовили також політичні фактори – утиски української мови в Російській імперії, поразка визвольних змагань, наслідки Другої світової війни. Виділяють чотири основні хвилі еміграції: трудову (кін. XIX – поч. XX ст.), політичну (міжвоєнну), післявоєнну (1940–1950-ті рр.) та сучасну (після 1991 р.).

Опинившись у англомовному середовищі, українці зіткнулися з ризиком мовної асиміляції. Проте завдяки діяльності громадських і релігійних організацій, преси та освітніх установ вдалося створити умови для функціонування української мови.

Українська мова діаспори поєднує архаїчні, діалектні та запозичені елементи. Характерними є кальки з англійської (напр., черч, стор, ґросері) та збереження західноукраїнських форм (лиш, відси, парубок). Важливою рисою стало збереження

«харківського» правопису 1928 року («скрипниківки»), що стало виявом спротиву радянській мовній політиці та символом культурної автономії. Збереженню мови сприяли українські пресові видання – насамперед газета «Свобода» (з 1893 р.), культурні журнали («Америка», «Наше життя»), релігійні громади, суботні школи та Українська вільна академія наук у США (заснована 1945 р.). Саме ці інституції забезпечували не лише культурну єдність, а й сталість мовних традицій.

Наразі у США функціонує понад 70 українських громадських організацій, близько 50 суботніх шкіл, численні культурні та наукові установи (у тому числі Наукове товариство ім. Т. Шевченка, Українська вільна академія наук, Український науковий інститут Гарварду), а також понад 40 друкованих та електронних мас медіа й локальні українські радіостанції, що забезпечують збереження мови, культури та національної ідентичності.

У наступних поколіннях рівень володіння українською мовою знижувався: від активного використання першими емігрантами до пасивного знання у третіх четвертих поколіннях. Незважаючи на це, українська залишалася мовою духовного і культурного самовираження громади. Українська мова в діаспорі США стала важливим чинником збереження національної ідентичності. Вона зберегла архаїчні риси, елементи старого правопису та набула нових ознак унаслідок контакту з англійською. Досвід української громади у США є цінним прикладом мовної стійкості в умовах глобальної міграції.

Список використаних джерел

1. Діаспора в США https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%8 0%D0%B0_%D0%B2_%D0%A1%D0%A8%D0%90
2. Українці в США https://usa.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-ssha/ukrayinci-u-ssha

Гаврюшенко Вікторія Вікторівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

УКРАЇНСЬКА МОВА – ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українська мова – це основа національної ідентичності та культурної самобутності народу. В умовах глобалізації, війни та посилення інформаційного впливу інших мов актуальним постає питання збереження, популяризації та розвитку української мови.

Мета дослідження – визначити сучасні проблеми функціонування української мови та проаналізувати основні виклики, які стоять перед нею у суспільстві.

Методика – аналіз наукових джерел, огляд законодавчих актів і соціолінгвістичних тенденцій.

Теоретична база – сучасні праці з мовознавства, зокрема дослідження Гиренка І., Кравчука М. та Курила В. [1], Лахтіонової К. [2], Кратка М. [3].

Гіпотеза – підвищення мовної культури громадян і державна підтримка україномовного середовища сприятимуть зміцненню статусу української мови.

Сучасна мовна ситуація в Україні характеризується поєднанням процесів відродження та одночасного зіткнення з низкою викликів. Як підкреслюють Гиренко, Кравчук і Курило, «українська мова є соціокультурним і правовим феноменом, який потребує постійного державного захисту» [1, с. 28]. Ця теза особливо актуальна сьогодні, коли питання мови виходить далеко за межі лінгвістики, стаючи складовою національної безпеки.

Однією з головних проблем залишається нерівномірний рівень володіння українською мовою в різних регіонах країни. Історична політика русифікації, тривале знецінення української мови у сфері освіти та ЗМІ призвели до появи суржику – мовного явища, що свідчить про зниження мовної культури та втрату чистоти мовлення. Водночас суржик можна

розглядати не лише як негативне явище, а і як перехідну форму, через яку значна частина населення поступово повертається до літературної норми.

На сучасному етапі значний вплив на розвиток української мови справляють цифрові технології та інформаційний простір. Як зазначає Лахтіонова (2023), «українська мова в інтернеті часто поступається англійській та російській, що формує певні мовні уподобання молоді» [2, с. 15]. Цей виклик є особливо важливим, адже саме молодь визначає майбутнє мовної культури. Позитивним кроком є активне поширення україномовного контенту – блогів, музики, кіно, освітніх ресурсів, – що сприяє формуванню мовного середовища нового типу.

Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.) став визначним етапом у становленні сучасної мовної політики. Він заклав правові основи для посилення присутності української мови у сфері освіти, культури, науки та публічного життя. Однак, як слушно зазначає Кратко (2002), «українська мова ще недостатньо адаптована для точних і природничих наук» [3, с. 76]. Це вказує на необхідність подальшої термінологічної стандартизації й розвитку наукової мови.

Отже, перед українською мовою стоять не лише соціальні, а й професійно-комунікативні завдання – створення нових словників, підручників, терміносистем, які відповідатимуть сучасним технологічним і науковим викликам. Не менш важливим є формування мовної свідомості громадян, адже саме щоденне використання української у побуті, навчанні та професійній діяльності забезпечує її життєздатність.

Сучасні проблеми української мови пов’язані з історичною спадщиною, глобалізацією та цифровими тенденціями.

Вирішення цих питань можливе через освіту, мовну політику, державну підтримку й формування позитивного іміджу української мови.

Наукові результати доводять, що мова розвивається тоді, коли вона активно використовується у всіх сферах суспільного життя.

Рекомендації: популяризація української мови в інтернеті, підвищення престижу україномовного контенту, посилення законодавчих механізмів її підтримки.

Список використаних джерел

1. Гиренко І., Кравчук М., Курило В. (2019). Українська мова як соціокультурний та правовий феномен. Вісник НАКККіМ, № 2.
2. Лахтіонова К. (2023). Українська мова та історичні паралелі в контексті подій 2022-2023 рр. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики, № 43.
3. Кратко М. (2002). Проблеми української наукової мови. Вісник Львівського політехнічного університету. Серія «Проблеми української термінології», № 453.

Галіцин Богдан Анатолійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

Мова – це безперервний процес пізнання світу, його освоєння людиною. Вона є засобом спілкування між людьми, передання власного досвіду іншим і збагачення досвідом інших. Передаючись з уст в уста, закріплюючись у текстах, вона невтомно долає віки, єднає покоління, збирає і зберігає духовне єство народу, національну картину світу, формує національну свідомість та культуру нації [1,с.4].

Мова є не лише засобом спілкування – вона є головною ознакою нації, носієм історичної пам'яті та культурного коду народу. В сучасному світі зокрема в Україні мовне питання набуває особливої ваги в умовах гібридної війни, культурного тиску та глобалізаційних процесів.

Метою цієї доповіді є висвітлення ролі мови в утвердженні національної ідентичності та збереження культурної спадщини.

Питання української ідентичності особливо гостро постало з початком війни на Сході України. І доки триває експансія кордонів нашої держави і ведеться боротьба за український інформаційний простір, кожен українець повинен пам'ятати ким він є і до якого народу належить.

Національна ідентичність – складне і багатовимірне питання.

Це відчуття належності до певної нації, що включає усвідомлення спільної історії, культури, традицій, цінностей. Найвагомішими показниками національної ідентичності є культура і мова.

Відомий український дослідник, вчений, громадський діяч Іван Огієнко відзначив: «Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості» [2, с. 76].

Багато вчених, досліджуючи мову, акцентують увагу на тому, що мова є маркером ідентичності, носієм символів, засобом та способом передачі культурного генетичного коду. Як зазначає Марія Гончарова «Ідентичність як осмислена саморепрезентація є, в певному сенсі, також і мовним явищем. Мова не просто оформляє ідентичність, але виступає водночас і засобом, і середовищем її формування» [3, с. 60-69].

Через мову передаються міфи, пісні, казки, література, релігійні уявлення – усе, що становить духовне обличчя нації. Коли зникає мова, зникає і частина культури, адже жоден переклад не здатен повністю передати глибину смислів, що закладені в оригінальному мовному контексті.

Мова – неначе цемент, що закріплює цеглини спільного народного дому, формує фундамент єдиної нації. "Мова – це кров, що оббігає тіло нації. Виточи кров – умре нація" – говорив Юліан Дзерович [5].

Втрата мови призводить до руйнації ідентичності, втрати зв'язку з історичним минулим, культурною спадщиною.

Зокрема, сучасна поетеса та публічна інтелектуалка, Оксана Забужко в одному з інтерв'ю зазначає, що «Мова живе доти і остільки, доки, і оскільки нею говорять. Якщо мовою не говорять вона завмирає. Я говорю українською для того, щоб моя мова жила, розвивалася, ширилася і мала майбутнє» [4].

Українська мова – це не лише граматика і лексика, а й історія, боротьби за існування. Впродовж століть вона піддавалась утискам, заборонам і русифікації. За часів Речі Посполитої та Російської імперії українську культуру намагалися викоренити для асиміляції українського народу. Емський указ 1876 року, Валуєвський циркуляр 1863 року, політика радянської русифікації – усе це свідчення того, що мову вважали загрозою імперському впливу. Саме мова стала основою формування національної свідомості серед українців Галичини, згодом – по всій Україні.Відродження мови розпочалося після здобуття Україною незалежності у 1990-х роках, особливо після Революції гідності 2014 року і стало частиною процесу формування нової національної ідентичності.

За роки незалежності відбулися зміни у сферах функціонування української мови в освіті, у мові публічних заходів, діловодстві. Останнім часом зростає престиж української мови, посилюється національна свідомість українського народу, адже мова – своєрідний генетичний, визначальний чинник ідентифікації української нації, а не лише засіб спілкування. У наш час українська культура досить розвинена. Щоб забезпечити розвиток української мови, нею створено величезну кількість наукової, політичної, художньої літератури, яка знайомить з нашою історією, філософською думкою, українськими традиціями та звичаями. Українською мовою на сьогодні перекладено найвидатніші твори світової літератури. Мова в її літературній формі набула високого рівня розвитку. Її пізнавальний, виражальний і комунікативний потенціал надзвичайно потужний[6]

Медіа і культура – потужні інструменти впливу на масову свідомість, зростає популярність української мови серед молоді, формується мода на українське. Дедалі більше з'являється україномовного контенту – від блогів до кінематографа, що сприяє зміцненню мовної ідентичності. Існує низка волонтерських та активістських рухів на захист і популяризацію української мови: "Мовний фронт", "Переходь на українську", "Є мова!" тощо.

Отже, нині, як і багато століть тому, культура і мова є одними з головних чинників відродження і збереження нації. Кожен із нас успадковує велику скарбницю народної культури, є носієм української мови і продовжувачем пісенної творчості, традицій і звичаїв, сучасних культурних здобутків, а це все разом засвідчує національну ідентичність, культурне розмаїття та самобутність нації.

У XXI столітті мова повинна стати не лише ознакою походження, а й символом вибору, виявом громадянської позиції. Україна має чітко усвідомити: без мови не буде ані культури, ані державності.

Список використаних джерел

1. Мацько. Л. І., Сидоренко. О. М. Українська мова: посібник : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Либідь, 1996. 432 с.
2. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. – К.: Абрис, 1991. – 272 с.
3. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичностей / Марія Гончарова // Мова і суспільство. – Вип. 6. – львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – с. 60-69.
4. Забужко Оксана: «Українська – мова, за яку розстрілювали» // Львівський портал. Режим доступу до ресурсу: http://portal.lviv.ua/news/2016/11/09/oksana-zabuzhko-ukrayinska-mova-za-yaku-rozstrilyuvali.
5. Вислови відомих людей, афоризми про мову, мовлення й слово. Учитель української мови і літератури - Галина Сівицька. URL: https://chitachmova.wordpress.com/2016/11/08/вислови-відомих-людей-афоризми-про-мо/ (дата звернення: 24.05.2025).
6. Азарова Л. Є. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації / Л. Є. Азарова // Науковий вісник
7. Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2018. – Вип. 292. – С.24 – 32.

Глазунова Катерина Олексіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Українська мова – це не просто засіб спілкування, а невід’ємна частина національної ідентичності. Вона – душа народу, його історія, яка формує духовність, світогляд і культуру нашого народу. Мова виступає культурним кодом, який об’єднує минуле, сучасне і майбутнє українців. Недаремно кажуть: поки живе мова – живе й народ. І саме тому вона є основою нашого народу.

Через мову зберігаються традиції, звичаї та народна мудрість. В українських прислів’ях і приказках, у народних піснях і казках закарбована душа нашого народу: щира, співуча, глибока. Саме мовою передається культурна спадщина від покоління до покоління. Мова є тим містком, який з’єднує давні звичаї з сучасністю, а минуле – з майбутнім. Без цього зв’язку неможливо зберегти ідентичність народу. Українська мова пройшла складний і героїчний шлях розвитку – від староукраїнської до сучасної літературної. Її багато разів забороняли, переслідували й утискали, наприклад, Валуєвський циркуляр, Емський указ, політика

русифікації у ХХ столітті – усе це було спробами відірвати українців від їхніх коренів, позбавити національної пам'яті, але наша мова зберегла свою красу, мелодійність і силу.

Слушною є думка, що рідна мова формує відчуття єдності нації, зміцнює патріотизм і допомагає кожному українцеві усвідомити свою приналежність до великого народу. Вона – духовний фундамент національної свідомості. Людина, яка говорить українською, стає носієм унікального світобачення. Адже українська мова – надзвичайно мелодійна, емоційна, барвиста. Вона здатна передати найтонші відтінки почуттів, найглибші думки. Через неї ми вчимося мислити образно, відчувати гармонію й красу світу. Вона є основою всього: мистецтва, літератури, пісень, театру й кінематографа. Українська мова – це джерело натхнення для митців, письменників, композиторів. Вона звучить у «Кобзарі» Шевченка, у піснях Лисенка, у поезії Ліни Костенко, у творах сучасних письменників. Мелодійність і природна краса українського слова підкорюють навіть тих, хто чує його вперше. Недарма українську мову визнають однією з наймилозвучніших у світі.

В нашому суспільстві українська мова активно розвивається і це прекрасно. Вона звучить у школах і університетах, у медіа, наукових виданнях, культурних заходах та навіть у сфері інформаційних технологій. Її престиж і вплив невпинно зростають. З кожним роком збільшується кількість україномовних видань, фільмів, інтернет-ресурсів. Українська мова стає не лише символом патріотизму, а й ознакою освіченості, культури, внутрішньої гідності. Вона – мова вільних і сильних людей, які шанують свої корені.

Збереження мови – це спільне завдання кожного з нас. Варто читати українські книжки, дивитися фільми рідною мовою, слухати українську музику, підтримувати національних митців, і найголовніше – розмовляти українською щодня. Саме коли ми кожен день розмовляємо українською, вона змінюється та оновлюється. Ми маємо не просто берегти її, а й активно розвивати – створювати нові слова, розширювати її можливості, робити її сучасною, гнучкою й придатною до будь-яких сфер життя. Саме так ми підтримуємо живу силу нашої культури.

Особливу роль у цьому процесі відіграє молодь – рушійна сила розвитку й популяризації української мови. Якщо молодь говоритиме українською, творитиме нею контент, музику, фільми, якщо вважатиме її модною та природною – тоді мова житиме й розвиватиметься. Сьогодні багато молодих блогерів, музикантів, акторів свідомо обирають українську. Це доводить, що рідна мова може бути сучасною, драйвовою та живою. І це – найкращий спосіб її підтримати та розвивати.

Отже, українська мова – це серце нації. Через неї ми пізнаємо себе і свою історію, утверджуємо свою незалежність і духовну силу. Говорячи рідною мовою, ми зберігаємо Україну. Бо там, де звучить українське слово – там живе український дух, там є любов до землі, до волі, до життя. Українська мова – це не лише основа нашої культури, а й запорука нашого майбутнього.

Список використаних джерел

1. Білецький О. І. Українська мова і культура: історія та сучасність. – Київ: Либідь, 2018. – 256 с.
2. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. – Київ: Наша культура і наука, 2001. – 272 с.
3. Скляренко В. Г. Українська мова: походження і розвиток. – Київ: Академія, 2019. – 320 с.
4. Ющук І. П. Практикум з української мови. – Київ: Освіта, 2020. – 288 с.
5. Кульчицький С. В. Формування національної свідомості українців у ХХ столітті. – Київ: Генеза, 2010. – 240 с.

Долгошеєва Софія Ігорівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЕПОХУ ВИПРОБУВАНЬ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОЖДЕННЯ

Вступ: Перехрестя ідентичності та глобалізації

Українська мова, як невіддільна частина національної ідентичності та культурного коду, сьогодні перебуває у стані безпрецедентних випробувань. Ці виклики мають як зовнішній, геополітичний характер, пов'язаний із війною та тривалими наслідками колоніального минулого, так і внутрішній, зумовлений швидкими соціальними змінами та цифровою глобалізацією. В умовах формування стійкої української державності та захисту її суверенітету, мова виступає не лише засобом комунікації, але й стратегічним чинником національної безпеки та конкурентоспроможності. Сучасні проблеми вимагають переосмислення підходів до мовної політики, освіти та присутності мови у всіх сферах суспільного життя.

Теза 1. Неподолані наслідки русифікації та зовнішня мовна експансія

Найгострішим викликом для української мови залишається потужний вплив російської мовної експансії, яка має глибоке коріння у політиці багатостолітньої русифікації. Ця проблема виходить далеко за межі лінгвістики, торкаючись сфер культури, медіа та побуту. Попри значні успіхи українізації після 2014 та 2022 років, залишається велика частка суспільства, яка продовжує використовувати російську мову, часто через звичку, а також через домінування російськомовного контенту у певних сегментах медіапростору донедавна. До цього додається витіснення української мови англійською у високотехнологічних галузях, науці та частині бізнес-комунікації, де англійська слугує лінгва франка. Це створює ситуацію "двох фронтів", де українська мова має одночасно відвойовувати простір від агресивної зовнішньої сили та стверджуватися як повноцінна мова науки, техніки та інновацій.

Теза 2. Внутрішні лінгвістичні проблеми: Суржик та якість мовної освіти

Внутрішнє мовне середовище характеризується низкою проблем, що знижують чистоту та функціональність української мови. Однією з найбільш помітних є проблема суржику – змішаної, діалектно-розмитої мови, що є прямим наслідком історичної інтерференції та мовного пригнічення. Суржик поширений у побуті, а інколи проникає навіть у медіа та публічний простір, підриваючи нормативну цілісність мови. Крім того, актуальною є проблема якості мовної освіти та її відповідності сучасним потребам. Викладання української мови та літератури часто залишається застарілим, акцентуючи увагу на формалізмі, а не на практичному спілкуванні, критичному мисленні та культурі мовлення. Недосконала імплементація нового правопису, хоча і є позитивним кроком до стандартизації, на перехідному етапі також створює тимчасові труднощі у вчителів, редакторів та публіцистів.

Теза 3. Виклики цифрового середовища та технологічна недостатність

У XXI столітті мовна конкурентоспроможність визначається її присутністю та функціональністю у цифровому просторі. Тут українська мова стикається з серйозними викликами, пов'язаними з недостатнім рівнем діджиталізації та підтримки. Попри активне зростання україномовного контенту, частка української мови в інтернеті, особливо у сферах розваг, наукових баз даних та професійного програмного забезпечення, все ще значно поступається англійській та російській. Критичним питанням є технологічна підтримка: недостатність якісних мовних моделей для штучного інтелекту, низька якість автоматичних перекладачів та голосових помічників. Це створює "технологічний бар'єр", через який українська мова виглядає менш зручною та функціональною у високотехнологічному світі, що прямо впливає на її привабливість для молодого покоління та фахівців у сфері ІТ.

Теза 4. Мова як чинник національної безпеки та ідентичності в умовах війни

Після повномасштабного вторгнення Росії, питання статусу та поширення української мови набуло виміру національної безпеки. Мова є критичним елементом стійкості суспільства, інструментом консолідації та чітким маркером відмінності від агресора. Викликами є необхідність інформаційної реокупації та інтеграції населення деокупованих територій, де мовна інфраструктура була цілеспрямовано знищена або русифікована. Це вимагає від держави не просто захисту, а активного поширення української мови у всіх сферах, включно з військовою, медичною та соціальною. Мова стає інструментом внутрішньої деколонізації, що має бути підтриманий комплексними державними програмами, а не лише ініціативами знизу.

Висновки

Українська мова сьогодні стоїть на порозі історичного етапу: від мови, яка потребує захисту, до мови, що домінує у власному інформаційному та культурному просторі. Для подолання викликів сьогодення необхідна комплексна стратегія національного відродження, яка охоплюватиме кілька ключових напрямків.

По-перше, критично важливо забезпечити неухильну реалізацію законодавства та посилення інспекції у сфері обслуговування, книговидання та медіа, щоб гарантувати українській мові пріоритетний статус у публічному просторі. Це вимагає не стільки репресивних, скільки стимулюючих заходів для бізнесу, який переходить на українську.

По-друге, необхідно здійснити технологічний прорив. Держава, у співпраці з IT-сектором, повинна інвестувати у створення якісних україномовних цифрових продуктів: розробку передових мовних моделей для штучного інтелекту, що забезпечить коректну роботу голосових помічників, автоматичного перекладу та синтезу мовлення. Це зніме "технологічний бар'єр" і зробить українську мову функціональною та привабливою для молоді.

По-третє, необхідно реформувати мовну освіту. Вона має перейти від формального вивчення правил до практичного оволодіння комунікативними навичками, культурою мовлення та риторикою. Слід впроваджувати курси з української мови для професійного спілкування (наприклад, для інженерів, юристів, медиків), підвищуючи її престиж як мови фаху.

По-четверте, мова має стати інструментом культурної стійкості. Необхідно підтримувати україномовний культурний контент (кіно, музика, література, подкасти), який має стати якісною і привабливою альтернативою зовнішнім впливам, особливо в освітньому сегменті та серед молоді.

Таким чином, успішне утвердження української мови є запорукою незворотності європейського шляху України та її здатності протистояти гібридним загрозам. Мова – це не лише символ, а й стратегічний фундамент національної безпеки, а її розвиток і домінування у всіх сферах є запорукою стійкості, консолідації та майбутнього економічного успіху нашої держави.

Список використаних джерел

1. Стрілець, Л. М. Українська мова в умовах російсько-української війни: виклики та перспективи. – К.: Видавництво «Просвіта», 2023.
2. Масенко, Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. – К.: Києво-Могилянська академія, 2011.
3. Пономарів, О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 2008.
4. В’ячеславова, О. В. Діджиталізація та її вплив на розвиток національної мови в кіберпросторі. – Львів: Світ, 2022.
5. Дзюба, І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? – К.: Смолоскип, 2005.

Зоріна Вероніка Віталіївна, Бойченко Валерія Олексіївна
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Фрадкіна Н.В.

ПРАЦІ ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ, ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОБЛЕМАТИКИ МОВИ, НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОГО СТАНУ

Одним з найвідоміших представників українського мовознавства є Олександр Опанасович Потебня (1835-1891 рр). Саме він, спираючись на ідеї Вільгельма Гумбольдта, створив власну філософію мови, при цьому »проблему існування «внутрішньої форми» національної мови, «народного духу» зумів поєднати як взаємозв'язок мови і думки» [1, с. 131], а також мови і нації.

На українському науковому ґрунті вперше питання національної мови як ключового фактору збереження нації, ідентифікації та самоідентифікації стало предметом інтересу дослідника, який звернув увагу також на проблематику двомовності та багатомовності, особливо в ранньому віці. Найяскравіше ці ідеї відзначені у роботах Олександра Потебні, таких як «Мова і народність» (1895), «Про націоналізм» (1905) і «Рецензія на збірник "Народні пісні Галицької і Угорської Русі", зібрані Я. Ф. Головацьким» (1880). У них автор ґрунтовно досліджував аспекти формування та існування мовної моделі світу, хоча й не застосовував саме цей термін, називаючи її «системами зображення». У контексті його робіт розглядалися питання двомовності з дошкільного віку, мовних взаємовпливів, змішування мов і феномену перемикання кодів, що виникає при переході між мовами. Ідеї Потебні зберігають значний інтерес для сучасних дослідників. Попри те, що його праці належать до позаминулого століття, вони залишаються актуальними й сьогодні, заклавши основу для вивчення мовної концепції світу в Україні. Однак у багатьох сучасних роботах, присвячених цій тематиці, ім'я Потебні згадується лише побіжно. Найчастіше автори посилаються на праці Л. Вайсґербера, Е. Сепіра чи Б. Уорфа, чия гіпотеза лінгвістичної відносності побачила світ через кілька десятиліть після ідей українського мовознавця. З огляду на це важливо проаналізувати погляди Потебні щодо взаємозв'язків мови й нації, мови й мислення, а також концепції національно-мовної картини світу. Ця концепція є основою цілісного світосприйняття кожної особистості та суспільства загалом. Адже відмінності між мовами нерозривно пов'язані з відмінностями у сприйнятті й розумінні світу. У XXI столітті проблема мови набула особливої актуальності в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів, які визначають розвиток світової спільноти та нашої країни. Хоча ці явища сприяють прогресу, вони несуть загрозу уніфікації культур і мов, що може призвести до стирання значимості понять нації і рідної мови. У таких умовах пошук власної ідентичності все частіше розглядається як захисна реакція глобалізації й здатен стати джерелом соціальної напруги. Дослідження Потебні у цьому контексті заслуговують окремої уваги. У своїй праці «Про націоналізм» учений детально пояснював, які фактори не формують основу нації. Він підкреслював, що ані єдність походження, ані подібність зовнішності не можуть бути визначальними критеріями. Для прикладу вказував: народи давно втратили племінну єдність і часто об'єднують різні етнічні компоненти. Навіть у випадках подібності фізичних рис чи способу життя неможливо однозначно стверджувати національну приналежність. Спадщина Потебні демонструє широку перспективу: зовнішній вигляд або походження мають другорядне значення для ідентифікації. На українському ґрунті історичні контроверсії щодо етногенезу лише підтверджують складність використання походження як об'єднавчого фактору. За думкою Потебні, навіть географічна територія чи спільність державного або релігійного устрою ніколи не створюють автоматично єдності народів [2, с. 18].

Олександр Потебня у своїй праці "Про націоналізм" надзвичайно глибоко аналізує питання, що саме є основним фактором формування нації та її самоідентифікації. Використовуючи метод доказу від протилежного, він починає з пояснення, які фактори не можуть бути визначальними в процесі націєтворення. Зокрема, Потебня підкреслює, що народ

не визначається лише спільним походженням чи зовнішньою схожістю. На його думку, народи давно відійшли від племінної єдності, об'єднавши між собою безліч різних етнічних груп. Учений також акцентує увагу на тому, що зовнішній вигляд є надто індивідуальним, і ніхто не може визначити свою національну приналежність, просто глянувши в дзеркало. І хоча ідея національної ідентифікації виключно за зовнішніми ознаками здається абсурдною, історія фашистської Німеччини показала спробу її впровадження, яка закінчилась катастрофою. Що ж до походження народу, то це питання могло б бути більш значущим для самоідентифікації, якби воно було достовірно встановлене. Особливо це стає очевидним у випадку України, де питання етногенезу українців залишається дискусійним і часто роз'єднує суспільство через суперечливі теорії. Потебня також наголошує, що народна єдність не залежить ані від спільної території, ні від державної чи релігійної спільності, ні від зовнішніх атрибутів життя чи ступеня економічного і культурного розвитку. Він зауважує, що відсутність таких елементів не перешкоджає існуванню великих народів. Національно-мовна картина світу є тісно пов'язаною з мисленням людини, і О. О. Потебня прагнув визначити природу цього зв'язку [2, с. 19].

Таким чином, лише окремі аспекти концепцій О. О. Потебні, наприклад, роль національної мови як чинника формування нації та її вплив на створення національно-мовної картини світу в умовах двомовності й мовних змішувань, яскраво підтверджують прозорливість та геніальність нашого земляка. Вчений вважав, що не буває кращих чи гірших за інші народів і націй, і кожна народність має потенційно однакові з іншими можливості еволюціонувати незалежно від цивілізаційного, культурного чи політичного рівня її розвитку в певний період.

Список використаних джерел

1. Олександр Потебня. Мова. Національність. Денаціоналізація. Нью-Йорк, 1992. 155 с.
2. Соціальні ідеї Олександра Потебні в контексті сучасної етносоціології і глобалістики / Н. В. Рожанська. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія. Миколаїв, 2013. Серія Соціологія. Вип. 213. - С. 17-20

Кошелєв Владислав Олегович, Пухальский Владислав Олегович
Національний технічний університет НТУ «ХПІ»
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Кабачек В.В.

ВИДАТНА ПЕРСОНА УКРАЇНСЬКОЇ ГУМАНІТАРІСТИКИ – ОЛЕКСАНДР ОПАНАСОВИЧ ПОТЕБНЯ

2025 р. є ювілейним. 22 вересня 1835 р. в Полтавській губернії народився видатний український мовознавець, фольклорист і етнограф, педагог та громадський діяч, Олександр Опанасович Потебня.

За радянських часів його персона згадувалась дуже рідко. Доходило до смішного. Практично усі російські видання з історії «лінгвістичних учень» і загального мовознавства виділяли лише дві наукових школи - «московську» і «казанську». Навіть, «петербурзька» школа, немов, не існувала, не кажучи вже про «харківську».

Тем не менш, безпосередніми учнями О. Потебні були мовознавець М. Халанський, мистецтвознавець і літератор Г. Горнфельд, які захоплено згадували про свого вчителя [1, с. 101–102], а також історик, етнограф і мовознавець М. Сумцов, що у своєму доробку мав кілька статей про вчителя та, зокрема, уклав першу бібліографію наукових праць О. Потебні [1, с. 102, 108–112]. Ще одним представником цієї школи мовознавці вважають Б. Ляпунова, який наприкінці XIX ст. здебільшого жив у Харкові й магістерську дисертацію виконав у співзвучності з ідеями О. Потебні. Він її захистив у 1898 р., вісім років по смерті О. Потебні (1891 р.) і спілкувався з ученим лише в останні чотири роки його життя [1, с. 97].

Харківську школу традиційно пов’язують, перш за все, з іменем О. Потебні, спрямованістю в дослідженнях мови, що виходить на зв’язок людської мови з мисленням і психікою людини, переважно індивідуума при спілкуванні. Це є абсолютно справедливим як стосовно самої школи, так і її творця. Але школа і творець не з’явилися на порожньому місці. Їхні здобутки були пов’язані з попереднім етапом розвитку світової й харківської лінгвістики, а також з творчістю самого О. Потебні у повному обсязі. Від праць молодого, дослідника, коли він перебував під сильним впливом ідей В. Гумбольдта, до творів самостійного майстра, «провінційного генія XIX ст.», який увібрав до свого досвіду те, що вважав за краще у світовому мовознавстві, не втративши водночас об`єктивності в оцінці інших поглядів і тієї провідної ідеї, котра згодом дала основну характеристику його школі, зокрема основному напрямку її студій. Адже, як і В. Гумбольдт, який був мовознавцем, харківський учений був вихований вчителями, що належали переважно до істориків, філологів – компаративістів і прихильників описової лінгвістики, – від першого ректора університету філолога й великого загалом авторитету І. Рижського, істориків О. Зерніна, О. Рославського-Петровського до братів філологів П. та М. Лавровських, а також А. Метлинського разом з їхнім учителем і колегою І. Срезневським (останнього напівжартома О. Потебня називав дідом, а себе його науковим онуком [1, с. 95 – 96; 2, с. 50]). Безпосередніми або духовними науковими учнями О. Потебні, традиційно вважали славістів О. Попова, Д. Овсянико-Куликовського, О. Ветухова, В. Харцієва, О. Соболевського, Б. Лезіна, І. Бєлорусова, Б. Ляпунова, П. Безсонова, М. Дринова [3]). Життя і творчість більшості цих філологів достатньо висвітлені в наукових виданнях. Вони також мають належність до харківської наукової школи.

Д. Овсянико-Куликовський, один з найвідоміших представників вказаної школи, який особисто спілкувався з О. Потебнею лишу в останні три роки життя вченого, вже будучи досить відомим дослідником, у своїх «Спогадах» (1923 р.), напевне знаючи про статті О. Потебні «Язык и народность», «О национализме», оцінює надзвичайно позитивно такі погляди автора: «Його націоналізм був раціональним націоналізмом мислителя, врівноваженим, спокійним і критичним», а самого визначає як «таке надзвичайне явище» [2, с. 145–147]. Цими оцінками він ще й підкреслює інші ознаки, властиві харківській школі. Далеко не до всіх її представників доля була прихильною. Наприклад, у 1942–1943 рр. Михайло Ветухов, біолог-генетик та син послідовника Потебні, О. Ветухова, був ректором Харківського університету. Цікаво, чи є його портрет серед портретів ректорів, які прикрашають стіни університету?

До школи Потебні можна включати не лише його безпосередніх учнів, але й чисельних послідовників, наприклад, Павла Житецького. А, крім того, В. Ганцова, К. Михальчука, О. Курило [4], С. Кульбакіна, славіста М. Дринова і пізніших україністів О. Синявського, Л. Булаховського, М. Наконечного, О. Петренка, З. Веселовську, Ю. Шевельова, Л. Лисиченко, В. Франчук, М. Павлюка, русистів М. Баженова, О. Фінкеля, Г. Шкляревського, Н. Сукаленко, О. Гулака, германіста В. Акуленка, відомих літературознавців О. Білецького, А. Ніженець та Г. Сивоконя.

До послідовників Петебні можна віднести і випускників Харківського університету, мовознавців: М. Гладкого – співробітника Інституту української наукової мови ВУАН, співавтора чотиритомного «Російсько-українського словника», М. Сулиму – професора науково-дослідної кафедри мовознавства Харківського інституту народної освіти, автора праць зі стилістики та синтаксису, М. Йогансена – викладача загального мовознавства Інституту профосвіти, філолога-енциклопедиста і Б. Ткаченка – старшого наукового співробітника Харківської філії Інституту мовознавства АН УСРР, автора праць з української діалектології, сучасної української літературної мови, лексикографії та правопису.

Так один науковий лідер, основоположник психологічного напряму в слов’янському мовознавстві, зробив гігантський внесок в розвиток вітчизняного мовознавства. Ім'ям О. Потебні носить Інститут мовознавства НАН України.

Список використаних джерел

1. Історико-філологічний факультет Харківського університету за перші 100 років існування (1805–1905). Харків: Сага, 2007. 390 с.
2. Олександр Потебня. Мова. Національність. Денаціоналізація. Нью-Йорк, 1992. 155 с.
3. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. Київ. : Вища школа, 1991. 221 с.
4. Шевельов Ю. Портрети українських мовознавців. Київ. : КМ Академія, 2002. 127 с.

Кульга Світлана Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. юрид. наук., доц. Топоркова М.М.

ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ ЮРИДИЧНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

У сучасному суспільстві культура юридичного усного мовлення має особливе значення, адже від неї залежить ефективність професійної діяльності юриста, рівень довіри до правових інститутів і загальна культура спілкування у правовій сфері. Для юриста вміння точно, чітко, логічно й переконливо висловлювати свої думки є не лише професійною компетенцією, а й показником загальної правової культури та етичної зрілості.

Культура юридичного усного мовлення охоплює знання норм української літературної мови, володіння правничою термінологією, уміння добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, дотримуючись при цьому норм професійної етики. Усне мовлення юриста повинно бути точним, логічно побудованим і водночас доступним для сприйняття різними аудиторіями – клієнтами, колегами, суддями, громадськістю.

Водночас сучасна практика засвідчує, що культура усного мовлення у правовому середовищі нерідко має суттєві недоліки. Часто спостерігаються орфоепічні, граматичні та стилістичні помилки, надмірне використання іншомовних слів або канцеляризмів, що ускладнює сприйняття змісту. Негативно впливають також суржик, жаргонізми, калькування з інших мов. У результаті знижується рівень мовної культури, а комунікація між юристом і аудиторією стає менш ефективною.

Важливим чинником деградації культури усного мовлення є вплив цифрового середовища. Швидке спілкування в соціальних мережах і месенджерах формує звичку до скорочених, спрощених висловлювань, що відбивається і на професійній комунікації. Крім того, недостатня увага до розвитку усного мовлення у закладах освіти, особливо юридичних, призводить до того, що молоді фахівці не завжди володіють навичками публічного виступу, аргументованого обґрунтування позиції чи ведення конструктивної дискусії.

Проблеми культури усного мовлення у правовій сфері мають не лише лінгвістичний, а й правовий вимір. Нечітке формулювання думки, невдале використання термінів або неточності у висловлюванні можуть вплинути на юридичну оцінку фактів, тлумачення норм права, результати судових процесів. Тому культура мовлення юриста – це не лише питання естетики, а й гарантія правової точності, об’єктивності та справедливості.

Підвищення рівня культури юридичного усного мовлення можливе через цілеспрямоване навчання, систематичну практику й самоаналіз. Важливо впроваджувати у навчальний процес вправи з орфоепії, риторики, логіки мовлення, формувати навички усних виступів і дебатів. Юрист повинен не лише грамотно володіти словом, а й розуміти його силу як інструмента впливу на суспільство та реалізації права.

Культура юридичного усного мовлення є важливим чинником професійної компетентності юриста. Вона сприяє утвердженню високих стандартів комунікації в правовій сфері, зміцнює довіру до української мови як інструмента правосуддя і державного управління, а також утверджує етичні норми спілкування у суспільстві. Збереження та розвиток культури мовлення є не лише завданням освіти, а й складовою формування правової держави та громадянського суспільства.

Список використаних джерел
1. Гриценко Т. Б. Культура фахового мовлення юриста : навч. посіб. – Київ : Центр навчальної літератури, 2018. – 192 с.
2. Кочан І. М. Культура українського фахового мовлення. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 284 с.
3. Пилипчук О. П. Мовна культура правника: проблеми формування та розвитку // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2020. – № 3. – С. 112–118.
4. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 21. – Ст. 81.

Клопоцький Павло Миколайович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Тихоненко О.В.

ШЛЯХИ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬОЇ МОВИ І ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ

Українська мова є фундаментальним складником національної ідентичності, культури та державності. Упродовж століть вона зазнавала численних утисків, заборон, асиміляційних процесів та політики зросійщення. Після здобуття Україною незалежності особливої актуальності набуло питання не лише формального закріплення статусу мови як державної, але й забезпечення її реального функціонування в усіх сферах суспільного життя. Очевидно, що відродження української мови є багатовимірним процесом, який охоплює мовний, політичний, освітній, культурний і психологічний аспекти.

Метою дослідження є з'ясування комплексних шляхів відродження української мови в сучасному суспільстві та виявлення психологічних чинників, які впливають на ефективність її впровадження у всі сфери життя.

Однією з важливих передумов мовного відродження є законодавча підтримка. У постанові Президії НАН України від 24 червня 2009 року наголошувалося, що «розроблення науково обґрунтованого, нормативного й стабільного правопису має стати дієвим чинником утвердження державного статусу української мови» [1]. Прийняття мовних законів, які зобов'язують використовувати українську мову у сфері державного управління, освіти, медіа та реклами, створює необхідне підґрунтя, що запобігає мовній невизначеності.

Особливу роль у відродженні мови відіграє освітня система, яка формує мовну компетентність із раннього дитинства і до вищої школи. Дослідники підкреслюють, що ефективне вивчення української неможливе без урахування культурних і психологічних чинників. Зокрема, важливу роль відіграє контекстуалізація навчання, що включає як культурний, так і навчальний компонент, а також позитивний емоційний фон під час мовної практики [2]. Коли учням комфортно, вони не бояться помилятися й сприймають українську як природну, «свою» мову.

Важливим складником є мовна політика, що визначає місце української мови у ЗМІ, державних структурах, рекламі та передбачає, зокрема, обов'язкові іспити з мови для держслужбовців. Проте на мовну ситуацію впливають не лише правові норми, а й психологічні чинники – ставлення суспільства до мови, рівень мотивації, готовність ідентифікувати себе з україномовним простором [3].

Культурний простір (література, театр, кіно, музика, сучасні медіа) виступає дієвим майданчиком, де українська мова відроджується і популяризується. Масова культура сьогодні здатна стати одним із найефективніших інструментів поширення української: якщо мова активно звучить у серіалах, блогах та музиці, вона природним чином інтегрується в повсякденне життя молоді.

Не менш важливим є психологічний вимір мовного відродження. Колективна психологія, відчуття належності до мовної спільноти створюють передумови для добровільного й органічного переходу на українську. Тут вирішальне значення має не примус, а поступове формування позитивного мовного середовища, де послуговування українською є звичним, комфортним і престижним. Саме така атмосфера формує внутрішню мотивацію, яка значно стійкіша за будь-які зовнішні вимоги [4].

Отже, відродження української мови – не лише правова чи культурна місія, а й глибокий психологічний процес, що формує національну свідомість. Його успіх можливий лише за поєднання зусиль: законодавчих рішень, розвитку освіти, підтримки культури й медіа та створення доброзичливого мовного простору. Лише тоді українська мова зможе по-справжньому стати природною частиною повсякденного життя кожного громадянина України.

Список використаних джерел

1. Постанова Президії Національної академії наук України від 24 червня 2009 р. № 196. Шляхи стабілізації правописної ситуації в Україні. Київ, 2009.
2. Уліщенко А. Культурологічні та психологічні аспекти вивчення української мови як іноземної. Pedagogy and education management in medical university : scientific monograph. Warsaw, Józefów : Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy, 2020. P. 16-31. URI: https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/39371 (дата звернення: 14.10.2025).
3. Костяцький М. Психологічні, юридичні та політичні аспекти запровадження української мови як державної. Юридична психологія. 2016. Т.19, №2. С.9-18. URI: https://naukaipravoohorona.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/view/74/69 (дата звернення: 14.10.2025).
4. Голуб Н.М., Петрук В. Р. Шляхи реалізації текстоцентричного підходу до вивчення синтаксису на уроках української мови. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2025. № 1. С.41-54. URI: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/4242 (дата звернення: 14.10.2025).

Олійник Валерія Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

ВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОСТОРІ СЬОГОДЕННЯ

Мова – це генетичний код нації, що відображає її світогляд, традиції, цінності та історію. Вона дозволяє зберігати й передавати нематеріальну спадщину попередніх віків, поколінь. Рідна мова здатна об'єднувати людей, зміцнювати спільну єдність народу у різні часи, що є основою для досягнення спільних цілей і розбудови міцної, нехиткої та сильної держави.

Мова – це не просто засіб комунікації, це цілий фактор, який об’єднує людей. Вона є життєво важливим інструментом для створення кращого майбутнього країни, збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності, що і робить її ключовим духовним скарбом кожного народу.

Для розуміння сьогоденної важливості у мові потрібно обов’язково знати хронологічні події нашого спротиву проти заборони спілкування українською мовою. Історія української мови – це історія вікової боротьби народу за право на власне слово, на власну думку.

Протягом багатьох століть саме українська мова зазнавала систематичних утисків і заборон з боку різних державних режимів, що прагнули знищити її як ознаку національної ідентичності України. Перші офіційні спроби обмеження та заборони українського мовлення були у XVII–XVIII століттях, коли українські друки заборонялися рішеннями московської

влади. Одним із відомих документів став Валуєвський циркуляр 1863 року, який проголошував, що «ніякої окремої малоросійської мови не було, нема і бути не може» [9]. Також обов'язково треба згадати Емський указ 1876 року, який забороняв друкувати українською мовою книжки, п'єси, газети, журнали, навчальні матеріали та навіть використовувати українську під час виступу на сцені. А вже у радянський період русифікаційна політика тривала в більш закритій та завуальованій формі. Хоча офіційно українська мова визнавалася державною в УРСР, але на самій практиці перевага надавалася російській. Українська мова витіснялася з різних сфер, наприклад, освіти, науки та управління, що поступово і призвело до втрати особливостей української мови, тобто до мовної асиміляції.

Після проголошення незалежності України у 1991 році рівень і роль української мови в суспільстві зазнали суттєвих змін – розпочався новий етап її національного відродження. Також більшість громадян поступово усвідомили значення рідної мови як невід'ємного чинника державності та культурної ідентичності. З державної сторони для підтримки цього процесу було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на збереження, розвиток і популяризацію української мови. Неодмінно важливою подією стало прийняття у 2019 році Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [8], який остаточно закріпив її правовий статус у всіх сферах суспільного життя. Завдяки прийняттю зазначеного закону було посилено позиції української мови в освітньому процесі, засобах масової інформації, культурній сфері та державному управлінні. Українська мова стала не лише інструментом у спілкуванні між людьми, а й важливим елементом суспільства у формуванні національної самосвідомості та патріотизму. Також почався розвиток творчої течії з вживанням рідної мови, а саме збільшилася кількість україномовних видань, телепередач, фільмів і наукових публікацій, яке і свідчить про поступове утвердження української мови як провідного чинника державотворення та культурного розвитку.

На мій погляд, в умовах війни, коли під загрозою опиняється саме існування нації, роль мови набуває виняткового значення. Українська мова відіграє ключову роль як символ національної ідентичності, єдності та спротиву агресії. Вона виступає не лише засобом спілкування, а й духовною зброєю національного самозбереження. Війна посилила процес українізації, активізувавши добровільний перехід багатьох громадян з російської на українську мову, а також підвищивши інтерес до її вивчення у світі. Проте потрібно пам'ятати, що у нашому суспільстві залишаються такі виклики як глобалізація, домінування іноземного контенту, а також залишкові наслідки русифікації, які вимагають постійної уваги й підтримки з боку суспільства та держави.

За словами науковців, у наш час українська мова виконує також не менш важливу психологічну функцію, що і підтримує моральний дух, особливо серед військових, волонтерів, переселенців та людей, які перебувають під обстрілами. Психологічний захист надає людям відчувати приналежність до народу, спільноти, що бореться. На теперішній час українська мова забезпечує внутрішню єдність, міжнародне визнання й моральну силу суспільства. Саме тому розвиток, підтримка та популяризація української мови є питанням національної безпеки та майбутнього України.

Передусім, українська мова є державною мовою України, обов'язковою для використання у державній та публічній сферах, включаючи освіту. Якщо раніше в деяких закладах могла лунати інша мова, то зараз все кардинально змінилося. Кожна людина як мала, так і велика прагне добре розмовляти рідною мовою, щоб і надалі будувати майбутнє України.

В умовах сучасної боротьби за незалежність українська мова постає не лише засобом спілкування, а й потужним символом національної єдності, боротьби та відродження національної свідомості. Її розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя є запорукою збереження самобутності та культурної спадщини українського народу.

Молодь надихають слова геніальної поетеси Ліни Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову!» [7].

Список використаних джерел
1. Яку роль відіграє мова в житті людини: https://dovidka.biz.ua/yaku-rol-vidigraye-mova-v-zhitti-lyudini
2. Матвєєва, Н. Р. (2023). Війна і ставлення українців до мови: https://ukrmova.iul-nasu.org.ua/zhurnal-ukrayinska-mova-3-87-2023/vijna-i-stavlennya-ukrayintsiv-do-movy.html
3. Соколова, С. О. (2023). Зміни у ставленні українців до мов на тлі повномасштабного вторгнення росії в Україну: https://ukrmova.iul-nasu.org.ua/en/zhurnal-ukrayinska-mova-2-90-2024/https-ukrmova-iul-nasu-org-ua-https-ukrmova-iul-nasu-org-ua-vypusky-zhurnalu-html-html-html-html/2023-2/zhurnal-ukrayinska-mova-1-85-2023/zminy-u-stavlenni-ukrayintsiv-do-mov-na-tli-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu.html
4. 70,5 % українців вважають, що говорити українською – престижно: результати дослідження. (2024, липень 26). Нова українська школа: https://nus.org.ua/2024/07/26/70-5-ukrayintsiv-vvazhayut-shho-govoryty-ukrayinskoyu-prestyzhno-rezultaty-doslidzhennya
5. Мацюк, Г. П. (2025). Мовне законодавство України і соціологічні опитування про динаміку взаємодії топонім-війна. Наукові записки. Серія: Філологічні науки: https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/728
6. Виховна година: "Мова - генетичний код нації": https://naurok.com.ua/vihovna-godina-mova---genetichniy-kod-naci-243490.html
7. Цитата Ліни Костенко: https://avm-ua.org/uk/post/nacii-vmiraut-ne-vid-infarktu-spocatku-im-vidbirae-movu
8. Закон України про мову: https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19
9. Валуєвський циркуляр 1863: http://encyclopedia.com.ua/entry-493

Пляченко Микита Сергійович
Херсонська державна морська академія
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.

МОВНИЙ ВИБІР УКРАЇНСЬКОГО МОРЯКА В РОСІЙСЬКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИК ЧИ МОЖЛИВІСТЬ

Мовна ситуація в Україні після століть русифікації й досі залишається чутливою темою, особливо у професійних середовищах, де тривалий час домінувала російська мова. Одним із таких є морська галузь – простір, що поєднує різні культури, нації та мовні традиції. Для українського моряка вибір мови спілкування нерідко стає не лише питанням зручності, а й актом особистої ідентифікації. Коли моряк, який раніше був російськомовним, переходить на українську, це свідчить про свідому зміну світогляду.

Професійне середовище моряків, зокрема міжнародне де працюють українці, досі значною мірою залишається російськомовним. Це створює для українських фахівців моральну та комунікативну дилему: як зберегти мовну послідовність, не втрачаючи ефективності спілкування і не провокуючи конфліктів у колективі.

Українськомовний моряк виступає не лише як фахівець, а і представник держави, демонструючи сучасний образ українця у світі. Послідовність у мовному виборі, навіть у середовищі, де домінує інша мова, викликає повагу і довіру, адже свідчить про внутрішню силу та стійкість переконань. Багато українських моряків відзначають, що коли вони спокійно й упевнено спілкуються українською, це не спричиняє спротиву – навпаки, викликає інтерес і навіть наслідування з боку колег.

Водночас існують і об’єктивні труднощі. Російська мова залишається поширеною у флотському середовищі через історичні та професійні традиції, а також через звичку старших поколінь. У деяких ситуаціях (особливо під час виконання специфічних операцій) може

виникати потреба швидко перейти на спільно зрозумілу мову для забезпечення безпеки чи точності команд. Однак така практична необхідність не повинна ставати підставою для повної відмови від рідної мови у побуті чи неформальному спілкуванні.

Зберігати українську мову у міжнародному чи російськомовному колективі – означає зберігати власну гідність, не створюючи бар'єрів для співпраці. Моряк може ефективно працювати, використовуючи технічну термінологію чи англійську для службового спілкування, але водночас залишатися українськомовним у щоденному житті. Такий підхід поєднує професіоналізм і самоповагу, сприяє формуванню позитивного іміджу України у світі.

Отже, бути українськомовним моряком у російськомовному середовищі – це не проблема, а можливість показати, що українська мова є природною, сучасною й доречною у будь-якій сфері, навіть такій міжнародній і технічній, як морська. Послідовність і спокій у мовному виборі не потребують виправдань – вони самі по собі є найкращим аргументом. Адже мова моряка – це голос країни, яку він представляє. Бути українськомовним на флоті – це не політичний жест, а прояв самоповаги, свідомості та гідності.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19 (дата звернення: 12.11.2025).
2. Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – 336 с. (Irbis NBUV)
3. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу : стратегії розвитку : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 листопада 2022 р., м. Одеса) / Одеський нац. мор. ун-т. – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. – 364 с. ISBN 978-966-397-281-7. (КНУБА)

Раджабова Лейла Гамлетівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

УКРАЇНСЬКА МОВА: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Українська мова – це не лише засіб спілкування, а й основа національної ідентичності, духовна спадщина та символ державності. У сучасних умовах вона стикається з низкою проблем і викликів, що постають як усередині суспільства, так і під впливом глобалізаційних процесів. Попри посилення позицій української мови в освіті, медіа та публічному просторі, ще існують труднощі, пов'язані з її повсякденним уживанням, мовною культурою та впливом інших мов. Сьогодні особливо важливо не лише захищати українську мову на законодавчому рівні, а й формувати свідоме ставлення до неї як до живого організму, що потребує розвитку, підтримки й любові з боку кожного громадянина.

Як зазначає П. Ю. Гриценко, хоча роль мови у творенні й розбудові держави видається очевидною, проте динамізм, змінність життя держави постійно актуалізує цю проблему, зберігає її підвищену актуальність. Відношення мова – держава, належачи до універсальних, у кожному конкретному випадку наповнене ексклюзивним змістом. Саме ексклюзивність, неповторність національного досвіду розв'язання мовних питань у соціумі унеможливлює безпосереднє перенесення досвіду однієї держави для потреб іншої держави; так само неможливим є перенесення досвіду розв'язання мовних питань з однієї епохи до іншої в межах історичного буття держави / нації [1].

На думку П. Селігея, поширеність мови в ключових сферах неабияк пожвавлює обмін інформацією між її носіями. У результаті витворюється єдине інформаційне поле – і носії згуртовуються ще тісніше. Це дається взнаки навіть у процесі етногенезу: на донаціональному

етапі завдяки спільній мові етнос консолідується, а на національному – підтримує належний рівень групової солідарності. Чим комунікативно потужніша мова, тим міцніше вона єднає націю [2, с. 49].

Якщо комунікативна потужність мала, а сфера вжитку обмежена, рано чи пізно мова буде витіснена іншою, більш уживаною. Навіть якщо носії й добре знають свою мову, її замала поширеність позбавляє їх змоги послугуватися нею в певних життєвих ситуаціях і спонукає вдаватися до інших мов. Така практика врешті-решт підриває її демографічну потужність, що своєю чергою провокує подальше зменшення комунікативної потужності [2, с. 50].

В Україні й досі існують труднощі з повноцінним функціонуванням української мови в усіх сферах суспільного життя. Попри зростання її престижу, не всі освітні заклади достатньо забезпечені українськомовною літературою, а рівень володіння мовою серед педагогів залишається нерівномірним. Водночас спостерігається помітне розширення сфер використання української мови та збагачення її лексики, що активно поповнюється іншомовними словами, відображаючи суспільні, політичні й культурні зміни. Висока мовна культура потребує свідомого ставлення до слова, праці над мовленням і національного мислення. Лише усвідомивши роль мови як основи культури й державності, українці зможуть зміцнити свою ідентичність і забезпечити гідне місце України серед розвинених демократичних країн.

Щодо реальних проблем української мови, з котрими люди стикаються повсякденно, варто зазначити, що проєкт «Мовити» здійснили дослідження, метою якого було:

- проранжувати за рівнем важливості потреби й проблеми, які були виявлені за допомогою глибинних інтерв'ю серед українців, які перейшли чи переходять на українську мову;
- з'ясувати, чи змінюються ці потреби й проблеми залежно від віку, терміну переходу на українську та місця проживання респондентів.

Проблеми українців, які перейшли чи переходять на українську мову, виявлені за допомогою глибинних інтерв'ю:

- нестача українськомовного середовища;
- тиск російськомовного середовища;
- стигматизація мовних потреб українськомовних українців;
- супротив до процесів українізації в окремих представників українського суспільства чи в певних його групах.

Потреби українців, які перейшли чи переходять на українську мову, виявлені за допомогою глибинних інтерв'ю:

- вкоренитися у своїй українськості через занурення в українську культуру та історію, а також історію своєї родини;
- поширювати досвід українськомовності у своєму колі спілкування;
- знайти підтримуюче українськомовне середовище;
- вдосконалити українську мову [4].

На думку І. Бойко, одна з проблем української мови зараз – орфоепія. Орфоепія – розділ мовознавства, який вивчає правильну вимову, в тому числі наголос у слові. Нехтування цими нормами призводить не тільки до спотворення мови, а й породжує нескінченну безліч логічних помилок. Друга проблема – наявність в мові діалектних слів. Самі по собі діалектні слова навіть збагачують і прикрашають мову, але тільки там, де вони й повинні вживатися. Літературна ж мова має свої правила, за якими вона побудована. Ще одна проблема – це лексичні помилки, коли слова вживаються у невірному значенні, бо людина просто не розуміє значення слова. Трапляються і стилістичні помилки, і фразеологічні, і граматичні [5].

Як зазначає Н. В. Деркач, не можна чекати на серйозні успіхи у процесі забезпечення ефективної мовної політики, при тому, що основний важіль цієї роботи буде і надалі залишатися на рівні інтуїтивних пошуків регіонів. Без правильної виваженої мовної політики,

без серйозного наукового підґрунтя, детального вивчення етнічного середовища територій та конкретних рекомендацій науковців стосовно подальших кроків у загальнодержавній мовній стратегії, зростає вірогідність хибних кроків, ціна розплати за які може бути занадто високою [6, с. 338].

Мовні проблеми нам необхідно вирішувати з урахуванням нашого статусу незалежності та інтеграційних прагнень до Європи. Саме ці два пріоритети мають диктувати умови проведення мовної політики, тобто орієнтувати на ці складові наше законодавство, організаційні заходи, управлінські рішення. Слід також зазначити, що міжнаціональна ситуація в нашій державі, а також її мовна політика знаходиться під контролем міжнародної громадськості. Це суттєвий регулятивний чинник, який накладає відповідальність на державу і змушує коригувати її законодавство і політику в цілому з нормами міжнародного права.

Українська мова є основою національної ідентичності та духовним символом єдності народу. Останні роки стали вирішальними у формуванні нової мовної свідомості: повномасштабна війна росії проти України не лише посилила потребу у захисті державної мови, а й зробила її справжнім маркером громадянської позиції. Водночас війна ускладнила мовну ситуацію: частина населення опинилася за кордоном, де українці вимушені пристосовуватись до інших мовних середовищ, а в прифронтових регіонах освіта та культурне життя зазнали значних втрат.

Попри це, саме війна стала каталізатором утвердження української мови. Її престиж суттєво зріс, адже дедалі більше людей свідомо переходять на українську, сприймаючи її як мову свободи, гідності й спротиву. Мова активно розвивається в медіа, соцмережах, культурі та освіті. Однак залишається низка проблем: нестача україномовного контенту в окремих сферах, вплив російськомовного інформаційного простору, труднощі з якістю мовлення в публічному просторі.

На нашу думку, сьогодні українська мова переживає складний, але водночас історично важливий етап. Вона потребує не лише державної підтримки, а й щоденного вибору кожного громадянина. Війна зробила мову символом національного спротиву, однак її збереження і розвиток залежать від того, наскільки ми зуміємо плекати культуру мовлення, підтримувати освіту та поширювати українське слово в усіх сферах життя.

Список використаних джерел

1. Гриценко П. Ю. Українська мова в сучасних реаліях державотворення України. Інститут української мови Національної академії наук України. URL: https://iul-nasu.org.ua/novyny/ukrayinska-mova-v-suchasnyh-realiyah-derzhavotvorennya-ukrayiny.html (дата звернення: 26.10.2025).
2. Селігей П. Комунікативна потужність і престиж української мови як параметри її життєстійкості. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2023. № 1. С. 48-82.
3. Вихрущ А. В. Українська мова в контексті викликів сьогодення. Медична освіта. 2024. № 4. С. 97-101.
4. Офіційний сайт Movyty. Результати дослідження потреб і проблем українців, які перейшли або переходять на українську мову. URL: https://movyty.com.ua/about-us/ (дата звернення: 26.10.2025).
5. Бойко І. Проблеми сучасного українського мовлення. URL: https://familytimes.com.ua/problemy-suchasnoho-ukrayinskoho-movlennya/ (дата звернення: 26.10.2025).
6. Деркач Н. В. Мовні проблеми в Україні: історія та сучасність (на прикладі запорізької області). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2010. № 28. С. 334-339.

Рудой Андрій Ілліч
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.

МОВНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Мовна політика є одним із визначальних інструментів державотворення, оскільки саме вона визначає статус мов, регулює мовні відносини, сприяє консолідації нації і забезпечує стабільність суспільства. Через мову формуються національна ідентичність, взаєморозуміння між громадянами та єдність у поліетнічному середовищі.

Науковці зазначають, що для українців, які тривалий час перебували під владою кількох імперій, мова й далі залишається опорним пунктом української ідентичності, запорукою виживання українського етносу як колективної індивідуальності і збереження його національного обличчя. Таке розуміння суспільної місії мови зберігає свою актуальність і в XXI ст. [1, с.4].

Українська історія доводить, що мовне питання ніколи не було лише питанням комунікації – це завжди було політичне, а нерідко й безпекове питання. Протягом кількох століть українська мова зазнавала систематичних утисків з боку імперських і радянського режимів. Найбільш трагічним періодом стали 1930-ті рр., коли масові репресії, заборони та знищення української інтелігенції мали на меті викорінення самої ідеї національного самоусвідомлення [2]. Попри це мовознавча наука в Україні розвивалася, хоча й нерівномірно, часто вимушено – в еміграції або під загрозою репресій.

З проголошенням незалежності України 1991 р. розпочався новий етап мовної політики. Проте ще довгий час держава не мала чіткої й послідовної стратегії в цій сфері. Прийняття у 2012 р. сумнозвісного закону «Про засади державної мовної політики» (так званого «закону Ківалова-Колесніченка») спричинило суспільну напругу, посилило регіональний розкол і стало джерелом політичних спекуляцій. Закон фактично дискредитував ідею захисту мовних прав, оскільки ухвалювався з порушеннями та без широкого суспільного консенсусу [3, с. 152–154].

Лише 2019 р. прийнято справді системний та обґрунтований Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Цей документ не тільки юридично закріпив статус української мови, а й передбачив механізми контролю за його виконанням. Закон підтримала більшість українського суспільства, і він став важливою віхою в мовному плануванні незалежної України [4].

Однак і сьогодні мовне питання залишається гострим. У сфері мовної політики надзвичайно важливо дотримуватися балансу: з одного боку – гарантувати провідну роль української мови, а з другого – забезпечувати мовні права національних меншин. Особливої уваги потребує недопущення реваншистських ініціатив, які можуть призвести до знецінення української мови або легітимації російської як мови держави-агресора

Отже, сучасна мовна політика має бути не репресивною, а правозахисною: сприяти єдності та порозумінню в суспільстві. Мова як засіб спілкування виступає ще й потужним чинником національної безпеки, культурного розвитку й державної стабільності.

Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: Україна і світ : Монографія. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2021. 420 с.
2. Бондарчук П.М., Даниленко В.М. Українізації політика. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ukrainizatsii_polityka (останній перегляд: 21.10.2025)
3. Загнітко А. Гібридна війна і гібридне мовне законодавство ↔ мовна агресія: віртуальність і реальність (минуле і сучасне). Збірник наукових праць «Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ». Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2019. С.140–159.

4. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 22.05.2025).

Савченко Вікторія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І УКРАЇНСЬКА МОВА: МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧИ ЗАГРОЗА АВТЕНТИЧНОСТІ

Початок XXI століття ознаменувався стрімким розвитком цифрових технологій, серед яких провідне місце займає штучний інтелект (ШІ). Сьогодні він впливає на всі сфери суспільного життя – від освіти й науки до культури, медіа та міжособистісної комунікації. Мовна сфера стала однією з найчутливіших до впровадження штучного інтелекту, адже мова – це не лише засіб спілкування, а й складова національної ідентичності. Саме тому питання про те, чи є штучний інтелект стимулом розвитку української мови, чи загрозою її автентичності, набуває особливої актуальності.

З одного боку, штучний інтелект створює безпрецедентні можливості для розвитку української мови. Сучасні мовні моделі здатні аналізувати, перекладати та генерувати тексти українською з високим рівнем точності. Це сприяє розширенню сфер використання української мови у цифровому просторі, появі нових інструментів для навчання, редагування та перекладу. Наприклад, українські фахівці вже створюють спеціалізовані лінгвістичні корпуси, електронні словники, системи автоматичного аналізу текстів, що допомагає підвищити якість україномовного контенту.

На мій погляд, окрім того, завдяки штучному інтелекту відбувається демократизація доступу до української мови. Онлайн-перекладачі, голосові асистенти, платформи з автоматичним озвученням і субтитруванням дають змогу більшій аудиторії, як в Україні, так і за її межами, користуватися українською мовою у побуті, навчанні та роботі. Таким чином, технології сприяють зміцненню позицій української мови в інформаційному просторі й водночас формують позитивний імідж України у світі.

Однак, попри очевидні переваги, не можна ігнорувати ризики та загрози, які несе автоматизація мовних процесів. Найбільшою небезпекою є поступова втрата мовної автентичності через стандартизацію та механічне відтворення шаблонів. Штучний інтелект навчається на великих масивах текстів, що містять не лише нормативні зразки, а й суржик, кальки, русизми та некоректні мовні конструкції. Результат – навіть найсучасніші моделі можуть тиражувати мовні помилки або підмінювати українські структури калькованими формами з іноземної мови. Такі процеси поступово розмивають національну специфіку мови, знижують її експресивний потенціал, стилістичну гнучкість і художню глибину.

Слід зазначити, що актуальною проблемою є заміщення людського мовного мислення алгоритмами, коли тексти, переклади чи статті створюються автоматично, зникає елемент творчості, індивідуальності, авторського стилю. Це загрожує тим, що українська мова може перетворитися на інструмент технічного комунікування, втративши емоційну й культурну складову, що є її суттю. Крім того, існує етична проблема – відсутність національного мовного контролю над процесами навчання штучного інтелекту. Більшість популярних мовних моделей створені на базі англомовних чи російськомовних джерел, а українська мова представлена в них недостатньо, що призводить до нерівності в якості результатів.

Отже, для подолання цих викликів необхідно впроваджувати свідомий мовний підхід до розвитку штучного інтелекту. Потрібно розробляти українські мовні корпуси, залучати фахових лінгвістів до створення національних моделей ШІ, вдосконалювати законодавче регулювання в галузі цифрової мовної безпеки. Важливу роль мають відігравати освітні ініціативи – формування у користувачів критичного мислення, уміння розрізняти «штучний»

і «живий» текст, а також підтримка творчого мовлення як вияву інтелектуальної незалежності людини.

Науковці доводять, що штучний інтелект є водночас можливістю і викликом для української мови. Він може стати потужним інструментом її розвитку, популяризації та збереження, але лише за умови відповідального й обґрунтованого використання. Головне завдання сучасного суспільства – поєднати технологічний прогрес із захистом мовної самобутності, адже мова – це не просто засіб комунікації, а духовний код нації.

Таким чином, від того, як українці будуть ставитися до своєї мови у добу штучного інтелекту, залежить не лише її майбутнє, а й культурна незалежність нашої держави.

Список використаних джерел

1. Андрусенко Т. Штучний інтелект у сучасному мовному середовищі: нові горизонти комунікації.Київ: Видавництво Ліра-К., 2023
2. Вакуленко С. Українська мова в цифрову добу: виклики, тенденції, перспективи. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022
3. Гриценко П. Мова і національна ідентичність у добу глобалізації. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2021
4. Дубровська О. Штучний інтелект у гуманітарній сфері: проблеми та етичні орієнтири.Український журнал прикладної лінгвістики, 2024, №2, с. 45–52.
5. Єрмоленко С. Культура мови в сучасному суспільстві: нові виміри й виклики. Мовознавство, 2020, №3, с. 5–14.
6. Кочерга О. Лінгвістика і технології: майбутнє української мови у світі штучного інтелекту. Освіта і сучасність, 2023, №4, с. 61–68.
7. Ніколаєнко Л. Автентичність і стандартизація української мови в умовах цифровізації. Сучасна філологія, 2022, №7, с. 83–90.
8. Оксентюк Р. Штучний інтелект і гуманітарні науки: ризики механізації мислення. Філософська думка, 2021, №5, с. 27–34.
9. Ukrainian National Commission for UNESCO. Мова, освіта і технології: аналітичний звіт про вплив штучного інтелекту. Київ, 2024
10. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Цифрова трансформація української лінгвістики. Київ, 2023
11. Шевченко І. (2022). Мова, штучний інтелект і майбутнє освіти. Освітній дискурс, 2022, №6, с. 91–99.

Сіденко Антоніна Юріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.

МОВА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Світова спільнота активно ввійшла в «інформаційну еру», пов'язану з глобалізацією інформаційного простору, змінами у формуванні цінностей, світоглядних орієнтирів, розширенням міжнаціональних обмінів та мовних конструкцій. Глобалізація – це об'єктивний процес, що охоплює економіку, культуру, соціальні та інформаційні аспекти життя суспільства [1].

В умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів виникає потреба у використанні єдиної універсальної мови для взаєморозуміння між представниками різних культур. Саме в цих умовах мова вже не просто спосіб спілкування – вона стає невід'ємною частиною культурного обміну і певним інструментом адаптації до нових реалій.

Мовна комунікація – це основа взаємодії в глобалізованому світі. І саме в цьому контексті англійська мова відіграє провідну роль, оскільки виступає засобом міжкультурної комунікації та інструментом інтеграції у світовий інформаційний простір сьогодення. Однак

глобалізаційні процеси створюють і певні загрози: наприклад, зниження мовного різноманіття та втрату культурної самобутності.

У міжкультурному спілкуванні мова є головним інструментом обміну інформацією, досягнення взаєморозуміння між людьми, установлення міжнаціональних контактів, оскільки вона не лише передає інформацію, а й формує культурний контекст. Мова слугує умовою формування культури й суспільства і водночас є результатом їхнього історичного розвитку. У процесі комунікації мова постає носієм культури і способом збереження культурної спадщини. Економічні інтеграційні процеси викликають необхідність у спільній мові комунікацуії для різних народів, і цю функцію взяла на себе англійська. Використання англійської мови як міжнародної полегшує доступ до знань і сприяє культурному обміну між народами. Англійська перетворилася на засіб доступу до знань та їх поширення [2].

Англійська підкорила світ так, як це не вдавалося жодній мові в історії людства. Вона виконує роль каналу для передачі наукових знань та культурних цінностей, що стимулює інтелектуальний розвиток суспільства.

Глобалізаційні процеси сприяють поширенню панівних мов, наприклад, англійської, і водночас створюють ризики для маловживаних мов, які можуть спричинити зникнення культурних систем. Кожна мова уособлює культуру народу, але глобалізаційні процеси несуть небезпеку мовному різноманіттю. Різні культури мають різні системи знаків, і глобалізація може призвести до їх уніфікування. Кожне суспільство об'єктивно зацікавлене у збереженні своєї мовної самобутності, що в умовах глобального простору є досить важким завданням[1].

За даними ЮНЕСКО, у наш час кожні два тижні у світі зникає одна мова. Це часто відбувається без збереження писемної традиції, що робить відновлення мови фактично неможливим. Причинами є зменшення кількості носіїв і втрата традицій передавання мови від покоління до покоління. Прикладом є кримськотатарська мова в Україні, яка продовжує перебувати у вразливому середовищі. Одноманітність, зникнення мовного різноманіття, стирання культурних відмінностей несе з собою глобалізація, незважаючи на всі свої очевидні переваги.

Мова є багатогранним й унікальним явищем культури. Вона не може існувати поза культурою, а культура не може існувати поза мовою [3]. Мова постає не лише засобом спілкування, вона виконує функцію формування певного світогляду: нею структуруються моделі бачення і сприйняття світу. Кожна мова є особливою і неповторною, оскільки відображує унікальність кожної культури. Саме через мову зберігається культурна пам'ять народу. Оберігання мов є обов'язковим для збереження культурного різноманіття, ідентичності народу та протистояння уніфікації.

Отже, мова в епоху глобалізації виконує не лише комунікативну, а й культурну функцію. З одного боку, вона стає інструментом міжнародної взаємодії, розкриваючи горизонти пізнання. З другого – глобалізаційні процеси загрожують зникненню малих мов, а отже й унікальних культурних світів. Домінування англійської як глобальної мови полегшує міжкультурне спілкування, але це може призвести до зникнення інших мов назавжди. Важливо не поглинати інші мови, а зберігати їх унікальність.

Список використаних джерел

1. Семигінівська Т.Г. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства. Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. 2007. № 1. Т2. С. 45–49.
2. Дрейчук О.В., Ільченко О.А. Мова та комунікація в аспекті глобалізації культур. Молодий вчений.2023. №1.1 (113.1). С.10–13.
3. Вербицька Л.О. Мова як складова існування культури. Закарпатські філологічні студії. №29. Том 1. 2023. С.198–202.

Синельник Олександр Васильович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол.наук, доц. Тихоненко О.В.

УКРАЇНСЬКА МОВА У СФЕРІ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У БАГАТОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Українська мова як державна відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, культурного простору та єдності суспільства. Особливого значення вона набуває в освітній сфері, адже саме освіта забезпечує інтелектуальний і духовний розвиток особистості, формує громадянську свідомість та сприяє соціальній інтеграції. У сучасних умовах мовного різноманіття України викладання української мови у багатомовному середовищі стикається з низкою проблем, що потребують комплексного науково-методичного підходу. Саме тому вивчення цих викликів є надзвичайно актуальним для забезпечення ефективного функціонування державної мови в освітньому просторі.

Мета дослідження – проаналізувати основні проблеми викладання української мови у багатомовному середовищі та визначити шляхи їх подолання.

Українська мова є головним засобом навчання та комунікації. Її вивчення сприяє формуванню мовної компетенції учнів, необхідної для подальшого життя в суспільстві. Згідно із Законом України «Про освіту», державна мова є обов'язковою для викладання у всіх освітніх закладах країни [2, с.7]. Однак виникають проблеми викладання української мови у багатомовному середовищі. Розглянемо деякі з них. По-перше, це мовна асиметрія (у регіонах із переважанням інших мов українська мова нерідко використовується обмежено, що впливає на рівень її володіння серед учнів); по-друге, маємо нестачу кваліфікованих викладачів (у педагогів часто відсутні необхідні методики для роботи у багатомовному середовищі, що погіршує якість навчання); по-третє, існують проблеми адаптації навчальних матеріалів (підручники та посібники нерідко не враховують культурно-мовні особливості учнів, що знижує ефективність засвоєння матеріалу) [1].

Тож шляхами подолання цих проблем можуть бути:

- розроблення адаптованих навчальних програм з урахуванням мовного контексту регіону;
- підвищення кваліфікації педагогів через тренінги та курси;
- популяризація української мови через мовні табори, конкурси, культурні події;
- посилення законодавчої підтримки виконання норм мовної освіти.

Отже, викладання української мови у багатомовному середовищі є важливим завданням освітньої політики держави. Ефективне розв'язання проблем можливе лише за умов системного підходу, який об'єднає зусилля педагогів, науковців, законодавців та громадськості. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню рівня володіння українською мовою, її позитивному сприйняттю та зміцненню ролі як об'єднавчого чинника в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Нацюк М., Осідак В. Багатомовність у суспільстві та освітньому просторі України. ARS LINGUODIDACTICAE. 2023. № 11. URL: https://doi.org/10.17721/2663-0303.2023.1.01 (дата звернення: 17.10.2025).
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року
3. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 17.10.2025).

Тертишний Гліб Сергійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник –канд. філол. наук, доц. Тихоненко О.В.

МОВНИЙ ПАРОЛЬ ЯК ГЕНЕТИЧНИЙ КОД УКРАЇНЦІВ

Доповідь присвячена розгляду питання мовного пароля як унікального культурного та символічного коду українців. Актуальність теми визначається необхідністю зберігати унікальні мовні коди в умовах культурної глобалізації, які виступають надійним механізмом культурної ідентичності.

Мета дослідження – визначити роль мовного пароля у формуванні національної свідомості, збереженні культурної спадщини та показати його символічну спорідненість із поняттям генетичного коду, зокрема через аналогію з біологічними й аграрними процесами.

Мовний пароль є особливим мовним явищем, що дозволяє ідентифікувати належність людини до певної етнічної чи національної спільноти та водночас зберігати пам'ять і культурну традицію народу. Як генетичний код визначає спадкові ознаки живого організму, так і мовний пароль відображає спадкові культурні ознаки нації, забезпечуючи їхню передачу між поколіннями. Аналогія з агрономією тут не випадкова: так само, як генетичний код рослин гарантує сталість виду та можливість його розвитку, мова забезпечує безперервність духовного і культурного життя народу.

Характерним прикладом є український мовний пароль «паляниця», який має унікальну фонетичну особливість – м’яке вимовляння звука ц у кінці слова. Ця ознака чітко відрізняє українців від представників інших мовних спільнот, зокрема російськомовних [1]. Отже, мовний пароль не лише позначає національну належність, а й несе в собі глибоку культурну інформацію, сформовану історичним досвідом та мовною еволюцією [2]. Мова як культурно-генетичний код передає унікальну інформацію про духовний світ народу і конституює національну ідентичність.

Положення гіпотези Сепіра-Ворфа підкреслюють, що структура мови визначає спосіб мислення її носіїв, формуючи їхній світогляд і систему цінностей [цит. за 4]. Мовний пароль – це не просто звукова ознака, а психолінгвістичний механізм, який сприяє збереженню національної ментальності та протидіє асиміляції. Подібно до того, як гени кодують спадкову інформацію, мова кодує цінності, пам’ять і способи пізнання світу [5].

Для фахівців аграрної сфери важливе усвідомлення ролі мови як носія культурної спадщини, що впливає на ставлення до землеробства, традицій і сталого розвитку сільського господарства. Мовні коди в цьому контексті виступають носіями аграрної культури – своєрідним “ґрунтом”, на якому проростає національна свідомість.

Отже, мовний пароль є не лише засобом комунікації, а й духовним, культурним “генетичним кодом” народу, що забезпечу спадкоємність традицій та формує почуття єдності й нагадує, що збереження мови є умовою життєздатності нації. Для агрономів, як і для представників будь-якої галузі, усвідомлення цього факту – крок до збереження не лише природи, а й культурного ґрунту, на якому тримається українська ідентичність. Саме через мову передається унікальність нації загалом і аграрної культури народу з її традиціями та світоглядом [3].

Список використаних джерел

1. Костенко І., Халупа І. Пароль «паляниця» свідчить про генетичний код українців і веде Україну до перемоги. Радіо Свобода. Суспільство. 29.05.2024. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-parol-palyanytsya/31870372.html (дата звернення: 08.10.2025).
2. Мова як генетичний код нації. Засіб пізнання мови. Studfile.net. 2016. URL: https://studfile.net/preview/5056042/page:5/ (дата звернення: 08.10.2025).

3. Петрушенко М. Мова – не для прикриття маніпуляцій. Урядовий кур'єр. 13.11.2014. Ukurier.gov.ua. URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/mova-ne-dlya-prikrittya-manipulyacij/(дата звернення: 08.10.2025).
4. Потапенко Х. Мовний егоцентризм і мова як основний елемент національного коду. Портал мовної політики. Language-policy.info.-28.11.2018. URL:https://language-policy.info/2018/11/movnyj-ehotsentryzm-i-mova-yak-osnovnyj-element-natsionalnoho-kodu/ (дата звернення: 08.10.2025).
5. Українська як код нації: чому дітям варто говорити рідною мовою. Armyinform.com.ua. 15.02.2020. URL: https://armyinform.com.ua/2020/01/15/ukrayinska-yak-kod-nacziyi-chomu-dityam-varto-govoryty-ridnoyu-movoyu/ (дата звернення: 08.10.2025).

Філатов Григорій Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник –канд. філол. наук, доц. Тихоненко О.В.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ДІАЛЕКТІВ ТА МІСЦЕВИХ МОВ У СУЧАСНОМУ МОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

Українська мова не є внутрішньо однорідною: у процесі її розвитку в часі та просторі сформувалися місцеві різновиди – наріччя, діалекти, говори та говірки. Їх дослідження, особливо на прикордонних і полімовних територіях, є запорукою глибшого розуміння національної мови та важливим чинником її збереження [2].

У сучасних умовах глобалізації та посилення мовних контактів питання збереження діалектів набуває особливого значення. Діалекти не лише фіксують мовну історію українців, а й зберігають культурну пам'ять, духовні коди, регіональну ідентичність. В умовах війни та активного переосмислення національної самобутності саме діалектне різноманіття допомагає усвідомити багатство української культури й мови.

Мета дослідження – визначити роль українських діалектів у сучасному мовному просторі, з'ясувати їх значення для збереження національної ідентичності та окреслити шляхи популяризації й фіксації місцевих мовних форм.

Мова є основою спілкування й розвитку суспільства. Вона формує ідентичність, забезпечує соціальну інтеграцію, освіту й культурну спадковість. Саме через мову передаються традиції, пам'ять і моделі мислення – цінні ресурси для сталого майбутнього [3]. Тож суспільний та науковий інтерес до проблеми збереження мовного різноманіття постійно зростає.

Діалекти фіксують у словниках, бо саме вони зберігають історичні особливості фонетики, граматики й лексики. Давні говори містять більше архаїчних рис, тоді як сучасні – відображають еволюцію мови. Структурно мова поділяється на наріччя → діалекти (говори) → говірки, що виникли ще до формування літературної мови та є її місцевим відтінком.

Українські діалекти – це форма існування мови поряд із літературною, соціолектами й сленгами. Сукупність діалектів утворює українську діалектну мову [1]. Водночас діалект не варто плутати із суржиком: перший – природний результат розвитку мови, другий – штучне змішання елементів кількох мов без дотримання норм.

Багато діалектизмів поступово стали загальновживаними – файно, бадилля, плай тощо. Діалектне розмаїття охоплює всю Україну: кожен регіон має свої унікальні слова, часто непомітно вживані у повсякденному спілкуванні [5]. Діалекти слугували основою формування української літературної мови і нині залишаються джерелом її розвитку, особливо у художньому та публіцистичному стилях [1].

Іноді українці уникають слів, що мають подібність до російських, хоча вони питомо українські (спасибі, ждати, держати, кришка). Водночас інші запозичення, як-от брюки (з нідерландської), сприймаються цілком природно. Важливо не відмовлятися від власного мовного спадку через зовнішню схожість [5].

Сьогодні активно розвиваються ініціативи зі збирання й популяризації діалектів: YouTube-канал філологині Ідеї Олександрівни, проєкт «Го́вори́ з Володимиром Ільченком» («Укрінформ»), блоги «Діалектоманія», «Закарпатська господиня», «Вуйко Місь», «Ялосовета», «Ліжник TV» та багато ін. [4]. До вивчення й збереження діалектної мови долучилися й волонтери проєкту «Р.І.Д», які опікуються просуванням української мови й культури в Україні. Вони створили «Оселю голосів та історій» – майбутню авдіозбірню діалектних записів, яку можна буде прослухати й використовувати задля власних цілей без порушення авторських прав [5]. Такі ініціативи сприяють не лише збереженню мовної спадщини, а й формуванню культурної свідомості українців.

Отже, збереження діалектів – це збереження національної самобутності. Народна мова відображає історію, культуру та духовність українського народу. Без знання говорів неможливо повно зрозуміти розвиток сучасної української мови. Подальше збирання автентичного матеріалу сприятиме і науковим дослідженням, і передачі духовної спадщини майбутнім поколінням.

Список використаних джерел

1. Арсеєнко Т.І., Верлока В.Е. Збереження мовного розмаїття. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. 20.02.2021. URL: http://nbuv.gov.ua/node/5151. (дата звернення: 29.10.2024).
2. Гриценко П. Ю. Діалекти української мови. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/article-24451 (дата звернення: 29.10.2024).
3. Колесников А.О. Вчимося досліджувати українські діалекти, а відтак – бути на варті національної безпеки України. Ізмаїльський державний гуманітарний університет. Культурний, освітній і науковий центр українського Подунав'я. 26.02.2021. URL: http://idgu.edu.ua/28859 (дата звернення: 29.10.2024).
4. Суховій О. Що говорять про нас наші діалекти? У пошуках ідентичності. 11.06.2024. URL: https://www.identity.org.ua/oksana-sukhovii-shcho-hovoriat-pro-nas-nashi-dialekty/ (дата звернення: 29.10.2024).
5. Як проєкт «Оселя голосів та історій» збирає діалекти по всій Україні. 15.09.2023. Ukrainer. Українська мова. URL: https://www.ukrainer.net/proiekt-rid. (дата звернення: 29.10.2024).

Філатова Вероніка Євгеніївна
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник – докт. філос. з філології Удовіченко Л.Г.

ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗМІН МОВНИХ НОРМ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасному інформаційному суспільстві цифрові технології дедалі більше впливають на процеси спілкування, формування мовної культури й трансформацію мовних норм. Молодь, яка є найбільш активним користувачем мережевих платформ, виступає головним агентом цих змін. Онлайн-комунікація (зокрема в соціальних мережах, месенджерах, блогах, відеоплатформах) стає не лише каналом передачі інформації, а й чинником формування нових моделей мовної поведінки.

Особливої актуальності набуває питання впливу цифрового дискурсу на нормотворчі процеси в мові, адже в інтернет-просторі активно функціюють мовні інновації, скорочення, запозичення, емодзі, гібридні конструкції тощо. Такі явища потребують наукового осмислення, оскільки вони відображають тенденції розвитку сучасної української мови.

Мета роботи – з'ясувати особливості впливу онлайн-комунікації на зміни мовних норм у молодіжному середовищі.

Для досягнення мети визначено такі завдання: розкрити сутність поняття «онлайн-комунікація» та її специфіку в молодіжному середовищі; проаналізувати основні мовні тенденції, що виникають під впливом цифрового спілкування; визначити типові відхилення від мовних норм, притаманні інтернет-дискурсу; з'ясувати роль онлайн-середовища у формуванні нових норм мовної поведінки молоді.

На сьогодні сформульвано велику кількість визначень терміна «комунікація». Етимологічно іменниковий термін «комунікація» походить від латинського «commūnicātio» («повідомлення, передача»), пов'язаного з дієсловом «commūnico» («роблю спільним; повідомляю; з'єдную»), що є похідним від «commūnis» («спільний») [1, с. 545]. У Словнику української мови комунікація має декілька визначень: «1. *спец.* Шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо. 2. *лінгв.*. Те саме, що спілкування: зв'язок» [3, с. 254].

А. П. Загнітко подає п'ять визначень комунікації, наведемо одне з них: «мовленнєве спілкування, використання мови для спілкування та обміну інформацією, що забезпечує тяглість та унормоване життя соціуму, задоволення психофізіологічної потреби людини в контакті з іншими особистостями; смисловий та ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії, спілкування; передавання від однієї особи іншій якогось повідомлення з певною метою» [2, с. 72].

Онлайн-комунікація – це форма соціальної взаємодії, що здійснюється у віртуальному середовищі за допомогою цифрових каналів зв'язку, наприклад чати, форуми, соціальні мережі тощо. Її характерними ознаками є швидкість, неформальність, гібридність коду, візуальність і багатоканальність. Молодь використовує інтернет як простір самовираження, творчості та побудови соціальної ідентичності, що зумовлює появу нових комунікативних моделей. Різні аспекти онлайн-спілкування вивчали: І. Борисенко й З. Шумейко, Ж. Денисюк, Г. М. Труба, С.Г. Чемеркін, Л. Д. Швелідзе та інші.

Джерельною базою дослідження слугували особисті і навчальні чати студентського спілкування в різних телекомунікаційних службах.

У мові молодіжного онлайн-дискурсу можна виділити кілька тенденцій, що впливають на норми української мови:

1. інтенсифікація мовних запозичень. Найчастіше запозичуються англіцизми, пов'язані з технологіями (наприклад, *байт, офтоп, позер, фідбек, флуд, шерити* тощо). Більшість із них не мають усталених українських відповідників або сприймаються як елементи молодіжного сленгу;
2. скорочення та абревіація. Прагнення до економії мовних засобів призводить до появи нових абревіатур (наприклад, *лю – люблю, нмсд – на мою скромну думку, пвв – почуття власної важливості, пп – приватні повідомлення, тт – тікток* тощо) та графічних скорочень (*зара, лол, мо, idk, 4u*). Їх активно використовують у чатах, коментарях, блогах, і це стає частиною розмовного мовлення;
3. синтаксична спрощеність та орфографічна вільність. У мережевій комунікації спостерігається недотримання орфографічних і пунктуаційних норм: уживання малих літер у власних назвах (або навпаки), відсутність розділових знаків, навмисна деформація слів (наприклад, «*сьогодні була в харкові на конференції», «Я ТАКЕ БАЧИЛА!!! ЦЕ ПРОСТО ЖАХ!», «єлі-єлі», «да ну нє», «шо ти?»*). Це відображає тенденцію до емоційності, гіперболізованості й індивідуалізації мови;
4. використання емодзі, гіфок, мемів як невербальних засобів. Візуальні елементи стають повноцінними складниками комунікативного акту, замінюючи або доповнюючи слова. Вони сприяють передаванню емоцій, інтонацій, іронії, що ускладнює межі між вербальною та невербальною комунікацією:

– слей (укр. –*вишукано*)

– LOL (від англ. *«laughing out loud»*, тобто укр. – *дуже смішно*)

– ОМГ (від англ. *«O my God!»*, тобто укр. – *«О Боже мій!»*)

– будь ласка

5. формування нової мовної етики. Молодіжне середовище виробляє власні правила спілкування. Змінюється уявлення про прийнятність жаргону, гумору, емоційних виразів. Онлайн-комунікація стимулює толерантніше ставлення до мовних відхилень, що впливає на нормативність у цілому.

Усе це свідчить про появу нової мовної норми, що характеризується гнучкістю, варіативністю й орієнтацією на комунікативну доцільність, а не лише на кодифіковані правила. Однак, на думку С. Г. Чемеркіна, «українська мова завдяки глобалізації зазнає змін усередині структури. Найбільшою мірою це позначилося на мові, якою послуговуються за допомогою такого сучасного засобу масової комунікації, як Інтернет» [4, с. 6], тобто може сприяти зниженню мовної культури, засміченню мови й зникненню стилістичної доречності.

Отже, онлайн-комунікація є потужним чинником трансформації мовних норм у молодіжному середовищі. Вона сприяє динамічному розвитку лексики, формуванню нових способів самовираження, інтеграції іншомовних елементів у мовну систему. Водночас цей процес потребує наукового супроводу, оскільки надмірна лібералізація мовного вжитку може призвести до втрати мовної нормативності.

Сучасна українська мова розвивається в контексті цифрової глобалізації, тому важливо забезпечити баланс між природними процесами мовної еволюції та збереженням національної мовної ідентичності. Завданням для молоді є усвідомлене ставлення до мови, користування нею відповідно до ситуації спілкування та збереження її культурної цінності.

Список використаних джерел

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / гол. ред. О.С. Мельничук. Київ: Наук. думка, 1985. Т. 2. 573 с.
2. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 350 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 4. 1973. С. 254. URL: https://sum.in.ua/s/komunikacija дата звернення (25.10.2025).
4. Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси: монографія. Київ: Основа, 2009. 240 с.

Чижов Вадим Вячеславович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.

МОВА ЯК ДУХОВНИЙ І ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Основою духовного коду, прикладом національної ідентичності народу була і є мова. Протягом усієї своєї попередньої історії український народ виборював своє історичне право

на існування нації як непохитної ланки світової спільноти. В основі національно-визвольних змагань завжди була боротьба за збереження рідної мови [1, с. 196]. Значущім важелем самоідентифікації держави не як місця на світовій мапі, а як згустку етносу європейської цивілізації є ментальне супроводження, що включає в себе насамперед мову, культуру та традиції, що тісно пов'язані. Мова є лакмусовим папірцем у цивілізаційних війнах, що вказує на вільність етносу або на його колонізацію. Бо будь який колонізатор вбачає знищення історичного підґрунтя підкорених народів, гібридизацію мови, для унеможливлення повернення у свій етнос, створюючи національну слабкість, відрізаючи від поколінь що були, деструктуруючи всю ментальну систему.

Протягом кількох століть Україна, долаючи чисельні труднощі і перешкоди, шляхом важкої боротьби, втрат і випробувань намагається реалізувати споконвічне право на існування самостійної держави [2, с. 111], домінантною ознакою якої є державна мова. Намагаючись знищити первинну "формулу нації" на різних історичних етапах політика знищення української автономії, ознак демократії, послідовно проводилася як Російською імперією, так і Радянським Союзом [1, с. 197]. Втягування українського суспільства у формат російської кріпосницької системи супроводжувалося одночасно нищенням усього, що могло нести в собі загрозу імперській політиці [3, с. 132]. Насамперед це було національне мислення і спілкування. Ментальні засади суспільства, що мало глибоке історичне коріння. У цій ментальній війні Україна мала опиратися у різних площинах, демонструючи героїчну самосвідомість нації в збережені української національної ідеї та культивуючи духовний інтерес до свого архетипу в суспільстві, також опираючись нав'язаною іншомовних слів завдяки чому виникала мовна інтерференція між українською та російською мовами, паплюжа джерело.

Демократичні зрушення в українському суспільстві, процеси дерусифікації, подолання історичної амнезії супроводжувалися з боку північного сусіда [4, с. 96] жорстокою агресією. Війна, розв'язана Росією проти України у 2014 р. та повномасштабне вторгнення 2022 р., поставили мовне питання у площину національної безпеки та переосмисленню ролі мови як чинника культурної незалежності. В наш час українська мова стала символом спротиву й об'єднання нації. Національне суспільство, що є активним суб'єктом ментального розвитку, всередині його, виховуючи мовно орієнтоване покоління, з урахуванням особистого вибору, формуючи та мотивуючи єдину цілісну державну одиницю, що спілкується виключно мовою багатьох поколінь етнічній та національній сукупності, продовжує боротьбу за свою ідентичність.

Події останніх років засвідчили високий рівень національної самосвідомості, громадської відповідальності українців, що яскраво було доведено [1, с. 197]. У сучасних умовах війни й інформаційного протистояння мова набуває функції зброї - як духовної, так і політичної. Через неї спостерігається захист національної єдності, легітимізація ідеологій, закріплення національно орієнтованих понять у суспільстві. Мова як засіб спілкування, як основа кордонів розуміння колективної ідентичності, вона є інструментом формування свідомості, чинником культурного опору, інформаційній безпеки та державного суверенітету.

Список використаних джерел

1. Міносян А. С., Варипаєв О. М. Політика умиротворення агресора в контексті розбудови української держави // Studia Slobozhanica : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2021», 2 грудня 2021 р. – Харків : ДБТУ, 2021. – с. 194–200.
2. Міносян А., Варипаєв О. Російська агресія та українська ідентичність: екзистенційний вимір // Національна пам'ять (на вшанування жертв тоталітаризму) : зб. наук. пр. – Львів : ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2024. – Вип. VII. – с. 109–117.
3. Міносян А., Варипаєв О., Юрченко Л. Ґенеза національно-культурної самосвідомості українського народу в умовах русифікаторської політики царизму // Тоталітаризм як

система знищення національної пам’яті : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 11–12 червня 2020 р. / наук. ред. Т. Єщенко. – Львів : Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. – с. 131–134.
4. Міносян А., Варипаєв О., Юрченко Л. Російська імперська політика і українське питання // Національна пам’ять (на вшанування жертв тоталітаризму) : зб. наук. пр. / упоряд. і наук. ред. Н. М. Гірна. – Львів : Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2023. – с. 94-97

Шпак Аліна Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Крась А.В.

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СФЕРІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Українська мова є невід’ємною складовою професійної діяльності у сфері ветеринарної медицини. Вона виступає не лише засобом спілкування, але й важливим інструментом формування професійної культури, відповідальності та довіри між фахівцем і клієнтом. Згідно з Конституцією України, українська мова має статус державної, що зумовлює її офіційне використання у всіх сферах, зокрема в освітній, науковій, правовій та практичній ветеринарній діяльності [1].

Ветеринарна галузь охоплює широкий спектр завдань – від лікування тварин до контролю безпечності продукції тваринного походження, охорони довкілля та профілактики захворювань, спільних для людей і тварин. У таких умовах якісна комунікація українською мовою є запорукою точного розуміння рекомендацій лікаря, дотримання ветеринарно-санітарних норм і підвищення рівня довіри до спеціаліста.

Освітній процес у галузі ветеринарної науки в Україні здебільшого здійснюється державною мовою. Наприклад, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. Ґжицького, Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП) та інші заклади вищої освіти активно підтримують україномовні навчальні програми. При цьому паралельно розвиваються курси з англійської та латинської термінології, що допомагає студентам інтегруватися в міжнародний науковий простір. Для іноземних студентів організовуються підготовчі курси, де вивчається українська мова як основний інструмент професійного спілкування.

Передусім, викладачі наголошують, що саме мова є носієм національної ветеринарної традиції. Через українську відбувається передача фахових знань, опис клінічних випадків, розробка методичних рекомендацій. Освітній процес, побудований на рідній мові, формує фахівців, здатних чітко й грамотно висловлюватися у професійному середовищі.

Важливу роль відіграє Науково-правовий контекст, який передбачений Законом України «Про професійну діяльність лікаря ветеринарної медицини та самоврядний орган» [2] визначає обов’язок фахівців володіти державною мовою. Вона використовується під час ведення документації, оформлення звітів, експертиз, ветеринарних сертифікатів і публікації результатів досліджень. Це не лише юридична вимога, а й прояв професійної етики, що забезпечує прозорість та зрозумілість у спілкуванні з громадянами.

Професійна термінологія української ветеринарної лексики має давні історичні корені. Її формування почалося ще у XVIII столітті, але активного розвитку вона набула у XX–XXI століттях. Значна частина термінів має латинське та англійське походження (наприклад, патологія, інфекція, вакцинація, епізоотія), однак у сучасних підручниках дедалі частіше пропонуються адаптовані українські відповідники. Розвиток термінологічних словників і баз даних сприяє стандартизації мови ветеринарії.

Значну роль у цьому процесі відіграють сучасні дослідження з лінгвоекології, які вивчають взаємодію мови, науки та культури. У ветеринарній термінології з’являються нові

слова, що відображають зміни у технологіях, генетиці та біотехнологіях тваринництва. Саме тому важливо зберегти баланс між науковою точністю та доступністю термінів для студентів і практиків.

За словами дослідників , основними проблемами сьогодні є недостатня кількість україномовних підручників і посібників, відсутність єдиного термінологічного стандарту та потреба в підвищенні мовної компетенції фахівців. Особливо це стосується ветеринарів старшого покоління, які тривалий час працювали російською мовою. Водночас поступовий перехід усіх навчальних і робочих процесів на українську сприяє зміцненню національної ідентичності й підвищенню престижу професії.

З іншого боку, розвиток двомовних (українсько-англійських) програм і курсів дозволяє поєднати національний і міжнародний досвід. Українська школа ветеринарної медицини активно співпрацює з європейськими освітніми проєктами, що стимулює створення україномовних електронних ресурсів, глосаріїв і навчальних платформ.

Отже, українська мова виконує ключову роль у ветеринарній медицині як засіб професійної комунікації, наукової творчості та державного управління. Вона забезпечує точність, відповідальність і зрозумілість усіх процесів – від навчання до практичної роботи з тваринами. Поєднання української з міжнародною термінологією є запорукою конкурентоспроможності сучасного ветеринара в глобальному науковому просторі. Подальший розвиток україномовної освіти, створення спеціалізованих словників та підтримка публікацій українською мовою стануть основою зміцнення позицій України у сфері ветеринарної науки та практики.

Список використаних джерел

1. Стаття: Лінгвоекологічні аспекти української ветеринарної термінології // Збірник «Лінгвоекологія: сучасні виклики». – Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2023. – https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40980/1/Lingvoekologiya_2023.pdf
2. Стаття: Мова ветеринарної освіти в Україні: стан і перспективи розвитку // Освітній портал «Педагогічна преса». – https://pedpresa.ua

СЕКЦІЯ. ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Ворвихвост Ян Романович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.

РОЛЬ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Німецька мова належить до германської групи індоєвропейських мов. У межах цієї мовної гілки німецька близька до скандинавських мов –датської, норвезької та шведської, а також до нідерландської (голландської) і фламандської, певною мірою – до англійської. Німецька мова – одна зі світових і міжнародних мов як за чисельністю мовців, так і за значенням: нею розмовляють як рідною, а також часто використовують як другу розмовну мову (на роботі та вдома) більше 125 млн осіб. Це жителі Німеччини, Австрії та Ліхтенштейну (у цих трьох країнах вона є єдиною державною мовою); у Швейцарії німецькою мовою спілкуються у 17 кантонах (із 26), тобто 63,7 % швейцарців (чотири кантони користуються французькою (20,4 %), по одному – італійською (6,5 %) та ретороманською (0,5 %); у Бельгії та Люксембурзі німецька є однією з трьох офіційних мов; крім того, нею говорять у Північному Шлезвігу (Данія), Ельзасі (Франція), Південному Тіролі (Італія), деяких районах Румунії, Польщі, Чехії та інших європейських країнах. Крім того, досить чисельною є кількість представників німецької національності і в Україні, які розмовляють своєю рідною мовою. Майдан та події, які відбулись та й відбуваються після нього, спричинили підвищену увагу доУкраїни в Німеччині, проте з'ясувалося, що знання німців про нашу державу є досить обмеженими. Тож заходи у рамках святкування спільного року мов будуть спрямовані й на усунення прогалин у знаннях німців про Україну, нашу мову та культуру. У 2016 р. завдяки ґранту МЗС Німеччини та особистому втручанню, тоді ще, міністра закордонних справ Франка-Вальтера Штайнмаєра (Frank-Walter Steinmeier) було відроджено кафедру україністики в університеті Грайфсвальда (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald) – єдина вища школа у Німеччині, де працює самостійна кафедра україністики, що є однією з небагатьох, де можна вивчати і досліджувати українську мову й культуру. Того ж року Європейський університет Віадріна (Europa-Universität Viadrina) у Франкфурті-на-Одері за підтримки Фонду ім. Роберта Боша та Німецької асоціації україністів запустив новий німецько-український проект Ukraine Calling, мета якого полягає в інформуванні німецького суспільства щодо широкого кола питань, пов'язаних з Україною.

Що стосується безпосередньо української мови, то, на превеликий жаль, до подій Помаранчевої революції та Євробачення у 2005 р. Україну рідко презентували у засобах масової інформації Німеччини, тож відсутність знань про нашу державу було не фактом неосвіченості громадян ФРН, а браком присутності України та української мови у свідомості людей. Довгий час у німецькому суспільстві панувала думка про те, що для перебування в Україні взагалі не потрібно знати української мови, оскільки ніби то кожен українець говорить російською та розуміє цю мову. А найвагомішим фактом є те, що велика частина німецького населення взагалі не знала про існування української мови як такої.

З роками, на щастя, ситуація з українською мовою у Німеччині поліпшується. Нині у ФРН функціонує чимало центрів вивчення української мови як іноземної. Насамперед, це інститути слов'янської філології в університетах, які пропонують студентам разом із польською, чеською, болгарською, сербською, хорватською мовами ще й українську як доповнення, розширення до слов'янських студій. Це університети в Мюнхені, Ольденбурзі, Дрездені, Лейпцизі, Мюнстері, Вюрцбурзі, Галле та інших містах. Наявність курсів української мови в інститутах слов'янської філології, як правило, залежить від наукових зацікавлень керівників навчальних закладів. Так, Університет Ерлангена-Нюренберга (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg) пропонує курси української мови у своєму

центрі мов для слухачів усіх факультетів. Крім того, існують вечірні університети, які теж пропонують курси української мови. Хоча все ж варто визнати, що українська мова у навчальних закладах Німеччини є екзотичним предметом, який фігурує разом з такими мовами, як таїландська, фінська, перська і т. д.

Існує безліч причин для вивчення німецької мови: культурне порозуміння (вчити німецьку мову означає розуміти життя, бажання та мрії людей у німецькомовних країнах в умовах мультикультурного суспільства), подорожі (німецька є мовою спілкування у шести європейських країнах, що гарантує не лише швидшу орієнтацію у просторі, але і позитивне ставлення місцевого населення, адже завжди приємно, коли говорять їхньою рідною мовою), насолода від літератури, музики, мистецтва та філософії (німецька мова – це мова Ґете, Кафки, Моцарта, Бахата Бетховена, а читання чи прослуховування їхніх творів мовою оригіналу приносить ще більше насолоди), можливість здобути вищу освіту і роботу у Німеччині, займатися науковою роботою та проводити дослідження, отримати роботу в міжнародній компанії. Проте якими б не були ці причини, не варто забувати, що вивчення іноземних мов ще й тренує наш мозок. Так, дослідження психологів Йоркського університету в Торонто (Канада) доводять, що студенти, які володіють двома іноземними мовами, успішніше складають тести з математики, читання і граматики, ніж їхні «одномовні» ровесники. До того ж вивчення іноземних мов трансформує сіру речовину мозку, що сприяє швидшій обробці інформації.

Список використаних джерел

1. https://ir.nmu.org.ua/entities/publication/74d8b677-327b-4ff4-9f78-44e53f6f5680
2. https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6768

Гевко Катерина Романівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.

ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ЛАТИНСЬКУ МОВУ

Латинська мова – це одна з найвпливовіших мов в історії людства, що стала фундаментом для багатьох сучасних мов і культур. Вона використовувалася в Римській імперії і довгий час залишалася мовою науки, медицини і релігії. Латинь має багату граматику і унікальну структуру, що продовжує надихати лінгвістів і дослідників. Пропонуємо познайомитися з 28 цікавими фактами про латинську мову, які допоможуть глибше зрозуміти її значення.

● Латинська мова належить до групи італійських мов індоєвропейської сім'ї. Вона сформувалася на Апеннінському півострові і стала офіційною мовою Римської республіки і імперії. Її вплив поширився на величезні території.

● Латинь перестала бути живою розмовною мовою близько 6 століть тому, але досі використовується у наукових, юридичних і церковних текстах. Вона зберігає статус класичної мови у Ватикані. Це робить її мовою з особливим значенням.

● Сучасні романські мови – італійська, іспанська, французька, португальська та румунська – походять безпосередньо від латинської. Вони зберегли багато граматичних і лексичних особливостей прамови.

● Латинь має складну систему відмінків, що впливає на закінчення слів залежно від їх ролі в реченні. Це робить граматику дуже структурованою і логічною. Така особливість вимагає уважності при вивченні.

● Багато латинських висловів досі активно використовуються у праві, медицині і науці. Наприклад, «homo sapiens» означає «розумна людина». Ці фрази стали частиною міжнародного наукового словника.

● Латинська абетка, яку ми використовуємо сьогодні, базується на стародавньому латинському письмі. Вона дала початок алфавітам багатьох сучасних мов. Цей алфавіт має всього 23 літери в класичному варіанті.

● У Римській імперії латинська була мовою уряду, армії і літератури. Вона об'єднувала різні народи і сприяла культурній інтеграції. Латина була ключем до освіти і влади.

● Відомий латинський поет Вергілій створив епос «Енеїда», який став класикою світової літератури. Цей твір вплинув на багатьох письменників і філософів. «Енеїда» досі вивчається у школах та університетах.

● Латинська мова активно впливала на англійську, особливо через французьку після нормандського завоювання. Багато англійських слів мають латинське походження. Це робить англійську дуже багатою на синоніми.

● Латинь має особливий стиль і ритмічну структуру, що робить її придатною для поезії і риторики. Вона стала основою класичної освіти.

● У середньовіччі латинь була мовою науки і філософії в Європі. Вчені спілкувалися латинською, що дозволяло обмінюватися знаннями між країнами. Це сприяло розвитку європейської науки.

● Католицька церква використовує латинь у літургії, особливо в традиційних месах. Це робить мову символом духовності і традицій.

● Латинські вирази часто використовуються у медичних термінах, наприклад, «status quo» чи «per se». Це допомагає лікарям у точності описів і діагнозів. Мова зберігає свою актуальність у професійних галузях.

● Латинь має унікальну систему числівників, що відрізняється від сучасних мов. Вона використовує як порядкові, так і кількісні числівники зі складною граматикою. Це частина її структурної складності.

● Багато сучасних університетів зберігають латинські девізи, які відображають їхню місію і цінності. Наприклад, «Veritas» означає «Істина».

● Латинь мала власну систему годинникових позначень, яка вплинула на розвиток сучасного часу. Вона використовувала унікальні способи обчислення годин і хвилин. Це демонструє практичну сторону мови.

● У латинській мові не було сучасних літер J, U і W, які з'явилися пізніше. Ці літери виникли для розрізнення звуків у розвитку мов. Це свідчить про еволюцію алфавіту.

● Вивчення латинської мови допомагає краще розуміти граматику і лексику багатьох сучасних мов. Вона розвиває аналітичне мислення і увагу до деталей. Знання латини часто корисне для філологів і медиків.

● Латинь мала сильний вплив на розвиток юридичної термінології. Поняття як «habeas corpus» і «pro bono» походять саме звідти. Ці терміни використовуються у судах усього світу.

● Сучасна латинь продовжує жити у формі неолатинської мови, яка використовується у науці і техніці. Вона адаптує класичні слова для опису нових відкриттів. Це демонструє життєздатність мови.

● Латинська поезія мала чіткі метрики і ритмічні схеми, які вплинули на подальший розвиток європейської літератури. Вона відзначається точністю і красою. Поетичні твори використовують складні алітерації і рими.

● Серед відомих латинських авторів – Цицерон, Ювенал і Овідій, чиї твори досі вивчають у школах. Їхні ідеї і філософські погляди мають значний вплив на культуру. Література стала частиною світового надбання.

● Латинська мова була мовою дипломатії у Європі до початку XX століття. Дипломати використовували її для складання офіційних документів. Це забезпечувало уніфікацію і точність.

● Латинські написи збереглися на багатьох історичних пам'ятках, включаючи руїни Риму і середньовічні церкви. Вони допомагають археологам і історикам розуміти минуле. Надписи часто містять дати, імена і події.

● Латинь має складну систему дієслівних форм, що дозволяє точно виражати час і спосіб дії. Це ускладнює її вивчення, але робить мову дуже гнучкою. Дієслова мають шість основних форм.

● Латинь використовувалась не лише в Європі, а й у різних частинах світу завдяки католицькій церкві. Вона стала мовою міжнародної комунікації між культурними і релігійними центрами. Це сприяло поширенню знань.

● Відомий вислів «Carpe diem» означає «Лови момент» і має латинське походження. Цей афоризм часто цитують у літературі і філософії.

● Латинь має безліч діалектів і варіацій, які виникали в різних регіонах Римської імперії. Ці варіанти вплинули на формування сучасних романських мов. Дослідження діалектів допомагають краще розуміти мовну еволюцію.

Цікаві факти про латинську мову розкривають її глибину і значення в історії людства. Неймовірні факти демонструють, як класична мова продовжує впливати на сучасність. Маловідомі факти допомагають побачити латину не лише як мертву мову, а як живу основу культури і науки.

Список використаних джерел

1. https://www.superprof.com.ua/blog/jak_vynykla_latynska_mova/
2. https://lpnu.ua/news/lingua-latina-chomu-my-dosi-vchymo-latynu-i-iaka-koryst-vid-mertvoi-movy
3. https://interes-fakti.com/cikavi-fakti-pro-latinsku-movu

Гридчина Єлізавета Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – канд. філол. наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.

FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF TOURISM AND INTERNATIONAL COMMUNICATION

Foreign language skills are a fundamental necessity for success in the tourism and international communication sectors, acting as a crucial enabler of effective interaction, cultural exchange, and business growth. Proficiency in multiple languages is an essential prerequisite for professionals aiming to provide quality services and gain a competitive edge in a globalized worldю

Key Roles of Foreign Languages.

Bridging Communication Gaps. Language proficiency directly facilitates effective communication between service providers and international visitors, preventing misunderstandings and ensuring that customer needs are met.

Enhancing Customer Satisfaction. Tourists consistently report greater satisfaction with services when staff can communicate in their native language, which creates a more comfortable and welcoming environment, almost like a "home away from home".

Fostering Intercultural Understanding. Language is an inseparable component of culture. Learning a foreign language involves exploring other cultures, which helps break down prejudices, fosters mutual respect, and promotes a deeper engagement with local customs and traditions.

Improving Safety and Convenience. Multilingual information, such as safety instructions, directions, and menus, is crucial for tourist safety and convenience, allowing travelers to navigate foreign destinations more confidently.

Boosting Career Development and Competitiveness. For professionals, foreign language skills open up a variety of specialist career paths in hotels, travel agencies, and tour operations. Companies with multilingual staff are better equipped to attract a diverse clientele and remain competitive in the global marketplace.

Facilitating International Business. In international communication and business, language proficiency is key to building trust and rapport, navigating negotiations, and decoding foreign markets to gain insights into consumer behavior and preferences.

Ensuring Safety and Convenience. Multilingual information in signage, menus, and safety instructions is crucial for tourist convenience and safety, allowing travelers to navigate unfamiliar destinations with confidence.

Improving Business Competitiveness. Businesses with multilingual staff are better positioned to attract a diverse international clientele and expand into new markets. The ability to negotiate and build rapport with foreign partners in their native tongue can be a deciding factor in securing international deals and collaborations.

Демченко Єлизавета Федорівна
Харківський національний університет радіоелектроніки
Науковий керівник – ст. викладач Архипова В.О.

LINGUISTIC COMPETENCE AND THE AI JOB MARKET: HOW ENGLISH BECAME THE GLOBAL LANGUAGE OF TECH EMPLOYABILITY

In today's globalized world, English has become the dominant language of technology, science, and business. For specialists in Artificial Intelligence (AI), English proficiency is a key factor of professional competitiveness. Over 80 % of all scientific publications on AI and computer science are written in English, giving fluently speaking specialists access to the latest research, innovations, and international job markets.

An investigation of the AI job market shows that most vacancies require at least intermediate English proficiency. Employers rate highly communication skills, participation in global conferences, and the ability to collaborate in cross-cultural office / teams. LinkedIn's "2025 Global Skills Report" states that English proficiency is among the top five most sought-after skills for AI companies worldwide [1]. A 2024 JustSchool survey of 1,000 Ukrainians showed that people with Advanced and Upper-Intermediate levels are approximately five times more likely to have high salaries than those with a Beginner level. In particular, 51% of respondents with Advanced and 43% with Upper-Intermediate levels earn more than UAH 37,000 monthly. In contrast, only 9% of those with an Elementary level have a similar income, and only 4% of Beginner level [2]. In the IT sector, this linguistic gap strongly affects income.

Developers with B2+ English levels gain access to international projects and higher pay [3], as they can collaborate globally and use English documentation directly [4]. This trend confirms that linguistic competence directly affects employment, salary levels, and career mobility in the technology industry.

Technical English plays a key role in the work of programmers, as without it, it is impossible to fully employ modern tools such as Git, Docker, or Kubernetes, as well as to work efficiently with programs whose interface is usually in English [3]. Knowledge of English allows you to read technical documentation for libraries, frameworks, and new technologies. English proficiency is becoming a kind of bridge between human communication and artificial intelligence systems. For example, English plays a leading role in Natural Language Processing (NLP): "English as the default linguistic structure for NLP... Yet, the error rates for languages other than English using these systems are considerably higher" [5]. Thus, knowledge of the English language not only contributes to professional growth in the IT sector, but also provides a deeper understanding of how artificial intelligence systems are created and function - because you have an advantage to work directly with English-language documentation, research, models and data.

In summary, linguistic competence is no longer just an additional skill for AI specialists, but is a key factor of their competitiveness in the global labor market. English has become the "language of innovation", determining the way knowledge is disseminated, technologies are developed and careers are built.

Список використаних джерел
1. Dea B. N. C. C. E. M. The global skills report 2025: 30 insights you need to know today. LinkedIn: Log In or Sign Up. URL: https://www.linkedin.com/pulse/global-skills-report-2025-30-insights-you-need-know-bertrand-ndeffo--x6oyc/ .
2. Як знання англійської мови впливає на зарплату українців. ДивоГляд. URL: https://www.5.ua/dv/life/231666 .
3. Англійська мова для IT-спеціалістів: чому важливо почати вже зараз?. dev.ua. URL: https://dev.ua/news/anhliiska-mova-dlia-it-spetsialistiv .
4. Rathi A. Demand for AI talent in 2024-2025: a global tech job market analysis. LinkedIn: Log In or Sign Up. URL: http://linkedin.com/pulse/demand-ai-talent-2024-2025-global-tech-job-market-analysis-rathi-s82jc/ .
5. Ore M. English dominance in natural language processing. Medium. URL: https://medium.com/@mariah.ore/english-dominance-in-natural-language-processing-412091a7fdb5.

Дмитренко М.О.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасних умовах стрімкої глобалізації та інтеграції в міжнародний простір володіння іноземними мовами перетворилося на одну з основних компетенцій, що визначають конкурентоспроможність особистості. Сучасний ринок праці вже неможливо розглядати винятково в межах однієї держави, адже більшість економічних процесів має глобальний характер. Міжнародні компанії, освітні заклади, наукові установи та технологічні корпорації активно співпрацюють між собою, формуючи єдиний інформаційний та економічний простір. У таких умовах знання іноземної мови стає не просто перевагою, а необхідністю, що забезпечує доступ до світових можливостей, ресурсів, інновацій та партнерств.

Одним із ключових аспектів значення іноземної мови є її роль у професійному розвитку. Знання англійської, німецької, французької чи китайської мов суттєво розширює можливості працевлаштування, дозволяє брати участь у міжнародних проєктах та отримувати доступ до високооплачуваних вакансій. За даними Європейської комісії, близько 60% роботодавців віддають перевагу кандидатам, які володіють хоча б однією іноземною мовою, а 28% вважають такі знання критично необхідними для певних посад [1, с.45]. В Україні англійська мова стала ключовим фактором у сфері IT, туризму, міжнародної логістики та фінансових послуг, оскільки саме вона є мовою ділового спілкування та технічної документації.

Не менш важливим є науковий аспект. Більшість сучасних досліджень, публікацій та наукових відкриттів з'являються англійською мовою. Значна частина наукових журналів входить до таких міжнародних баз, як Scopus та Web of Science, де англійська є домінуючою мовою публікацій. Відповідно, вчені, які володіють іноземними мовами, мають можливість брати участь у міжнародних конференціях, публікуватися в престижних виданнях та брати участь у грантових програмах. Це підвищує не лише особистий статус дослідника, а й розвиток науки в державі.

Варто зазначити, що іноземна мова відіграє ключову роль і в економічній конкурентоспроможності країни. Держави, у яких значна частина населення володіє англійською мовою, залучають більше іноземних інвестицій. Міжнародні компанії охочіше відкривають свої представництва там, де є мовно підготовлений персонал, здатний спілкуватися з партнерами та клієнтами з інших країн. Для України це має особливе значення

в умовах євроінтеграції та розширення зовнішньоекономічних зв'язків. Іноземна мова виступає своєрідним "містком" між національною економікою та світовими ринками.

Культурний аспект також відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможності особистості. Знання мови дає можливість краще розуміти інші культури, звичаї, форми мислення та моделі поведінки. Це особливо важливо в умовах міжкультурної комунікації, адже успішна міжнародна співпраця залежить не лише від професійної компетентності, а й від здатності знаходити порозуміння з представниками інших народів.

Володіння мовою формує толерантність, відкритість до світу, здатність до ефективного діалогу, що є невід'ємними рисами сучасного лідера. Слід також наголосити на тому, що іноземна мова є чинником особистісного розвитку. Вивчення мов позитивно впливає на когнітивні здібності, покращує пам'ять, стимулює аналітичне мислення та креативність. Психолінгвістичні дослідження доводять, що люди, які володіють двома або більше мовами, більш ефективно приймають рішення та швидше адаптуються до нових умов [2, с.123]. Таким чином, мовна компетентність сприяє формуванню універсальних умінь, необхідних для успішної самореалізації.

Окремої уваги заслуговує соціальний аспект. Іноземна мова розширює коло спілкування, дозволяє брати участь у міжнародних соціальних проєктах, спільнотах, волонтерських ініціативах. У цифрову епоху володіння мовою відкриває доступ до світових

медіаресурсів, платформ онлайн-освіти та професійних мереж, що значно підвищує рівень конкурентоспроможності молоді та сприяє формуванню активного громадянського суспільства.

Висновуючи, можна стверджувати, що іноземна мова є одним із ключових факторів конкурентоспроможності в сучасному світі. Вона забезпечує доступ до знань, підвищує рівень професійної кваліфікації, сприяє економічному розвитку держави, розширює культурний світогляд та формує важливі якості сучасної особистості. У глобалізованому суспільстві мовна грамотність стає не просто освітнім стандартом, а необхідною умовою успішної інтеграції в міжнародний простір та досягнення життєвого успіху. Тому вивчення іноземних мов слід розглядати як інвестицію в майбутнє, що забезпечує розвиток інтелектуального потенціалу нації та її гідне місце у світовій спільноті.

Список використаних джерел

1. Гончаренко Л. В. Міжкультурна комунікація та глобалізація. – Київ: Освіта, 2019. –
2. 256 с.
3. Петрова О. І. Роль іноземної мови у професійному розвитку особистості. – Львів:
4. Світ, 2020. – 312 с.
5. Crystal D. English as a Global Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
6. 212 p.
7. European Commission. Languages for Jobs: Providing multilingual human resources for the
8. labour market. – Brussels, 2011.

Добровольська Дарина Василівна
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – канд. філол. наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.

THE IMPACT OF ENGLISH IN THE GLOBALIZED WORLD

In an increasingly interconnected world, the English language emerges as a central pillar in the phenomenon of globalization. This article delves into how the English language has both influenced and been influenced by the globalized world.

English as the Global Lingua Franca. A lingua franca, also known as a bridge language, common language, trade language, auxiliary language, vehicular language, or link language, is a

language systematically used to make communication. English is undeniably the lingua franca of our times, facilitating communication across nations. Its widespread adoption can be attributed to historical, economic, and technological factors. In the realm of academia, English has become the primary language, not due to the language itself but due to economic and practical reasons. Its prevalence enables scholars from various regions to share knowledge and ideas seamlessly.

English in Education and Media. The dominance of English extends to the education system and media. In countries like Uganda, English is not only the official language but also a medium of instruction in schools. This trend, while facilitating international communication, often comes at the expense of local languages and cultures. This dual role of English, as a tool for global communication and a potential threat to linguistic diversity, reflects its complex impact on the world.

The Influence of Technology. Technological advancements have played a crucial role in the spread of English. The internet, a predominantly English-speaking platform, serves as a gateway for information exchange, entertainment, and social interaction. This digital landscape has further cemented English's status as the global language, transcending geographical and cultural boundaries.

English and Cultural Exchange. English facilitates not just economic and technological exchanges, but cultural ones as well. Movies, music, and literature in English have a significant global reach, influencing and being influenced by various cultures. This exchange enriches the language, adding to its diversity and adaptability.

Challenges and Criticisms. However, the global dominance of English is not without its challenges and criticisms. There are concerns about linguistic imperialism, where the spread of English undermines local languages and cultures. Additionally, the focus on English in global communication can lead to a homogenization of cultural experiences and perspectives.

As the world continues to evolve, the relationship between English and globalization will undoubtedly undergo further changes. While English is currently at the forefront of global communication, the future may see a more multilingual world where the importance of other languages rises.

The proliferation of English globally has significant economic implications. In many countries, proficiency in English is seen as a key skill for career advancement. Multinational corporations often adopt English as a working language, making it a prerequisite for employment in many sectors. This economic necessity has further propelled the spread of English, integrating it into the educational systems of non-native English-speaking countries.

English and International Relations. In diplomacy and international relations, English serves as a common ground. It enables countries to communicate effectively, thus playing a crucial role in negotiations, treaties, and international cooperation. This function of English as a diplomatic tool underscores its significance in maintaining global peace and understanding.

The Evolution of Global Englishes. As English spreads, it evolves, giving rise to various forms of "Global Englishes." These variations reflect the local linguistic and cultural nuances of regions where English is spoken as a second language. This phenomenon demonstrates the adaptability of the English language and its capacity to incorporate diverse linguistic influences.

The Future of English and Technology. Advancements in technology, particularly in machine translation and artificial intelligence, pose interesting questions about the future role of English. While these technologies may eventually reduce the necessity of learning English, they also have the potential to make learning and using English more accessible to a broader audience.

The Role of English in Education. The dominance of English in education extends beyond language learning. It's often the medium of instruction in various subjects, affecting the way knowledge is transmitted and received. While this can provide global opportunities for students, it also raises questions about the impact on local education systems and the preservation of native languages in academia.

Bridging the Linguistic Divide. Efforts are needed to bridge the linguistic divide created by the dominance of English. This involves promoting multilingual education, preserving local languages and cultures, and ensuring equitable access to English language education worldwide.

In conclusion, the impact of English on globalization is profound and multi-dimensional. It has become a tool for communication, education, economic advancement, and cultural exchange. However, this comes with challenges, including the risk of linguistic imperialism, the marginalization of non-native speakers, and the potential loss of linguistic diversity. The future of English in a globalized world lies in striking a balance – one that embraces the practical benefits of a global lingua franca while fostering linguistic diversity and multilingualism.

Жадан Богдан Анатолійович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Ємельянова Є.С.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Соціальне і культурне значення іноземної мови важко переоцінити, особливо у цей історичний період нашої держави, визначення та стабілізації її місця й ролі на міжнародній арені. Іноземна мова дедалі активніше набуває статусу соціально- економічного й політичного механізму порозуміння між різними представниками світової спільноти. Сучасний світ став багатонаціональним і багатомовним: у ньому, з одного боку, активізувався процес глобалізації та економічної конкуренції, а з іншого – зросла роль національної ментальності. Зазначимо, що вагомою є ситуація на ринку праці: практично всюди потрібні фахівці, які вміють працювати з комп'ютером і знають принаймні одну іноземну мову. Це змушує переглянути цілі, завдання, зміст і технології навчання іноземних мов у системі освіти України, враховуючи багатий національний і міжнародний досвід у цій сфері [8, с.216].

Навчання іноземних мов на сучасному етапі розглядається як створення умов для усвідомлення відмінностей у рідній та іншомовній культурі, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, зниження рівня етноцентризму, формування навичок іншомовної міжкультурної комунікації та готовності до діалогу культур. До важливих векторів глобалізаційних процесів належить освіта, яка не тільки не залишається осторонь, а й активно залучається до них. «Глобалізація», що стала ключовим словом кінця XX століття, зумовлює зміни у всіх сферах людського життя – особистому, соціальному, культурному [8, 217]. Прискорення процесів глобалізації в економіці й політиці висувають нові вимоги до структури та якості освіти. Толерантність до інших поглядів, звичаїв, уміння бачити особливості власної культури в контексті культур інших народів і світової культури загалом, сприймати світ як сукупність складних взаємозв'язків, коли порушення однієї з них може призвести до глобальної катастрофи, – усе це далеко не повний перелік характеристик глобальної освіти, що свідчить про актуальність цієї педагогічної концепції для сучасної України, яка повинна самоутверджуватися у світовому просторі. Вивчення іноземних мов у контексті глобалізації має великий особистісно-розвивальний потенціал і створює сприятливі можливості для представлення знань про культуру рідної та чужої країни, загальноєвропейської та загальнолюдської культури, тому що іноземна мова – важливий елемент культури народу-носія цієї мови. Вона відкриває учням безпосередній доступ до величезного духовного багатства іншого народу, підвищує рівень гуманітарної освіти. Ось чому іноземній мові відводиться значна роль у розв'язанні завдань, що стоять перед сучасною школою, зокрема, у формуванні особистості учнів, їх входженні у світову спільноту [1, 31]. З розвитком інформаційних технологій ми стаємо ближчими один до одного, збагачуються наші знання, але не вміння засвоювати їх, тому цілком природним є те, що найкращі результати у навчанні іноземної мови досягаються під керівництвом менторів-викладачів.

У сучасному світі дуже важливо не лише володіти однією з найпоширеніших мов, а й знати інші іноземні мови. Але ця потреба менше відчувається людьми, рідна мова яких належить до так званих провідних, тоді як у невеличких країнах, де національною мовою не розмовляють за межами країни, завжди була потреба у володінні іноземними мовами, щоб

мати доступ у великий світ. Упродовж усієї історії вивчення мов розглядалось як обов'язковий елемент виховання культурної особистості. У наш час у зв'язку з глобальними змінами в політичному та економічному житті суспільства вивчення іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування в умовах діалогу культур стає важливим завданням, успішне розв'язання якого багато в чому залежить від професійної кваліфікації педагогічних кадрів. А новими цілями вивчення іноземних мов стає розвиток в учнів здібностей до міжкультурної взаємодії і до використання іноземної мови як інструмента цієї взаємодії, що безумовно матиме вплив на зміст освіти.

Таким чином, глобалізація як досить суперечливе явище, що має тенденцію до посилення, вимагає від освіти розв'язання таких складних питань: підготувати молодих спеціалістів до життя в умовах багатонаціонального й полікультурного простору, виробити уміння спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей. Сьогодні ми маємо розглядати іноземну мову як важливий засіб міжкультурного спілкування. Сучасна освіта повинна створювати умови для формування такого рівня знань, умінь і навичок, який дав би можливість майбутнім спеціалістам практично підтримувати спілкування з носіями мови на комунікативно достатньому рівні та вільно інтегруватися і інтернаціональну професійну спільноту.

Список використаних джерел

1. Бордакова О. Особливості підготовки вчителя іноземної мови в умовах глобалізації / Науковий вісник Ужгородського національного університету: «Серія Педагогіка. Соціальна робота». – 2018. – Випуск 15. – С. 30 – 32.
2. Булекбаев С. Б. и др. Культура XXI століття: єдність крізь різноманіття. – 2017. 153 с.
3. Давиденко Ю. Є. Використання інформаційно-комунікативних технологій для мовної освіти // Іноземні мови. – 2025. – № 3. – С. 40 – 41.
4. Ємельянова Є.С. Формування навичок професійної іншомовної комунікації у закладах вищої освіти // Географія та туризм: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. Муромцевої Ю. І. Харків: ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2023. – 684 с. - С. 69-74
5. Мішіна Л. Глобалізація як фактор переосмислення важливості вивчення іноземної мови // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Збірник наукових праць [редкол. : Побірченко Н. С., Бех І. Д., Бібік Н. М]. – Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2010. – Випуск 32. – С. 215 – 219.

Зав'ялова Анастасія Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК СИМВОЛ ЄДНОСТІ ТА СПРОТИВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням українського народу. Вона створена зусиллями багатьох поколінь. Усі сторони суспільного життя, процеси пізнавальної та творчої діяльності людини, кожний момент її свідомості супроводжується мовою. У сучасному світі, де глобалізація й цифровізація змінюють способи спілкування, роль державної мови набуває особливого значення. Вона не лише забезпечує єдність суспільства, а й формує професійну та громадянську свідомість людини. Однак розвиток української мови сьогодні стикається з низкою викликів, серед яких – вплив іншомовних елементів, зниження рівня мовної грамотності та недостатня увага до культури мовлення в повсякденному житті.

Мова – це не просто засіб спілкування, а й головний елемент, що формує національну ідентичність. Саме через мову зберігається історична пам'ять, народна творчість, традиції та ментальність. Після здобуття незалежності України питання мови набуло особливого

значення, адже саме вона є основою культурного суверенітету держави. Використання української мови в усіх сферах життя – від освіти до бізнесу – сприяє консолідації суспільства та зміцненню патріотизму. У сфері освіти мова є ключем до знань і пізнання світу. Вона формує логічне мислення, уміння чітко висловлювати свої думки, аналізувати та аргументувати. У професійному середовищі володіння українською мовою є ознакою компетентності й поваги до держави. Сучасний фахівець має не лише знати мову, а й уміти користуватися нею у діловому листуванні, презентаціях, публічних виступах. Мовна грамотність підвищує рівень довіри та професійного іміджу людини. Сьогодні українська мова виконує об'єднавчу, комунікативну, культурну і навіть психологічну функцію – підтримує дух суспільства, сприяє єдності та збереженню національної ідентичності. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році стало переломним моментом у мовному питанні. Для мільйонів українців саме мова стала символом стійкості та ознакою опору окупації. Перехід на українську мову став актом самоствердження і громадянської мужності. Люди свідомо обирають спілкуватися українською – навіть ті, хто раніше вживав іншу мову у побуті. Таким чином, війна прискорила процес мовного самоусвідомлення, зробивши українську не просто державною, а мовою серця й свободи. Вважаю,що наразі потрібно активно підтримувати україномовний контент– фільми, пісні, блоги – ,які створюють позитивний імідж української мови як сучасної та престижної.А також варто запроваджувати тренінги, курси ділової української мови, щоб формувати культуру офіційного спілкування. Адже боротьба за незалежність – це не лише фронтова боротьба, а й боротьба за мову, культуру, історію та ідентичність.

Українська мова сьогодні постає не лише як засіб комунікації, а як потужний символ національної гідності, культурної пам'яті та духовної єдності. У сучасних умовах війни вона перетворилася на один із найважливіших чинників національної безпеки. Повномасштабна агресія росії спричинила глибокі соціокультурні зміни: українці почали переосмислювати своє мовне «я». Для багатьох перехід на українську став моральним вибором, свідомим кроком до самоідентифікації, знаком солідарності й опору. Мова знову набула статусу морального та політичного маркера, що чітко розмежовує простір свободи та простір агресії. Водночас сучасне суспільство стоїть перед низкою викликів. Проте найголовніше – створити умови, за яких українська стане мовою повсякденного життя, освіти, науки, культури, бізнесу та медіа. Це можливо лише за умови, коли кожен громадянин усвідомлює особисту відповідальність за своє мовлення. У сфері освіти українська мова виконує об'єднавчу та виховну функцію: саме через неї формується світогляд молодого покоління, розвивається критичне мислення, любов до Батьківщини та шанобливе ставлення до її історії. Молодь, яка мислить і спілкується українською, здатна формувати нову якість суспільства – освіченого, патріотичного, відкритого до світу. Отже, роль української мови у сучасному суспільстві є багатогранною. Вона – мова науки і культури, мова освіти й державотворення, мова миру й боротьби. Її розвиток – це не лише культурне завдання, а питання національного виживання та майбутнього країни. Кожен українець, який говорить українською, не просто зберігає традиції – він продовжує життя нації, укріплює її моральну силу та робить свій внесок у спільну Перемогу.

Список використаних джерел

1. https://www.dilovamova.com/index.php?page=4&dmua=1&tdmua=%D0%EE%EB%FC-%EC%EE%E2%E8-%E2-%F1%F3%F1%EF%B3%EB%FC%ED%EE%EC%F3-%E6%E8%F2%F2%B3&list=1
2. https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9617
3. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kulyk_rol.pdf
4. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16939/1/Shumeyko_117-121.pdf
5. https://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24142/
6. https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Ukr.-dilova-mova.pdf

Іванова Анастасія Віталіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ШЛЯХ ДО КАР'ЄРНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми в контексті глобалізації.

У сучасному світі, де економіка стає все більш інтернаціональною, володіння іноземними мовами перетворюється з додаткової навички на ключовий фактор конкурентоспроможності, який залежить від мовної компетентності в економіці та соціумі. Глобалізація ринків, цифрова трансформація та міжнародна мобільність роблять мовні компетенції необхідними для особистого та професійного зростання. Багатомовність сприяє економічній мобільності та національній безпеці, інтегруючись у професійну освіту та кар'єру.

Іноземні мови як інструмент професійної конкурентоспроможності.

Володіння іноземними мовами підвищує шанси на працевлаштування та кар'єрне просування, особливо в галузях, пов'язаних з технологіями, інженерією, маркетингом, туризмом та дипломатією. Гендер, рівень мовної proficiency та шкільна програма впливають на розвиток глобальних компетенцій у молоді. Для фахівців це дає кращі можливості в глобальному ринку праці, де мовні навички є конкурентною перевагою для "виконання завдань" ефективніше.

Роль іноземних мов у бізнесі та економічному зрості.

Для компаній інвестиції в мовну освіту співробітників є умовою конкурентоспроможності на глобальному ринку. Мовна fluency полегшує комунікацію, розширення бізнесу та залучення талантів з усього світу, сприяючи економічному зросту країн. У глобалізованій економіці багатомовність стає ресурсом, що визначає конкурентоспроможність держав, бізнесу та індивідів, відкриваючи нові ринки та можливості.

Когнітивні та соціальні переваги володіння іноземними мовами.

Навчання іноземним мовам не лише покращує комунікацію, але й розвиває когнітивні здібності, такі як розв'язання проблем, адаптивність та культурну чутливість. Це особливо важливо для "менш поширених" мов, які надають унікальну конкурентну перевагу в кар'єрі, розширюючи горизонти, формуючи нові зв'язки та сприяючи міжнародним подорожам. У 21 столітті мовні навички є глобальною компетенцією, що empowers індивідів у глобалізованому світі.

Висновок: Перспективи розвитку мовних компетенцій.

У сучасному світі іноземна мова є невід'ємним фактором конкурентоспроможності, що впливає на особистісний розвиток, економіку та глобальну інтеграцію. Для посилення позицій на ринку праці та в бізнесі необхідні інвестиції в освіту, програми обміну та цифрові інструменти вивчення мов. Майбутнє належить багатомовним суспільствам, де мовні навички стають ключем до успіху.

Технологічний аспект: виклики

ШІ та автоматичні перекладачі впливають на роль людського знання мов. Людський фактор залишається важливим для культурного контексту. Мови забезпечують доступ до наукових знань і технологій.

Соціальний та культурний вимір

Мови розширюють світогляд, сприяють толерантності та зменшенню стереотипів. Вплив на соціальну мобільність та інтеграцію в глобальне суспільство. Доступ до культурної спадщини через оригінальні джерела.

Список використаних джерел

1. Strengthening the Workforce: Why Multilingualism Matters in CTE. Language Testing International, 2025. URL: https://www.languagetesting.com/blog/strengthening-the-workforce-why-multilingualism-matters-in-cte/
2. Foreign language learning's role in the development of global competence. ScienceDirect, 2025. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001691825001635
3. THE COMPETITIVE ADVANTAGE OF FOREIGN LANGUAGES. ResearchGate, 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/351965098_THE_COMPETITIVE_ADVANTAGE_OF_FOREIGN_LANGUAGES
4. Language Competence as A Factor of Economic Growth in the Modern World. IJRPR, дата не вказана. URL: https://ijrpr.com/uploads/V6ISSUE2/IJRPR38577.pdf
5. Why Language Learning Is Critical for Business. Deliberate Directions, 2025. URL: https://deliberatedirections.com/why-language-learning-is-critical-for-business/
6. The Competitive Advantage of Foreign Languages and Cultural Knowledge. JSTOR, дата не вказана. URL: https://www.jstor.org/stable/3588783
7. Benefits of Language Proficiency in Global Talent Acquisition. People Mobility, дата не вказана. URL: https://people-mobility.org/benefits-of-language-proficiency-in-global-talent-acquisition/
8. Career Benefits of Learning a Foreign Language. ICLS, 2023. URL: https://www.icls.edu/blog/language-skills-for-career-advancement
9. “Lesser Taught” Languages Give Students a Competitive Edge. American University, 2021. URL: https://www.american.edu/cas/news/lesser-taught-languages-give-students-competitive-edge.cfm

Іващенко Іван Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – канд. філол. наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.

THE ROLE OF ENGLISH IN INTERNATIONAL COMMUNICATION

International communication is a multifaceted concept that encompasses the exchange of information across different cultures and nations. As globalisation continues to reshape our world, the need for effective communication on an international scale becomes increasingly vital. Whether in business, diplomacy, or cultural exchanges, the ability to convey ideas and messages clearly and accurately is paramount. In this context, language plays a critical role, with spoken English often serving as the lingua franca that bridges communication gaps between diverse populations.

In a business setting, international communication involves negotiations, presentations, and correspondence with partners, clients, and stakeholders from various cultural backgrounds. Mastery of spoken English is crucial in these scenarios, as it enables professionals to articulate their thoughts and negotiate effectively, thereby fostering stronger business relationships. Many individuals and organisations in Ranchi are recognising the importance of improving their communication skills through spoken English classes, which equip them with the linguistic capabilities necessary to thrive in the global marketplace.

Moreover, in the realm of diplomacy, international communication is essential for maintaining relations between countries. Diplomats must navigate complex discussions, often involving sensitive issues. Proficient spoken English allows for clear and precise dialogue, which is vital in achieving diplomatic objectives and resolving conflicts. Additionally, cultural exchanges rely heavily on effective communication. Understanding the nuances of language and cultural context enhances interpersonal relations, fostering mutual respect and collaboration across borders.

Overall, international communication is indispensable in today’s interconnected world. The importance of developing proficient spoken English skills cannot be overstated, as they facilitate

smoother interactions in various domains, thus contributing to a more collaborative and understanding international community.

In the realm of diplomacy and international relations, English plays a pivotal role as a primary means of communication. Its prevalence is not merely coincidental, as English has emerged as a lingua franca among nations, facilitating dialogue between representatives from diverse linguistic backgrounds. The ability to converse in spoken English is often considered a prerequisite for diplomats and international professionals, as it greatly enhances their capacity to engage in negotiations, forge alliances, and resolve conflicts.

Government officials and diplomats routinely utilize English in official communications, treaties, and negotiations. The use of spoken English ensures that the subtleties and nuances of language do not hinder understanding, which is crucial in high-stakes situations where clarity can determine the success or failure of diplomatic efforts. For instance, multilateral meetings, such as those held by the United Nations, often conduct their proceedings in English. This provides a level playing field for countries, minimizing language barriers and allowing for effective participation by all members. Additionally, attendance at international conferences often necessitates proficiency in spoken English, leading many nations to offer spoken English classes in Ranchi and other cities to equip their diplomats with the necessary skills.

Moreover, English fosters a sense of shared understanding among nations, promoting dialogue that is essential for collaboration on global issues such as climate change, security, and trade. As countries navigate the complexities of global relations, the importance of spoken English transcends mere communication; it becomes a tool for building trust and rapport. Being proficient in spoken English enables diplomats to convey their country's positions effectively while also demonstrating a willingness to engage with others. This dynamic is instrumental in achieving diplomatic consensus and fostering international cooperation, illustrating that English is not just a language but a vital component of contemporary international engagement.

English serves as a vital conduit for cultural exchange, allowing individuals from diverse backgrounds to connect and communicate effectively. The global prevalence of English has transformed it into a common platform where people can share their ideas, perspectives, and experiences. This linguistic bridge not only facilitates conversations but also enables a deeper appreciation and understanding of various cultural nuances. Through spoken English, individuals can articulate their thoughts and narratives, transcending geographical boundaries. In different parts of the world, including cities like Ranchi, where numerous English classes in Ranchi are offered, the emphasis on learning English has grown significantly. These classes empower participants with the linguistic skills necessary to engage in cross-cultural dialogues that enrich their understanding of the world. The ability to convey one's culture through the English language enhances both cultural identity and global citizenship.

Moreover, as cultures reinterpret and adapt English, they contribute to a richer tapestry of global communication. Literature, music, and art have often found new expressions through English, allowing for collaborative creations that reflect a blend of influences. Artists and writers leverage the spoken English language to explore themes that resonate universally, inviting dialogue and fostering connections that might not occur in the absence of a shared language.

Furthermore, the role of English in cultural exchange promotes mutual understanding and respect. By engaging in spoken discourse, individuals can challenge stereotypes and share narratives that deepen empathy and awareness of different societal values. Through this linguistic engagement, cultural exchange becomes a transformative experience, where learning and sharing lead to the cultivation of a more inclusive global community.

In conclusion, the impact of English on global communication is both profound and lasting. As we continue to embrace an increasingly interconnected world, the ability to engage in spoken English will remain a key asset, enabling individuals to build bridges among diverse communities and fostering understanding in a multicultural landscape. The significance of English in international

discourse, education, and technology will undoubtedly persist, shaping interactions for generations to come.

Ісагулов Ілля Дмитрович
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Ємельянова Є.С

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У XXI столітті знання іноземної мови стало не лише бажаною, а й обов'язковою складовою професійної підготовки сучасного фахівця. В умовах глобалізації, стрімкого розвитку міжнародних економічних зв'язків, науки, освіти та технологій володіння іноземними мовами визначає рівень інтеграції людини у світовий простір. Іноземна мова виступає універсальним інструментом комунікації, самореалізації та професійного зростання [1;3;4]. Сьогодні конкурентоспроможність спеціаліста формується не лише через його фахові знання, але й через здатність ефективно взаємодіяти з партнерами, клієнтами чи колегами з інших країн. Саме мовна компетентність забезпечує можливість брати участь у міжнародних конференціях, грантових програмах, обмінах, стажуваннях і спільних дослідницьких проєктах. Володіння англійською, німецькою, французькою чи іншими мовами відкриває доступ до першоджерел інформації, інноваційних технологій, наукових публікацій і досвіду світових фахівців.

В українському контексті вивчення іноземних мов набуває особливої актуальності. Після відкриття для України нових міжнародних можливостей та розширення співпраці з Європейським Союзом зростає попит на фахівців, здатних спілкуватися іноземними мовами на високому рівні. Випускники, які володіють іноземною мовою, мають перевагу при працевлаштуванні в міжнародних компаніях. Таким чином, знання мов стає економічним ресурсом, який безпосередньо впливає на добробут людини й конкурентоспроможність держави в цілому.

Особливу роль відіграє англійська мова, що стала глобальним засобом міжкультурного спілкування. Більшість наукових публікацій, технологічних інструкцій, міжнародних угод і ділових комунікацій здійснюються саме англійською. За даними ЮНЕСКО, понад 80 % наукових статей у світі публікуються англійською мовою, а це означає, що без її знання фахівець фактично позбавлений доступу до найновіших знань та інновацій [6].

Іноземна мова є також важливим чинником розвитку особистості. Її опанування формує когнітивні здібності, аналітичне та критичне мислення, розвиває навички креативності та міжкультурної комунікації. Занурення у мову іншої культури допомагає краще розуміти світоглядні відмінності, розширює кругозір і сприяє вихованню толерантності. Ці якості є надзвичайно цінними в сучасному мультикультурному суспільстві, де успіх часто залежить від здатності співпрацювати в інтернаціональному середовищі.

Останні роки позначені активним розвитком цифрових технологій, що суттєво вплинуло на методику вивчення іноземних мов. Онлайн-курси, інтерактивні платформи, відеоконференції, мобільні застосунки (Duolingo, Babbel, Memrise тощо) створюють нові можливості для самоосвіти. Цифровізація дозволяє формувати персоналізовані програми навчання, враховувати темп і рівень підготовки кожного користувача, забезпечуючи гнучкість і доступність процесу. Використання штучного інтелекту у сфері освіти (наприклад, мовних чат-ботів) уже сьогодні демонструє ефективність у формуванні іншомовної компетентності.

Важливо, що іноземна мова сприяє формуванню професійної мобільності молоді. Володіння нею дає можливість навчатись або працювати за кордоном, брати участь у програмах Erasmus+, Horizon Europe, Fulbright та інших міжнародних ініціативах. Це не лише підвищує рівень особистої освіти, а й дозволяє інтегрувати українських студентів і науковців у світовий академічний простір. Досвід спілкування з представниками різних країн розвиває

здатність працювати в командах, приймати рішення в мультикультурному контексті та швидко адаптуватися до нових умов [4;5;6].

Таким чином, іноземна мова сьогодні – це не просто дисципліна освітнього процесу, а стратегічна інвестиція у власне майбутнє [3, p.103]. Вона підвищує конкурентоспроможність фахівця, розширює професійні можливості, сприяє соціальній мобільності та міжкультурному порозумінню. Освітня політика держави має на меті посилення ролі мовної освіти через інтеграцію сучасних технологій та розширення міжнародного партнерства.

Отже, знання іноземних мов є одним із визначальних чинників конкурентоспроможності як окремої людини, так і держави в цілому. Воно сприяє соціально-економічному розвитку, культурному обміну та міжнародній співпраці, а отже – є фундаментом для побудови відкритого, сучасного та інноваційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. М. Розвиток іншомовної компетентності у системі вищої освіти України. Вища освіта України. (2021). https://lib.iitta.gov.ua/
2. Європейська комісія. Рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя. (2018). https://education.ec.europa.eu/
3. Alieva A., Kovalchuk I. Tokareva., O., Sytnyk, O., Yemelyanova, Y.(2021). Foreign language professional competence of students in the process of learning english for vocational purposes //AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. – T. 1. – C. 99-105.
4. Anastasieva O. et al. The expediency of implementation of project work into the English for Specific Purposes course //Journal of Language and Linguistic Studies. – 2022. – T. 18.
5. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge University Press. (2019). https://www.cambridge.org/
6. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023. https://www.unesco.org/reports/global-education-monitoring-report/2023

Логачова Анастасія Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Дегтярьова К.О.

CAREER GROWTH OPPORTUNITIES FOR SPECIALISTS WITH AND WITHOUT LANGUAGE PROFICIENCY

In today's world, knowing a large number of languages opens the door to a future that many people aspire to. A specialist's command of several languages facilitates better communication with foreign partners. It also increases demand for the specialist, contributing significantly to the development of their career and further experience.

A growing body of research affirms the strong association between English language skills and economic advantages. Chiswick and Miller (2005) found that individuals with higher English proficiency earn significantly more in sectors where language skills are highly valued. Similarly, Dustmann and Van Soest (2001) highlighted wage disparities between native and non-native speakers, reinforcing the economic value of linguistic fluency. In professional settings, English proficiency is frequently a prerequisite for employment, particularly in multinational corporations and international organizations (Farr & Song, 2011). Moreover, multilingual individuals often hold a competitive edge due to their ability to navigate cross-cultural contexts effectively (Pietrzyk-Kowalec, 2023) [1-5].

The aim of this work is to examine career growth opportunities for specialists with and without language skills. To find out how knowledge of foreign languages affects career growth, labour market demand and competitive advantages in international companies. In this work, we will use electronic databases such as Google Scholar and Scopus to obtain the necessary data. We will search for data from 2015 to 2024. The following search queries and keywords were also used for the search:

"English proficiency" and "income levels" and "career advancement" and "linguistic barriers" and "language discrimination" [5].

Based on the sources found, we can note that a high level of English proficiency is associated with a 10–30% increase in income in sectors where language skills are required (e.g., IT, finance, international business). This is confirmed by studies showing that immigrants with improved English skills demonstrate long-term income growth due to access to better job opportunities. For example, in the UK, improving language skills leads to higher salaries, controlling for factors such as education and age [5].

It is worth noting that for career advancement, English proficiency is a prerequisite for hiring and promotion in multinational companies (75% of employers require it for career advancement, according to a 2016 survey). It improves communication, networking, and access to leadership roles, especially for young professionals. In healthcare and migration (e.g., nurses in New Zealand), English proficiency scores directly affect career advancement opportunities and quality of life [5-6].

It should be noted that limited English proficiency leads to segregation in the labor market, lower wages, and limited access to services (healthcare, education), which exacerbates inequality. Immigrants often end up in precarious jobs with higher costs due to linguistic barriers and others. In the US and Europe, this intersects with gender, age, and refugee status [5].

Language discrimination means that English, as an “unspoken norm” limits advancement in remote work and leadership. In developing countries, rural-urban differences exacerbate barriers in the public sector. Barriers are mitigated in ethnic communities but limit overall mobility. Language training helps overcome these barriers, especially for women and older people [5].

Based on all of the above, we can conclude that knowledge of language proficiency also influences a specialist's development in their field. Thanks to expanded information search capabilities, employees are not limited to searching for literature and sources in their native language. They have the opportunity to study the latest publications, research, standards, and methodologies that have not yet been translated and contain more relevant information for their work. This allows them to gain a deeper understanding of trends, keep abreast of global innovations and apply them in their practice as quickly as possible, without wasting time looking for a translator.

Specialists without language skills also have opportunities for career growth in their field, but they are limited in their ability to choose and study information within the local labour market.

In conclusion, after examining the career growth opportunities for specialists with and without language skills, we can conclude that specialists with language skills have competitive advantages: higher incomes, faster career growth, and more opportunities in an international environment. Without language skills, there is an increased risk of discrimination, low demand, and communication barriers with international partners.

References

1. Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2005). Linguistic distance: A quantitative measure of the distance between English and other languages. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 26(1), 1-11.
2. Dustmann, C., & Van Soest, A. (2001). Language fluency and earnings: Estimation with misclassified language indicators. Review of Economics and Statistics, 83(4), 663-674.
3. Farr, M., & Song, J. (2011). Language ideologies and policies: Multilingualism and education. Language and Linguistics Compass, 5(9), 650-665.
4. Pietrzyk-Kowalec, P. (2023). Multilingualism and the job market in the European Union: A comprehensive analysis. In Proceedings of the World Conference on Education and Teaching (Vol. 2, No. 1, pp. 1-8).
5. The Influence of English Proficiency on Financial Stability and Career Advancement: A Review, Kazi Imran Hossain, Mahmud Sabid, Raffat Arman Islam, Ariful Insan Emon, [Electronic resource]. – Access mode: https://doi.org/10.3329/iubatr.v8i1.83670 .

6. India Migration Report 2022. Health Professionals' Migration, Edited By S. Irudaya Rajan , [Electronic resource]. – Access mode: https://doi.org/10.4324/9781003315124.

Логвиненко Назар Володимирович
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – канд. філол наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.

USING FOREIGN LANGUAGES IN MANAGEMENT AND INTERNATIONAL NEGOTIATIONS

The corporate world is evolving so quickly. Companies are entering new areas, expanding their sales territories, and developing global teams. In this scenario, speaking a foreign language is no longer an optional talent, but rather a strategic requirement.

According to a survey by the Economist Intelligence Unit, 64% of company leaders believe that a lack of understanding is the most significant barrier to global expansion. Moreover, the lack of language training costs European companies billions of euros every year due to lost contracts.

Access to International Markets

Entering new markets is a natural step for companies seeking to expand. However, without knowledge of the local customers' language, this process becomes extremely difficult. According to a study by CSA Research, 76% of buyers prefer to buy goods in their native language. This means that a company that ignores localization loses almost half of its potential customers. The stories of large corporations confirm this trend. For example, IKEA's success in China may be attributed not only to product adaptation but also to professional localization of all materials into Chinese and a grasp of cultural subtleties.

Boosting Competitiveness

International negotiations are a delicate game where every word matters. An incorrect interpretation of a term can cost a company a contract or lead to reputational losses. An ACTFL study notes that companies that invest in language training for their employees report 25% higher productivity and retention rate.

Language proficiency also becomes a tool of trust. When negotiations are conducted without intermediaries-translators, a feeling of greater openness and willingness to cooperate is created.

Optimization of Internal Processes

Today, firms may recruit individuals from all over the world. But when everyone speaks a different language, ordinary activities suddenly slow down, mistakes arise, and team enthusiasm declines.

That's where business English comes in. It has become a universal "language of work": it helps you communicate clearly, make reports, and be on the same page with your colleagues, no matter where they are.

Enhancing Customer Service

When a client is spoken to in his language, he develops trust in the brand. In a highly competitive environment, the quality of service becomes the primary retention factor. Sometimes one detail is enough – the ability to ask a question in your native language and get a clear answer – for a person to choose a certain company.

A good example here is global airlines that strive to hire multilingual employees for positions such as stewards and customer support specialists.

Development of Corporate Culture

Multilingualism in a company is not just a skill; it is part of its culture. It makes the business more flexible, tolerant, and open.

Employees who speak multiple languages tend to have a deeper understanding of the cultural characteristics of their colleagues, as they are better at grasping nuances of meaning, are more familiar with the realities of other cultures, and have developed effective communication skills. Language is

a function of social groups, and speaking several languages allows a person to simultaneously belong to different social groups and understand their norms and values.

Access to Knowledge and Innovations

A significant part of scientific and business research is published in English. But in some areas, other languages are also critically important.

For example, the pharmaceutical and biotechnology industries are actively expanding in France. A professional who does not speak French loses access to unique information. In Africa, knowledge of French opens doors to fast-growing markets in dozens of nations.

Reputation and Image of the Company

Finally, knowledge of languages forms the image of the company as a "global player". For clients and investors, this is a signal that the company is prepared to operate without borders and is committed to international development.

Startups that initially include multilingualism in their strategy attract investments much faster. This is because investors see in them the potential for scaling and entering foreign markets.

In modern business, knowledge of languages is not a luxury, but a basic condition for competitiveness. Companies that invest in the development of language competencies gain a strategic advantage:

- entering new markets and increasing profits,
- improving the quality of customer service,
- developing a strong corporate culture,
- access to innovations and scientific research.

Language in the 21st century is not just a communication tool. It is a full-fledged business asset that is on par with technologies, investments, and management strategies.

Марцинюк Оксана Ярославівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР СУЧАСНОМУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СВІТІ

У сучасному глобалізованому суспільстві знання іноземних мов є невід'ємною складовою професійної та особистісної компетентності людини. Рівень володіння іноземною мовою безпосередньо впливає на можливості працевлаштування, академічну мобільність, участь у міжнародних проєктах і наукових конференціях. В епоху цифровізації та глобальної взаємодії іноземна мова стає універсальним інструментом комунікації, завдяки якому фахівці різних галузей можуть ефективно співпрацювати незалежно від культурних чи географічних меж. Глобалізаційні процеси стимулюють розвиток мультикультурного середовища, де комунікація англійською, німецькою, французькою чи іншими мовами є нормою. Такі умови вимагають від сучасного фахівця не лише базових мовних знань, а й уміння застосовувати їх у професійному контексті: вести переговори, писати офіційні листи, готувати презентації чи звіти іноземною мовою. Особливо актуальним це стає для спеціалістів у сфері IT, біотехнологій, інженерії, маркетингу та освіти, де міжнародна співпраця є важливою складовою успіху. Окрім професійного аспекту, знання іноземних мов сприяє особистісному розвитку. Воно розширює світогляд, формує толерантність, гнучкість мислення та навички міжкультурного діалогу. Людина, яка вільно володіє хоча б однією іноземною мовою, легше адаптується до нових соціальних та культурних умов, а також здатна критично сприймати інформацію з різних джерел. Таким чином, іноземна мова виступає не лише засобом комунікації, а й важливим чинником самореалізації.

У системі вищої освіти володіння іноземною мовою відкриває студентам доступ до оригінальних наукових джерел, можливість навчатися за кордоном або брати участь у програмах академічної мобільності. Для України це питання набуває особливого значення,

адже інтеграція до європейського освітнього простору передбачає високий рівень мовної підготовки студентів. Водночас, іноземна мова допомагає розвивати так звані «soft skills»: комунікабельність, креативність, уміння працювати в команді та вирішувати конфлікти. З економічної точки зору, володіння іноземною мовою підвищує конкурентоспроможність працівника на ринку праці. За даними міжнародних досліджень, компанії все частіше надають перевагу кандидатам, які можуть вести ділове спілкування кількома мовами. Такі працівники швидше просуваються кар'єрною драбиною, беруть участь у міжнародних переговорах і можуть працювати на проєктах глобального масштабу.

Підсумовуючи, можна зазначити, що іноземна мова у сучасному світі є не просто навчальною дисципліною, а стратегічним ресурсом, що формує конкурентні переваги особистості. Її знання сприяє професійному успіху, розширює можливості для освіти та працевлаштування, а також сприяє розвитку відкритого, комунікабельного та адаптивного суспільства.

Список використаних джерел

1. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2003.
2. Graddol D. The Future of English? The British Council, 2006.
3. Європейська комісія. Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment. Brussels, 2008.

Новицька Анна Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – ст. викл. Муравйова О.М., ст. викл. Крупей М.І.

ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY AS A KEY COMPONENT OF EFFECTIVE MANAGEMENT IN MULTINATIONAL ENVIRONMENT

Language is more than just words. It is the bridge that connects different perspectives, builds trust and helps navigate complex business discussions. In the modern globalized world, English has become an essential and powerful tool for professional communication and management practices. It is not only the most widely used international language but also the language of business, innovation, and technology. Therefore, the ability to use English effectively is one of the key competencies of a successful manager.

English in management is primarily used for three main purposes: communication, documentation, and strategy. Firstly, it enables managers to communicate efficiently with international partners, clients, and employees. In multinational companies, meetings, negotiations, and business correspondence are often conducted in English, regardless of the participants' native languages. Thus, English serves as a unifying medium that supports cross-cultural cooperation and understanding.

Secondly, English is the dominant language of professional documentation and corporate communication. Most management theories, business plans, reports, and market analyses are originally written in English. Managers need to read and interpret such materials correctly to make informed decisions. Moreover, they often prepare presentations, contracts, and marketing materials in English to enter international markets. Students face challenges in business writing, such as drafting letters, emails, reports, proposals, and case analyses. Writing requires not only grammatical accuracy but also clarity, and coherence. Many management students find it difficult to organize ideas logically, use appropriate vocabulary, and structure their writing effectively. This gap highlights the need for targeted writing interventions and language support programs to help students overcome their anxieties and improve their communication skills.

The third aspect is the strategic use of English in personal and organizational development. Proficiency in English increases employability and professional competitiveness. For organizations, the use of English-language strategies allows them to expand their markets, attract international

investors, and collaborate with foreign institutions. In this sense, English becomes a powerful instrument for global integration. A workforce with strong English skills signals professionalism and reliability, which can attract foreign investment and facilitate smoother international relations.

From an educational perspective, the inclusion of English in management studies fosters the development of soft skills – critical thinking, negotiation, leadership, and intercultural competence. Learning professional vocabulary, participating in international projects, and attending global conferences all contribute to shaping a modern, adaptable manager. Management students require a strong command of English because their future careers demand effective use of communication in corporate settings, leadership roles, and global business environments. Today, more than ever, an employee's ability to work, co-operate and co-ordinate well in a team is valued over his or her academic records. Working in a multi-cultural and multi-lingual environment calls for an effective use of English which creates understanding and harmony across all members. From handling conversations to difficult situations, from building strong relationship to building networks and fostering collaborations, English communication skills has become significantly crucial. English is not only important for personal and academic success but also for professional success and growth.

Consequently, modern workplaces are evolving rapidly leading to a greater demand for employee re-education and re-skilling. English is critical to access these new learnings and is critical for adaptability.

Effective networking requires the ability to engage in meaningful conversations, convey ideas persuasively, and build rapport with industry professionals. Whether at corporate events, seminars, or informal business gatherings, building networks and expanding professional connections are vital to navigate and sustain in the professional work environment. As students recognize that fluency in English can expand their professional connections hence, to support this aspiration, management programs must integrate networking simulations, business meet-ups, and professional etiquette training into the curriculum setting.

Furthermore, the digital transformation of business processes has strengthened the role of English. Most online platforms, management software, and analytical tools use English as their primary interface. Data analysis tools, for example, are software programs, applications, and other aids that professionals use to analyze data sets in ways that characterize the big picture of the information and provide usable information for meaningful insights, predictions, and decision-making purposes. With the right data analysis tools, you can decipher the big picture of your data and then represent it in an appropriate format for stakeholders and people within your professional network with broad backgrounds. Therefore, managers who master English can operate such systems more effectively and access a wider range of global resources.

In conclusion, the use of English in management is not limited to linguistic competence – it represents a strategic necessity in the contemporary professional world. A manager who speaks English confidently can overcome communication barriers, understand global trends, and successfully represent their organization on the international stage. Hence, English proficiency should be viewed as an integral component of managerial education and a foundation for future career growth. It's a valuable skill that can open doors to success and enhance cross-border collaboration.

Рябушка Марина Олександрівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.

ЧОМУ ПОМЕРЛА ЛАТИНЬ?

Мова вмирає, коли не залишається людей, які говорять нею в повсякденному житті. У цьому сенсі латинь мертва. Однак навіть в наші дні нею послуговуються юристи, лікарі та аптекарі, католицькі священики. Класифікація тварин в біології ведеться на латині, аж до кінця XIX століття латинь вчили в гімназіях і університетах. Ще зовсім донедавна вченою людиною вважався лише той, хто міг читати промови Цицерона і мемуари Юлія Цезаря в оригіналі.

Крім того, латинь стала основною багатьох живих мов. Лінгвісти називають їх мовами романської (тобто римської) групи. Цими мовами говорить більше мільярда людей у всьому світі. Наприклад, латиноамериканські народи розмовляють португальською та іспанською, двох романських мовах. Такі несхожі народи як румуни і каджуни (франкомовна спільність в США) говорять мовами, що походять від все тієї ж латині. А найближче ж до мови древніх римлян є сучасний італійський.

Що ж сталося з латинською мовою? У IV столітті н.е. Римська імперія розділилася на Західну, чия столиця залишилася в Римі, і Східну, зі столицею в Константинополі. Західну римську імперію через століття знищили вторгнення варварів, а ось Східна, яку згодом стали називати Візантією, протрималася ще тисячу років. Але оскільки основним населенням Візантії були греки, то і її офіційною мовою незабаром стала грецька, а латинь поступово перестала вживатися.

Протягом кількох століть на землях Західної Римської імперії латина використовувалася як мова міжнаціонального спілкування. Гунам, галлам, готам та всім іншим варварам, які оселилися на римських землях, було складно вчити численні мови один одного, а ось латину хоча б на мінімальному рівні знали всі, хто на початках мав контакт з Римом.

Але це була вже не висока літературна латинь, а вкрай спрощений варіант цієї мови. Його прозвали «вульгарною», тобто народною латинню.

Але вже до VII століття навіть вульгарна латинь стала часткою священиків, ченців і освічених людей. Все інше населення говорило на різноманітних діалектах, одержаних від змішання «народної латини» з мовами франків, алеманів, німецьких і балканських племен. Ці діалекти згодом перетворилися на повноцінні мови романської групи, а мовою міжнаціонального спілкування в Середземномор'ї став так званий «лінгва-франка», він же «сабір». Ця мова виникла в результаті змішання арабської та італійської мов, після того, як араби завоювали весь Близький Схід і північне узбережжя Африки, а арабські купці заполонили середземноморські ринки.

Сама назва «лінгва-франка» є прямим перекладом арабського виразу lisan al-ifrang (мова франків). Франками араби називали всіх західних європейців. Ця мова ввібрала в себе тюркські, грецькі, французькі, іспанські та португальські слова, вона стала основною мовою для ведення комерції.

В цій якості вона зберігала своє значення аж до XVIII століття. В цей час латинь давно вже стала чисто книжною мовою, мовою європейської науки і католицької церкви. Біблія довгий час існувала лише в грецькому і латинському варіантах, але в XVI столітті протестанти почали перекладати її на місцеві мови. Чому ж латині не вдалося зберегтися в якості розмовної мови? Головною причиною цього є розпад не лише Західної Римської імперії, але також єдиного економічного і культурного простору, створеного нею. Хоча римські дороги залишалися в цілості, а в багатьох місцях ще функціонували акведуки, терми і інші блага римської цивілізації, але раніше цілісна економіка величезної держави розпалася на частини. Численні варварські королівства і окремі феоди стали автаркіями, які не дуже потребували міжнародної торгівлі.

Безповоротно пішли в минуле і римські легіони, що раніше розміщувалися на величезному просторі: від Британії до Криму. Легіонери постійно спілкувалися з місцевим населенням, торгували з ним і ставали провідниками римської культури і цивілізації. Римські колоністи, яких раніше охороняли легіонери, або загинули, або змішалися з місцевими племенами, забувши мову і звичаї своїх предків. Латинська в таких умовах стала не потрібною основній масі населення, тому її вже не вчили дітей. Всього за кілька поколінь латинська мова розчинилася в місцевих варварських діалектах.

Список використаних джерел

1. https://www.superprof.com.ua/blog/jak_vynykla_latynska_mova/

2. https://lpnu.ua/news/lingua-latina-chomu-my-dosi-vchymo-latynu-i-iaka-koryst-vid-mertvoi-movy
3. https://interes-fakti.com/cikavi-fakti-pro-latinsku-movu

Тишечко Юлія Іванівна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.

ЧОМУ МЕДИКИ ВЧАТЬ САМЕ ЛАТИНЬ: ЧЕРЕЗ ЩО МОВА ЗНИКЛА І СТАЛА "МЕРТВОЮ"?

Історія латинської мови сягає корінням у далеке минуле. Кожна людина знає, яку мову називають мертвою, але одиниці розуміють, чому померла латинь. Ба більше - у медичних університетах студенти вчать саме її, і варто розібратися, чому так вийшло. Чому латинь називають мертвою мовою

Сама назва мови звучить як lingua latina, походить від назви народу, який нею говорив. Це були латини - племена, яких історики відносять до індоєвропейських або італійських, що жили на території центральної Італії в області Лацій близько X-IX століття до нашої ери. Відтоді мова кілька разів трансформувалася.

У VI-III століттях до нашої ери латинь вже була державною мовою Римської республіки та офіційних написів, потім у I столітті до нашої ери і до II століття нашої ери мова ще сильніше трансформувалася, стала багатшою і витонченішою, її називали зразковою формою або "класичною латинською мовою". Нею писали свої праці філософи та літератори, вчені того часу використовували латинь, щоб записати результати своїх досліджень.

З I до VI століття нашої ери латинською мовою, що має назву "вульгарна латинь", вже щосили розмовляли прості люди, зокрема, на завойованих Стародавнім Римом територіях. Вона стала поширюватися швидко завдяки своїй точності, лаконічності, граматичній стрункості та багатій лексиці. Саме в цей час із розмовної форми латині з'явилися італійська, французька, іспанська, португальська, румунська мови на основі латинської.

Причиною, чому латинь померла, стало падіння Римської Імперії та втрата розмовної функції мови. Починаючи з V століття нашої ери, "середньовічна латинь" була основною мовою науки, права та церкви в Європі, її використовували для запису хронік, під час навчання в університетах та для медичних термінів, проте в побуті латинською вже майже не говорили. Вона втратила статус національної мови, але була сполучною ланкою між людьми з різних країн. Таким чином активний розвиток інших держав з їхніми мовами, наприклад, французькою та англійською, поступово витіснив латинь.

Нині вчені кажуть, що латинь - одна з найдавніших італійських мов, єдина, яка дала "потомство" - групу романських мов. Усі інші італійські мови зникли. Латинь і зараз використовується в кількох країнах, наприклад, у Ватикані це державна мова, також вона використовується Святим Престолом, Мальтійським орденом і Римо-католицькою церквою. Проте зараз немає носіїв, які б говорили латинською в побуті постійно, мова ніяк не розвивається і не поширюється, саме тому її вважають мертвою.

Чому лікарі вчать латинь? Причина, чому медики вивчають латинь, криється в тій же історії Римської Імперії. Саме в епоху її розквіту активно розвивалася медицина і лікарі, не маючи іншої мови, записували всі терміни латинською. Римський лікар Цельс досі вважається основоположником сучасної термінології - більшість визначень того часу збереглися до наших днів практично без змін. Усі лікарі, незалежно від країни проживання, зобов'язані вивчати латинську в університеті. Медична освіта неможлива без володіння основами латини. Вивчення латинської мови має велике значення в підготовці медичного спеціаліста середньої ланки, оскільки допомагає свідомо засвоювати і розуміти медичні терміни латинсько-грецького походження, з якими він зустрічатиметься і буде послуговуватися у своїй практичній діяльності. Медикам з давніх часів відоме таке латинське прислів'я: Invia est in

medicina via sine lingua Latina – Непрохідний шлях у медицині без латинської мови. Це твердження є справедливим і у наш час.

Особливо важлива її роль у медичній та фармацевтичній термінології, які складаються в основному зі слів грецького та латинського походження, а також із штучно утворених термінів на основі грецьких та латинських словотворчих елементів. Маючи суворо фіксоване значення, вони дозволяють дати точне визначення нового поняття або назви, вказати на характерну особливість, ознаку речовини, явища і тощо. Так утворюються назви нових невідомих захворювань, симптомів, вірусів, лікарських препаратів.

Річ у тім, що назви частин тіла, рецептів, діагнозів і наукових позначень, наприклад, у французькій, німецькій та українській відрізняються, але ось латинською вони звучать однаково. Цей факт пояснює, чому латинь - мова медицини, адже саме вона дає змогу медикам з усього світу розуміти одне одного без уточнень і плутанини.

Список використаних джерел

1. https://www.superprof.com.ua/blog/jak_vynykla_latynska_mova/
2. https://lpnu.ua/news/lingua-latina-chomu-my-dosi-vchymo-latynu-i-iaka-koryst-vid-mertvoi-movy
3. https://interes-fakti.com/cikavi-fakti-pro-latinsku-movu

Фік Валерія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – старший викладач Дегтярьова К.О.

FOREIGN LANGUAGE AS A SUCCESS FACTOR IN WORKING WITH INTERNATIONAL PARTNERS/CLIENTS

In our increasingly globalised world, companies often collaborate across borders. Success in international business is not only determined by product quality or strategy. Communication plays a crucial role, which is why knowledge of foreign languages is so important.

Language is more than just an exchange of information; it helps us build relationships and share different ideas. It also enables clear and effective communication, minimizes misunderstandings and promotes trust. Language conveys culture, values and respect. When companies interact across language barriers, knowledge of a foreign language helps to strengthen relationships, enhance credibility and promote understanding.

Language training allows you to communicate confidently in the language of your international partners, customers and colleagues. Effective negotiation requires a deep understanding of both the language and culture of the parties involved.

Companies that invest in multilingual employees or language training gain a competitive edge in the global market. They can provide better customer service and manage international teams more effectively. For individuals, knowing a foreign language opens doors to international assignments, promotions and leadership roles. Employers value multilingual professionals for their ability to connect with global partners and represent the company across borders.

In summary, foreign language skills are no longer an option – they are a strategic asset that drives global business success. Speaking a second language is a key for career growth. It boosts our communication skills and connects us globally. It enhances collaboration, strengthens trust and enables joint decisions to be made regardless of culture and language. In a world where trust and relationships determine success, language competence is becoming a key factor in competitive advantage.

References

1. Language Partners – The keys to successful international cooperation.
2. BLC Spain – Business and Language: Communication fuels Global Success.

Чичуріна Анастасія Андріївна
Державний біотехнологічний університет
Наукові керівники – канд.філол наук, доц Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.

ENGLISH AND SOCIAL MOBILITY: THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGES IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Globalization connects people, economies, and cultures, making communication across borders essential. Foreign languages serve as the foundation of this interaction, allowing individuals and nations to share knowledge, experience, and values. Language competence promotes understanding, tolerance, and peaceful cooperation between societies.

Historical Aspect: Development of Foreign Language Importance In ancient times, Latin and Greek were used for scientific and cultural communication. During the 18th–19th centuries, French became the main language of diplomacy and international relations. Today, English functions as a global lingua franca, while other languages such as Chinese, Spanish, and Arabic gain increasing importance in global communication. The spread of education and digital technology has turned multilingualism into a necessity, not a privilege.

Foreign Languages in International Cooperation. Knowledge of foreign languages helps nations build effective diplomatic relations and avoid misunderstandings. Multilingual communication is crucial for the work of international organizations like the UN, EU, and UNESCO. Language learning encourages cultural exchange, international education, and scientific collaboration. Understanding other languages promotes respect for diversity and helps overcome stereotypes.

Foreign Languages and Business Development. In the era of global markets, companies operate in different linguistic and cultural environments. Employees with foreign language skills can negotiate successfully, adapt marketing strategies, and build trust with partners and clients. English remains dominant in international business, but other languages open new economic opportunities. Multilingual professionals have higher employment potential and contribute to the competitiveness of global companies.

Educational and Technological Aspect. Modern education treats foreign language learning as a basic skill for global citizenship. International exchange programs and universities that teach in English expand students' perspectives. Technological tools: online platforms, translation software, and virtual communication–make languages more accessible. However, human communication and cultural awareness remain irreplaceable in building real understanding.

Foreign languages play a key role in the modern globalized world. They promote international cooperation, strengthen business ties, and support mutual understanding among nations. Language competence enhances personal and professional development and ensures full participation in global life. In the era of globalization, learning foreign languages is not only an advantage but a vital necessity for progress and peace.

Шахвета Дар'я Сергіївна
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Англійська мова є мовою міжнародного спілкування, яка набуває дедалі більшого значення в різних галузях, зокрема в науці. Міжнародна комунікація в природничих науках – фізиці, хімії, біології, геології – майже завжди відбувається англійською. Англійська є мовою публікацій наукових видань, проведення конференцій та семінарів, листування між науковцями. Сучасна наука – англомовна [2].

Дослідники зазначають: «Аналіз мов, якими видано статті, показав, що 98,05% публікацій здійснено англійською мовою. Такий стан речей цілком закономірний, адже

англійська є основною мовою міжнародної академічної спільноти. Це також свідчить про її домінування в базі даних WoS та багатьох інших наукових ресурсах» [3, с. 227].

Виходячи з цього, робимо висновок, що володіння англійською мовою в науковій діяльності має численні переваги.

По-перше, знання англійської відкриває доступ до найактуальнішої літератури та сучасних методик, адже більшість провідних наукових журналів і статей (зокрема American Educational Research Journal, Educational Researcher, Journal of Teacher Education, Theory and Research in Social Education) публікуються саме англійською.

По-друге, англійська забезпечує можливість ефективної міжнародної комунікації, участі в конференціях, семінарах і спільних дослідницьких проєктах. Крім того, публікації англійською охоплюють ширшу читацьку аудиторію, підвищують видимість і цитованість результатів досліджень, сприяють академічній мобільності та професійному розвитку студентів і науковців. Володіння англійською також формує критичне мислення та підвищує конкурентоспроможність на сучасному ринку праці.

Водночас недостатній рівень володіння англійською створює певні труднощі. Наукова термінологія в природничих дисциплінах часто є складною та специфічною, що ускладнює розуміння матеріалу. Обмежене знання англійської мови звужує доступ до публікацій, участі в міжнародних заходах і написання власних статей. Згідно з соціологічним опитуванням КМІС, проведеним у 2022–2023 рр., близько 51% дорослого населення України володіє англійською на різних рівнях, із них лише 23% можуть вільно користуватися нею в побуті та професійній діяльності [1].

Вивчення англійської мови для наукових цілей потребує додаткового часу, спеціалізованих матеріалів і методичної підтримки. Психологічний бар'єр і страх помилок часто заважають активній участі в міжнародних наукових заходах. Крім того, стиль наукового письма англійською суттєво відрізняється від академічних норм рідної мови, що створює додаткові труднощі під час підготування власних текстів.

Отже, англійська мова сьогодні – це не тільки засіб спілкування, а мова науки, знань і відкриттів. Вона об'єднує науковців різних країн, створюючи простір для обміну ідеями та спільного пошуку нових рішень. Для студентів природничих спеціальностей володіння англійською відкриває шлях до сучасних досліджень, технологій і міжнародних наукових спільнот. Попри труднощі в засвоєнні термінології та академічного стилю, користь від знання англійської є беззаперечною – вона стає ключем до глобального наукового діалогу та невід'ємним складником професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Рівень володіння англійською та іншими іноземними мовами в Україні: Результати кількісного соціологічного дослідження проведеного у грудні 2022 – січні 2023. URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1210&page=1 (дата звернення: 30.10.2025).
2. Aeon: Як англійська стала мовою науки. URL: https://antonprotsiuk.medium.com/як-англійська-стала-єдиною-мовою-науки-4ff5bca2af0c (дата звернення: 30.10.2025).
3. Ömer Faruk SÖNMEZ. Bibliometric Analysis of Educational Research Articles Published in the Field of Social Study Education Based on Web of Science Database. Department of Turkish and Social Sciences Education, Tokat Gaziosmanpasa University, 2020. 229 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/343367425_Bibliometric_Analysis_of_Educational_Research_Articles_Published_in_the_Field_of_Social_Study_Education_Based_on_Web_of_Science_Database(дата звернення: 30.10.2025).

З М І С Т

СЕКЦІЯ. КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Волощук Федір Олегович
Наукові керівники – ст. викл. Крупей М.І., ст. викл. Муравйова О.М.
TRANSFORMING CIVIL ENGINEERING: THE CRITICAL ROLE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN SHAPING OUR FUTURE 3

Земляний Костянтин Сергійович
Наукові керівники – ст. викл. Крупей М.І., ст. викл. Муравйова О.М.
PROFESSIONAL COMMUNICATION IN MAINTENANCE DEPARTMENTS 4

Клочко Анастасія Олександрівна
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Князь Т.М.
МОВНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 6

Крамаренко Андрій Павлович
Науковий керівник – доктор пед. наук, доц., проф. Данченко І.О.
БАГАТОВИМІРНА ЛАТЕНТНА СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ 7

Кузнєцова Ксенія Вячеславівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЕМПАТІЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ 9

Ладоня Олександр Олександрович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ 10

Лаптій Іван Романович
Наукові керівники – ст. викл. Крупей М.І., ст. викл. Муравйова О.М.
THE NEW APPROACH TO EQUIPMENT REPAIR: REMOTE EXPERT ASSISTANCE 12

Марінкін Нікіта Дмитрович
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
НАУКОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ІНТЕРНЕТІ 13

Москаленко Михайло Кирилович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О. М.
ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 15

Мусієнко Іван Ігорович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Олешко Н.П.
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ 16

Походенко Анастасія Валеріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ІНТЕРКУЛЬТУРНА ТА ІНКЛЮЗИВНА КОМУНІКАЦІЇ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ 18

Супрун Олександра Вікторівна
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Князь Т.М.
МОВНА І КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ І КАРАНТИНУ РОСЛИН 20

Циб Анна Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ 21

Цибульник Софія Віталіївна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ 22

Черевашенко Ігор Сергійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
КОМУНІКАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ 23

Яковлєва Ганна Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЕТЕРИНАРНОГО ЛІКАРЯ 25

СЕКЦІЯ. ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ

Гетьман Софія Ігорівна, Бутко Александр Александрович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Фрадкіна Н.В.
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ОСВІТІ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД СКРІЗЬ СТОРІЧЧЯ 27

Кинаш Денис Анатолійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТУ В ОСВІТІ 28

Нікіфорчук Родіон Ігорович
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.
ЖІНКИ В МОРСЬКІЙ СПРАВІ: НЕОБХІДНІСТЬ, НОРМА ТА ДОСВІД УСПІШНИХ ЕКІПАЖІВ 30

Павлюк Ілля Ігорович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ 31

Петрук Яна Олегівна
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Кришталь А.О.
ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ 32

Слісаренко Марія Сергіївна, Тішин Іван Сергійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Фрадкіна Н.В.
ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ: ҐЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ 33

СЕКЦІЯ. ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Вакуленко Артем Миколайович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ЕКЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ТЕХНІЧНИХ ЗВО 35

Заболотько Артем Вікторович
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Ємельянова Є.С.
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ І КРЕАТИВНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ФАХІВЦЯ.....36

Хоміч Єгор Сергійович
Науковий керівник – канд. т. наук, доц. Нечитайло Ю.А.
ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ: ПОЄДНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МУЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ 38

СЕКЦІЯ. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО

Бодров Владислав Віталійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ 41

Євсюков Ярослав Олегович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО.....42

Жигалова Ірина Григорівна, Левицький Святослав Володимирович
Науковий керівник – канд. іст. наук., доц. Кабачек В.В.
ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИСТИКА ЯК ОСНОВА ОПРАЦЮВАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....44

Жиляк Іван Сергійович, Альбощий Олексій Дмитрович
Науковий керівник – асистент Журило О.Д.
СУЧАСНА ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ – ПОЗИТИВ ТА НЕГАТИВ, ПРОБЛЕМИ ТА РОЗВИТОК.....45

Іванова Анастасія Віталіївна
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.
СУЧАСНІ НОСІЇ ІНФОРМАЦІЇ 47

Ластовець Н. О.
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ В СТУДЕНТСЬКИХ РОБОТАХ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ 48

Levkin Dmytro Arturovych, Levkin Artur Volodumurovych
THE IMPORTANCE OF TEACHING HIGHER MATHEMATICS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE 49

Медведєва Карина Юріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕДОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНІЧНИХ ЗВО 50

Огнєва Христина Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Золотарьов В.С.
В.К. НІКІТІН: ШВИДКІСТЬ – ПОНАД УСЕ! 52

Партола Андрій Андрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ІНТЕГРАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІНЖЕНЕРНУ ОСВІТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 53

Пархоменко Ігор Романович, Кузнецов Кирило Дмитрович
Науковий керівник – канд. техн. наук, доц. Журило Д.Ю.
РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ ТА МАНІФЕСТ DIGITAL HUMANITIES 55

Ратушна Валерія Валеріївна
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.
ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ 56

Степанова Ірина Ігорівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ЦИФРОВІ ОНТОЛОГІЇ ТА ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК ВИКЛАДАЧА: МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ 58

Столбовой Денис Романович
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Дроздова І.П.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ І ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ 59

Щолоков Андрій Павлович
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.
ZIELE DER CHEMISCHEN FORSCHUNG 61

Яровий Ігор Володимирович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО 63

СЕКЦІЯ. ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Бабаєва Марія Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
КОМІКСИ В ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 65

Баврін Костянтин Олексійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДИСКУРС ПРО ЦІННОСТІ ТА СЕНСИ..... 66

Безкровний Максим Олександрович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ВІЙНА ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА: БІОЛОГІЧНА АГРЕСІЯ ТА
МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ..... 67

Бєлов Олег Анатолійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ БІОТЕХНОЛОГІЙ..... 69

Бєлоконева Олеся Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
РОЗВИТОК СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ ЗА СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ,
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ..... 70

Букир Анастасія Романівна
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
ПОНЯТТЯ РЕФЛЕКСІЇ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ: ПРОБЛЕМИ
ФОРМУЛЮВАННЯ ТА РОЗУМІННЯ..... 72

Бондаренко Даніїл Юрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
МІЖ ЛЮДИНОЮ І МАШИНОЮ: ОНТОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ СИМБІОТИЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ І ПОЛІТИКИ ЛЮДСЬКОЇ АВТОНОМІЇ..... 73

Борзенкова Інна Андріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ЦИФРОВІ ОНТОЛОГІЇ НАВЧАННЯ: ВІД ПЕРЕДАВАННЯ ЗНАНЬ
ДО ТВОРЕННЯ СМИСЛІВ 75

Босенко Аліна Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
ЛОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЇ..... 76

Волкова Анастасія Віталіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ 77

Вольська А.В.
Науковий керівник – канд. т. наук, доц. Нечитайло Ю.А.
ЛЮДИНА В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ САМОТНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ НАД ФЕНОМЕНОМ ІЗОЛЯЦІЇ У СВІТІ КОМУНІКАЦІЙ 78

Горяйнова Єлізавета Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
СОФІЗМИ ТА ПАРАЛОГІЗМИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 80

Гритчин Богдан Романович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФІЯ У ДОБУ ПОСТПРАВДИ ТА АНТРОПОЦЕНУ: ВИКЛИКИ ЕПІСТЕМІЧНОЇ Й ЕТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 81

Гуденко Анастасія В'ячеславівна
Науковий керівник - канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 83

Гущіна Маргарита Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
АКТУАЛЬНІСТЬ ВІДРОДЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СВІТІ 84

Дячук Володимир Ананійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
МІФ ПЛАТОНА «ПРО ПЕЧЕРУ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУЧАСНОЇ РЕАЛЬНОСТІ 86

Діденко Марк Юрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ЕТИКИ ТА МОРАЛІ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ 87

Заволодько Євангеліна Натанівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ У ФОРМУВАННІ СТАЛИХ СИСТЕМ ЗНАННЯ 88

Захарова Анастасія
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
МІФ ТА МІФОТВОРЧІСТЬ У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ..... 90

Іващенко Дарія Анатоліївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРИСКОРЕННЯ 90

Калниш Олександр Олександрович
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
СВІТОГЛЯДНІ КОНЦЕПТИ СУЧАСНОГО СВІТУ 92

Кисіль Владислав Андрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
РОЗДУМИ НАД ФІЛОСОФІЄЮ АБСУРДУ В ТВОРІ А. КАМЮ
«БУНТІВНА ЛЮДИНА» 93

Книш Єлизавета Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ФАХІВЦЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ 94

Козлова Катерина Віталіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ЗАПИТАННЯ ПРО СЕНС ЖИТТЯ, ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ 95

Косицин Олександр Олегович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМИ ВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ
ТА ПРИРОДИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ 97

Кулак Тетяна Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН У ВЕТЕРИНАРНІЙ ПРАКТИЦІ:
ФІЛОСОФСЬКО-БІОЕТИЧНІ ВИМІРИ ТА ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ 99

Ловчикова Валерія Максимівна
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЯК ФІЛОСОФСЬКА
ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ 100

Максименко Андрій Володимирович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ 102

Малиш Стелла Анатоліївна
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
СИМВОЛІЧНИЙ УНІВЕРСУМ СЛОВ'ЯН ЯК МОДЕЛЬ ГАРМОНІЇ
ЛЮДИНИ Й СВІТУ 103

Манжос-Кириловська Маргарита Михайлівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
БУДЕННЕ ФІЛОСОФСТВУВАННЯ ЯК ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ НЕВИЗНАЧЕННОСТІ 104

Молодін Дмитро Олегович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ З ФІЛОСОФСЬКОЇ ТОЧКИ ЗОРУ 106

Німець Ярослава Анатоліївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
ГОЛЛІВУД ЗБРЕХАВ: СПРАВЖНЯ ЛЮБОВ – НЕ ПОЧУТТЯ 107

Окунєва Катерина Андріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКІ ВИТОКИ ФЕНОМЕНУ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ 108

Пархоменко Ігор Володимирович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ 110

Пенькова Анастасія Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОГО СВІТУ В ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ 111

Підвисоцька Ксенія Валентинівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ХАРЧУВАННЯ ТА СМАКУ 113

Племянник Дмитро Михайлович
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ STEM-ОСВІТИ: ІНТЕГРАЦІЯ, ТВОРЧІСТЬ І КОНСТРУКТИВІЗМ 114

Саєнко Ірина Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ВІД ІННОВАЦІЇ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОСТІ 115

Самойленко Антон Романович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ: КРИЗА ІСТИНИ, ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 117

Сокіл Таїсія Євгеніївна
СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ПЕРШООСНОВА ПРАВА: ОСМИСЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ТА СУБСТАНЦІЙНИХ АТРИБУТІВ 118

Солопихіна Надія Андріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФІЯ ДОВІРИ: КОМУНІКАЦІЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ ДОПОМОГИ 120

Слюсаренко Валерія Дмитрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФІЯ ДОБРА У ЧАСИ ЗЛА: ОНТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МИЛОСЕРДЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ 121

Струпов Артем Сергійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
АНАЛІЗ РОМАНУ Ф. НІЦШЕ «ТАК МОВИВ ЗАРАТУСТРА» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО 123

Субота Домініка Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФІЯ СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ЯК СЛОВО ФОРМУЄ ОБРАЗ ВЕТЕРИНАРА 124

Ткачук Дмитро Васильович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
ЛЮДИНА МІЖ ТЕХНІКОЮ І СЕНСОМ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОСТІ 126

Устьянова Анна Юріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
РОЗДУМ НАД ФІЛОСОФСЬКИМИ ІДЕЯМИ В. ДІЛЬТЕЯ «ДОПОВНЕННЯ З РУКОПИСІВ» 126

Фалько Орина Ігорівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
МІФ ТА МІФОТВОРЧІСТЬ У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ 127

Харченко Максим Миколайович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СВІТУ 128

Ходаковський Олег Олександрович
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
ФІЛОСОФІЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ 129

Холодова Марія Дмитрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОЇ ДОБИ 130

Цибульник Софія Віталіївна
Науковий керівник – старший викладач Дегтярьова К.О.
PHILOSOPHICAL REFLECTIONS ON THE PROBLEMS OF MODERNITY 132

Червоніс Сніжана В'ячеславівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ВІЙНА І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ: ФІЛОСОФСЬКІ РЕФЛЕКСІЇ 134

Чернявська Аліна Григорівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ 134

Чоломбитько Вікторія Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ХАРЧУВАННЯ ЯК ЕТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ 136

Шелест Елізавета
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПОСТГУМАНІЗМ: НОВИЙ ПОГЛЯД НА ВІДНОСИНИ ЛЮДИНИ ТА ТВАРИН 137

СЕКЦІЯ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

Винник-Чаплинський Микола Олексійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 140

Воронянський Юрій Олександрович
Науковий керівник – доктор псих. наук, проф. Большакова А.М.
МЕТОДОЛОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО РІЗНОМАНІТТЯ У СПОЖИВЧОМУ ВИБОРІ 141

Горденко Катерина Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ 144

Градиська Юлія Юріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ 145

Дмитренко Аліна Сергіївна
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.
МОЄ ЖИТТЄВЕ КРЕДО – ТВОРИТИ! (есе) 147

Заєць Андрій Олександрович
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Дроздова І.П.
НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ І СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ 147

Замай Тетяна Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ ЕКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 149

Засядьвовк Аліна Олександрівна
Науковий керівник – доктор пед. наук, доц., проф. Данченко І.О.
ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 151

Калініченко Артем Сергійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
КОНКРЕТНЕ ТА АБСТРАКТНЕ МИСЛЕННЯ 153

Калініченко Павло Вячеславович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МИСЛЕННЯ 155

Каріжський Денис Павлович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 156

Корнієнко Олександр Євгенійович
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Дорожко І.І.
КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК РЕСУРС ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ 157

Лавриненко Юлія Леонідівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН 158

Митнік Світлана Юріївна
Науковий керівник – доктор псих. наук, проф. Гордієнко-Мітрофанова І.В.
КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЇ 160

Мільченко Володимир Сергійович
Науковий керівник – канд. псих. наук Верещинська Я.В.
МУЗИКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 161

Мірошниченко Інга Станіславівна
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 163

Оковитий Владислав Миколайович
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Дроздова І.П.
ІСТОРИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ 165

Пелешенко Карина Андріївна
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.
СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ ЯК ШЛЯХ ДО УСВІДОМЛЕННЯ СЕБЕ І СВОЄЇ РОЛІ У СВІТІ (есе) 167

Пересада Єлизавета Володимирівна
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Кришталь А.О.
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕМОЦІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ 167

Плахотіна Катерина Іванівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ 169

Рассулова Юлія Сергіївна
Науковий керівник – докторка філос. наук, проф. Дорожко І.І.
ВПЛИВ ЕМОЦІЙНИХ СТРАХІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄВОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДОЇ ОСОБИСТОСТІ 170

Самкова Катерина Владиславівна
Науковий керівник – канд. філос. наук. доц. Варипаєв О.М.
ВПЛИВ ОНЛАЙН-ВЗАЄМОДІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН І ГІДНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ..... 172

Седюк Катерина Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ 174

Стипаненко Віталій Євгенович
Науковий керівник – доктор псих. наук, проф. Большакова А.М.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ 175

Усова Катерина Вадимівна
Науковий керівник – канд. псих. наук, доц. Поденко А.В.
ОСОБИСТІСТЬ І КОНФЛІКТНІСТЬ: РОЛЬ ТЕМПЕРАМЕНТУ ТА РИС ХАРАКТЕРУ 178

Філіппський Павло Андрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
СУЧАСНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА 180

Шишкова Жанна Геннадіївна
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ..... 181

Янчук Юлія Валеріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 183

СЕКЦІЯ. СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА: ІСТОРИЧНИЙ, СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Алексіна Єлізавета Олексіївна
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.
СИСТЕМНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЦИНИ НІМЕЧЧИНОЮ..... 185

Андрєєва Марія Андріївна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД 186

Антонов Антон Олександрович
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.
ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО СПРОТИВУ ТОТАЛІТАРНІЙ СИСТЕМІ..... 187

Бойченко Поліна Сергіївна
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ДРУЖИН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ 189

Боровець Андрій Адамович
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.
РОЛЬ МОВИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 190

Бражник Анна Геннадіївна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ЗА Ю. ШЕВЕЛЬОВИМ 191

Вишник Денис Сергійович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
КОЗАЦТВО ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИЛА В ПРОЦЕСІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ 193

Горбань Радомир Ігорович
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Тараоєв Я.В.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПОЛІТИЦІ: ТЕХНОКРАТИЧНА УТОПІЯ ЧИ ДЕГРАДАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ? 194

Горденко Анна Сергіївна
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ 195

Гражданов Семен Романович
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.
РОЛЬ «ПРОСВІТИ» ТА УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРИСТВ ГАЛИЧИНИ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (1860–1900 РР.) 197

Грідін Дмитро Володимирович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ 198

Долгошеєва С.І.
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
ХІХ СТ. 200

Дяченко Владислав Дмитрович
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Безрук О.О.
ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНИХ ВІЙН У КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ 201

Ждан Поліна Валеріївна
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
РЕЄСТРОВЕ КОЗАЦТВО: КОМПРОМІС МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА СВОБОДОЮ СПІЛЬНОТИ 202

Ісаєнко Олександр Анатолійович
Науковий керівник – канд. політ. наук Савельєва Т.П.
РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН 203

Кобцева Анастасія Сергіївна
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ЄВРОПІ У XIX СТОЛІТТІ..... 205

Краснощок Олександр Миколайович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ПРАВОВІ ТА ПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ
РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014 РОКУ 206

Крупський Сергій Сергійович
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.
ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ
НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ 207

Куксов Михайло Олександрович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
«КОНСТИТУЦІЯ» ПИЛИПА ОРЛИКА: УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ..... 209

Логвіненко Валентина Володимирівна
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ І ДЕМОКРАТІЯ 210

Місюра Дарина Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВА: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ..... 211

Муравцева Олександра Вікторівна
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Безрук О.О.
ПОЛІТИКА «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ПУБЛІЧНІЙ ДИПЛОМАТІЇ КИТАЮ 213

Назаренко Юлія Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ВПЛИВ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ 215

Нежута Роман Юрійович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ 216

Овсянік Єлізавета Сергіївна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ФОРМУВАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ В XVI – НА ПОЧАТКУ XVII СТ..... 218

Павлова Олександра Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Косяк С.М.
ДЕРЖАВА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ 219

Пасічник Павло Геннадійович
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.
СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ ТА ДРУЖИН НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОКРУГИ (ОБЛАСТІ) УКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1920-Х – 1930-Х РОКАХ 221

Пасько Ірина Ігорівна
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ 222

Перегняк Ганна Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ОПЕРАЦІЯ «ВІСЛА» – ЗЛОЧИН КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 224

Пісклова Дар'я Олександрівна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 225

Плахотіна Катерина Іванівна
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
ВЗАЄМИНИ КОЗАКІВ І МІЩАН: СОЮЗНИКИ ЧИ КОНКУРЕНТИ? 226

Приходько Владислав Олександрович
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
ТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОРОЖЦІВ: ЕКОНОМІЧНА ОСНОВА ЇХНЬОГО САМОВРЯДУВАННЯ 227

Рилєєв Данііл Романович
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ ТА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ У 1920-Х РОКАХ 228

Савченко Віктор Михайлович
Науковий керівник – канд. політ. наук Савельєва Т.П.
РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ШЛЯХИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ 230

Савчук Костянтин Костянтинович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ДОВБУША НА ЗАКАРПАТТІ 231

Свинарьова Дар'я Сергіївна
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ 232

Сергієнко Вікторія Андріївна
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
РОЛЬ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ 234

Середа І. І.
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.
ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. 235

Слюсаренко Валерія Дмитрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ОБРАЗ КИЇВСЬКОЇ РУСІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ 236

Стеблевська Анастасія Геннадіївна
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
ЗАПОРОЗЬКА СІЧ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ УЯВЛЕННЯХ ПРО СВОБОДУ ТА ЛИЦАРСЬКУ ЧЕСТЬ 238

Столбовой Денис Романович
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ 239

Тарасенко Ілля Володимирович
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С
ЗАПОРОЗЬКА СІЧ ЯК ШКОЛА САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВЗАЄМОДОПОМОГИ 241

Тертишний Гліб Сергійович
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.
РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 242

Трипольська Катерина Сергіївна
Науковий керівник – доктор істор. наук, проф. Харламов М.І.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ ПРО БОРОТЬБУ З ПОЖЕЖАМИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У XX СТОЛІТТІ 243

Ушкало Катерина Юріївна
Науковий керівник – доктор філос. наук, проф. Денисенко І.Д.
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ 245

Федотов Данило Євгенович
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Мартинова І.С.
ПРОПАГАНДА РАДЯНСЬКОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ДРУЖБИ І КУЛЬТУРНОГО ЗВ'ЯЗКУ З ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ 247

Федоров Іван Олександрович
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 248

Фричко Данило Ігорович
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
XIX СТОЛІТТЯ: КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗМІНИ 250

Чабаненко Карина Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Косяк С.М.
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА 251

Черкас Ярослава Олександрівна
Науковий керівник – канд. політ. наук, доц. Безрук О.О.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ: ПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ 252

Чернявська Аліна Григорівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ЛІДЕРСТВО НА МЕЖІ ВІЙНИ: СТРАТЕГІЯ КЕННЕДІ ПІД ЧАС КАРИБСЬКОЇ КРИЗИ ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ XXI СТОЛІТТЯ 253

Чичуріна Анастасія Андріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА – ДВІ СТОРОНИ ОДНОГО ПРОЦЕСУ 254

Шарага В'ячеслав Володимирович
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С
ЧОМУ СІЧ НАЗИВАЛИ «ДЕРЖАВОЮ В ДЕРЖАВІ»? 255

Шахвета Дар'я Сергіївна
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бондар Н.О.
ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 256

Ширай Андрій
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 257

СЕКЦІЯ. ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Артамонова Консуела Миколаївна
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 260

Байбородіна Анастасія Михайлівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ 261

Більчик Вікторія Андріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СВОБОДУ СЛОВА І ПРИВАТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 262

Бобровський Богдан Андрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ 265

Воронкіна Мирослава Юріївна
Науковий керівник – канд. юрид. наук., доц. Топоркова М.М.
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ТА МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ 266

Вірт Олександр Володимирович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК МОРАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ 267

Вітчинова Таїсія Максимівна
Науковий керівник – канд. юрид. наук доц., Топоркова М.М.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ 270

Волохов Олег Вікторович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 271

Горденко Анна Сергіївна
Науковий керівник – Півненко Л.В.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 273

Горденко Анна Сергіївна
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СФЕРИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ 274

Губін Валерій Миколайович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПРАВА ЛЮДИНИ У СУЧАСНОСТІ: ГЛОБАЛЬНА ПАРАДИГМА 276

Гусейнлі Фуад
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
СВОБОДА ВИБОРУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА 277

Засядьвовк Аліна Олександрівна
Науковий керівник – канд. іст. наук, проф. Воронянський О.В.
ПРИЙНЯТТЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ РІШЕНЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ 278

Зіньковська Марина Вікторівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У ВОЄННИЙ ЧАС 280

Іванова Аліна Володимирівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ 281

Качан Анна Русланівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ 283

Коневич Ігор Михайлович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ 284

Кротченко Дарина
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗАХИСТ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ 286

Мажулін Максим Вадимович
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Шерстюк С.В.
СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМЦІВ 287

Мисник Денис Олексійович
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ (НІПЛ) У ВІДНОВЛЕННІ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІСЛЯ КОНФЛІКТУ 289

Новицька Дар’я Олександрівна
Науковий керівник – Півненко Л.В.
КОНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВО НА ПРАЦЮ, ОСВІТУ ТА МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ 291

Овчаров Владислав Володимирович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ПРАВА ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ЦІННІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ 292

Пилипенко Володимир Ігорович
Науковий керівник – Півненко Л.В.
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ 294

Православна Евеліна Максимівна
Науковий керівник – Півненко Л.В.
ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ГАРАНТІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА 295

Сабельникова Карина Олексіївна
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова Марина Миколаївна
ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА МОВІ ВОРОЖНЕЧІ: ПОШУК БАЛАНСУ МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА ЗАХИСТОМ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ 297

Свинарьова Дар'я Сергіївна
Науковий керівник –канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.
ВПЛИВ КЛІМАТИЧНОЇ МІГРАЦІЇ НА ПРАВА ЛЮДИНИ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ 298

Свинарьова Дар'я Сергіївна
Науковий керівник – Півненко Л.В.
ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАСАДА ТА ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА 300

Селюков Олександр Генадійович
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доктор екон. наук, доц. Дуюнова Т.В.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКУТУ: ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ 302

Скидан Владислав Леонідович
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.
ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 303

Хиленко Єлизавета Вікторівна
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Топоркова М.М.
ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ 305

Шатохін Артем Сергійович
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Шерстюк С.В.
ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА РІВНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ: ПРАВОВИЙ ВИМІР 306

СЕКЦІЯ. НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Аксьонов Костянтин Олександрович
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
УЧАСТЬ КОЗАКІВ У ЗАХИСТІ ПРАВОСЛАВНОЇ ВІРИ ЯК ЧИННИК ЗГУРТУВАННЯ ГРОМАДИ 308

Александров Денис Миколайович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Олешко Н.П.
НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 309

Бобровський Б.А
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ГАЗЕТИ: ЯК НАЦІОНАЛЬНА ПРЕСА ВИЖИВАЛА ПІД ГНІТОМ ДВОХ ІМПЕРІЙ 310

Галиця Владислав Андрійович
Науковий керівник – канд. істор. наук Лапченко А.С.
ІВАН ФРАНКО ТА ІДЕЯ СОЦІАЛЬНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 311

Гнатко Дар'я Сергіївна
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Нікуліна Н.В.
ЛАБОРАТОРІЯ ШВИДКІСНИХ АВТОМОБІЛІВ ХНАДУ: ІСТОРІЯ УСПІХУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ 312

Заботкіна Кіра Ігорівна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ НА СУЧАСНЕ ПОКОЛІННЯ 313

Кльоз Катерина Русланівна
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
ВИШИВАНКА ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ СИМВОЛ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 314

Ковалик Софія Степанівна
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гірна Н.М.
НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА-МЕДИКА НА ПРИКЛАДІ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРЯ ФЕЛІКСА СЕЛЬСЬКОГО 315

Козакова Мілана Сергіївна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
ЩО ЧИТАЄ СУЧАСНА МОЛОДЬ 316

Крутченко Андрій Сергійович
Науковий керівник – доктор філос. наук, доц. Корнієнко С.Г.
УНІКАЛЬНІСТЬ ВИШИВАНКИ ОКРЕМОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВЩИНИ) 317

Кусенко Костянтин Михайлович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ У МОЛОДІ 318

Лєвтєров Г.О.
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Бадєєва Л.І.
ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ ХІХ СТОЛІТТЯ (СЛОБОЖАНЩИНА) 320

Мунтян Артем Юрійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....322

Поєдінцева Анастасія Леонідівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
НАЦОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....324

Турчинова Катерина Олександрівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ 325

Швечкова Анастасія Олександрівна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
СЕРГІЙ ЖАДАН – ГОЛОС МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ТА ДУХОВНИЙ ОРІЄНТИР СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ 327

Шевченко Павло Сергійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....328

Шмельова Дарина Вячеславівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
РОЛЬ ІСТОРИЧНОЇ ПАМЯТІ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ 330

СЕКЦІЯ. ТУРИЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Войтова Дар’я Олександрівна
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.
СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В МІЖНАРОДНИХ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....332

Гайдук Володимир Петрович
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Худавердієва В.А.
РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ У КОНТЕКСТІ ДУХОВНО–ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ І СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 333

Гапоненко Валентина Юріївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТУРИЗМУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 334

Казаков Даніїл Анатолійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КРОСКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 336

Корнієнко Олександр Вікторович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ВІД ПОДОРОЖІ ДО ТУРИЗМУ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ РУХУ, ДОЗВІЛЛЯ І КУЛЬТУРИ 338

Купріяненко Ірина Павлівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ТУРИЗМ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ 339

Ладоненко Д.В.
Науковий керівник – канд. ф. наук, старший викладач Нечитайло Ю.А.
ТУРИЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СВІТІ 340

Левін Сергій Олегович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ТУРИЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У СУЧАСНОМУ СВІТІ 341

Саєнко Ангеліна Віталіївна
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.
ФЕСТИВАЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЛОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ 342

Фурман Вячеслав Віталійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ТУРИЗМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ 344

Шевченко Вікторія Ігорівна
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.
УСПІШНІ МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ ПІСЛЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ (ХОРВАТІЯ, ГРУЗІЯ, ЇЗРАЇЛЬ) 344

Шевченко Дар’я Володимирівна
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Омельченко Г.Ю.
КУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ У СЕРВІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ З ТУРИСТАМИ РІЗНИХ КРАЇН 345

СЕКЦІЯ. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Агаларова Настасья Алімівна
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЦИЗМУ ТА ЕВОЛЮЦІОНІЗМУ В СОЦІОЛОГІЇ О. КОНТА 348

Бузько Ангеліна Михайлівна
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ 348

Дмитренко Аліна Сергіївна
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.
ТЕОРЕТИЧНИЙ ВНЕСОК М. ГОРКАЙМЕРА ТА Т. АДОРНО ЯК ПРЕДСТАВНИКІВ ФРАНКФУРТСЬКОЇ ШКОЛИ У РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЇ 350

Дорошенко Ігор Ігорович,
Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Фірсова Л.В.
ВПЛИВ МЕДІА НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ 351

Дьомкіна Юлія Вікторівна
Науковий курівник – доктор філос. наук, проф. Денисенко І.Д.
СУЧАСНЕ ВОЛОНТЕРСТВО: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ 353

Краснощок Олександр Миколайович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ФЕНОМЕН МАСОВОЇ СВІДОМОСТІ У СВІТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ 354

Кукса Валентина Володимирівна
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Проценко Н.М.
СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ 356

Лєвтєров М. О.
Науковий керівник – викладач Радченко В.В.
ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 358

Мельник Сергій Валентинович
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.
СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «БІДНІСТЬ» 360

Нечітайло Віталій Олександрович
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.
ЕЛЕМЕНТИ ТРУДОТЕРАПІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З АЛКОГОЛЬНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ 361

Нінахов Даніїл Сергійович
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.
ІДЕЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ Ю. ГАБЕРМАСА 363

Пелешенко Карина Андріївна
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Агаларова К.А.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ К. МАРКСА ТА Р. ДАРЕНДОРФА ПРО СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ 364

Рудик Іван Сергійович
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Бугаєвська Ю.В.
ЗМІЦНЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В МЕЖАХ
СПІЛЬНОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ 366

Степава Ірина Ігорівна
Науковий керівник – доктор наук з соц. комунікацій, проф. Грабар Н.Г.
СУЧАСНА СІМ'Я: ЯКА ВОНА? (есе) 368

Сьомін Евген Вікторович
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ БІДНОСТІ НА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ 368

Чорнобай Дмитро Миколайович
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТУРБОТИ ЯК ЕЛЕМЕНТА
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 370

СЕКЦІЯ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Болгарська Анастасія Олександрівна
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
ЛІДЕРСТВО ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ КОМАНДИ
(в історичному контексті) 371

Воронкіна Мирослава Юріївна
Науковий керівник – канд. юрид. наук., доктор екон. наук, доц. Дуюнова Т.В.
АДАПТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ З
АБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ 372

Давидова Діана Андріївна
Науковий керівник – доктор екон. наук, доц. Рудаченко О.О.
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 373

Долженко Дмитро Олександрович
Науковий керівник – доктор екон. наук, проф. Гіржева О.М.
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ 375

Дьявіл Даніл Артемович, Пахомова Ірина Олександрівна
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Ткачова С.С.
УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ КОМПАНІЇ 377

Кайда Єгор Віталійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ 378

Кобцева Руслана Романівна
Науковий керівник – доктор екон. наук, проф. Гіржева О.М.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПІДПРИЄМСТВ..... 380

Корецький Михайло Сергійович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
РОЛЬ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА 381

Кропивко Ілля Валентинович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ І АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 383

Міхнєва Поліна Віталіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Варипаєв О.М.
ЕТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДОВІРА В УМОВАХ КРИЗИ 384

Німенко Нікіта Володимирович
Науковий керівник – доктор екон. наук, доц. Рудаченко О.О.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ 386

Онац Ігор Ярославович, Балог Дмитро Іванович
Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. Ткачова С.С.
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВЕТЕРАНСЬКОГО КОНСАЛТИНГУ В УКРАЇНІ .. 387

П’янов Сергій Валерійович
Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Коробцова Д.В.
ДИСТАНЦІЙНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АКЦІОНЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 389

Романовський Віталій Станіславович
Науковий керівник – канд. соціол. наук, доц. Борюшкіна О.В.
ЛІДЕРСТВО І КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 390

Романченко Дмитро Ігорович
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 392

СЕКЦІЯ. УКРАЇНСЬКА МОВА: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Алексієнко Олег Вадимович
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 395

Астахова Любава Олександрівна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
АНГЛІЦИЗМИ: ЗАСМІЧЕННЯ МОВИ АБО ЇЇ РІЗНОБАРВ’Я? 396

Баштрюк Нікіта Романович, Шибанов Ілля Сергійович
Науковий керівник – канд. техн. наук, доц. Журило Д.Ю.
СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ 397

Босняк Єлізавета Миколаївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доктор екон. наук, проф. Моісєєва Н.І.
МОВНА СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ..... 399

Волков Макар Дмитрович
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
МОВА В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ США: ІСТОРІЯ, ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧЕННЯ 400

Гаврюшенко Вікторія Вікторівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.
УКРАЇНСЬКА МОВА – ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 401

Галіцин Богдан Анатолійович
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.
МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ..... 402

Глазунова Катерина Олексіївна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ 404

Долгошеєва Софія Ігорівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
УКРАЇНСЬКА МОВА В ЕПОХУ ВИПРОБУВАНЬ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОЖДЕННЯ..... 406

Зоріна Вероніка Віталіївна, Бойченко Валерія Олексіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Фрадкіна Н.В.
ПРАЦІ ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ, ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОБЛЕМАТИКИ МОВИ, НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОГО СТАНУ 408

Кошелєв Владислав Олегович, Пухальский Владислав Олегович
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Кабачек В.В.
ВИДАТНА ПЕРСОНА УКРАЇНСЬКОЇ ГУМАНІТАРІСТИКИ – ОЛЕКСАНДР ОПАНАСОВИЧ ПОТЕБНЯ..... 409

Кульга Світлана Віталіївна
Науковий керівник – канд. юрид. наук., доц. Топоркова М.М.
ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ ЮРИДИЧНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ 411

Клопоцький Павло Миколайович
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Тихоненко О.В.
ШЛЯХИ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬОЇ МОВИ І ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ 412

Олійник Валерія Віталіївна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
ВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОСТОРІ СЬОГОДЕННЯ 413

Пляченко Микита Сергійович
Науковий керівник – доктор пед. наук, проф. Нагрибельна І.А.
МОВНИЙ ВИБІР УКРАЇНСЬКОГО МОРЯКА В РОСІЙСЬКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИК ЧИ МОЖЛИВІСТЬ 415

Раджабова Лейла Гамлетівна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
УКРАЇНСЬКА МОВА: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ..... 416

Рудой Андрій Ілліч
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.
МОВНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА.... 419

Савченко Вікторія Олександрівна
Науковий керівник – старший викладач Карась А.В.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І УКРАЇНСЬКА МОВА: МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧИ ЗАГРОЗА АВТЕНТИЧНОСТІ 420

Сіденко Антоніна Юріївна
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.
МОВА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 421

Синельник Олександр Васильович
Науковий керівник – канд. філол.наук, доц. Тихоненко О.В.
УКРАЇНСЬКА МОВА У СФЕРІ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У БАГАТОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 423

Тертишний Гліб Сергійович
Науковий керівник –канд. філол. наук, доц. Тихоненко О.В.
МОВНИЙ ПАРОЛЬ ЯК ГЕНЕТИЧНИЙ КОД УКРАЇНЦІВ 424

Філатов Григорій Володимирович
Науковий керівник –канд. філол. наук, доц. Тихоненко О.В.
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДІАЛЕКТІВ ТА МІСЦЕВИХ МОВ У СУЧАСНОМУ МОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ..... 425

Філатова Вероніка Євгеніївна
Науковий керівник – докт. філос. з філології Удовіченко Л.Г.
ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗМІН МОВНИХ НОРМ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 426

Чижов Вадим Вячеславович
Науковий керівник – канд. істор. наук, доц. Міносян А.С.
МОВА ЯК ДУХОВНИЙ І ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ..... 428

Шпак Аліна Віталіївна
Науковий керівник – старший викладач Крась А.В.
РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СФЕРІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....430

СЕКЦІЯ. ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Ворвихвост Ян Романович
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.
РОЛЬ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....432

Гевко Катерина Романівна
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.
ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ЛАТИНСЬКУ МОВУ.....433

Гридчина Єлізавета Сергіївна
Наукові керівники – канд. філол. наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.
FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF TOURISM AND INTERNATIONAL COMMUNICATION.....435

Демченко Єлизавета Федорівна
Науковий керівник – ст. викладач Архипова В.О.
LINGUISTIC COMPETENCE AND THE AI JOB MARKET: HOW ENGLISH BECAME THE GLOBAL LANGUAGE OF TECH EMPLOYABILITY.....436

Дмитренко М.О.
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....437

Добровольська Дарина Василівна
Наукові керівники – канд. філол. наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.
THE IMPACT OF ENGLISH IN THE GLOBALIZED WORLD.....438

Жадан Богдан Анатолійович
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Ємельянова Є.С.
НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....440

Зав'ялова Анастасія Сергіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК СИМВОЛ ЄДНОСТІ ТА СПРОТИВУ В УМОВАХ ВІЙНИ 441

Іванова Анастасія Віталіївна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
МОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ШЛЯХ ДО КАР'ЄРНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 443

Іващенко Іван Володимирович
Наукові керівники – канд. філол. наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.
THE ROLE OF ENGLISH IN INTERNATIONAL COMMUNICATION.....444

Ісагулов Ілля Дмитрович
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Ємельянова Є.С
ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 446

Логачова Анастасія Олександрівна
Науковий керівник – старший викладач Дегтярьова К.О.
CAREER GROWTH OPPORTUNITIES FOR SPECIALISTS WITH AND WITHOUT LANGUAGE PROFICIENCY 447

Логвиненко Назар Володимирович
Наукові керівники – канд. філол наук, доц. Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.
USING FOREIGN LANGUAGES IN MANAGEMENT AND INTERNATIONAL NEGOTIATIONS 449

Марцинюк Оксана Ярославівна
Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Мазоренко М.О.
ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР СУЧАСНОМУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СВІТІ 450

Новицька Анна Сергіївна
Наукові керівники – ст. викл. Муравйова О.М., ст. викл. Крупей М.І.
ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY AS A KEY COMPONENT OF EFFECTIVE MANAGEMENT IN MULTINATIONAL ENVIRONMENT 451

Рябушка Марина Олександрівна
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.
ЧОМУ ПОМЕРЛА ЛАТИНЬ? 452

Тишечко Юлія Іванівна
Науковий керівник – старша викладачка Кібенко Л.М.
ЧОМУ МЕДИКИ ВЧАТЬ САМЕ ЛАТИНЬ: ЧЕРЕЗ ЩО МОВА ЗНИКЛА І СТАЛА "МЕРТВОЮ"? 454

Фік Валерія Андріївна
Науковий керівник – старший викладач Дегтярьова К.О.
FOREIGN LANGUAGE AS A SUCCESS FACTOR IN WORKING WITH INTERNATIONAL PARTNERS/CLIENTS 455

Чичуріна Анастасія Андріївна
Наукові керівники – канд.філол наук, доц Удовенко І.В., ст. викл. Подворна Л.А.
ENGLISH AND SOCIAL MOBILITY: THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGES IN THE ERA OF GLOBALIZATION 456

Шахвета Дар'я Сергіївна
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Підгородецька І.Ю.
РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК 456

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ XI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

6 листопада 2025 року, Харків, Україна

Українською, англійською та німецькою мовами

Матеріали публікуються в авторському варіанті без редагування

Контактна інформація організаційного комітету:
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
E-mail: unescokafedra@gmail.com